Micu Secuiu

Crepuscul voievodal

– sfârşitul lui Matei Basarab, falsă cronică de curte –

Volumul I

ISBN

978-606-8796-02-4

Editura mecAtrin

Braşov

2016

Material cu drept de autor

Volumul prezent este extras din cartea electronică (e-book) a cărei copertă este prezentată mai jos.

Crepuscul voievodal

(Sfârşitul lui Matei vodă Basarab – falsă cronică de Curte)

roman istoric

5 volume (Versiunea „A” a textului.)

Cuprins

vol. I:

Prefață	3
Prolog	11
Capitolul **I**	36
Capitolul **II**	109
Capitolul **III**	216
Capitolul **IV**	298
Capitolul **V**	365
Capitolul **VI**	435
Capitolul **VII**	524
Capitolul **VIII**	600
Anexe	684

Tehnoredactare computerizată: Secuiu, Micu

Multiplicare:

Material cu drept de autor

Prefață

Prezentul roman istoric, intitulat „Crepuscul voievodal", își propune să evoce figura aceluia ce-a fost Matei Basarab.

Deşi lucrare beletristică, prezenta scriere se întemeiază pe o asemenea riguroasă documentare, încât o parte a informațiilor culese mi-au îngăduit să redactez şi un studiu cu caracter ştiințific, apărut în revista Istros (vol. II-III, Brăila 1981-1983, p. 299-33o şi într-o formă revăzută în volumul Studii de istorie, Iaşi 2014, format e-book, p. 266 - 367), în care propun unele corectări de cronologie şi unele reconsiderări ale desfăşurării şi semnificației evenimentelor petrecute în ultimele 13 luni de domnie ale marelui voievod.

De ce poate fi socotit util, ba chiar necesar, un roman despre Matei Basarab? Acest principe reprezintă, sub mai multe aspecte, o figură marcantă a istoriei naționale a românilor. Domnia sa este o perioadă de însemnate progrese economice, ilustrate fie şi numai prin aceea că acum intrau

Material cu drept de autor

în funcțiune unele din primele manufacturi de la noi, precum cea de hârtie sau cea de sticlă. Opera sa culturală nu este cu nimic mai prejos. Tipăriturile sale religioase şi cele juridice – între care „Îndreptarea legii" ocupă un loc însemnat –, cronica țării, a cărei redactare pare-se că o inițiază, şcoala greco-latină sunt numai câteva exemple care îi evocă realizările din acest domeniu, fără însă a le putea epuiza. Chiar dacă ctitoriile sale nu au conturat un stil arhitectonic românesc aparte, în ce priveşte numărul lor, acesta a fost egalat, poate, numai de Ştefan cel Mare. O lucrare recentă inventaria nu mai puțin de 49 de construcții ridicate sau reînnoite de el, la care se adăugau nu mai puțin de alte 59, care aparțin epocii sale. Astăzi este imposibil de realizat un traseu turistic prin Muntenia şi Oltenia, care să nu ne ducă pe lângă cel puțin una, dacă nu mai multe, monumente care să ni-l amintească.

Dar şi mai semnificativă este activitatea sa politică. Domn autoritar şi gospodar, a fost continuu preocupat de realizarea unui front antiotoman, care să înmănuncheze laolaltă cele trei principate româneşti. Deşi vasal Porții, a ştiut să impună respect acesteia printr-o atitudine fermă şi curajoasă. Pe drept cuvânt, vremea sa e considerată o epocă de înflorire a libertății şi demnității naționale. Ca dovadă a recunoaşterii internaționale a meritelor sale de către contemporani, merită a fi menționat faptul că regele Poloniei îl declara generalisim al Orientului, în ideea organizării unei cruciade antiotomane, iar bulgarii îl cheamă în ajutorul luptei lor de eliberare, intenționând - în caz de succes - să-l aleagă principe al Orientului.

În sfârşit, un ultim amănunt care-i ilustrează însemnătatea - şi nu tocmai lipsit de semnificație - îl reprezintă însăşi lungimea domniei. Din cei peste 1oo de voievozi care s-au succedat la tronul Tării Româneşti, de la întemeierea acestui principat ca stat feudal independent până

Material cu drept de autor

la unirea sa cu Moldova sub A. I. Cuza, numai 4 au reuşit să guverneze fără întrerupere peste două decenii (Este vorba de Basarab I, care posibil să fi domnit 42 de ani, Mircea cel Bătrân - 32, dacă facem abstracție de dificultățile avute cu Vlad Uzurpatorul, Matei Basarab aproximativ 22 şi Constantin Brâncoveanu - 26).

Dar, deşi figură importantă a istoriei naționale, lui Matei i s-au dedicat puține lucrări. Beletristica păstrează o tăcere aproape totală asupră-i. Cazurile când literatura îl aminteşte sunt puține (ex.: Vasile Mănuceanu, Gorganul sau Marian Vasile, Olteni în cetatea de scaun). Chiar lucrările de specialitate de mai mari dimensiuni ce-i sunt dedicate se pot număra pe degete. În afară de ampla monografie a lui I. Sârbu, apărută la sfârşitul secolului trecut la Leipzig – publicată în limba germană şi puțin cunoscută la noi, deşi a fost recent tradusă –, de volumul al VI-lea al Istoriei românilor a lui N. Iorga, de volumul V al Istoriei românilor editat de Academie şi de cele două monografii semnate de istoricul Nicolae Stoicescu, celelalte studii sunt restrânse ca întindere şi privesc numai o anume problematică a domniei.

Prezenta încercare de roman, alăturându-se acestor lucrări, e un pios omagiu adus acestui mare domnitor pe nedrept neglijat, o încercare modestă de a-i pune în lumină personalitatea, de a-i face cunoscute meritele şi epoca.

Lucrarea se opreşte numai asupra ultimelor 15-16 luni de domnie ale lui Matei vodă, evocând marile dificultăți pe care le întâmpină în acest interval de timp, cât şi tragicul său sfârşit. Narațiunea debutează cu descrierea atmosferei calme şi strălucitoare de la Curtea Domnească. Treptat aceste tonuri luminoase şi liniştite încep să fie umbrite de spectrul unor negre prevestiri. La început firave şi aparent lipsite de însemnătate, aceste umbre se îndesesc asemeni unor nori întunecoşi, prevestitori de furtună. Voievodul presimte primejdia, împotrivindu-se cu înverşunare cursului

Material cu drept de autor

evenimentelor. În ultimă instanță romanul nu face decât să evoce, etapă cu etapă, această titanică îndârjire cu care Matei vodă încearcă să-şi înfrunte soarta.

Evenimentele, la început lente, se succed apoi tot mai alert, înmulțindu-se şi agravându-se, asemeni unei reacții în lanț. Intervenția în Moldova în favoarea complotului pus la cale de Gheorghe Ştefan, care culminează cu lupta de la Finta, şi urzelile din cursul bătăliei ale unor boieri trădători formează începutul acestui ghem de contradicții. Urmează o răscoală a seimenilor şi dorobanților, o tentativă eşuată de asasinare a domnului, iar mai apoi încercările lui Radu Mihnea (viitorul domn Mihnea al III-lea) de a obține tronul. Avalanşa evenimentelor nefericite nu se încheie aici. Curând survine moartea doamnei, au loc noi frământări ale oştenilor, care punctează lunile de iarnă, iar lucrurile se încheie în cele din urmă cu moartea principelui în împrejurările dubioase ale unei lovituri de palat a biv vel serdarului Constantin Şerban.

Tot acest vălmăşag de întâmplări închipuie o suită de fapte, care permit nu numai punerea în evidență a unor caractere puternice, a unor voințe de neclintit, a căror ciocnire dură sugerează un cataclism, dar totodată reliefează calitățile şi meritele cu totul deosebite ale marelui voievod, cu atât mai izbitoare, cu cât unii dintre contemporani (spre exemplu cei ce se ridică împotrivă-i) i le contestă. Întâmplările narate prilejuiesc de asemenea o analiză a subtilului joc de interese al protagoniştilor şi – legat de aceasta – a oscilațiilor lor sufleteşti, concretizate în alternanța unor momente de ezitare şi nehotărâre cu acțiuni ferme şi năprasnice.

Romanul, încheiat în urmă cu vreo patru decenii, se sfârşea cu un scurt epilog, care relata – în numai câteva pagini – soarta, destul de tristă şi ea, a rămăşițelor pământeşti ale celui dispărut, cărora nu le-a fost dat să se

Material cu drept de autor

bucure de liniște nici măcar în mormânt. El trebuia urmat de o altă povestire. „Moştenire princiară", care era menită a istorisi soarta supraviețuitorilor în următorii doi ani. Moştenirea lăsată lor se va ridica împotrivă-le, răzbunând parcă necredința şi prefăcătoria de care au dat dovadă. Dacă dispariția lui Matei vodă, în prima clipă, a părut multora o eliberare, o izbăvire, ea va fi curând regretată, căci cele ce au urmat au fost departe de a aduce fericirea celor rămaşi pe urmă. Iar imensa lor decepție va culmina cu o nouă răscoală, cea izbucnită în februarie 1655. Cum această a doua povestire nu a mai fost scrisă, cu ocazia revederii textului, materialul documentar adunat a fost folosit pentru a extinde epilogul, care de astă dată descrie de asemenea şi soarta personajelor în următoarele decenii, arătând că moştenirea pe care i-au smuls-o lui Matei Basarab, grăbindu-i dispariția, a fost departe de a le aduce împlinirea viselor.

În prezentarea Curții, a felului de viață de la jumătatea secolului al XVII-lea, nu am recurs la imaginea unei societăți patriarhale, arhaice, împietrite în tradiții ancestrale, cu obiceiuri înapoiate, barbare. Dimpotrivă descrierile ne evocă un mediu dinamic, plin de interese contradictorii, cu personaje însetate de viață, de lux şi de putere, trăind într-o ambianță strălucitoare, în care ideile înaintate ale epocii nu erau necunoscute. Deci este vorba de o societate cu nimic mai prejos celeia ce se regăseşte la alte Curți princiare de pe întinderile Europei ale acelor timpuri.

Închipuindu-ne vremea lui Matei vodă, ne gândim din obişnuință la o epocă medievală arhaică, îndepărtată, patriarhală şi poate puțin simplist primitivă, pe care o vedem redată în plan literar printr-o abundență de arhaisme, animată de o gândire simplă, exprimată greoi. Dar uităm că, dacă privim lucrurile la nivel european, ne aflăm în plină epocă modernă, uităm că am trecut de vremea renaşterii, de apariția primelor structuri republicane în Anglia şi de

Material cu drept de autor

naşterea noilor concepţii de politologie, care stau la temeiul vederilor noastre de azi.

Romanul nu e prezentat ca o falsă cronică din vremuri străvechi, regăsită de un contemporan, ci ca o repovestire de către un contemporan, în limbajul său, a unor evenimente de mult timp trecute. Ca atare textul e sărac în arhaisme pline de poezie şi în construcţii stilistice străvechi, savante, în expresii greu de înţeles în zilele noastre şi unele incapabile să redea pe deplin ideile epocii actuale într-un limbaj fluent. I se poate deci reproşa sărăcia metaforelor şi mai ales lipsa unor arhaisme evocatoare, romantice, care să trezească nostalgia cititorilor faţă de vremurile apuse, să sugereze izul unui parfum de eroism şi măreţie, pilduitoare pentru cei de azi. Lipseşte deci nota eroică şi măreaţă cu care sunt încununaţi voievozii acelor timpuri şi elita personajelor de prim rang ale vremii. Acestea nu mai sunt înfăţişate ca nişte coloşi, ci sub chipul unor oameni de dimensiune firească, cu interese, ambiţii, visuri sau planuri obişnuite oricăruia dintre noi. Trecutul nu ne apare deci idealizat, ca un lucru demn de a fi regretat şi prilej de a-i moraliza şi de a-i critica pe contemporani, învinuindu-i că, spre deosebire de strămoşi, au chip de pigmei nevolnici, lacomi, laşi şi egoişti.

Romanul nu evocă deci o atmosferă romantică şi ideală, ci prezintă o ambianţă dură, brutală chiar, deci un mod de viaţă care nu ne trezeşte nostalgii, care nu ne face să tânjim după calităţile pretinşilor eroi din vremurile trecute. Povestirea coboară de pe soclu pe cei „intraţi în istorie", evocându-i ca pe nişte oameni obişnuiţi, cu calităţi şi defecte. Viaţa cotidiană ne apare deci cel mai adesea ca aspră, crudă, violentă, grosolană, uneori sângeroasă, iar protagoniştii zilei ca barbari, neomenoşi, sălbatici şi nu rareori mârşavi. Scenele care să redea fiori de delicată simţire omenească, de omenie caldă, de altruism sunt rare.

Material cu drept de autor

Obişnuit ne găsim în fața unor oameni care se sapă reciproc, cu deosebită perseverență, oameni care uneltesc fără scrupule unul împotriva altuia, care se bârfesc cu destul venin, care se dușmănesc, uneori dușmănia lor mergând până la a se ucide – fățiș sau în ascuns –, și asta fără prea mari regrete. De altfel lipsa de scrupul domină și jocul lor de interese, nu rareori meschin sau chiar josnic. Deci ne găsim în fața unei atmosfere alerte, dinamice, pline de neliniști și temeri, punctată de numeroase acte silnice, de amenințări și de riscuri, atmosferă total depărtată de parfumul delicat și poetic al arhaismelor. Faptele nu sunt evocate ca întâmplări pline de farmec și romantism, admirabile și încântătoare, care să-ți moaie sufletul de simțiri fine și desfătătoare, ci apar descrise dintr-o perspectivă analitică, critică, dură chiar, deloc compatibilă cu arhaisme care evocă o viață ancestrală idilică și tihnită. Protagoniștii întâmplărilor evocate sunt dominați de egoism, egocentrism, lăcomie, laşitate, prefăcătorie, brutalitate, lipsă de scrupul și demnitate. Ca atare e firesc ca să lipsească poezia delicată a arhaismului plin de mireasma unor vremi care să fie regretate și date drept pildă contemporanilor, ca vremi de măreață înălțare sufletească.

Adesea aceleași întâmplări sunt povestite și repovestite de diferite personaje, sau comentate de autor, numai că se poate constata că amănuntele surprinse sunt de fiecare dată deosebite de cele descrise anterior. Deci atitudinea față de evenimente și aprecierea acestora variază de la un personaj la altul, optica fiecăruia e diferită de a celuilalt, de parcă s-ar referi la întâmplări deosebite. Adeseori ne putem pune întrebarea care este adevărul în vălmășagul acestor descrieri și explicații. Sau ne putem întreba chiar dacă în principiu există vreun adevăr în toate cele relatate. Deci fiecare vede aceleași fapte și întâmplări în mod cu totul diferit de cel aflat lângă el. El nu sesizează

Material cu drept de autor

numai amănunte şi manifestări care scapă celuilalt, ci, îndemnat de interese şi atitudini deosebite, transfigurează evenimentele după tiparul propriei gândiri, sau, spus mai puțin eufemistic, fiecare minte mai mult sau mai puțin, în ideea de a trezi în ascultător anume reacții şi luări de poziție convenabile, deci cu intenția clară de a-l manevra în interesul propriilor vederi.

Între atâtea opinii divergente este destul de greu, dacă nu imposibil, ca să depistăm adevărul în toată nuditatea sa. În fapt nu avem acces decât la o formă cosmetizată a adevărului, la versiuni verosimile, dar total nesigure în conținutul lor real. Deseori apare senzația că un adevăr obiectiv, absolut nu există de fapt, fiind o simplă abstracție imaginată de teoreticieni. În realitatea imediată ne găsim doar în fața unor adevăruri parțiale, subiective, şchioape, divergente.

Care este deci adevărul în toată goliciunea sa în acest vălmăşag de afirmații şi întâmplări, care cel mai adesea nu se leagă între ele??!! Totul nu este în fapt decât un **joc al unghiurilor de vedere** ale protagoniştilor! Deci obişnuit nu adevărul, nu faptele contează, ci unghiul de vedere din care sunt privite. Ceea ce pentru unul apare ca bun, drept, lăudabil, reparatoriu poate fi pentru altul un abuz, o silnicie, o nedreptate, o pedeapsă nemeritată!

Unde este deci adevărul, dacă acesta există cumva??!!

*

* *

Material cu drept de autor

PROLOG

În Ungrovlahia[1], iarna dintre leaturile[2] 1652 – 1653, socotite după cărindarul papistăşesc[3], se dovedi neobişnuit de bogată în nămeți. Ninsorile timpurii acoperiră câmpiile întinse dinspre Dunăre cu un veşmânt gros şi afânat de nea, troieniră cu îmbelşugare văile dealurilor dinspre hotarele de miazănoapte şi înfundară trecătorile din munți. Răzlețită şi înghețată, țara fu cuprinsă de dulcea toropeală obişnuită pentru acest răstimp al anului.

Pe neaşteptate, amăgitoarea dormitare, plină de tihnă, fu năprasnic curmată de îngrijorătoare zvonuri pornite

---

[1] (*Înv.*) Nume dat Țării Româneşti (Munteniei) între sec. XIII - 1700. Numele vine de la Greci, însemnând Vlahia de lângă Ungaria, spre a deosebi de Vlahia cea Mare, din Tesalia. Turcii vor zice Țării Româneşti Valahia Neagră, Kara Iflak sau Eflak.

[2] (*Înv.*) **1.** An, dată. **2.** (*Pop. azi*) Contingent în armată, răcan. – Din sl. **lĕto.**

[3] (*Înv. reg. azi iron.*) Catolic, romano-catolic, papal, papist, roman. –Din magh. **pápista.**

Material cu drept de autor

din cetatea de scaun. Se spunea că Măria Sa, Prea-luminatul şi Prea-slăvitul Matei vodă Basarab, s-ar afla pe patul de moarte! O boală necruțătoare l-ar fi zvârlit în grea suferință, măcinându-l neiertător; în curând țara va fi sortită să-i deplângă, cu sfâşietoare durere, obştescul sfârşit şi va fi silită să se gătească de domnie nouă.

Însă adevărul nu se înfățişa chiar atât de jalnic pe cât mersese vestea. Era drept că zăcuse câteva săptămâni, dar – deşi se zvonea despre el că trecuse de şaptezeci de ani – domnul dovedea o forță trupească de necrezut şi se înzdrăvenise repede. Cum însă lumea nu-l putuse vedea multă vreme, iarna împiedicând ieşirile din palat – ulițele şi şleahurile fiind zăgăzuite de troiene –, zvonul nu numai că găsise lesne crezământ, dar, îmbogățit de închipuirea fiecărui clevetitor care-l repovestise, dospi peste măsură, umflându-se ca o gogoaşă. Crescu într-atât încât îşi schimbă chiar tâlcurile, stăruind cu deosebire asupra pieirii Măriei Sale, care – după unele păreri – s-ar fi şi produs, scaunul domnesc slobozindu-se; faptul era însă tăinuit de apropiații răposatului, spre a putea orândui ei, după voia lor, treburile moştenirii.

La început curtenii se feriră să-l înştiințeze pe domn de cele care se şopteau în lume, de teama mâniei pe care i-ar stârni-o. Curând – cu toate opreliştile iernii – vestea războiului până la Stambul, însă nu prin mijlocirea slujbaşilor cârmuirii şi nu cu întărirea dată de cuvântul acestora, ci pe căi ascunse şi ocolite, căi care se bucurau totuşi de crezământ la Înalta Poartă a Fericirii şi cu deosebire în măritul serai. Clevetelile ajunseră atât de îngrijorătoare, încât capuchehaia[4] Țării Româneşti socoti de a ei datorie să rupă vălul acelei tăceri, chipurile, cuviincioase şi pătrunsă

---

[4] (*Turcism înv.*) Reprezentant (agent diplomatic) al domnitorilor români la Poarta otomană; chehaia. [Var.: **capichehaie**, **capuchehaie**, **capuchehaia.**]. – Din tc. **kapikâhyasi** sau **kapıkâhaya.**

Material cu drept de autor

de o milă plină de prefăcută înțelegere şi simțire, cu care fusese înconjurat domnul până atunci. Prin urmare trimise carte[5] la Târgovişte, vestind cele care se vorbeau în odăile ascunse ale seraiului. Din prevedere – pentru a nu supăra prea tare pe domnitor – răvaşul fusese alcătuit scurt şi nedesluşit. Însă solul care-l purta, un vorbitor iscusit, fusese şcolit ca, în temeiul stării sufleteşti în care-l va găsi pe domn, să desluşească izvodul[6] în aşa fel încât tâlcul său să poată fi înțeles întocmai, fără a stârni mânia ascultătorului.

Matei ştia că în cercurile cârmuitoare ale țărilor vecine i se prorocea moartea de ani de zile şi că, în temeiul unor asemenea nădejdi amăgitoare, destui îşi făceau tot felul de socoteli, urzeau felurite şi năstruşnice înfrățiri, sau zămisleau chiar ipochimeni[7] doritori de a ajunge în scaunul domnesc! Aflase mai demult că erau destui aceia pentru care pristăvirea sa părea un lucru care se va petrece neîntârziat, iar îndârjita sa dăinuire era socotită o simplă întâmplare neprevăzută şi nefericită, dar trecătoare, care – e drept – le pricinuia unele încurcături, dar nu pentru prea multă vreme! Astfel încă din luna lui răpciune a leatului 1643, socotit de la naşterea Domnului, iscoadele îi puseră pe masa din spătăria mică un izvod, care închipuia, cuvânt cu cuvânt, o carte de-a vecinului său Gheorghe Rákóczi tatăl, craiul de odinioară al Ardealului. Deşi nu pregeta să mărturisească cu orice prilej că i-ar fi tare bun prieten şi aliat de nădejde, în această nenorocită carte, ardeleanul scria fără urmă de

---

[5] (*Înv. şi pop.*) În prezentul text numai cu semnificația de: **1.** Scrisoare. **2.** Ordin scris, emis de o autoritate. **3.** Act scris, document; dovadă. Ex. *Carte de judecată* = hotărâre, sentință judecătorească.

[6] (*Înv.*) **1.** Însemnare; inventar, listă; tabel, foaie (de zestre); catalog. **2.** Manuscris; înscris, text, hârtie, act, document, dovadă. **3.** Registru (de cheltuieli),catastif, condică. **3.** copie, transcriere, reproducere, versiune. **4.** Concept, machetă, original, sursă, model, **5.** notă, plan, schemă, schiță, – Din sl. **izvodŭ.**

[7] (*Înv.*) Persoană, individ, personaj, ins. – Din ngr. **ipokímenon.**

Material cu drept de autor

părere de rău şi fără de orice înfiorare sufletească: „Voievodul Matei e om bătrân, azi, mâine ajunge la sfârşitul vieții”[8]. Deşi cele citite nu-i făceau nici o plăcere, nu-i luă vorbele în nume de rău. Cartea închipuia un răspuns la îndemnul lui Vasile Lupu de a se alătura unei uneltiri care țintea scoaterea lui Matei vodă din scaunul domnesc. Craiul se împotrivea – e drept – unui asemenea gând, dar augustul prieten se ferise să-şi îndreptățească părerea arătând că pricina care-l îndemnase întru aceasta ar fi nişte simțăminte de prietenie binevoitoare față de voievodul vecin, cum ar fi fost firesc şi cum i-ar fi fost mai plăcut lui Matei! Cu o lipsă de simțire de care numai un iscusit meşter întru vicleniile meşteşugului soliilor era în stare, craiului i se păru mai potrivit să arate moldoveanului că răsturnarea nu are rost, întrucât Matei va muri, de bună seamă, chiar înainte de a-şi putea ei isprăvi uneltirile de uzurpare, sârgul lor în această privință fiind deci zadarnic! (Soarta însă îşi bătuse joc de aceste socoteli mărunte. De atunci trecuseră aproape zece ani. Matei Vodă continua să trăiască, în vreme ce trufaşul născocitor al nefastei proorociri – deşi mai tânăr – zăcea, uitat de lume, în țărână, în umbra unei mărețe lespezi, minunat cioplite în piatră din cea mai fină!)

Deşi atins până în adâncul sufletului de josnicia predestinării craiului, domnul ridicase atunci a lehamite din umeri şi, spre surprinderea şi nedumerirea curtenilor, nu zise nici măcar o vorbă despre judecățile – deloc dezmierdătoare –, pe care craiul îşi întemeia „nestrămutata sa statornicie întru prieteşug”! Ba mai mult, cu o rece nepăsare, de care numai un cârmuitor era în stare, înfățişare – de ochii lumii – anume zugrăvită pe chip, recunoscu ca pe un fapt demn de laudă, împrejurarea că voievodul Ardealului îşi împlineşte fără cusur înțelegerile de bună vecinătate, ferindu-se să se înfrățească cu vrăjmaşii săi, care-l sapă.

---

[8] Citat dintr-un document autentic din 2o septembrie 1643.

Material cu drept de autor

Dacă, după cât se părea, izvodul acela din leatul 1643 de la naşterea Domnului fusese primul de acest fel – sau în orişice caz era întâiul care-i cădea în mână voievodului Matei –, el nu va fi nici singurul şi nici ultimul care ajungea la ştiința sa. În leaturile care urmară, iscoadele îi puseră în față, în mai multe rânduri, asemenea mărturii, poate unele şi mai amare decât cugetarea craiului, legată de puținătatea zilelor care i-ar mai sta în față…

Totuşi, parcă spre a le face tuturor în ciudă, se încăpățâna să trăiască! Treceau încet, una după alta, lunile de viață care i se mai hărăzeau cu zgârcenie, iar el, îndărătnic, nu dădea vreun semn de pieire, spre necazul şi deznădejdea potrivnicilor. Soroacele trebuiau amânate unul după altul, iar ponegritorii, plini de amăgitoare nădejdi şi din ce în ce mai nerăbdători, scurtau unul după altul răstimpurile care socoteau ei că i-ar mai fi rămas. Dar, zadarnic! Împotriva stăruinței tuturor celora cărora le plăcea să-l creadă pe patul de moarte, nevolnic, sfârşit şi poate chiar cu mintea un pic împuținată de amarnica-i bătrânețe, Matei continua să rămână printre ei, continua să viețuiască, continua să-i stăpânească fără clintire.

Deşi cu sufletul atins de aceste zvonuri răuvoitoare, nu învinui niciodată pe nimeni pentru întunecatele preziceri care se făceau pe socoteala sorții sale. Le primea în tăcere, cu un semn de lehamite, pentru a ascunde cât de adânc îl răneau. Cu toate că nu-i făcea plăcere să şi le amintească, gândul morții pricinuindu-i o strângere de inimă, nu le uita totuşi niciodată, ştiind că stăpânirile din vecinătate clădeau mărețe şi mult prea măiestrite izvodiri pe nădejdea dispariției sale, care li se părea a fi cu putință în orişice clipă! Ori pentru ca să poată înăbuşi din feşi urzelile, nu era de ajuns ca să rămână în viață; trebuia să facă mai mult. În primul rând se cuvenea să nu ia în deşert cele care-i ajungeau întâmplător la ureche,

Material cu drept de autor

mulțumindu-se numai cu ştirile aflate prin voia sorții, pe care să le aşeze cu resemnare pe undeva în catastiful amintirilor sale. Pasul următor era acela de a cerceta prin mijlocirea iscoadelor dacă în spatele zvonurilor nu se aflau şi alte izvodiri şi uneltiri mai viclene şi mai primejdioase, care îi rămăseseră necunoscute. Apoi – odată aflate dedesubturile – era trebuitor să gândească la mijloacele de a preîntâmpina plănuirile şi de a le spulbera. Oricum, domnul se obişnuise (în măsura în care te poți obişnui cu gândul că alții îți doresc moartea) ca, în ciuda tuturor măsurilor prevenitoare ale curtenilor, să-i ajungă la urechi, din când în când, vorbe în doi peri, pline de subînțelesuri, în legătură cu apropiata sa pristăvire.

Dacă în alte împrejurări se mulțumise să primească cu o simplă strâmbătură de dezgust ştirile de acest fel, fără a stărui asupra lor, de astă dată însă, când află de câtă luare-aminte se bucurase boala sa trecătoare în seraiul împărătesc, se purtă cu totul osebit de rândurile dinainte. Era vădit că acum nu numai că luase zvonurile foarte în serios, dar se arătă de-a dreptul îngrijat de ele. (Gurile rele şuşoteau chiar că se speriase de vorbele capuchehaiei ca de o mare nenorocire şi – cu un zâmbet muşcător în colțul gurii – încheiau spunând că aceasta este poate un semn că ceva e în preschimbare…)

Fapt este că, zile în şir, Domnul se vădi îngrijorat şi frământat de gânduri. Aceasta de bună seamă şi pentru că, la numai câteva zile după ştirile nenorocite venite de la Prea Înaltul Devlet[9], primise o solie supărătoare şi de la Buda, pe vremea aceea un mare târg din care se cârmuia un întins paşalâc, care cuprindea o bună parte a ungurimii. Parcă anume spre a întări înştiințările capuchehaiei, paşa îi trimitea un izvod, care închipuia, cuvânt cu cuvânt, o carte

[9] (*Înv.*) guvern; Înalta Poartă, Poarta otomană, Imperiului Otoman, Sublima Poartă; Din turc. Devlet.

Material cu drept de autor

primită la rându-i de la domnul Moldovei, Vasile vodă Lupu. Acesta din urmă însăila felurite mărunțișuri asupra unor închipuite suferințe vestitoare ale neîntârziatei pristăviri a lui Matei vodă şi adăugea că, din pricina acestei jalnice stări a principelui, în Muntenia s-ar fi dezlănțuit deja lupta pentru dobândirea scaunului domnesc. Față cu aceste împrejurări, fericite pentru el, Vasile vodă cerea beglerbeiului[10] ajutorul spre a dobândi firmanul şi caftanul de întâi stătător în această țară. Pentru a-l câştiga pe paşă de partea sa, îl înştiința că a căzut la învoială cu o seamă de înalți sfetnici țarigrădeni, că se bucură de ajutorul ostăşesc al cazacilor şi de bunăvoința leşilor, că are făgăduieli şi din partea palatinului Francisc Wesseleny şi că însuşi împăratul roman Ferdinand al III-lea, din îndepărtata împărăție nemțească, i-a trimis vorbe de îmbărbătare, pline de îndemnuri şi de laude.

Pare-se că Lupu se vedea drept un adevărat reclăditor al vechii împărății a Bizanțului, cu atât mai mult cu cât mărinimoasele sale daruri băneşti, oferite unor episcopii sau mânăstiri creştine din Levant[11], îndemnaseră cârmuirile bisericeşti din această parte a lumii să-l linguşească, numindu-l salvator al creştinătății răsăritene, urmaş neprețuit al măreților împărați de Constantinopole. Numai aceşti basilei se dovediseră ocrotitori atât de darnici şi mărinimoşi ai aşezămintelor pravoslavnice! Deşi laudele nu erau menite decât să-l stoarcă şi mai amarnic pe voievod, acesta chiar le luă în seamă ca fiind adevărate şi începu a crede în propria-i măreție, sporindu-şi făloşenia. După

---

[10] (*Turcism înv.*) Guvernator general al unei provincii mari din Imperiul Otoman (egal cu un vizir sau cu paşă cu trei tuiuri); [*Var.*: **beilerbei, beglerbég**.].– Din tc. **beylerbeyi.**

[11] (*Înv.*) În general orient, răsărit, estul Mediteranei; nume general al (litoralului) țărilor care înconjoară bazinul răsăritean al M. Mediterane (adică Turcia - Asia Mică -, Siria, Liban, Egiptul, uneori și Grecia). – Din fr. **lévant**.

Material cu drept de autor

asemenea vorbe de proslăvire, nu-i rămânea decât să le dovedească linguşitorilor temeinicia preamăririlor lor şi să-şi sporească dărnicia, ceea ce şi făcu. Pe deasupra începu a năzui şi la împlinirea celorlalte înfăptuiri ale basileilor vestiți de odinioară. Ori – privindu-şi soarta în lumina acestor judecăți – visul lui Mihai vodă Viteazul de a reuni sub o singură stăpânire meleagurile din jurul munților Carpați era în ochii săi un biet mărunțiş. Înrâurit de osanalele care veneau dinspre meleagurile orientului, el visa la mult mai mult decât atât. Visa să reîntemeieze, în toată fălnicia sa, scaunul împărătesc bizantin din vremile sale de glorie, în care, desigur, apoi să fie înălțat chiar el. Dar ca să ajungă până acolo trebuia să purceadă cu ceva. Toate lucrurile, fie ele mari sau mici, au un început; şi adeseori, chiar atunci când era vorba de înfăptuiri mărețe, acest început poate fi destul de umil. Pentru el, acest început mărunt şi neînsemnat nu putea fi decât obținerea scaunului târgovişte an, căci îi deschidea calea spre miazăzi, adică spre Țarigrad, cetatea Constantinopolului din vremile străvechi, locul de aşezare al acelora, a căror strălucire voia s-o restatornicească. Şi, bineînțeles, nu avea de gând să se oprească la acest mic început!

Ițele țesute în jurul coroanei Ungrovlahiei se dovedeau de o întindere îngrijorătoare, în măsura în care toate cele înşiruite de voievodul moldovean în cartea sa nu vor fi fost simple însăilări, visuri nesăbuite, zămislite pe seama bolii sale de mințile prea înfierbântate ale unor sfetnici clevetitori. Primind izvodul din urmă de la Buda, cu înşirarea lungului răboj de nume răsunătoare puse în mişcare de ispititoarea nădejde a pieirii sale, Matei îşi lămuri lesne frământările apărute în seraiul înaltului sultan, cât şi îngrijorarea capuchehaiei. Şi înțelese totdeodată că vina de a fi aţâţat această furtunoasă tulburare în jurul neîntârziatei sale pieiri revenea în primul rând vecinului său din

Material cu drept de autor

Moldova, care, din nou, după o îndelungată vreme de liniște și așezare, fusese atins de patimi de mărire, năzuind la scaunul său. Desigur că Lupu se credea mai mult decât un al doilea Mihai Viteazul! Cum însă socotelile vecinului se întemeiau pe credința greșită că în fruntea Ungrovlahiei stă un moșneag sfârșit și poate cu mintea împuținată, un biet suflet aflat pe patul de moarte, Matei nu se arăta speriat. Această greșeală va fi nimicitoare pentru potrivnicii săi – își zicea el –, căci se simțea încă îndestulător de puternic ca să-i înfrunte; de altfel era hotărât s-o facă cu toată îndârjirea de care era în stare.

Din această pricină Matei vodă se simțea atât de liniștit și de nepăsător în răstimpul întrevederii cu solul pașei de Buda, încât nu-și putu reține un zâmbet mușcător în clipa când străinul îi lămuri că, dacă prea-slăvitul său stăpân îl trădează pe Lupu, o face numai sub greaua povară a îndatoririlor la care îl silea prietenia pentru domnul muntean. In aceeași clipă îi veni pe limbă și un răspuns pe măsură: „O prietenie scumpă, foarte scumpă, care, ca de obicei, ne va atinge zdravăn la pungă!" Dar, plin de chibzuință, ca iscusit mânuitor al meșteșugului soliilor ce se afla, își înăbuși vorbele, gândul său ascuns trădându-se numai prin zâmbetul care-i scăpase. De altfel cugetarea pe care o dosise cunoscu pe dată adeverire, căci, după numai câteva clipe, trimisul dădu de înțeles că simțămintele de bunăvoință ale pașei s-ar putea întreține și ar avea chiar sorți de a fi sporite, dacă recunoștința voievodului se va întrupa într-o povară sunătoare cât mai vârtoasă. Solul părea că nu-și dădea seama că, spunând acestea, dezvăluie fără voie temeiul adevărat al soliei sale sau cel puțin pe unul dintre ele; pesemne nu întrevedea nici faptul că vorbele sale despre prieteșug se cam băteau cap în cap cu cele despre plată.

Matei vodă însă pricepu pe dată ceea ce trebuia să înțeleagă – de altfel chipul în care îi fuseseră înfățișate

Material cu drept de autor

temeiurile „prieteniei" paşei nu lăsa loc la îndoieli –, încât trimese osmanlâului o răsplată pe măsura lăcomiei sale. Dar banilor le alătură şi un răvaş – lucru de tot nechibzuit, cum se va dovedi mai târziu. În această carte, cu vorbe răsunătoare, Matei vodă se lega a-i dărui şi mai mult, dacă măritul beglerbei îşi va face plăcerea de a sta de-o parte, de se va ivi vreo gâlceavă cu Lupu. Pe deasupra, punând capac nesocotinței sale, voievodul adăugi că, de-l va ajuta în ascuns să preîntâmpine uneltirea şi-l va înrâuri pe Lupu ca să întârzie năvala până ce Muntenia se va putea găti de apărare sau chiar de atac, recunoştința sa bănească va fi nețărmurită! Matei nădăjduia că în felul acesta, fără prea multă cruzime, chiar fără vreo vărsare de sânge, fără larmă, numai dovedind că nu poate fi luat pe nepregătite, să-şi pună pe gânduri potrivnicul şi să-l facă să şovăie. Putea astfel să-i înăbuşe dintru început pornirile, înturnându-l spre simțiri mai paşnice. Matei prețăluise însă greşit lăcomia paşei, închipuind-şi că acesta se va mulțumi numai cu ceea ce-i putea pica dinspre o singură parte. Nesătul, osmanlâul socoti că poate să stoarcă şi mai mult dacă-i va pungăşi pe toți părtaşii la gâlceava care se arăta în zare, aşa încât, în săptămânile care urmară, un izvod – pilduit, picătură leită, după răvaşul lui Matei – va ajunge la Iaşi, în mâna lui Lupu. Dar domnul muntean nu va afla vreodată acest lucru.

Pentru Matei necazurile nu se sfârşiră totuşi aici. O nouă carte, venită din nou dinspre capuchehaie, îl înştiință pe domn că potrivnicii (principele pricepu însă că sub acest cuvânt nu se putea ascunde decât Vasile-Vodă al Moldovei), cu neprețuite plocoane, au reuşit să câştige de partea lor numeroşi dregători ai Înaltei Porți a Fericirii, scaunul Ungrovlahiei fiind prin urmare peste măsură de primejduit. Drept care ruga să i se pună la îndemână mai multe pungi cu galbeni ca, la rându-i, să pornească o bătălie neiertătoare a peşcheşurilor şi plocoanelor. Domnul se învoi neîntârziat.

Material cu drept de autor

Încuviințarea fiind dată, departe de țară, dar pe banii ei, se dezlănțui un sălbatec război al galbenilor. „Ghiulelele" de aur şi argint vâjâiau prin toate colțurile strălucitei Curți a prealuminatului padişah. Jertfele acestui război de serai, când erau țintite cu potopul de cartuşe prețioase, nu puteau fi decât fericite, ceea ce nu se putea totuşi spune şi despre „trăgători", care vedeau cu jale cum le scădea zahereaua!

Petrecându-se numai ca un iureş de pungi sunătoare, acest soi de năvală asupra sfetnicilor Porții fericirii i se păru neîndestulător voievodului Ungrovlahiei pentru a putea fi sigur de izbândă. Drept care hotărî să-l atragă de partea sa pe Gheorghe Rákóczi al II-lea, craiul Ardealului, fiul celui amintit mai înainte, care-şi închipuise, în mărginirea sa nemăsurată, că Matei i-o va lua înainte pe calea celor veşnice. Întrucât în cartea către paşa de la Buda, Lupu înşiruia şi o seamă de amenințări şi necuviințe pe seama craiului, domnul muntean hotărî să-i trimită acestuia un izvod, care-l pilduia întru totul – literă cu literă – pe cel ajuns în mâna sa. Cum însă vorbele rele ale moldoveanului nu i se păreau îndestulătoare, spre a trezi furia megieşului[12] său, avu grijă să-şi şcolească solul să însoțească răvaşul de tâlcuiri ațâțătoare. Astfel nădăjduia că viclenia-i va da roade sigure, ridicându-l pe crai împotriva beiului[13] moldav. Era încredințat că astfel o să-l ispitească pe tânărul crai să i se alăture atunci când va purcede împotriva acestui neprieten, care-i făcea zile amare de mulțime de ani.

Matei avea însă să afle că nu-i făcuse nici o surpriză lui Rákóczi. Lacomul paşă al Budei îşi închipuise,

---

[12] **1.** (*Înv. pop. reg.*) Vecin, învecinat, limitrof, mărginaş, care stă, se află alături sau în apropiere de cineva / ceva. **2.** (*În evul mediu, în Moldova şi în Țara Românească, rar*) Țăran liber, stăpân de pământ, echivalent cu răzeş sau moşnean. – Din sb. **medjaš,** magh. **megyés.**

[13] (*Înv.*) Guvernator al unui oraş sau al unei provincii din fostul Imperiu Otoman. ♦ Titlu dat de turci domnilor Țărilor Române; *p. ext.* prinț oriental. – Din tc. **bey.**

Material cu drept de autor

nu fără dreptate, că hrisovul[14] care-i căzuse în mână ar putea stârni şi curiozitatea craiului, aşa că se grăbise să i-l înfăţişeze şi acestuia, dar bineînţeles nu degeaba, ci în schimbul unui preţ bun. Bineînţeles că şi de astă dată osmanlâul mărturisea, plin de înduioşare, că la temeiul jertfei pe care o face, înştiinţându-l, stăteau mişcătoarele sale simţăminte de statornică prietenie. La rându-i, în clipa în care îl primise pe ceauşul[15] paşei, Rákóczi se gândise să-l vestească de îndată pe domnul Tării Româneşti, ca să se gătească dimpreună de apărare. În acest fel solul muntean, aflat deja pe drum, nu făcea decât să vină în întâmpinarea dorinţei craiului, care nu mai trebuia aţâţat, aflându-se deja în fierbere. Era deci firesc că înţelegerea se încheie repede şi fără piedici.

În aceeaşi vreme, Matei vodă hotărî să-şi reorânduiască şi să-şi primenească temeinic şi armata. Deşi troienele, peste măsură de bogate, făceau umbletul aproape cu neputinţă, hotărî totuşi săvârşirea unei cătări a oştirii, ba o închipui chiar îndestul de mare încât să-i meargă vestea, spre ştiinţa celor care cârcoteau împotrivă-i. Pentru a dobândi bunăvoinţa oştenilor şi a căpeteniilor acestora şi pentru al le împrospăta şi adânci simţămintele de credinţă faţă de scaunul său, se arătă foarte mărinimos cu ei. Nu le

---

[14] *(Înv. în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova)* Toate documentele (actele) emise de cancelaria domnească, şi care purtau sigiliul domnitorului, titlu de proprietate, privilegiu; ispisoc, sinet, uric, carte domnească. – Din ngr. **hrisóvuilon** „bulă de aur".

[15] *(Înv.)* **1.** Funcţionar inferior al sultanului turcesc (uşier, curier, aprod). **2.** *(Înv. în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova)* Funcţionar inferior cu aceleaşi funcţii: uşier, curier, aprod al curţii sau. **3.** căpetenie, comandant, şef, vătaf (şef) al unei cete de slujitori; căpetenie de surugii sau de vânătorilor domneşti; **ceauş-baş(a)** sau **vel-ceauş** = căpetenia ceauşilor, vătaful de aprozi ai divanului; **seleam (selam)-ceauş,** = slujbaş care îl preceda pe domn şi-i anunţa sosirea. – Din tc. **Çavuş** şi **selam-.**

Material cu drept de autor

dărui numai felurite postavuri şi pânzeturi scumpe pentru vesmintele de slujbă, ci le împărți chiar arme, lucru nu tocmai obişnuit, cu atât mai mult cu cât unele erau de-a dreptul prețioase. Astfel fruntaşilor lor le dădu pistoale cu patul încrustat cu sidef sau spade cu lame pe care erau scrijelite frumoase vrejuri galbene, care păreau aurite. O bună parte a acestor bunuri fusese anume negutată de la Braşov, şi aceasta nu numai pentru că breslaşii băştinaşi n-ar fi răzbit să le meşterească îndestulător de repede şi în câtimile trebuitoare, ci în primul rând de ochii iscoadelor care se găseau în slujba stăpânitorilor străini. Acestea era nimerit să vadă cu ochii lor împlinirea, pas cu pas, a măreţelor sale gătiri. Desigur că, pentru a se dovedi folositoare ocrotitorilor lor, iscoadele se vor grăbi să-i înştiințeze asupra celor aflate, trimițându-le lungi răbojuri cu mărfurile care fuseseră, cu bună ştiință, trecute pe sub nasul lor. Apoi, în răvaşele ce le vor scrie, nu se vor mulțumi cu aceste înşirări de cumpărături. Se vor întreba de bună seamă şi care e rostul acestora şi-şi vor da răspunsurile către care erau îndrumați, la urma-urmei, de cele anume chibzuite întru aceasta de Matei vodă.

Dar domnul nu se va opri aici. Ca să fie sigur că cele arătate lumii vor fi deslușite după dorința sa, ca din întâmplare, făcu cunoscut curtenilor mărunți că se pregăteşte temeinic de război, fără a mărturisi încotro se va îndrepta acesta. Matei ştia că vorbele pe care, chipurile, le scăpase în chip neprevăzător, vor stârni nenumărate zvonuri care, ajunse la urechile iscoadelor, le vor îndruma acestora judecățile pe calea dorită, lămurind după voia sa cele pe care le rostuia pe întinsele meleaguri ale stăpânirii sale. Nădăjduia că, în felul acesta, cârmuitorii învecinați vor lua aminte la gătirile sale (şi mai ales Vasile-Vodă era de dorit s-o afle) şi astfel le va mai seca avântul războinic. Descoperind că e gata să preîntâmpine războiul prin război,

Material cu drept de autor

ştiind că o năvală fulgerătoare, care să-l prindă nepregătit, este cu neputință, vecinii (şi se gândea şi acum tot la Vasile vodă Lupu) se vor codi destul de mult până vor cuteza să-şi mâne oştile împotrivă-i, îşi zicea – nu fără dreptate – domnul. Vor înțelege că a-l alunga din scaun nu este chiar atât de simplu pe cât le plăcea lor să creadă şi desigur că destui dintre ei vor bate în retragere. Atunci când gândea la potrivnici sau când chibzuia asupră-le în sfatul țării, vorbea obişnuit nu de „un duşman care ne stă împotrivă", ci de „acei duşmani ai noştri", căci, după cât se părea, Vasile Lupu era vrăjmaşul cel mai de seamă, dar nu singurul... Iar Măria Sa ținea să arate că nu scapă din vedere acest lucru.

Domnul muntean, deşi se dovedise prevăzător şi se gătise din vreme şi în chip rodnic de apărare dinspre primejdiile de afară, nu numai că nu ajunse să se bucure de roadele faptelor sale, dar nici nu apucă măcar să se arate, cât de cât, mulțumit de ele. Pricina era că oblicise că la Curte, chiar în umbra scaunului său, se petrecea ceva ciudat, deşi n-ar fi putut spune prea bine ce anume; ori acest chip nedesluşit al celor simțite îl puse din nou pe jar. Cele ce se întâmplau nu-i păreau a fi tocmai noi, dar pesemne că, din pricina răvaşelor primite şi a vicleniilor celor pricepuți în meşteşugul soliilor, crezuse un răstimp că primejdia îl paşte numai dinspre curțile învecinate, trecând cu vederea cele ce se petreceau chiar lângă el.

Acum, după ce zăgăzuise calea acestor supărări care veneau din străini, îşi putuse întoarse liniştit privirile spre propria țară, zicându-şi că a orânduit cele de trebuință şi poate adăsta vara în tihnă. Dar tocmai atunci avu parte de o dezvăluire nu tocmai plăcută: chiar lângă el, în cetatea sa de scaun, la Curtea sa, se simțea cutremurul unor frământări pidosnice. Erau, e drept, înjghebări firave, ascunse, dar aspra învățătură a vieții, pe care o dobândise în îndelunga sa cârmuire, îi îngădui să le recunoască încă înainte de a le

Material cu drept de autor

încolți sămânța. Această neliniște, care cuprinse întreg cinul sfetnicilor săi, îl îngrijora mai mult chiar decât urzelile lui Lupu, pe care – deşi îl sâcâiau de aproape un sfert de veac – le oblicise întotdeauna din vreme şi de aceea le putuse spulbera cu izbândă.

Din prevedere, spre a nu îmbărbăta cugetele nemulțumite, care nu lipsesc nicicând de la nici o Curte, păstrase, pe cât îi fusese cu putință, taina izvodului primit de la Buda, cât şi al veştilor sosite de la Înaltul Devlet. Se părea totuşi că, în ciuda tuturor îngrădirilor, câte ceva răzbătuse în târg şi începură să umble felurite zvonuri. Cu toate acestea, cea mai mare parte a sfetnicilor şi mai aproape toți curtenii de rând nu ştiau nimic deslușit, iar norodul cetății de scaun, cu atât mai puțin. Iar, în împrejurările însingurării pricinuite de troienele iernii, desigur că țara era cu totul străină de toate aceste învârtejiri. Ori îl puse pe gânduri tocmai nepotrivirea dintre lipsa de însemnătate a ceea putuse răzbate în lume şi întinderea acelui început de mişuneală pidosnică, pe care o simțea cu toată ființa sa. N-ar fi putut tălmăci pentru sine înțelesurile acelei îngrijorări care i se înfipsese în suflet, totuşi avea credința că simțurile nu-l înşeală. În jurul său se petrecea, fără îndoială, ceva nefiresc. Îşi dădea seama că în preajmă-i plutea o neliniște neobişnuită, care-i cuprinse chiar şi pe apropiații săi, cu toate că, deocamdată, freamătul nu se dezlănțuise încă furtunos, simțindu-se mai mult ca o adiere.

Cumpănirile Curții îşi puteau găsi totuşi o tâlcuire. De peste douăzeci de ani țara se obişnuise cu domnul ei, pe care-l privea ca pe ceva statornic şi de nestrămutat, parcă aşezat întru veşnicie. Omul acesta, sigur de sine, potolit, dar de neclintit din hotărârile sale, întotdeauna cumpătat şi părelnic lipsit de patimi, gospodar harnic şi migălos, trezea de îndelungă vreme în sânul cinului boieresc un simțământ de liniște şi statornicie. Nimănui nu-i trecuse prin minte că

Material cu drept de autor

această viață tihnită, ferită de neliniști și primejdii, ar putea avea un sfârșit. Dar uneltirea lui Vasile Lupu, împletindu-se cu boala domnului, le aduse în fața ochilor năluca unor tulburări nimicitoare, al unei depline răsturnări a orânduielilor cu care se deprinseseră de amar de vreme. Ori o preschimbare neașteptată și atât de adâncă, care i-ar fi putut amenința, îi trezise neiertător din dulcea lor dormitare, din orbirea născută de obișnuințele vieții de zi cu zi. Dintr-o dată își dădură seama – după ce ani de zile n-o întrevăzuseră – că Matei vodă este un moșneag care se putea prăpădi în orice clipă, lăsând țara nepregătită ca să-și întâmpine viitorul. Marea boierime întrezări ca apropiată iazma sângerie a unor gâlcevi amarnice și zurbe[16] sfâșietoare, care păreau de neînlăturat, după cum de neînlăturat li se părea, dintr-o dată, după atâția ani de statornicie, pristăvirea domnului. Neașteptata descoperire îi izbi năucitor, răvășindu-i. Această străluminare care cuprinse cugetele celor de viță se preschimbă cu încetul în îngrijorarea dibuită de Măria Sa. În primele clipe se molipsiră cu deosebire straturile de jos ale dregătorimii, pentru ca, după aceea, „molima" să urce până la vârful cinului lor, adică atinse chiar sfetnicii cei mai apropiați ai voievodului.

Dintr-o dată viitorul le apăru marilor dregători întunecat și nesigur. Și aceasta nu numai pentru că, după răstimpurile de îndelungă statornicie, erau de temut răbufniri furtunoase ale gloatei, ci și pentru că zarea viitorului li se înfățișa umbrită de răsfrângerea chipului aceluia pe care Matei vodă și-l hărăzise, în anii din urmă, drept vlăstar. Proteguitul principelui – om destul de copt –, nepot dinspre neamurile mamei, aridicat la înalta dregătorie de vel spătar, datorită îngâmfării sale nemărginite și firii sale sfruntătoare, nu se bucura de prea multă dragoste printre cei de-o seamă

---

[16] (*Înv.*) Revoltă, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune. [Var.: **zurbă, zurbală** s. f.] – Din tc. **zorba.**

Material cu drept de autor

cu el. Trufia şi lipsa lui nemăsurată de îngăduinţă şi înţelegere, plăcerea sa de a sfida şi batjocori, prevesteau o cârmuire aspră şi de tot neîndurătoare, sub oblăduirea căreia nimeni nu avea voie de a crâcni. Atâta vreme cât moştenirea scaunului ţării părea că este un lucru îndepărtat şi neguros, între timp putând apărea mulţime de schimbări şi înnoiri, mărunţişurile legate de firea oblăduitului domnesc nu aveau prea mare însemnătate şi ca urmare nu stârneau cine ştie ce îngrijorări. Mai înainte vreme mai fuseseră şi alţi proteguiţi care traseră nădejde de a câştiga pizmuitul rang de beizadea voievodală, cu drept de a urca scările jilţului domnesc, dar fuseseră măturaţi din cale de trecerea neiertătoare a vremii. La urma-urmei, potrivnicii vel spătarului Diicu nădăjduiseră că şi acest din urmă ales al lui Matei vodă – atâta vreme cât nimic nu zorea lucrurile – va împărtăşi aceeaşi soartă. Dându-şi însă dintr-o dată seama că voievodul s-ar putea pristăvi mai repede decât socotiseră ei, li se schimbă neîntârziat chipul în care priveau viitorul, căci, în aceste împrejurări, sorţii vel spătarului de a se înscăuna creşteau îngrijorător, visul putându-i-se împlini destul de curând. Ca atare, sub ameninţarea care se întrupa tulbure în negura viitorului, se vedeau siliţi ca, neîntârziat, să-l cântărească şi să-l măsoare pe spătar pe toate laturile, nelăsând de-o parte nimic, căci de asta putea depinde viitorul lor... Trebuiau să-şi lămurească grabnic ce foloase şi ponoase li se puteau trage de pe urma sa. În cugetul tot mai multora creştea credinţa că vel spătarul Diicu Buicescu – cu toată ocrotirea prevenitoare a bătrânului voievod – nu va fi dorit şi primit de toţi. Dacă însă nu ajungea domn, desigur că nu se dădea bătut şi, spre a-şi atinge ţelurile, ar fi dezbinat ţara, mânându-i pe ce-i care-l părtineau împotriva celorlalţi, într-o amarnică şi înveninată încleştare. În asemenea împrejurări era greu de crezut că ar fi putut fi preîntâmpinat un sfâşietor război între poporeni şi aprige gâlcevi între fraţi. Ori din

Material cu drept de autor

vâltorile unui asemenea vălmăşag nu era uşor de ieşit la liman, dacă nu aveai din vreme pregătită uşița dosnică prin care să te strecori, lăsându-i pe ceilalți să se măcelărească orbeşte între ei, în neştire...

De aceea, în tainițele lumii celor aleşi, se puseră la cale soboare de puțini cunoscute, se încheiară legăminte ascunse, se țesură uneltiri întortocheate. Toate închipuiau pietrele de temelie, pe care să se ridice o punte – oricât de firavă – peste noianul nenorocirilor care nu mai puteau fi ocolite în nici un fel, spre a ajunge la limanul unei domnii noi, liniştite şi sigure, ca o dimineață senină de vară, care era de aşteptat a veni după apriga învolburare a zilelor de urgie. Lumea celor de neam – care până de curând înfățişase priveliştea pe cât de fericită, pe atât de neadevărată, a unui cin plin de iubire şi înfrățire, a cărui unire n-ar fi putut fi fărâmată de nimeni şi de nimic – se sparse asemenea unei ulcele de lut, care, lovită în plin, sare în sute de cioburi. Se născură dintr-o dată mulțime de cete ascunse, mai mari sau mai mici, cu năzuințe potrivnice, care fiecare înțelegea în felul ei mijloacele de a-şi croi viitorul. Îndoindu-se de sorții de izbândă ai moştenitorului hărăzit de domn spre a urca în scaunul țării – şi nedorindu-l la urma-urmei la cârmă –, toată tagma celor de neam îşi făcea felurite socoteli, alcătuind nesfârşite răbojuri cu numele unor alți urmaşi ce-ar fi putut pune mâna pe domnie. Şi în temeiul acestora încheiau înțelegeri tainice care, după câteva săptămâni, se spărgeau, spre a lăsa loc unor noi învoieli şi legăminte. Chiar şi cele mai alese cercuri ale înaltei dregătorimi se molipsiră de jocul bolnăvicios al acestor socotințe, intrând într-o adevărată vâltoare, încât în scurtă vreme Curtea fremăta ca un viespar întărâtat.

Matei vodă, îşi dădu repede seama că, dacă rămâne în nemişcare în fața acestor semne, păşeşte spre o nenorocire fără seamăn, de aceea hotărî în sfârşit să facă

Material cu drept de autor

ceva. Începu prin a-şi întruni sfetnicii, ca împreună să găsească o ieşire din neaşteptatul impas. În plin sfat, marele logofăt Radu Cocorăscu, cât şi vel vornicul Preda Brâncoveanu arătară că socotesc potrivită rechemarea şi înălțarea în slujbe a boierilor care fuseseră mai înainte alungați de la Curte. În acest fel, îmbunându-i, puteau fi redobândiți de partea stăpânirii, prevenind preschimbarea lor în fruntaşi ai unor uneltiri potrivnice. Astfel mulțimea celora care stăteau în cumpănire putea fi subțiată.

Marele spătar Diicu Buicescu – cu ifosele sale de moştenitor legiuit al scaunului domnesc – se dovedi mai neîngăduitor. „Supunerea nu trebuie câştigată prin milogeli! Ar fi un semn de slăbiciune, care ar îmbărbăta potrivnicii! Cei care nu se supun nouă fără crâcnire trebuiesc zdrobiți fără cruțare!" susținu el plin de sine, privindu-i de sus pe ceilalți doi boieri. Îndemnă deci ca să fie întocmite cu toată migala răbojuri cu numele tuturor acelora pentru care se afla pricină de a fi bănuiți de necredință, urmând ca apoi cei însemnați acolo să fie stârpiți cu sânge rece şi fără şovăire, după rânduiala înscrierii lor. Lucru de seamă ar fi fost însă ca nu care cumva să fie scăpat cineva din neprevedere.

Degeaba i se arătă că până una-alta nu existau temeiuri atât de puternice încât acestea să poată fi crezute de lume, sau cel puțin luate de bune, pentru a îndreptăți un măcel de asemenea întindere. Cei bănuiți întrupau la acea vreme doar o amenințare închipuită, deci deloc sigură, care pe deasupra nici nu putea fi dovedită prin ceva. Neputându-li-se pune în seamă vreo vină anume, nimicirea lor ar fi părut întregii țări, cât şi puterii ocrotitoare a Înaltei Porți, cu desăvârşire neîndreptățită, deci o nemăsurată silnicie. Ori era limpede că în acest chip nu se câştiga nici înțelegerea şi nici bunăvoința cuiva, ci, dimpotrivă, nu s-ar fi făcut decât să se sporească tulburările şi nemulțumirea surdă a tuturora.

Material cu drept de autor

Diicu, neluând în seamă lămuririle împotrivitoare, parcă nedându-şi seama de cruzimea şi de lipsa oricărei simțiri omeneşti ce le arăta, se îndărătnici să le dovedească celor de față că, dacă cineva a atras asupră-şi unele bănuieli, dovedeşte o vină îndestulătoare pentru ca să fie scurtat de cap. „Nu numai lucrul făptuit, ci şi gândul sau năzuința păcătoasă pot atrage asupră-şi osânda!" se îndârji el, cu o încăpățânare ce nu-şi găsea seamăn.

Însă, în cele din urmă, în fața năvalnicelor judecăți ale celorlalți sfetnici, după multă stăruință, se lăsă în parte înduplecat, socotind şi el că la acea vreme boierii mazili nu pot fi încă osândiți pentru nişte simțăminte şi purtări duşmănoase care li se puteau pune în seamă, dar fără a avea mărturii de neclintit întru aceasta. Nu se cuvenea să fie dați pe mâna gâdelui numai de teamă că ar putea deveni primejdioşi în vremile care vor veni! „Amânarea stârpirii nu este însă una cu iertarea lor, fie ea şi numai vremelnică!" se îndârji pe mai departe Diicu. Nu-şi dovediseră încă simțămintele ascunse? Trebuiau ispitiți să se dea de gol, întinzându-le capcane! O slugă domnească, care stăpânea darul de a răspândi zvonuri, trebuia îndemnată, dându-i bună plată, să-i încerce, ispitindu-i la închegarea unei urzeli. Apoi, prinşi asupra faptului, nu se mai afla pricină de a şovăi întru nimicirea lor nemiloasă.

Logofătul şi vornicul, întărâtați şi furtunoşi, i se împotriviră plini de pornire. Amenințarea putea fi îndepărtată, ziceau ei, nu înăbuşind prin cruzime gândurile vrăjmaşe ascunse, ci preschimbând-le, cu cumpătare, cu socotință şi cu răbdare, în unele priincioase, care să fie de folos Măriei Sale. Matei vodă, om foarte ager şi priceput întru mânuirea semenilor săi, le dădu dreptate şi ceru să i se întocmească un răboj care să cuprindă pe toți boierii cărora s-ar fi cuvenit să li se dăruiască slujbe de sfântul Vasile, sărbătoare cu prilejul căreia se făcea, după un străvechi

Material cu drept de autor

obicei, reîmpărțirea în fiece an a dregătoriilor. Ba trebuia purces cu oarece grabă la treabă, căci până la zisul praznic mai erau doar câteva săptămâni.

Cum domnul se arătase prielnic cugetărilor celor doi divaniți, în paguba părerii sale, vel spătarul Diicu Buicescu, atins în nețărmurita sa mândrie, plecă de la Curte pufnind şi trăsnind şi, întrecându-se pe sine întru necuviință şi semeție, părăsi neîntârziat cetatea de scaun, fără să mai ceară, după obicei, legiuita încuviințare a Măriei Sale. Era o ispravă de o de îndrăzneală cu totul ieşită din hotarele firesculuí, care dezlănțui un lung şirag de vorbe şi cugetări pline de venin şi înverşunare, nu atât pe seama poznei însăşi, cât mai ales în legătură cu pricinile de la care se pornise supărarea. „Voia spătarul să ne vadă pe toți traşi în țeapă, ca pe vremea lui Vlad vodă Țepeş, sau cu capetele puse pe butuc, ca pe vremea lui Ion vodă cel Cumplit!" pufneau, stârniți, divaniți şi mazili laolaltă, chiar dacă se vedeau siliți s-o facă pe înfundate. Poate că această fereală la care se vedeau siliți a recurge îi întărâta şi mai mult. Astfel părerile pe care spătarul le înfățişase unor dregători din sfatul țării, care fără sfruntătoarea sa plecare din târg ar fi trecut poate neluate în seamă, făcură ocolul cetății de scaun, ba trecură chiar de zidurile acesteia, ducând cu ele, prin țară, unda unei reci înfiorări. Pe deasupra lumea bună a celor aleşi fu stârnită şi de împrejurarea că, deşi plecase val vârtej din Târgovişte, încălcând până şi rânduielile de temelie ale obiceiurilor de Curte, lui Diicu nu i se întâmplă nimic, deşi alții, în locul său, ar fi fost aspru osândiți. Oricum, gândul măcelăririi boierilor ce-ar putea fi bănuiți că nu urmează cu sfințenie cuvântul stăpânirii îi răscoli pe toți în chipul cel mai adânc. Nici nu era de mirare. Fiecare fusese cândva nemulțumit de câte ceva, fiecare mai mărturisise vreo îndoială privitoare la o poruncă, deci fiecare mai scăpase vreo vorbă proastă despre stăpânire.

Material cu drept de autor

Înveselitor era că toate cârcotele nu se îndreptară deschis, decât arar, împotriva spuselor spătarului, deşi acestea îi răvăşiră pe toți. Vorbitorii, simțindu-se cu cugetul pătat, nu voiau să arate deschis că erau porniți împotriva unor asemenea plănuiri. Se putea crede că le resping tocmai pentru că se socoteau atinşi de acestea, în sinea lor ştiindu-se vinovați. De aceea sârguiau a se preface că nu le păsa de telurile nebuneşti ale spătarului, cu care ei nu aveau nici o treabă, căci nu-i vătămau de fel.

Deci pentru a-şi ascunde temerile şi a le da chip preschimbat, valul acestei întinse porniri se dezlănțui pe față nu împotriva sângeroasei năzuințe a lui Diicu, ci împotriva faptului mărunt – şi la urma-urmei lipsit de însemnătate –, că spătarului i se treceau cu vederea şi i se iertau fapte – precum plecarea fără încuviințare –, care nici măcar marelui logofăt sau vel vornicului – mai înalți în rang – nu le erau îngăduite. Adevărul era că se putea socoti pe drept că, încălcând nişte obiceie de toți recunoscute şi urmate cu sfințenie, spătarul sfrunta toți divaniții, sfrunta tot cinul boieresc, sfrunta țara însăşi. Prin plecarea fără învoire din cetatea de scaun – stăruiau cu înverşunare cârcotaşii şi scornitorii de zvonuri –, marele spătar batjocorise domnia, înjosise scaunul domnesc, ceea ce nu putea fi îngăduit nici unui şezător pe aceste meleaguri! Se îndârjeau în aceste mărunțişuri, ştiind bine că, şubrezind renumele spătarului, surpă pe de-o parte năzuința sa de a moşteni scaunul țării, iar pe de alta spulberă gândul măcelului plănuit de acesta.

Dar ceea ce îngrijora, împingând nemulțumirea la culme, era purtarea lui Matei. După ce Diicu sfruntase cu semeția şi cu necuviința sa, zi de zi, tot cinul celor de cea mai înaltă viță, de parcă ar fi fost coborât cu hârzobul din cer, după ce-i sâcâia pe toți cu ifosele sale de beizadea cu drept legiuit de moştenire a scaunului țării, deşi nimic altceva decât o toană de-a bătrânului domn nu-i îndreptățea

Material cu drept de autor

năzuința de încoronare, după ce îşi îngăduia a arăta semne de putere care întreceau cu mult drepturile de sfetnic ce le avea, după ce prin plecarea sa fără veste şi fără învoire domnească îl batjocorise chiar pe Măria Sa, continua să fie nu numai îngăduit, ci chiar ocrotit şi răsfățat la Curte! În loc de a fi cel puțin mustrat, dacă nu chiar alungat din slujbă, în loc de a fi silit să se reîntoarne spăsit în târg, se îngăduise unui trup de oaste, rupt din straja palatului, să-l urmeze. Acest pâlc de oşteni, care era alcătuit din mai multe sute de seimeni[17] şi dorobanți[18], fusese orânduit spătarului cu ceva vreme în urmă de însuşi Matei vodă, fiind însărcinat ca să-l păzească de cei ce-ar fi cutezat să-i vină prea aproape, spre a-i face vreun rău. (Gura lumii găsise neîntârziat şi vorbele potrivite spre a-şi înveşmânta în ele simțământul de ciudă ce-o chinuia de la aflarea poruncii: „Mojicia trebuie învăluită de fast şi fudulie, altfel îşi pierde strălucirea princiară!")

Deşi se ferea s-o arate, voievodul fu totuşi rănit de purtarea nesăbuită, lipsită de supuşenie, a nepotului său. Ieşirea acestuia, de tot potrivnică rânduielilor ighemoniconului[19] Curții, chiar dacă-i era proteguit, îi ştirbea bunul renume. Se putea crede că Diicu poate face ce vrea cu el şi din el. Ori una ca asta nu era înclinat să îngăduie! Trebuia să dea puțină mulțumire şi gloatei de răspânditori de zvonuri şi bârfe, dar trebuia totodată să-şi reclădească şi renumele ştirbit. Drept care, pentru a nu ajunge la o ruptură cu oblăduitul său, salvând totodată

---

[17] (*Înv.; în sec. XVII - XVIII, în Țara Românească şi în Moldova*) Soldat din corpul de ostaşi mercenari pedeştri (infanteriști) înarmați cu sânețe (puşti), însărcinați cu paza Curții domneşti, de regulă străini (sârbi, bulgari, greci şi albanezi). – Din tc. **seğmen**, **seymen.**

[18] (*Înv.*) Soldat din infanterie (cu plată), inclus în categoria slujitorilor domneşti. *Var.*: daraban, dărăbanț, dărăban. – Din magh. **drabant.**

[19] (*Înv.*) **1.** Fast (fastul curții domneşti), lux, somptuozitate, pompă. **2.** Demnitate, mândrie (emfatică).– Din ngr. **ighemonikón.**

Material cu drept de autor

părelnicia deplinătății puterii sale, se gândi la o cale de mijloc de a ieşi din impas. Nu-i veni nimic mai potrivit în minte decât să-i trimită nepotului un răvaş, care înmănunchea în rândurile sale vorbe de mustrare din cele mai aspre. Îl înştiință astfel, într-un chip care nu lăsa loc de îndoieli şi răstălmăciri, că nu îngăduie ca să fie cineva care să nu se plece în fața puterii sale. Două voințe la fel de puternice nu pot sta alăturea, după cum două spade nu încap în aceeaşi teacă! Deci, dacă nu voia să fie mazilit de la Curte, era sfătuit să se lase păgubaş de cele întru care se pornise, şi semnul cumințirii sale era neîntârziata sa reînturnare în cetatea de scaun. Iar de nu se învoia, sau de arăta orice altă dovadă de împotrivire, nesupunerea sa urma a fi pedepsită fără cruțare.

Totul se puse la cale, e drept, în ascuns, pentru a face lumea să creadă că, dacă se supunea, Diicu s-ar fi răzgândit din vrerea sa şi nu de silă. În acest fel acesta s-ar fi făcut dovada că, până la urmă, nu îndrăznise să se ridice cu adevărat împotriva voievodului sau că, oricum, nu cutezase să o facă până la capăt, ceea ce îi dregea acestuia, cât de cât, renumele, cam terfelit de cele întâmplate. Cu toată grija cu care-şi ascunsese porunca, o seamă de mărunțişuri asupra celor orânduite răzbătură în târg şi – cum nesăbuința spătarului făcuse deja vâlvă, atrăgând asupră-şi luarea-aminte a tuturor – acestea fură primite cu vie curiozitate. Vorbele tainicului răvaş erau pe buzele tuturor răspânditorilor de zvonuri, cel mai adesea însoțite de cele mai năstruşnice înfloriturі! Cartea devenise astfel o taină pe care o ştia toată lumea, doar că se vorbea numai în şoaptă despre ea. Nu puțini erau aceia care luau cunoştință de mustrările din răvaşul domnului cu răutăcioasă plăcere, încântați că înfumuratul spătar fusese totuşi, în cele din urmă, aşezat la locul care i se cuvenea. E drept că o bună parte a boierimii – cu deosebire cei care se gândeau că s-ar

Material cu drept de autor

fi putut afla pe negrul răboj al lui Diicu, dacă aceasta ar fi fost până la urmă întocmit – ar fi năzuit la o mustrare mult mai severă. În lipsa ei, însă, se bucurară şi de ceea ce li se dăruia deocamdată, nădăjduind în sinea lor că, odată şi odată, va veni şi o osândă mai aprigă, spătarul fiind destul de năvalnic, necumpătat şi repezit ca s-o pricinuiască.

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul I

Biv vel[20] clucerul Socol Cornățeanu, când primi poftirea de a petrece sărbătorile de iarnă la Curtea princiară, fu cuprins de o adâncă neîncredere şi de mii de bănuieli, căci nu-şi putea lămuri neaşteptata bunăvoință a domnului, care, până deunăzi, parcă uitase de el. În sinea sa prepunea, nu fără dreptate, că la Curte se pune din nou ceva necurat la cale. Pe deasupra îi ajunsese la ureche şi zvonul, cu totul răstălmăcit în rău, cum că Diicu îndemnase la stârpirea tuturor neprietenilor săi, nu numai a celor dovediți ca atare, ci chiar şi a acelora doar bănuiți de plecări răuvoitoare. Ori el nu numai că ştia că nu era prea bine privit la Curte de către părtaşii cârmuirii, şi cu deosebire de către aceia ai marelui spătar, dar îşi cunoştea foarte bine şi gândurile şi simțămintele tainice pe care le nutrea față de aceştia şi care nu erau tocmai de osebită bunăvoință. Prin urmare, avea toate temeiurile să se teamă de unele ascunzişuri ale curtenitoarei poftiri. Tocmai socotințele de acest fel îl îndemnară să se arate peste măsură de îngrijorat şi să nu

---

[20] (*Înv.; urmat de un titlu, de o funcție sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească şi în Moldova*) Fost mare... *Ex. Biv vel (clucer) = fost mare (clucer), biv vel-logofăt, biv vel-spătar, biv vel vornic,*– Din sl. **bivŭ** şi **veliĭ.**.

Material cu drept de autor

primească cu prea mare încântare semnul de cinstire, care i se părea cam înşelător, parcă menit al atrage într-o capcană…

E drept că, deşi fusese scos de vreo opt ani din slujbă, se părea totuşi că voievodul nu-l uitase cu totul. Dovada de netăgăduit o închipuia faptul că, în urmă cu peste un an, fusese poftit stăruitor de însuşi Matei vodă, să mijlocească peţirea unei fete de neam din Ardeal pentru unul dintre feciorii lui Diicu. Marele spătar visa pe atunci să dobândească drept noră o aristocrată de stirpe veche, ale cărei neamuri să fie plăcute craiului şi să se bucure de înaltă preţuire la Curtea acestuia. Prilejul rugii îl oferise chiar el. Iarăşi văduv fiind, prin mijlocirea marelui logofăt, făcuse cunoscută domniei, dorinţa de a se însoţi din nou, nici el nu ştia a câta oară, de astă dată cu o nobilă aleasă din Ardeal. Întrucât pentru aceasta era oricum nevoit să treacă munţii în ţara învecinată, Măria Sa socoti că poate împlini şi hatârul vel spătarului său. Iar domnul se arătase atunci mult prea îngrijat de această însoţire a feciorului nepotului său, ca Socol să nu se grăbească să-i împlinească pe dată ruga. În acest fel, silit de împrejurări, dar fără înfocarea dorită de viitorul socru şi fără a da în brânci de prea multă râvnă, biv vel clucerul avu de înfruntat nu numai greutăţile şi piedicile însurătorii sale, ci şi pe cele de peţitor al moştenitorului lui Diicu Buicescu. De câteva ori îl însoţi chiar pe tânărul mire la casa alesei, aleasă mai mult a semin ţiei, decât a inimii sale. După ce îndoitul peţit se încheie în chip fericit cu nunţile cuvenite, Socol Cornăţeanu căzuse din nou în uitare. Curtea târgovişteană se părea că iar nu-şi mai aducea aminte de el şi nici de slujbele pe care le făcuse. E drept că întru împlinirea acestora nici nu dăduse în brânci cu sârgul. Pustnicindu-se cu ultima sa soaţă la moşia de la Răzvad, bătrânul boier socotea că-şi va sfârşi zilele în chiolhanuri şi vânători, uitat de lumea celor de neam, care părea a rămâne

Material cu drept de autor

undeva foarte departe de el, deşi conacul unde hălăduia se găsea la depărtare de cel mult două ceasuri de mers pe jos de cetatea de scaun.

Nu-i fu deci mică uimirea când, în preajma Crăciunului, îl căută la casele din Răzvad un fustaş[21] cu o vestire din partea Măriei Sale. Bănuitor se codi să-l primească chiar el pe solul domnesc şi-l însărcină pe vătaful[22] curții sale să împlinească îndatoririle de gazdă. Îl şcolise însă că, dacă ceauşul oaspete îi va trezi vreo bănuială, să aibă grijă să-i spună că stăpânul său se află departe, la o altă moşie, făgăduind însă că se va strădui să-i dea de ştire cât mai repede cu putință de cele poruncite.

Fustaşul îşi rosti pe nerăsuflate cuvântarea, aşa cum o învățase pe de rost, fără a adăuga sau a lăsa de-o parte vreo vorbă. Jupân Socol era poftit la palat de sfintele sărbători, pentru a bucura, cu aleasa lui înfățişare, pe domn şi pe boierii acestuia. Nu era uitată nici neprețuita sa soață de peste munți. Inalt prea iubita doamnă Elena, principesa ținuturilor Ungrovlahiei, arăta că o adăstă pe biv vel

---

[21] (*Înv.*) (În Țara Românească şi în Moldova) Soldat înarmat cu o fuşte(Suliță; lance), care făcea parte din garda personală a domnilor până în sec. XIX; lăncier, sulițaş. Ex. **Fustaşii divanului** şi ai **haremului** doamnei. – Lat. **fustis.**

[22] (*Înv.; în evul mediu, în Țara Românească şi Moldova*) **1.** Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire, administrator, intendent de moşie, logofăt, vechil. [(*Var. înv.* reg.) **vătav, vătah, vătaş, vatav.**] **2.** Şef în general; *în expresii: vătaf de aprozi,* portar principal; *vătaful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *vătaf de agie* = şeful poliției, *vătaf de plai* = căpitan al poliției de frontieră (şef al plăieşilor care păzeau un plai sau o trecătoare); *vătaf de hotar* = şef de străjeri, de grăniceri. *vătaf de visterie,* şef de percepție; *vătaf de cămară* = slujbaş al palatului domnesc; *vătaful beizadelelor* = camerist principal al copiilor de domni; *vătaf de călăraşi* = căpitan de cavalerie; *vătaf de tâlhari; vătaf de ciobani; vătaf de țigani.* Cf. ucr. **vataha**, pol. **wataha**, bg. **vatah**.

Material cu drept de autor

clucerească la slăvita ei Curte muierească a haremului. Iar solul, fandosindu-se, adăugă, nu după capul său, ci aşa cum fusese dăscălit, că toți dregătorii – şi însuşi Măria Sa – îi păstrau, chipurile, o amintire de neşters, învăluită de cununa unui dulce alean. Vătaful, din prevedere, urmă îndrumările poruncite de stăpânul său, adică arătă că acesta s-ar afla pe undeva pe la altă moşie, de bună seamă la aceea de lângă Mizil, dar se va grăbi să-i trimită veste. Apoi îl slobozi pe oaspe, spre a-i îngădui să se reîntoarne la palat.

Socol, ieşit din ascunzătoare, îşi lăudă sluga. Făcuse tocmai ceea ce se cuvenea, căci toată solia suna mult prea frumos, ca să nu aibă pricini să se teamă că la mijloc e o lucrătură, poate una de-a dreptul scârbavnică prin nemăsurata-i viclenie. Viața îl învățase că nu trebuie să se încreadă în părelnicia lucrurilor. Semnele de mărinimie care nu-şi puteau găsi o deplină îndreptățire îi treziseră dintotdeauna mari temeri, căci avea credința că nimeni nu dăruieşte nimănui nimic degeaba. In temeiul deprinderii făcute încă din tinerețe, sub veşmântul celei mai mărinimoase purtări, sub chipul celei mai nemăsurate dărnicii, sub înfățişarea celuia care nu țintește în faptele sale un folos numai pentru sine, era înclinat să caute o năzuință ascunsă, o socotință perfidă. Iar când nu găsea cuvenita deslușire de acest soi, singura alegere rămânând aceea a unui îndemn izvorât din înalte simțăminte, în lumina judecății sale de om care trăia cu picioarele pe pământ, se arăta peste măsură de îngrijorat şi neîncrezător. Nu putea crede în asemenea simțiri osebite şi – cu sufletul încrâncenat de teamă – socotea că se află în fața unui ipochimen foarte îndemânatic în a se preface şi deosebit de dibaci în a-şi dosi gândurile. Ori cu cât acesta i se părea mai ascuns, cu sufletul mai greu de pătruns, cu un cuget mai anevoios de deslușit, cu atât îl găsea mai primejdios, întrucât, neputându-i ghici

Material cu drept de autor

năzuințele adevărate, nu putea găsi nici cuvenitele căi spre a le zădărnici şi de a se pune în acest chip la adăpost.

În temeiul acestui fel de a judeca, încercă să-şi tâlcuiască şi neaşteptata cinste care i se făcea, dar, cu tot sârgul său, nu-şi putea lămuri ce socotințe anume stăteau în dosul linguşitoarei poftiri. Aceasta puteau fi, e drept, cinstite, neprefăcute şi mărinimoase, adică să închipuie chiar ceea ce ceauşul domnesc fusese pus a-i înfățişa. Dar se putea la fel de bine să nu fie decât un tertip ipocrit, dar măiestrit cu iscusință, un paravan, care ascundea o capcană. La o curte domnitoare, unde se înnoadă atâtea socotințe şi năzuințe trufaşe şi avane, alături de care nu mai încap simțămintele gingaşe şi nevinovate, o faptă mărinimoasă – chiar sinceră – nu putea să stârnească decât aprige bănuieli. Fiind prea rară, asemenea purtare era sortită să fie întâmpinată întotdeauna cu îndoială, dacă nu chiar cu nețărmurită îngrijorare. Oare să fie într-adevăr iubit şi prețuit în cetatea de scaun – se întreba biv vel clucerul neîncrezător? Dar Curtea să fi avut nevoie de opt ani spre a-şi da seama de acest lucru? Sau mai degrabă cuvintele de cinstire erau născocite ca să-l ispitească într-o cursă? Nu era cumva poftit cu atâta curtenie, spre a fi mai lesne prins şi întemnițat? N-ar fi fost prima dată că la Curte se urzea aşa ceva! Dar nu-şi putea da seama de ce fapte sau spuse ar putea fi învinuit, căci se ştia, sau cel puțin se credea, cu desăvârşire curat la suflet şi cu totul nevătămător pentru cârmuire! Că purta anume simțăminte neprieteneşti unora dintre mai marii zilei, precum marele spătar, era adevărat, dar de ani de zile nu se dăduse în nici un fel în vileag. De destulă vreme nu vorbise pe nimeni de rău, nu judecase şi nu osândise vorbele, gândurile sau năzuințele cuiva, nici măcar nu încercase a unelti în vreun fel! Şi, Doamne, cât sârguise spre a reuşi întru aceasta! Numai el ştia. De altfel pusnicirea la moşie îi fusese de mare ajutor, căci, neîntâlnind pe nimeni

Material cu drept de autor

de seama sa, nici nu avusese cu cine pune ceva la cale, chiar de-ar fi voit-o! Şi acum, toată jertfa făcută întru destoinicie şi spăşenie să se dovedească zadarnică? I-ar fi fost tare ciudă.

În orişice caz, de când şedea sihastru la moşie, se putea socoti întru totul „neprihănit", şi atunci – se întreba nedumerit – ce vină i s-ar fi putut pune în cârcă?! Nu-şi putea închipui vreuna. Dar o asemenea judecată nu-l liniştea, ci dimpotrivă! Faptul de a se şti cu totul lipsit de vreun păcat nu era nici pe departe o chezăşie că nu i se va întâmpla nimic rău, nu era o pavăză în faţa năpastei. La urma-urmei se putea aştepta la ce-i mai rău, căci pâre mincinoase se izvodeau cu duiumul la Curte, la orişice vreme. Nu de alta dar, în obştea celor aleşi, ipochimenii se mâncau între ei ca fiarele, în nesătula lor poftă de putere şi de dregătorii, în nemăsurata lor făloşenie, care nu-i mai îngăduia pe alţii alături cu ei! Ori, într-o asemenea lume, nimic nu era cu neputinţă, căci nu putea şti a cui vrăjmăşie o trezise, poate chiar fără pricină!

Liniştea vieţii tihnite de la conac – şi împietrite parcă în neschimbarea ei – se frânse nemilos. Varvara, noua lui soaţă, se învârtea tulburată în jurul-i şi-l sfătuia, fie să scape de orice temeri, fugind dimpreună la moşiile ei din Ardeal, fie să se înfăţişeze fără teamă voievodului, căci, încerca ea să dovedească, cinstita poftire a amândurora la palat nu poate ascunde, desigur, nimic tainic şi primejdios.

Cum şovăiala sa nu cunoştea sfârşit, în cele din urmă hotărî să ceară sfatul unuia dintre mai marii zilei şi anume vel vistiernicului Ghinea Brătăşanu, care, în fundul sufletului nefiind un înfocat lăudător al stăpânirii, îi trezea întrucâtva încredere. Cum acesta nu i se părea a fi chiar trup şi suflet una cu domnia – decât aşa de ochii lumii –, putea nădăjdui că o să fie cât de cât sincer cu el, neavând pricină să-i ascundă vreun tertip viclean al cârmuirii. Pe deasupra

Material cu drept de autor

odinioară fuseseră prieteni – chiar se încuscriseră la o vreme – şi nădăjduia că, în temeiul vechii lor legături, întărită şi prin înrudire, acesta nu-i va juca vreun renghi. Trimise ca atare, în taină, o slugă ca să-l caute la Târgovişte.

Dar nu rabdă să aştepte desluşirile la Răzvad, căci satul era la o aruncătură de băț de cetatea de scaun, pe celălalt mal al Ialomiței. De aceea se temea că, văzând că zăboveşte, domnul ar putea trimite un steag de călăraşi după el, ca să-l ducă la popreală, înainte de a putea fi înştiințat de prietenul său. Prin urmare nu i se păru înțelept să rămână pe loc, căci prea ar fi fost simplu şi uşor ca să fie prins şi pus în obezi. Pentru ca să-şi pună pielea la adăpost, socoti mai nimerit să se ascundă deocamdată! Acesta era îndemnul ce i-l dădea prevederea. Dar o preumblare în plină iarnă nu-i prea surâdea, căci nu era treabă uşoară să străbată mari depărtări pe asemenea nămeți! Totuşi, cu toată obida, o porni călare în spre satele sale dinspre hotarul transilvănean, unde cercă să se facă nevăzut. Dacă prietenul îi trimetea vreo ştire neliniştitoare, socotea că de aici să poată fugi neîntârziat în principatul megieş, căutându-şi adăpost pe moşiile soației sale. Pe aceasta însă, fiind grea, o lăsă acasă lângă cuptor, căci o călătorie la asemenea vreme ar fi vătămat-o rău de tot. Nu-l însoțeau decât feciorul său mai mare, Cârstea, şi doi copii de casă.

După câteva zile se întâlni la locul dinainte sorocit, sub munte, cu sluga plecată iscoadă la Târgovişte. Veştile aduse erau mai mult decât liniştitoare. Marele vistier Ghinea Țucala Brătăşanu – cuscrul său – îl încredința că n-are de ce se teme. Pricinile care stăteau la temeiul poftirii sale la Curte erau din cele mai obişnuite, cât se poate de curate şi de creştineşti, fireşti pentru un biet uncheş ce-şi aşteaptă sfârşitul şi vrea să se pristăvească împăcat cu lumea şi iertat de toți. Deci Matei, copleşit de bătrânețI, ca orice moşneag ajuns în pragul sfârşitului, spunea vistierul, se

Material cu drept de autor

gândeşte la mântuirea sufletului său, la purcederea sa spre rai şi căuta să se împace cu toți cei față de care socotea că a greşit! De bună seamă că scornelile cumnatului său – al doilea logofăt, Udrişte Năsturel, fratele doamnei Elena – i-au tulburat moşneagului cugetul de-a binelea, stârnindu-i acest simțământ de bătrânească habotnicie. Vtori-logofătul[23] – om altfel foarte învățat şi vrednic de toată prețuirea – în ultima vreme nu face decât să însăileze tot felul de istorii ciudate spunând – nici mai mult, nici mai puțin – decât că i se arată tot felul privelişti de apocalipsă, care s-ar răsfrânge pe chipul țării. „Mulți boieri vor pieri, multe case mari se vor nărui!" Numai de astea şi altele asemenea auzi de la el. Nu e de mirare deci că şi-a năucit princiarul cumnat, care-l ține la mare cinste, ca neprețuit cărturar ce este.

La tulburarea pricinuită de aceste prorociri spăimântător de întunecate se mai adaugă şi veştile supărătoare primite de la Înalta Poartă a Fericirii, cât şi din principatele învecinate, tocmai în clipele acestea de scăpătare sufletească. Deci simțămintele de împăcare creştinească sunt îndoite de frica de unele tulburări care s-ar putea stârni din nou prin țară, căci Vasile vodă se pare că a ştiut să cumpere din nou priința padişahului şi a marelui vizir, poate chiar a sultanei valide. Iar Măria Sa – arăta uşor zeflemitor vel vistiernicul Ghinea – nădăjduieşte să-şi lecuiască grijile pricinuite de amenințările lumeşti care-l pasc, dar să-şi răscumpere totodată şi păcatele care-i apasă cugetul, şi asta dintr-o singură lovitură, pe care o închipuie ca pe un mare praznic de împăcare de obşte, la care a poftit pe aproape toți boierii din țară, fie ei dregători sau mazili.

---

[23] (*Înv.; în Evul Mediu, în Țara Românească şi în Moldova, apelativ care precede un titlu sau un rang boieresc. Invar. num. ord.*) Al doilea (în rang, în ierarhia posturilor de la Curtea Domnească), secund, sub-, [*Var.*: **ftori- /ftori**] *Ex. vtori-stolnic, ftori-stolnic, vtori logofăt, ftori-vistier.*– Din bg. **vtori.**

Material cu drept de autor

Tocmai pentru ca sindrofia să nu arate a parastas, alegerea oaspeților nu se făcuse totuşi chiar la întâmplare. Era vădit că domnul chemase la sine numai pe cei pe care-i socotea mai de cinste şi ale căror păreri erau vrednice de a fi ascultate sau chiar urmate. La urma-urmei gloata celorlalți care se cred de viță, însă abia de stăpânesc cine ştie pe unde vreun sat sau două, nici nu merita a fi băgată în seamă. Dregătorul sfârşea prin a-l sfătui să nu piardă prilejul dăruit lor de toana de pioşenie a domnului, căci, după cât se părea, de praznicul sfântului Vasile se urmărea totodată rechemarea în dregătorii a unor boieri neluați în seamă, sau chiar uitați de cârmuire în ultima vreme.

Plin de sine, Ghinea dădu de înțeles fostului clucer că, din înălțimea măreței sale mărinimii, se învoia să se pogoare asupra sa, milostivindu-se a-i face pomana de a-i oferi ocrotirea de care arăta trebuință şi-i făgăduia ca va griji de acum încolo de necazurile sale. Apoi adăuga că a şi purces de a pune vorbe bune unde sunt de folos, pentru a ajuta aridicarea prietenului său într-o slujbă de cinste. Iar acolo unde pune el umărul, este îndoielnic ca faptul să nu izbândească, se făcea el!

Îi împărtăşi apoi taina că e îndemnat să-i poarte de grijă nu numai din pricina simțămintelor care i s-au sădit în suflet de pe urma îndelungatei lor prietenii şi a faptului că sunt bune rubedenii. Mai are în privința lui o socotință aparte, pentru care doreşte să-l vadă reprimit la Curte. Țara trece prin clipe de mare zbucium şi vor veni curând vremi de mare nevoință. Ori față cu acestea, năzuia să adune în jurul său câțiva bărbați destoinici, pe care să te poți întemeia la nevoie şi care să nu stea prea mult pe gânduri atunci când sunt chemați să făptuiască ceva... Viitorul va fi al acestor bărbați dintr-o bucată, care înțeleg să pună la temelia judecăților şi făptuirilor lor folosul imediat, câştigul şi nu tot soiul de baliverne scoase din prin bucoavne prăfuite.

Material cu drept de autor

Vorbele sunătoare or părea ele de înaltă învățătură, dar ele slujesc numai prostirii gloatelor. Acum nu de vorbe găunoase e cerință, ci de fapte! Bărbații pe care-i caută nu trebuie să fie mulți, căci numărul lor mic va fi împlinit şi acoperit prin aceea că sunt puternici, iuți la minte şi uniți. Cu aceştia va şti să croiască un viitor obştii, viitor în care lor să nu le rămână un loc lăturalnic…

Socol nu ştia că zvonul morții apropiate a Măriei Sale trezise o vie îngrijorare nu numai pe meleaguri străine, pornind de la Înalta Poartă a Fericirii în spre răsărit şi până la Împărăția Romană a Nemților spre apus, ci avusese mare răsunet şi în țară. El nu aflase că în aceste împrejurări lumea celor de neam se fărâmițase în numeroase pâlcuri, care erau cu deosebire îngrijate de chipul cum se va moşteni scaunul domnesc şi de folosul ce-l vor trage din aceasta. Iar fiecare pâlc îşi avea părerea sa asupra dezlegării acestui impas, aceasta nepotrivindu-se cu al altora. De aici numeroase certuri şi dezbinări. Iar mădularii acestor pâlcuri nu se mulțumeau numai cu a închipui judecăți. Ei, punându-se în slujba unuia sau altuia, înțelegeau să nu stea cu mâinile în sân, ci năzuiau să împlinească cele pe care le chibzuiseră în ascuns. Deci se pornise o luptă nevăzută nu numai între aceste cete, fiecare voind a-şi împinge ocrotitul în față, ci a tuturor acestora împotriva stăpânirii. Socol nu ştia de asemenea că Ghinea însuşi căuta să adune în juru-i un astfel de pâlc, care să-i îngăduie să ia parte la acest război surd, care se ițea în zare. Ori vistierul vedea în cuscrul său Socol un părtaş folositor în această urzire. De aceea, spre a-l îndupleca să se înfrățească cu el, îi făcea atâtea făgăduieli sforăitoare şi cerca, copleşindu-l cu linguşeli şi laude, să-l încredințeze că are parte numai de câştiguri dacă îl va urma. De altfel Ghinea dintotdeauna avea obiceiul de a făgădui mult şi de a-şi uita uşor spusele, ducând până la capăt puține din cele pentru care se legase, ca un om de viță înaltă ce se

Material cu drept de autor

afla. E drept că nu auzise zicala care umbla în lumea papistaşilor[24] şi care spunea că: „e nobil să făgăduieşti, dar e burghez să-ți împlineşti vorba!", căci aceasta nu răzbătuse la acea vreme până pe meleagurile Ungrovlahiei, iar el nu prea umblase prin papistăşie[25]. Totuşi, fără s-o ştie, îi împlinea cu vârf şi îndesat înțelesurile. O făcea dintr-un simț înnăscut şi din învățătura vieții, nu din vreo socotință cărturărească.

Însă de astă dată marele vistiernic nu se mulțumi doar cu vorba aruncată. Acum nu-şi precupeți cu adevărat sârgul, deşi chipul împărțirii slujbelor era dinainte hotărât de Matei vodă, iar trudnica sa mijlocire era cu totul zadarnică, el cerând un lucru în privința căruia domnul îşi arătase deja voința. Nu numai că stărui peste măsură pentru folosul cuscrului său, îngrijindu-se ca să nu fie lăsat de-o parte de pe răbojul pe care-l întocmeau cu multă osârdie câțiva sfetnici ai principelui, ci dobândi chiar făgăduiala ca acesta să fie înscris undeva între primii proteguiți domneşti. Fără ca de astă dată să mintă şi pătruns de credința că are tot dreptul la recunoştința cuscrului, Ghinea îi istorisea acestuia, cu încântare şi îmbătat de însemnătatea celor făptuite pentru el, tertipurile şi vicleşugurile trudnice şi încâlcite la care, zicea el, că ar fi recurs, pentru a-i câştiga un loc fruntaş pe răbojul dregătoriilor care se vor dărui de sărbători. Avu însă grijă să nu-i arate că sârgul său nu fusese de nici o trebuință, lucrurile fiind orânduite dinainte. Oricum, fostul clucer nu va putea afla niciodată că vistierul cam întrecuse măsura adevărului atunci când susținea sus şi tare că dacă va câştiga vreo dregătorie, izbânda va fi numai rodul sârguinței şi înrâuriri sale.

---

[24] (*Înv. reg. azi iron.*) Catolic, romano-catolic, papal, papist, roman. – Din magh. **pápista.**

[25] (*Înv. reg. azi iron.*) Apusul Europei; lumea catolică, romano-catolică, romană, papistă, ascultând de papă. –Din magh. **pápista.**

Material cu drept de autor

De altfel Socol, necunoscând starea lucrurilor din cetatea de scaun, nu înțelegea prea bine nici ce anume voia să spună vistiernicul atunci când îi înfățișa dorința de a crea în jurul său un pâlc de bărbați destoinici, care să grijească de viitor. Dar e drept că nici nu-şi bătu prea mult capul ca să priceapă despre ce-o fi vorba. „O să aflu mai târziu", îşi zise el, liniştit în sfârşit, după chinul atâtor zile de zbucium.

De mare însemnătate i se părea ca acum să ajungă la vreme la Curte, ca să şteargă reaua părere pe care o putea lăsa zăbava sa, care putea fi tălmăcită nu numai ca o lipsă de prețuire față de milostenia domnească, ci chiar ca o încercare de fugă, trezitoare de bănuieli. Ori, ce rost ar fi avut să fugă? Nu avea pricină s-o facă decât dacă s-ar fi simțit vinovat de ceva – şi deci s-ar fi temut de osândă. Deci felul său de a se purta în această împrejurare putea da naştere la nedorite prepuneri şi prin urmare avea toate pricinile să se grăbească, spre a preîntâmpina izvodirea unor asemenea gânduri. Ca atare o porni neîntârziat la drum, dimpreună cu puținii săi soți, înturnându-se val-vârtej de sub munți spre cetatea de scaun. Deşi în sinea sa privea cu oarecare neîncredere făgăduielile de ajutor ale marelui vistier, ştiindu-l cam lăudăros din fire, în sinea sa nutrea totuşi unele nădejdi. Cuvintele cuscrului îi gâdilaseră trufia, iar năzuințele de mărire, pe care în taină le ogoise în suflet, răbufniră pe dată din ascunzişul lor. Se visa iarăşi mare dregător la Curte, înconjurat de prețuirea şi de pizma celorlalți. Vremurile bune de altă dată păreau să renască.

Printre dealuri şuiera un vânt tăios şi muşcător. Drumeții simțeau că le îngheață obrajii şi le degeră buzele. Se albiseră la față de frig, de parcă le secătuise sângele în vine. Stânjeniți de veşmintele groase şi îmblănite, călăreau țepeni în şei, îngreunând prin asta pasul dobitoacelor. Călătoria curgea încet, obositor şi peste măsură de lâncedă, trezindu-le o apăsătoare stare de lehamite. Erau siliți să

Material cu drept de autor

păstreze mutenia, căci orice mişcare a fălcilor le pricinuia înțepături şi arsuri dureroase în pielea obrazului. Lipsit de putința de a sfătui cu feciorul, biv vel slugerul Socol Cornățeanu vorbea cu sine, cumpănind morocănos în gând ultimele noutăți aflate de la iscoada sa. Nădejdea de a deveni iarăşi curtean, sub stăpânirea suferinței acelor clipe de mers prin ger, nu-l mai atrăgea. În alte împrejurări, de bună seamă, că s-ar fi bucurat; dar acum, după spaima ultimelor zile, după rătăcirea hăituită pe la moşii, după frigul pătrunzător pe care-l îndurase, nu-l mai încerca nici o plăcere. Îl apăsa doar un simțământ de obidă şi adâncă lehamite. Pe deasupra îl supăra întârzierea. Dacă ar fi călătorit în vremuri bune, ar fi trebuit să fi ajuns deja la Târgovişte. Ori ei abia trecuseră de Dragomireşti. Mai aveau de umblat cale de cel puțin vreun ceas. Ar fi putut să facă un scurt popas în sat ca să se mai încălzească, dar, nerăbdător, bătrânul se împotrivise oricărei întârzieri, cu toată stăruința feciorului înghețat bocnă. Când trecură prin dreptul bisericuței celei vechi, aprig şi plin de vigoare în ciuda vârstei, clucerul îşi făcu sârguincios semnul crucii, aşa cum era orânduit de legiuirile creştineşti. Osteneala, obişnuința şi veşmintele groase, care împiedicau mişcările, şterseră însă orice urmă de pioşenie şi de rugă de pe chipul său. Era vădit că nici nu gândea măcar la înțelesul semnului făcut, la cucernicia ce ar fi trebuit să-l încerce într-un asemenea loc pătruns de sfințenie. Semnul se cuvenea făcut ca să-l vadă lumea şi nu ca să-i pătrundă cumva tâlcurile. Iar el îşi împlinise cu toată cuviința îndatorirea față de Dumnezeu, cu toate că era țeapăn, încât semenii nu aveau pricină a cârcoti pe seama credinței sale.

Feciorul, Cârstea, deşi cu mult mai tânăr, se simțea la capătul puterilor. Venind mai în urmă, se văzu scăpat de sub aspra privighere a părintelui său şi, în chip furişat, se făcu a uita a săvârşi cuvenitul semn de cucernicie,

Material cu drept de autor

în vreme ce, în gând, rugă fierbinte pronia să săvârşească minunea care l-ar putea îndemna pe neînduplecatul său tată să tragă, fie şi numai pentru câteva clipe, la o casă încălzită.

Se afundară apoi adânc în codrul care-i despărţea de cetatea de scaun. Deşi desfrunziţi – ridicând ramurile negre spre soarele livid, vlăguit, într-o jalnică rugă păgână, asemeni unor braţe descărnate –, copacii ofereau totuşi oarecare adăpost. Vântul nu mai avea aceeaşi plesnitură usturătoare, în schimb, frământând rămurişul, isca trosnituri înfiorătoare şi scârţâituri prelungi, de-a dreptul spăimântătoare. Parcă intraseră pe un tărâm al ielelor. Caii răsuflau şuierat, înălţând pe nări stâlpi lăptoşi, străvezii de pâclă. Erau şi ei la capătul puterilor. Abia se mai târau, despicând, asemeni unor brăzdare, cărări adânci în omătul gros şi afânat. Trecură pe gheaţă pârâul Andolia şi curând după aceea pârâiaşul Mierea. La acea vreme albiile le aveau încărcate aproape până la gură de troienele spulberate de vânt, încât nu se puteau desluşi de călători. Călăreţii îşi dădură seama de trecerea viroagelor abia în clipa în care caii se afundară dintr-o dată până la piept în omăt, de parcă ar fi picat într-o groapă.

Când copacii se rărira, lăsând să se întrezărească nelămurit palăncile şi turnul de intrare al cetăţii de scaun, călătorii avură uimirea şi nedumerirea de a vedea că le venea întru întâmpinare un vârtej înceţoşat de nea, care ascundea, de bună seamă, un pâlc de călăreţi foarte grăbiţi. Moliciunea zăpezii stingea însă tropotele celor care goneau spre ei, ceea ce da simţământul că alaiul, în învăluitoarea sa înceţoşare, aluneca lin pe deasupra pământului, fără să-l atingă. Din când în când, printre vălătucii alburii de spulberătură se puteau recunoaşte culorile vii ale unor veşminte ostăşeşti de sărbătoare.

Socol Cornăţeanu simţi fiorii spaimei sfredelindu-i inima. Oare oştenii îi erau meniţi lui, se întrebă neliniştit?

Material cu drept de autor

O asemenea întâmpinare nu arăta a semn de deosebită prețuire, ci mai degrabă a semn de primejdie, oricum a ceva rău prevestitor. Să fi căzut totuşi, cu toate chezăşuirile vistiernicului, într-o capcană? Să fi fost totuşi victima unei uneltiri? Oare Ghinea să fi fost vândut şi să fi pus la cale, dimpreună cu domnul, ispitirea sa într-o cursă? Viclean, fățarnic şi înşelător cum era, ar fi fost în stare s-o facă. Dacă avea ceva de câştigat, nu prea se lăsa încurca cu mustrările de cuget.

Îngrijat clucerul căută din ochi un ascunziş, dar nimic din jur nu le putea oferi adăpost. De altfel străduința i-ar fi fost zadarnică. Era prea târziu ca să mai poată dispărea, căci desigur, la rându-le, fuseseră şi ei zăriți, iar, pe de altă parte, urmele lăsate în zăpadă i-ar fi trădat oricum... Întrucât tot nu putea scăpa cu fuga, o porni dârz în întâmpinarea sorții:

- Ei, ce-o fi, o fi... ofta el către Cârstea, care nu era chinuit de simțământul că i-ar fi pândit o nenorocire.

Când cele două pâlcuri se întâlniră, Socol, răsuflând uşurat, recunoscu în fruntea oştenilor pe căpitanul Priboi – fruntaş al străjii palatului domnesc. Pentru o clipă se întrebă dacă nu-i fusese zărită din zare apropierea şi, în semn de înaltă cinstire, i se trimisese înainte un trup de oaste de întâmpinare. Faptul l-ar fi încântat peste măsură, gâdilându-i plăcut mândria şi fu ispitit să-şi înjghebeze în gând o mică cuvântare sforăitoare, prin care să-i mulțămească fruntaşului cetei pentru prețuirea care i se arată. Acesta însă nu părea de fel îngrijat de ei, spulberându-i fostului clucer nădejdile de-o clipă. Văzând că nu luat în seamă, îl încercă un simțământ de mâhnire.

- Încotro atât de grăbit, căpitane? întrebă el, descleştându-şi curtenitor fălcile degerate, ca să-şi ascundă dezamăgirea.

Material cu drept de autor

Încercarea de a se arăta cuviincios îi pricinui junghiuri sfredelitoare în tot obrazul, aşa încât nu-şi mai lungi şirul vorbelor, pe care-l dorise ceva mai îmbelşugat şi mai înflorat.

Căpitanul îl recunoscu, deşi nu-l mai văzuse de câțiva ani.

- Apăi, jupâne, după porunca pe care am primit-o de la Măria Sa, voievodul nostru, am ieşit întru întâmpinarea domniei sale, vel spătarul Diicu din Buiceşti, căci urmează să se reîntoarne în cetatea de scaun, după cum i s-a orânduit.

La un semn al căpitanului, oştenii sloboziră într-un singur glas o strigare de închinare croită pe măsura cinstirii cuvenite bogăției şi viței clucerului şi se îndepărtară în mare grabă, pierind în vălurile vârtejului pe care-l stârniseră. Călătorii îşi scuturară pospaiul alb şi strălucitor care li se aşternuse pe veşminte din pricina călăreților trecători şi-şi reluară alene drumul. În zare se distingea din ce în ce mai limpede palisada de lemn care împresura cetatea de scaun, încununată cu un meterez de zăpadă de un alb desăvârşit, care, în scăpătatul soarelui, arunca în jur scânteieri de toate culorile curcubeului. Ici, colo, printre stâlpii străvezii de fum care se pierdeau în cenuşiul norilor, săgetau spre tării turlele zvelte ale unor biserici, sclipind din învelitorile lor de aramă, pe care neaua nu găsise chip de aşezare. Foarte departe, aproape de cealaltă parte a cetății, abia ghicit, se desluşea vestitul Turn al Chindiei. Acolo, la temelia sa, se afla palatul domnesc.

De când zărise oraşul, Cârstea parcă prinsese noi puteri. I se deschise chiar cheful de vorbă. Slujindu-se de pârtia largă, despicată prin zăpadă de trupul de strajă întâlnit în cale, se alătură părintelui său.

- Tată, toată această armată trebuie să se chinuiască prin nămeți numai pentru a face alai de întâmpinare marelui spătar?

Material cu drept de autor

Socol încuviință printr-o mişcare a capului.

- Dar de ce se arată o cinste regească acestui boier?! Doar şi tu eşti neam cu Domnul şi cu nimic mai prejos, ca avere, decât Diicu! Şi totuşi...

- În aceeaşi măsură în care sunt neam cu domnul, sunt de-o viță şi cu jumătate din boierimea cea aleasă a țării. De altfel înrudirea noastră cu domnul e mai îndepărtată decât cea a spătarului. Acesta îi este nepot de vară, mama voievodului şi bunica vel spătarului fiind surori. Dar cinstirea deosebită care i se arată nu e legată de avere sau de neamul său, chipurile apropiat de al Măriei Sale. De altfel de această apropiere nu are rost a vorbi, căci, dacă o fi adevărată, ea curge pe viță muierească, nu pe cea dreaptă, bărbătească. Aşa încât legiuirea ei e îndoielnică. Asemenea onoruri nu se cuvin nici rangului său dregătoresc. Dar neavând parte de-un scoborâtor al său de sânge, Matei vodă a cercat a-şi croi unul. Astfel la ales întâi pe un anume Iordache Leurdeanu, iar mai în urmă pe Mateiaş, un nepot dinspre cumnatul său, vtori logofătul Udrişte Năsturel, fratele luminatei doamne Elena. Maica acestuia se pristăvise la facerea sa, iar el fu luat de suflet de soața domnului, fiind crescut la Curte. Dar Luminăția sa nu avu noroc cu nici unul din ei. După fuga celui dintâi, în urma uneltirilor pe care le pornise împotriva domnului şi după moartea celui de al doilea, Măria Sa l-a sortit pe Diicu să-i fie beizadea şi moştenitor. Ori semnele astea de cinstire regească nu ies din vreun drept al spătarului, ci au fost izvodite de dorința domnului de a-l aridica pe Diicu, în ochii lumii, la înălțimea rangului ce voieşte a i-l dărui. Dar, după câte ştiu, boierimea de viță adevărată, cu toată porunca domnească, nu voieşte să vadă în vel spătar altceva decât un boier oarecare. Cu toții ştim doar că n-are fărâmă de os domnesc în el. La el numai trufia şi înfumurarea sunt princiare. Nesocotința sa de a sili oameni mai presus de el, boieri de neam adevărat,

Material cu drept de autor

Băsărăbesc, să i se plece, mă tem că-i va fi rău-prevestitoare. Asemenea înjosiri nu se uită uşor, iar boierimea noastră e obişnuită să țină duşmănia... Deci oricât se străduieşte vel spătarul – e drept, cu învoirea şi sub ocrotirea voievodului – să se împăuneze cu veşmânt străin, nu poate nici înşela şi nici câştiga de partea sa pe nimeni... Iar Matei vodă, acoperindu-l, face o îndoită greşeală! În primul rând încalcă dreptul nostru, al celor de viță, de a alege liberi pe cel ce va sta în scaunul țării dintre cei predestinați de pronie pentru aceasta; iar aceştia se cunosc prin aceea că sunt de adevărat os domnesc. Dar nu e vorba numai de atâta. În al doilea rând domnul caută să silească țara să se învoiască la o cârmuire care se moşteneşte din tată-n fiu, ca în împărățiile papistăşeşti, nesocotind împrejurarea că această rânduială este potrivnică firii şi obiceiurilor noastre. Dar culmea o închipuie faptul că alesul face parte dintre aceia care, prin firea lucrurilor şi prin obârşie, nu pot năzui la moştenirea unei coroane nici măcar în stăpânirile papistăşeşti de care vorbeam, necum în hățişul legiuirilor strămoşeşti de pe la noi! Ori e greu ca boierimea cea adevărata să îngăduie silnicia, cu atât mai mult cu cât Diicu mai păcătuieşte şi prin aceea că, după ce calcă – cu sau fără voie – orânduielile, mai cutează, cu o semeție vecină cu nesocotința, să sfrunte cu înfumurarea sa nemăsurată pe cei mai aleşi dintre noi. Şi se încumetă la asta ştiindu-se la adăpostul ocrotirii princiare. Dacă înjosirile unui domn, cu îndreptățire la coroană, le poți până la urmă suferi şi te supui lor ca unei osânde supărătoare, dar fireşti în legile lumeşti, nu la fel se întâmplă cu umilințele pricinuite de un neavenit! Acestea din urmă te râcâie până în fundul sufletului. De aceea, după câte ştiu, la Curte e oarecare fierbere. Deschis nu cutează nimeni să-l înfrunte pe vel spătar, căci cine ar îndrăzni să cadă pradă mâniei voievodale?! Dar am credința că Diicu se va prăbuşi, aşa

Material cu drept de autor

cum s-au prăbuşit şi înaintaşii săi, cu atât mai mult cu cât a stârnit în juru-i o mai mare vrăjmăşie decât cei dintâi, la vremea lor. Nici un ponegritor şi nici o uneltire nu puteau să secătuiască mai repede aplecarea boierimii către el, decât răsfățul cu care-l înconjoară voievodul. Dăruindu-i o făloasă strajă ruptă din caraula palatului, punându-i la îndemână un numeros alai de fețe simandicoase, îngăduindu-i să dea frâu liber firii sale trufaşe şi sfruntătoare, nu a făcut decât să întărâte cugetele tuturor, grăbindu-i căderea...

Cârstea îşi dădu seama că tatăl său, deşi trăia însingurat la moşie, la Răzvad, sufleteşte lua totuşi parte la uneltirile Curții, alăturându-se, nu fără patimă, când unora, când altora, în intrigile care se puneau la cale în ascuns.

În clipa când îi înfățişa feciorului aceste păreri – din neştiință – Socol împuțina în bună măsură întinderea şi încâlceala neînțelegerilor şi a uneltirilor de la Curte. El nu ştia, spre pildă, că, numai cu câteva zile în urmă, izbucnise o gâlceavă între domn şi marele spătar pentru că cel dintâi nu se învoise cu o părere a celui din urmă. După cum avea să afle mai târziu, Diicu Buicescu nu fusese la urma-urmei înciudat de împotrivirea domnului la cele cugetate de el, ci de faptul că părerea aleasă până la urmă ca bună, se izvodise sub înrâurirea celorlalți divaniți – şi tocmai a acelora care, în chip neîndoios, în ascuns, îi puneau la îndoială puterea şi drepturile la scaunul țării. Împrejurarea îi dăduse simțământul că, în înfruntarea cu aceştia, fusese biruit, drept care se socotea înjosit în fața lor şi rănit în mândria sa. Avea credința că domnul, deşi vede că nu i se arată cinstirea şi supunerea care i se cuvin, nu-l ajuta îndestul ca să se facă ascultat, ci, spre încântarea ponegritorilor, nu-l ocroteşte pe el îndeajuns, ci-i oblădueşte pe ceilalți împotriva sa! Fu orbit de furie, căci şi-i închipuia pe aceşti vrăjmaşi ascunşi şi fățarnici făcând haz pe la colțuri că reuşiseră să-l înfrunte şi să-l înfunde, cu toată priința de care se bucura la Curte.

Material cu drept de autor

Sincer supărat, dar totodată şi încredinţat că slăbiciunea proteguitorului său pentru el e nețărmurită şi că i se va ierta prin urmare orice ifos, Diicu hotărî să-l silească pe Matei vodă să-i țină mai fățiş partea în înfruntarea cu divaniții îndărătnici. Pentru a izbândi întru aceasta, trebuia să pună mai cutezător piciorul în prag, ceea ce lămurea neaşteptata sa plecare din cetatea de scaun fără cuvenita învoire, plecare care stârnise în urmă-i atâta oțăreală şi bârfe fără număr.

Curtea rămase în prima clipă năucită şi aştepta, nu fără răutăcioasă bucurie, ca Matei, înfuriat, să-şi reîntoarcă proteguitul la cele orânduite de legile bunei cuviințe. Voievodul fusese vădit descumpănit de cele întâmplate. Primul simțământ care-l încercase fu acela de furie: nu era obişnuit ca să se afle cineva – fie el chiar o ființă foarte apropiată lui – care să-i nesocotească voința, şi încă într-un chip care cam aducea a batjocură. Boierii erau încredințați că, până la urmă, cei doi se vor împăca, dar aceasta nu-i împiedica să se desfete la gândul spăşitei reîntoarceri a spătarului în cetatea de scaun. După ce se izmenise în lume atâta cu îndrăzneala fugii sale, se va furişa pe lângă ziduri ca un cățel bătut, iar ei îi vor putea râde zeflemitor în nas, cu fățarnică compătimire! Dar nu-i va putea învinui în vreun fel, căci nu se putea cere ca zâmbetul şi compătimirea, pătrunse, chipurile, de gingaşe simțiri, să fie oprite prin lege, după cum tot cu neputință ar fi fost să se facă osebirea dintre un zâmbet prietenos şi unul cu uşor iz desprețuitor.

După cât se părea, potolindu-se, voievodul îşi preschimbase simțămintele de mânie încercate în prima clipă. Nu era vorba că n-ar mai fi dorit să-şi dreagă renumele ştirbit. Dar nici nu trebuia să întreacă măsura cu asprimea, înjosindu-şi oblăduitul în fața sfetnicilor. De aceea îl mustră, e drept, foarte aprig printr-o carte, dar se strădui s-o facă în cea mai deplină taină, fapt ce-i reuşi numai în parte. Pe deasupra hotărî ca, în clipa când Diicu se

Material cu drept de autor

va purta chibzuit, urmând făgaşul dorinţelor sale, să nu-i arate nici un fel de supărare, ci, dimpotrivă, să-i orânduiască o întâmpinare plină de fast şi strălucire, vrednică de un viitor stăpân al ţării! Cum vel spătarul îi făcu în cele din urmă pe voie, Matei vodă porunci unui pâlc de oşteni de caraulă să-i iasă înainte, alcătuindu-i un măreţ alai de reîntoarcere. Socotea că aceasta e o răsplată îndreptăţită pentru că nepotul se lăsase înduplecat de ruga sa. Aceasta era de altfel însărcinarea trâmbei de oşteni cu care se întâlnise Socol Cornăţeanu mai devreme.

Boierimea era cu totul dezamăgită că, răzgândindu-se, domnul o lipseşte de priveliştea ruşinării marelui spătar. Iar dezamăgirea întărâta pizma împotriva înaltului dregător, care şi aşa nu era tocmai iubit!

Ajungând în cetatea de scaun, Socol pătrunse tocmai în miezul acestei stări de dezamăgire şi nemulţumire mocnită şi fără voie se lăsă şi el înrâurit de patimile clipei. Ceea ce îl izbi în chip deosebit fu ciudata mişuneală de la palatul domnesc. De obicei iarna, când războaiele se potoleau şi când truda soliilor şi truda mânuirii şi rânduirii trebilor din afară lâncezea, Curtea Domnească era cuprinsă de tihna vieţii aşezate din vremuri străbune. De astă dată, însă, Curtea fremăta. Slujbaşii mărunţi se zoreau, alergând parcă fără ţintă de colo-colo, neliniştiţi şi parcă ameţiţi; iar sfetnicii de întâiul rang, deşi arătau chipuri de oameni cumpătaţi şi chibzuiţi, dar pătrunşi de însemnătatea slujbelor pe care le aveau de împlinit, se frământau şi ei, dar mai în ascuns.

Socol pricepu tâlcul acestui tumult abia după câteva zile. Domnul se vădea cu adevărat îngrijat că, în ciuda tuturor străduinţelor sale, zvonul că s-ar afla pe patul de moarte nu fusese dezrădăcinat şi nici urmările pe care acesta le avea nu putuseră fi stârpite. Cârmuirile străine nu credeau în trăinicia sănătăţii sale, continuând să unelteaască

Material cu drept de autor

şi să facă felurite socotințe, care se întemeiau pe nădejdea curândei pieiri, care-l pândea îndeaproape. Iar în țară lucrurile nu stăteau mai bine, căci se mai găseau destui dintre aceia care plăsmuiau visuri nebuneşti de mărire, întemeindu-se tot pe închipuita sa pristăvire.

Era vădit că stăpânirea trecea printr-o strâmtoare peste măsură de anevoioasă, iar voievodul o vedea biruită numai după ce va da o dovadă de netăgăduit a tăriei sale trupeşti, care să pună hotărât capăt oricăror zvonuri răuvoitoare. Astfel îi încolți în minte gândul unei călătorii prin țară, în vremea căreia lumea să-l poată admira în deplinătatea forțelor sale. „Fizicul" său italian – un anume Giovanni Mascellini –, când îi află voia, în temeiul căderii sale de înalt medic de Curte, se împotrivi cu îndârjire, arătând că în asemenea împrejurări nu se poate pune chezaş pentru starea sănătății Măriei Sale, căci socotea că abia se întremase într-o oarecare măsură, dar era departe de a fi pe deplin tămăduit. Doamna Elina – soața sa princiară – nu se lăsă mai prejos, arătând că pe asemenea vreme chiar cineva mai tânăr poate răci, chiar degera, sau putea face vreo boală de plămâni! Ori el era cu atât mai primejduit, cu cât era încă slăbit după atâta zăcut. Ar fi fost de tot jalnic, mărturisea îngrijată femeia, ca domnul să se îmbolnăvească şi să piară în chip nenorocit tocmai în clipa când năzuia să dea țării dovezi de sănătate şi de tărie trupească!

Împotrivirea şi prevestirile întunecate nu erau de fel lipsite de temei. Domnul avea, după câte se spunea, cel puțin şaptezeci de ani, dacă nu mult mai mult, chiar. Ori la vârsta asta, chiar dacă pentru o clipă se simțea înzdrăvenit, era departe de a se putea socoti pe deplin vindecat. Şi nu era vorba numai de suferința sa trecătoare din zilele trecute. De ani de zile îl supăra o boală de rărunchi, trădată de pielea obrazului care i se pungise sub ochi. Avea de asemenea necazuri destul de mari şi cu vederea, tămăduindu-se cu

Material cu drept de autor

moaşte sfinţite, pe care, cu un an în urmă, i le dăruiseră cardinalii Propagandei, prin episcopul papistaş Soimirović, care trecuse pe atunci prin Ungrovlahia. Acesta chezăşuise că oscioarele erau moaşte adevărate şi că nu are a se îndoi de tăria minunatei lor înrâuriri în bine. La aceste neîmpliniri trupeşti se adăugau apoi neajunsurile bătrâneţilor, care şi ele ar fi trebuit să-l îndemne să se ferească de a întrece măsura cu voinicia...

Voievodul însă se arătă de neclintit în hotărârea sa. Doftorului, socotindu-l în rând cu slugile, nici nu se osteni să-i dea vreo lămurire. Iar în faţa alesei sale soaţe se îndărătnici într-atât cu desluşirile, încât prima doamnă a ţării nu numai că reuşi să înţeleagă şi să recunoască folosul pentru stăpânire al unei atari călătorii, dar sfârşi prin a o face să dorească ea însăşi să ia parte la asemenea faptă cutezătoare. Matei nu ţintise însă să ajungă până aici cu înduplecarea ei, căci nu dorea s-o primejduiască zadarnic, doamna fiind mult mai plăpândă decât el, chiar dacă nu zăcuse. Drept care se grăbi să-şi preschimbe judecăţile asupra câştigului adus de o astfel de preumblare, scăzând în ochii ei rostul acesteia, spre a-i împuţina râvna, căci îşi dădea bine seama de primejdia în care aducea sănătatea unor bătrâni asemeni lor, puşi să umble în toiul iernii prin păduri sălbatice şi câmpii nesfârşite, năpădite de troiene cât casa şi bătute de un crivăţ peste măsură de necruţător. La urma-urmei numai el trebuia să dea o dovadă a destoiniciei, nu şi doamna, o lămuri el. De aceea, ce rost avea ca şi ea să se lase pradă primejdiilor, însoţindu-l?! Cum principesa stărui, în lipsa unor dovezi destul de grăitoare încât tăria lor s-o înduplece să renunţe, Matei îşi curmă lămuririle, şi-i porunci, într-un chip care nu-i mai îngăduia vreo vorbă de împotrivire, sa-l aştepte supusă la Târgovişte, până când o putea să se reîntoarne.

Material cu drept de autor

Urmară îndelungi sfaturi cu sfetnicii asupra locului încotro ar putea pleca, ținta trebuind să răspundă la două cerințe. În primul rând drumul trebuia să fie îndestulător de lung şi să treacă prin locuri destul de umblate, încât ştirea să fie cunoscută cât mai multora. Apoi călătoria trebuia să pară firească, ascunzând pricinile adevărate pentru care fusese născocită. După multă chibzuință se hotărî ca voievodul să plece neîntârziat în ospeție la palatul său din târgul Bucureştilor, urmând însă să se reîntoarcă de acolo abia atunci când vremea se va îndrepta şi nu vor mai fi primejdii şi poticneli cu drumul.

Totuşi plănuita preumblare trebui amânată până după sfântul Vasile, pentru ca să se poată făptui la Târgovişte, cu fastul cuvenit, țărmonia volnicirii boierilor în dregătorii. În socotința voievodului, praznicul acesta era de mare însemnătate, fiind după el, un fericit prilej de a redobândi credința celor de neam, care prinsese a se cam clătina în ultima vreme. Incercarea era la fel de însemnată precum călătoria la Bucureşti şi nu trebuia să dea greş cu ea. Ori, ca să-şi împlinească şi această năzuință, nu trebuia scăpat din vedere nici un mărunțiş al rânduielilor legiuite cu asemenea prilej de obiceiul cel străvechi al vieții de Curte.

De altfel boierilor pe care voia să-i îmbuneze, le arătă o linguşitoare prețuire şi-i pofti să ia parte, mai multe zile la rând, la soboarele divanului celui mare, căci, în temeiul unui străvechi obicei, demult uitat, era îngăduit ca în aceste mărite adunări ale țării – sfatul şi divanul – să fie îngăduiți, dacă domnul o dorea, alături de dregători şi unii mari boieri de țară – zişi veliți –, adică boieri care, deşi lipsiți de dregătorii, se bucurau de un deosebit renume prin vița şi averea lor. Ba fusese chiar o vreme când aceştia trecuseră înaintea dregătorilor, socotiți pe atunci, la urma-urmei, simple slugi domneşti! Matei reînvia străbunele obiceie – demult apuse –, întărit în credința că aceşti fruntaşi

Material cu drept de autor

ai neamului, care se lăsau cu greu înduplecați de gândul de a deveni simple slugi la Curte, se vor simți linguşiți şi i se vor alătura din tot sufletul. Mazilii îşi aminteau într-adevăr, plini de alean, de vechile hatâruri domneşti, căzute de veacuri în uitare, de care auziseră numai de la bunici, care la rândul lor şi le aminteau din istorisirile bunilor lor. Drept care priveau într-adevăr cu încântare şi înțelegere către domnul acesta, care, ştiind a prețui datina strămoşească, arăta cuvenita prețuire celor de neam vechi, de viță adevărată, lăsându-i de-o parte cei căpătuiți peste noapte, făcând averi nemăsurate din te miri ce. Nu la fel de încântați erau dregătorii care se aflau în slujbe şi care se cam vedeau împinşi de-o parte.

Intr-una din aceste zile de mulțumire, la puțină vreme după Crăciun, în Târgovişte se răspândi vestea reînturnării lui Diicu, care, chipurile, plecase să petreacă în adâncă smerenie şi spăşenie creştină sfintele sărbători în sânul alor săi, aşa cum se cuvenea unui drept credincios pravoslavnic, cu mare râvnă către cele bisericeşti. Cei care doreau să-i fie socotiți prieteni nu se sfiiau să lămurească pe toată lumea că aceasta era adevărata pricină a vijelioasei plecări a marelui spătar şi nicicum vreo alta. Toate celelalte care se spuneau – şi nu erau de fel puține – nu erau decât zvonuri înveninate, născocite de cârcotaşii pizmaşi...

Matei, nerăbdător, aflând că Diicu intrase în cetate, îşi aşteptă nepotul la Curte şi întârzie anume cu începerea treburilor divanului, spre a-i lăsa vreme să poată sosi şi el la sobor. Însă acesta, țâfnos, nu se arătă la palat, ci trase drept la casa ce-o avea în târg. Îi venea greu să dea ochii cu boierii, închipuindu-şi zâmbetele lor atingătoare, de batjocură, cu care-l vor întâmpina. Ştia foarte bine că, în ciuda fastului cu care fusese întâmpinat, starea sa rămânea stânjenitoare. Era la urma-urmei asemeni unui biet prunc care se supune ascultător părintelui său, după mustrările care

Material cu drept de autor

i s-au făcut şi după ce a fost luat de urechi pentru lipsa lui de cuviință şi supunere. Iar boierii nu se vor sfii să maimuțească doar – cu chip de batjocură – semnele de cinstire, pe care fusese îndreptățit a le primi din parte-le, în urma poruncii voievodului. Iar dacă i-ar fi certat că privirea ce i-o aruncaseră fusese necuviincioasă, iar părelnicul zâmbet din colțul gurii cam zeflemitor, în temeiul fățărniciei în care erau nărăviți, s-ar fi prefăcut adânc răniți în cinstea lor şi – plini de înverşunare – s-ar fi jeluit domnului că sunt bântuiți cu vini nedrepte, zămislirile de mintea sa bănuitoare. Şi orice altă stăruință în a-şi dovedi dreptatea n-ar fi făcut decât să le sporească hazul, îndepărtându-i şi mai mult de semnele unei supuşenii adevărate. Simțindu-se atins de bătaia de joc a boierimii – fără a putea cere cuiva socoteală –, fu cuprins de un simțământ de neputință amară, care-l făcea să duşmănească lumea în întregul ei, să fie pornit împotriva tuturor, fără osebire. Zadarnică rămânea străduința sfetnicilor spătăreşti de a-l îmbuna, încercând a-l încredința că se bucură de prețuirea celor de neam. Îi plăcea să-i asculte, se străduia chiar să-i creadă, dar vocea minții îi şoptea că se amăgeşte! Totuşi îl ispitea plăcerea de a se lăsa amăgit... Simțea chiar nevoia de vorbe linguşitoare de preamărire!

Oricum, după osteneala preumblării sale, care nu era tocmai scurtă, căci se înturna din Oltenia, nu se simțea în stare să înfrunte tot veninul ascuns sub prefăcutul chip de spăşenie al boierimii, încât socoti mai potrivit să amâne pe zilele care-or veni înfățişarea la Curte. Lipsa lui trebuia însă cumva dezvinuită, pentru a nu-l mânia iarăşi pe Matei vodă, aşa încât trimise un om de-al său – Radu spătar – la palat, ca să arate că răceala de care, chipurile, se molipsise pe drum, îi răpeşte bucuria de a cădea pe dată la picioarele Măriei Sale. Pricina în temeiul căreia îşi tărăgăna înturnarea în fața domnului nu putea însă înşela pe nimeni, căci de la o poştă

Material cu drept de autor

se vedea că dezvinuirea înfățișată este o minciună destul de străvezie şi firavă, nefiind în stare, nici pe departe, să ascundă adevărul.

Lepădând nădejdea de a-l putea aduce pe Diicu în fața sa, domnul trecu prin mai multele odăi ale iatacului său, pentru a ajunge din spătăria mică în spătăria cea mare, unde era aşteptat şi dădu slobozenie pentru începerea sfatului de judecată.

Cum era de aşteptat, divaniții văzură în codeala vel spătarului o nouă dovadă a îndrăznelii de a se împotrivi lor, cât şi domnului, iar libertatea, pe care li se părea că-şi îngăduie să şi-o ia, o socotiră menită a le arăta fără tăgadă că poate făptui orice la Curte şi față de domn, fără a primi canon. Drept care se simțiră peste măsură de sfruntați. Întărâtați, aşteptau plini de nădejde ca domnul să-şi iasă, în sfârşit, din fire în fața noii necuviințe şi să devină năprasnic. Dar văzând că mânia sa întârzie să se dezlănțuie, încercară să-l atâțe prin vorbe în doi peri, părelnic nevinovate, deşi, pentru oricine le asculta, era destul de limpede încotro băteau. Voievodul însă n-ar fi dorit să ajungă la o ruptură pentru totdeauna cu Diicu. Dacă ar fi stăruit cu neînduplecare, cerând ca acesta să i se înfățişeze neîntârziat, putea avea surpriza unei noi împotriviri şi prin urmare ajungea la un impas şi mai amarnic, căruia chiar că nu-i întrevedea dezlegarea. De aceea, pentru a se feri de tot felul de alte încâlceli care s-ar mai fi putut ivi, socoti mai potrivit să ia de bună lămurirea vtori spătarului despre beteşugul care-l lovise pe drum pe mai-marele său. Cu Diicu urma să se răfuiască, pentru toate necazurile ce i le pricinuia, cu primul prilej când se vor afla între patru ochi.

Îngăduința sa nemulțumi însă boierimea din divan, care socotea că astfel răzvrătitorul sfetnic va fi îmbărbătat să se îndărătnicească, devenind din ce în ce mai cutezător şi mai semeț, înfruntându-i cu tot mai mare neobrăzare.

Material cu drept de autor

Stăruiră prin urmare ca spătarul să fie poftit în mijlocul lor, aducând în sprijinul rugăminții ce o făceau, în lipsa unor pricini adevărate, unele de tot lipsite de temeinicie. Spuneau spre pildă că, vezi Doamne, nu se puteau lipsi de prețioasele şi înțeleptele sale sfaturi, căci necunoaşterea – şi prin urmare neluarea în seamă – a vrerii sale cobora nespus prețul hotărârilor care se închipuiau făr' de el. Era vădit ca nu doreau decât a dezlănțui o gâlceavă între domn şi cel pe care-l oblăduea cu atâta părtinire.

Lui Matei vodă îi era limpede ce urmăreau şi – nelăsându-se înşelat de viclenia lor – le primi sfaturile cu răceală. Deşi din ce în ce mai întărâtați, divaniții se văzură nevoiți să-şi înghită ciuda. Beția fericirii şi a înfrățirii, care părea a-i fi reunit în ultimele zile în jurul scaunului domnesc în urma semnelor de prețuire arătate veliților, se destrămă ca un abur. În loc crescură nemulțumirea, sila şi chiar vrăjmăşia. De altfel ajungerea întârziată a Măriei Sale în divan – pricinuită de îndelunga şi searbăda aşteptare a nepotului său – nu făcu decât să întărâte şi mai mult cugetele, înainte chiar de a se încinge taifasul.

De altfel, de cum intrase în odaie, ochiului ascuțit al lui Matei vodă nu-i scăpă întărâtarea celor aflați de față, dar nu se pricepu s-o tălmăcească aşa cum trebuie, socotind-o pricinuită doar de starea de lehamite apărută în urma îndelungatei sale zăbave. O întâmplare neaşteptată îl va lămuri însă curând asupra greşelii făcute, căci aceasta îngădui divaniților să-şi arate deschis simțămintele. Totul porni de la o pricină de judecată în care Negoiță paharnicul, sfetnic al marelui paharnic Hrizea din Bogdănei, ridicase pâră împotriva vtori spătarului Radu, om de încredere al lui Diicu Buicescu, adică tocmai al aceluia hulit în acea clipă de divaniți.

Negoiță paharnicul se jeluia, cum zice un hrisov al vremii: „în Divan, făr' de cărți, făr' de nimic, numai cu

Material cu drept de autor

gura"[26], de vărul său, spătărelul Radu. Negoiță cerea pentru sine satul Grozăveşti cu moşie cu tot, cu toți rumânii[27], dar şi două sălaşe de țigani. Pricina se dovedea destul de încâlcită, ea venind în urma unei alte judecăți, petrecute cu vreo treizeci de ani în urmă între părinții pricinaşilor, când ocina[28] fusese dată în seama lui Sima logofătul, tatăl lui Radu spătarul, unchiul pârâtorului. Satul se aflase la drept vorbind în stăpânirea Elisaftei, femeia lui Sima, care, pe patul de moarte, i-l lăsă moştenire bărbatului ei printr-o diată care purta pecețile unor martori cu nume răsunătoare odinioară. Dresul fusese socotit de aceea, la vremea sa, fără cusur şi pe deplin legiuit, aşa încât Alexandru voievod, care judecase întâiaşi oară pricina, hotărî făr' de şovăială că satul se află în dreapta stăpânire a lui Sima. Părți la judecată fuseseră odinioară Preda postelnicul din Tătărani, tatăl lui Negoiță ca pârâtor şi cumnatul său, Sima, ca pârât. Deşi în trecute vremi domnul şi sfatul său au dovedit pâra ca neîntemeiată, postelnicul şi scoborâtorii săi nu se dădură bătuți. Ei socoteau şi pe mai departe că dreptatea e de partea lor. Negoiță paharnicul, socoti de aceea de a sa datorie ca să dreagă obida făcută tatălui său şi stăruia de ceva vreme ca pricina să fie rejudecată. El nu aducea vreo dovadă nouă, ci înfățişa judecătorilor tot vechile mărturii, pe care se întemeiase părintele său. El arăta astfel că mătuşa sa, Elisafta, nu dobândise satul pe temeiuri legiuite şi din această pricină nu putea dărui ceva ce nu se afla de drept în stăpânirea ei. Pentru a-şi dovedi spusele, cercă să lămurească povestea satului Grozăveştii. Ocina era a stirpei

---

[26] Citat dintr-un document autentic din 8 februarie 1653.

[27] (*În ev. med., în Țara Românească.*) Denumire dată țăranilor dependenți de un stăpân feudal; în Moldova aceştia se numesc **vecini** iar în Ardeal **iobagi.**

[28] (*Înv. în evul mediu, în Țara Românească şi Moldova*) Bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar (moştenită). *P. ext.*: moştenire, proprietate, loc de baştină. – Din sl. **otĭcina.**

Material cu drept de autor

lor din moşi-strămoşi, iar pe la începutul veacului ea ajunse în stăpânirea unei surori de-a bunicului, răposată fără copii. Asupra acesteia aveau deci aceleaşi drepturi de moştenie atât Elisafta, cât şi fratele ei, adică Preda, tatăl pârâşului, ambii aflându-se pe aceeaşi spiță a neamului lor față de răposată. Cu toate acestea, când s-a hotărât asupra moştenirii nu s-a ținut seamă de faptul că la măritiş Elisaftei i se dăduse zestrea deplină, deci nu mai putea pofti la vreo moştenire, drept ce-l pierdu-se odată cu cele primite la însoțirea ei cu logofătul Sima. Prin urmare, după lege, satul ar fi trebuit să se lase în întregime lui Preda, căci se afla cu adevărat o glavă[29] în pravilele vremii care spunea limpede de tot, de nu se mai afla loc de vreo îndoială, că surorile care-şi primiseră zestrea, la moartea părinților lor, nu mai erau îngăduite la moştenie, socotindu-se că prin zestre ele şi-au primit odată cuvenita parte. Prin urmare împărțirea ocinilor se făcea numai între frați, deci numai pe parte bărbătească. Dar această rânduială privea numai moştenirea venită dinspre părinți, nu şi pe aceea venită dinspre alte neamuri, din care stirpea femeiască nu avea cum să-şi fi primit cuvenita parte prin zestre. Cu bună ştiință, cei din neamul postelnicului uitau acest mărunțiş, lărgind voit înțelesul glavei în aşa chip încât să se amestece rânduielile privind moştenirea părinților cu cele care priveau moştenirea altor neamuri. De aici pornea toată greşeala lui Negoită, iar el o ştia foarte bine, dar, asemenea tatălui său, nădăjduia să înşele judecătorii şi în acest chip să se bucure de câştig chiar împotriva legii. Deci Negoiță avea de înfruntat şi acum aceeaşi deslușire a canoanelor pravilniceşti, pe care se străduia însă să o ascundă, tâlcuind-o potrivit nevoilor sale de acum. Nădăjduia în izbândă, nu atât pentru că s-ar fi dat crezământ răstălmăcirilor viclene pe care le făcea, ci la gândul că ar putea atrage judecătorii de

[29] (*Înv.*) Capitol. Din sl. **glava**.

Material cu drept de autor

partea sa. Însemnat pentru el nu era adevărul înscris în lege, nu era legea însăşi, ci însemnat era să i se dea dreptate chiar în ciuda legii. Plin de înfocare istorisea povestea ocinii, aşa cum i se părea lui mai potrivită cu ţelurile sale, căci nu adevărul avea preţ în ochii săi, ci priinţa pe care o putea trezi în ascultători. Dar, nu numai chipul cum mătuşa Elisafta pusese mâna pe satul cu pricina, dovedea multă rea-credinţă – lămurea plin de aprindere vorbitorul –, dar şi felul cum mai apoi ocina fusese trecută lui Sima logofătul nu era lipsit de greşeală, căci diata însăşi i se părea păhărnicelului îndoielnică, fiind, după părerea sa, o grosolană măsluire, lucru care se vedea, chipurile, cu ochiul liber. Deci Radu spătarul stăpânea satul în temeiul a doua samavolnicii strigătoare la cer.

Dovezile pe care paharnicul îşi întemeia pâra sufereau deci de vădite cusururi, iar judecata, în împrejurări obişnuite, n-ar fi avut nici un fel de sorţi de izbândă. El făcea trimitere la o lege de moştenire care nu se potrivea pricinii şi punea la îndoială, ca măsluit, un hrisov întărit de peceţile unor martori care, la vremea lor, fuseseră divaniţi din cei mai preţuiţi, fiind de cel mai ales neam. Ori a le pune vorba la îndoială era o scârbavnică pată pusă asupra cinstei acestor străbuni, ceea ce îi atingea la urma-urmei şi pe scoborâtorii lor, unii dintre aceştia aflându-se chiar în marea odaie în care se ţinea în acea clipă sfatul. Dar păhărnicelul se întemeia în încercarea sa nu atât pe lege şi pe dreptate, cât pe trista faimă a lui Radu, de a fi om de mare încredere al vel spătarului, fiind din această pricină privit – ca şi stăpânul său – cu pizmă şi chiar vrăjmăşie de ca mai mare parte a divaniţilor judecători. Iar Radu, în acea clipă, nu era numai împovărat de răul renume al stăpânului său, ci pe deasupra era lovit şi de neprielnica împrejurare că vajnicul său ocrotitor, marele spătar, lipsea din adunare, deci nu avea cine să-i ţină partea, ceea ce putea fi un bun câştig pentru

Material cu drept de autor

păhărnicel. Tocmai pe aceasta se întemeia şi Negoiță, căci, îşi zicea el, cugetele erau prea înfierbântate ca boierii să nu fie ispitiți a folosi prilejul care li se oferea pe neaşteptate, ca să-l sâcâie pe Diicu, prin nedreptățirea proteguitului său.

Fără să-şi dea seama, îndemnul la această hărțuială îl dădu vel logofătul Radu Cocorăscu, om peste măsură de credincios domnului, dar care era înclinat spre o deplină nepărtinire, care-l făcea să uite de prietenii şi de foloase ce le puteau trage unii sau alții din vorbele sale. El spuse cu voce ridicată, care nu îngăduia împotrivire:

- În legătură cu dreapta sau nedreapta trecere a ocinii de la jupâneasa Elisafta la logofătul Sima, bărbatul ei, fără amestecul altor neamuri, nu cred că divanul poate hotărî ceva până ce nu vede diata despre care s-a făcut vorbire, cercetând dacă a fost sau nu măsluită. În ce priveşte cotropirea silnică a moşiei de către jupâneasa Elisafta, trebuie făcută dovada drepturilor de stăpânire ale postelnicesei care, dacă se află ca adevărate, nu se întind, de bună seamă, asupra întregului sat, ci trebuie scăzute la numai o jumătate din el. Desigur că am fi fost mai lesne încredințați de strâmbătatea stăpânirii Elisaftei, dacă ocina i-ar fi fost cerută imediat după ce intrase în stăpânirea ei. Dacă însă până să moară, deci vreme de ani de zile, gâlcevi n-au fost, înseamnă că neamurile aveau pricini de a socoti că femeia avea depline drepturi asupra a ceea ce primise. Nu avem cum şti care sunt aceste temeiuri. Deci e de trebuință a face cuvenitele îndreptări celor spuse de pârâş.

Radu spătarul socotise judecata fără temei, o simplă sâcâială a vărului său, care nu trebuia luată în seamă şi se gândise ca să nici nu ia parte la ea, făcând cu neputință soborului să ajungă la vreo hotărâre. Se înfățişase totuşi la Curte, dar numai pentru a-l vesti pe domn despre neputința stăpânului său de a se arăta la față; iar dacă întârziase la palat o făcuse doar ca să iscodească, pentru ca la întoarcere

Material cu drept de autor

să aibă ce istorisi la spătărie. Astfel încât chemarea sa în divan îl luă pe nepregătite. Nu adusese cu sine nici înscrisurile şi nici alte mărturii de trebuinţă şi nici nu-şi orânduise în minte judecăţile potrivite spre a-şi apăra pricina.

De descumpănirea sa se folosiră boierii neprieteni spătarului. Prefăcându-se, cu neţărmurita ipocrizie ce le era în fire, că doresc a se dovedi cumpătaţi, însetaţi de dreptate şi îndemnaţi de nepărtinire, puneau sub semnul îndoielii lucrurile cele mai vădite. Radu era de-a dreptul năucit. Ocina Grozăveştilor o socotise un bun strămoşesc de neclintit, stăpânirea căreia ieşea în afară de orice îndoială, ea aparţinând spiţei sale încă înainte de a se fi născut atât el, cât şi vărul său, care se tot gâlcevea cu ai săi. Vechimea celor puse în cumpănă era deci încă o pricină, alături de multe altele, ca să nu cunoască prea bine amănunţimile legate de împrejurările dobândirii satului. De aceea nu putu da lămuririle cerute decât în chip şovăitor şi nedesluşit, deşi era limpede ca lumina zilei că avea dreptate. Porniţi a-i căuta pricină, unii divaniţi, îl îndrumară cu întrebări perfid meşteşugite, în aşa fel încât să se încurce în asemenea măsură în răspunsuri, încât, la o vreme, drepturile sale părură îndoielnice chiar şi acelora de bună credinţă. Ba chiar şi el îşi dădea seama că de câteva ori vorbise în folosul potrivnicului său.

Îngrijat că ar putea pierde ocina, vtori spătarul hotărî să cheme în ajutor pe oblăduitorul său, căci era limpede că pricina se va judeca nu după dreptate, ci după ocrotirea şi trecerea de care se bucura fiecare dintre împricinaţi. Printr-o slugă îi trimese în grabă vorbă lui Diicu că boierii au sărit cu toţii asupră-i, poftind să-l sărăcească, de bună seamă din dorinţa de a se răfui cu stăpânul său preamărit. Desigur că iubitul său ocrotitor nu-l va părăsi tocmai într-o astfel de restrişte, adăugă el ca să-l aţâţe. Şi,

Material cu drept de autor

pentru ca jelania şi chemarea sa să nu pară născute doar din grija pentru sine şi ale sale, deci ca să nu pară că ele izvorăsc din porniri mărunte, ce-l privesc numai pe el, avu grijă să stăruie asupra faptului că năvala, a cărei victimă devenise, era menită în ascuns să ştirbească renumele spătăriei şi al marelui spătar. Adăugirea aceasta o făcuse cu oarecari îndoieli, având credința că, în bună parte, întrece cu mult măsura. Nici pe departe nu bănuia cât de aproape de adevăr era.

Diicu, stăpânit de gândul că boierii se veseleau pe socoteala spăşitei sale reîntoarceri, clocotea îndeajuns în sine ca să fie uşor de întărâtat. Aţâţarea aruncată de omul său de credință trezi în el o asemenea dezlănțuire de mânie, încât spătăreii se călcau pe picioare, neştiind cum să-i piară mai repede din cale. Uitând că, pentru a-şi dezvinui neînfăţişarea la palat, numai cu câteva ceasuri în urmă spusese despre sine c-ar fi suferind, o porni furtunos spre Curte. Vijelios pătrunse călare în cuprinsul ogrăzii şi se opri drept la scara cea mare, nu la piatra de descălecare de lângă poartă – fapt îngăduit numai voievodului şi, e drept, lui însuşi, în urma poruncilor anume date de domn. Slugile alergau năucite care încotro, neştiind cum e mai bine să facă: să-i iasă curtenitor în întâmpinare, prefăcându-se a nu vedea şi a nu înțelege nimic, sau să-i arate că faptele sale sunt cam la hotarul celor de cuviință în rânduiala unei înalte curți princiare.

Fără a băga pe cineva în seamă, urcă scara, sărind câte două-trei trepte deodată. Din tinda catului de sus al palatului celui nou se repezi drept în spătăria mare. Aprozii abia avură vreme să deschidă canaturile grele de stejar, ferecate cu fier, iar paicul[30] care avea îndatorirea de a-i vesti

---

[30] (*Turcism învechit*) **1.** Soldat din garda personală (garda de corp) a sultanului sau din garda domnilor țărilor românești, formată din

Material cu drept de autor

sosirea nu apucase să-i rostească numele şi toate rangurile, când Diicu săgetă pe lângă el, cu caftanul fluturând în urmă-i ca umflat de vijelie. Intrarea sa era atât de neaşteptată, încât toţi, chiar şi domnul, rămaseră o clipă înmărmuriţi, poate chiar şi descumpăniţi. Apoi, luându-şi seama, boierii se ridicară în picioare şi, plecându-şi capelele, îşi scoaseră cucile în semn de cinstire, căci voievodul, întărindu-şi-l de urmaş, pentru a obişnui Curtea cu voia sa şi pentru a frânge cerbicia firilor îndărătnice, poruncise ca spătarul să fie înconjurat cu toate dovezile de preţuire cuvenite unui domn. Deşi în taină boierii cam murmurau împotrivă, pe faţă nimeni nu cuteza să se opună poruncii.

Diicu îşi roti crunt privirile pe deasupra capetelor plecate, ţintindu-i din ochi pe cei pe care şi-i ştia vrăjmaşi. Singur domnul, după tresărirea clipei de uluială, se reîntoarse la înfăţişarea netulburată de mai înainte şi se uita liniştit, cu chip de nepătruns, la bărbatul trupeş, oprit în mijlocul odăii. Vel spătarul înaintă mândru spre scaunul domnesc, fără să ia în seamă cele două şiruri de boieri care, de-o parte şi de alta, unduiau în plecăciuni la trecerea sa. Se opri în faţa treptelor şi, înclinându-şi fruntea, vorbi lui Matei vodă Basarab cu o voce care se dorea măsurată, dar care era totuşi cam oţărâtă:

- Prea luminate stăpâne, împrejurările nu mă lasă să-mi grijesc în linişte boala. Nişte răuvoitori mă silesc a părăsi patul suferinţei, spre a mă înfăţişa aici, ca să apăr cinstea şi averea obrazelor casei mele, nedreptăţite şi ponegrite de acest divan.

- Dacă tot te afli aici, le poţi apăra chiar domnia ta! îi întoarse scurt vorba voievodul şi-i făcu semn spre jilţul care i se cuvenea.

---

boieri tineri. **2.** Uneori uşier, portar. – Curier, mesager, ştafetă. – Din tc. **peyk.**

Material cu drept de autor

Diicu dădu să se întoarne într-acolo, când, privind într-o parte, i se păru a zări că, în vreme ce toți divaniții şi mazilii aşteptau smeriți în picioare ca el să se aşeze, încât la rându-le să le fie şi lor îngăduit să-şi reia locurile, singur un boier nu catadicsise să se mişte, împotrivindu-se plin de sfruntare să urmeze pilda celorlalți. Era Constantin Şerban, feciorul din flori al lui Radu vodă Şerban, care, cu ani în urmă, îl mai înfruntase o dată într-un chip asemănător şi fusese, drept osândă, scos din slujba de serdar, ce o avea pe acea vreme. Adevărul era că o seamă din semnele de cinstire arătate lui Diicu se cuveneau de drept rangului spătăresc, neavând legătură hatârul lui Matei vodă. Astfel rânduielile Curții legiuiau din străbuni că boierii de rang mai mic erau datori să se închine ei celor de rang mai mare şi în nici o împrejurare dimpotrivă. Şi asta înainte chiar ca aceştia să facă vreun semn că i-ar fi băgat de seamă. Ori slujba de serdar nu numai că se afla aşezată mult mai jos celeia de spătar, dar se găsea întrucâtva chiar sub ascultarea acesteia. Prin urmare, chiar şi fără poruncile anume ale voievodului, Constantin Şerban era dator să se închine el primul lui Diicu. Deci cerința acestuia din urmă, după care celălalt se cuvenea să i se ploconească, nu fusese nici odinioară vreo silnicie, ci un lucru legiuit, arătat în chip deslușit de datini. Ori dacă pe vremuri, când era dregător în slujbă, serdarul avea asemenea îndatorire, acum când era doar boier mazil, cu atât mai mult ar fi trebuit să-şi arate supunerea.

Dar după trecerea atâtor ani, Constantin Şerban se dovedea a fi rămas la fel de îndărătnic, înfumurat şi pătimaş ca pe vremuri. De altfel, starea de neprietenie față de Diicu, care se simțea plutind în juru-i, îl întărise întru încăpățânarea sa. În aceste împrejurări, prin ieşirea sa înfruntătoare, nu făcea decât să scoată la vedere un simțământ împărtăşit de cea mai mare parte a celor adunați în marea odaie a divanului.

Material cu drept de autor

Domnul urmări privirile nepotului său şi zări la rându-i necuviința cu care boierul, pe care-l chemase pentru împăcare şi întărire în slujbă, îi întâmpina oblăduitul, încălcând toate rânduielile solemnităților de Curte din vădită dorință de a le sfrunta şi batjocori. Se încruntă. Dar până să apuce voievodul să dea vreun alt semn din parte-i, Diicu se şi repezise la Constantin Şerban:

- Cum de îndrăzneşti, nemernice, să nu urmezi obiceiurile?! Uiți cine stă în fața ta?!

Divaniții înlemniră. În schimb biv vel serdarul, se arătă cu totul nepăsător şi zâmbitor. Fără să se mişte din strană şi fără să ridice vocea – de altfel nici nu era trebuitor, căci se aşternuse o linişte de țintirim –, răspunse semețindu-se în nemăsurata sa trufie:

- Tocmai aici e hiba: nu pot să uit că eu sunt vlăstar domnesc deplin, iar domnia ta, jupâne, un boier obişnuit, ca atâția alții, care-s cu duiumul pe aici! Eu sunt beizadea adevărată, iar nu domnia ta! Ori nu se cuvine oare în astfel de împrejurare ca dumneata să te pleci mie şi nu dimpotrivă?! Când pronia va aşeza în trupul domniei tale fărâmă de viță Băsărăbească adevărată, atunci poate îmi voi putea scoate cuşma înainte-ți, altminteri nu! În fața purtătorilor de os domnesc, precum voievodul nostru prealuminat, mă închin prea plecat! se grăbi să adauge împăciuitor biv vel serdarul, pentru a preîntâmpina învinuirea de a-l fi hulit pe domn.

Îndemânatic întru uneltiri, viclean şi lunecos, nu se mulțumi numai a rosti vorbele de credință, deşi era vădit pentru toți că o făcea doar din fățărnicie, ci nu pregetă să aducă întărire cuvintelor, ridicându-se şi înclinându-se cu toată cuviința înspre jilțul domnesc. Apoi se întoarse spre spătar şi reluă:

- Dar a arăta cinstiri princiare unui oareşicare, înseamnă a ştirbi fala domniei, a întina scaunul țării, a

Material cu drept de autor

pângări obrazul neamului! Ori eu nu voi aceasta! sfârşi el răspicat, reaşezându-se liniştit în strana sa, ca măreț semn al despreţului față de acela aflat în fața sa.

Înfruntarea nu era lipsită de haz, pe care însă cei aflați de față, prea înfrigurați, nu-l întrevăzură şi nu-l gustară decât mai târziu, când istoriseau întâmplarea. Chiar dacă Radu vodă îl primise de fecior şi chiar dacă progeniturile domneşti din flori nu erau tocmai rare, Constantin Şerban rămânea totuşi un bastard, după cum spuneau bârfele, „făcut la gard" cu o podană[31] sau podărească de meserie (alții îndulceau puțin lucrurile, vorbind doar de o posadnică[32]). Aceasta avusese numai două însuşiri care-i dăduseră preț: pe de-o parte era a naibii de frumoasă, iar pe de alta avea şi un dar deosebit în a se vârî sub pielea celor care îi puteau aduce vreun folos. Iar feciorul moştenise multe din însuşirile ei… Ori era de tot râsul acest război al unor pretinse beizadele, petrecut sub ochii veliților de cea mai aleasă stirpe din țară, a căror obârşie era mai presus de trufia amândurora. Priveliştea acestei gâlcevi era de-a dreptul jalnică. În fața celora de cel mai bun neam stăteau pe de-o parte un bastard cu ifose de scoborâtor din Basarabi, odrasla a unei femei de tot plânsul şi de toată ruşinea, chiar dacă fusese fată de popă amărât, iar pe de alta, o beizadea de făcătură, ieşită din scorneala toanelor îndoielnice ale unui moşneag, a cărui obârşie cu adevărat domnească nu era nici ea pe deplin dovedită.

De mânie, lui Diicu i se tulbură vederea. Din toate spusele serdarului îi rămaseră în minte doar acelea prin care acesta îi tăgăduia drepturile de moştenire a stăpânirii. La auzul unor asemenea judecăți batjocoritoare îşi pierdu

---

[31] (*Înv.*) prostituată. *Var.*: femeie podană, podărească, adică femei care „făceau podul", pod numindu-se odinioară anume străzi mai importante (podite) din anume oraşe.

[32] (*Înv.*) Amantă, concubină, iubită, prietenă.

Material cu drept de autor

cumpătul şi, pentru o clipă, fu pe cale să-şi lovească potrivnicul cu pumnul în mijlocul obrazului. Dar o sclipire întârziată a limpezimii de gândire îi opri mişcarea braţului. În frântura acelei clipe mai apucă să-şi pună întrebarea: dar dacă Constantin Şerban nu se va lăsa mai prejos şi-i va întoarce pălitura? Atunci ce va face? Acesta era bărbat zdravăn, cu mâna grea şi n-ar fi fost cu neputinţă ca să-l doboare dintr-o singură izbitură! În fuga grăbită a închipuirii, Diicu se şi văzu întins jalnic pe podea, biruit. Ar fi fost de tot râsul să zacă acolo jos, la picioarele divaniţilor care-l pizmuiau. Desigur, bucuria lor n-ar fi cunoscut margini! Simţea că n-ar putea răbda să mai trăiască după o asemenea ruşine, aşa că, îndemnat de prevedere, se lăsă păgubaş de gândul de a-i da fostului serdar o zdravănă învăţătură asupra chipului cum trebuie înţeleasă cuviinţa la o înaltă Curte princiară, aşa cum voise a face la prima răbufnire a mâniei sale.

Domnul, care nu se dorea privitor al unei bătăi între divaniţi şi care nu avea cum să întrevadă neaşteptata domolire a vel spătarului, se grăbi să intervină ca să pună capăt gâlcevii:

- Biv vel serdare, nu numai că nu arăţi cuvenita supunere către un boier aşezat mai presus de dumneata pe treptele cârmuirii, dar cutezi a încălca totodată şi o poruncă a mea. Mare nesăbuinţă să înfrunţi voinţa celui predestinat! A călca porunca voievozilor, chiar şi de către aceia care ar fi cu adevărat şi pe de-a-ntregul de os domnesc, se cheamă hainie[33]! Necum, de către aceia care doar se cred astfel!

Printr-o asprire a vocii, Matei stărui anume asupra cuvintelor „care ar fi pe de-a-ntregul de os domnesc", tocmai pentru a da de înţeles că el are unele îndoieli asupra moşteniei cu adevărat Băsărăbeşti, cu care celălalt se făIea atâta în lume. Ifosele fostului serdar îl sâcâiau cu atât mai

[33] (*Înv.*) Trădare; felonie, răzvrătire, perfidie. – Din tc. **hain.**

Material cu drept de autor

mult, cu cât el însuşi nu s-ar fi putut lăuda cu un tată, sau cel puțin un bunic princiar! Abia nişte meşteri foarte iscusiți întru alcătuirea răbojurilor spiței feluritelor neamuri alese ale țării, cu înalta lor ştiință în ale bucoavnelor şi cu mult sârg al închipuirii, după istovitoare izvodiri, reuşiseră să-i încropească, cu mulți ani în urmă, trudnic şi chinuit, o scoborâre din stirpea Basarabilor. Şi numai ei ştiau cât adevăr şi câtă amarnică născoceală împletiseră ca să împlinească pofta celuia care îi plătea. Dar chiar şi aşa, dovezile baştinei rămaseră destul de firave şi numai înjghebate pe linie muierească. Legătura o făcuseră prin domnul Neagoe Basarab, care însă se stinsese cu mai bine de un veac în urmă. Cum timpurile acelui voievod erau foarte îndepărtate, înlănțuirea se cam subțiase şi părea multora îndoielnică. De aceea scoborârea voievodală răspicată a serdarului, scoasă la vedere cu atâta trufie, era o sfruntare nu numai pentru spătar, ci şi pentru sine însuşi. Ori peste aceasta nu se putea trece, cu toate plecăciunile şi linguşelile pe care boierul le strecurase perfid spre scaunul domnesc. Ca atare principele îşi continuă vorba cu voce liniştită şi scăzută, care însă nu îngăduia împotrivire:

- Iar hainului[34] o singură osândă i se cuvine... Şi nu vom întârzia a-ți hotărî această osândă, pe care însăşi îndatoririle noastre către țară şi lege o cer!

Apoi întoarse capul spre latura unde se aflau stranele dregătorilor, căutând din ochi pe cineva în stare să-i poată împlini voia:

- Armaşe Radu, unde mi te afli?

- Aici, Măria Ta!

- Ia-l şi zvârle-l în temnița Curții, până-i vom hotărî pe de-a-ntregul soarta!

---

[34] (*Înv.*) Trădător, cel care-şi trădează țara sau religia; care îşi călcă legământul dat; necredincios; Din tc. **hain.**

Material cu drept de autor

La rândul său, marele armaş Radu Vărzaru făcu semn armăşeilor care adăstau într-un colţ al odăii, cu îndatorirea de a-i lua pe cei care, pierzând judecata, erau osândiţi şi urmau să fie întemniţaţi. Constantin Şerban fu smuls din scaunul său şi, într-o tăcere desăvârşită, fu târât afară pe uşa osândiţilor, care se deschidea pe peretele din fundul odăii, făcând trecerea spre ceardacul din spatele palatului.

Boierii se reaşezară pe locurile cuvenite lor, dar cu toate că domnul pofti divanul să reînnoade firul judecăţii, sub apăsare celor petrecute, care pluteau asupră-le ca un semn rău prevestitor, vorba se lega greu. Abia când Diicu se dezlănţui cu prea multă părtinire întru apărarea oblăduitului său, împotrivirea ascultătorilor renăscu, patimile se dezlănţuiră din nou, chiar dacă se ascundeau sub veşmântul unei cumpătări cuviincioase. Se născociră îndoieli şi se izvodiră cusururi ale unor lucruri care, în alte împrejurări, ar fi trecut drept limpezi şi sigure. De altfel Diicu sărea destul de târziu în ajutorul oblăduitului său, când multe păreri încâlcite, care încurcau dreapta chibzuială, întoarseră judecata în paguba vtori spătarului. Ori, destule dintre poticnelile care-i stăteau împotrivă fuseseră izvodite chiar de nepriceperea sa. Pricina arătându-se deci neguroasă, domnul, ţinând seamă de voinţa celor adunaţi în sfat, hotărî în încheiere să dea „lui Negoiţă paharnic Tătăranul liage 12 boieri din divan ca să spargă zapisul mortului şi cărţile acelor domni şi ale arhireilor”[35], urmând ca aceştia doisprezece să cerceteze la faţa locului cele pârâte. După ceva vreme, când vor ajunge la o încheiere, ei vor înfăţişa soborului părerile şi mărturia lor, îngăduind să se chibzuiască înnoit şi cu dreptate asupra pricinii.

În parte, această hotărâre era o neizbândă pentru Diicu, căci o amânare însemna o nerecunoaştere a dreptăţii

[35] Extras din documentul din 8 februarie l653,citat şi anterior.

Material cu drept de autor

vtorii spătarului, care era pusă sub semnul îndoielii. Dar nu era o neîmplinire deplină şi fără ieşire, căci, fiind vorba doar de o amânare, mai era loc de o nouă hotărâre, care putea schimba starea lucrurilor, dându-i câştigul dorit. De altfel era încredințat că spătarul Radu avea dreptate şi cei doisprezece boieri trimişi în cercetare vor fi siliți în cele din urmă s-o recunoască. Întărâtat de zăbava ce-i fusese băgată pe gât, Diicu era hotărât ca, în schimbul poticnelii pe care n-o putuse împiedica şi care îi ştirbea renumele, să dobândească pentru răzvrătitul Constantin Şerban o osândă pilduitoare.

Adunarea îşi urmă trebile, judecând celelalte pricini care se mai aflau trecute la răboj, de parcă gâlceava de mai înainte ar fi fost uitată. Dar liniştea era numai părelnică, căci la drept vorbind toți erau atinşi de o adâncă tulburare. Cei mai îngrijați erau – fără s-o arate – boierii mazili. Ştiau că fuseseră poftiți spre a fi rechemați la Curte şi orânduiți în slujbe. Dar acuşi se temeau că supărarea pricinuită tocmai de unul dintre ei se va întoarce în paguba tuturor. Nu era vorba numai că li se putea curma în veci calea spre dregătorii, dar nu era cu neputință ca domnul, văzându-le lipsa de recunoştința – tocmai când dorise să-i copleşească cu dărnicia sa –, să-şi schimbe gândul şi să urmeze sfatul vel spătarului Diicu Buicescu care, după cum se ştia, socotise că nu e potrivit ca să se dobândească supunerea boierimii prin semne de mărinimie, ci printr-un adevărat măcel.

În după-amiaza aceleiaşi zile, Matei vodă se înturnă destul de devreme în iatac, fără a mai chema la sine pe vreunul dintre apropiații săi ca să cineze dimpreună, dovadă de netăgăduit că, dincolo de părelnica sa linişte şi nepăsare, gâlceava cu fostul serdar îl răscolise adânc. În vremea divanului îşi ascunsese supărarea sub un chip care părea binevoitor, dar în ascunzişurile de nepătruns ale

Material cu drept de autor

sufletului său simțămintele sale erau altele. Dovada era aceea că nu izbândise să se prefacă până la capăt. În cele din urmă simțise nevoia să rămână singur cu nemulțumirile sale şi nu se putuse împotrivi imboldului. Aceasta lămurea şi plecarea sa neaşteptată.

De altfel în vremea din urmă, din când în când, se putea vedea că, împotriva voii sale, cu toată străduința de a se ascunde, arăta îngrozitor de ostenit şi acea zi de sfat se nimerise a fi tocmai una din zilele sale rele. Împrejurarea n-ar fi trebuit să mire pe nimeni, ci dimpotrivă. Se zvonea că purta pe umeri povara a cel puțin şaptezeci de ani, deşi unii vorbeau chiar de mai mulți. Pentru un bătrân de asemenea vârstă, aceste semne erau de-a dreptul fireşti. Uimitoare era destoinica şi puterea trupească ce-o dovedea, cu totul rare la un moşneag de seama sa. Înfățişarea bătrânească, dar severă trezea în toți un simțământ de sfiiciune, împletit poate chiar cu puțină teamă. Înalt, slab, aproape numai piele şi os, ca un anahoret, cu plete bogate şi cărunte şi cu o barbă care i se revărsa adânc pe piept, sădea în sufletele celor din jurul său sinceră prețuire şi cinstire. Ochii adânciți în orbite, privirile clocotitoare şi aspre, obrajii supți, cu pielea uscată şi parcă scorțoasă, pungită sub ochi ca la suferinzii de rinichi, buzele strânse făceau privitorul să nu se simtă tocmai în largul său în fața domnului. Asemenea înfățişare îi trezea orişicui simțământul că este cumva subjugat şi stăpânit de semeția voievodului, făcându-l totodată să fie cuprins de o nelămurită nelinişte şi codeală. Caftanul larg cădea în cute bogate în jurul trupului său prelung, dându-i zvelteța unui trunchi de arbore. Nu obişnuia să ridice vocea, rostind cuvintele domol, plin de cumpătare, dar totodată nespus de răspicat, încât tăia oricui îndrăzneala de a se arăta potrivnic spuselor sale. Dar sub acest chip ce părea țeapăn, de parcă ar fi fost împietrit şi peste măsură de sever, se ascundea o gândire vie, pătimaşă, pătrunsă de o simțire ascuțită, mereu

Material cu drept de autor

pregătită să caute răspunsul potrivit la cea mai măruntă cutremurare ce-ar fi apărut în juru-i.

Datorită acestor însuşiri, bineînțeles că întrevăzu pe dată, în toată adâncimea lor, urmările gâlcevii pornite de fostul serdar Constantin Şerban. Dintru început nu-i scăpase că plănuita urcare a lui Diicu în scaunul său trezise în dregători o pizmă şi-o vrăjmăşie nemărturisită. Iar împrejurarea că aceştia încercau a-şi tăinui simțămintele nu-l putea înşela. Nu-i fu greu să întrevadă că, dincolo de părelnica ascultare prea plecată a unor sfetnici, mocnea o îndârjită împotrivire. Dacă ar fi privit lucrurile în pripă, s-ar fi putu amăgi că, prin asprimea arătată în ultima vreme în divan, strivise această stare sufletească neprielnică. Dar era departe de a fi aşa. Hotărârile sale izbândiseră doar să aştearnă vălul tăcerii asupra acestor simțăminte mocnite, fără să le dezrădăcineze. Le împinsese numai în afund, pe meleagul tainic al uneltirilor. Gâlceava fără noimă, stârnită între vel spătar şi biv vel serdar, îi dovedi cât de vremelnică şi firavă îi fusese izbânda. Învoiala tăcerii fusese călcată prin această sfadă, iar împotrivitorii, până atunci muți, se văzuseră îmbărbătați să ridice din nou capul, nu numai împotriva lui Diicu, ci chiar împotriva lui însuşi! Întâmplarea, la prima vedere măruntă şi lipsită de însemnătate, putea deveni începutul unui întreg şir de alte izbucniri de nesupunere, dacă nu se va pricepe să le curme din vreme şi necruțător. Nu era întâiaşi dată că avea parte de asemenea poticneli. O va scoate la capăt şi de acesta dată? se întrebă el. Va mai avea tăria trebuitoare? Izbânda în a-şi păstra scaunul atârna de şiretenia, chibzuința şi neînduplecarea cu care izbutea să înfrângă orice împotrivire. Dar la fel de însemnată era şi stăruința cu care se pricepea să semene teama în unii şi să trezească credința câştigului în alții. Meşteşugul cârmuirii şi al stăpânirii mulțimilor avea răstimpuri în care se arăta la fel de primejdios şi nesigur ca

Material cu drept de autor

umblatul pe o frânghie, gata oricând să se rupă. Iar acum se găsea iarăşi într-un asemenea impas. Cu astfel de gânduri şi temeri îşi petrecu singurătatea întregii după-amiezi.

La cină mâncă fără poftă. Şedea singur, dus pe gânduri, la capătul unei mese uriaşe. Copiii de casă care-l slujeau se prelingeau fără zgomot, ca nişte închipuiri, îngrijați să nu-l tulbure. Când isprăvi, medelnicerul i se înfățişă, purtând într-o mână un prosop, iar în cealaltă un vas de argint plin cu apă călduță în care, pentru a o înmiresma, fuseseră muiate petale de trandafir. În vreme ce-şi clătea degetele, i se păru că aude de prin odăile învecinate zvonul vocii lui Diicu. Trimise după el şi, când acesta i se înfățişă, îi făcu semn să-l urmeze în spătăria mică. Vel spătarul se simțea în mai multe chipuri vinovat față de unchiul său. În primul rând plecase de la Curte fără a fi învoit. Apoi, ca să nu fie silit să apară la Curte, se prefăcuse suferind. Şi – în sfârşit – era cel care, în aceeaşi dimineață, dezlănțuise gâlceava cu fostul serdar, tulburând adânc divanul şi pe domn. Deci avea toate temeiurile să-şi închipuie că va fi muştruluit şi de aceea se opri strâmtorat şi mohorât lângă uşă. Rămase înțepenit acolo şi nu cuteza nici măcar să se mişte, cu atât mai puțin să se apropie, de teamă că-l va întărâta şi mai rău pe bătrân, grăbind dezlănțuirea mâniei acestuia.

Matei, însă, începu să se plimbe cu pas măsurat pe sub bolțile întunecate, fără să-i spună nimic. Parcă uitase de el. Vremea trecea şi boierul prinse a se lehămeti. Ar fi voit să curme aşteptarea, care începu să i se pară fără noimă, dar nu cuteză totuşi să se facă simțit printr-o mişcare sau printr-un tuşit prefăcut. Abia într-un târziu auzi vocea scăzută, dar limpede a domnului, vorbindu-i cu mlădieri neaşteptat de blânde şi de prieteneşti:

- Țara asta a avut tare mult de suferit din pricina nestatorniciei aşezămintelor ei. Vrajbe vechi sau noi, au fost

Material cu drept de autor

temeiul unor sângeroase sfâşieri între fraţi. Aceste neajunsuri se datorează toate unor obiceiuri lăsate nouă de înaintaşi. Şi nu se află decât o cale de a curma această stare: să ne înnoim datinile, prefăcându-le pe potriva nevoilor noastre de azi.

Spătarul îşi înalţă capul său uriaş şi se uită nedumerit, încurcat şi neîncrezător la voievod. În loc de stânjenitoare mustrări, se pomenea cu mărturisiri din cele mai tainice. În loc de înjositoare ocări şi muştruluieli, i se înfăţişau încâlcite plănuiri de primenire a aşezămintelor ţării, de care nu-şi crezuse unchiul în stare. În loc de a-i da o învăţătură de bună-purtare, se pomenea cu o învăţătură filozoficească despre temeiurile unei bune cârmuiri.

- Ţării acesteia mult rău şi paragină i-au adus desele schimbări ale domnilor. Ori, în acesta nevoinţă, ar trebui să luăm pildă crăiile papistăşeşti în care coroanele se trec din tată în fiu, fără împotrivirea cuiva. Statornicia scaunelor de stăpânire dinspre asfinţit a dat tărie şi strălucire ţărilor dinspre această parte a lumii, le-a ajutat să-şi sporească întinderea, a înlăturat războaiele lăuntrice dintre fraţi şi a înălţat slava acelor neamuri.

Diicu, care era boier până în măduva oaselor, fu năucit de gândul îngrădirii dreptului neclintit al cinului său de a alege domnul. Pentru o clipă uită chiar că tertipurile viclene puse în mişcare pentru propria înscăunare nesocoteau, la urma-urmei, dreptul liberei alegeri a voievodului de către boieri, deci că tot şiragul de şiretenii de care se folosea el şi Matei vodă încălca obiceiul lăsat din moşi, căruia, pe de altă parte, era înclinat să-i dea întâietate! Cum nu simţi cât de încâlcită şi lipsită de noimă îi era judecata, nu se putu împiedica să nu-şi arate uimirea:

- Bine, dar asta ne va sili ca să ştirbim sfintele drepturi ale stirpelor celor mai de vază ale ţării! Ne va îndruma spre a le coborî cu câteva trepte mai jos decât se

Material cu drept de autor

află la vremea asta, apropiindu-le de gloata cea de rând. De altminteri nici nu văd cum ar putea fi înduplecați cei de viță ca să se lase păgubaşi de a se folosi de un drept străvechi ca acesta! Apoi, în temeiul moştenirii coroanei din tată în fiu, ar însemna ca, din pricina unei oarecari scoborâri dintr-un pretins neam ales, să urmeze în scaun şi o seamă de domni de tot nevolnici!

Voievodul fu izbit de lipsa de judecată a nepotului său, care nu avea şiretenia şi înțelepciunea să întrevadă acele temeiuri care i-ar fi fost de folos în propria-i înălțare. Scoborârea din neamul Basarabilor putea fi socotită ca o însuşire oarecare şi fără mare însemnătate de către cei care n-o aveau şi nu visau la un scaun de domnie. Un asemenea ipochimen ar fi împărtăşit atare părere în primul rând din pizmă! El socotea lipsit de preț ceea ce oricum nici nu putea năzui a avea vreodată! O vorbă din bătrâni zicea doar că, atunci când n-ajunge la struguri, vulpea zice că sunt acri şi că de aceea nici nu-i pasă de ei. Pentru Matei vodă, însă, dovedirea acestei obârşii închipuise dintru început o grijă aparte. Nu-l mulțumise împrejurarea de a fi dobândit scaunul cu buzduganul în mână. De aceea ani în şir sârguise, cu mare cheltuială şi cu multă osteneală, a găsi o legătură către vița domnitoare a țării. Era ciudat că spătarul, pe care voia să şi-l lase urmaş, deci era îndreptățit să tragă folos de pe urma acestor cercetări făcute asupra spiței lor, nu pricepuse nici până acum încotro bătuse stăruința sa şi din ce pricină sârguise într-atâta în privința ei. Diicu era, pare-se, prea afundat în prejudețele cinului său, ca să se poată ridica la înțelegerea câştigului pe care i-l aducea tocmeala statornică a moştenirii scaunului din tată în fiu, fără alegere de către obşte. Era ciudat că nu pricepea cât de mult îi uşura înălțarea legiuirea unei asemenea datini şi că pe deasupra îi îngăduia să păstreze coroana şi pentru feciorii săi, şi asta

Material cu drept de autor

fără alte urzeli şi meşteşugite viclenii, ci doar slujindu-se de o închipuită obârşie Băsărăbească!

Ca să fie sincer față de sine, Matei trebuia să-şi mărturisească sieşi că nepotul îl cam dezamăgea, fiind departe de ceea ce dorise şi visase el. Din păcate se vedea silit să înfrunte şi pe mai departe cea mai de seamă amărăciune a vieții sale, aceea de a nu fi avut parte de moştenitorul la care năzuise din totdeauna. Poate că dacă Mateiaş, crescut ca fiu al său, nu s-ar fi prăpădit atât de tânăr … oftă el în sine, fără să-şi termine gândul. I se păru însă că ar fi prea dureros şi crud ca să-i mărturisească spătarului dezamăgirea în toată goliciunea ei, de aceea, pentru a-l cruța, se mărgini să-i răspundă numai la spusele sale, lăsând celelalte judecăți de-o parte.

- Oare nu s-a întâmplat ca boierii să aleagă şi voievozi bicisnici? Nu s-a întâmplat deci ca şi dreptul liberei alegeri să aducă în fruntea țării un nevolnic? De altfel un stăpânitor neputincios nu este întotdeauna o nenorocire pentru neamul său, căci sub chipul său lipsit de vlagă pot cârmui cu multă înțelepciune nişte dregători destoinici. Cunoscut îți este doar renumele acelui vlădică[36] francez, răposat acum câțiva ani, pe nume Richelieu, care a făcut faimă stăpânului său! Acel rigă papistaş a avut preț nu prin sine, ci prin meritele acestei slugi!

- Totuşi o asemenea înnoire în obiceiurile pământului nu va fi bine primită de boieri. Ori fără voia lor…

- Uneori binele trebuie să-l făptuieşti şi cu sila, împotriva voinței celor care se vor bucura de foloasele sale. De altfel, de când mi-a fost hărăzit să port sceptrul țării, am pus mai presus de toate trăinicia domniei şi aş zice că am

---

[36] *(Înv.)* **1.** Episcop ortodox; arhiereu. **2.** *(Înv. uneori)* Persoană care domină; domnitor, stăpânitor, domn, principe, voievod. – Din sl. **vladika.**

Material cu drept de autor

izbândit. Nu voi să-ți dau învățături! Domnia ta eşti la o vârstă la care omul are destulă ştiință spre a se cârmui singur. Dar un sfat ți-aş da totuşi: încearcă să pătrunzi rostul străduințelor mele şi să le duci mai departe. Ştiu bine că, pentru boierii mei, nu Engliterra sau țara frâncilor[37] închipuie cele mai desăvârşite pilde de cârmuire! Ei îşi îndreaptă plin de tânjire privirile înspre țara leşilor[38], căutând acolo, în miasmele seimului şi în scăpătatul unei crăii şchioape, pilda unei cârmuiri fără de nici un cusur, care ar trebui să găsească întrupare şi la noi. Dar din păcate acele aşezăminte care-i ispitesc, acea Rzeczpospolita, va duce Lehia[39] la pierzare. Orb ar trebui să fii, ca să nu vezi că, în acest ultim veac, leşii merg către amurgul puterii lor.

- Măria Ta, mi-e teamă că vezi lumea în culori prea întunecate. Lehia…, încercă o prevăzătoare împotrivire Diicu.

Matei privi sincer îndurerat spre vel spătar. Prin vălul apăsătoarei stări de dezamăgire care pusese stăpânire pe el în urma măruntelor, dar supărătoarelor întâmplări petrecute de dimineață, era înclinat să vadă înfățişarea lucrurilor mult mai neagră decât era ea cu adevărat. Acest fel părtinitor de a judeca lumea se răsfrânse şi asupra nepotului său, încât acesta îi apăru într-o lumină nouă şi – în chip curios – cu totul nepriincioasă. Nu numai că-l simți departe sufleteşte, rece şi străin, dar până şi chipul i-l găsea schimbat, cu însuşiri hidoase, pocite, de parcă i-ar fi văzut înfățişarea răsfrântă pe luciul unei oglinzi cu fața plină de învălurări, care sluțesc obrazul celuia care se priveşte. Ceea ce până de curând socotise a fi o trupeşie care trezeşte

---

[37] (*Înv.*) Nume generic dat în trecut la noi occidentalilor de origine latină, mai ales italienilor, dar şi cu sens de gal sau francez. – Din lat. **Francus.**

[38] (*Înv. Var.:* leş sau leah) Polonez.

[39] (*Înv.*) Polonia.

Material cu drept de autor

sfiiciune şi îndemnul de a arăta cinstire omului, acum îi apărea ca o osânză de prisos, pe care caftanul, şi aşa foarte larg, nu reuşea s-o mai încapă, încât, întins peste măsură, sta gata să plesnească. Părul țepos ca peria, tuns poate cam prea scurt, fălcile zdravene, scoase şi mai tare la vedere de ochii mici, cam prea apropiați, pătrunzători şi cu sclipiri viclene, închipuiau un om din cei mai obişnuiți, fără nimic măreț sau slăvit în el, dar peste măsură de trufaş, mărginit, părtinitor şi neînțelegător față de ceilalți. „După cum îl văd în astă clipă" – cugetă domnul uimit de propria-i descoperire – „vel spătarul aduce mai degrabă cu un măcelar care înspăimântă cu chipul său fioros, decât cu un blagorodnic[40] subțire, care să se osebească prin înfățişarea sa aleasă şi printr-o purtare care să trezească ascultare." Desprins parcă de sine, descătuşat de prejudețe şi simțăminte, judecând parcă din afara propriei ființe, se întrebă mirat ce-l putuse atrage la acest om?

In acea clipă era însă prea târziu ca să-şi mai pună o asemenea întrebare. Prin făgăduielile făcute, prin multele hotărâri deja luate, făurise în jururi o țesătură de legături şi năzuințe din care nu se mai putea desprinde. Nu-i mai rămânea decât să meargă înainte pe drumul pe care-l deschisese, fie că-i venea sau nu la socoteală. Chiar dacă unii doreau prăbuşirea lui Diicu, erau destui alții care-şi legaseră viitorul de el. Ar fi fost foarte greu, dacă nu chiar cu neputință, să croiască acum un alt drum, cu alți însoțitori... Oftând, se lăsă sleit într-un jilț ce-i sta la îndemână. Din străfundurile sufletului îl învăluiră miasmele unei abureli secătuitoare, care se limpeziră cu încetul prefăcându-se într-un amar simțământ de zădărnicie.

De ani de zile năzuia să aibă un fiu, care să-l înțeleagă şi să-i ducă mai departe înfăptuirile, dar vremea

---

[40] (*Înv.*) de bun neam, aristocrat, aristocratic, nobil. – Ales, distins, ilustru, înalt, mare, bun. – Din sl. **blagorodinŭ**

Material cu drept de autor

trecuse necruțătoare şi fierbintea sa dorință rămânea tot neîmplinită. Principesa îşi alinase necazul adunând în jurul ei o seamă de orfani, cu deosebire fete, cu recunoştința cărora căuta să-şi ogoiască simțămintele neîmplinite de mamă. Spre deosebire de doamnă, el nu căuta o oarecare despăgubire sufletească, găsită în căldura iubirii şi recunoştinței unor prunci de pripas, de adevărul trăirilor cărora nici măcar nu putea fi pe de-a-ntregul sigur! El dorea mai mult: visa la un urmaş, căruia să-i lase moştenire tot ceea ce durase şi agonisise. În primii ani, deşi tânjea, era împăcat totuşi cu soarta, întrucât purta în suflet încă o geană de nădejde. Dar cu cât vremea trecea şi simțea din ce în ce mai mult țara ca pe un bun al său, îl chinuia părerea de rău de a nu-i putea dărui un viitor pe măsura năzuințelor sale, lăsându-o în seama unui domn plăsmuit chiar de el. Dorința de a avea un urmaş era din ce în ce mai greu de înăbuşit. Întrucât nu putea avea un fiu al său, carne din carnea sa, se mulțumi cu încetul cu gândul de a avea cel puțin unul de împrumut, pe care însă, crescându-l, să-l plăsmuiască după închipuirea sa, încât să-l poată simți ca fiind al său.

Însă, între neamurile sale apropiate, nu avea pe cine găsi. Fratele său Barbu şi sora sa Calea muriseră de tineri, fără a lăsa pe nimeni în urmă. Era nenorocul sorții sale de a se trage dintr-o stirpe fără vlăstare. În îndelungile şi furtunoasele sfaturi ale celor din spița sa, pe care-i adunase anume la palat întru aceasta, câmpul căutării unei mlădițe, care ar fi putut fi aleasă ca făt domnesc, se lărgise tot mai mult. Se scrutau neamuri tot mai lăturalnice şi mai îndepărtate, dar totul părea zadarnic. Cu mai bine de zece ani în urmă privirea i se oprise asupra nepotului lui Mihai vodă Viteazul, pe atunci foarte tânărul Mihai Pătraşcu. Acesta era scoborâtor princiar nu numai pe linie bărbătească, ci avea pe deasupra însuşirea de a fi şi pe linie femeiască nepot de domn, căci Ana, mama sa, era fiica lui

Material cu drept de autor

Radu vodă Şerban. Cum de se ajunsese la această alegere rămâne greu de spus; sigur este însă că prin leaturile 1639 şi 1640 de la naşterea Domnului începură tocmeli şi învoieli pentru reînturnarea în țară atât a cuconului, cât şi a tuturor alor săi – atâția cât mai rămăseseră –, căci urmaşii răposatului Mihai Viteazul se găseau la acea vreme în pribegie în Sfânta Împărăție Romană a Nemților. Privind în urmă, este însă cu neputință de spus dacă dorința de a se sluji de acest cocon apăruse la sfatul apropiaților domnului, sau, dimpotrivă, dacă nu se izvodise cumva în urma încercărilor de reîntoarcere din pribegie a celor din stirpea lui Mihai Viteazul.

Oricum, o vreme ochii lui Matei se ațintiseră asupra flăcăului. După multe şi trudnice învoieli şi stăruieli ale domnului pe lângă Curtea împărătească, femeile obținură în cele din urmă, dar cu mare greutate, îngăduința de a se reînturna în țară. Mihail, adică tocmai cel dorit de Matei vodă, pentru care de altfel se frământase atâta, trebui să mai rămână printre străini, căci împăratul Germaniei, Ferdinand al III-lea, la sfatul sfetnicilor săi, nu socoti bine prevestitoare ridicarea pe unul din scaunele princiare valahe a unui urmaş al lui Mihai Viteazul. Chipul domnului de odinioară nu-i trezea amintiri tocmai plăcute. Crăia nemțească dorise pe atunci o slugă la Carpați, ori acesta nu se învoise să fie aşa ceva. Iar dacă el nu se dovedise de fel aplecat să slugărească Sfânta Împărăție, ce crezământ puteai păstra nepotului său, care, fiind sânge din sângele său, putea să-i calce pe urme?

Pe de altă parte alegerea era primejdioasă chiar şi pentru Matei vodă, căci oblăduitul pe care şi-l alesese putea supăra Înalta Curte a Feței Pământeşti, cum îți zicea înalta cârmuire musulmană, întrucât, venind din împărăția nemților, putea fi bănuit a fi unealta acesteia, deci a unei

Material cu drept de autor

puteri potrivnice. Pe deasupra, prin moşi, cât şi prin nume mai trezea osmanlâilor şi unele amintiri nu tocmai plăcute.

De altfel nici clipa aleasă nu era cea mai potrivită pentru domnul Ungrovlahiei, căci abia de izbândise, cu destulă osârdie, să-l alunge pe Vasile Lupu din ţară, întrucât acesta încercase tocmai atunci să-i ia scaunul, lăsându-şi fiul (căci moldoveanul avea aşa ceva!) principe la Iaşi. Ori Vasile vodă nu se pornise împotrivă-i de capul său, ci cu înalt firman împărătesc, semn că puterea ocrotitoare a Înaltului Devlet nu-l plăcea peste măsură, chiar şi fără a mai pune la socoteală plănuirile pe care şi le făcea legat de moştenirea scaunului! Şi de vreme ce lucrurile oricum nu stăteau tocmai bine pentru el, numai de o nouă pricină de a-i aţâţa pe cei din Înaltul serai nu ducea lipsă! Atari încurcături ale treburilor de afară amânară într-atât deznodământul aducerii alesului, încât, în cele din urmă, Matei se dădu bătut, socotind că o asemenea năzuinţă, poate frumoasă în închipuire, este cu neputinţă de împlinit cu adevărat.

După amărăciunea celei dintâi poticneli, căutând mai departe o dezlegare în spiţa marelui voievod ucis mişeleşte la Câmpia Turzii, luarea-aminte îi căzu asupra feciorului vel vistiernicului său, flăcău în floarea vârstei, un anume Eustratie Leurdeanu. Acesta era însoţit cu Elena, sora lui Mihai Pătraşcu. Deci alegerea se întoarse asupra cumnatului aceluia asupra căruia se oprise dintâi. (Printr-o ciudată potrivealã, mama maşteră a părintelui lui Eustratie – deci bunica sa maşteră – fusese, înainte de a se însoţi cu bunul său, ţiitoarea, vestită la vremea ei, a aceluiaşi Mihai Viteazul, care era totodată şi bunicul femeii sale. Găsind lucrul cu folos, Leurdeanu tatăl, încurca cu bună ştiinţă pe mama sa cea bună cu cea maşteră, hrănind neadevărata credinţă că şi el este cumva scoborâtor dintr-o spiţă voivodală. Bătrânul Leurdeanu mersese până acolo încât se grozăvea, cui avea vreme să-l asculte, că e fiul ţiitoarei lui

Material cu drept de autor

Mihai Viteazul şi că are ca noră pe nepoata aceluiaşi domn, fiind deci adânc înrădăcinat în stirpea voievodului de odinioară şi ca fiu şi ca socru. Stăruia pe însuşirea de ţiitoare a închipuitei mame, dând de înţeles, în chip ascuns, că nu e cu adevărat feciorul lui Leurdeanu, tatăl său legiuit, ci că ar fi coconul din flori al voievodului Mihai. Taică-său doar îl primise de fecior, fără să-l fi zămislit prin sârgul său. Vel vistierul tăinuia însă împrejurarea că, atunci când se însoţea cu taică-său, femeia nu avea nici un fel de cuconi, iar Mihai Viteazul fusese demult tăiat, deci nu mai putea sădi în urmă-i vlăstare! Deci nu mai avea cum ieşi el din asemenea împreunare. Pe deasupra bătrânul lăudăros se ferea să dezvăluie că, în clipa însoţirii lui tătânu-său cu mama sa maşteră, el era născut de multă vreme şi anume din prima femeie pe care o ţinuse părintele său.) Feciorului vistiernicului, pe nume Eustratie Leurdeanu, îi plăcu tare mult istorioara izvodită pe seama bunului său şi a babacii, şi cum i se păru peste măsură de priincioasă pentru sine, se grăbi s-o sporească, împănând-o cu mulţime de născociri, pentru a o face cât mai de crezare. Şi cum avea de soaţă pe nepoata lui Mihai vodă, lucru ştiut de toţi, poveştile păreau multora întemeiate. Deci părea a fi nepot de domn pe linie bărbătească, însurat cu o nepoată a aceluiaşi domn

Plin de viaţă ca argintul viu, deştept, dăruit cu însuşirea de a intra lesne pe sub pielea altora, uşor la vorbă, cu chip ales, care plăcea şi îndemna la cinstire, Eustratie Leurdeanu dădea simţământul de a fi om de mare preţ. Matei vodă socoti că acest cucon, care însă avea la acea vreme vreo douăzeci şi cinci de ani pe puţin, era desigur unul dintr-aceia care se puteau ridica la a-i pricepe – şi ca atare la a-i urma – cele făurite până atunci pe tărâmul cârmuirii.

Din păcate, însă, soarta îi fu şi de astă dată potrivnică, făcându-l pe Eustratie să cadă jertfă unei

Material cu drept de autor

mârşave uneltiri. Câțiva boieri, poate din pizmă, poate spre a preîntâmpina întărirea puterii domneşti, ticluiră nişte cărți perfide, măsluind, nu fără izbândă, slova proteguitului domnesc, ajuns deja, la acea vreme, al doilea vistiernic, adică ajutorul tatălui său. Din izvoadele plăsmuite se înțelegea că ocrotitul principelui punea la cale pieirea oblăduitorului său, spre a-i lua mai repede locul. Prin grija uneltitorilor, hrisoavele încăpură în mâna domnului care, scârbit de micimea sufletească a alesului său, atât de grăbit să cârmuiască încât nu mai avea răbdare să-i aştepte pristăvirea, hotărî să-l piardă. Întemnițarea lui Eustratie Leurdeanu trebui însă amânată din pricina Postului Mare al Paştelui, când obiceiul lăsat din străbuni oprea vărsarea de sânge, îndemnând lumea la pioasă închinare la cele sfinte. Întârzierea purtă noroc nefericitului, căci una din fetițele luate de crescut de mărita principesă, care ținea nespus la cuconul Leurdeanu, auzi din întâmplare la o uşă un crâmpei din cele care se puneau la cale împotrivă-i. Speriată, copila alergă într-un suflet la mult mai vârstnicul prieten al ei, spre a-l înştiința asupra primejdiei. Dacă uneltitorii n-o luaseră în seamă pe fetiță, socotind-o prea crudă ca să poată pricepe ceva, Eustratie, dimpotrivă, nu-i găsi spusele lipsite de noimă – poate se simțea chiar vinovat în taină de ceva –, drept care fugi din țară făr' de cea mai mică întârziere. Sărbătorile Paştelui le petrecu la Stambul, printre păgâni.

După cât se pare, mai târziu, nevinovăția sa a ieşit la iveală şi, fie din această pricină, fie pentru că se legase sufleteşte de el, Matei îl iertă şi-l chemă înapoi. Eustratie, cunoscând fățărnicia cârmuitorilor, doar crescuse în mijlocul lor şi era cât pe ce ca el însuşi să devină unul dintre ei, socoti mai prevăzător să nu urmeze poftirea. Poate nici cugetul nu şi-l simțea la acea vreme prea curat. Semnele de bunăvoință ale domnului, făgăduielile sale cele mai nefățărite, mărturisirile de dragoste părintească peste măsură

Material cu drept de autor

de mişcătoare se irosiră în zadar, zdrobindu-se de neîncrederea fugarului. Nimic nu-l putu clinti din surghiunul său. Cum o va dovedi viitorul, cuconul nu era tocmai o fire neprihănită, care n-ar fi făcut rău nici unei muşte! Dimpotrivă, purta destule pe suflet, încât avea îndeajuns temei să se teamă nu numai de cele care i se puseseră în chip samavolnic în seamă de către alții, ci şi de ceea ce s-ar fi putut afla cu adevărat despre el.

Oricum, întors în țară sub domnii care urmară, se va dovedi unul dintre marii uneltitori ai Curții, punând adesea în cumpătă soarta Ungrovlahiei. Vreo cinci ani mai târziu de cele istorisite aici, când Eustratie nici nu împlinise treizeci şi cinci de ani, domnul Radu Mihnea al III-lea, îngrijat şi zădărât de urzelile sale, îl va tăia fără a şovăi. Astfel nădejdile şi visele sale de mărire se sfârşiră destul de devreme...

Din nou în impas după fuga acestui oblăduit al său, Matei se învoi cu sfatul principesei de a lua de suflet un nepot de-al ei, pe care, la urma-urmei, îl crescuseră până atunci la casa lor, ca pe un fiu. Pruncul rămăsese încă de la naştere orfan de mamă, iar tatăl său, prea-învățatul vtori logofăt Udrişte Năsturel, se învoi ca milostiva principesă, sora sa bună, să-i țină copilului loc de mumă. Băieţaşul, numit, în cinstea unchiului său princiar, Mateiaş, ajunse astfel la Curte şi cu căldura nevinovăției sale mai stinse întrucâtva aleanul perechii domnitoare, care tânjea de atâta vreme după un vlăstar. Dar în anii aceia de început, Matei vodă nu se gândise niciodată că firavul şi drăgălaşul zgâmboi ar putea fi îngăduit a intra în puternica spiță a Basarabilor. Cucerit de farmecele sale copilăreşti şi copleşit de părerile neaşteptate ale principesei, care-i smulsese vălul de pe ochi, voievodul trecu peste toate rânduielile şi îngrădirile de la Curte şi – în ciuda tuturor împotrivelilor care i se înfățişaseră – hotărî să-l primească de odraslă şi să-

Material cu drept de autor

l ridice la rang de beizadea. Iar porunca se împlini fără întârziere. Acum, în sfârşit, Matei avea un fecior al său! Din păcate nenorocul îl urmărea cu aceeaşi stăruinţă, cu care el îşi căuta un urmaş. În iarna trecută, din pricina unei nechibzuinţe, Mateiaş, făcut între timp postelnicel, se războli. Fizicul Mascellini, medicul Curţii, adus tocmai din Italia, se strădui zadarnic să-l lecuiască. Flăcăiaşul, ros cu diavolească stăruinţă de molima care-l lovise, se stingea cu încetul sub ochii lor deznădăjduiţi. În cele din urmă, vlăguit, cuconul fu biruit de suferinţă şi, înconjurat cu cinstiri princiare, închise ochii. „Moartea lui ne-a pricinuit o durere foarte mare”[41] avea să mărturisească zbuciumat domnul, într-o carte aşternută pe hârtie în acele triste clipe.

Cum vârsta nu-i mai îngăduia întârzieri, Matei trebui să-şi înăbuşe durerea şi să caute în grabă printre apropiaţii săi un înlocuitor pentru cel dispărut. Alegerea însă nu se mai putea opri asupra cuiva prea tânăr, căci anii trecuseră, iar acum, la cei vreo şaptezeci de ani ai săi, era cu putinţă ca, în curând, să-i vină şi lui rândul de a părăsi această lume. Ori nu putea lăsa în urmă un vlăstar nevârstnic, lipsit de învăţătura vieţii şi de puterea de a se face ascultat, care n-ar fi avut tăria de a înfrunta vrăjmăşiile luptei pentru putere! După o scurtă chibzuinţă, de astă dată fără a se mai sfătui prea mult cu cei din preajmă-i, se hotărî pentru un nepot de vară dinspre mamă-sa. Astfel, în acest rând, alegerea căzu asupra vel spătarului Diicu Buicescu. Om semeţ şi fudul, avea – chiar şi numai prin aceste însuşiri – ceva osebit, voievodal. Fire nepotolită şi vânjos, harnic şi stăruitor, îndrăzneţ şi gata de orice, peste măsură de dedat credinţei în cele sfinte, fără a fi totuşi habotnic în înţelesul rău al cuvântului, în stare să-şi dea şi viaţa pentru domn, părea întru totul potrivit nădejdilor pe care Matei şi le punea într-însul.

---

[41] Citat extras dintr-un document autentic din 10 august 1652.

Material cu drept de autor

Din păcate, întărâtată de ifosele sale, prin care Diicu se arăta mai presus de cei din jur, o bună parte a boierimii nu-l prea plăcea, iar alegerea produse o adâncă dezamăgire în rândurile ei. Culmea era că tocmai ceea ce supăra dregătorimea îi făcuse o bună părere lui Matei vodă, care socotea că are în față un om ales, care tocmai prin această înfățișare făloasă se înalță cu mult deasupra celorlalți. Dar cu vremea, având-l acum mai aproape şi putându-l cunoaşte până în cele mai tainice colțuri ale sufletului, chiar domnul fu încercat de unele îndoieli şi păreri de rău.

Cu trecerea lunilor i se dezvălui, puțin câte puțin, că oblăduitul său era departe de a întrupa leit chipul pe care şi-l dorise pentru urmaşul său. Semeția spătarului aducea din ce în ce mai vădit a pohfală oarbă, măruntă şi pătimaşă, care putea îndruma mai degrabă la fapte de nesăbuință, decât la măreție princiară. Neastâmpărul şi îndrăzneala sa păreau mai degrabă legate de o anume de nesocotință şi de neputința de a întrevedea urmările celor ce năzuia a înfăptui, decât de o chibzuită neînfricare. Se arăta, e drept, stăruitor în păreri şi năzuințe. Numai că această însuşire îmbrăca deseori haina unei îndărătnicii fără noimă şi peste măsură de mărginite; iar alteori se împotmolea în țesătura unor prejudețe străvechi, încărcate de cugetări împietrite şi lipsite de orice îngăduință şi înțelegere față de semeni. Picătură cu picătură, dezamăgirea îi potopi şi lui Matei sufletul şi nu trecuseră decât patru luni de când alegerea căzuse asupra spătarului! Era ciudat vălmăşagul de simțăminte care-l încercau. Nemulțumirea se împletea cu o neîndoielnică slăbiciune ce i-o purta, amărăciunea cu iubirea, căci, cu toate cususurile pe care i le găsea, ținea totuşi la el. Pe deasupra, în fundul sufletului, păstra credința că Diicu avea totuşi acea înfățişare aleasă care putea fi socotită ca având măreție voievodală, punând cu ea în umbră pe toți ceilalți pe

Material cu drept de autor

care i-ar fi putut alege de urmaşi! În această seară era însă întâiaşi oară când se lăsase cu totul doborât de molima dezamăgirii, de bună seamă sub înrâurirea amărăciunii izvorâte şi din celelalte supărări ale zilei, care mai toate aveau de pricină îndărătnicia spătarului. Era ciudat că judecarea unei pâri atât de neînsemnate, ca aceea a paharnicului Negoiță, putuse scoate atâtea la iveală!

La început moştenitorii pe care şi-i alesese împlineau năzuința de a-i înțelege şi a-i împărtăşi visurile şi plănuirile şi erau hotărâți să-i ducă mai departe sârgul – cugetă răscolit domnul –, dar o soartă potrivnică îi smulse pe rând, unul câte unul, de lângă el. Acum în sfârşit găsise un urmaş de a cărui statornicie nu mai avea a se teme, dar acesta era departe de a întrupa cele visate în privința chipului cum urma să arate scoborâtorul său. Soarta îi juca din nou un renghi. Era parcă blestemat să intre în mormânt fără bucuria de a-şi fi putut împlini întru totul fierbintea dorință a unui vlăstar pe măsură...

Neputința vel spătarului de a desluşi folosul domniei care se trecea din tată-n fiu îl lăsă fără grai, sporindu-i simțământul de zădărnicie. Ce i-ar mai fi putut spune? Diicu fusese şi rămăsese boier până-n măduva oaselor. Nu putea judeca altfel, nu se putea ridica deasupra felului de a cugeta al cinului său. Chiar din înălțimea scaunului domnesc, pe treptele căruia, prin dărnicia sa, se înălțase, nu era în stare să arate o înțelegere mai înaltă a lucrurilor. Noua sa stare de beizadea nu-i schimbase părerile, care nu se deosebeau cu o iotă de ale ultimului boier de la Curte! Îi era cu totul străină pătrunderea şi înțelepciunea obişnuite unui cap încoronat al vremii sale. Prin felul său de a fi rămânea suflet de sfetnic, de slugă, pe deasupra încă una foarte părtinitoare şi sfruntătoare prin înfumurarea şi nesocotința ei, care stârnea numai vrăjmăşie

Material cu drept de autor

şi pizmă în juru-i! Mai departe şi mai sus era cu totul neputincios să privească.

Nu asta dorise, nu atât de puțin aşteptase din parte-i. Îi părea cu adevărat rău de Mihai Pătraşcu, de Eustratie şi mai ales de nevârstnicul Mateiaş. Ei de bună seamă n-ar fi gândit aşa, ca un boier oarecare. Ar fi avut o anume măreție în felul de a vedea grijile scaunului domnesc!

Era însă ciudat că, pe măsură ce principele, dezamăgit, vedea în Diicu un apărător al obiceiului străvechi al cârmuirii prin obştea boierimii, în care domnul era subjugat de sfatul țării, divaniții, amăgiți de trufia şi de felul său necumpătat de a fi, îl vrăjmăşeau tocmai pentru că se temeau că va aduce asupră-le o adevărată tiranie a samavolniciilor şi a groazei.

O clipa voievodul fu încercat de ispita de a-l înlocui şi pe el, dar, după ce făcu o scurtă cercetare asupra a ceea ce-i stătea la îndemână întru aflarea unui alt vlăstar, trebui să recunoască față de sine că nu are pe cine pune în locu-i. De altfel încercarea ar fi născut nemăsurate încurcături şi oprelişti, căci Diicu nu mai era singur. În jurul său se adunase un întreg stol de ipochimeni, care trăgeau nădejde de îmbelşugate foloase de pe urmă-i dacă se ajungea şi care nu ar fi fost înclinați să îngăduie să li se spulbere visurile şi să li se năruiască sârgul cu care purceseseră la împlinirea lor. Fusese astfel prins într-o țesătură de năzuințe – asemeni unei pânze de păianjen – din care nu mai putea lesne ieşi. Intr-un fel se putea socoti căzut în capcana pe care el însuşi o întinsese. Şi poate că şi aceasta întorsătură trebuia socotită o nereuşită a plănuirilor de moştenie a scaunului său. Gândul acesta îl înverşuna şi împotriva nepotului său, dar şi a sa însuşi. De aceea stărui asupra judecăților care priveau dreptul de trecere a stăpânirii

Material cu drept de autor

din tată-n fiu, deci în stirpea cârmuitorului, doar că de astă dată o făcea cu iz de harțag, supărat fiind pe spătar:

- Singura cale de a preîntâmpina desele învrăjbiri din sânul neamului o închipuie statornicirea domniei. Trebuie să ne jertfim întru făptuirea acestui vis!

Înflăcărarea bătrânului nu-l clinti pe ascultător. Cugetul său, îmbibat de prejudețele împietrite ale cârmuirii prin cinul celor de neam, ca în țara leşilor, era de nepătruns pentru asemenea năzuințe avântate. Deşi îşi dădea seama de această mărginire, domnul nu întrevedea totuşi adevărata ei adâncime, încât nădăjduia că se mai poate face ceva, dacă va stărui. De aceea îşi urmă vorba cu îndărătnicie:

- Însemnat e să ştii a-i alege pe cei care te vor sluji! În boierii de neam vechi nu poți avea prea multă încredere căci, datorită avuției şi a marelui renume al neamului lor, se cred coborâți din cer cu hârzobul şi de aceea îndreptățiți să poruncească chiar domnilor. Mândria lor nemăsurată îi face să rabde cu greu supuşenia şi poruncile, de aceea sunt mai toată vremea îndemnați să uneltească. E limpede pentru toți că nu vor recunoaşte nicicând c-o fac numai din trufie sau pentru că socot că le-a fost atinsă mândria, ci, pentru a se dezvinui, născocesc pricini care să pară cât mai temeinice şi care, deşi sunt vădit măsluite, să dea totuşi bine la lume. Astfel vor însăila judecăți despre sfinte aşezăminte strămoşeşti, despre ocrotirea bunelor rânduieli şi câte altele de acest soi! Dar adevărul e că au mintea îmbâcsită de prejudețele cinului lor, de gândul că locul lor în lume este bătut în cuie întru vecie şi prin urmare socotesc că sunt de neatins până la sfârşitul veacurilor. Cred cu patimă în cinstirile care li se cuvin, chipurile, de drept, în temeiul viței din care scoboară. De aceea mi s-a părut mai potrivit să adun în juru-mi oameni noi, care să fie propriile mele plăsmuiri, pe care, asemeni olarului, să-i frământ după voia mea şi apoi să le dau chip

Material cu drept de autor

după cum voi socoti că e mai bine. Asemenea ipochimeni, la rându-le, ştiind că sunt făuriți sub oblăduirea şi prin voia mea, îmi vor arăta adâncă recunoştință, slujindu-mă orbeşte până la moarte. Priveşte Curtea şi o să-i recunoşti pe dată. Ce-ar fi fost armaşul Radu fără mine? Dar vornicul Dragomir sau logofătul Sava? Dar tu însuți?! Eu i-am boierit şi pe Ghinea vistiernicul, cât şi pe Constantin postelnicul! Eu i-am făcut cunoscuți, scoțându-i din gloată, le-am dat fală şi bogăție şi au ajuns ceea ce sunt numai prin mine şi datorită mie! De aceea nu mă vor vinde niciodată, căci soarta mea este şi soarta lor. Pe de altă parte am avut grijă ca nici unul să nu ajungă atât de puternic încât să gândească la neatârnare față de mine. Iar pe de-asupra, spre a sădi în sufletul sfetnicilor un simțământ de caldă înfrățire, am avut grijă ca să-i aleg pe cei mai mulți dintre neamurile noastre... Astfel vor fi mai uniți în jurul meu, cârmuirea va fi mai trainică şi mai închegată. Ei îți vor da şi ție, nepoate, tot ajutorul, dacă vei şti să ți-i atragi, să-i faci să ți se simtă îndatorați! Trebuie să înveți să-i mânui în aşa fel, încât să-ți mănânce din palmă!

În gând Diicu înlătură cu dezgust o asemenea putință. Toți cei amintiți de domn ca fiind făcăturile sale, cu care se mai şi lăuda, îi apăreau sub chipul unor scârbavnici de curând căpătuiți, în stare de orice josnicie, vrednici de tot disprețul. Averea lor – uneori uriaşă şi adunată peste noapte, fapt care cam dădea de bănuit – nu putea şterge un trecut şi o obârşie de toată ruşinea. Astfel vel armaşul era odrasla unui grădinar amărât, care se îndeletnicea cu neguțarea zarzavatului său prin piețele Ploieştilor. Din acest meşteşug al tatălui se născuse şi numele de batjocură, de „Vărzaru", născocit de adevărații boieri de viță pentru fiul de grădinar ajuns boier de căpătuială. Dar porecla se spunea numai în taină, departe de auzul celui astfel botezat, care nu era prea încântat s-o audă! Deci cel dat de vrednică pildă nu

Material cu drept de autor

era altceva decât un zarzavagiu neisprăvit, nu un boier cu greutate, de viță veche, vrednic de toată cinstea!

Ghinea, aprigul vistiernic al domniei, care se făIea că poate să însemneze pe o unghie toată socoteala țării, era un vântură-lume, grec fără căpătâi de prin Rumelia[42], oploșit pe la noi, care încropise grosul viitoarei sale avuții printr-o însoțire cu o boieroaică bogată, după care nu roiau bărbații, în ciuda ocinilor ei întinse. Atunci femeia trebui să se mulțumească cu cine-i mai pica la îndemână! Bărbatul recunoştea uneori că în tinerețe nu fusese decât un netrebnic de lăcătar, care se trăgea, pare-se, din neam de olari nevoiaşi, ca vai de lume. Iar acum se dădea de mare boier!

Sava, grămăticul[43] domnesc de taină de acum, abia de fusese pe vremuri mai răsărit decât un moşnean[44]. Ajunsese boiernaş de pe urma pomenilor şi milei stăpânului său, în măsura în care, slujindu-se de ocrotirea domnească, nu jefuise chiar avuția dreaptă a altora mai de cinste.

De altfel această gloată de căpătuiți îi făcea silă şi prin fire. În vreme ce boierii de viță arătau a oameni aşezați, pătrunşi de prețul lor şi al stirpei din care scoborau şi

---

[42] (*Înv.*) La vremea lui Matei Basarab era o provincie turcească (eialet, vilaiet, paşalâc) care cuprindea partea de apus a Bulgariei ajungând până la Vidin, Macedonia, părți din Grecia. Partea de est a Bulgariei, Dobrogea, sudul Moldovei (Basarabia veche - Bugeacul) şi Edisanul formau vilaietul Silistra-Oceakov (Ozû). Din turc. **rum El/ Rumeli** = Țara romanilor (a bizantinilor).

[43] (*Înv.*) Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească) ori contabil (slujbaş al vistieriei). Sinonime: uricar, pisar, logofețel. În Moldova se numea diac. *Ex. mare grămătic sau vel-grămătic = şef al cancelariei domneşti; îndeplinea şi funcția de secretar al domnului.*– Din ngr. **ghrammatikós.**

[44] (*Înv. în Evul Mediu, în Țara Românească*) **1.** Țăran liber, posesor (proprietar) în devălmăşie al unei proprietăți de pământ moştenite, pe care îl lucra independent; corespund răzeşilor din Moldova. **2.** (*Înv. reg.*) Moştenitor, urmaş, succesor, moşan, moşinaş, moştean, **3.** (*Înv.şi reg.*) Băştinaş. aborigen, autohton, indigen, neaoş, pământean.

Material cu drept de autor

priveau viața cu seninătatea potolită a omului sigur de sine, ceştilalți erau ființe lipsite de liniştite, toată vremea chinuiți de frământări ale cugetului, necontenit la pândă, ca nişte animale de pradă hărțuite de patimi ascunse. În vreme ce primii, din destoinicie, nu se învoiau la orice tocmeli ca să nu-şi păteze numele, cei din urmă erau vârâți în amestecăturile cele mai nenorocite şi mai murdare, căci din asta le ieşise izbânda şi rostul averii. Ei neguțau orice marfă, vânzând sau cumpărând la grămadă chiar cinste şi simțăminte. Cu bani socoteau că pot dobândi orice. Erau în stare a-şi mârşăvi până şi muma, numai prețul şi folosul să le pară îndestulător. Urzelile de tot felul – oricât de spurcate –, peşcheşurile, uiumul stors celor aflați la nevoie, sila, groaza, tâlhărirea erau uneltele lor obişnuite, cu care se descurcau în lume.

Ori el, boier de viță, purtând nume de stirpe străveche care îndatorează, nu putea să-şi necinstească neamul, înhăitându-se cu astfel de făpturi mânjite până în albul ochilor sau chiar mai rău! Cum şi-ar putea închipui cineva că el li s-ar putea ploconi vreodată? Numai gândul unei asemenea apropieri îi dădea furnicături de silă. Dar lăsând de-o parte toată țesătura de judecăți şi prejudețe care-l călăuzea, spătarul rămânea, la urma-urmei, cu totul nepătruns de năzuințele voievodului. Nu-l înțelegea şi nici nu era dornic de a sârgui în vreun fel ca să-l înțeleagă! Față de sine, se dezvinuia de această neînțelegere printr-o cugetare care i se părea pe cât de simplă, pe atât de desluşită şi care-l scăpa de orice mustrări de cuget: „nu vedem în acelaşi chip tâlcul unei bune cârmuiri! Şi atât! La urma-urmei, câte capete atâtea păreri. Aşa a fost de când lumea! Nu poți face cuiva vină din asta."

Odată dezvinuirea gătită, nu-şi mai bătu capul să asculte pe mai departe vorba unchiului, cu atât mai mult, cu cât în acea clipă îl măcinau cu totul alte griji, mai însemnate

Material cu drept de autor

pentru el. Se temea că, ocrotit de cine ştie ce judecăți întortocheate, de felul celora pe care domnul tocmai i le însăila, Constantin Şerban ar putea scăpa cu o osândă prea uşoară. Ar fi dorit să dobândească o chezăşie că lucrurile nu vor luneca pe acest făgaş neprielnic lui, dar voievodul se înfierbântase în a-i desluşi judecățile care stau la temeiul unei bune cârmuirii şi nu-l putea întrerupe. De altfel toate aceste păreri cărturăreşti, nu sunau în urechile spătarului decât ca nişte sporovăieli fără rost, nimănui trebuitoare, bune cel mult de a fi înscrise în vreo bucoavnă de nimeni cetită, nefolositoare până şi celor care se poticnesc în învățarea buchilor. Ar fi întrerupt cu plăcere această pălăvrăgeală care i se părea zadarnică şi fără noimă, dar nu îndrăznea, de teamă să nu-l mânie pe domn.

Intr-un târziu bătrânul se ridică din jilț şi-şi reluă preumblarea tăcută prin odaie. Dinspre fereastră, prin ochiurile de cleştar în şase colțuri, prinse în fire înguste de plumb, pătrunseră câteva raze, care nu puteau fi decât de lună. Strălucirea tremurândă, firavă, a lumânărilor nu izbutea să topească razele piezişe, care tăiau dâre lăptoase prin umbrele de sub bolțile micii odăi. Îngrijat că va fi uitat tocmai cel mai însemnat lucru pentru el, Diicu, învingându-şi sfiiciunea, cutează să-l întrerupă pe voievod:

- Măria Ta, îngăduie-mi să te rog să-l osândeşti cât se poate de aspru pe serdar. Semeția lui nemăsurată, care ne-a rănit nespus mândria, trebuie certată în chipul cel mai sever cu putință, ca semn al puterii noastre. Grozăvia osândei să fie învățătură de minte pentru toți aceia care ar cuteza să nu-mi arate destulă supunere. Boierii cârcotaşi trebuie striviți cu atâta cruzime, încât, numai când mă zăresc în zare, să se gudure spăşiți la picioarele mele!

Deşi vorbitorul dorise să dea rugăminții sale înfățişarea unei cugetări adânc cărturăreşti, încât spusele-i să pară o adăugire firească la judecățile de dinainte ale

Material cu drept de autor

domnului despre o stăpânire cu puteri depline, neîngrădită în nici un fel, cererea sa păstra înfățișarea unei răfuieli mărunte, pornită de o fire înapoiată şi mărginită, mânată în pornirea ei numai de un orgoliu nemăsurat. Matei Basarab se oprise în apropierea unui pilastru care ieşea din zid şi-l asculta disprețuitor. Diicu se dovedea încă odată un suflet prea mic pentru destinul pe care se străduia să i-l clădească. Deşi stătea în negura unei păreri de umbră şi nu i se putea desluşi fața, spătarul ghici, din lungimea şi adâncimea tăcerii, o anume dezamăgire. Ghici că Matei nu-i prea prețuia cugetarea şi că se cam îndoia că-ar fi înțeles ceva din tot ceea ce-i spusese. Era vădit că domnul nu-l credea în stare să se ridice la înălțimea tâlcului vorbelor sale.

Diicu nu era prea departe de adevăr, deşi – fără să-şi dea seama – îl împuțina, şi-i scădea însemnătatea. Iar dacă domnul tăcea, lucru pe care spătarul nu-l înțelese, o făcea pentru că şovăia să-i mărturisească deschis nepotului său simțământul care-l încerca. Tăcerea se prelungea spre supărarea spătarului, care căută o deslușire pentru mutenia domnului. Nu se pricepu însă să-i tâlcuiască codeala, grăbindu-se s-o tălmăcească drept un gând de iertare a potrivnicului său. Se apropie de aceea câțiva paşi spre a-şi face mai bine auzită stăruința, în nădejdea de a preîntâmpina astfel orice fel de semn de îngăduință. Abia atunci citi în înfățişarea obrazului domnesc o lehamite şi o dezamăgire fără de margini. Dezvăluirea care i se făcu îl descumpăni, căci nu mai înțelegea nimic. Retrăi în minte cele făptuite sau spuse de el în ceasurile din urmă, spre a ghici prin ce anume trezise o asemenea părere jalnică. Dar în zadar caută o deslușire. Nu vedea ce vină i s-ar fi putut pune în seamă! Era totuşi cu putință, îşi zise nedumerit Diicu, ca rugămintea sa – prin felul ei de a pune în lumină folosul imediat, cu totul osebit de chipul peste măsură de afund de a judeca al oblăduitorului său – să-i fi trezit acestuia acel simțământ de

Material cu drept de autor

nemulțumire. Şi, spre a îndrepta lucrurile, voi să-şi lămurească spusele de mai-nainte folosindu-se de astă dată de cuvinte şi de judecăți cărturăreşti înalte, asemenea celora ale domnului, dându-i astfel de înțeles acestuia că nu-şi răcise gura de pomană, vorbindu-i aşa îndelungă vreme.

- De altfel, o atare asprime ar spori vădit fălnicia domniei şi a domnului...

Se opri aici, negăsind altceva mai osebit a spune, care să aducă a cugetare de înaltă învățătură. De altfel zărind obrazul domnului, care se apropiase de sfeşnicul de pe masă, simți că-i piere graiul. Împotriva obiceiului, acesta îl privea fără nici un fel de bunăvoință. Cu toate acestea Matei îi făgădui în cele din urmă a-i împlini voia, dar o spuse în chip atât de încâlcit şi nedesluşit, încât spătarul avu unele îndoieli că chiar ar avea gând să-şi țină vorba. Îi arăta dintr-o dată atâta răceală, încât era vădit că dorea să scape de el. De altfel imediat după aceea îi făcu semn să plece, vânturând grăbit din mână.

Privind în urmă-i, Matei vodă se întrebă prin ce mijloace ar putea să-l împresoare cu nişte sfetnici destoinici, de sub oblăduirea cărora să nu poată scăpa şi care să-l silească – la nevoie chiar împotriva voinței sale – să-i ducă mai departe înfăptuirile, după ce el nu va mai fi. Putința de a-şi face ascultată voința chiar de dincolo de mormânt, pe care o întrevăzu în străluminarea unei clipe, îi dădu o plăcută, aproape pătimaşă, înfiorare. Ar fi fost cu adevărat încununarea puterii sale! Se aşeză, cuprins pentru o clipă de o îmbietoare beție. Visarea îi fu însă repede curmată de apăsarea grijilor vieții adevărate, iar vedenia care-l încântase ca o străfulgerare se stinse repede. Ziua care tocmai se încheia îl înfrunta cu destule alte neîmpliniri, care-şi cereau o neîntârziată dezlegare. Între ele, cea mai grabnică era aceea de a-şi întări propria-i stăpânire, care pare-se începuse a şchiopăta pe undeva.

Material cu drept de autor

Zilele care urmară le închină înfăptuirii acestei năzuințe. Chiar după gâlceava izvodită de biv vel serdarul Constantin Şerban, nu se abătu de la hotărârea îmbunării unora dintre aceia care s-ar fi putut împotrivi cârmuirii, înălțându-i în slujbe. Această dorință nu era o toană năroadă de bătrân, lipsită de orişice noimă, cum spunea Diicu cu înveninare în fața apropiaților săi de la spătărie. Nu era nici sârgul unui bisericos, care, văzându-se la capătul zilelor, năzuia să se împace cu lumea, ca să poată pleca pe celălalt tărâm iertat de toți – cum îi plăcea lui Vasile vodă al Moldovei să-i audă glumind pe curtenii săi. La mijloc era mult mai mult decât atât: era o cale – şi poate singura cu putință – de a spori tăria şi statornica scaunului domnesc. În închipuirea lui Matei sindrofia trebuia să se petreacă cu mare revărsare de fast, încât, prin pompă şi prin zgomotul stârnit, să încredințeze totodată lumea asupra tăriei sale trupeşti. O altă grijă era aceea de a face o nouă alegere a acelora care urmau a fi răsplătiți cu dregătorii. Indărătnicia serdarului îi arătase că trebuie să fie mai prevăzător în privința acestora, căci nu toți cei bănuiți a-i fi potrivnici se lăsau cumpărați sau îmbunați. Drept care adună în spătăria mică câțiva sfetnici mai de încredere şi – dimpreună cu grămăticul de taină – alcătuiră un nou răboj al acelora care urmau a fi divăniți. Acestea fiind încheiate, putu trece la gătirea propriu-zisă a praznicului.

În ajunul zilei de Sfântul Vasile fură poftiți să prânzească la palat cei mai de seamă boieri ai țării, fie că aveau sau nu dregătorii. Pe cei de întâiul rang domnul îi aşeză ca să ospăteze în spătăria mare, iar pentru cei de stare mai măruntă se întinseră mese în câteva odăi învecinate. Meterhaneaua turcească şi lăutarii români, măscăricii şi scamatorii înviorau sindrofia, care se prelungi până târziu, la vecernie.

Material cu drept de autor

Când duhovnicul se plecă spre urechea domnului ca să-i şoptească c-a sosit, ba chiar a trecut puțin ceasul slujbei de seară, acesta îşi puse ştergarul pe masă, semn că cheful se sparge. Atent la acest semn, postelnicul lovi cu bastonul său de argint în podele, poftind mesenii să se ridice spre a cinsti plecarea Măriei Sale. Clătinându-se din pricina vinului băut fără zgârcenie, se duseră apoi cu toții în biserica mare a Curții, ca să ia parte la vecernia pe care o slujea însuşi preafericitul mitropolit al Ungrovlahiei, prea-cititul şi învățatul chir Ştefan. Matei îl plăcea, ştiindu-l aridicat de jos, căci se înălțase dintr-un smerit neam de moşneni care, deşi nevoiaş, era vrednic de toată cinstea. Uimise pe toți prin înalta sa învățătură, încât fu înălțat cu mulți ani în urmă mai întâi la rang de catigumen al mănăstirii Tismana. Matei era de-a dreptul mândru de el, socotindu-l alături de o seamă de boieri noi, o plăsmuire a sa, căci se înălțase în sfântul scaun mitropolitan al țării în vremea domniei sale. Desigur că, fără îngăduința sa, acesta n-ar fi fost ceea ce ajunsese. De aceea îi plăcea să se amăgească cu gândul că ierarhul i se simte profund îndatorat, pricină pentru care avea o încredere nețărmurită în el. Nu avea cum şti ce zace cu adevărat în sufletul acestuia, încât era departe bănui că peste numai câteva luni arhiereul îl va dezamăgi nemăsurat. Se va dovedi atunci că Ştefan nu-i purta credința la care trăsese nădejde, iar de recunoştință întru vecie (cum îi plăcuse să creadă), nici vorbă! Dar până una-alta legătura dintre ei părea, sau poate chiar era, fără cusur.

Aşa cum poruncea datina, după trudnica şi istovitoarea slujbă bisericească, se înturnară cu toții în odăile de sus ale palatului şi câte unul, pe rând, după rânduiala însemnătății rangurilor lor, intrară în spătăria mică spre a aşeza la picioarele domnului, sub privegherea marelui postelnic, însemnele slujbei lor de peste an. Astfel îşi

Material cu drept de autor

încetau îndatoririle de sfetnici, întru care sârguiseră cu atâta anevoință şi destoinicie.

A doua zi, în zori, toată tagma boierească se înfățişă iarăşi la Biserica Mare a Curții, la utrenie, fără a purta vreun semn, care să-i osebească pe unii de ceilalți. După împlinirea sfintei slujbe de către preafericitul părinte mitropolit, domnul trecu în palat şi primind la sine, pe rând, duzinile de boieri, de la prima până la cea de a treia treaptă, le dărui însemnele slujbelor țării şi ale Curții, a căror povară urma s-o poarte pe umeri în anul care urma a veni. Solemnitatea se prelungi ceasuri în şir. După isprăvirea ei, toată adunarea se înturnă din nou la biserică spre a se împărtăşi din sfânta liturghie, care nu avea de astă dată numai rostul unei slujbe obişnuite, ci era menită a întări – şi cu puterea cuvântului dumnezeiesc al sfintei bisericii – alegerea făcută mai-nainte de principe. De astă dată boierii nu se mai aşezară de-a valma, ca de dimineață, ci se rânduiră în naos după rangul dregătoriilor abia câştigate.

Întrecându-se cu râvna, ca să-şi dovedească tăria trupească, Matei îi pofti pe toți, de la cei mai mari până la cei mai mici, la prânz, repetând praznicul din ziua de dinainte. Aşa-zisul „prânz" se prelungi până seara târziu, când trebuiră aprinse lumânările. Cu acest prilej domnul oferi noilor săi sfetnici darurile cuvenite lor după rânduiala Curții, din străbuni aşezată. La rândul lor aceştia, în dimineața care urmă, în semn de recunoştință pentru bunăvoința care li se arătase, îi întoarseră darul, cărându-i la Curte felurite odoare din cele mai prețioase. Domnul le primi pe rând cu mărinimie, cinstindu-le chiar, din când în când, cu câte o privire şi un cuvânt de prețuire, întru încântarea celuia care i le aşeza la picioare. Slujitorii abia de pridideau să le care în odăile dosnice, ca să curețe locul pentru cei care veneau în urmă. Apoi, socotind şi această solemnitate un prilej nimerit de a reînnoi sindrofiile de mai

Material cu drept de autor

înainte, îi pofti pe toți să petreacă dimpreună şi la prânzul noii zile, după rânduia care le era deja cunoscută.

Veselia praznicelor şi mesele îndelungate nu adormiră nici băgarea de seamă şi nici simțul de prevedere al bătrânului voievod, deşi nu-şi arăta grija pe față. Îşi dădea seama că se mai găseau destui dintr-aceia care nu se lăsaseră încredințați în privința deplinei sale războliri şi a temeiniciei sănătății sale, drept care – rămânând la vechile lor păreri –, nu se lepădaseră de uneltirile zămislite în nădejdea apropiatei sale pristăviri. Spre a risipi orice îndoieli şi orice nădejdi răuvoitoare, trebuia să se înfățişeze întregii țări într-un chip care să nu mai lase loc la bârfe şi nici să nu mai hrănească visuri zadarnice! În toată suflarea, până la ultimul poporan, trebuia sădită credința că n-a murit şi că nici nu are de gând s-o facă prea curând. Perindarea până la Bucureşti, deşi nu-l atrăgea din pricina anotimpului cât şi a vremii peste măsură de friguroase, nu mai putea fi amânată. Trebuia să înfrunte vremuiala înainte de a fi prea târziu. De altfel câțiva dintre sfetnicii săi mai apropiați, întrecând măsura, îl tot zoreau, socotind călătoria un fel de minune care o să dezrădăcineze deplin şi pentru totdeauna neliniştile care frământau cugetele țării. Într-adevăr plănuirea i se părea de vădit folos întru împlinirea gândului care-l frământa, de aceea se şi învoise cu ea, dar îi venea greu să se urnească din loc. Alți divaniți însă, iar aceştia alcătuiau grosul dregătorilor, nu se simțeau de fel ispitiți de priveliştea unui drumeții lungi prin nămeți şi troiene bătute de crivăț şi prin păduri pline de jivine înfometate, care stăteau la pândă. Ori lipsa de măsură a celor dintâi, le dădea apă la moară celor din urmă ca să poată cârti, arătând că plănuirea era departe de a aduce marile foloase care i se puneau în seamă.

Până la urmă, însă, preumblarea nu se dovedi nici atât de anevoioasă pe cât se temură şi nici atât de puțin plăcută, cum le păruse la prima vedere. În urma ultimelor

Material cu drept de autor

ninsori, gerul slăbise, soarele se înviorase, iar norii plumburii, amenințători se topiseră în zare.

Aerul proaspăt, clinchetul zglobiu al zurgălăilor şi clopoțeilor, săgetarea săniilor, sclipirile de cleştar ale zăpezii, soarele prietenos şi călduț molipseau la veselie şi tinerețe. Astfel preumblarea deveni un răgaz plăcut între chefurile istovitoare de la Târgovişte, prilejuite de numirea în slujbe a noilor dregători pe de-o parte şi sfintele sărbători ale Bobotezei pe de altă parte. Pe acestea din urmă Curtea le petrecu la strălucitul palat din târgul Bucureştilor, ca încununare a frumoasei preumblări.

Totuşi domnul nu păru să se bucure de şederea în palatul de aici, deşi acesta se dovedea destul de plăcut şi tihnit. Curând după sosire era vădit oricui că Matei vodă fusese cuprins de lehamite, de posomoreală, poate chiar de ceva supărare. De altfel, nu fără pricină. Întrucât strămutarea Curții nu fusese plănuită din toamnă, la palatul din Bucureşti nu se puseseră la păstrare destule zaherele pentru a putea hrăni vreme mai îndelungată numerosul alai princiar. Clucerul şi slugerul se plângeau fără încetare că nu mai răzbesc să împlinească nevoile meselor, cerând îngăduința de a neguța de-ale mâncării de la târgoveți, ori de pe la moşiile învecinate. Vistiernicul Ghinea Țucalas Brătăşanu se împotrivea însă cu înverşunare unor noi cheltuieli, pricină de nesfârşite gâlcevi şi socoteli gospodăreşti, care la urmă erau înfățişate domnului spre a da încuviințare părerii unora sau celorlalți.

Dar starea sa sufletească sa mai era măcinată şi de lipsa doamnei Elena şi a curții ei femeieşti, ceea ce dădea şederii la Bucureşti o asprime bărbătească, de parcă s-ar fi aflat într-o tabără ostăşească. Fără gingăşia femeilor, palatul, deşi nou şi tihnit, părea trist, neprietenos şi cuprins de însingurare. Apoi, în vremuri destul de nesigure precum cele pe care le trăia, când avea a se teme de uneltiri, Bucureşti-ul

Material cu drept de autor

nu era un sălaş prea nimerit, fiind prea aproape de Dunăre, deci de ţinuturile turceşti dinspre care îl păştea primejdia şi prea departe de munţii care-i dăruiau adăpost şi oblăduire. Pe deasupra aici ducea şi lipsa unei fortăreţe de necucerit în care să se simtă deplin ocrotit, asemeni turnului Chindiei.

Matei abia aştepta să se reîntoarcă la Târgovişte, ca să se isprăvească toată această neorânduială. De făcut, ar fi făcut-o pe dată, dacă o schimbare a vremii, întoarsă spre ger şi viforeală, n-ar fi împiedicat orice încercare de ieşire din târg. Fu silit să mai aştepte până ce furia iernii se mai potoli întrucâtva.

Matei vodă Basarab răsuflă uşurat abia în clipa în care alaiul princiar putu părăsi târgul Bucureştilor în sunet de surle şi răpăit de darabane, în clinchet de zurgălăi şi dangăt de clopote, în nechezat de cai şi în urările tunătoare ale curtenilor, înşiruiţi plini de fală de-a lungul întinselor ogrăzi. Câtă vreme sania domnească străbătu ulițele târgului, cu tot frigul de-afară, avu toate perdele date de-o parte, ca principele să poată fi văzut de cât mai mulţi. Şi – de cum băga de seamă ivirea unui pâlc de drumeţi – ca să fie sigur că va fi zărit şi recunoscut, fluturase de zor din mâini în chip de mulţumire pentru întâmpinarea care i se făcea. Privind plecăciunile trecătorilor, fu cuprins de un simţământ de linişte şi de tărie. În sfârşit se putea socoti pus cumva la adăpost de cleveteli. După ce ieşi din târg lăsă perdele să cadă, ca să se mai încălzească înăuntrul săniei şi se răsturnă pe pernele pe care până atunci şezuse ţeapăn, în capul oaselor.

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul II

Când, la începutul lunii lui făurar[45], după reîntoarcerea la Târgovişte, domnului i se anunță o nouă înfățişare în pricina dintre Negoiță paharnicul şi Radu spătarul, el hotărî să mânuiască trebile în aşa fel încât să-i facă pe plac nepotului său, părtinindu-l pe oblăduitul acestuia, chiar dacă dreptatea sa ar fi şchiopătat întrucâtva. Nu-şi bătu capul să caute îndreptățirile pe care să-şi întemeieze hotărârea, lăsând totul la voia întâmplării, căci cel mai adesea aceasta rânduieşte mai bine lucrurile decât migăloasa lor cântărire de acasă. Căci socoteala din târg nu se prea potriveşte cu cea făcută de după cuptor…

Părerea i se adeveri şi de astă dată. Împrejurările potriviră lucrurile de la sine, făcând chiar cu totul zadarnic amestecul său, căci cei doisprezece boieri dați de lege spre cercetarea pricinii nu jurară în partea paharnicului, ci în aceea a spătărelului. Domnul se ferici deci pe sine de a nu se fi amestecat, silnicind cumva divanității, cum avusese de

[45] Februarie

Material cu drept de autor

gând. Sârgul său nu numai că ar fi fost cu totul netrebuitor, dar, stârnind cleveteli ascunse, i-ar fi dăunat nu numai lui, ci ar fi aruncat umbre de îndoială şi asupra cărții de judecată care urma a se întocmi. Mai mult chiar, împrejurarea că atât cei doisprezece boieri orânduiți spre a iscodi lucrurile la fața locului, dar şi ceilalți divaniți luau partea vtori spătarului trezea credința unei depline împăcări a cinului celor de neam, uitându-se parcă pornirea de mai-nainte, stârnită împotriva lui Diicu. Matei nădăjdui o clipă că vede în întâmplare chiar semnul unei înfrățiri de obşte în jurul plănuirilor sale de moştenie a scaunului țării.

Totul nu era însă decât o amăgitoare părelnicie, o vedenie de tot înşelătoare. Recunoaşterea dreptății vtori spătarului n-avea nimic de a face cu schimbarea părerilor despre Diicu. Ea izvora în chip firesc din mărturiile aduse de boierii cercetători. Dovezile cumpăneau toate, fără tăgadă, în partea pârâtului, iar velitii nu făcuseră decât să o recunoască. Apoi nălucirea împăcării mai era şi o răsfrângere a veseliei care însoțise numeroasele praznice şi îndelungatele ospețe de la pragul dintre ani. Dar voioşia doar ascundea simțămintele din afund, fără a le şterge însă. Apoi şi apariția domnului la sindrofii şi călătoria făcută la Bucureşti avuseseră poate oarecare înrâurire, risipind o parte a zvonurilor dăunătoare stăpânirii. Dar toate acestea nu putură dezrădăcina sămânța unor temeri şi a unor îndoieli legate de viitor.

E drept că mare parte a acelora care se legănaseră în nădejdea pieirii neîntârziate a voievodului se treziră din visare. Dar chiar şi aceştia socoteau că săvârşirea din viață a domnului este totuşi de neînlăturat, chiar dacă nu se va petrece a doua zi. Amânarea, rodul unei toane a întâmplării, nu putea trece, prin întindere, de răstimpul câtorva luni sau, în cel mai rău caz, a unui număr restrâns de ani. Totuşi teama că la mijloc nu era vorba decât de o zăbavă repede

Material cu drept de autor

trecătoare – şi nu de o statornicie îndelungată – le aducea tuturor în fața ochilor năluca unui viitor nesigur, învăluit în aburii neorânduielilor pricinuitoare de zavere[46] şi alte tulburări. Simțământul unei amenințări prelungite şi nelămurite îi înfricoşa şi-i făcea să dorească în chipul cel mai sincer ca să se isprăvească odată cu starea de încordare şi, oricare ar fi fost calea de a ajunge la aceasta, să renască siguranța, liniştea şi statornicia.

Cazna spaimei față de ziua de mâine îi împinse pe câțiva boieri la gândul unei tainice împotriviri, prin care cercau să-şi tocmească viața pentru vremurile ce-or veni. De aici, însă, aceştia ajunseră destul de curând la înjghebarea unei adevărate urzeli împotriva principelui. Socotindu-se în afara oricărei bănuieli, trei dintre ei, toți marii dregători, se întâlniră în ascuns în casa marelui armaş Radu Vărzaru, adică tocmai a aceluia care era menit a ocroti buna rânduială în țară, cât şi supunerea şi ascultarea față de cârmuire a tuturor poporenilor.

Gazda era unul dintre acei boieri care avea de purtat povara stânjenitoare a unei obârşii nu tocmai alese. Tatăl său, după spusele unora fusese un simplu târgoveț din Ploieşti, iar după spusele altora nici măcar atât, ci doar un amărât de țăran grădinar de prin împrejurimile aceluiaşi târg. Ceea ce se ştia sigur era că bătrânul se dedase unui înfloritor negoț cu zarzavaturi – cu deosebire varză –, ceea ce îi aduse un frumos câştig, dar şi porecla – deloc de cinste – de Vărzarul, de care vel armaşul se simțea ruşinat şi umilit. De altfel de față cu el, de frică, nimeni nu îndrăznise s-o rostească, dar acesta ştia prea bine că în ascuns ea se folosea, iar cei de neam vechi şi-o împărtăşeau chiar cu răutăcioasă plăcere. Sub chipul său frumos, în făptura sa vânjoasă, dar zvealtă şi mlădioasă, în purtările sale deosebite

---

[46] (*Înv.*) Revoltă, răscoală, răzvrătire, răzmeriță, rebeliune. – Din sb., bg. **zavera**.

Material cu drept de autor

– care obişnuit se chinuia a le arăta –, era greu de ghicit că era ros până în miezul sufletului de ciuda de a fi apăsat de povara de a trebui să se simtă mai prejos celor în mijlocul cărora ajunsese, şi chiar de a se ruşina de sine şi de ai săi. Aceste simțăminte îl chinuiau totuşi, şi nu tocmai puțin! Nu rareori, având de înfruntat îngâmfarea acelora a căror obârşie era întărită de hrisoave străvechi şi care-l priveau de sus, cu dezgust, îi erau răscolite miasmele din străfundurile sufletului, din fumegarea cărora se ridica la suprafață o ură pătimaşă, hărțuitoare împotriva acelora care se socoteau a fi de neam. În el clocotea dorința, abia stăpânită, de a se răfui cu pohfala acestei blagorodnii[47] pline de ifose, de a o înfrunta, de a o înjosi, de a-i arunca în obraz desprețul omului puternic, care-şi croieşte singur, cu puterile sale, o stare în lume, demnă de pizmuit. Adesea, între apropiați şi față cei pe care şi-i ştia de-o seamă, pentru a răzbuna pentru vreo umilire suferită din partea celor de viță, avea obiceiul a spune:

- Ei nu sunt decât nişte biete ființe fără merite şi preț, care se tot laudă trudnic cu strămoşii care le-au întemeiat stirpea şi le-au statornicit faima. Ei nu se pot mândri însă cu sine, ori cu faptele lor, ci doar cu slăvitele năluci ale celor care l-au stat înainte. Dar eu mă pot lăuda cu mine însumi, căci sunt întemeietorul propriului meu neam! Eu sunt acea rădăcină din care se va înălța falnic stirpea Vărzarilor. Eu sunt propriul meu moş şi pot purta strălucirea acestei prindori[48] cu aceeaşi fală cu care ar purta-o bunii lor îndepărtați, dacă aceştia s-ar putea scula din criptele lor. Blagorodnicia stirpei mele izvorăşte din mine şi nu din alesele ciolane, roase fie de vreme, fie de viermi, ale unui străbun, care la timpul său s-a dovedit cu adevărat vrednic.

---

[47] (*Înv.*) aristocrație, nobilime. – Din sl. **blagorodinŭ**

[48] Belşug, bogăție, bunăstare, condiție, poziție, prosperitate, situație, stare.

Material cu drept de autor

Din păcate la ei vrednicia se opreşte numai la acest bun! Au cine e mai de cinste: aceşti oameni de nimic, bicisnici şi lăudăroşi de acum sau acel străbun întemeietor? Ei sunt nişte nevolnici plini numai de semeție, ale căror merite sunt o simplă răsfrângere a însuşirilor unor moşi, după cum chipul lunii nu e decât o oglindire a luminii soarelui. Ei poartă cunună furată de la înaintaşi, eu o port pe cea făurită de mine!

O spunea întotdeauna cu înveninare muşcătoare, voind a-şi îmbuna pizma, dar în fundul sufletului nu se simțea de fel împăcat. Deşi în lume se mândrea de a fi propriul său zămislitor, în taină suferea că nu putea înfățişa şi el, plin de sfruntătoare nepăsare, un şirag de moşi vestiți. Din pricina simțământului ascuns de a se şti mai prejos celor din jur, îi lipsea înfățişarea de om întotdeauna sigur de sine, cât şi acea credința netulburată de a fi cu mult deasupra altora, atât de obişnuite blagorodnicului de obârşie, adică celuia de neam înalt şi străvechi. Din aceeaşi pricină, în fața celor de viță, se simțea stânjenit şi chinuit de gândul nimicniciei sale. Aceste cumpăniri ale trăirilor sale sufleteşti lămureau în parte plecarea sa spre grosolănie, cruzime şi nemilostivire, mergând adesea până la a fi de-a dreptul sângeros față de cei care avuseseră nenorocul să-i pice în mână. Era un chip de a-şi răzbuna năduful pricinuit de cei care-l sfruntau, dar de care nu se putea atinge. Desigur că aceste ieşiri aveau şi o altă pricină, decât numai ciuda pricinuită de evghenicoşii[49] cu care avea de a face; ele izvorau de bună seamă şi de firea sa, care numai blândă nu era.

Pizmuindu-i pe cei de neam vechi, se bucura răutăcios de orice nenorocire care se abătea asupra vreunuia

---

[49] (*Grecism înv. şi arh.*) nobil, de origină nobilă, de neam, aristocrat, aristocratic. Bun, distins, ales, ilustru, înalt, mare. – Din ngr. **evghenikós.**

Material cu drept de autor

„dintr-aceia". Mai mult chiar, dacă amestecul său putea să rămână ascuns, nu se sfiia ca să dea destinului un mic ghes, ca să fie sigur că năpasta nu-l va ocoli pe cel aflat în impas! Iar la urmă, după ce uneltirea îi izbândea, făcând-o pe neştiutorul şi pe nevinovatul, spunea, nu fără bucurie tainică, celor care aveau vreme să-l asculte: „Dă-l încolo de nenorocit, că-şi merita soarta! Şi-a făcut-o cu mâna lui de nerod!" Şi o zicea astfel încât să se înțeleagă că „nenorocitul" nu se putea ridica la înălțimea înțelegerii şi meritelor sale.

Era fără îndoială peste măsură de isteț. Se bucura de o afundă agerime a minții, dăruită lui din născare. Ea se întemeia pe un simț deosebit de cunoaştere a oamenilor. Din păcate însă nu avusese parte de prea multă şcolire. Dar tocmai ascuțimea judecății îl ajutase să strângă avuții şi să urce în chip uimitor şi destul de repede în ranguri şi dregătorii. Ocinile pe care le stăpânea acum nici nu sufereau asemănare cu mica grădină de zarzavat de la care porniseră ai săi!

Unul dintre oaspeții pe care-i poftise la sine era marele vistiernic Ghinea Țucala Brătăşanu, de a cărui lăcomie mersese vestea. Se spunea că ar fi fost grec de prin Rumelia, trăit printre bulgari. Venit prin Muntenia ca simplă haimana dornică de a se căpătui şi în stare de orice pentru asta, izbutise să se însoare cu o olteancă bogată. Porecla de Țucala dădea de înțeles că nici obârşia sa era prea strălucită, tâlcuirea cuvântului – care era luat din limba elinească – era aceea de olar. Totuşi vistierul arăta că în multele sale drumuri se dedase nu acestui meşteşug, ci celui de lăcătar, ceea ce nu schimba de fel judecata asupra obârşiei sale foarte proaste. Porecla de Țucala sau Țukalas, zicea el, nu venea din aceea că vreunul din mădularii neamului său s-ar fi dăruit preacinstitului meşteşug al olăritului! Ea fusese aleasă de prieteni pentru îndemnarea cu care ştia să

Material cu drept de autor

mânuiască oamenii şi pentru nemărginita-i nestatornicie, fiind oricând gata să-şi schimbe părerile dacă foloasele i-o cereau. Pe cât de uşor învârtea olarul roata într-o parte sau cealaltă, după nevoie, tot atât de lesne ştia el a răsuci pălăria celor cu care avea de a face, făcându-i să-i cânte în strună. De asemenea nu se sfiia să recunoască în gura mare că el, precum un olar, „încotro-i va fi voia, într-acolo va învârti roata şi-şi va lua plata”[50], mărturisindu-şi astfel, fără vreo stânjenire sau reținere, nețărmurita sa nestatornicie. Adeverea astfel, cu o deplină lipsă de simțire, că în viață, pentru el, nu avea preț decât numai câştigul. De celelalte nu-i păsa, putând călca pe oricine în picioare, fără nici un fel de părere de rău. Altfel spus, nu avea cuvânt. Dar în urma nepăsării, chiar mândriei, cu care deslușea tâlcul poreclei sale, de sine aleasă, aceasta, deşi arăta o nemărginită lipsă de omenie, devenise pentru el un soi de nume de slavă. Gurile rele şuşoteau însă că, prin aceste spuse, încerca să-şi ascundă obârşia adevărată, stirpea fiindu-i legată de o nenorocită casă de olari sărăntoci de prin vechea Eladă[51]!

Avea chipul la fel de atrăgător ca al marelui armaş. Aceasta lămurea de altfel şi trecerea deosebită de care se bucura la femei. Totuşi capul său mic, nasul lung şi ascuțit, ochii mărunți cu priviri pătrunzătoare şi veşnic iscoditoare, lăsau la prima întâlnire un simțământ neplăcut. Prin toată înfățişarea se arăta ca ființă grosolană, amarnică, vicleană, plină de sine şi de dispreț pentru ceilalți. Pe deasupra, odată cu vârsta se cam împlinise, devenind gros ca un poloboc. Pohfala vechilor veliți nu-l stânjenea de fel, el nesuferind de simțământul de a se crede mai prejos de aceştia. Prin aceasta se deosebea de armaş. Datorită obişnuitei sale mojicii vorbea la fel necioplit atât unui blagorodnic din cel mai ales, cât şi unui argat din ograda sa.

---

[50] Citat extras din Letopisețul cantacuzinesc.
[51] Grecia.

Material cu drept de autor

Mare deosebire nu făcea între ei, căci se simțea cu mult deasupra amândurora. Dacă cei dintâi îi arătau lehămetire şi chip scârbit, nu se lăsa tulburat şi nici nu-şi pierdea cumpătul în fața lor. El stăruia mai departe întru grijile sale, până-i făcea să cedeze. Dacă celălalt, sătul de el, încerca să-i întoarcă spatele, uneori nu fără batjocură, vistiernicul, nesimțitor la semnele care i se arătau, nu se dădea bătut. Îl prindea de braț şi-l reținea locului cu forța până termina ce avea de spus, fără să-i pese de canoanele de curtenie obişnuite lumii alese. În afară de trufie nu cunoştea alte simțăminte. Nu le înțelegea şi nu le îngăduia nici la alții, călcându-le – când le întâlnea – nesimțitor în picioare. Peste măsură de încăpățânat şi de stăruitor în ceea ce voia a făptui, reuşea să se facă folositor, dar niciodată iubit. Îşi câştigase prețuirea prin repeziciunea cu care împlinea însărcinările care i se încredințau, fără să se încurce cu mustrările de cuget, sau cu alte gingaşe simțiri omeneşti sau creştineşti. Ducea totul la capăt fără să-i pese dacă pentru aceasta călca în picioare dreptatea cuiva, dacă îl bălăcărea sau îi strivea sufletul. Atingerea țelului era singurul lucru de care ținea seamă. Acestea par să fi fost şi pricinile pentru care Matei vodă Basarab îl înălțase pe „lăcătar" la ranguri la care acesta nici nu visase odinioară. Domnul îi prețuia de asemeni felul său întreprinzător de a fi, firea răzbătătoare şi mai ales dăruirea de a ghici din prima privire folosul care se putea trage de pe urma unei împrejurări.

Socol Cornățeanu, cel de-al doilea oaspe, mult mai bătrân decât primii doi, avea în urmă, spre deosebire de aceştia, o obârşie care-l ridica mult deasupra lor. Avea înfățişare de patriarh parcă scos din Evanghelii, care ştia să se facă ascultat fără a arăta asprime sau amenințare, ci numai prin chipul său de om plin de greutate. Era totuşi înfumurat şi plin de toane de aparținător al unei vițe străvechi şi slăvite, dar, mulțumită unei curtenii osebite,

Material cu drept de autor

pohfala sa nu sfrunta totuşi, putând fi uşor răbdată de cei doi fârtați de neam prost. Părea un om plăcut, ales, binevoitor, gingaş chiar, dar, în sânul numeroasei sale case, îşi arăta adevăratul chip de tiran încuiat şi neîngăduitor, a cărui voință şi apucături trebuiau să fie cunoscute şi urmate cu sfințenie de toți. Nu îngăduia nici o încălcare, nici o crâcnire, nici o dezvinuire, chiar dacă cel prins în păcat avea anume pricini întemeiate pentru ceea ce făcuse şi putea da lămuriri închegate spre a-şi îndreptăți fapta. Toți mădularii casei sale erau un fel de robi ai săi, el având asupră-le drept de viață şi de moarte; de altfel în afara lui nimeni nu avea nici un fel de drepturi, Socol socotindu-se singur stăpân şi cu o autoritate de netăgăduit. El le hotăra pe toate în ograda sa, nimănui nefiindu-i îngăduit a-i ieşi din cuvânt.

Rămas văduv cu câțiva ani în urmă, osebitul bătrân, deşi nu-şi uita vârsta, socotise că mai dovedeşte îndestulătoare virtute, încât să-şi poată îngădui o nouă soață. Deci nu i se păru prea târziu să înceapă căutările pentru dobândirea ei, iar, în urma cercetărilor făcute, alegerea căzu asupra unei ardelence durdulii de viță bună. Străduința sa, începută cu vreo doi ani în urmă, deci prin leatul 1651 de la naşterea Domului, se încheiase în vara trecută în chip fericit, iar Socol devenea pentru a şaisprezecea sau a şaptesprezecea oară tată, mărturie tot mai convingătoare întru aceasta stând, pe zi ce trecea, pântecele jupânesei Varvara, care se tot rotunjea. Voievodul, cu care era întrucâtva neam prin doamna Elena, socotindu-l un uşuratic plin de ifose, îl îndepărtase cu ani în urmă de la curte. Acum îl rechemase şi de Sfântul Vasile îi încredințase slugeria. Dar Socol, voind să pară înțelept, slobod şi neatârnat, se alătură acelora care priveau cu neîncredere viitorul stăpânirii lui Matei vodă şi începu a lucra potrivit temerilor şi îndoielilor acestora. De altfel, fiind prieten şi cuscru cu marele vistiernic Ghinea, alunecarea sa era întrucâtva firească şi de înțeles.

Material cu drept de autor

Cei trei mari dregători se traseră în iatacul gazdei şi-şi hăcuiau spornic fârtaţii, amintindu-şi, nu fără plăcere, clevetelile care umblau pe la palat. Nu-l iertau nici pe domn, care, culmea, îi socotea a fi sfetnici de mare încredere, mai ales pe primii doi. Vorbitorii se întrerupeau doar când o codană ţigancă le aducea noi ulcele cu vin, la clinchetul clopoţelului mânuit cu nerăbdare de stăpân.

- Bătrânul mă îngrijează tot mai temeinic, mărturisi vel vistiernicul Ghinea, gândindu-se la domnitor. Îngăduinţele pe care i le arată lui Diicu nu prevestesc a bine... Împrejurarea că se agaţă cu o îndârjită deznădăjduire de el ne poate dăuna...

- Deznădăjduirea sa e de înţeles, după nenumăratele poticnelile pe care le-a suferit cu urmaşii aleşi! zise Socol cu simţământul de a fi plăsmuit o cugetare nespus de adâncă. Toţi oblăduiţii şi i-a pierdut, fie sub lespezile mormintelor, fie spulberaţi pe meleaguri străine. Îl urmăreşte, fără îndoială, nenorocul şi este destul de înţelept ca să-şi dea seama de aceasta. Ori gândul stăruitor că fără încetare îl pândeşte potrivnicia sorţii, gând care nu-l slăbeşte, îl îndeamnă să se agaţe de Diicu ca de o ultimă cale de a-şi împlini visul. Şi o face cu deznădăjduirea omului care vrea să-şi biruiască ursita!

- Asta nu ne pune la adăpost de necazurile pe care le trage după sine spătarul! se îndârji Ghinea.

Armaşul, privind stăruitor după ţigăncuşa care se mişca legănat prin odaie, încercă să-şi închipuie mlădierile trupului ei, pe care veşmintele lălâi i le ascundeau. Se mira că nu o dibuise până atunci. Cu simţurile întărâtate de privelişte, căzu în doaga îngăduinţei şi – luând apărarea voievodului – oftă înţelegător:

- Uneori îmi e chiar milă de el! Dar ce-i poţi face?! Aşa i-a fost scris!

- Aşa o fi, nu zic! reluă Ghinea,

Material cu drept de autor

La drept vorbind voia să-i răspundă lui Socol, căci i se păruse că acesta ar fi năzuit să-l dezvinuiască pe principe, simțământ întărit de bunăvoința arătată de armaş. Ori lui, care începuse a unelti împotriva stăpânirii, o asemenea îngăduință nu-i pica bine şi de aceea socotea că trebuie s-o stârpească neîntârziat. Slugerul însă nu voise să spună aşa ceva, ci scăpase vorba într-o doară, dorind doar să zugrăvească ceea ce socotea a fi băgat de seamă. Nici o clipă nu năzuise a se arăta părtaş lui Matei.

- Dar – continuă Ghinea – pentru deznădăjduirea lui, fie ea şi îndreptățită, n-am poftă să trag eu ponoasele! Diicu va fi o nenorocire pentru cinul nostru... Cel mai rău vom fi loviți noi, cei de întâiul rang, căci vom fi coborâți la treapta de simple slugi care împlinesc poruncile stăpânului. Sfatul domnesc îşi va pierde însemnătatea, cuvântul nostru nu va mai avea preț, iar povețele şi îndemnurile ce le vom da nu vor mai fi ascultate... Noi, boierii, fruntea țării, nu putem îngădui una ca asta, ci trebuie să-i facem şi pe alții să priceapă acest lucrul!

„E plină de haz împrejurarea că pentru bunul renume al boierimii se zbate tocmai unul a cărui boierie e cam ponosită şi peticită!" îşi zise Socol în sine, însă cu voce tare îi întări spusele:

- Adevărat! Încercările de aşezare a unei domnii care să fie moştenie din tată-n fiu au dăunat dintotdeauna celor de viță, căci toată puterea trecea în mâna unui singur obraz, față de care ceilalți nu însemnă decât prea puțin sau chiar nimic!

- O asemenea dorință se împotriveşte şi legii fireşti a acestui pământ! stărui pătimaş Ghinea, setos de a conduce el tăifăsuirea. Nicicând nu s-a pomenit pe la noi ca domnul să-şi aşeze în loc progenitura, fără învoirea veliților! se mânie el, nesocotind la urma-urmei adevărul cuprins în cronici. Astfel de datini papistăşeşti n-au ce căuta aici! Noi,

Material cu drept de autor

românii avem obiceiurile noastre, făurite potrivit firii şi măsurii sufletului nostru!

Din nou, Socol zâmbi subțire auzind din gura unui vântură-lume grecotei, oploşit de niciunde, cuvinte precum „nu s-a pomenit la noi", „noi, românii" sau „obiceiurile noastre". În prelungirea zâmbetului nu-şi putu stăpâni şi o cugetare mută: „Tocmai el, un venetic, care vorbeşte româna stâlcit, se dă de ceasul morții ca să apere legile acestui pământ, căruia, vezi Doamne, i-ar aparține?! De când poate el zice «noi, românii»?! De când un pribeag fără căpătâi în țara sa ajunge a ne face nouă rânduială în datini, de parcă noi, adevărații pământeni, am fi prea nevolnici şi prea tânți ca să ne zămislim şi să ne apărăm legiuirile!?" Nebănuind cugetările muşcătoare ale cuscrului, vistiernicul se avânta cu patos mai departe în răbufnirea sa împotriva lui Matei vodă; de altfel, chiar dacă le-ar fi cunoscut, e îndoielnic că i-ar fi păsat prea mult de ele, ci şi-ar fi socotit fârtatul doar un cusurgiu răuvoitor.

- Ori, de ce s-ar dezice neamul nostru, dintr-o dată, de toate acestea?! De ce să se lase înduplecat tocmai acum să năruiască nişte drepturi ohabnice[52]? Ceea ce au făurit moşii noştri s-a dovedit întotdeauna întemeiat şi rău au greşit aceia care, nesocotind învățătura lor într-ale vieții, cu mintea lor cea puțină şi sufletul lor searbăd, au cercat să croiască legi noi. Numai pieire au adus, căci una este înțeleapta dăruire a bunilor şi cu totul altele sunt izvodirile cugetelor de azi. Toate aşezămintele fost-au şlefuite şi îndreptate vreme de veacuri, ajungând desăvârşite abia în vremile noastre! Atunci de ce să îngăduim ca un om, fie el şi voievod, să strice ceea ce au zămislit înțelepții unui întreg neam? Şi asta numai pentru a fi pe placul unui moşneag pe cale de a-şi ieşi din fire din pricina bătrâneții?!

---

[52] (*Înv. adj.*) beneficiind de imunitate şi unele privilegii (*spre exemplu scutit de impozite şi de prestații.*) Din sl. **ohabĭnŭ.**

Material cu drept de autor

Socol, în prelungirea gândurilor de mai-nainte, îi primi noile spuse cu acelaşi răutate ascunsă, muşcătoare, sâcâit a auzi din gura sa vorbe de genul „strămoşii noştri" sau „neamul nostru". „De neînchipuit câtă neobrăzare poate să zacă în acest grecotei de strânsură!" îşi zise el drept încheiere.

- Dar şi mai primejdioasă e împrejurarea că Diicu, cu firea sa silnică, cu obiceiul său de a nu urma sfatul cumpătat, deschide drumul spre o tiranicească stăpânire! Ori, ce poate fi mai dăunător şi mai stricător decât asemenea cârmuire?! întrebă cu înfumurare armaşul Radu, dar nu ca să-i răspundă auzitorii, ci ca să-şi dea prilejul de a se dezlănțui în noi deslușiri care să-i întărească susținerile şi să dovedească adâncimea şi ascuțimea judecății sale.

Cum se temu că mesenii ar putea crede că le-a cerut lor părerea şi că vreunul s-ar putea găsi să-i răspundă, tăindu-i vorba, se grăbi să continue în aşa fel încât să nu le lase răgaz de a spune ceva.

- Diicu ne va lipsi de dreptul de a ne bucura de foloasele care se cuvin cinului nostru de drept. Tirania în toate meleagurile pe unde a răsărit a cerut lepădarea de drepturi a fiecăruia în parte, în câştigul unor aşa-zise drepturi de obşte. Ori nu ştiu cum se face, dar aceste foloase de obşte au ajuns peste tot a fi una cu foloasele tiranului. Astfel că, dacă te atingi de el, eşti învinuit că ştirbeşti nevoile, cerințele şi binele obştii. Prin aceasta daunele nu i se aduc lui, ci însăşi țării. El şi țara, el şi neamul vor ajunge, vezi Doamne, una! Astfel norodul țării, pe care se făleşte a-l apăra, de se ridică împotrivă-i, se trădează pe sine, căci luptă împotriva lui însuşi! Iar izbăvirea obştii de păcatul în care a căzut nu se poate face decât măcelărind-o fără milă! Abia în acest chip poporanii ar putea fi sloboziți de răul din sine, mântuirea găsind-o în cea lume de dincolo! Se va ajunge până acolo încât, dacă nu te supui orbeşte, să fi dovedit a-ți

Material cu drept de autor

fi propriul vrăjmaş! Vom fi iscodiţi zi şi noapte ca nu carecumva să cârtim împotrivă-i – adică a obştii – şi nu ne vom putea ascunde gândurile nici măcar în tainiţele iatacului. Iar spre a ne pândi, nici nu va trebui să-şi năimească iscoade anume! Nu! E de ajuns să semene dezbinare între noi, lucru ce-l poate lesne reuşi, dând priinţă când unuia, când altuia. Aţâţând pe unii asupra altora şi hrănindu-le tuturor setea de răzbunare, îi va îndruma pe toţi să se pândească, să se învinuiască şi să se pârască între ei. Nimic nu va rămâne ascuns ochilor săi scrutători şi ca nişte nerozi ne vom păzi unii pe alţii întru câştigul său! Asta ne aşteaptă! Cu încetul frica ni se va încuiba în suflet. Ne vom simţi veşnic ameninţaţi, hărţuiţi, hăituiţi! Nici un loc nu ni se va mai părea sigur. La prima vedere nimic nu va părea schimbat, părelnic totul va fi ca mai înainte. Sfatul şi divanul vor rămâne, dar ce folos?! Toate se vor hotărî dincolo de ele, în afara şi în spatele lor, de către Diicu şi slugoii săi! Noi nu vom mai putea avea păreri, altele decât ale sale. Nu vom avea slobozenia decât de a-i înălţa osanale şi tropare de preamărire, de parcă am fi la biserică, iar el un sfânt. Ne va arăta că în tot ceasul se jertfeşte pentru noi şi pentru biata ţară, iar noi va trebui chiar să-l credem! Şi să cuteze vreunul să zică altceva! Va fi vai şi amar de capul său! Nouă, boierilor de temelie ai ţării, nu ne mai rămâne decât libertatea de a ne arăta nețărmurita prețuire față de înzestrarea sa, dreptul de a-i mulţămi plini de recunoştinţă pentru bunăvoinţa, iubirea, dărnicia şi grija cu care ne asupreşte! Bineînţeles că vom avea şi slobozenia nețărmurită de a înălţa cântece de slavă cerului că ni l-a adus pe cap! Asta ne aşteaptă!

Când auzi vorbele „nouă, boierilor”, Socol nu-şi putu reţine un nou zâmbet batjocoritor, dar se strădui să şi-l înăbuşe. În gura unui fecior de zarzavagiu sunau tare hazliu! Unul abia ridicat din obiele devenea dintr-o dată ocrotitorul

Material cu drept de autor

veliților, al evghenicoşilor, de parcă aceştia n-ar fi fost în stare să se apere şi singuri!

- Ei da, părelnic nimic nu se va schimba şi totuşi totul, cu desăvârşire totul, va fi altfel! Divanul va fi, dar nu va mai trăi, căci el nu va avea cuvânt de spus, ci, cu vechea sa faimă, va fi menit a încununa doar hotărârile lui Diicu. Iar dacă vreuna se va dovedi greşită sau proastă, noi vom fi scoşi vinovați în fața lumii, căci chipurile ar fi zămislirea noastră, care nu am luat în seamă sfatul său înțelept! Ba mai mult, va zice că dacă nu era el, ca să dreagă în urmă-ne stricăciunile, cine ştie ce alte nenorociri s-ar mai fi întâmplat! Dacă sub Matei n-am ajuns până la acest hotar al silniciei, mă tem că Diicu, cu firea lui samavolnică şi făloasă, nu va putea ține măsura şi deci nu va cunoaşte limită, mai ales că şi sfătuitorii săi sunt pizmaşi şi părtinitori. Avem a ne teme de un al doilea Vlad Țepeş, Ion-Vodă cel Cumplit sau Alexandru cel Rău! Vai nouă!

- Vorbe mari! rosti grav Socol Cornățeanu, făcându-i pe ceilalți să creadă o clipă că ar fi împotriva spuselor armaşului. Dar imediat, spre a le alunga îndoielile, se grăbi să adauge: Dar adevărate!

Încuviințând lunga şi sforăitoarea cuvântare a celuilalt, îşi gătea la drept vorbind locul pentru a-şi începe şi el clevetelile:

- Din nefericire, pe zi ce trece, Matei vodă e tot mai subjugat de marele spătar. În mărginirea acestuia vede hotărâre, în încăpățânare sa zăreşte stăruință, iar înfumurarea şi pohfala devin în ochii săi semn al unei măreții princiare! Iar Diicu, la paravanul acestei oblăduiri, nu s-a ferit să ne arate cât de mult ne disprețuieşte. Nu pot uita împrejurarea din ajun de Sfântul Vasile, când, după ce a intrat cu mare întârziere în divan, a venit numai pentru a ne sfrunta şi a ne jigni pe noi ceilalți, adunați cuviincios, după rânduială! Şi de ce toate astea? Pentru că nu ne grăbeam să

Material cu drept de autor

înclinăm dreptatea în folosul oblăduitului său, ci cutezam să chibzuim şi să cercetăm după adevăr şi lege!

Era limpede că se gândea la gâlceava dintre spătarul Radu şi Negoiță paharnicul, pricină judecată în mod ciudat tocmai într-un răstimp când sfatul obişnuit se închidea şi nu dădea osânde, pentru a nu necinsti sfintele praznice. Printr-o curioasă scăpare a ținerii sale de minte, uita că deschiderea judecății în acea clipă de către păhărnicel era ea însăşi o încălcare a datinilor străvechi, iar împrejurarea că sfatul încuviințase a-i lua în seamă cererea dovedea că urmărise anume a aduce atingere alesului domnului, ajungându-se la o adevărată urzeală îndreptată împotriva acestuia. Era adevărat că, la acea dintâie înfățişare, Diicu se străduise ca să impună adunării, cu sila, o hotărâre prielnică oblăduitului său; dar cum până la urmă se dovedise că acesta avea în chip neîndoios dreptate, nu se poate afla temei de a fi învinuit că ar fi încercat să făptuiască o samavolnicie, chiar dacă, repezindu-şi fârtații, nu dăduse în brânci nici cu duhul blândeții şi nici nu se prăpădise cu firea în a asculta şi ține seamă de părerile lor. Dimpotrivă, în ciuda acestor împrejurări, se putea spune că, din capul locului, se aşezase de partea binelui şi al dreptății, crezuri pe care le apărase până în pânzele albe.

- Ei bine, se băgă Ghinea în vorbă, în chiar folosul țării, Matei vodă trebuie împiedicat să-şi împlinească nesăbuitul vis!

Vorbitorul amesteca cu uşurință foloasele sale cu cele ale țării, încât, obişnuit, atunci când cerea vreo înlesnire sau un câştig pentru sine, nu uita să arate că împlinirea acestora se făcea spre binele neamului şi nu îngăduia să se afle cineva care să cuteze a zâmbi la asemenea cugetare.

- Şi, adăugă el, cred că vom izbândi şi de astă dată să-l scoatem – cu câteva cărți bine ticluite – de la inima

Material cu drept de autor

Măriei Sale, aşa cum am izbutit odinioară cu Eustratie Leurdeanu dinspre Goleşti.

- Nişte cărți de acelaşi fel nu cred că s-ar mai bucura de crezământ! socoti, nu fără dreptate, slugerul Socol.

Vistiernicul sări grăbit să încuviințeze:

- Nici eu n-aş zice că e cu folos să ne slujim de aceleaşi mijloace. Matei, pare-se că bănuieşte dedesubturile acelei întâmplări nenorocite şi nu cred că ar putea fi înşelat a doua oară în acelaşi chip! De altfel întemnițarea fără judecată a biv vel serdarului Constantin Şerban ne poate îndruma în găsirea unei căi de urmat. A-l izbăvi pe acesta, înseamnă să-l sfruntăm pe Diicu şi să-i şubrezim locul pe care se află aşezat. Ştiți bine că nu mă leagă vreo prietenie deosebită de serdar şi deci nu simțăminte de acest fel îmi trezesc gândul. Deci n-are rost să mă bănuiți că vreau să vă târăsc în această făptuire din pricini neghioabe. Dimpotrivă, nu rareori am fost la cuțite cu el. Totuşi a sosit clipa când trebuie să trecem peste neînțelegerile mărunte dintre noi, unindu-ne în fața unor cerințe cu adevărat însemnate pentru obşte. Mărimea poticnelii pe care i-o vom pricinui odorului princiar o vom putea măsura după tăria izbânzii pe care o vom dobândi în izbăvirea serdarului.

- Mă tem că domnul nu va fi înclinat către prea multă îngăduință, îşi arătă îndoiala Socol. Era destul de mânios când l-a pus în obezi şi nu cred să-i fi trecut!

- Nici eu nu cred altfel, dar trebuie îndrumat cu dibăcie spre a ne înfăptui pofta. Socot că mântuirea serdarului nu e numai o sfruntare adusă pohfalei vel spătarului, ci şi o spărtură temeinică în plănuirile de moştenie a scaunului. Dați-vă seama ce răsunet va avea împrejurarea că primul obraz care a cutezat să se împotrivească în lume acestei beizadele încropite la repezeală, a trebuit să fie iertat!! Aceasta ar fi clipa de

Material cu drept de autor

cumpănă de la care ar începe scăpătatul stăpânirii. Cine s-ar mai sfii să-l înfrunte pe Diicu, da' chiar şi pe Matei? Surparea scaunului ar urma ca rostogolirea de neoprit a unui bolovan împins la vale! stărui vorbitorul întrecând puțin măsura, în nădejdea de a-i îndupleca prin aceasta. Cine ar mai putea stăvili mersul lucrurilor?! Voievodul şi „scumpul" său oblăduit ar fi târâți, fără chip de scăpare, de valul năruirii. Cine i-ar mai asculta, cine li s-ar mai supune?! Atunci vom putea câştiga numeroase prietenii şi ajutoare, de care să ne slujim întru uzurparea plănuirilor domneşti şi întru apărarea drepturilor strămoşeşti!

- Izbăvirea serdarului devine într-adevăr trebuitoare şi folositoare, recunoscu în sfârşit Socol. Ar fi poate nimerit să stăruim pe lângă postelnicul Constantin Cantacuzino, cumnatul său, şi să-l înduplecăm ca, întemeindu-se pe împrejurarea că sunt rubedenii, să pună o vorbă pentru nefericit, chibzui el mai departe.

- Mulți gândesc ca noi, dar nu cutează să o mărturisească fățiş. Trebuie să ne străduim să-i câştigăm, fără a ne da de gol, adăugi vistierul.

- Ție, jupân armase, îți pică în seamă pe lângă aceasta şi o altă îndatorire, făcu slugerul. Domnia ta vei fi însărcinat de Măria Sa cu osândirea serdarului, aşa cum de a ta cădere a fost să-l zvârli în temniță. Ca să câştigăm vremea trebuitoare pentru a-l izbăvi, se cere ca să faci totul ca să se zăbovească, pe cât s-o putea, cu împlinirea vreunei hotărâri de judecată în privința lui, oricare ar fi aceasta.

Taifasul se prelungi până noaptea târziu. Sorbind din când în când din vinul dăruit de gazdă, cei trei dregători înjghebară o plănuire de „mântuire a țării", cum îi ziceau ei, hotărând pentru fiecare în parte ce datorii îi cădeau în seamă. Se feriră să numească înțelegerea uneltire sau urzeală, căci li se părea că vorba suna cam primejdios şi supărător. Dar în sinea lor ştiau bine că asta făceau. Cu

Material cu drept de autor

deosebită migală şi răbdare îşi cernură cunoscuții, în încercarea de a-i osebi pe toți aceia pe care i-ar putea câştiga de partea lor. Nu-i uitară nici pe cei care, chiar dacă nu li s-ar fi alăturat deschis, i-ar fi îngăduit şi chiar ajutat pe tăcute.

Desigur că dacă domnul ar fi aflat gândurile şi îndeletnicirile celor trei dregători, s-ar fi crucit de uimire. Nu i-ar fi venit să creadă că mai ales Radu Vărzaru şi Ghinea Țutala, pe care-i socotea zămislirile sale credincioase şi recunoscătoare, cum obişnuia să-i numească, nu numai că se lăsau atraşi într-o urzeală duşmănoasă, dar erau chiar capii acesteia! El le dăruise avere şi-i înălțase între cei de neam ales şi-şi închipuia de aceea că prin aceasta şi-i îndatorase într-atât încât să-i facă să-şi lege pentru vecie soarta de a sa. Nu-şi dăduse seama cât erau de nesătui. Deşi Matei nu-şi putea închipui ca fiind cu putință o asemenea hainie, făcăturile sale, din clipa când în cugetul lor se trezise teama că el ar putea dispărea, începură să-l părăsească pe nesimțite, pentru a-şi putea pune la adăpost cele atât de trudnic dobândite. El făcuse totul pentru a încredința pe cei din afara palatului, pe cei aflați departe de scaunul său, că sfârşitul nu-i este prea aproape. Deşi vremelnic se îndoise chiar el de izbândă, în cele din urmă – după preumblarea până la Bucureşti – sfârşise prin a socoti că izbutise! Dar dacă reuşise să înduplece omul de rând, pe cel de pe uliță, pare-se că dădea greş tocmai la el în casă, poate şi pe la unele curți străine, deci taman acolo încotro țintise. Îngrijorarea acelora care se aflau toată ziua în preajma sa nu putuse fi adormită prin acest mijloc – deşi aceştia, la urma-urmei, nu mai aveau nevoie de nici un fel de dovezi de virtute ca să-i cunoască vânjoşenia trupească. Din păcate el nu voia să vadă acest lucru, amăgindu-se singur că stările se îndreptaseră. Această orbire va îngădui uneltitorilor să-şi ducă mai departe îndeletnicirile, ba chiar să ademenească noi părtaşi, fără a fi descoperiți.

Material cu drept de autor

Deci unul dintre primii ţintiţi de urzitori era marele postelnic Constantin Cantacuzino, cumnat al serdarului Constantin Şerban. Grec de baştină, ca şi vel vistiernicul Ghinea, se împământenise tot pe la începutul domniei lui Matei Basarab. Însă spre deosebire de acesta, care era de obârşie de tot proastă, postelnicul se socotea coborâtor din casa împărătească bizantină a Cantacuzinilor şi totodată neam cu regii Franţei! Pe deasupra avusese norocul să se însoţească, curând după venirea sa, cu o fiică de voievod – principesa Elena, fata lui Radu vodă Şerban. Cu asemenea renume şi cu legături pe măsură, îşi creă destul de repede o stare înfloritoare în noua sa patrie.

Cumnăţia cu cel întemniţat era numai în parte adevărată. Constantin Şerban nu era frate bun, ci frate maşter al nevestei sale. Pe deasupra neamurile soaţei nu priviseră niciodată cu ochi buni pe muma lui Constantin, socotită femeie uşuratică, care, chipurile, fusese ibovnica atâtor evghenişti[53] de nu li se mai ştia numărul. Pe toţi însă ştiuse să-i stoarcă la pungă. Gurile rele (întărâtate la drept vorbind de soacra postelnicului) născociseră zvonul că, nici după ce-l îngăduise în pat pe domnul Radu vodă, nu curmase şirul râvnitorilor la farmecele ei. Adevărul pare să fi fost însă altul. Dar de bună seamă acesta era greu de aflat, căci trebile de felul acelora de care era învinuită nu se făptuiau pe faţă, în văzul lumii. Oricum, ea stricase casa lui Radu vodă Şerban – domn de odinioară – şi picurase multă amăreală în sufletul soaţei legiuite a acestuia, mama Elenei Cantacuzino. Adevărul acesta ieşea în afară de orice îndoială. Astfel încât nu era de mirare că Elena nu arăta prea mare plecare către acest frate, mai ales după ce tatăl, nu numai că-l înfie – căci soaţa legiuită nu-i putuse dărui un băiet, încărcându-l numai cu fete –, dar îşi miluise ibovnica

---

[53] (*Grecism înv. şi arh.*) nobil din naştere, aristocrat, aristocratic. – distins, ales,ilustru, înalt, mare, bun. – Din ngr. **evgenis.**

Material cu drept de autor

şi cu o parte a averii casei lor, deci cu avuții care i s-ar fi cuvenit numai ei! Era cunoscut că postelnicul împărtăşea întru totul simțămintele soației şi ale soacrei, privindu-şi cumnatul cu vrăjmăşie şi dezgust. Uneltitorii nădăjduiau totuşi că acesta, om cu gustul puterii şi dăruit pescuitor în ape tulburi, va putea trece peste năduful moştenit de la soacră şi – aflând prilejul de a câştiga şi mai multă fală şi înălțare decât avea – li se va alătura, ajutându-i în plănuirile lor.

Când fu înştiințat că-i vine în ospeție armaşul, acel zarzavagiu de curând căpătuit, marele postelnic, strălucit scoborâtor din vechii împărați din Bizanț, fu sincer nedumerit. Se cunoşteau, e drept, destul de bine de la Curte, unde se întâlneau zilnic. Totuşi legăturile dintre ei rămaseră reci şi depărtate. Mândrul postelnic îi arăta întotdeauna armaşului un fel de bunăvoință îngăduitoare, de om care se simte cu mult deasupra semenilor săi, ceea ce-l sâcâia şi-l jignea peste măsură pe acesta din urmă. Şi nu încăpea îndoială că o făcea cu bună ştiință, ca să arate că el, urmaş de basilei constantinopolitani, făcea o mare sforțare ca să ia în seamă pe feciorul unui zarzavagiu de Ploieşti! Se vedea cât de colo că nu era îngrijat să-şi ascundă simțămintele, ci dimpotrivă! Pare-se că-i făcea chiar plăcere să i se ghicească simțămintele! Şi acum îl întâmpină cu acelaşi fel de a fi, privindu-l parcă dintr-o nemăsurată înălțime. De altfel, chiar dacă-i pricinuia dezgust, ca boier de căpătuială ce era, abia ridicat din obiele, nu-i punea la îndoială istețimea şi agerimea minții, ceea ce crea totuşi o punte de înțelegere între ei, oricât de şubredă ar fi fost aceasta.

După întâmpinarea care nu-l prea încântă, armaşul se strădui să aducă pe ocolite vorba de pricina care-l adusese acolo. O făcea cu stânjeneală, ştiind că l-ar putea mânia cu ceea ce avea de gând a spune. Luând-o pe departe, începu

Material cu drept de autor

prin a se dezvinui că, din păcate şi împotriva simţămintelor sale ascunse, este silit să-i urgisească neamurile:

- Soarta m-a pus în faţa unei împrejurări tare supărătoare. Deşi n-aş fi dorit-o, am fost nevoit să-l întemniţez pe cumnatul domniei voastre, serdarul Constantin Şerban. Dacă ar fi fost după voia mea, şi-ar fi redobândit imediat slobozenia, însă anume porunci mă nevoiesc să-l ţin ferecat. O ursită potrivnică mă sileşte a făptui lucruri care nu numai că nu-mi fac plăcere, dar îmi pare chiar rău de ele.

Spusele despre acest cumnat nesuferit îl cam zădărâră pe vel postelnic. Nu era de ajuns că trebuia să se coboare la a asculta un zarzavagiu, dar i se mai aducea aminte şi că are drept cumnat un fecior de podană, altă pildă de nemernic care s-a căpătuit prin uşi dosnice. Îşi stăpâni însă furia şi nemulţumirea şi – ca om ales şi evghenicos ce era – îşi zugrăvi pe chip aceeaşi falnică şi răbdătoare înălţime din care-şi privea oaspele, ceea ce-l sâcâi peste măsură pe armaş.

- Te căinez pentru necazurile ce ţi le pricinuieşte dregătoria ta, dar nu văd cum aş putea să-ţi uşurez îndatoririle.

- Tocmai dorinţa de bine m-a adus în casa domniei tale. Mă gândeam că, dacă aş reuşi să-l ajut cumva pe serdar, mi-aş spăla într-o oarecare măsură păcatele care mă apasă.

Postelnicul deveni mai atent, fără însă a arăta că i-ar fi fost stârnită curiozitatea. Nu prea întrevedea unde voia să ajungă celălalt, căci nu putea ghici încotro bat vorbele sale în doi peri. Era însă limpede că numai de soarta podoabei sale de cumnat nu-i plângea sufletul. Prevăzător, se feri să arate pe chip vreun semn care l-ar putea descumpăni pe armaş, făcându-l să nu-şi ducă vorba la capăt. Dar nici îngrijat sau curios nu voia să pară, ca să nu-i

Material cu drept de autor

dea cumva simțământul că ar putea avea vreo înrâurire asupră-i.

- Întâi şi întâi, deşi serdarul este straşnic păzit din chiar porunca mea, mi-aş putea lua totuşi îngăduința de a-i mijloci aflarea anumitor ştiri sau povețe, duse lui prin viu grai, sau prin mici răvaşe. Aş face aceasta din adânca prețuire şi cinstire pe care o port înălțimii voastre!

Postelnicul se trase prevăzător în sine. Îl bătu gândul că armaşul îi se pregăteşte o nadă, pentru a-i pune la încercare credința față de domn. Oricum acesta avea întunecata faimă de a fi unul dintre uneltitorii cei mai lipsiți de suflet de la Curte, pe care nu-l atingea nici o mustrare de cuget chiar şi pentru cele mai cumplite josnicii pe care le făcea şi care nu erau tocmai puține! Astfel încât te puteai aştepta din parte-i la orice mârşăvie. Socoteala care-l îndruma pe oaspe, i se păru marelui postelnic simplu de ghicit. Vărzaru îl ispitea a alcătui câteva răvaşe către cumnat, care însă urmau a poposi pe masa domnului, dezvăluindu-l ca hiclean şi vânzător. Desigur că imediat ar fi urmat prigonirea sa de la Curte. Postelnicul nu vedea totuşi ce l-ar fi îndemnat pe vel armaş să-i dorească prăbuşirea. Oare numai din pizmă? Parcă nu-i venea să creadă. Lipsa unei pricini temeinice îl făcea să-şi închipuie că în spatele slujbaşului se ascundea altcineva... „Oare cine-mi poartă sâmbetele? Oare poruncile sau rugămințile cui le urmează? Cine să fie vrăjmaşul din umbră care mă pândeşte?" se întrebă îngândurat Constantin Cantacuzino. Erau întrebări la care, oricât s-ar fi străduit, nu-şi putea răspunde. Înțelegând astfel cercările armaşului şi simțindu-se amenințat din parte-i, marele postelnic se hotărî să-l repeadă fără să-l cruțe, dând măsura credinței sale de neclintit față de stăpânire:

- Dacă ții să-l izbăveşti, e treaba ta! Nu văd ce amestec am eu! Doar e la mâna ta. La urma-urmei tu îl păzeşti, aşa încât poți face cum ți-o fi voia. Dacă te mustră

Material cu drept de autor

cugetul, cum mi te lauzi, nimic nu te împiedică să-l faci scăpat ca să-ți găseşti astfel împăcarea sufletului!

Fu rândul armaşului să dea înapoi. Bineînțeles că-i putea înlesni fuga, dar asta i-ar fi dăunat, căci l-ar fi dovedit nevolnic şi prost slujbaş şi pesemne că şi-ar fi pierdut şi dregătoria. Pe deasupra trebuia să se teamă şi de răzbunarea spătarului Diicu Buicescu. În chip sigur acesta nu i-ar fi putut ierta o asemenea greşeală şi – folosindu-se de înrâurirea pe care o avea asupra lui Matei vodă – nu s-ar fi mulțumit numai cu alungarea de la Curte, ci ar fi continuat prigoana împotrivă-i şi după aceea. Era ştiut că acesta era peste măsură de răzbunător şi nu uita uşor o sfruntare. Nu era o privelişte care să-l ispitească pe armaş, aşa încât se grăbi să urmeze un alt făgaş care să-i îngăduie să prelungească iscodirea:

- N-aş dori să ajung eu în hruba în care zace acum sărmanul serdar, de aceea, cu toată mila creştinească ce i-o port şi cu toată prețuirea pe care o am față de domnia voastră, nu pot face ceea ce îmi cereți. Însă, ştiind că voievodul vă cinsteşte peste măsură, a-ți putea pune o vorbă pentru cumnatul dumneavoastră. Nouă ne lipseşte temeiul de a ne amesteca, căci nu putem arătă vreo pricină pentru care am face-o. De aceea vorbele noastre ar bate la ochi, pricinuind mai mult rău bietului om. Dar domniile voastre fiind neamuri – şi încă unele apropiate – un cuvânt din parte-vă se va bucura de altă ascultare...

Postelnicul fu izbit de vorbele: „nouă ne lipseşte temeiul". Se întrebă dacă zarzavagiul ajunsese să vorbească despre sine cu un pronume de cap încoronat?! Ar fi fost culmea! Sau mai degrabă îl făcea atent că glăsuieşte în numele altora? Parcă totuşi ceva îi spunea că celălalt nu urmărea să-i întindă o cursă, că altceva era la mijloc. Totuşi, neputându-şi da seama unde bătea armaşul, i se păru mai potrivit să se țină de-o parte.

Material cu drept de autor

- Aceasta am făcut-o deja, chiar fără să vină cineva să mă împingă de la spate! Îmi cunosc foarte bine îndatoririle față de neamuri! îl repezi zădărât postelnicul.

De astă dată era întrutotul nesincer, minținд numai ca să ocolească întortocherile în care îl vâra oaspele. Deşi trecuse mai bine de o lună de la întemnițarea serdarului, nu mişcase un deget pentru a-i veni în ajutor. Mai întâi pentru că socotea că înrudirea nu-i prea făcea cinste. Dimpotrivă îl scobora. Apoi nu voise să se sfădească cu jupâneasa Elena, care nu îngăduia să se rostească în casa ei nici măcar numele acestui frate de pripas, necum să i se mai dea şi vreun ajutor. Atunci când aflase de întemnițarea netrebnicului, femeia nu mai încăpu în sine de încântare şi socotea că bine îi făcuse Domnul, numai că îi trebuise cam mult până să se hotărască să-l învețe minte. Ar fi trebuit s-o facă mai degrabă, îl învinuia ea pe Matei vodă! Fratele acesta din flori, sădit la gard cum zicea ea, îi stătea ca sarea în ochi. Mama ei, al cărei nume postelniceasa îl moştenise, suferise peste măsură de mult tot văzându-şi bărbatul fugit la ibovnică. Suferise şi când aceasta îi turnase un fecior, ceea ce ea nu se dovedise în stare. Suferea şi pentru că umbletul pe la țiitoare nu era făcut nici măcar în ascuns, cu perdea, ca s-o ferească cât de cât de gura lumii! Suferea şi pentru că cealaltă se bucura de întâietate la aşternut. Suferea că ea, blagorodnică de viță veche, care se trăgea dintr-un neam din cele mai alese, era pusă în cumpănă cu o târgoveață oarecare, cu o sărăntoacă amărâtă, fata unui popă de mahala! Erau de neuitat priveliştile când deznădăjduită, furioasă, înlăcrămată, muma ei, pe atunci prima doamnă a țării, țipa aproape cu ură la domn: „Ce poți găsi la o precupeață nespălată?", iar Radu Şerban, răspundea liniştit cu un zâmbet mucalit în colțul buzelor: „Ceva ce rangul nu poate da unei femei." Zâmbetul acela, subînțelesurile tainice şi neruşinate ale scurtului

Material cu drept de autor

răspuns o răscoleau până în străfunduri pe principesă, o măcinau, îi înveninau zilele.

În mod firesc, fiica împărtăşi simţămintele mamei faţă de fratele acesta maşter şi de tot neamul maică-şi. Marele postelnic nu împărtăşea duşmănia pătimaşă a soaţei şi a soacrei, dar, din cuviinţă faţă principesă, se alăturase lor şi se arăta neprietenos faţă de cumnat. De altfel legăturile cu acesta nu-i aduceau vreun folos anume, încât nici nu prea avea pricină să le ia în seamă. Dar dacă nu urmărea să le adâncească, nici nu le respingea. Avea destulă învăţătură a vieţii ca să ştie că, întrucât nu poţi avea habar de ce-ţi mai pregăteşte viitorul, e mai înţelept să nu rupi nici o punte către cei din jur, căci niciodată nu poţi şti când aceştia îţi pot deveni folositori sau chiar trebuitori. Ori pentru a se putea sluji de ei la orice vreme, era bine să-i aibă puşi de-o parte. Totuşi în legăturile cu serdarul, postelnicul nu-şi urmase cu statornicie obiceiul. Când, cu vreo cinci ani în urmă, cumnatul fusese îndepărtat de la Curte, orice apropiere faţă de el se rupsese cu totul, în ochii postelnicului acesta pierzându-şi orice urmă de însemnătate.

Cererea care i se făcea îi era deci de tot neplăcută postelnicului, dacă nu chiar supărătoare. Trebuia să reînnoade o relaţie demult destrămată şi pe deasupra nici nu i-ar fi putut împărtăşi nevestei un asemenea gând fără a pricinui o straşnică sfadă în casă. Pe de altă parte nici nu vedea folosul pe care-l putea trage, înfrăţindu-se cu podoaba sa cumnat. Erau deci mulţime de pricini care-i cam tăiau dintru început orice poftă de a se amesteca în această istorie. De altfel se miră că celuilalt îi putuse trece prin cap asemenea cerere de ajutor – cunoscute fiind simţămintele nevestei sale, cât şi nemulţumirea întregii sale case faţă de această progenitură făcută la gard. Nu putea crede că armaşul Radu, care era păpuşar al tuturor zvonurilor, bârfelor şi uneltirilor de la Curte, să nu fi cunoscut până în

Material cu drept de autor

mărunțișuri cele care se petreceau sub acoperișul său și supărarea pe care o pricinuia simpla rostire a numelui acestui pui de bogdaproste, care se ținea de mare beizadea! Dacă Radu știa toate acestea (și în chip sigur le știa, își zicea plin de încredințare postelnicul), atunci ce putea căuta în casa lui?! Cum putuse dovedi o asemenea necuviință?! Desigur că la mijloc se afla ceva mai ascuns, lucru care îi scăpa!

- Bineînțeles că vel spătarul Diicu se va împotrivi, ca să nu i se știrbească renumele, dar noi ne vom strădui să-i punem stavilă, venind în ajutorul vostru când veți vorbi voievodului, făgădui armașul.

Din nou îi era dat postelnicului să audă acest „noi", care-l cam nedumerea. „Este numai un chip de a se împăuna și de a se fuduli al căpătuitului, împrumutând un limbaj ales de evghenicos, sau arăta că în spatele întregii istorii se dosește altcineva?" se întrebă din nou vel postelnicul Constantin. Cine puteau fi acești „noi" și ce țînteau la urma-urmei? Frământat de atâtea întrebări fără răspuns, postelnicul căzu pe gânduri, uitând parcă de oaspe. Acesta luă tăcerea drept încuviințare și se simți îmbărbătat să-și urmeze cugetările:

- Cunosc obraze care socotesc mântuirea serdarului ca pe un început al încercării de a preschimba soarta țării și făgașul spre viitorul nost...

Armașul, speriat de răsunetul vorbelor care-i scăpaseră, se întrebă dacă nu a mers prea departe. Fusese chiar pe cale de a mărturisi că „obrazele" despre care făcea vorbire erau nu mai departe decât prietenii săi și el însuși. Abia în ultima clipă se răzgândi și hotărî să se desluşească în așa chip încât să nu se înfățișeze ca fiind prea amestecat în întreaga poveste. Postelnicul își ascuți pe dată auzul și se încruntă ușor a mirare. Se părea că în sfârșit armașul se apropia tocmai de acel miez al lucrurilor, care-i stârnise

Material cu drept de autor

atâtea întrebări şi nedumeriri. Văzând că-i trezise în cele din urmă luarea aminte, Radu se grăbi să adauge:

- Aceste obraze se întreabă, după câte ştiu, dacă vel spătarul Diicu este cu adevărat potrivit ca să urmeze la domnie. Iar ei sunt înclinați să răspundă că nu! Dar nu se mulțumesc numai cu vorba... Ei vor să puie şi umărul ca să îndrume lucrurile spre folosul de obşte... Ori izbăvirea cumnatului domniei voastre, lovind în trăinicia renumelui spătarului, slujeşte țelul lor mărinimos de ocrotire a neamului. Aceste obraze nădăjduiesc că domnia ta le vei împărtăşi simțămintele şi temerile şi nu te vei da în lături de a-i ajuta!

- Nu prea înțeleg, însă, în temeiul cărei căderi vorbeşti despre aceste „obraze". O faci din aceea a armaşului care i-a dibuit şi-i cercetează spre a-i osândi, sau din aceea a copărtaşului? vru postelnicul să ştie.

Armaşul simți că a scăpat într-un loc primejdios de lunecos. Poate – prea încrezător în putința atragerii postelnicului – sărise peste cal, socoti el şi fu străbătut de un fior. Cum tăcerea era şi ea un răspuns, se feri să dea vreo deslușire şi amuți. Postelnicul pesemne îi înțelese încurcătura – poate chiar se şi bucura de ea – şi hotărî să curme întâlnirea:

- Bineînțeles că voi sări în ajutorul cumnatului meu, nici nu încape vorbă. Dar, ceea ce voiesc a face aceste „obraze" cam miroase a hainie, deşi poate mă înşel! Tu eşti mai în drept a judeca toată povestea. Oricum, eu, ca slugă credincioasă ce mă aflu, nu pot să încuviințez şi cu atât mai puțin să mă alătur unei înfrățiri a cărei supunere plecată față de scaunul țării nu mi-e prea limpede. Deşi credința către principe m-ar îndruma să-l înştiințez pe dată de cele aflate, nu o voi face totuşi, socotind că obrazele de care faci vorbire sunt îndemnate la cugetările şi faptele lor nu de micime sufletească, ci de dorința înfăptuirii binelui țării, altfel

Material cu drept de autor

desigur chiar tu i-ai fi întemnițat neîntârziat. Oricum, a griji de ele nu de datoria mea, ci a dumitale. Iar de vreme ce lucrurile sunt ştiute de marele armaş al țării, nici nu trebuie să-mi fac griji în privința lor, că doar el e privighetorul ordinii şi păcii pe aceste meleaguri. Iar de ştiam ceva primejdios stăpânirii, cui ar fi trebuit să mă destăinui, dacă nu scaunului tău dregătoresc. Însă dacă aceşti ipochimeni care grijesc de cumnatul meu greşesc totuşi cumva în sârgul lor, să nădăjduim că Dumnezeu le va fi de îndreptare şi de luminare şi-i va întoarce din rătăcire, bineînțeles dacă în sufletele lor curate s-a înstăpânit într-adevăr dragostea de nevoile obştii noastre urgisite. Nu voiesc să-i judec, ci las această grijă în seama Celui de Sus şi a privegherii tale.

Postelnicul vorbea tihnit, ca om cu greutate ce se afla. De altfel toate părerile, chiar şi cele mai neînsemnate, şi le înfățişa cu migală şi o anume măreție plină de fală, cu încredințarea că astfel le împrumută o mai mare însemnătate şi mai multă adâncime. De altfel nu numai în felul său de a vorbi, ci şi în felul său de a se purta, sau de a se înveşmânta se putea ghici aceeaşi nemăsurată pohfală de ființă aşezată mai presus de toți ceilalți. Ori, cu asemenea fire şi cu moşi împărați în ținuturile dinspre răsărit şi regi înspre asfințit – şi ca ginere de voievod băştinaş totodată –, socotea sub vrednicia sa să se înfrățească cu nişte uneltitori mărunți, amestecându-se într-o urzeală de mâna a doua, şubredă şi fără sorți. El înțelegea să se vâre doar în istorii cu adevărat însemnate, al căror câştig să fie îndestul de mare încât să devină vrednice de sârgul unui velit[54] de măsura sa! De altfel şi într-acestea înțelegea să-i împingă pe cei mărunți în față, la vedere, el rămânând ca păpuşarul în umbră, nevăzut şi nemânjit, trăgând doar sforile celorlalți. Era obişnuit să

---

[54] (*Înv.; în Evul Mediu, în Țara Românească şi în Moldova despre boieri*) Care ocupa primul loc (se află pe treptele de sus) în ierarhia boierilor; de întâiul rang; mare. – Din *vel în rom.* - din sl. **veliĭ.**

Material cu drept de autor

ţină în mână şi să joace soarta altora, dar nici prin gând nu-i trecea s-o lase pe a sa pe seama acestora.

Armaşul însă îi cerea să intre făţiş în urzeală şi, culmea, la rând cu ceilalţi, care desigur erau toţi de seama zarzavagiului! Aşa ceva nu-i putea fi pe plac, chiar dacă ar fi putut crede că Radu Vărzaru era sincer. Dar se putea la fel bine ca tot acest bâlci să fi fost închipuit cu menirea de a-i întinde o cursă. Cine nu ştia că în spatele chipului ales al marelui armaş se ascundea un iad de intrigi şi uneltiri. A se amesteca laolaltă cu asemenea nemernic îi putea aduce fără îndoială şi unele foloase, dar în chip sigur şi nemăsurate primejdii – altă pricină de a nu încheia vreo învoială cu el. Armaşul îşi îngădui totuşi să stăruie:

- Dacă în aceste clipe de restrişte nu ne învoim să cugetăm temeinic la viitor, însemnă să ne trădăm ţara şi rosturile.

- Aici socot că ai dreptate. Voievodul poartă într-adevăr în spinare cam multişori ani, iar moartea i se poate întâmpla în orişice clipă, deşi Măria Sa nu e de fel nevolnic la trup, da-i-ar Dumnezeu încă multe zile, că le merită! Dar e firesc totuşi, ca orice cuget cinstit şi cumpătat, oricât de credincios ar fi domnului, să se gândească la ziua de mâine şi să se teamă de-o nenorocire. Din această pricină şi făgăduiam să nu vorbesc nimănui despre „obrazele" de tine ştiute, lăsându-ţi numai ţie grija de a le priveghea ca să nu sară peste cal... Dar mă întreb dacă aceşti chibzuiţi boieri au găsit o cale mai bună de moştenie a scaunului, decât aceea dăruită nouă de Matei vodă, sub chipul lui Diicu?

Vel armaşul fu luat pe nepregătite, căci tot sârgul său, precum şi al părtaşilor săi, se îndreptase spre înlăturarea oblăduitului domnului, dar uitaseră cu totul de a-i găsi un înlocuitor care să umple golul pe care chiar ei îl pricinuiau. Cum era silit să însăileze la repezeală un răspuns la

Material cu drept de autor

întâmplare, hotărî să-l linguşească pe postelnic, în nădejdea că astfel îl va ademeni mai uşor:

- Fără să fi rostit numele cuiva, ei se gândeau la un obraz de vază, care să se bucure de mare prețuire în ochii obştii şi să stăpânească multe legături în lumea celor de sus, să fie avut şi ales, de neam înalt ... ca domnia voastră ...

Constantin Cantacuzino fu sincer încântat şi, cum avea o părere peste măsură de bună despre sine, socoti pe deplin îndreptățită lămurirea încropită la repezeală de armaş. I se părea cât se poate de firesc ca alții să socotească că i se cuvine un tron şi o coroană! Înaintaşii săi primiseră la vremea lor scaune de cârmuire mult mai însemnate decât cel al amărâtei Ungrovlahii! Însă, sub chipul unei prefăcute smerenii, arătă – cuprins parcă de sfiiciune – că el nu visează la asemenea măriri, năzuințele sale fiind mult mai umile. Dar faptul că simțise nevoia de a arăta în cuvinte foarte cuviincioase şi smerite că nu poate primi cinstirea, dovedea că luase totuşi gândul foarte în serios. Ca să-şi întărească spusa şi pentru a se arăta mai presus de mărunta lor rugă, îşi încheie lămuririle, uitând de spăşenia şi sfioşenia cu care-şi începuse vorba:

- Nu pot să mă învoiesc să fiu domn, căci este un meşteşug încărcat de ponoase! Mie îmi place mai mult să numesc şi să mânuiesc eu domnii, decât să fiu unul dintre ei! Aşa încât nu are rost să mai chitiți la alegerea mea!

Armaşul văzu licărind din nou o nădejde, de vreme ce minciuna izvodită în grabă îi fusese luată de bună. Faptul că nu le primea ruga era neîndoios o simplă fandoseală de ochii lumii, care să dovedească că nu se mulțumeşte cu pomeni şi că, dacă doreşte într-adevăr ceva, îşi ia singur. Din toate se înțelegea însă că, deşi până una-alta nu se învoia a trece pe față de partea lor, nu le era totuşi duşmănos şi că pe tăcute chiar le va ține partea. Armaşul îşi dădea seama că în acea clipă nu putea dobândi mai mult,

Material cu drept de autor

drept care hotărî să încheie aici această primă încercare de ademenire, dar avu grijă să o facă în aşa fel încât să-şi poată îngădui o revenire:

- Acele obraze cunoscute mie doreau să afle ce chibzuiesc unii sfetnici mai însemnați despre starea Curții. Năzuiau să le primească sfatul pentru ca să fie feriți de păcatul vreunei greşeli. Ar fi nedrept să fie bănuiți de vreo uneltire perfidă! Ei năzuiesc doar la binele țării şi vor să se grijească de viitorul ei. Dar nu o pot face singuri, au nevoie de ajutorul, înțelegerea şi ocrotirea unor bărbați puternici ca domnia voastră!

Se ferise cu deosebită grijă de a folosi cuvântul „prieteni", înlocuindu-l cu cel de „obraze cunoscute". E drept că primul era mai apropiat adevărului, dar i se părea că sună prea primejdios, înfățişându-l în chip de copărtaş şi nu de simplu mijlocitor al uneltitorilor. Ori el socotea mai înțelept să trezească credința că ar sta de-o parte de aceste amestecături şi doar le-ar arăta oarecare îngăduință, crezându-le cu folos clipei pe care o trăiau. Din prevedere se strădui chiar să dea de înțeles că aflase de acele „obraze" întâmplător, în răstimpul cercetărilor făcute în slujba domniei, ținându-le de atunci sub priveghere, însă de la oarecare depărtare.

La rându-i postelnicul nu era nici el nemulțumit de încheierea la care ajunseră. El era deci recunoscut de ceilalți ca un povățuitor din umbră şi îi putea înrâuri şi mânui, dar cu toate aceasta nu i se putea aduce vreo învinuire dovedită. De vreme ce nu i se cerea să înfrunte fățiş o primejdie, de vreme ce nu trebuia să stea deschis alături de o uneltire împotriva domnului, nu avea pricină de a nu se arăta binevoitor față de acei necunoscuți. Ba chiar îl încânta putința de a fi păpuşarul ascuns care le va trage sforile şi care va juca prin ei soarta țării. Asemenea stare era pe gustul

Material cu drept de autor

său, fiind pe măsura făloşeniei sale. Deci i se descopereau destule pricini de a deveni mai înțelegător față de musafir.

Armaşul îşi dădu seama, nu fără plăcere, că mândrul boier, schimbase felul de a-i vorbi din clipa când îi dăduse de înțeles că uneltitorii – şi el însuşi – s-ar fi gândit la dumnealui, pasămite, ca urmaş la scaunul domnesc. Astfel cuvântul „tu", cu care-l numise la început, devenise dintr-o dată „dumneata". Radu ajunse de aceea la încheierea că – prin acest cugetare – atinsese o slăbiciune a vel postelnicului, făcându-l să-şi dea pe față visurile tainice. Lucrurile merseră atât de departe, încât la plecare se despărțiră în chip destul de prietenesc...

Câştigul făcut îl încânta pe armaş, cât şi pe prietenii săi, căci vel postelnicul se bucura de ceva înrâurire la Țarigrad, având strânse legături nu numai cu slujbaşii seraiului, ci şi cu mulțime de neamuri şi prieteni lăsați acolo în urmă, care la rând-le găseau ascultare la mărimile Înaltului Devlet. Apoi nu era de disprețuit nici locul ce-l avea şi nici puterea de care se bucura la Curtea târgovişteană.

Dar Radu Vărzaru avea mintea îndestul de ascuțită ca să înțeleagă dedesubturile legăturii cu Cantacuzinul: dacă ar fi fost dați de gol, el ar fi fost primul care, nu numai că s-ar fi rupt cu totul de ei, dar s-ar fi şi ridicat chiar foarte mâniat împotriva lor, înfierându-i mai neîndurător chiar decât potrivnicii lor recunoscuți.

*

Aşezat în ceardacul mândrei sale case, marele armaş privi cam nedumerit la cei trei călăreți care intrară în ogradă, cu atât mai mult cu cât unul dintre ei avea mâinile legate la spate, iar picioarele cetluite pe sub pântecele calului. Îi urmări cum trag la conovețe, cum îşi priponesc

Material cu drept de autor

fugarii şi cum îl ajută pe cel cetluit să descalece. Un copil de casă veni în fugă şi-l înştiință că armăşelul care fusese trimis la Ciocăneşti, după nişte furi ce se tupilau prin bălțile Dunării, înturnându-se, ar dori să i se înfățişeze neîntârziat. Printr-o înclinare a capului Radu Vărzaru îi dădu îngăduința cerută şi unul dintre noii veniți urcă scările şi îngenunche în fața sa:

- Mărite stăpâne, alergând noi după nişte hoți prin bălțile de la hotarul dinspre miazăzi, am întâlnit prin ascunzişuri un bărbat ce ne-a stârnit mirare şi îndoieli. Bineînțeles, l-am luat pe dată la cercetat. A tăgăduit a avea vreo legătură cu furii pe care-i căutam şi nu mințea. Noi însă nu l-am iertat şi în cele din urmă, după ce i-am muiat bine ciolanele, ca să scape de bănuiala înfrățirii cu tâlharii, a adeverit că vine ca iscoadă din cetatea Dârstorului[55]. După limbă şi înfățişare ne-am dat seama că nu era păgân de-al preamăritului Siavuş paşa, ci că era de neamul nostru. După alte trudnice cercetări am aflat că nici nu era în slujba paşei, ci a unui oaspete al acestuia, după cât se zice, român şi el…

Vorba îi stârni armaşului luarea aminte. El cercă, fără a izbândi, să-şi dea seama dacă în ultima vreme a auzit despre fuga vreunui boier, care, ajuns la cuțite cu Matei vodă, să-şi fi căutat adăpost la necredincioşii de peste Dunăre.

- Bineînțeles că am dorit să aflu cine este acel oaspe. Până la urmă, pusă la cazne, iscoada a mărturisit că stăpânul nu ar fi altul decât un anume Radu, care se crede feciorul lui Mihnea vodă şi frate maşter cu Alexandru vodă Cuconul!

Marele armaş îşi dădu seama că ceardacul nu era locul cel mai potrivit pentru a vorbi despre asemenea

---

[55] (*Înv.*) oraşul Silistra de azi. Numele aminteşte de cetatea antică Durostorum, ridicată de romani, ale cărei ruine se află în imediata vecinătate.

Material cu drept de autor

gingaşă istorie. Ştirea – prin dedesubturile care i se puteau bănui – se cerea cercetată mai cu fereală. Împrejurarea că un fiu şi frate de domn neguța în taină o înțelegere cu Siavuş paşa, care în multe privințe devenise mijlocitorul dintre Înalta Poartă a Fericirii şi voievozii români, era semnul unor primejdioase uneltiri, care puteau pricinui mari schimbări pe aceste meleaguri... Dacă vestea ajungea la urechi la care nu se cuvenea, putea da naştere la zvonuri cu totul nedorite, ba putea stârni chiar şi ceva tulburare. Desigur că n-ar fi lipsit nici aceia care s-ar fi gândit să tragă folos de pe urma ştirii, înturnând-o cumva în câştigul lor. Ori n-avea rost să dea asemenea chilipir din mână! Mai întâi trebuia să chibzuiască cum s-ar putea sluji el mai bine de întâmplare. Dar pentru aceasta trebuia să fie singurul ei cunoscător. Drept care făcu semn de tăcere slujbaşului său, poftindu-l să-l urmeze în casă. Abia când uşa odăii se închise în urma lor, vel armaşul îngădui celuilalt să-şi istorisească mai departe povestea.

- Iscoada spune că Siavuş paşa îl ține pe acest Mihnea Celebi la mare cinste, îngăduindu-i să locuiască în palatul său, unde i-a pus la îndemână mai multe odăi din cele mai frumoase. Cei doi se văd zi de zi şi tăinuiesc îndelung. Ținta acestor sfaturi pare a fi înjghebarea unei urzeli menite a surpa stăpânirea măritului Matei vodă, de bună seamă în folosul acelei beizadele netrebnice...

Ochii marelui armaş începură să sclipească. Ştirea era de cea mai mare însemnătate, întrecând chiar şi cele mai frumoase vise pe care şi le-ar fi putut închipui. Un altul în locul său s-ar fi repezit să folosească cele aflate în chipul cel mai obişnuit şi mai nerodnic, vânzând-o în grabă – înainte ca s-o afle şi alții – celui dintâi ce-ar fi putu fi îngrijat de ea şi anume domnului. Dar Radu Vărzaru era un uneltitor mult prea viclean şi prea dibaci ca să se poată mulțumi cu atâta de puțin. Se întrebă imediat dacă nu cumva are mai mult de câştigat punând-o la îndemâna altcuiva, sau trecând-o – o

Material cu drept de autor

vreme cel puțin – sub tăcere. În acea clipă nu-şi dădea seama cine i-ar putea da mai mult, dar cugetul îi spunea că nu trebuie să se pripească. De altfel, pentru ca noutatea să poată fi neguțată cu folos sporit, trebuia s-o cerceteze mai îndeaproape, întorcând-o pe toate fețele, ca să nu-i scape nici un mărunțiş, căci fiecare îşi putea avea însemnătatea şi prețul său.

Înainte de toate trebuia să culeagă cât mai multe ştiri despre această aşa-zisă progenitură a lui Radu vodă Mihnea, căci ipochimenul îi era cu totul necunoscut, iar în țara era îndoielnic să fi auzit cineva de el. Apoi se cuvenea să cerceteze ce mijloace îi stăteau la îndemână şi dacă ele închipuiau într-adevăr ceva vrednic de luat în seamă sau dacă nu cumva la mijloc nu era decât un simplu foc de paie. În cele din urmă trebuia să cântărească cu multă cumpănire cât şi cui va împărtăşi cele ştiute, spre a putea trage cât mai mult folos, din cât mai multe părți, de pe urma acestei istorii. Pentru vel armaş această din urmă socotință era şi cea mai însemnată, ea având a-i îndruma chipul de a desluşi întreaga poveste, în aşa fel încât înfățişarea acesteia să-i fie cât mai prielnică... Întrucât armăşelul nu ghici hăul de socotințe întunecate pe care le stârnise în mintea mai-marelui său, continuă a povesti fără nici un fel de ascunzişuri şi fără a-şi face griji:

- Cum în acele clipe am simțit că pe umerii mei stă izbăvirea domnului şi a țării, am lăsat tâlharii în plata Domnului – cu nădejdea că nu mă veți certa pentru aceasta – şi am venit degrabă să vă înfățişez cele aflate, în semn de adâncă credință față de Măria Sa, prealuminatul Matei vodă! Şi vă rog să mă credeți, că nu gândul la o răsplată bogată, ci iubirea către înțeleptul nostru cârmuitor mi-a călăuzit paşii! minți cu spăşenie măruntul slujbaş, care, în chiar clipa în care-şi însăila în vorbe sforăitoare mărturia de credință, se şi vedea încărcat cu câteva pungi de aur.

Material cu drept de autor

- Când Măria Sa va afla vestea, sunt sigur că nu va pregeta să-ți arate deplina sa mulțămire! De pe acum te poți bucura de darurile regeşti cu care vei fi copleşit! A dat norocul peste tine! Ceea ce ai adus tu azi te va ridica la înaltă prețuire, îl încredințâ armaşul, întrecându-se în a-i lăuda răsplățile ce-l aşteaptă, în nădejdea de a-i câştiga încrederea şi a-i cumpăra tăcerea.

Bărbatul, fire simplă şi fără ascunzişuri, fu nespus de încântat. Abia îşi încăpea în piele de mândrie. Mintea i se înfierbântă. Nu se mulțumi să se închipuie numai cu brațele încărcate cu pungi de galbeni, ci se văzu sărutat de voievod pe amândoi obrajii, în semn de mişcătoare recunoştință. Desigur că domnul va fi atât de bucuros, încât nu va şovăi să-l dea de pildă de credință întregii Curți – îşi zise el în culmea avântului ce-l cuprinsese –, îmbogățindu-şi prin aceasta priveliştea înălțării cu o nouă întâmplare pilduitoare. Iar boieri bătrâni şi aleşi se vor înghesui să-l vadă şi să-l atingă ca pe o minune. Toată adunarea aceea de fețe de seamă îl va privi cu nețărmurită prețuire şi cu întemeiată pizmă!

Dorind să îndreptățească cât mai deplin recunoştința voievodală, armăşelul se grăbi să dea măsura nemăsuratei sale râvne. Era încredințat că de astă dată va stârni într-atât uimirea marelui armaş încât îl va lăsa fără grai. După această ispravă desigur că va creşte într-atât în ochii săi, încât putea nădăjdui să fie înălțat chiar la rangul de treti[56] armaş! Drept care, aplecându-se spre urechea sa – parcă de teamă de a nu fi auzit de altcineva –, cu voce tainică, îi şopti o ştire pe care o socotea şi mai grozavă decât cea dintâi.

---

[56] (*Înv.; în Evul Mediu, în Țara Românească şi în Moldova, apelativ care precede un titlu sau un rang boieresc. Invar. num. ord.*) Al treilea (în rang, în ierarhia posturilor de la Curtea Domnească). *Ex. treti-stolnic, treti stolnic, treti-logofăt, treti logofăt.* – Din sl. **tretiĭ.**

Material cu drept de autor

- Sunt unii boieri, stăpâne, a căror credință către Domnul nostru s-a cam clătinat!

Vărzaru fu cutremurat de o înfiorare rece, care-i coborî în chipul unor furnicături de-a lungul şirei spinării. Clipi speriat din ochi. O clipă crezu că se dăduse de urma înțelegerii încheiate cu vel vistiernicul şi cu marele sluger. Senin şi nebănuitor, fără a băga ceva de seamă, armăşelul reluă lămuririle:

- Ei bine, aceşti trădători uneltesc laolaltă cu Mihnea Celebi! Viclenia lor fără de seamăn poate fi dovedită în chip neîndoios printr-o carte a urzitorului către vel paharnicul Hrizea din Bogdănei, carte pe care am găsit-o ascunsă în veşmântul iscoadei.

La aceste cuvinte scoase din buzunar o hârtie groasă, împăturită, pe care i-o întinse lui Vărzaru. Acesta, răsuflând uşurat, căci îşi dădea seama că se speriase degeaba, străbătu cu privirea răvaşul, încercând a desluşi – nu fără curiozitate – slovele. Începutul nu spunea mare lucru, arătând mai degrabă că izvodul era o simplă încercare de iscodire şi ademenire a paharnicului. Pribeagul îşi arăta încredințarea ca vel paharnicul i-a păstrat credința pe care „bunicul şi tatăl domniei tale au arătat-o iubitului meu părinte şi neprețuitului meu frate." Mai departe se zugrăveau aceste vechi semne de ascultare şi supunere prin înşirarea unor întâmplări, poate unele chiar închipuite, care trebuia, fie să îndatoreze, fie să mişte, fie să ducă cu gândul la făgăduieli care, prin înțelesul lor nedesluşit, să stârnească în închipuire ademenitoarea privelişte a măririlor. Spre pildă se istorisea cum odinioară Dumitraşco din Bogdănei, tatăl paharnicului de acum, fusese făcut mare pitar, iar bunicul, Hrizea din Bălteni, mare vistiernic. Era uşor de întrevăzut că prin această înşirare fugarul urmărea pe de-o parte să trezească recunoştința paharnicului pentru cinstirile făcute moşilor, iar pe de alta să-i dea de înțeles că şi lui îi e larg

Material cu drept de autor

deschisă calea măririlor, dacă va fi înțelegător şi înțelept. Mai încolo i se aducea aminte cât de legați se simțiseră Radu vodă Mihnea şi bunicul său – al cărui nume tânărul dregător îl purta –, de vreme ce, în clipa când fusese mutat din domnia Ungrovlahiei într-aceea a Moldovei, cel dintâi stăruise pe lângă cel de al doilea ca să-l urmeze tot ca mare vistiernic, iar acesta se învoise. Însă semnul cel mai înalt al prețuirii născute între ei îl închipuise – după părerea fugarului – împrejurarea că bunicului său îi revenise cinstea ca, împreună cu postelnicul Trufanda, să aducă la Bucureşti trupul neînsuflețit al scumpului său părinte, însărcinare pe care bunul paharnicului o împlinise în chipul cel mai lăudabil. Armaşul înțelegea prea bine că biv vel vistiernicul făcuse cărăuşia în chip desăvârşit, dar nu prea înțelegea cum era cu simțirile de prețuire care veneau din cealaltă parte, adică din acea a răposatului, de vreme ce acesta zăcea mut şi ferecat în scânduri. Trecu însă repete peste acest crâmpei al răvaşului, căutând nerăbdător mai departe. Era vădit că întâmplările din urmă erau gândite ca să înduioşeze cititorul.

„Întru această nădejde (adică pesemne aceea că părinteasca credință s-ar fi moştenit) îți scriu cele de mai jos" – adăuga pribeagul în încheierea rândurilor de început ale cărții sale. Abia mai departe urma partea care merita a fi luată cu adevărat în seamă, căci Radu Mihnea cel tânăr – Mihnea Celebi cum i se spunea la curțile de din jos de Dunăre, unde se oploşea – îşi arăta încredințarea că ceasul său a sosit şi că va face tot ce se cade ca să calce pe urmele slăvitului său părinte. Năzuința de a urca în scaunul Țării Româneşti era deci mărturisită fără înconjur, iar putința de a o împlini era legată de „marele ajutoriu ce-mi iaste juruit cu multă iubire de către cineva a cărui putere – de o vei cunoaşte – domnia ta însuți o vei prețui nespus". Pribeagul stăruia asupra acestui reazem, căci îşi dădea seama că numai prin acesta îl putea încredința pe paharnic că nu zămisleşte

Material cu drept de autor

năluci. Rândurile izvodului erau mai mult decât limpezi. Din păcate însă nu se amintea nici un nume pentru cel care închipuia reazămul ocrotitor şi nici vreun alt semn care să arate deslușit cine era cel cu pricina. Armaşul se gândi că desigur, de vreme ce beizadeaua se găsea la mare cinste la curtea de la Dârstor, cel despre care se făcea vorbire nu putea fi altul decât vijeliosul paşă de Silistra şi Oceacov, care fusese, cu puțin în urmă, chiar mare vizir. În parte avea dreptate, însă, cum va afla mai târziu, acesta nu era singurul oblăduitor al vajnicului râvnitor la domnie.

În încheiere – cum era şi firesc – fugarul îl ruga pe paharnic să i se alăture şi să câştige de partea sa şi alte cinstite obraze, căci – după cum scria el – „celor credincioşi mie multă milă le voi arătă."

Armaşul aşează izvodul pe masă, dar nu înainte de a-i cerceta pecetea. Pricina care-i stătea în față se dovedea peste măsură de anevoioasă şi mult mai încurcată decât i se păruse din capul locului, deşi, aşa cum se putea înțelege din răvaş, lucrurile se găseau abia la începutul lor. Încă nu ştia cum se va sluji de cele aflate, dar i se părea de mare însemnătate să rămână deocamdată singurul lor cunoscător. Se va bucura astfel de întâietate nu numai față de părtaşii săi, ci şi față de Curte şi de domn.

Din clipa când slujbaşul său îi vorbise de Radu Mihnea – chiar înainte de a şti de carte –, avusese simțământul tulbure că soarta îi dăruia răspunsul la întrebarea vel postelnicului legată de chipul cum vedea umplut golul pe care surparea lui Diicu îl lăsa în urmă... Acum, după ce-i citise şi izvodul, simțea că necunoscutul, de urma căruia abia dăduse, putea avea mare însemnătate în viața sa şi a prietenilor săi. Gândurile care îi săgetau prin cap – rod a unei clipe de înfierbântare – erau însă până una-alta încă prea nedeslușite. Ceea ce ştia era că trebuie să afle calea de a împleti urzelile lor cu ale străinului, pentru a-l

Material cu drept de autor

putea folosi pe acesta ca să-şi împlinească plănuirile. Cu cele aflate îl avea la mână şi pe paharnicul Hrizea, pe care-l va face să-i mănânce din palmă. Putea juca o carte mare... Cum va purcede nu ştia încă. Avea nevoie de vreme ca să chibzuiască pe îndelete ce avea de făcut şi de vălul unei desăvârşită tăceri în jurul poveştii, pentru ca nimeni să nu-i tulbure urzelile.

Dar, oricare ar fi fost calea pe care o va alege până la urmă, prima sa grijă trebuia să fie aceea ca, până una-alta, nimeni să nu poată afla nimic. Iar de aici pornea necazul. Îl îngrija cu deosebire armăşelul care-i adusese ştirea. Din păcate acesta, mult prea guraliv, prea mândru de isprava sa, prea deschis la fire şi încrezător în semeni, era greu de înduplecat ca să tacă. Desigur că putea fi sfătuit să rămână mut, dar, datorită felului său de a fi, era îndoielnic că şi-ar fi putut ține făgăduiala chiar de s-ar fi jurat pe Sfânta Scriptură. Deci această cale de a zăvorî taina cădea de la sine. Ori dacă gura nu-i putea fi ferecată cu mijloace firești, nu mai rămânea decât să i-o astupe pământul! Având de ales între aceste două mijloace de a-l face să tacă, ultimul i se păru mai sigur, dacă era dus în grabă la împlinire.

- Bănuiesc că-ți dai seama de însemnătatea celor care le-ai scos la iveală, începu sfătos vel armaşul Radu Vărzaru, blând ca un uncheş care vorbeşte nepotului său. Dacă ştirile sunt adevărate nu trebuie făcută zarvă în jurul lor, pentru a nu ajunge cumva vreun zvon la cei vinovați, cum că au fost dați de gol. Asta le-ar da putința, ca prin fugă sau în alt chip, să scape de osânda cuvenită. Măria Sa nu ne-ar ierta asemenea greşeală. Deci, din credință față de domn şi pentru a-ți pune pielea la adăpost, eu te sfătuiesc să învălui totul în cea mai desăvârşită taină. De asemenea nu trebuie să ne pripim. S-ar putea ca la mijloc să nu fie nimic adevărat, ci doar dorința cuiva de a prigoni nişte nevinovați care-i stau în cale! De-ar fi aşa, cred că-ți dai seama cât de

Material cu drept de autor

aprig se vor răzbuna asupră-ți boierii năpăstuiți, crezându-te înțeles cu vrăjmaşii lor. După ce-şi vor dovedi nevinovăția, nu vei putea scăpa de furia lor nici în gaură de şarpe şi eşti prea mic şi prea sărac ca să li te poți pune împotrivă! Deci ia seama, cu o vorbă necugetată nu faci rău numai acelor nevinovați, nu-ți vei face rău numai ție, ci mă vei trage şi pe mine după tine, ca părtaş. Deci dacă facem vreo greşeală, plătim amândoi, primejduindu-ne averea sau chiar viața! De aceea trebuie să cugeți foarte bine la ce vei spune de acum încolo! Ştirile trebuiesc dovedite şi adeverite pe îndelete, de aceea cercetarea poate fi peste măsură de îndelungată. Iar pentru a izbândi, trebuie făcută în cea mai deplină taină. Acestea sunt deci pricinile pentru care socot că trebuie să te prinzi cu jurământ că nu vei sufla nimănui vreo vorbă, oricine ar fi, fie el chiar domnul însuşi!

- Voi face, jupâne, aşa precum îmi ceri, se învoi armăşelul fără însuflețire.

El nădăjduise într-o recunoaştere neîntârziată, zgomotoasă şi plină de cinstiri şi preamăriri. Se gândise spre pildă că vel armaşul, uimit şi încântat de agerimea sa, va chema laolaltă toată curtea armăşească şi-l va copleşi cu laude, în strigătele de mirare şi prețuire ale boiernaşilor şi argaților strânşi laolaltă. Apoi îl va urca în rădvanul cel îmbrăcat cu piele şi bătut cu ținte de argint aurit, ca să-l ducă la palatul domnesc. Şi mai departe trăgea nădejde că, de la slugile armăşiei, vestea se va răspândi fulgerător prin cetatea de scaun, iar târgoveții, cuprinşi de curiozitate, vor ieşi în uliță la trecerea sa şi şi-l vor arăta cu degetul unul altuia, cuprinşi de minunare, în vreme ce el, smerit şi ruşinat de atâta băgare de seamă, şede ascuns pe lavița din spate a fălosului rădvan. Apoi domnul însuşi îl va primi în capul scărilor – cu brațele deschise – şi în fața tuturor curtenilor, de la rândaşii de la grajduri, până la boierii de sfat, îl va îmbrățişa plin de recunoştință, arătându-i lui – suflet de om

Material cu drept de autor

oarecare, dar cinstit şi credincios – o preţuire de care nu avusese parte nici unul dintre privitori. Însă făgăduiala pe care i-o smulsese stăpânul îi spulbera nemilos închipuirile. Câte nădejdi nu-şi făcuse, câte visuri nu ţesuse şi ce uşor se destrăma totul, ca un fum, ca rotocoalele de abur ale răsuflării, în aerul gheţos al iernii! Vocea vel armaşului îl trezi din amarul dezamăgirii.

- Aş dori să ştiu dacă mai este cineva care are ştiinţă de prinderea iscoadei, căci s-ar putea întâmpla ca acela, din prostie sau nesocotinţă, să scape vreo vorbă nesăbuită, stricând tot sârgul nostru întru apărarea domnului şi a liniştei ţării, punându-ne chiar şi pe noi în primejdie.

Armăşelul făptuise cercetările dimpreună cu un prieten al său, care îndruma paza graniţei prin părţile căpităniei de margine a Lichireştilor. Acesta priveghea hotarul şi pe la bălţile Ciocăneştilor, loc pe unde obişnuit treceau spre ţară călătorii care veneau dinspre Stambul, ori năzuiau într-acolo. Nu cuteză însă să mărturisească acest lucru mai-marelui său, de teamă că acesta l-ar putea mustra că a fost cam neprevăzător. Era sigur că, după ce se va reînturna în ţinuturile de la Dunăre după acei lotri după care fusese trimis, îşi va putea îndupleca prietenul să nu facă vâlvă. Socoti de aceea că nici ţara şi nici domnul nu pierd nimic dacă va tăinui această înfrăţire. Tăcerea avea meritul nu numai de a-l cruţa de săpuneala armaşului, dar pe deasupra, mulţumită ei, putea păstra numai pentru sine dreptul la obştească recunoştinţă la care se aştepta.

- Dar soţul ce ţi-a fost alături pe drum ce ştie?

- Ştie ceva, dar mai nimic, căci fiindu-mi slugă nu-i prea dau socoteală de trebile mele. De altfel e foarte credincios, iar dacă-i spun să tacă, va fi mormânt... Puteţi fi fără grijă în privinţa lui. În bună măsură crede că prinsul e unul din acei lotri după care am plecat dintru început! minţi el, în nădejdea că aşa potriveşte lucrurile mai bine.

Material cu drept de autor

- Atunci cheamă-l încoace şi împreună să vă legaţi prin jurământ că veţi păstra tăcerea până vă voi da eu dezlegare. Vai de cel care nu-şi va ţine legământul. Unde-i stau picioarele acolo îi va sta şi capul! ameninţă armaşul.

Iar ca să nu bată la ochi stăruinţa sa, simţi nevoia să zugrăvească din nou marea primejdie care izvora din împrejurările clipei, ceea ce nevoia deosebită prevedere şi griji cu totul aparte de păzire a tainei:

- Cugetă şi tu ce povară ne apasă pe umeri! Soarta neamului este în mâinile noastre! Izbăvirea ţării şi a domnului ei depinde în această clipă de noi amândoi! De acum înainte trebuie să ne chibzuim de zece ori fiecare pas înainte de a-l face!

Copleşiţi de înfrigurare şi nespus de mândri de însemnătatea tainei lor, dar tulburaţi totodată şi de ţărmonia – neobişnuită pentru ei – la care le era dat să ia parte sub îndrumarea unui boier velit de întâiul rang dregătoresc, cei doi se supuseră cu adevărată pioşenie cerinţei stăpânului lor. Se dovedeau de o neprihănire şi de o nevinovăţie sufletească vecină cu prostia, care ar fi înduioşat pe oricine în afara marelui armaş, nesimţitor la asemenea gingăşii.

Când, după aceea, armăşelul dădu de înţeles că se gândeşte la reînturnarea sa la Lichireşti, ca să prindă tâlharii după care plecase, Radu Vărzaru îl opri sub cuvânt că în zilele următoare doreşte să-i încredinţeze o însărcinare mai osebită şi deci mai potrivită pentru un slujbaş de destoinicia sa. Dădu de înţeles că este vorba de urmarea cercetărilor legate de acel Mihnea despre care adusese veşti.

Pătruns de simţământul însemnătăţii noilor sale îndatoriri şi nespus de încântat de încrederea care i se arăta, armăşelul plecă dimpreună cu sluga sa spre odaia în care urma a fi găzduit peste noapte. De când îşi dovedise vrednicia, stăpânul părea a-i purta nespusă grijă şi a-i arăta mare preţuire. Spre pildă, acum chiar, – ca niciodată – îl

Material cu drept de autor

cinstise oprindu-l la curtea sa, cerându-i să nu plece acasă în târg, deşi mai era vreme îndeajuns până să se aprindă în Turnul Chindiei semnul de închidere a ulițelor şi de stăvilire a umbletului. O clipă nu se gândi că în spatele acestor semne de prețuire s-ar putea ascunde vreo pornire necurată. Dimpotrivă, se simți nespus de încântat şi linguşit când fu îndrumat într-o odaie din fundul casei, plină de sofale şi perine, ca într-un iatac din Stambul, unde fu lăsat – ba chiar îndemnat – să chefuiască cu sluga sa după pofta inimii, pe socoteala stăpânului. Deşi împrejurările se arătau cu totul neobişnuite, nici unul din cei doi nu fu năpădit de vreo rea presimțire, de parcă ar fi fost firesc tot ceea ce li se întâmpla în ultimele ceasuri.

Armaşul, judecându-şi slujbaşii după propria-i fire, fățarnică şi nestatornică, gata oricând să vândă pe oricine dacă prețul era bun, nu era deloc încredințat de trăinicia şi folosul jurământului cerut slugilor sale. Din această pricină îi şi împiedicase pe cei doi să plece, ca nu carecumva să fie ispitiți de a vorbi cu cineva. După ce ieşiseră de la el, începu a-şi bate capul ca să găsească o cale care să-i chezăşuiască mai temeinic păstrarea tainei. Cel mai sigur ar fi fost să scape pentru totdeauna de ei, căci deveniseră nu numai stânjenitori, dar de-a dreptul primejdioşi dacă nu-şi țineau gura.

Puțin după aceea coborî el însuşi în beci, spre a descoase iscoada care-i fusese adusă. De spaima caznelor, aceasta se grăbi să răspundă desluşit tuturor întrebărilor, nădăjduind pesemne că astfel ar putea să scape. După ce se lămuri asupra lui Radu Mihnea şi a legăturilor sale cu Siavuş paşa, porunci zăvorârea bărbatului într-o tainiță subpământeană cu pereții de piatră, fără ferestruică, în care se putea intra numai dinspre chilerul cel mare al palatului său. La uşă aşează o strajă straşnică şi-i înştiință pe temniceri

Material cu drept de autor

că nici lor nu le este îngăduit să schimbe vreo vorbă cu prinsul, încălcarea poruncii putându-o plăti cu viața.

I-ar fi putu zvârli acolo şi pe cei doi slujitori care-i aduseseră iscoada, ca să scape astfel de ei, dar se temea că lumea de la curtea sa – care-i văzuse – s-ar putea întreba de ce fuseseră pedepsiți şi – căutând răspunsul – să ajungă a bănui ceva... Întemnițarea lor îi putea de aceea dăuna. Ajuns din nou în odăile de sus, ceru deslușiri asupra lor, voind să afle ce mai fac. I se răspunse că li se duseră, după poruncă, vin şi fripturi şi chefuiau acolo în doi. Se cam chercheliseră şi chiuiau de li se auzea hăuiala de prin odăile învecinate. Armaşul pufni nemulțumit, dar porunci să fie ținuți acolo şi ospătați cu îndestulare, arătându-le totodată o deosebită cinstire. Nu le era îngăduit să iasă decât pentru nevoile lor firești, fiind imediat după aceea duşi înapoi.

Cu toate că începea să se însereze, marele armaş socoti că trebuie să se vadă neîntârziat cu părtaşii săi. Îi chemă în pripă, deşi purtarea sa nu se dovedea peste măsură de prevăzătoare. Nădăjduia însă că nimeni nu va cuteza să-l bănuiască, aşa încât era încredințat că trecerea atât de târzie a marelui vistier şi a slugerului Socol nu va pricinui cleveteli. Dar ivirea unui neaşteptat pețitor la scaunul țării schimba întrucâtva temeiul înțelegerii dintre ei, iar lucrul trebuia lămurit fără întârziere. Până acum nu avuseseră o țintă adevărată şi ultimă, căci scoaterea lui Diicu de pe răbojul moştenitorilor domniei nu putea fi socotită aşa ceva. Iar ei, prin slobozirea serdarului din temniță, nici nu ajungeau măcar până la a-l surpa, ci nu făceau decât să-i slăbească întrucâtva starea şi renumele – şi atât. Dar chiar de-ar fi reuşit prin aceste uneltiri să-l năruie cu totul, nu ajungeau la o încheiere. Spusele marelui postelnic erau îndreptățite. După ce scaunul rămânea slobod, pentru a trage folos din aceasta, trebuia găsit ipochimenul potrivit ca să fie aşezat în el. Iar până acum tocmai aici se împotmoliseră.

Material cu drept de autor

Ori vestea sosită de la Dârstor le dădea dezlegarea, putând în sfârşit merge cu plănuirile până la capăt. Aveau de acum – prin cumnatul postelnicului – mijlocul de a lovi în vel spătar spre a-l dărâma, dar totodată găsiseră şi un înlocuitor pe măsură. Ciudat era că nu se gândiseră vreodată a folosi întru aceasta din urmă pricină chiar pe biv vel serdarul Constantin Şerban, pentru care sârguiau oricum. Acesta, deşi făcut din flori, era totuşi fecior de domn ştiut şi recunoscut, care ținuse şi o seamă de dregătorii ale țării. Deci nu era tocmai de colo! Era greu de închipuit cum, în schimb, aşa dintr-o dată, alegerea căzu pe acest Mihnea Celebi, pe care tătâni-său nu se ştia să-l fi recunoscut vreodată şi de care, până în acea clipă, nimeni nu auzise, înrudirea sa voievodală stând de aceea sub un mare semn de întrebare. Printr-un joc al întâmplării nu cel dintâi, deşi poate mai îndreptățit, atrăsese luarea aminte a urzitorilor, ci acela din urmă, care nu avea totuşi acelaşi renume. Însă ceea ce-l îndrumase pe marele armaş să se gândească dintr-o dată la el, ca la o rotiță care s-ar îmbuca în plănuirile lor, fusese pesemne acel rând din cartea pribeagului, în care acesta vorbea despre „marele ajutoriu ce-i iaste juruit" de către cineva cu foarte mare putere. Aceste cuvinte dezmorțiră dintr-o dată închipuirea armaşului, care întrevăzu putința folosirii cu mare câştig atât a ipochimenului, cât mai ales a acelora care se părea că se ascund în spatele său.

Oricum, împrejurările păreau să le surâdă: dezlegarea li se oferea de la sine. În vreme ce-şi aştepta prietenii, Radu Vărzaru fu totuşi încercat de unele îndoieli. Oare avea rost să se pună în slujba unui necunoscut de care abia de aflase de câteva ceasuri? Oare prin aceasta se slujea cu adevărat pe sine? Cu ce-i era mai presus acest Radu al Mihnii? Numai prin aceea că cerca să facă lumea să creadă că e scoborâtor din domn pământean?! Şi cine ştie dacă nu

Material cu drept de autor

minţea! Dacă acesta – un obraz de rând – putea să urce în scaun în temeiul unei plăsmuiri sfruntate, el, chiar fiul de zarzavagiu fiind, de ce să nu fi izbândit? Doar nici lui nu-i lipsea darul de a însăila tot felul de scorneli care puteau fi luate de bune! La urma-urmei visul de a ajunge atât de sus nu era cu totul lipsit de noimă, căci n-ar fi fost întâiaşi oară că se înscăuna un râvnitor fără scoborâre voievodală. Nu mai departe decât în urmă cu mai puţin de şaizeci de ani, în Moldova, ţară cu aşezăminte de cârmuire gemene, de asemenea priinţă se bucurase un anume Ştefan Răzvan, care era, nici mai mult, nici mai puţin, decât fecior de ţigan. Iar la vreo douăzeci de ani după aceea, izbândise acelaşi lucru un ipochimen ce-şi zicea Gaspar Graţiani, care nu numai că nu era de os domnesc, dar era şi venetic, care nici măcar limba ţării n-o cunoştea! Ori faţă de unii ca aceştia, el, armaşul, se putea socoti mai îndreptăţit, căci cel puţin era român! Alungă însă îmbietoarea ispită. Nu era nici destul de bogat şi nici nu avea îndestulătoare legături în seraiul împărătesc ca să-şi poată întemeia pe ceva nădejdile. Chiar şi celor mai apropiaţi lui, asemenea cugetări năstruşnice le-ar fi părut de tot râsul, dacă s-ar fi apucat să li le mărturisească.

Marele armaş era în plină fierbere. Tot felul de socotinţe îi săgetau prin cap şi răbufneau din el ca aburii dintr-o oală pusă la foc, care fac să joace capacul. Cu încetul însă mintea prinse a i se aşeza, iar gândurile, până atunci tulburi şi învălmăşite, începură a i se limpezi...

Câştigul cel mai mare îl puteau avea dacă se înfrăţeau cu acest Mihnea Celebi – cum îi ziceau păgânii. Aceasta însă numai dacă izbândise cu adevărat să dobândească ocrotirea marilor slujbaşi ai Înaltului Devlet – cum dădea de înţeles. Altminteri nu le era de nici un folos. De altfel nu avea îndoială că, folosindu-l de prapure pe care să-l vânture pe deasupra uneltirii, putea lesne găsi în ţară boieri care să li se alăture. Erau destui aceia care se arătau

Material cu drept de autor

sătui pe de-o parte de înclinările tot mai vădit samavolnice ale voievodului, care parcă ținea tot mai puțin seamă de povața cumpătată a veliților sfetnici, iar pe de alta erau roşi de teama de a ajunge la bunul plac al lui Diicu Buicescu. Asemenea nemulțumiri – bine mânuite şi împletite totodată cu teama viitorului nesigur care izvora din vârsta înaintată a principelui – pe de-o parte şi plănuirile lui Radu Mihnea, pe de alta, puteau lesne îndupleca pe mulți ca să-i urmeze... Câştigarea pribeagului nu numai că ar fi însufleţit urzelile împotrivitoare stăpânirii, ci ar fi adus uneltitorilor şi ajutorul lui Siavuş paşa, deosebit de prețios, căci la acea vreme acesta se bucura de o nețărmurită înrâurire în cercurile cele mai alese din seraiul Înaltei Porți a Fericirii pământeşti.

Radu Vărzaru înfățişă aceste cugetări prietenilor săi, care între timp apucaseră să-i calce pragul, şi reuşi să-i înduplece fără greutate. Scorneala care li se înfățişa nu putea decât să le fie pe plac şi aveau a mulțumi proniei că le fusese scoasă în cale, căci astfel li se dăruia ceea ce capetele lor – atât de iscusite în a urzi tot soiul de viclenii – nu se dovediseră în stare a născoci. De acum puteau fi siguri de izbândă. Dacă zilele dinainte se poticniseră în găsirea de noi părtaşi, acum, când se vor putea făli cu oblăduirea marelui paşă de Dârstor, se vor bucura de mult mai multă ascultare şi crezământ.

Pornind de la această credință, armaşul Radu mărturisi că stăruința pe lângă postelnicul Constantin Cantacuzino nu se dovedise prea rodnică, căci simandicosul dregător se cam dăduse în lături de la o înfrățire cu ei, deşi nu socotea neîntemeiată o anume împotrivire față de Matei vodă şi de nepotul său. Codindu-se prea mult şi voind să treacă înaintea lor la câştig, legăturile pe care le avea la Țarigrad, deşi peste măsură de prețioase, nu le erau de prea mare folos. Radu Mihnea în schimb, prin gazda sa de dincolo de Dunăre, putea împlini acest ponos.

Material cu drept de autor

În încheiere toți trei recunoscură că, deşi faptul nu era lipsit de primejdie, era totuşi nimerit să se pună în legătură cu pribeagul şi să-i ajungă părtaşi. Iar cum vel armaşul avea la îndemână şi mijloacele potrivite, hotărâră ca acesta să afle calea de a făptui toate cele trebuitoare. Lucrul era însă lesnicios numai la prima vedere, căci dacă Mihnea afla cine îi caută prietenia şi în ce împrejurări se înfiripase această dorință, avea pricină să se teamă ca la mijloc ar putea fi o cursă. Căci vel armaşul, după ce – pe drept – era socotit dulăul de pază al stăpânirii, nu se bucura nici de un renume prea bun, fiind cunoscut ca fire vicleană, fățarnică şi primejdioasă. Iar el ştia acest lucru. Se cerea prin urmare peste măsură de multă şiretenie şi chibzuință!

Oaspeții plecaseră de mult, dar vel armaşul nu putea adormi. Capul îi era înțesat de gânduri şi de tot soiul de socotințe, care mai de care mai năstruşnice. Începu să obosească, dar de ațipit nici vorbă. Ieşi în ceardac şi sorbi lacom aerul rece, de iarnă. Din nări i se ridicau două rotocoale de aburi, abia ghicite în bezna devenită străvezie prin cernerea razelor lunii. Era atât de frig încât simțea înțepături în nări. Aburii se împrăştiară, învăluindu-i obrazul într-o negură deasă, picăturile căreia i se aşezaseră în parte pe sprâncene şi pe mustăți. Liniştea era desăvârşită. Nu se auzeau nici măcar lătrăturile câinilor, atât de obişnuite şi de răsunătoare noaptea. Palatul armăşesc era cufundat în întuneric. Se rezemă cu spatele de zid, lăsându-se pătruns de răceală. De undeva răzbăteau din când în când nişte lălăituri de cheflii beți, care-şi închipuiau pesemne că urletele lor ar aduce a cântec. Îşi dădu seama că erau cei doi oameni ai săi, întorşi de la Dunăre, care-şi prăznuiau izbânda. Deodată de după colțul casei auzi scârțâitul zăpezii înghețate. Tresări şi se uită într-acolo. În lumina slabă a lunii ghici umbra străjii care-şi făcea preumblarea de caraulă. Ograda o ținea straşnic privegheată, căci – din pricina slujbei pe care o împlinea

Material cu drept de autor

fără milă şi cu deosebit de multă cruzime – avea pricină să se teamă de răzbunarea jertfelor sale. Drept care îşi împresurase casa de o pază fără seamăn.

Poate din pricina zvonului de lălăituri care nu încetaseră, gândurile i se reîntoarseră la armăşelul venit de la Dunăre şi la sluga acestuia. „Dacă se va zvoni ceva la Curtea Domnească despre ivirea lui Radu Mihnea la Dârstor, toate plănuirile mele, abia înfiripate, vor fi zădărnicite. Cei doi sunt singurul hop ce-mi stă în cale, căci sunt la mâna lor. În orice clipă mă pot da gata. E de ajuns să scape vreo vorbă şi totul se va nărui, iar eu ajung în temniță. Jurământul prin care au făcut legământ de tăcere e departe de a fi o chezăşie. Eu de câte ori n-am jurat, iar după aceea am făcut cum m-a tăiat capul! Trebuie să născocesc un mijloc, prin care să-i împiedic să scape fie şi o singură vorbă..." îşi zise el.

Întorcându-se în casă, dădu în tindă peste o codană care purta – înşirate pe o tipsie – nişte ulcele pline cu vin.

- Cei cu astea? se răsti el mirat, închipuindu-şi că băutura i se aduce lui.

El ştia că nu poruncise nimic întru aceasta. Strâmtorată, slujnica nu ştiu ce să răspundă pe dată. Apoi se dezvinui:

- Vechilul mi-a poruncit să duc vin unor armăşei ce-s găzduiți în odaia de oaspeți din fundul casei.

Codana se arăta cam descumpănită, căci, pare-se, nu prea înțelegea de ce se bucurau cei doi de atâta prețuire. Marele armaş nu se dovedise nicicând mână spartă şi copila socoti că ar fi greşit cu ceva. Parcă spre a-şi îndreptăți faima de mare zgârcit, armaşul o repezi, deşi la urma-urmei nu era cu nimic vinovată:

- Da' nu crezi că-s de ajuns de băuți?

Fata ridică neputincioasă din umeri.

Material cu drept de autor

- Aşa mi s-a poruncit! scânci ea.

- Dă-i încolo, c-au turnat îndeajuns în ei! Aşează tipsia colo pe mescioara de la uşa lor, să mai facă un răgaz de limpezire! Te întorci abia peste vreun ceas-două ca să le dai vinul! Cred că n-avem pricină să stricăm orzul pe gâşte!

Fata se supuse fără a mai scoate o vorbă şi dispăru. Armaşul se reînturnă în odaia sa. După gerul de afară, înăuntru i se păru moleşitor de cald, deşi focul din cămin se stinsese. Se apropie de un scrin şi căută acolo un văscior mic de lut, bine ferecat. Îl luase de la vrăjitoare, roabă dintr-o şatră de pe una din ocinile sale. În el se găsea zeamă de cucută, care-i mai slujea la pedepsirea osândiților de care voia să scape mai uşor. Îl destupă şi deschise uşa spre coridor. Era pustiu. Ieşi şi se strecură cu fereală spre masa pe care, în lumina unei luminări aşezate într-o firidă din zid, se vedeau ulcele cu vin. Picură puțin suc de cucută în licoare, cât socoti el că-i de ajuns, şi apoi, la fel de furişat, se înturnă în odaia sa. Se plimbă o vreme, parcă nerăbdător, în jurul mesei, sugându-şi gânditor buzele. Apoi plecă liniştit să se culce.

În celălalt capăt al casei, la lumina tremurândă a lumânărilor, armăşelul, care nu putea ațipi, îşi privea cu milă sluga nedestupată la minte, care nu putea pricepe dedesubturile tainelor unei înalte Curți voievodale, în care, fără voie, pătrunseră. În culmea aceleiaşi înflăcărări ce-l cuprinsese după prețuirea care i-o arătase marele armaş, continuă să viseze. Nădăjduia încă să se vadă chemat de stăpânul său, chiar în toiul nopții, spre a fi dus în taină la Curte, la domn. Îi părea rău că la acest ceas din noapte nu putea fi văzut, pizmuit şi copleşit cu osanale de mulțimea cuprinsă de uimire. Din păcate târgoveții dormeau prin case ca nişte bursuci şi nu duceau grijă la nimic. Cât de tare i-ar fi plăcut ca lumea să se minuneze de isprava sa! Dar era încredințat că în cele din urmă, când hainii vor fi prinşi şi

Material cu drept de autor

cetluiți, se va putea bucura de toate cinstirile care acum nu-i erau îngăduite. Peste cel mult câteva săptămâni va fi viteazul zilei, iar numele său va fi pe buzele tuturor! Marele armaş va fi mândru de el, îl va purta pe palme şi-i va fi nemărginit de recunoscător. Trebuia doar să aibă puțintică răbdare şi să se poarte cumpătat până atunci.

Privi din nou, de sus, cu îngăduința sufletului ales, spre sluga ostenită şi amețită, căreia i se cam închideau ochii, îngânându-se cu somnul. Ce putea înțelege un amărât din toate câte-l frământau pe el, om cu stare, care avea moşie de vreo zece mii de stânjeni pe lângă Mizil şi era cunoscător al unor înalte taine ale cârmuirii, om de credință al domniei, care joacă soarta țării pe degetul mic! Şi ăsta era doar începutul …

*

Marele paharnic Hrizea fu nedumerit când, în ziua următoare, armaşul Radu îl opri în foişorul palatului domnesc şi peste măsură de curtenitor, ceea ce nu-i prea stătea în obicei, îi aduse o seamă de laude. Fără doar şi poate, armaşul era un om destul de neobişnuit, firea sa sărind uşor de la o stare sufletească, la opusul acesteia. Chipul său ales şi foarte arătos, care era plăcut vederii, se preschimba adesea în înfățişare de fiară sângeroasă. Darul de a linguşi şi de a încânta cu vorba se împletea cu o cruzime şi-o lipsă de omenie fără seamăn. Câtă deosebire era între curtenia sa de acum, presărată cu vorbe subțiri de duh, şi privelişte zărită cu câteva săptămâni în urmă, din chiar acelaşi foişor. Atunci armaşul încheiase o gâlceavă – pesemne în lipsă unor dovezi şi judecăți pe care să-şi întemeieze părerile – cu o pălitură de buzdugan în creştetul jeluitorului, un biet creştin oarecare. Acesta se clătinase pe picioare, în vreme ce sângele îi țâşnise prin păr şi i se

Material cu drept de autor

prelinse pe tâmple, pe după urechi, pe ceafă, dar nu căzu. Zădărât de tăria celui din față-i, Vărzaru îl păli pentru a doua oară, dar de astă dată cu mai multă înverşunare. Trupul nefericitului se frânse şi se prăvăli în genunchi, rămânând sprijinit în brațe. Tremura carnea pe el, făcându-l să zvâcnească ba într-o parte, ba în cealaltă. Rânjind mulțumit, vel armaşul îl îmbrânci cu piciorul şi-i întoarse spatele. Înfiorat, Hrizea, care nu era nici el o fire peste măsură de miloasă, simțise în acele clipe că i se încrâncenează pielea spatelui.

Totuşi vel paharnicul ar fi mințit dacă n-ar fi recunoscut că îl încântase stăruința şi curtenia cu care armaşul îl poftea la cină. Acesta ştia să găsească cuvinte şi judecăți atât de plăcute cu care să-şi înfățişeze chemarea, încât era cu neputință să te împotriveşti dorinței sale. Drept care nici nu încercă s-o facă, ci se învoi fără a pregeta. Şi nu-i păru rău că se lăsase înduplecat, cel puțin la începutul serii.

Când se înturnă de la Curte, pe armaş îl întâmpină o veste neaşteptată. Abia de intrase pe porți că i se înfățişă grăbit şi spăşit vechilul. Radu îl privi mirat.

- Stăpâne, nenorocire mare! oftă acesta.

Radu îl privi nedumerit şi întrebător. Omul se grăbi să se desluşească:

- Armăşelul Vasile şi sluga lui nu mai sunt!

- Da' unde au plecat?! Că le-am zis de aseară să mă adeste, că am să le încredințez o treabă de mare însemnătate!

- Gata, s-a terminat cu treaba pentru ei!

- Dă-i încolo, da' după ce s-or scula din beție să-i trimiți la mine!

- Sunt morți, înălțimea ta!

- Morți de beți, vrei să spui! Bine, atunci toarnă niscai apă pe ei şi când se trezesc să-i aduci la mine!

Material cu drept de autor

- Nu, înălțimea ta, sunt răposați cu lumânare la căpătâi. Pe la prânz a intrat o slugă la ei să le ducă nişte blide de mâncare. Atunci i-a găsit fără suflare...

- Deci sunt morți, morți?!

- Îhî! făcu omul.

- Nu înțeleg cum de s-a putut petrece una ca asta, dar, dacă au băut ca balabustele până au pleznit, mai ai a te mira? Da' de! Aşa se întâmplă când n-ai măsură! Ce să le faci dacă au lăcomit prea mult când s-au văzut slobozi la butii?! Eu am vrut să le fac o bucurie şi uite ce-a ieşit! Oricum, să ai grijă să le facem o înmormântare pe cinste, cum n-a cunoscut neam de neamul lor, că slugi tare bune au fost! Oameni de nădejde, pe care te puteai întemeia la nevoie, cinstiți, credincioşi, tare muncitori şi destoinici! Fie-le țărâna uşoară. Să te îngrijeşti de toate, să fie totul desăvârşit, că vreau eu însumi să le arăt înalta mea prețuire însoțindu-i până la groapă, săracii. Deci ia seamă ca îngropăciunea să fie pe măsura rangului meu, să nu mă fac de râs umblând în urma raclei lor.

Cu asta istoria răposaților se închise, iar armaşul, prins de freamătul nerăbdării, îşi aşteptă oaspele. La început se gândise să unelteascâ folosind de mijlocitor iscoada lui Mihnea. Ar fi putut s-o sloboade făgăduindu-i viața, dar numai dacă-i va urma poruncile fără crâcnire, punându-se în slujba sa, însă fără ştiința stăpânului său, ori a aceluia pe care-l căuta. Apoi urma să ducă răvaşele mai departe, de-o parte şi de alta, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Însă după fiecare carte ce-o purta, ar fi trebuit să-i facă un izvod care închipuia cuvânt cu cuvânt cuprinsul acesteia, pe care să i-l înfățişeze lui. În felul acesta îl avea la mână pe paharnic şi putea urmări de la adăpost urzeala pe care acesta ar fi pus-o la cale.

Socotința nu era însă lipsită de ponos pentru că, făptuind astfel lucrurile, el şi părtaşii săi ar fi rămas cu totul

Material cu drept de autor

în afara uneltirii, deşi o ocroteau şi-o îndrumau din umbră. Mihnea neştiind nimic de jertfa lor, atunci când va urca în scaun, va socoti că nu are nici o datorie faţă de ei şi deci nu se va grăbi să-i răsplătească în vreun fel. Ori atunci tot sârgul lor, rămas nerăsplătit, ar fi fost zadarnic şi s-ar fi primejduit fără rost pentru proscris. Deci, pentru a fi siguri de câştig, era mai nimerit să se amestece mai pe faţă în urzeală, în aşa fel ca Mihnea să cunoască ajutorul primit de la ei. Pentru aceasta putea cere iscoadei ca, prin viu grai, să-l înştiinţeze pe fugar de dorinţa sa de a-i sta alături. Însă auzind că e vorba de marele armaş, apărătorul stăpânirii, era cu putinţă totuşi ca atât Mihnea cât şi Hrizea – şi cei pe care acesta i-ar fi câştigat – să se sperie, temându-se să nu cadă într-o capcană. Atunci toată socotinţa lui Vărzaru ameninţa să se ducă de râpă! Drept care nici această cale nu era prielnică în a dobândi un loc mai părtinit pe lângă pribeag.

Deci nu era de ajuns să se înfrăţească pe faţă cu Mihnea, ci trebuia să ştie a câştiga atât încrederea acestuia, cât şi pe aceea a marelui paharnic Hrizea din Bogdănei, lucru care era însă tare anevoios. Cum era să-l îndupleci pe vel paharnic, ca, la îndemnul dulăului de pază al stăpânirii, adică a armaşului, să se vâre într-o uneltire împotriva cârmuirii? Nu era de aşteptat să se sperie şi să bată în retragere, de teama de a nu fi atras într-o nadă? Doar nu era nebun ca să se dea, ca hain vânzător al domnului Matei vodă, pe mâna celuia care priveghea păstrarea bunei rânduieli!

De altfel şi armaşul trebuia să fie peste măsură de prevăzător, căci era cu putinţă ca paharnicul să fie cu adevărat credincios domnului şi nu numai să nu cadă la învoială cu plănuirile lui Mihnea, ci chiar să le dea de gol în faţa Măriei Sale, înfăţişând ispitele cu cere fusese încercat. De aceea, pentru a fi pus la adăpost, marele armaş trebuia să fie pregătit să dovedească la nevoie domnului că cele spuse

Material cu drept de autor

la această cină nu închipuiau o uneltire împotriva sa, ci doar o cale de a pune la încercare credința paharnicului față de scaun. Deci, atât pentru paharnic cât şi pentru armaş, mica sindrofie era un fel de preumblare pe muchie de cuțit. Dar în clipa când trăgea la armăşie Hrizea din Bogdănei era departe a bănui măcar acest lucru.

Cina, la care luau parte numai câțiva apropiați ai casei – sau poate tocmai din pricina asta –, curse la început peste măsură plăcut. Constantin, feciorul mai mare al gazdei şi câțiva copii de casă la fel de tineri, anume poftiți pentru a înviora taifasul cu istorisirea poznelor lor ştrengăreşti şi cu glumele lor deocheate, reuşiră să-şi împlinească menirea, molipsindu-i pe toți de o voioşie cu totul lipsită de orişice griji. Mai târziu flăcăiaşii fură îndrumați să plece, cei doi dregători rămânând singuri la masă. Hrizea socoti că era şi pentru el semnul că petrecerea se încheiase şi avea a merge acasă, dar armaşul îl pofti să nu se grăbească, căci mai aveau de sfătuit. Puțin mirat, acesta se reaşeză în aşteptare.

Dintr-o dată Radu Vărzaru deveni peste măsură de solemn şi prinse a-i vorbi în doi peri. Paharnicul îşi dădu însă seama că celălalt nu bate totuşi câmpii cu mintea pierdută în aburii beției, ci că urmăreşte să ajungă undeva, încât, apăsat de o presimțire rea, îşi pierdu veselia. Ba, atunci când celălalt începu a deplânge nedreptățile pe care ți le pricinuieşte viața, jucându-ți câte un renghi tocmai în clipele cele mai fericite, se nelinişti de-a binelea, deşi acesta vorbea de parcă nu s-ar gândi la cineva anume. Totuşi se întreba dacă nu vrea să-i dea de înțeles că aceasta ar fi şi soarta sa acum. Ca să facă haz de necaz, îşi spuse că armaşul – cu toată înlăcrămarea ce-o arăta – îşi avea partea sa de vină în împlinirea nenorocirilor pe care soarta le pregăteşte muritorilor în astfel de clipe. Parcă citindu-i gândurile, celalalt îi zise de-a dreptul:

Material cu drept de autor

- Mă tem că de astă dată soarta vrea să-ți joace și ție un renghi. Depinde numai de domnia ta să ieşi cu bine din hățişul care ți s-a deschis în față.

De la neliniște paharnicul trecu la îngrijorare, tocmai pentru că nu-şi putea da seama de ce anume ar putea fi învinuit. Se ştia cu totul neprihănit şi deci în afara oricărei bănuieli. Însă, totdeodată, se ştia şi peste măsură de pizmuit, căci la vârsta sa puțini putuseră ajunge în dregătorii de întâiul rang. Dar aceasta nu era singura pricină care putea stârni ciuda împotrivă-i. Marea sa avuție, dar chiar şi chipul său foarte plăcut puteau da naştere unor simțăminte răuvoitoare. Era într-adevăr un bărbat de o frumusețe răpitoare. Era înalt, zvelt, cu nişte măsuri care atingeau desăvârşirea – pricină pentru care îi plăcea să poarte mai degrabă veşmintele de călărie, croite strâmt pe talie, decât largile caftane şi anterie, obişnuite la Curte. Cele dintâi îi scoteau la vedere lungimea picioarelor, rotunjimea coapselor, micimea şoldului, frumusețea pieptului îngust în talie şi larg în umeri, vinele ce-i tresăltau sub piele. Fața-i desăvârşită şi ochii mari, verzi, se potriveau în chip minunat cu negreala părului cârlionțat, cu mustața subțire şi barba tăiată scurt în josul obrazului. Toate făceau din el un bărbat deosebit de prețuit în lumea muierească, unde răpise multe inimi. El ştia asta şi lacom de privirile întărâtate ale femeilor, făcea totul ca să-şi sporească farmecul şi să stârnească ispita. Era deci firesc că din toate aceste pricini o seamă de bărbați să se simtă zădărâți de tot ce închipuia el. Alții, băgând de seamă privirile pline de nesaț ale nevestelor, fiicelor sau ibovnicelor lor, ajunseră să-l duşmănească chiar de-a binelea. Ori din partea acestora se putea aştepta la orice. Însă, deşi nu-i lipsea închipuirea, nu putea ghici ce s-ar fi putut izvodi împotrivă-i.

Dar în ciuda acestor pizme şi duşmănii, până acum, nu se putea plânge că l-ar fi ocolit norocul. Tatăl său,

Material cu drept de autor

Dumitraşcu din Bogdănei, mare pitar sub domnul Radu Mihnea, urcase repede scara măririlor, sfârşind prin a fi mare vistier şi om de credință al lui Leon vodă. Odată cu mazilirea acestuia şi înscăunarea lui Matei Basarab, fu cu totul şi pentru totdeauna îndepărtat de la Curte, fiind trecut pe răbojul vrăjmaşilor stăpâniri, întrucât îşi făcuse nume rău prin adânca credință păstrată vechiului principe.

S-ar fi zis că soarta feciorului este pecetluită. Se întâmplă însă ca bunicul dinspre mamă, al cărui nume mic de altfel îl purta, deşi fusese şi el om de credință al vechii cârmuiri, să aibă iscusința de a se face folositor noului domn. După prevăzătoare cercetări de ambele părți, fu primit mai întâi în dregătoria de mare ban, pentru ca mai apoi să fie împuternicit ca mare vornic, slujbă de care se bucurase şi înainte vreme. Aflat sub această însemnată oblăduire, tânărului Hrizea din Bogdanei i se iertă păcatul părintesc şi i se îngădui să se arate la Curte în alaiul bunicului său, tulburând pe mulți prin frumusețe şi istețime. Cu înfățişarea sa plăcută, trezi multora o vădită slăbiciune, de care ştiu să se slujească cu mare îndemnare mai târziu. După mulți ani, bunicul său, ajuns la o vârstă înaintată, care-l făcea neputincios, se văzu silit să-şi părăsească dregătoria, trăgându-se la una din ocinile sale. Totuşi nici de acolo nu încetă să-şi ajute nepotul, la care ținea nespus, hotărât să-i dobândească un loc de cinste la Curte.

Astfel la numai câteva luni după plecarea vornicului Hrizea din Bălteni, nepotul său, Hrizea din Bogdanei, îşi făcea intrarea la Curte ca dregător. Era prin luna lui florar a leatului l642 de la naşterea Domnului când fermecătorul cocon fu aridicat la rangul de al doilea postelnic, stând o vreme alăturea cu fălosul Constantin Cantacuzino. De atunci, pentru a nu pierde cele dobândite prin sârgul bunicului, fecioraşul se ferise de orice amestecătură care i-ar fi putut cumva dăuna, aducându-i

Material cu drept de autor

pieirea. În afară de câteva isprăvi nu tocmai de cinste, în răstimpul cărora se încurcase cu nişte femei, nimic altceva nu-i păta renumele. Şi, cum se ştia fără de greşeală faţă de stăpânire, nu-şi putea închipui ce vină i se putuse pune în seamă. De aceea era peste măsură de îngrijat. Se crezuse de neatins prin cinstea fără de cusur ce o arătase, iar acum, dintr-o dată, avu apăsătorul simţământ că nici măcar o deplină neprihănire nu era o pavăză destul de trainică, în stare să-l apere de o uneltire primejdioasă, mai ales dacă încăpuse pe mâna unui om cu firea amarnică, precum aceea a marelui armaş!

Nu-i rămânea decât să-şi iscodească cu fereală meseanul, ca să se poată pune la adăpost de el... Zugrăvindu-şi pe chip cel mai cuceritor zâmbet de care era în stare, ce-l folosea numai pentru cucerirea frumoaselor care-i stârniseră simţirile, se întoarse alintat spre armaş şi-i zise mieros:

- Nu prea văd ce piedici şi încercări mi-ar arunca soarta în cale. N-ai vrea sa mă lămureşti, jupâne, căci sunt nespus de nedumerit.

Fu rândul armaşului să zâmbească, ghicind descumpănirea celuilalt. Se ridică din jilţ şi se îndreptă spre un scrin greoi de stejar. Se mişca voit cu deosebită încetineală, anume ca să-şi fiarbă oaspele. Deschise pe îndelete un sertar, de unde scoase scrisoarea care-i fusese adusă cu o zi mai înainte. Hrizea îl urmărea tot mai încordat. Luă izvodul ce-i fusese întins şi-l despături cu degete tremurătoare. Îl citi înmărmurit. Ştiindu-se iscodit din priviri, se feri de a-şi zugrăvi pe chip vreun semn care i-ar fi putut trăda gândurile. Cercetă şi pecetea, de parcă aceasta i-ar mai fi putut aduce vreo deslușire, după care, în tăcere, aşează hârtia pe masă. Scrisoarea îngăduia să fie bănuit de hainie – mai ales dacă era cercetată cu rea-voinţă –, deşi el era cu totul nevinovat! Pentru cineva de bună credinţă era

Material cu drept de autor

limpede că până în acea clipă nu făptuise nimic ce-ar fi putut să-i aducă vreo învinuire. Numai că Radu Vărzaru nu era tocmai omul despre care se putea spune că era de bună credință. Dar, la urma-urmei, ce vină avea el că un zănatec, pe care nici măcar nu-l cunoştea, se apuca de capul său să-i scrie nişte năzdrăvănii?

- Zău jupâne armaş, n-am nici un amestec! N-am ştiut nimic de soarta acestui proscris, nici de drumurile şi nici de uneltirile sale! Până în această clipă nici nu auzisem de el!

- Sunt încredințat de acest lucru, de aceea te-am chemat ... ca să stăm de vorbă. Dacă te bănuiam de ceva necurat nu ospătam împreună azi-seară! Cred că-ți dai seama că te-aş fi cetluit demult...

- Zapisca asta ar trebui arsă...

- Ca să nu te pârlească... zâmbi armaşul, încântat de jocul său de cuvinte.

- Iți spun deschis că aş plăti oricât ca să dispară! cercă paharnicul slăbiciunea meseanului, închipuindu-şi că acesta voia să-l dijmuiască de ceva bani, căci îl ştia însetat de câştig şi nespus de hulpav, ca orice suflet care abia de s-a căpătuit, ridicându-se din obiele.

Prevăzător, armaşul se grăbi să zăvorească prețiosul izvod în sertarul din care-l scosese adineauri.

- Nu-mi pot îngădui să fac să dispară un asemenea răvaş, căci mai târziu s-ar putea să fiu întrebat de ce am făcut-o...

- Asupra izvodirilor acestui fecior făcut la gard de Radu vodă Mihnea ar trebui, e drept, înştiințat Matei vodă, dar oare nu se poate făptui acest lucru fără a face vorbire de carte?

- Ție frică să nu fii bănuit? Nu?

Material cu drept de autor

- Da, de ce n-aş recunoaşte! Mi-e frică. Tata, prin nechibzuința sa, ne-a băgat numai în buclucuri şi belele. La urma-urmei şi istoria asta tot de pe urma lui mi se trage!

- Deşi vina e a părintelui domniei tale, cartea te ţinteşte nemijlocit pe dumneata. Cuprinsul ei nu te-ar pune în lumina cea mai prielnică în ochii Curţii... Şi asta tocmai acum când ţi-ai făurit o stare vrednică de toată pizma!

- La urma-urmei uneltirile acestui pribeag sunt atât de mărunte, încât nu-l pot primejdui pe Măria Sa, Matei vodă. Atunci ce rost ar avea să le mai afle? De ce să-şi facă sânge rău degeaba! De te învoieşti, mă prind să-ti cumpăr tăcerea cu cât îmi vei cere..., făcu o nouă încercare de înduplecare paharnicul.

Zâmbind, armaşul clătină din cap a neîncuviinţare. De vreme ce izbutise să-l bage cu adevărat la griji, se vedea că-l veselea să lungească jocul de-a şoarecele şi pisica cu Hrizea. Paharnicul fierbea de ciudă. Nenoroc mai mare nici că se putea! Un necunoscut, de care până adineauri nici nu auzise, să se acaţe scai de el, să i se vâre nepoftit în viaţă şi să i-o răvăşească, ba să sfârşească prin a-l băga într-o încurcătură lipsită de orişice noimă, pentru care era ameninţat să plătească foarte scump, poate chiar cu viaţa! I se părea de necrezut că un oarecare, cu care nu avusese niciodată vreo treabă, să-l nenorocească printr-un izvod necugetat. Îl blestemă în gând, dar asta nu-l uşură de fel.

Pe de altă parte nu-l înţelegea pe armaş. Bani nu voia, căci o spusese răspicat. Să-l facă de ocară în ochii voievodului de asemenea nu părea să urmărească, altfel ce rost ar fi avut să-l înştiinţeze, lăsându-i vreme să se pună la adăpost? Dacă ar fi voit să-l nimicească i-ar fi arătat domnului dintru început cartea proscrisului. Atunci ce putea dori?! Să fie doar o simplă încercare de a-i iscodi simţămintele ascunse? La urma-urmei nu putea şti dacă izvodul nu era cumva ticluit tocmai cu această menire. Dar

Material cu drept de autor

între atâtea putințe pe care s-o aleagă? Ar trebui să respingă totul, fără înduplecare. Dar dacă totuşi scrisoarea era adevărată? Chiar nevinovat fiind, tot ar fi fost întinat, cel puțin pentru o vreme, căci, chiar dovedindu-şi neamestecul, era cu neputință să nu stârnească bănuieli. Pizmaşii şi vrăjmaşii atâta aşteptau ca să se lege de el şi să-l împroaşte. Ar fi avut grijă să facă, cu bună ştiință, mulțime de răstălmăciri înveninate, ca să se răzbune asupră-i. Iar el n-ar fi avut mijloace de a se împotrivi la toate acestea. Pe de altă parte, dacă scrisoarea era adevărată şi se dezicea de Mihnea, iar acesta izbândea, viitorul i-ar fi fost nimicit, pățind taman la fel ca părintele său. Era o putință ce nu era nimerit să fie scăpată din vedere, de vreme ce Matei vodă nu mai putea avea zile multe! Dar de față cu armaşul nici nu cuteza să aducă vorba de asemenea chibzuială.

- Jupâne, începu în cele din urmă Vărzaru, hotărât în sfârşit să-şi desluşească socotințele. Păstrez scrisoarea, dar fără a voi să-ți pricinuiesc vreun neajuns, ci pentru că o să avem nevoie de ea. Matei vodă poate răposa în orice clipă, cred că eşti încredințat de acest lucru, şi de aceea se cuvine să grijim de viitorul țării, dar şi la al nostru. Spunând acest lucru nu dovedim nici necredință şi nici hainie. Vârsta domnului şi starea sănătății sale nu mai sunt pentru nimeni o taină. Deci o schimbare a cârmuirii e de aşteptat. În țară nu văd pe nimeni în stare să urmeze la scaun, căci aproape toți boierii nu-l voiesc pe spătarul Diicu, alesul Măriei Sale! Cred că-ți dai seama ce înseamnă aceasta: dezlănțuirea unor patimi fără măsură, a unei neorânduieli fără seamăn, a unor războaie sângeroase între frați. Gloata, uşuratică şi lipsită de minte, va vedea în asta prilej de jaf şi prădăciuni. Vai şi amar de ce ne paşte! Nici nu vreau să-mi închipui ce va fi! Mă ia groaza numai când mă gândesc că în spinarea mea pică îndatorirea de a păstra buna rânduială!

Material cu drept de autor

Paharnicul era de tot năucit. Chiar lui îi trecuse mai devreme prin minte gândul fugar c-ar fi cu putință să se petreacă o schimbare de domnie, dar nu-şi închipuise că dulăul de pază al lui Matei vodă cugetă la fel şi că e încercat de aceleaşi temeri. Încă nu cuteza să-şi închipuie c-ar putea sfătui cu acesta asupra unor asemenea lucruri. După un scurt răgaz gazda îşi continuă vorba:

- Noi însă, cei al căror cuget se ridică deasupra gloatei nătângi, îndemnați de sfinte simțăminte de obşte din cele mai alese, nu puteam privi cu nepăsare mersul spre pierzanie. Punând în cumpănă la această răspântie huzurul şi liniştea noastră pe de-o parte şi datoria către țară pe de alta, am înclinat talgerul spre cea din urmă, alegând calea jertfei, chiar dacă aceasta ne poate aduce pierderea vieții şi a averii!

Armaşul se opri o clipă din vorbit, ca să-i îngăduie celuilalt înjghebarea unui răspuns. Paharnicul îşi repetă în minte cu haz amar, dar muşcător, unele din cuvintele pe care ascultase: „Noi ... al căror cuget se ridică ... sfinte simțăminte de obşte din cele mai alese ... am înclinat talgerul sorții spre datoria către țară ... alegând calea jertfei ...” Era un mişcător şirag de mărturisiri de iubire şi de uitare de sine în slujba obştii, mult prea lung şi sforăitor ca să poată fi nefățărit. Era vădit că cel care era orânduit a păzi uneltitorii din umbră, care amenințau cârmuirea, judeca precum unul dintr-aceştia. La urma-urmei pe sărmanul Vărzar îl putea înțelege: voia şi el să devină boier de sfat, căci, ca armaş, când era, când nu era poftit la întrunirile acestui sobor al țării, având rangul prea mic pentru a fi întotdeauna luat în seamă. Iar adevărul era acela că mai mult nu era poftit! Iar atunci când era totuşi îngăduit, locul său se afla pe undeva pe la coadă! Era deci firesc să năzuiască la mai mult. Dar după cât se părea armaşul nu vorbea în numele său, ci al mai multora, căci la o vreme rostise nu cuvântul „eu”, ci „noi”. Cine puteau fi aceşti „noi”? Dacă

Material cu drept de autor

erau deja boieri de sfat, ce mai nădăjduiau? Poate că se temeau să nu piardă ceea ce aveau!

- Ei? făcu întrebător armaşul ca să-l scoată din muțenie. Ce zici?

Lui Hrizea i-ar fi fost mai la îndemână să nu-şi dea deschis cu părerea, căci se mai temea de gândurile ascunse ale meseanului. Nu avea nici cea mai mică încredere în el. Dar acesta îl privea cu o asemenea stăruință întrebătoare zugrăvită pe chip, încât nu putea să ocolească un răspuns. De aceea îşi scormoni mintea pentru a găsi o alcătuire cât se poate de nepărtinitoare, care să nu supere nici stăpânirea, dar nici pe aceia care i se împotriveau, căci nu-şi dădea încă seama unde anume ar trebui să-l aşeze cu adevărat pe armaşul lui Matei vodă, adică pe cel îndatorat să-i ocrotească domnului liniştea şi chiar viața.

- În bună măsură ai dreptate... Voievodul este la o vârstă când moartea nu e un lucru nefiresc şi neaşteptat, dar să nu uiți că e totuşi o ființă foarte vânjoasă... Ne-a dovedit-o de curând, cu prilejul drumului făcut la Bucureşti. Ar mai putea trăi încă zece ani!

Radu vântură din mână a lehamite: el nu credea una ca asta.

- Poate... zise cu oarecare îngăduință.

Se făcu a-i lua de bună părerea, ca să se poată sluji mai bine de ea, în ceea ce voia să spună mai departe.

- Dar dacă nu trăieşte ? Să-l avem de voievod pe Diicu? Domniei tale ți-ar fi pe plac?! Eu şi nişte prieteni ai mei am socotit că, după pieirea lui Matei, da-i-ar Dumnezeu încă multe zile, mai bun decât spătarul ar fi feciorul cesta al lui Radu vodă Mihnea, de viețuirea căruia am aflat de curândă vreme.

În gând paharnicul socoti îndreptățită cugetarea, căci mărginirea plină de înfumurare a nepotului domnesc i-l făcea şi lui peste măsură de nesuferit, totuşi în fața

Material cu drept de autor

armaşului socoti mai înțelept să nu-şi arate părerea, ca nu carecumva mai târziu să fie folosită împotrivă-i.

- În aceste împrejurări, continuă prevăzător şi puțin şovăitor Vărzaru, ar fi bine, zic eu, să nu ne codim a ne sluji şi de acest fecior al lui Radu Mihnea. Pentru aceasta însă ar trebui să cădem în vreun fel la învoială cu el. Dar eu şi prietenii mei nu o putem face, căci suntem ştiuți de oameni de credință ai lui Matei vodă, iar dacă e vorba de mine e şi mai rău! Căci eu, prin dregătoria cu nume rău ce o port, nu pot câştiga încrederea cuiva. Dacă cineva aude de armăşie e cuprins de frica de a fi băgat în obezi! Deci dacă noi am încerca să intrăm în vorbă, beizadeaua şi-ar închipui fără îndoială că țelurile noastre sunt fățarnice şi că încercăm s-o ademenim într-o capcană şi pe drept nu s-ar învoi la ceva. Oare cine n-ar deveni bănuitor față cu spusele marelui armaş, ştiind că acesta are ca întâie îndatorire pierderea vrăjmaşilor cârmuirii, fără a se da de-o parte de la nici un şiretlic şi de la nici o fățărie. Greu poate înțelege lumea că şi noi avem inimă şi minte ca toți oamenii şi că judecăm şi simțim asemeni lor. De aceea ne-am gândit să te rugăm pe domnia ta ca să mijloceşti cele trebuitoare, cel puțin până ne câştigăm ceva credință în cugetul acelui fecior de domn. Nădăjduiesc că nu ai nimic împotrivă să te alături unor suflete cinstite, cu teamă de Dumnezeu şi cu deosebită aplecare pentru cele de obşte, ca noi! stărui Radu Vărzaru cu atâta încredințare, încât în acea clipă chiar el îşi luă de bune vorbele sforăitoare.

După un scurt răgaz de tăcere, în care paharnicul se feri a da vreun răspuns, armaşul o luă de la capăt:

- Ar fi prin urmare nimerit să-i trimiți neîntârziat vorbă prințului că te învoieşti la plănuirile sale, ba – mai mult chiar – ai putea adăuga că ai reuşit să câştigi deja de partea sa noi căuzaşi. Toate astea ar fi bine să nu i le scrii, ci să i le faci cunoscute prin viu grai, ca să nu fie primejdie de

Material cu drept de autor

a rămâne dovezi învinuitoare în urmă. Iscoada sa se află în custodia mea şi îți pot înlesni o întâlnire cu ea. Fără să-l scrijeleşti pe hârtie, poți aminti şi numele meu între cei care se află de partea sa... Apoi mă îngrijesc eu să fac scăpată iscoada...

Hrizea înțelese că i se cere răspunsul pe loc. Era nemulțumit că nu i se da un răgaz de gândire mai îndelungat şi că nu i se lăsa loc de întors, îngăduindu-i astfel să se piardă în vorbe meşteşugite, în doi peri şi prin aceasta să scape de o făgăduială fățişă. Dar din păcate nu avea de ales. Trebuia să-şi spună imediat şi răspicat vrerea. Deşi se vedea că armaşul, în aşteptarea răspunsului, îşi cam pierdea răbdarea, paharnicul se cufundă în tăcere. Zăbovi o vreme, mânat de nădejdea prostească că se va petrece ceva neaşteptat, un soi de minune, care l-ar putea scoate din impas. În minte cântări în grabă foloasele şi ponoasele pe care le-ar trage dacă s-ar învoi sau, dimpotrivă, dacă ar sta cumințel de-o parte.

Era cu putință ca vel armaşul să mărturisească adevărul şi să fie într-adevăr amestecat într-o urzeală, care urmărea înlăturarea lui Diicu de la moştenirea scaunului şi poate chiar a lui Matei de la domnie. În asemenea împrejurare – învoindu-se – nu se primejduia de fel. Ar fi fost amenințat numai dacă uneltirea ieşea la iveală. Dar cum să i se dea de urmă, dacă în fruntea ei se găsea tocmai acela care trebuia s-o oblicească şi să-i cerceteze pe vinovați?!

Dar se putea la fel de bine să fie vorba şi de o fățărie care să-i pună credința la încercare. Dacă ar fi fost aşa, se cuvenea să se dezică zgomotos şi plin de mânie de poftirea care i se făcea.

Nu putea lăsă de-o parte însă şi o a treia putință. Armaşul să țintească a-l ademeni pe acest Mihnea Celebi într-o capcană, ca să-l dea pe mâna domnului. Iar pentru a izbândi întru această izvodire îi era trebuitoare o mijlocire

Material cu drept de autor

pe care numai el, paharnicul, o putea împlini. Dacă cumva lucrurile se înfățișau așa, el închipuia o simplă momeală aruncată pribeagului. Ori în asemenea împrejurare era peste măsură de primejduit, căci odată cu uneltitorul de la Dârstor ar fi căzut și el, biată victimă nevinovată. La cine ar mai fi putut găsi înțelegere? Cum s-ar mai fi putut dezvinui față de Măria Sa când împotrivă-i se ridicau dovezi de netăgăduit – precum martori și mai ales cărțile pe care armașul îl îndemna a le scrie. Și în vreme ce Vărzaru se împăuna purtându-și în frunte cununa izbânzii asupra unui vrăjmaș, el ar fi urcat treptele spre butucul gâdelui, învinuit de hainirea[57] domnului... Ori dacă dregătorul țintea la o astfel de plănuire, nu-i rămânea decât să nu se învoiască și s-o spună într-atât de răspicat încât să nu mai fie loc de îndoieli.

Dacă se învoia fără reținere, paharnicul își dădea seama că nu-i mai rămânea clipă liniștită de trăit în țară. În măsura în care – privegheat de armășie fiind – fuga i-ar mai fi fost totuși cu putință, numai surghiunul i-ar fi putut aduce izbăvire, sau barem puțină tihnă. Rămânând pe loc, în ciuda tuturor făgăduielilor armașului, ar fi tremurat ca varga de teamă că va cădea jertfă, fie ca momeală, fie ca un uneltitor înfrățit cu armașul și cu prietenii săi.

Desigur că împotrivindu-i-se, Vărzaru nu l-ar fi iertat pentru asta și i s-ar fi stârnit pofta de răzbunare. Ori atunci trebuia să se aștepte la cine știe ce alte nenorociri și la cine știe ce alte învinuiri plăsmuite! Dar mai bine să piară cu fruntea sus, ca om vrednic și de cinste, privit cu prețuire și căinat, decât să cadă în chip jalnic, ca simplă momeală năroadă a unei uneltiri nechibzuite, care n-ar fi stârnit decât dezgust și silă. Sau, dacă ar fi fost totuși să ia parte la înfiriparea unei curse, se putea învoi numai după înștiințarea domnului și cu încuviințarea acestuia, încât, în ciuda a ceea ce era silit să facă, să nu i se poată pune la îndoială buna

---

[57] (*Înv.*) Trădarea; răzvrătire împotriva domnului. – Din tc. **hain.**

Material cu drept de autor

credință. E îndoielnic însă că lui Vărzaru i-ar fi fost pe plac a săvârşi astfel lucrurile, căci, nespus de fălos şi lacom de preamăriri cum era, avea pricină să se teamă că acesta n-ar fi fost înclinat să împartă cu el meritul prinderii hainului de la Dârstor.

Dimpotrivă, atragerea sa în aceste amestecături nu putea fi decât în câştigul armaşului. Fiind vârât în toată povestea şi marele paharnic, se putea pe drept crea părerea că uneltirile pribeagului ar fi fost de o mai mare însemnătate şi mult mai primejdioase decât erau ele cu adevărat şi prin urmare şi meritele celui care le scotea la iveală şi le nimicea erau mai mari. Dorința de a spori cât mai mult părelnicia despre larga întindere a urzelii, spre a putea culege laude cât mai mari la dezvăluirea ei, închipuiau o pricină îndestulătoare pentru Radu Vărzaru ca să nu se sfiiască să-l nimicească fără a clipi măcar, căci era ştiut ca om care nu cunoştea mustrare de cuget, fiind în stare de orice josnicie dacă aceasta îi aducea vreun câştig. Paharnicul era pe deplin încredințat că armaşul nu numai că ar fi tăgăduit înțelegerea încheiată între ei şi ajutorul cinstit pe care i l-ar fi dat, ci s-ar fi străduit să-i arunce cât mai multe vini în spate, spre a-l dovedi un potrivnic peste măsură de primejdios, strecurat chiar lângă scaun, spre a împlânta domnului un jungher în spate. Dar, mulțumită ascuțitei şi neadormitei sale băgări de seamă, vrăjmaşul a fost dat de gol la vreme şi împiedicat să-şi ducă la capăt gândurile încărcate de o josnică viclenie. Deci însuşirile sale armăşeşti erau de neprețuit.

Hrizea se găsea în fața celei mai amarnice încurcături din viața sa, şi aceasta numai pentru că era încredințat că nu poate pune nici un temei pe făgăduielile şi mărturisirile meseanului, cunoscut ca mare fățarnic şi viclean fără pereche, care n-avea două vorbe adevărate la un loc. În dosul spuselor sale trebuia întotdeauna să cauți alte înțelesuri decât cele arătate fățiş! Dacă ar fi putut fi sigur că

Material cu drept de autor

celalalt nu voia să-l înşele, i-ar fi fost mult mai simplu să ia o hotărâre. Dar cum putea să-şi dea seama până unde mergea acesta cu adevărul şi de unde îşi începea fățăria? Nu ştia ce să aleagă din atâtea putințe de tălmăcire a purtării armaşului, căci fiecare deslușire îl îndruma spre altă ieşire. Încurcat, încercă să tărăgăneze, voind să scape fără a face vreo făgăduială:

- Prea îmi ceri răspunsul în pripă! Nu sunt obişnuit cu aşa ceva! Şi apoi trebuşoara asta nu o poți duce la capăt cât ai bate din palme. Trebuie s-o întorci pe toate fețele, că are prea multe întortocheri. Simt nevoia de a mă mai socoti, de a mai cugeta...

- Din păcate nu avem vreme! Dacă întârziem, pierdem prilejul! Trebuie s-o facem acum sau niciodată.

Lui Hrizea i-ar fi fost mai plăcut al doilea soroc şi – dacă n-ar fi fost atât de încordat – ar fi spus-o chiar în chip de glumă. Acum însă nu-i ardea de a face haz. Se sculă în picioare şi se preumblă cu paşi rari prin odaie. Işi simțea țeasta fremătând din pricina atâtor socotințe care i se întretăiau în minte. „Ah! De-aş putea şti ce gândeşte cu adevărat Vărzarul cesta!" se jelea în sine paharnicul. „Cum să fac să aflu ce urmăreşte aievea?! Cum?! Cum?!! Cum?!!"

Celălalt, nerăbdător, bătea darabana pe brațul jilțului. Acestuia, ciocăniturile îi sunau în urechi ca ticăitul unei pive care-i pisează capul, dar nu se gândi totuşi că, la urma-urmei, nimic nu-l împiedica să înceteze a lovi lemnul cu degetele. Deşi sta să răbufnească, se stăpâni totuşi. Nu avea rost să se sfădească cu paharnicul. N-ar fi făcut decât să-l îndepărteze, ceea ce nu-i era de nici un folos. Îi trebuia multă răbdare şi mai ales multă, foarte multă cumpătare.

Chibzui din nou, în grabă, asupra sorților care i se deschideau în față. La drept vorbind paharnicului îi stăteau la îndemână numai două ieşiri: ori să se învoiască, ori nu. Dacă se împotrivea răspicat, amenința să le năruie toate

Material cu drept de autor

urzelile pe care le țesuseră cu atâta trudă şi migală. Dar poate că nu ar fi fost totul pierdut nici în această împrejurare. La urma-urmei putea vorbi cu iscoada pribeagului, încredințând-o că tânărul paharnic e o secătură, un vânturatic pe care nu poți pune nici un temei, dar că el, armaşul, e hotărât să intre în joc, stându-i de reazăm trainic în țară. De altfel dacă paharnicul nu se învoia, nu-i rămânea altceva de făcut. Era cu putință să-l înduplece pe Mihnea în chiar şi aceste împrejurări, dar nu putea fi sigur de izbândă! Oricum n-avea decât să meargă la noroc, căci nu se putea şti de unde sărea iepurele.

Dacă paharnicul nu-i făcea voia i-ar fi plăcut să se răzbune pe el, iar lucrul nu era prea greu de făptuit, chiar dacă răvaşul era o dovadă prea slabă pentru o învinuire temeinică. La urma-urmei nu-i era de fel greu să născocească tot felul de alte pâri împotrivă-i, care puteau părea vrednice de crezare, mai ales dacă erau legate în vreun fel de numele părintelui său, care fusese dintotdeauna socotit drept duşman înrăit al stăpânirii. În temeiul prejudecăților care cârmuiesc lumea, mulți – şi poate chiar voievodul însuşi – ar fi socotit că paharnicul nu face decât să ducă mai departe o datină a casei sale, luând de bune toate aţâţările aruncate pe seama acestuia. Dar, deşi îl încânta gândul răzbunării, şi-l alungă din minte. A-l duce la capăt îi putea pricinui multe neajunsuri. Îi spuse prea multe paharnicului, iar acesta, strâns cu uşa, văzând că nu mai are scăpare, ar fi putut istorisi domnului unele din cele aflate, izvodindu-se astfel primejdia să fie crezut şi atunci lucrătura se întorcea împotriva sa.

Prin urmare, dacă nu se învoia, paharnicul trebuia lăsat în plata Domnului şi nu zădărât! Din pricina fricii pricinuite de cartea Mihnii, desigur că nu s-ar fi dus de bună voie cu vreo pâră la domnie. Iar el, armaşul, n-avea decât să

Material cu drept de autor

ia singur taurul de coarne ca să găsească căile de a se înțelege cumva cu pribeagul.

Dacă paharnicul se lăsa înduplecat, l-ar fi putut mânui după pofta sa, ca un păpuşar. Acesta, ştiind că e la mână sa, smintit de spaima de a nu fi întoarse lucrurile împotrivă-i, n-ar mai fi cutezat să cârtească în nici un fel şi i-ar fi mâncat ascultător din palmă!

Paharnicul rămase cufundat în muțenie. Se gândi că nu-i mai rămânea decât să se slujească de calea de mijloc, adică aceea de a făgădui că se învoieşte, dar, până una-alta cel puțin, până se va dumiri în ce ape se scaldă armaşul, să aibă grijă de a nu lăsa în urmă vreo dovadă care l-ar putea învinui. Câştigând vreme în acest fel, îşi lăsa deschisă calea de a găsi o ieşire mai bună în viitor. La nevoie răgazul îi putea înlesni şi fuga peste hotare, dacă-şi dădea seama că lucrurile se încurcă. La urma-urmei nu trebuia să dispere. Acest Mihnea Celebi putea fi îndestul de isteț ca să nu se lase păcălit şi odată cu pribeagul scăpa şi el. Apoi nu era cu neputință ca vicleanul armaş să unelteasscă într-adevăr pentru domnie nouă şi atunci, învoindu-se cu el, nu era defel primejduit, mai ales dacă era destul de dibaci ca să nu lase nici un fel de mărturii în urmă... Ba mai mult, dacă urzeala izbândea totuşi, în timpii ce vor veni, fericirea celor mai mari împliniri îi era pusă de-o parte! Ieşirea cea mai bună din impasul în care se găsea – în măsura în care se putea vorbi de ceva bun în aceste împrejurări nenorocite – era deci ca, până una-alta, să făgăduiască din gură cât mai multe, dar să împlinească cât mai puține. Mai apoi era cu neputință să nu găsească vreo cale de a se izbăvi.

Tocmelile le duse deci mai departe în acest chip lunecos. După trudnice negoțări şi numeroase încercări – deseori izbutite – de a se strecura fără a se lega cu ceva, vel paharnicul sfârşi prin a făgădui să împlinească voia armaşului. Dar nu va da carte către pribeag. Armaşul îi va

Material cu drept de autor

înlesni o întrevedere cu iscoada şi-i va zice acesteia, prin viu grai, toate câte le avea de ştiricit. Un izvod scris putea încăpea pe mâna cine ştie cui, cum se întâmplase cu cel al lui Mihnea, şi astfel îi putea da de gol în chip nedorit. Mai târziu se puteau sluji şi de cărți, dar asta abia atunci când lucrul se va dovedi fără primejdie, făgădui paharnicul, încurcându-se în deslușiri pe cât de întortocheate, pe atât de nelămurite. Fiind târziu, se înțeleseseră ca într-una din zilele următoare să se întâlnească din nou şi cu acest prilej să aducă la sfat şi iscoada pribeagului ca s-o şcolească asupra celor trebuitoare, înainte de a o slobozi peste Dunăre.

Încălecând, Hrizea urzea gânduri negre împotriva gazdei. Sila ce i-o făcuse, împingându-l a făptui un lucru pe care, la urma-urmelor, nu-l voia, îl umplea de o mânie neputincioasă. Armaşul i se părea cea mai scârbavnică ființă din câte cunoscuse. Dacă izvodul acela nenorocit ar dispărea, putea nădăjdui să-şi recâştige slobozenia, oftă el mâhnit. In drum spre casă, visă să tocmească câțiva haldei, de s-ar putea jefuitori de meserie, care să spargă armăşia şi să fure cartea. Dar încercarea, chiar reuşită, putea stârni vâlvă, căci, a prăda tocmai sălaşul aceluia care făptuia paza tâlharilor din țară, nu era un lucru care să treacă nebăgat în seamă! Ori, uimită, lumea ar fi început să caute o îndreptățire jafului şi, tot scormonind după deslușiri, se puteau găsi unii care să dea de urma pricinii care-i stătea de temei şi, din aproape în aproape, să scoată la iveală tot adevărul, încât, în loc de a-l îngropa, acesta să fie, dimpotrivă, adus la ştiința tuturor...

Dar era cu putință şi ca acei lotri năimiți să nu izbândească să pună mâna pe carte sau, chiar mai rău, să cadă chiar ei prinşi. Asta ar fi însemnat nu numai să scoată la vedere tocmai ceea ce voia să ascundă, ci totodată să-l silească pe vel armaş ca să lămurească pricina celor întâmplate – deci să vorbească domnului despre Mihnea,

Material cu drept de autor

chiar dacă, în adevăr, dorise să păstreze taina, după cum singur mărturisea. Pe deasupra încercarea de a fura izvodul ar fi dus în chip firesc la gândul că se simte vinovat şi că îi este teamă. Printr-o asemenea faptă deznădăjduită, era ameninţat, nu să scape de ponoase, ci să atragă asupră-şi mulţime de bănuieli! Deci se găsea în faţa primejdiei de a-şi face mai mult rău decât bine. Nădejdea de a face să dispară cartea se destrămă ca o boare, lăsând în urmă un apăsător simţământ de neputinţă. Ajunsese într-un impas fără scăpare; trebuia s-o recunoască deschis faţă de sine. Era cu totul înrobit vel armaşului, chiar mai mult decât crezuse în clipa când se despărţise de el. Nu mai avea altă ieşire decât aceea pe care i-o îngăduia acesta.

Nici armaşul, rămas în capul scărilor ca să-şi petreacă musafirul din priviri, nu era peste măsură de încântat. Ghicise neîncrederea, temerile şi duşmănia celuilalt. Simţise că nu-i trezise în suflet simţăminte din cele mai prielnice, pricină pentru care se întreba dacă nu greşise încercând a se întemeia pe ajutorul său. O anume îngrijorare îi înfrigura sufletul. Se temea ca nu carecumva paharnicul, speriat şi cuprins de desperare, să se înfăţişeze domnului şi să-i istorisească totul. N-ar fi fost cu neputinţă să fie crezut şi atunci soarta îi era pecetluită şi nu numai ca armaş. În loc să pice paharnicul, ar fi căzut el. Vărzaru nădăjduia totuşi că celălalt nu se va arunca orbeşte în braţele desperării, făptuind nesocotinţe nimicitoare. La urma-urmelor, oricum ar fi istorisit Hrizea întâmplarea, şi asupra lui însuşi s-ar fi răsfrânt pata unei bănuieli! Prea puţini ar fi fost aceia care ar fi socotit că este cu totul străin de cei pe care-i trăda. Altfel cum ar fi ştiut?! Apoi cartea întărea simţământul de a le fi fost părtaş. Dar chiar şi cei pe care ar fi izbutit să-i încredinţeze de nevinovăţia sa l-ar fi privit cu dezgust, ca pe un vânzător, ca pe un om fără cinste, căci, de vreme ce la Curte domnea îngrijorarea pricinuită de primejdia pristăvirii

Material cu drept de autor

domnului, nişte uneltitori care se zbăteau pentru a griji de un viitor tihnit, nu erau văzuți tocmai rău, ba, în taină, chiar erau îngăduiți cu oarecare înțelegere. Şi – stăpâniți de această stare sufletească – curtenii nu-i puteau socoti pe vânzătorii acestora decât nişte slugoi josnici ai stăpânirii, primejdioşi prin mărginirea şi lipsa lor de judecată, de care era bine să te fereşti. Drept care paharnicul ar fi fost ocolit de ceilalți dregători, rămânând singur, lucru pe care desigur că-l întrevedea şi fără ajutorul cuiva, ceea ce îl va îndruma de bună seamă spre o deplină tăcere. Dar nu numai Curtea se va feri de el, ocolindu-l. Chiar domul îşi va schimba felul de a-l privi, chiar dacă ceea ce făcuse îi slujea. Pesemne că nu-şi va întoarce imediat fața de la el. Dar pe măsură ce viermele îndoielii îi va pătrunde în suflet, nu va mai putea fi oprit să roadă încrederea ce i-o păstrase până atunci, mai ales dacă se găseau şi câțiva clevetitori iscusiți, care să pună umărul ca să-l sape. Ori aceştia nu lipseau de la nici un curte princiară... Era deci neîndoios că, trădându-l, paharnicul, chiar dacă nu cădea imediat, se izbăvea numai pentru început, căci mai târziu, în urma dospirii şi creşterii fireşti a neîncrederii, s-ar fi năruit şi el – fără doar şi poate.

În temeiul acestor socotințe, Vărzaru trăgea nădejde că Hrizea îşi va da seama de toate aceste neajunsuri, iar gândul la ele, îl va opri să făptuiască ceva necugetat. Armaşul nu se înşela, dar nu avea de unde s-o ştie ca pe un lucru neîndoielnic, de aceea era măcinat şi pe mai departe de teamă şi de îndoieli. „Cred că păcătosul ăsta de Hrizea este destul de isteț ca să întrevadă tot mănunchiul de ponoase care-l pândesc şi îndestul de stăpân pe sine ca să nu se lase răvăşit de primul imbold" – îşi zise vel armaşul întru propria sa liniştire şi îmbărbătare.

Dar cu toate încercările de a se ostoi, nu putea alunga cu totul o uşoară teamă. Dacă Hrizea nu se lăsa călăuzit de cugetările pe care i le punea în seamă şi se ducea

Material cu drept de autor

totuşi la domn?! Dacă se întâmpla aşa, trebuia să tăgăduiască totul şi să susţină cu tărie că voise să se slujească de el drept momeală, ca să-l poată ademeni pe Mihnea într-o cursă. Iar tot ce spusese erau simple născociri menite să-l prostească pe paharnic şi să-l prefacă în unealta sa.

*

Atunci când Matei vodă Basarab îşi închipuise că paşa Budei îi trimisese cartea lui Vasile Lupu doar din dorinţa de a-l stoarce de ceva galbeni, îl cântărise greşit. Neîndoios că şi nesaţul îşi avusese temeiul său, dar pricinile erau mult mai multe şi mai adânci! Deslușirea dată chiar de beilerbei, cum că se socotea prieten credincios al voievodului şi că prin aceasta se simţea dator să-l dea de gol pe moldovean, era – îşi zicea pe bună dreptate domnul – o simplă vorbă goală, spusă din curtenie şi menită nu numai să ascundă adevărul şi să-l înalţe pe păgân întru nişte simţiri subţiri şi alese. Dar această lămurire trebuia să dea chip frumos nu numai lăcomiei de bani, ci trebuia să dosească în aceeaşi măsură şi alte ţeluri, pe care Matei vodă nu le ghicise dintru bun început sau de care nu-l crezuse în stare pe osmanlâu. Acesta însă – deşi nu disprețuia de fel banii şi nu socotea nici un prilej nepotrivit ca să-i sporească – ţintea de astă dată mai departe şi mai adânc, şi anume urmărea să preîntâmpine un război, care nu numai că ar fi stricat cumpătul dintre principate, dar, pe deasupra, ar fi tulburat statornicia hotarelor măritului Imperiu al slăvitului padişah. Ori, cum el se afla tocmai la aceste granițe, încurcăturile care se năşteau s-ar fi spart în primul rând în capul său.

De aceea când îi prevenise pe cei doi voievozi – pe craiul Rákóczi şi pe Matei vodă – asupra plecărilor războinice ale vecinului lor, nu o făcuse numai pentru a-i

Material cu drept de autor

stoarce de bani, ci şi pentru că năzuia să preîntâmpine în acest fel supărările de care se temea. Era neîndoios că dacă Lupu îşi găsea potrivnicii pregătiți, nu-i putea birui, încât starea pe aceste meleaguri se păstra neschimbată. Dar paşa nu era încântat nici de gândul celor doi ca, împreună, să năvălească asupra celui dintâi, deşi tocmai el îi stârnise întru acesta. Şi bătăliile ce le-ar fi dezlănțuit aceştia puteau tulbura cumpătul dintre principate, numai că, de astă dată, dinspre partea dimpotrivă. Drept care, spre a preîntâmpina şi această nouă amenințare, socotise nimerit să-l înştiințeze şi pe Lupu asupra năzuințelor potrivnicilor, mai ales că prin aceasta se alegea şi cu un bun câştig. Ca urmare îi trimise răspunsurile pe care le primise, fără însă a arăta pricina care le iscase. Nădăjduia că în felul acesta Lupu se va putea apăra la nevoie, iar pe de altă parte îşi va socoti zădărnicit visul de mărire şi va lăsa de izbelişte visul dobândirii scaunului muntean. Se putea chiar întâmpla ca, văzând gătirile ce se făceau în taberele potrivnice, nu numai să se lase păgubaş de toate plănuirile sale, ci să înceapă chiar negustări pentru împăciuirea craiului şi a lui Matei vodă. În felul acesta fierberea se liniştea de la sine, iar stările rămâneau neschimbate. Cum toate aceste uneltiri îi aduceau şi un frumos câştig sunător, avea deci toate pricinile de a veghea cu străşnicie la netulburarea hotarelor împărăției.

Pe deasupra mai putea trage şi un alt folos. Cei trei voievozi, în urma urzelilor sale, se vor simți mai atârnători de el şi astfel înrâurirea sa la Dunărea de Jos va creşte în paguba paşei Siavuş de la Dârstor, care râvnea să fie el singurul stăpânitor al acestor ținuturi. Iar cu vremea, stăruind în acelaşi chip, putea să dezrădăcineze cu totul înrâurirea beilerbeiului potrivnic.

Dar foloasele pe care paşa Budei socotea că le trage, din sforăria sa cu multe fețe, nu se opreau aici. Câştigul cel mai însemnat – care le întrecea poate pe toate

Material cu drept de autor

cele înşiruite până aici – era acela că adâncea dezbinarea dintre cele trei principate învecinate, preîntâmpinând unirea lor într-o mare înțelegere, care nu putea fi decât împotrivitoare măritei împărății a semilunii, plecare care se făcuse simțită în ultimii ani, în urma împăcării dintre Vasile Lupu şi Matei Basarab, care fusese negutată şi mijlocită de craiul Gheorghe Rákóczi întâiul.

De altfel paşei nu-i plăcuse dintru început năzuința lui Lupu de a lua în stăpânire şi scaunul muntean, chiar dacă dobândise întru aceasta învoirea seraiului luminatului padişah de la Țarigrad. Măriții sfetnici de acolo, aflați prea departe de aceste meleaguri şi prea uşor de înduplecat cu un peşcheş gras, nu-şi dăduseră seama de primejdiile pentru împărăție care se ascund în spatele acestei plănuiri şi se învoiseră cu o uşurință de neiertat! El ştia că Lupu vodă, deşi nici nu luase încă în stăpânire scaunul Munteniei, îşi ațintise deja ochii şi la cel al Ardealului. Putea deveni, în chip nedorit, un al doilea Mihai Viteazul. Faptul că părea pe deplin înrobit Înaltului Devlet nu spunea mare lucru. Cu mai bine de jumătate de veac în urmă, s-ar fi zis că şi acel ghiaur, ce-şi zicea Mihai, e credincios şi înrobit semilunii, dar până la urmă se dovedise potrivnicul. Dar era firesc să se ajungă la măsuri neghioabe, de vreme ce cârmuirea încăpuse pe mâna unui nevârstnic, împins, de sfetnicii care-l împresurau, în brațele plăcerilor trupeşti, anume ca aceştia să poată cârmui în locul său şi al maică-şi – care chipurile ducea epitropia, dar a cărei minte nu era pe măsura falei –, îşi zicea paşa înveninat. Şi aici avea deplină dreptate. Dar era cu atât mai înciudat de această stare de la Stambul, cu cât noua valide sultan, care împlinea epitropia scaunului împărătesc, fusese adusă la cârmuire de rivalul său de la Dârstor, cu doar câțiva ani în urmă, când pusese la cale uciderea mult mai destoinicei ei soacre, care ținuse frâiele cârmuirii până atunci. Dar el era destul de înțelept şi

Material cu drept de autor

chibzuit – îşi spunea osmanlâul mai departe – ca să nu îngăduie lui Lupu o îndoită domnie, căci astfel, în locul unei nedorite înțelegeri dușmănoase împărăției între doi domni, se ajungea la o unire deplină a două stăpâniri. Iar dacă, până una-alta, era vorba de numai două dintre principate, îmbărbătat de izbândă, Lupu putea merge mai departe, ridicând ochii şi la crăia Ardealului. Iar cum pilda lui Mihai Viteazul nu fusese uitată, cârmuirea de la Stambul s-ar fi cuvenit să cugete mai temeinic asupra acestui „până una-alta". Ori față de Mihai, Lupu părea a închipui – după părerea paşei de la Buda – o primejdie mai mare, căci se încuscrise atât în Polonia, cât şi în Ucraina şi deci se putea bizui pe nişte ajutoare şi din această parte. Iar polonezii rămâneau potrivnici chiar şi atunci când căutau prietenia măritului padişah. În ce-l privea pe Bogdan Hmelnițki – hatmanul cazacilor – acesta, deşi încheiase înțelegeri de veşnică prietenie cu Înalta Poarta, întărite cu fierbinți legăminte de credință, umbla în ultima vreme tot mai stăruitor după oblăduirea muscalilor[58], făcându-se a uita jurămintele făcute mai înainte. Deci amestecăturile lui Vasile vodă ar fi fost firesc să nască îngrijorări din cele mai mari, nu să primească îmbărbătare de la oblăduitorii slăvitei coroane a semilunii! Cum să nu se teamă cârmuirea de asemenea viclene urzeli, dacă chiar şi numai o simplă învoială a celor trei principi putea pune sub semnul îndoielii stăpânirea împărăției de din sus de Dunăre! Era deci de neînchipuit şi de neîngăduit nepăsarea şi uşurința cu care fusese încuviințată unirea sub un singur bey, fie ea şi a numai două principate şi numai „până una-alta"!

Doar lipsa unei învățături a vieții, nepriceperea de a citi în întortocherile istoriei, vederea scurtă şi micimea

---

[58] *Înv. si pop.*) Moscovit (Locuitor din oraşul Moscova sau din împrejurimi); *p. gener.* rus; (*la pl. art.*) poporul rus. [*Var.*: **moscal** s. m.] – Din rus., ucr., pol. **moskal.**

Material cu drept de autor

unor suflete care se lasă cumpărate cu mai nimic înlesniseră lui Lupu câştigarea firmanului, care-i dădea deplină libertate în a-şi împlini poftele de mărire! Iar simțămintele de adâncă credință ce le arăta cu deosebit sârg şi linguşelile în care era meşter nu erau nici ele pricină de îngăduință şi de ostoi. La vremea sa, şi celălalt ghiaur, Mihai, se slujise de asemenea mijloace şi, luate de bune, mărturisirile sale îşi înfățişară curând şi fața ascunsă, deloc plăcută Sublimei Porți!

Dar dacă, din nefericire, cei de la Stambul făptuiau neîngăduite greşeli, el nu se simțea nici dator şi nici atât de orb încât să le treacă cu vederea şi să le ducă la împlinire! Spre a îndrepta lucrurile, un slujbaş credincios, supus şi cuminte, s-ar fi gândit desigur să alcătuiască un izvod deslușit către preamăritul padişah, încât acesta, încunoştințat, să strivească printr-un arz de neîngăduință, din mugur, orice încercare primejdioasă.

Dar paşa cunoştea prea bine hățişul de socotințe şi uneltiri care se teşeau în jurul slăvitului sultan. In primul rând puterea nu se găsea cu adevărat – în acea clipă – în mâna acestuia, ci trecuse, părelnic cel puțin, cu totul maică-şi. Deci un dires trimis nemijlocit zvăpăiatului cocon care se nimerise a fi atunci în scaun era cu totul zadarnic. De altfel era mai mult decât sigur că acesta nici nu-i ajungea în mână, ci se oprea în cancelaria cine ştie cărui dregător. Dar nu credea că acesta ar fi ajuns la adevărații cârmuitori nici dacă l-ar fi îndrumat spre sultana mamă. De bună seamă că izvodul s-ar fi pierdut pe undeva pe întortocheatul drum care ducea la tron, căci era greu de ştiut pe cine mituise Lupu; şi chiar dacă ar fi ştiut, ar fi fost greu să-i ocolească pe cei cumpărați de moldovean. Iar dacă înscrisul ar fi răzbit totuşi în vreun fel la cei din fruntea cârmuirii, sfătuitori şireți şi vicleni, care nu erau defel puțini, câştigați fiind de Lupu, ar fi avut grijă să dovedească drept neîntemeiate toate vorbele

Material cu drept de autor

sale, încât strădania i-ar fi sfârşit oricum jalnic, aruncată la gunoi...

Dar chiar încununată de izbândă, încercarea sa de a atrage luarea aminte a cârmuirii celei înalte nu-l putea mulțumi, căci, chiar dacă sultanul însuşi ar fi arătat netemeinicia firmanului dat moldoveanului, poruncind ştergerea sa, tot nu s-ar fi îndreptat răul. Neîngăduința îl putea îndruma pe Lupu spre o nouă apropiere de ceilalți doi principi, reclădind înțelegerea înjghebată mai înainte de răposatul crai, ceea ce nu era de fel de dorit, căci îi sumeția pe cei de aici a se ridica împotriva slăvitei împărății.

De aceea, pentru a preîntâmpina toate aceste neajunsuri, socotea mai nimerit să făptuiască de capul său cele care le socotea trebuitoare, fără a mai cere vreo îngăduință de sus. Astfel nu numai că preîntâmpina stricarea cumpenei dintre principate, nu numai că ocrotea tăria hotarelor împărăteşti, nu numai că-i ținea dezbinați pe cârmuitorii acestor meleaguri, dar pe deasupra se alegea şi cu un frumos câştig sunător şi-şi mai şi sporea înrâurirea asupra acestor locuri. De aceea, chiar dacă nesocotea şi chiar săpa încuviințarea dată de marele vizir şi de sultan lui Lupu, se socotea împlinind, – ca un cuget pătrunzător ce se afla – o înaltă îndatorire către împărăție, îşi zicea fălosul paşă, arătându-şi dezgustul față de stăpânii săi de la Stambul. Grija, dăruirea şi jertfirea sa de sine, puse în slujba obştii otomane, i se păreau a ieşi în afară de orice îndoială, fiind vrednice de toată cinstea, chiar dacă prin aceasta nu se supunea voii cârmuitorilor celor mari, chiar dacă săpa astfel puterea paşei de Silistra, – slujbaş al aceleiaşi împărății – şi chiar dacă totodată țintise la obținerea pe această cale a unor prinoase sunătoare din cele mai grase.

Câştigurile din urmă (nicicând fățiş mărturisite), care se întorceau numai în folosul său, i se păreau o despăgubire firească pentru împlinirile dintâi, care aduceau

Material cu drept de autor

nemăsurată dobândă obştii otomane. „Întotdeauna gândurile şi faptele bune sunt răsplătite!" cugeta el legat de aceste socotințe, pătruns de simțământul că e îndrumat de înaltele rânduieli ale unei purtări alese, de care voia lui Alah însăşi nu era străină. În astfel de împrejurări, când avea pricină să se socotească nespus de bun şi de cinstit şi când – în grija sa pentru treburile de obşte – dovedea o nețărmurit mai mare uitare de sine decât oricare dintre semeni, se înduioşa de gingăşia sufletului său. Dar, oricât de mişcat era de simțirile care-l copleşeau, nu uita niciodată să spună răspicat trimişilor săi câte pungi de aur să ceară celora pe care zicea el că îi slujeşte din curată iubire, pentru a-i răsplăti „prietenia credincioasă" şi „părtinirea sa binevoitoare, plină de uitare de sine". I se părea mai înțelept să nu lase totuşi în seama proniei – sub ocrotirea căreia se socotea a sta – prețăluirea mărimii răsplății care i se cuvenea pentru pilduitoarea sa purtare, de teamă că primitorul mărturisirilor sale ar putea să nu-i cântărească la adevăratul preț jertfa făcută şi simțămintele de prietenie şi iubire care-l însuflețeau, dăruindu-i mult mai puțin decât nădăjduia el.

Deci, împlinind în felul său zicala „divide et impera", paşa Budei dărui lui Lupu – bineînțeles nu pe degeaba – cărțile primite de la ceilalți doi principi, izvoade în care aceştia nu se mărgineau să mulțumească turcului numai pentru grija ce le-o purta, ci, neprevăzători, îşi făceau cunoscute şi mijloacele de care aveau de gând să se slujească împotriva moldoveanului. Ştirile din urmă dădeau răvaşelor o îndoită însemnătate. Înainte de toate îngăduiau aţâţarea dezbinării dintre voievozi, iar pe de altă parte puteau sluji la îngrijarea lui Lupu vodă, care, văzând ce se pregăteşte împotrivă-i, se lecuia pentru totdeauna de ifosele sale războinice.

Dar paşa nu se dovedi un prea bun cunoscător al sufletului omenesc, căci Lupu nu mese pe făgaşul

Material cu drept de autor

chibzuielilor sale. Neştiind că cei doi voievozi megieşi se află în stăpânirea cărții sale şi că toate gătirile de război de care aceştia făceau vorbire erau un răspuns la amenințarea care venea din parte-i, socoti că dovezile primite de la paşă îndreptățesc plănuirile ce le punea la cale. Deci, cugetă el, de vreme ce tocmelile vecinilor, pornite fără pricină, îi primejduiau domnia, avea toată dreptatea de a le da un răspuns pe măsură. Prin urmare împrejurările îi dăruiau în chip fericit pretextul cu care-şi putea îndreptăți năvala asupra lor, îşi zise el ca încheiere. Privind lucrurile doar în lumina cărților primite la Iaşi, dar lăsând de-o parte răvaşul propriu, iureşul său cotropitor putea părea o simplă şi îndreptățită încercare de apărare față de nişte vrăjmaşi haini! Deci cele două cărți nu-l făcură pe Lupu să se răzgândească, sau să şovăie măcar, ci dimpotrivă îi dădură aripi! Lui, dimpotrivă, i se păru că soarta îl părtineşte şi se grăbi să treacă neîntârziat la fapte, ca nu carecumva pretextul abia găsit, învechindu-se, să-şi piardă trăinicia şi greutatea!

Trimise prin urmare craiului Rákóczi o solie ca să-l mustre pentru plecările neprieteneşti pe care le dovedea, păcatele de necredință fiind dovedite cu crâmpeie, cu grijă alese, din cartea scrisă de acesta paşei de la Buda. Solii erau dăscăliți ca să stăruie asupra învinuirilor numai atât cât să-l facă pe crai să-şi recunoască căderea în greşeală şi totodată să se căiască într-atât de aceasta, încât să se arate gata ca, în schimbul iertării, ca despăgubire, să se învoiască a porni unele neguțări de împăcare. Dacă pristavii ieşeni izbândeau să întoarcă vorba spre această anevoință, mai departe urmau să arate că Matei gândeşte a năvăli în Moldova, cum se putea înțelege dintr-o carte dobândită cu bani grei de la Poartă. Iar dacă craiul vrea cu adevărat să-şi răscumpere păcatul şi răutățile necredinței, să o dovedească, înfrățindu-se cu domnul lor împotriva voievodului muntean. Vasile vodă Lupu îşi dădea foarte bine seama că Rákóczi nu se va

Material cu drept de autor

lăsa înduplecat prea uşor ca să încheie cu el legământ de prietenie, dar mergea pe firul unei alte judecăți. Dacă cerea mult, tot tocmindu-se şi cedând câte puțin, putea fi sigur că va obține până la urmă barem o parte din cele țintite. La urma-urmei nu-l dorea, zor nevoie, pe crai drept părtaş; nu ținea cu tot dinadinsul ca şi acesta să sară cu oaste asupra lui Matei. Era o sminteală ca să nădăjduiască că l-ar putea înduplеca a înfăptui aşa ceva! Ar fi fost însă peste măsură de mulțumit dacă izbândea cel puțin a-l înrâuri ca să stea de-o parte. Dar pentru aceasta trebuia bătut fierul cât era cald, pentru ca, prin stăruință, să smulgă din parte-i cel puțin făgăduiala de a nu se amesteca!

Lucrurile nu petrecură însă după socotelile făcute la Iaşi. Rákóczi îşi dădea seama că înstăpânirea lui Lupu şi în Tara Românească va face să scadă înrâurirea sa dincolo de munți, aşa că, din capul locului, se împotrivea unei asemenea plănuiri. Atunci când solii încercară să-l strâmtoreze, învinuindu-l de necredință şi gânduri viclene, craiul nu fu cuprins de păreri de rău şi de amarnică căință, cum îi încredințase stăpânul lor de la Iaşi că se va întâmpla, ci se înfurie pe neaşteptate, îi întrerupse în chip grosolan şi puse să-i fie adusă cartea trimisă de Lupu paşei de la Buda. Cancelarul citi crâmpeie din ea, iar Rákóczi lămuri clocotind, că răvaşul său, de care se legau atâta, învinuindu-l, nu era decât un răspuns întemeiat şi încă prea firav la izvodul pe care-l ascultaseră din gura cancelarului.

- Cine, cui îi e necredincios?!! Cine pe cine vicleneşte?!! răcni el spumegând, încât solii amuțiră şi se făcură mici de tot, reîntorcându-se după câteva zile spăsiți în cetatea de scaun de la Iaşi, fără să-şi fi dus însărcinările la împlinire.

Însă, cum se va afla mai târziu, marele logofăt Gheorghe Ştefan – şi el mădular al soliei – se înfățişase în taină craiului. Pentru a nu stârni bănuieli însoțitorilor, le

Material cu drept de autor

dădu de înțeles că mai face o încercare de împăcare, cea din urmă, ca nu care cumva Ardealul să se înfrățească cu Tara Românească, deci să se ajungă la o stare taman opusă celeia dorite de ei. Însă cu adevărat nu fu nici pe departe vorba de aşa ceva. Dimpotrivă; sfetnicul lui Vasile Lupu se strădui să-l încredințeze pe crai că în Moldova răscoala sta gata să izbucnească. „Boierii sunt nemulțumiți de samavolniciile nemăsurate ale domnului, de plecările sale tiranicești şi de lipsa lui de măsură. Țăranii şi târgoveții sunt zdrobiți de mulțimea dijmelor, de nemăsurata povară a birurilor, de greutatea atâtor alte îndatoriri. Toți sunt sătui de o stăpânire devenită prea îndelungată. O scânteie ar fi de ajuns ca tot acest butoi de iarbă de puşcă să sară în aer", stărui logofătul cu subînțeles. Dacă slăvitul crai ar binevoi să-l ajute să ajungă domn, el, vel logofătul Gheorghe Ştefan, se lega să dezlănțuie zavera care să-l răstoarne pe stăpânul său, Vasile vodă. Pentru aceasta altețа sa serenisimă, craiul Rákóczi, ar fi de ajuns să-i dăruiască puțin ajutor ostăşesc şi bănesc şi să pună o vorbă pe la Curțile care aveau înrâurire în aceste părți. În felul acesta Ardealul nu scăpa numai de un vrăjmaş de neîmpăcat, ci avea bucuria de a deveni oblăduitorul Moldovei, care i s-ar fi supus ca unui părinte drag! Nu era de fel rău dacă măritul principe ar cerca a câştiga întru aceasta şi pe Matei vodă Basarab, stărui divanitul moldovean, de teamă că măritul crai s-ar putea să nu se gândească la acest lucru. Deci solia se preschimbă tocmai în potrivnicul a ceea ce închipuise şi dorise Vasile Lupu!

Craiul Gheorghe Rákóczi al II-lea se învoi cu o uşurință care-l uimi chiar şi pe logofăt, făcându-l în primele clipe să se teamă că făgăduielile ce i se făceau ar putea fi simple vorbe aruncate la întâmplare în vânt. Îşi dădu însă repede seama că luminatul crai nu-şi lua în glumă spusele. Zavera de peste munți îi pica tocmai bine, căci nu numai că aceasta îi uşura peste măsură truda înlăturării potrivnicului,

Material cu drept de autor

îngăduindu-i a-şi cruța în bună măsură puterile, dar, pe deasupra, dădea năvalei sale, care urmărea neîndoios anume câştiguri pentru sine, înfățişarea unui judecăți nepărtinitoare între cele două părți ajunse la gâlceavă. Mai mult chiar, având de paravan pe logofăt, iureşul făcut în principatul vecin apărea ca o nevoință pe deplin întemeiată, căci nu putea îngădui în hotarul țării sale răzvrătiri, care, întinzându-se, puteau primejdui propria sa liniște! Era de datoria sa să le curme! La adăpostul acestor deslușiri scăpa şi de supărarea de a fi socotit de slujbaşii Sublimei Porți drept un nelegiuit tulburător. Dimpotrivă, în ochii lumii se înfățişa ca unul care trudeşte din greu pentru pacea şi împăcarea pe aceste meleaguri. Pretextul pe care i-l punea la îndemână moldoveanul îi îndreptățea pe deplin amestecul în trebile de peste munți şi pe deasupra îi mai şi îngăduia să se înstăpânească la Iaşi. De aceea nu trebuie să mire uşurința cu care a fost încuviințat gândul logofătului.

Intors în mijlocul celorlalți mădulari ai soliei moldoveneşti, logofătul le istorisi bucuros că nădăjduieşte să-l fi înduplecat pe crai să-l ierte pe Vasile Lupu şi totodată să nu se unească cu Matei vodă întru împlinirea unor legăminte vrăjmăşeşti. Oricum nu i se dăduse încă un răspuns răspicat, dar acesta le va fi înfățişat pesemne a doua zi.

Într-adevăr, în dimineața ce urmă, craiul primi din nou solii şi-i înştiință – pentru a dosi cât mai bine înțelegerea încheiată în ajun cu Gheorghe Ştefan – că în urma sfatului avut cu marele logofăt, care a ştiut să-şi dezvinuiască cu deosebită iscusință stăpânul, îi iartă acestuia fățăria, dacă în vremea ce va veni va da dovezi de bună prietenie şi de ispăşenie.

Legând împăcarea cu Lupu de vădirea unor mărturii de prietenie şi de păreri de rău din partea acestuia, craiul silea cu bună ştiința la lungirea neguțărilor, la

Material cu drept de autor

adăpostul cărora să poată trece nestânjenite – dintr-o parte în alta – atât răvaşele haine ale vel logofătului moldav, cât şi răspunsurile sale.

Solia lui Lupu nici nu apucase să intre în târgul Iaşilor, când, la Târgovişte, sosea Ioan Boroş, om de mare credință al craiului şi unul din povățuitorii de seamă ai acestuia, care-l înştiință pe Matei vodă despre întorsătura pe care o luaseră legăturile cu Moldova şi-i înfățişă şi rugămintea de a ajuta înfăptuirea urzelilor logofătului Gheorghe Ştefan.

La început domnul Vasile Lupu hotărâse să aştepte mai întâi răspunsul craiului Rákóczi şi abia după aceea să trimită pristavi la Târgovişte, prin care să-l cheme la luptă pe bătrânul Matei vodă. Pricina ce-o punea temei cererii sale nu era chiar lipsită de noimă, ea izvorând din chiar spusele domnului muntean, însăilate în cartea către paşa Budei. Acesta ruga pe beilerbeiul osmanlâu să-l amăgească pe Lupu, ca să-i dea vreme ca să-şi gătească oastea. Solii urmau să-i arate lui Matei vodă că pornirile războinice care-l însufleţesc – dezvăluite de vicleana sa carte – primejduiesc liniştea Moldovei şi prin urmare îl dezleagă pe domnul ei de toate legămintele de prietenie de mai înainte, care-i înfrăţiseră până atunci.

Lupu era însă peste măsură de încredințat că Rákóczi – dat de gol pentru necredință – i se va gudura plin de ispăşenie la picioare şi, copleşit de stăruințele sale, se va grăbi să dea chiar înapoi şi să făgăduiască fie să nu se amestece, fie chiar să-i stea de ajutor împotriva lui Matei. De aceea nu mai avu răbdare să aştepte răspunsul din Ardeal, ci îşi porni mai dinainte ceauşii spre cetatea de scaun a Târgoviştii. În culmea însufleţirii, îşi şcoli trimişii să vorbească domnului megieş nu numai de închipuite imbolduri războinice, ci să-l învinuiască chiar de făptuirea unor gătiri ostăşeşti, care însă nu fuseseră nici măcar

Material cu drept de autor

începute. În ziua de dinainte de intrarea lor în cetatea de scaun, Matei primi însă veştile dinspre Rákóczi, prin care acesta îi istorisea pe larg gândurile voievodului moldav, vorbindu-i totodată şi de înțelegerea tainică încheiată cu vel logofătul potrivnicului amândurora.

Cunoscând deci atât rostul tainic, cât şi țelurile fățiş recunoscute ale soliei moldovene, domnul nu se învoi cu primirea acesteia, amânând înfățişarea ei la Curte pe altă dată, fără însă a arăta când va fi aceasta. Putința de a se porni o răzvrătire în principatul megieş îi atrase toată luarea aminte, iar cele ce urma să le făptuiască mai departe, atârnau de sorții ce-i întrevedea uneltirii. De aceea era hotărât să tărăgăneze neguțările până ce culegea ştiri îndestulătoare asupra lui Gheorghe Ştefan şi a mijloacelor ce-i stăteau la îndemână pentru a dezlănțui o zaveră, care să aibă cât de cât sorți de izbândă.

Domnul simți nevoia de a se povățui şi cu câțiva dintre dregătorii săi de taină, dar şi acestora le înfățişă cele aflate numai pe departe, ferindu-se de a aminti vreun nume, sau vreun alt fapt care să dea de gol urzeala ce se punea la cale. „Prevederea nu strică niciodată!" îşi îndreptățea față de sine tăcerea plină de înțelesuri ascunse, la care sârguia.

Intre timp se înapoie la Iaşi şi solia care fusese în ospeție la Rákóczi şi-l înştiință pe Vasile vodă Lupu de neizbândă. Dezamăgit, acesta nu se mai grăbi să dezlănțuie războiul pe care-l aşteptase până atunci cu înfrigurată nerăbdare. Ba îi păru chiar rău că se pripise, chemându-l pe Matei vodă la luptă. Ar fi reîntors bucuros totul la starea dinainte, dar i se păru a fi cam târziu, neştiind că împuterniciții săi nu apucaseră să se înfățişeze domnului muntean şi deci, pe față, ruptura cu acesta nu se întâmplase încă.

Dacă ar fi avut vreo cale de a-şi înştiința cumva solii, îşi zicea Vasile Lupu cu sfâşiere în suflet, ar fi făcut-o

Material cu drept de autor

cu încântare, preschimbându-le rostul, dintr-unul războinic într-unul paşnic, fără ca să bage cineva de seamă şi deci fără ca să se umilească, căci la urma-urmelor nimeni nu ştia cu adevărat însărcinarea ce le-o încredinţase. Din păcate pentru el, închipuindu-şi că Matei i-a primit deja solia, nu mai sârgui a face vreo încercare de a întoarce lucrurile din cale. Era copleşit de un simţământ de zădărnicie, izvorât dintr-o adâncă nemulţumire de sine. Se socotea neputincios şi urmărit de nenoroc. „Fie ce-o fi! Dacă Matei vodă vrea război voi lupta! Dacă moşneagul se va umili, cerşind pacea, mă voi învoi!" îşi zise a lehamite, hotărât să se lase în voia sorţii, fără să mai încerce a face ceva.

În aceeaşi vreme logofătul Gheorghe Ştefan sârguia trudnic să adune în jurul său câţiva boieri, pe care să-şi reazeme urzelile. Se gândi în primul rând la neamuri şi la prietenii săi. Între aceştia, cel dintâi care-i răsări în faţa ochilor era biv vel stolnicul Pătraşco Ciogolea, cumnat prin soaţă, femeia acestuia fiind sora nevestei sale. Acesta fusese de curând scos din slujbă, deci se putea bănui că nu-i purta o prea mare iubire lui Vasile vodă Lupu, care-l alungase. Deci pe el se putea pune oarecare temei! Iar logofătul nu se înşela. Proaspătul mazil căzu repede la învoială. Ba acesta vorbi în taină şi cu fratele său, vel spătarul Constantin Ciogolea, care se alătură şi el, deîndată, logofătului. De altfel dintre neamuri mai câştigă de parte-i câţiva ipochimeni, dar aceştia nu păreau a arăta prea mult patos în a se înhăma în urzelile sale. Între aceştia se număra spre pildă şi un văr al lui Gheorghe Ştefan, un anume Nicolae Mogâldea, care la acea vreme era vornic de poartă. Iar răbojul celor aleşi era departe de a se încheia aici!

Mai apoi izbuti a-l ademeni şi pe pârcălabul Ştefan, care grijea de cetatea Soroca şi de împrejurimile de la Nistru. Rostul său putea avea o deosebită însemnătate în cele ce urmau a se petrece, întrucât acesta putea închide

Material cu drept de autor

hotarul spre ucraineni. Astfel pe de-o parte Lupu era împiedicat să-şi caute adăpost şi ocrotire înspre această parte, iar pe de alta stăvilea şi orice încercare a ginerelui cazac al acestuia de a-şi ajuta socrul.

Răzmerița, în temeiul învoielii cu Rákóczi, era orânduită să se dezlănțuie în ajun de Paşti. Sorocul era, e drept, cam apropiat, dar urzeala părea a se închega cu repeziciune, încât, după cum se înfățişau lucrurile, logofătul avea toate temeiurile să nădăjduiască că va izbândi a încheia gătirile la vreme, aşa cum era aşezată înțelegerea.

Ceauşii moldoveni trimişi la Târgovişte, plini de râvnă în a împlini porunca primită şi fără a avea cea mai slabă presimțire a celor petrecute în urma lor la Iaşi, erau hotărâți să nu piardă vremea. Dacă nu li se îngăduia să se înfățişeze voievodului muntean spre a-l chema la război, se porniră să stârnească lumea de pe uliță, stârnind cugetele împotriva stăpânirii. Se purtau cu neobrăzare, sfruntând cu bună ştiință slujbaşii cârmuirii, încredințați că-şi puteau îngădui orice, de vreme ce, la urma-urmei, veniseră cu menirea răspicat orânduită de a pricinui o ruptură. Ațâțările ce le aruncau nu urmăreau să întărâte numai stăpânirea, spre a se ajunge la neînțelegeri de neîmpăcat cu aceasta, care să aducă în cele din urmă supărarea în prag de război. Ele țințeau totodată să dezlănțuie tulburări şi să câştige părtaşi, prin mijlocirea cărora, atunci când se va ajunge la lupte, să-l poată lovi pe domnul muntean pe la spate. Gândul solilor mergea chiar mai departe, ei cugetând la închegarea unei urzeli împotriva principelui sau chiar a unei răzvrătiri a gloatelor.

Îngrijați, sfetnicii înştiințară pe Matei vodă de cele ce se petreceau în cetate. Zădărât, acesta chemă la sine pe merele portar şi pe vel armaş şi le porunci ca, pentru început, să-i ferece pe moldoveni la gazda la care se aflau aşezați, de unde să nu mai fie îngăduiți a ieşi. De se vor

Material cu drept de autor

plânge, să li se spună că pricina ar fi dorința cârmuirii de a-i apăra de răul zurbagiilor ce-au prins a cutreiera ulițele cetății de scaun, domnul fiind foarte îngrijat de tihna, de ocrotirea şi de buna lor stare. În acest chip se va pune capăt, odată pentru totdeauna, neobrăzatelor lor sfruntări. Aceştia nu numai că nu mai aveau îngăduința de a ieşi din ograda unde conăceau, dar nici oaspeții nu mai erau lăsați a intra la ei, sub acelaşi pretext al păzirii lor de primejdii. Dacă totuşi s-ar cere cu tot dinadinsul ieşirea lor în târg, vor fi îngăduiți, dar numai cu învoire de la scaunul domnesc, fiind însă privegheați pas cu pas, fiece cuvânt schimbat de ei pe uliță, sau oriunde altundeva, urmând a fi trecut la răboj şi înfățişat Măriei Sale.

Întorsătura era neaşteptată. Trimişii îşi arătară nemulțumirea, stăruind că pe toate meleagurile solii erau cinstiți cu prețuirea care se cuvenea stăpânului lor. A nu le arăta lor potrivita cuviință era tot una cu o batjocură adusă celui în numele căruia vorbeau. Cerură dă fie înfățişați pe dată domnului, spre a i se plânge de silnicia căreia îi căzuseră jertfă, amenințând că altminteri țara se va căi amarnic de tot pentru prigonirea lor. Cei doi dregători – portarul şi armaşul – îi ascultară cu răbdare şi fățarnică bunăvoință şi le răspunseră cuviincios, după cum aveau poruncă, că ceea ce fac, făptuiesc în numele aceluia la care vor să ridice pâră şi care se jertfeşte pentru binele lor, punându-le la îndemână propriile sale slugi care să-i ocrotească de a fi prădați sau loviți de alte rele. Deci s-ar cuveni să fie mai recunoscători Măriei Sale pentru nemăsurata grijă ce le-o poartă, mulțumindu-i pentru luarea aminte ce le-o dăruieşte, nu bombănind necuviincios împotrivă-i. Pe de altă parte le amintiră că în istorie se cunosc destule împrejurări în care, în cele din urmă, solii prea îndrăzneți şi prea semeți, sfârşiseră prin a fi scurtați de cap, ca învățătură de minte pentru ei, cât şi pentru stăpânii

Material cu drept de autor

lor. Moldovenii e drept că mai stăruiră, dar numai cu jumătate de gură, înțelegând că acele trimiteri la bucoavnele cronicărești nu li se făceau spre a le spori știința cărturărească. De altfel nici cei doi dregători nu se arătau prea grăbiți de a da oaspeților vreo osândă, neavând învoirea trebuitoare, așa că sfârșiră cu neputincioase și nepăsătoare ridicări din umeri, în vreme ce ajutoarele lor – cu toată împotrivirea ce-o întâmpinau –împresurară sălașul, așezând cuvenitele străji în jur.

La rându-le, boierii împotrivitori domnului văzură în îndărătnicii moldoveni un sprijin pentru înfăptuirea amestecăturile lor. Neștiind că țelul lui Lupu era acela de a se înstăpâni și în Tara Românească, dar știind că acesta îi poartă lui Matei vodă o veche vrăjmășie, nădăjduiau că vor putea să smulgă trimișilor moldoveni făgăduiala de a-și îndupleca stăpânul de la Iași ca să-i ajute să-și aridice în scaun alesul – închipuit de Radu Mihnea. Vel vistierul Ghinea Brătășanu Țucala fu acela care avu gândul de a rândui o întâlnire tainică cu ei. Slugerul Socol Cornățeanu se învoi s-o găzduiască în casa pe care o stăpânea în târg. Iar armașul se lăsă înduplecat să mijlocească întrevederea, înlesnind ieșirea moldovenilor din sălașul lor, în ciuda pazei cu care erau înconjurați, spre a veni, nesimțiți de nimeni, la întâlnirea plănuită.

Deși în seama lui cădea îndatorirea de a-i priveghea pe străini, faptul nu era tocmai ușor de împlinit. În primul rând trebuia să se ferească de marele portar, dregător însărcinat cu primirea și chivernisirea soliilor și care, în temeiul îndatoririlor sale, era silit să grijească de oaspeți și deci trebuia să se vadă cu ei în fiece zi. A se feri de acesta nu era totuși peste măsură de greu. Mult mai greu îi era să treacă nesimțit pe unul dintre moldoveni printre străjile și iscoadele sale, căci nu putea întrerupe, fără a bate la ochi – fie și numai pentru câteva ceasuri –, paza pe care chiar el o

Material cu drept de autor

orânduise. De asemenea nu putea pricinui, fără a se da de gol, nici unele spărturi în încercuire, lăsând unele cotloane neprivegheate. Prin orice îngăduință arătată moldovenilor, era amenințat să dea de bănuit, lucru care nu era de dorit. Iar în slujbaşii săi, afară de vreo două-trei slugi de taină, nu putea avea atâta încredere încât să li se dezvăluie. Primejdia de a fi dat în vileag chiar de aceştia era deci nespus de mare! Prin urmare era silit să găsească o cale de a înşela destoinicia propriilor străji, să închipuie mijloace de a străpunge încercuirea, cu multă trudă, chiar de el înjghebată! Şi nu era o trebuşoară tocmai uşoară, căci era silit să-şi stoarcă cu mare sârg mintea spre a putea plăsmui ceva!

Lucrul, care putea părea unora a fi cu neputință, nu fu şi pentru el de nedezlegat. Închipuirea nu-l părăsise, aşa încât, după câteva ceasuri de cugetare, găsi slăbiciunea rețelei de pază pe care o înjghebase, deşi atunci când împlinea o treabă, o făcea peste măsură de temeinic.

Casa în care erau găzduiți solii era aşezată în Târgul de Jos. Ograda avea fața întoarsă spre Ulița Tabacilor, iar partea din dos dădea către râpa dinspre Ialomița. Malul era atât de înalt şi prăpăstios pe latura aceasta, încât nimeni nu l-ar fi putu coborî fără să-şi frângă gâtul, iar a-l urca nici vorbă nu putea fi. Deci pe aici nu se aşezase pază, nefiind trebuitoare. Spre miazăzi ograda se lipea gard în gard de gospodăria învecinată, în vreme ce spre miazănoapte o viroagă adâncă o despărțea de bătătura unui mic boiernaş, Sava logofătul, grămătic de taină al domnului. Coastele acesteia, săpate de şuvoaiele năvalnice care se năşteau atunci când ploua cu găleata pe uliță, erau peste măsură de pieptişe, fiind anevoios a umbla pe ele, mai ales acum când locurile primejdioase erau acoperite de nea. Cum în această viroagă fusese greu să aşeze străji, locul acesta prăpăstios era singurul pe unde se putea strecura cineva afară din casă fără să fie zărit, uluca de scânduri lămbuite,

Material cu drept de autor

nu prea înaltă, nefiind o piedică de luat în seamă pentru un bărbat sprinten. Privegherea acestei laturi se făcea din uliță, în măsura în care tufele şi ieşindurile coastei – ascunzişuri care nu erau de dispreţuit în asemenea împrejurări – îngăduiau acest lucru.

Pentru a preîntâmpina nedorite supărări, la acest colţ putea fi aşezat unul din oamenii săi de credinţă, dintre aceia puţini care-l slujeau orbeşte, muţi şi surzi la orice ispită şi mituire. De altfel nici acestuia nu era prea înţelept să i se dea prea multe de înţeles. Îi va arăta doar că trebuie să se aşeze în aşa fel încât să nu-i împiedice pe moldoveni să se strecoare în târg şi să se reîntoarne acasă. Să se prefacă a nu-l vedea pe cel ce-ar cerca să se furişeze pe acolo, dacă se va găsi cumva vreunul înclinat să o facă. Pentru ca nici acest străjer să nu aibă pricină de a intra la bănuieli, ghicind ceva, îi va zice doar că i-au ajuns la ureche zvonuri cum că solii ar avea unele legături vinovate cu unii boieri şi voieşte doar să-i ispitească să se dea de gol. Deci să fie lăsaţi să plece, chipurile nebăgaţi în seamă, căci mai departe are el grijă... A aşezat deja privighetori care să le pândească orice mişcare de la depărtare, în ascuns, să nu ducă grijă de aceasta. Acum trebuie doar ademeniţi ca să-i cadă în nada pe care le-a întins-o. Iar el, straja, trebuie să fie momeala, dovedindu-le celor dinăuntru că face paza de mântuială şi că poate fi înşelat. Iar tot ce-i va fi dat să vadă nu va destăinui nimănui, afară de stăpânul său – şi asta în cea mai desăvârşită taină –, căci altfel e primejdie ca orânduita capcană să se dovedească zadarnică, cei pe urmele cărora se află putând simţi ceva. În temeiul acestor lămuriri slujbaşul nu numai că nu-l va bănui însufleţit de gânduri vrăjmaşe domniei, ci dimpotrivă...

Întâmplările se petrecură aproape aşa cum fuseseră plănuite de Vărzaru. Armăşelul pus de pază la colţul zăplazului dinspre viroagă, după ce se întunecă şi se

Material cu drept de autor

aprinsese felinarul din Turnul Chindiei – semn că se oprea umbletul pe uliţe –, se apropie de ortacul său din faţa porţii şi-l ţinu de vorbă, lărmuind cât mai mult şi tropăind cu picioarele prin zăpadă, chipurile ca să se încălzească. Adevărul era că prin această zarvă dorea să atragă luarea aminte a celor dinăuntru, înştiinţându-i că nu se află la locul ce-i era orânduit şi în acest chip – după porunca primită – să-i ispitească să cadă în plasa pe care-şi închipuia că mai-marele său le-o întinsese.

Moldovenii, înştiinţaţi de armaş încă înainte de prânz că nişte boieri ar voi să cadă la înţelegere cu ei şi că aceştia îi poftesc la o întâlnire, de cum începuse a amurgi, se aşezară la pândă, aşteptând semnul făgăduit lor. Ei băgară imediat de seamă că se ivise împrejurarea prielnică de care le vorbise marele armaş şi înţeleseră că spusele acestuia nu fuseseră aruncate la întâmplare. Unul dintre ei, urmând îndrumările primite, sări uluca, alunecând cu zăpadă şi pământ cu tot în întunecimea văgăunii. Nefiind îndestulător de chitit, când îşi dădu drumul de partea cealaltă a împrejmuirii, căzu chiar pe marginea buzei de pământ care ţinea zăplazul şi aceasta se frânse sub greutatea lui. În adânca linişte a nopţii, deşi înfundat, zvonul răzbătu totuşi până în uliţă.

Omul de credinţă al armaşului, bănuind ce se petrece, se prefăcu a nu fi auzit nimic. Cum celălalt stărui că s-a întâmplat ceva necurat, ca nu carecumva acesta să facă el însuşi cercetări, zădărnicind urzelile mai-marelui lor – de care desigur nu avea ştiinţă –, o porni agale până la colţul zăplazului şi se prefăcu a scruta bezna. Fugarul se tupilase destul de bine, căci nu-l zări, deşi era încredinţat că se afla undeva jos, printre coturile surpăturii, nu prea departe de el. Tufele dese, deşi desfrunzite, închipuiau şi ele un bun adăpost, mai ales pe întuneric.

Material cu drept de autor

Ca să-l liniştească pe îndrăzneț şi totodată ca să nu-l abată de la cele pe care şi le pusese în gând, îi strigă ortacului său de la poartă că totul e în bună rânduială, chipurile ca să-l înştiințeze. Pesemne nişte câini de pripas, care trecuseră pe acolo, pricinuiseră toată zarva ce se stârnise, adăugă el cu voce îndestul de ridicată, ca să fie sigur că va fi auzit de moldovean. Şi, deşi fârtatul său de strajă nu dădu nici un semn că n-ar fi înțeles ce i-a spus, repetă încă odată lămurirea, ca să nu mai încapă îndoială că celui din vâlcea nu-i scăpase nici o vorbă.

Apoi se îndepărtă alene, reîntorcându-se în fața porții şi-şi luă de la capăt taclalele, din locul de unde şi le întrerupsese. Moldoveanul se strecură furişat de-a lungul râpei până ce aceasta se deschise în largul zăvoi al Ialomiței. Se opri o clipă sub malul înalt din dosul ogrăzii din care ieşise, atât de prăpăstios că n-ar fi putut coborî întreg pe acolo. Din dreptul său începea lunca, aşa că-şi căută adăpost acolo. Ocrotit de ariniş, care, deşi desfrunzit, datorită desimii, îl ascundea privirii, începu să bâjbâie prin beznă în căutarea drumului spre grădina lui Socol Cornățeanu unde se ştia aşteptat.

Dar nici călătorul moldav şi nici armăşelul străjuitor nu băgară de seamă că se petrecuse un lucru care nu putuse fi prevăzut de vel armaş, în ciuda grijii osebite cu care urzise fuga solului. Şi anume, nimeni nu ținuse seamă de împrejurarea că bucătăresei grămăticului domnesc nu-i priise masa de cu seară, pricinuindu-i o amarnică pântecăraie. De bună seamă, este greu de închipuit că un asemenea lucru putea amenința în vreun fel – sau cel puțin înrâuri – statornicia şi liniştea înaltei cârmuiri a țării. Dar se nimeri ca, în chiar clipa când solul sărea zăplazul, bucătăreasa să se grăbească spre umblătoarea[59] din fundul curții aflate de cealaltă parte a vâlcelei. Cum tocmai ieşise

[59] (Pop.) Closet (rudimentar), latrină, privată, toaletă.

Material cu drept de autor

luna dintre nori, iar zăpada îi răsfrângea cu putere lumina, zări limpede umbra întunecată a omului care săgetă peste uluca vecină şi se rostogoli în râpă. Curioasă se abătu din drum şi – deşi tremura de frig – căută o spărtură în împletitura de nuiele a gardului de leasă, pe unde să poată iscodi viroaga. Îl zări pe fugar lipit de pământ, abia putându-se desluşi pe negreala malului pe care, din pricina povârnelii, neaua nu se putuse aşterne. Văzu şi umbra străjii care venise să scruteze din uliță, fără spor, râpa. După câteva clipe caraula plecă nepăsătoare, răcnind, către cineva de mai încolo, care nu se zărea, că nu se întâmplă nimic deosebit, ci doar nişte câini au trecut pe pripor, tulburând liniştea. Femeia voi să strige privighetorului că se află un om în râpă, dar îi fu frică de cel care se ascundea jos, atât de aproape de ea... Înspăimântată dar şi curioasă, servitoarea nu-l scăpă din ochi pe fugar până ce acesta dispăru în întunecimea copăceilor din luncă. Abia apoi se întură la treburile ei paşnice de la umblătoare, cu gând să-şi înştiințeze dimineața stăpânul de cele văzute.

Solul era îngrijat că arinişul, deşi îl ascundea vederii, îi trăda trecerea prin trosnetul crenguțelor frânte sub tălpi. Se uita speriat în jur, dar împrejurimile erau pustii. Mergea greu, împiedicându-se în bolovanii şi bulgării de pământ care numai cu greu puteau fi bănuiți sub nămeți. După multe opinteli ajunse la locul ce-i fusese orânduit de armaş. Aici îl aştepta Cârstea, feciorul cel mare al slugerului Socol Cornățeanu.

Malul fiind în partea asta mai domol, îl putură sui, îndreptându-se spre o uşiță îngustă care străpungea împrejmuirea de cărămidă a ogrăzii. Trecură în tăcere prin bătătura cufundată în beznă. Deşi locul părea pustiu, musafirul îşi trase şi mai adânc gluga peste față, pentru a se feri de primejdia de a fi cunoscut de vreo slugă care nu-şi găsea somnul. Urcă în grabă, în urma feciorașului, scările

Material cu drept de autor

ceardacului şi răsuflă uşurat, când, în cele din urmă, la capătul unui coridor scund, care-şi boltea tavanul la numai o palmă deasupra capului său, se deschise uşa către o odaie temeinic luminată.

Solul se opri în prag înlemnit, nu atât din cauză că l-ar fi orbit lumina lumânărilor, cât din cauza uimirii. Nu-şi închipuise că boierii cu care urma să se întâlnească erau dregători din cei mai de seamă de la Curte. Se aflau acolo vel vistiernicul, vel paharnicul, vel armaşul şi vel slugerul! Însemnătatea lor nu numai că-l tulbură, dar îi stârni chiar unele bănuieli. Necredința unor asemenea obraze era greu de închipuit. Nu mai departe decât despre Ghinea Ţucala, toți spuneau că ar fi întru totul robit domnului, căruia îi datora şi rangul şi averea. Dar lumea îl vedea la fel de strâns legat şi de celălalt stâlp al cârmuirii, marele spătar Diicu Buicescu, a cărui bunăvoință voind s-o câştige, se încuscrise cu el, însoțindu-şi unul dintre feciori, pe Mihăilă, cu Calița, fiica acestuia. Era cu putință ca tocmai el să cadă în păcatul hainiei?! Nu era de crezut, şi taman acest lucru îl îngrijă. Nu cumva Matei vodă pusese la cale ispitirea sa într-o cursă menită să născocească pricină de a-i găsi vină stăpânului său? Asemenea uneltire ar fi fost totuşi lipsită de orice rost, căci domnul muntean n-ar fi avut nimic de câştigat. Dorea înrăutățirea legăturilor cu Moldova? Ar fi fost un sârg zadarnic, de vreme ce ei veneau ca vestitori ai războiului! Dar dacă îl bătea totuşi asemenea gând, era cu atât mai bine, căci nu făcea decât să vină în întâmpinarea însărcinării ce-o aveau. Deci ce pricină de îngrijorare să fi avut?! Ori poate voievodul îşi închipuia că, găsind vină soliei, va putea izbăvi pacea? Ar fi fost lipsit de noimă! Prin ațâțări sau prin amenințări nu putea decât adânci gâlceava. A ajunge pe asemenea cale la împăcare, era cu neputință. Negăsind deci o pricină care să-i ceară jertfirea, socoti că n-avea rost să se

Material cu drept de autor

teamă de vreo capcană, îşi spuse moldoveanul, întrucâtva mai liniştit.

Cum era foarte târziu boierii, intrară în miezul celor ce aveau de povățuit, fără prea multe ocolişuri. Ei arătară că de grija viitorimii s-au unit la sfat, ca să afle calea cea mai potrivită pentru orânduirea celui care va sta în scaunul de domnie al țării. Întrucât Matei vodă e ca şi mort, iar cu înscăunarea lui Diicu nu se pot învoi, cârmuirea de obşte rămâne descoperită. Oaspetele crezu, după felul cum începură gazdele vorba, că ar năzui la înscăunarea lui Vasile vodă Lupu, venind întru întâmpinarea dorinței acestuia, de care poate şi aflaseră pe cine ştie ce cale şi fu gata nu numai să le mulțumească, ci să le şi împărtăşească unele din îndrumările tainice pe care le primise la plecare. Boierii nu-i lăsară însă rând la vorbă, încât trebui să se înfrâneze, lucru pentru care va mulțumi mai apoi proniei, când văzu cât de amarnic se înşelase, fiind pe cale de a face o greşeală de neîndreptat şi de neiertat.

Continuând, vorbitorii îi dezvăluiră cu totul alte năzuințe decât cele pe care şi le închipuise el. Înfățişându-se străinului drept mințile cele mai luminate ale neamului şi peste măsură de îngrijați de binele acestuia, îi mărturisiră că au găsit şi pe cineva potrivit care să le împlinească visele, un fecior de domn care, pe lângă că a câştigat iubirea țării şi reazămul celor de neam, se bucură de o bună trecere la Înalta Poartă a fericirii lumeşti. La stăruințele solului îi destăinuiră şi numele acestuia: Mihnea Celebi, feciorul din flori al lui Radu vodă Mihnea, cel care odinioară, le fusese şi lor, celor de dincolo, domn. Moldova nu are decât de câştigat dacă le dă sprijin, lămuriră ei, căci stăpânirea pe care o vor aşeza, socotindu-i-se îndatorată lui Vasile vodă, îşi va preschimba cu totul felul de a privi țara megieşă. Vrăjmăşia dovedită de atâta amar de vreme de Matei vodă va lăsa loc unei prietenii binevoitoare şi recunoscătoare.

Material cu drept de autor

Uneltitorii nu ştiau însă că la acea vreme Vasile vodă nu se mai mulţumea doar cu prietenia Munteniei, ci că dorea mai mult: scaunul acesteia! Deci năzuinţele mesenilor nu puteau trezi bucurie la Curtea ieşeană. Solul înţelese că ele erau mai degrabă pricină de îngrijorare, căci opuneau plănuirilor lui Lupu visele primejdioase ale unui alt râvnitor la cârmuire. Domnul moldovean s-ar fi văzut astfel silit a înfrunta nu numai pe voievodul stăpânitor şi pe ocrotitul acestuia, ci şi pe această a treia arătare, născocită de boierime. Ori o piedică mai mult nu avea de ce să-l încânte pe Vasile vodă atunci când va afla de ea, îşi zise oaspetele. Închipuindu-şi că pot câştiga reazămul ţării învecinate, uneltitorii nădăjduiau în chip nemărturisit că, la nevoie, li se va pune la îndemână chiar un ajutor ostăşesc. Nici prin cap nu le trecea că se destăinuiau slugii unui potrivnic, vestind stăpânului ei, până în cele mai neînsemnate mărunţişuri, o primejdie de care, cu mijloacele sale, acesta n-ar fi avut cum afla vreodată.

E drept că deseori uneltitorii, cu bună ştiinţă, întreceau măsura când înfăţişau cele făptuite de ei, din dorinţa de a-l încredinţa pe oaspe că urzeala lor e mult mai temeinică şi mai întinsă decât era în adevăr. Făceau aceasta pentru a-i da de înţeles că lucrătura lor este bine înjghebată, că are sorţi de izbândă şi că deci e vrednică de a fi luată în serios. Prin urmare, stăruiau ei, era nimerit ca domnul de la Iaşi să se plece binevoitor asupra înjghebării lor, dându-le tot ajutorul ce-i stătea la îndemână, căci avea numai de câştigat de pe urmă-le. Pentru a fi cât mai convingători, minţeau fără a clipi. Astfel arătau nu numai că neguţările, pe care nici nu apucaseră să le pornească, închipuie parte a unei întinse plănuiri deja înfăptuite, ci jurau că au şi încuviinţarea alesului lor de la Silistra pentru toate câte puseseră la cale. Vorbele lor erau un şirag de născociri sfruntate, pe care însă le rostiră cu atâta stăruinţă, că aproape şi ei începură a crede

Material cu drept de autor

în ele. Ei nu avuseseră vreme nici măcar ca să-l înştiinţeze pe Radu Mihnea că sunt hotărâţi a i se alătura şi să-i ceară învoirea întru aceasta, necum să mai neguţeze cu el gândul câştigării de partea lor a domnului moldav. Astfel stând lucrurile, nu putea fi vorba de o uneltire închegată de la un capăt până la celălalt, cum ziceau ei cu seninătate!

Boierul moldovean, neştiind că cele auzite erau în bună parte simple izvodiri, intră rău de tot la griji. Deşi înţelese prea bine că urzelile care i se dezvăluiau nu numai că nu veneau în întâmpinarea dorinţelor voievodului său, ci le primejduiau chiar, se feri totuşi a arăta prin vreun semn sau printr-o vorbă că nu le-ar încuviinţa plănuirile. În acea clipă nu era prevăzător să-i îndepărteze, dacă voia să-şi slujească stăpânul. Dimpotrivă, trebuia să le dea nădejdi, care să-i aţâţe ca să-l sape şi pe mai departe cu râvnă pe Matei vodă, slăbindu-i cârmuirea. În ce privea uneltirea, ştiind acum de ea, la vremea potrivită putea fi spulberată dimpreună cu alesul boierilor. Pe deasupra, păstrând asupră-le înrâurirea, de va fi război cu Matei vodă Basarab, bine mânuiţi, puteau sluji înfiripării unei lovituri dosnice, lăsându-li-se însă şi atunci simţământul că sunt îndrumaţi a o face pentru a-şi sluji ţelurile lor. Odată bătrânul principe înlăturat, ei nu mai închipuiau o stavilă demnă de luat în seamă, căci până să se dezmeticească, puteau fi repede nimiciţi.

Drept care, ascunzându-şi gândurile adevărate, solul le încuviinţă plănuirile, ba le făgădui a pune o vorbă pentru ei, fiind încredinţat ca li se va da ajutorul cerut. De astă dată el era acela care mintea cu nespusă râvnă. Cu adevărat nu urmărea decât să le cunoască cât mai bine plănuirile, pentru ca, la vremea potrivită, să le poată înfăţişa lui Vasile vodă Lupu. Drept care îşi mărturisi credinţa că domnul ce-l slujea îi va ajuta, trimiţându-le chiar oaste, căci Matei vodă şi Diicu îi sunt şi lui cu totul nesuferiţi. Lupu

Material cu drept de autor

însuşi putea veni în fruntea acestor oştiri – lămuri el –, iar, după ce-şi va alunga vrăjmaşii, le slobozea scaunul pentru cel pe care-l doreau ei. Dădea astfel de înțeles că o năvală moldavă, dacă se întâmpla, nu trebuia să-i sperie, fiind chipul sub care se înfățișa reazămul făgăduit lor. Ca să-şi împlinească până la capăt îndatorirea de unelte prostite şi lipsite de judecată, însemnat era ca, prin amăgiri, uneltitorii să fie păstrați în fierbere – ba chiar întărâtați şi mai rău. În felul acesta măcinau cu încetul, pe dedesubt cârmuirea, pregătind împrejurările prielnice năvalei lui Lupu. Dar pe de altă parte înşelarea lor trebuia făcută cu atâta îndemnare, încât să nu întrevadă prea devreme adevărata lor menire – destul de jalnică de altfel –, care le era pusă de-o parte în plănuirile moldave.

În temeiul socotințelor care şi le făcea ascultând divaniții munteni, moldoveanul se grăbi să-i încredințeze că din câte îşi putea da seama – şi lăsa să se înțeleagă că nu ştia tocmai puține –, domnul său va fi nu numai încântat când va afla de năzuințele lor, ci va fi de-a dreptul bucuros să li se alăture! Un ajutor ostăşesc, chiar grabnic, nu era nici el cu neputință, căci cunoscătorii de taină vorbeau de altfel de o nouă pricină de nemulțumire a domnului Vasile vodă față de megieşul său, care ar fi putut pricinui oricum o năvală de pedepsire dincoace de Milcov. Până acum însă lipsise pretextul pentru asta. În această clipă însă el îşi da seama că divaniții, prin ceea ce făptuiesc, îndreptățesc un asemenea gând, mai ales că acum îi dau şi o țintă mai desluşită: numirea unui nou domn. Nu mai era deci vorba de o simplă năvală de pedepsire a unui cârcotaş care nu-şi găsea linişstea, cum se voise dintru început, ci de un război de înlocuire a nevolnicului moş cu acel Mihnea Celebi. Sunt deci destule temeiuri de a nădăjdui că vor găsi mare şi imediată ascultare la scaunul de la Iaşi. Şi solul nu mințea, dar nici adevărul nu-l spunea. Era pe de-a-ntregul adevărat că la Curtea

Material cu drept de autor

ieşeană, în clipa când plecaseră, împrejurările erau prielnice dezlănțuirii unei năvale în Muntenia; deci până aici era deplin nefățărit. Numai că aceasta – dacă în cele din urmă ar fi avut loc – n-ar fi fost menită înscăunării lui Radu Mihnea, ci a lui Lupu însuşi. Era limpede că, pentru a nu dezamăgi uneltitorii, adevărul acesta nu trebuia numai trecut sub tăcere, ci se cuvenea a fi chiar preschimbat în contrariul său, ceea ce solul se şi grăbi să facă.

Minţindu-se astfel între ei, solul şi divaniţii munteni se despărţiră foarte încântaţi de învoiala făcută, nutrind şi de-o parte şi de cealaltă mari nădejdi, care însă prin dedesubturile lor nemărturisite, se zădărniceau unele pe altele. Boierii lui Matei, mai ales, erau peste măsură de bucuroşi, rămânând cu credinţa că, după descoperirea lui Mihnea, prin făgăduielile stoarse moldoveanului – deşi acesta era doar un boier de mâna a doua – uneltirea lor face un al doilea pas hotărâtor spre izbândă. Cuvintele de despărţire fură de aceea mişcător de calde şi de prieteneşti.

Tocmelile fiind încheiate, Cârstea îl însoţi pe străin până în marginea dinspre Ialomiţa a livezii. Gerul mai slăbise şi începuse să ningă, ceea ce smulse moldoveanului un oftat de încântare:

- Slavă Domnului! Eram neliniştit de semnele de călcătură pe care le lăsasem prin zăpadă. E drept că se întrerupeau pe ici pe colo, dar pricină de îngrijorare era. Din fericire ninsoarea va şterge orice urmă care ar fi putut să ne trădeze! Numai de-ar ţine cât mai mult.

Cu aceste vorbe omul se topi în beznă. Mergea cu foarte multă luare aminte, îngrijat în aceeaşi măsură de o întâlnire neaşteptată cu vreo caraulă, cât şi de primejdia de a rătăci drumul. După mai puţin de-un ceas de orbecăială, nimeri capătul viroagei înguste care-l călăuzi sigur spre gazdă. De altfel cu bună ştiinţă făcuse o mulţime de ocoluri şi întoarceri, ca să încurce urmele lăsate în zăpadă, ca să nu

Material cu drept de autor

se poată ghici lesne de unde venea şi încotro se ducea. La urmă se prelinse ca o umbră prin strâmtoarea surpăturii. În trecere, contăşul i se agăța de rămurişurile țepoase şi – cu toată grija cu care încerca să-l desprindă – se auzeau trosnind crenguțele. Din râpă nu putea zări străjile din uliță, ca să se poată feri din vreme din văzul lor, nouă pricină de îngrijare. Spre norocul său, acestea, pătrunse de frig şi de osteneală, liniştite totodată că de ceasuri întregi nu se petrecuse nimic neobişnuit, se adunaseră ciopor în jurul unui foc.

În cele din urmă recunoscu locul pe unde sărise împrejmuirea. Sprijinindu-se în mâini începu urcuşul. Coasta era însă clisoasă, jilavă şi prin urmare deosebit de lunecoasă. Căzu de mai multe ori în genunchi, vânzolindu-se în noroiul cleios. Murdar şi ud, ajunse în cele din urmă la piciorul ulucilor. Întins pe burtă, căută încă odată cercetător în jur, spre a se încredința că nu a fost zărit. Locul părea pustiu, nici o strajă nu se vedea priveghind dinspre uliță. Nu putu însă desluşi un cap care-şi sclipea ochii prin spărturile unei împrejmuiri împletite din nuiele, aflată de cealaltă parte a viroagei. Sări sprinten îngrăditura, dar pe o mică întindere a crestei ulucii curăță coama de zăpadă pe care ninsoarea o aşternuse, lucru căruia nu-i dădu nici o însemnătate. Ajuns la adăpost, se lipi câteva clipe de scândurile întunecate, de care cu greu se putea deosebi, stând la pândă. Nu putea privi afară, blănile de lemn fiind lămbuite. Ascultă bezna ca să-şi dea seama dacă trecerea sa trezise luarea aminte a cuiva. Nimic nu se clinti, semn că putea fi liniştit. Nu fusese simțit de către cei care-i privegheau. Cu repeziciunea şi părelnicia unei năluci se prelinse spre casă, unde era aşteptat de multă vreme. O ciocănitură înceată şi oblonul unei uşi se deschise, sorbindu-l în străfundul beznei ei.

Spre mulțumirea moldovenilor, cât şi a boierilor uneltitori, continuă să ningă potolit până a doua zi, aproape

Material cu drept de autor

de amiază. Pronia, cu o binevoitoare părtinire, le ştergea urmele, aşternând asupră-le tainica tăcere a uitării.

După plecarea solului, cei patru divaniți înfrățiți purceseră a înjgheba cartea către Radu Mihnea. Vel paharnicul Hrizea, văzând că erau de față şi marele vistiernic şi vel slugerul, se simți îmbărbătat, prinzând încredere în armaş, pe care nu-l mai bănuia că ar chiti să-i întinde o capcană. Acum era încredințat că urzeala şi toate câte i se spuseseră despre ea erau adevărate. Ba socotea chiar că împrejurările făcuseră trebuitoare încercarea de a lua legătura cu pribeagul de la Dârstor. Prin urmare se învoi să scrie carte către acesta, fără a se mai codi şi fără a mai stărui asupra gândului unei înştiințări numai prin viu grai, care să nu lase urme.

În vreme ce scria, se supuse îndrumărilor şi poveților date de ceilalți. Chiar din primele rânduri mărturisi că nu voieşte să înşele încrederea cu care fuse cinstit de neprețuitul fiu de domn. Printr-o îndemânatică trăsătură de condei se legă să arate pribeagului aceeaşi credință pe care bunicul său o purtase părintelui şi fratelui princiar al acestuia. Mai departe arăta că voise să-şi dovedească priința nu numai prin vorbe, care puteau părea pe cât de răsunătoare pe atât de găunoase! De aceea se străduise – şi izbutise de altfel – să nu se înfățişeze în față-i cu mâna goală. Avea deci bucuria să-l înştiințeze că a mai câştigat de partea sa o seamă de boieri din cei mai de cinste şi cu mare înrâurire în țară. Se dezvinui apoi că, din prevedere, nu încredințează hârtiei numele lor. Făgădui, însă, să folosească primul prilej prielnic pentru ca să întregească această lipsă. În încheiere ruga să i se lămurească ce are de făcut, el şi prietenii săi, pentru atingerea țelului lor. După aceea izvodul fu pecetluit şi încredințat armaşului pentru a-l face să ajungă celuia căruia îi era menit.

Material cu drept de autor

Iscoada lui Radu Mihnea nu păru peste măsură de mirată când fu scoasă din hruba în care fusese zăvorâtă. Bărbatul se aştepta ca aceia care-l aveau în mână să încerce a se sluji de el. Dar mult se mai minună când, rămas singur cu armaşul Radu Vărzaru, acesta îşi schimbă cu totul purtarea față de el, arătând dintr-o dată cea mai cuceritoare bunăvoință.

- Bănuiesc că, pentru a-ți scăpa pielea, eşti în stare să faci orice!

- Da, luminăția voastră... orice!

- Ei bine, vreau să-ți cer un singur lucru... Să te întorni de unde ai venit, însă purtând o carte către cel în slujba căruia te afli. Dar să faci bine să n-o pierzi ca pe aceea cu care ai venit încoace.

Omul rămase năucit. Nu-i venea să-şi creadă urechilor. Se uită tâmp la armaş şi nu fu în stare să răspundă pe dată.

- Nădăjduiesc însă că de astă dată vei fi mai cu băgare de seamă, căci, de vei fi prins din nou, nu vei mai avea cale de scăpare! Să nu-ți închipui că eşti de neînlocuit! Acum îți voi da un cal şi toate merindele trebuitoare. Dar nu vei destăinui nimănui nici cine eşti, nici încotro te duci, nici pe cine slujeşti, nici cu ce menire bați drumurile! Eşti un mic negustător în căutare de chilipiruri şi atât. De altfel iată şi o zapiscă de liberă trecere, ca să-ți fie toate drumurile deschise. Dacă ții la viață, trebuie să uiți de îndată cine ți-a dat-o! Iar de-mi vei fi adus din nou aici la armăşie, atâta vreme cât nu suntem singuri nu-ți voi arăta pic de îngăduință, căci nimeni nu trebuie să ştie că ne cunoaştem. Nu-ți vei aduce aminte nici de cele spuse acum, după cum nu-ți vei aduce aminte a fi vorbit vreodată cu mine! Vederea asta dintre noi nu a avut loc! Înțelesu-m-ai?!

Material cu drept de autor

Bărbatul căzu recunoscător la picioarele marelui armaş. Acesta, deloc mişcat, îşi continuă netulburat dăscălirea:

- Stăpânului tău îi vei spune că, prin grija mea, izvodul său a ajuns cu bine unde se cuvenea şi a fost prețuit cum se cădea. Şi acum grăbeşte-te!

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul III

Logofătul Sava, grămăticul de taină al lui Matei Basarab, albise colilie alături de stăpânul său. Cărunțeala, fața cam uscățivă, obrazul supt îi dădeau o înfățişare de cărturar peste măsură de ales. Se înveşmânta întotdeauna cu mare grijă, dar se ferea de culori țipătoare sau de croieli mai neobişnuite, care să atragă luarea aminte. Părea că dovedeşte în orice împrejurare dorința de a rămâne în umbră, de a trece nebăgat în seamă. Peste măsură de cuviincios în toate, împietrit în rânduielile ighemoniconului Curții, arăta înfățişare de curtean desăvârşit. Nedespărțit de domn, urmându-l peste tot ca o umbră, cunoscător al tuturor tainelor acestuia în temeiul îndatoririlor sale, se bucura – datorită acestor însuşiri – de o prețuire care întrecea cu mult însemnătatea măruntei sale dregătorii. O bună parte a curtenilor, cu deosebire cei de rang mic, pornind de la împrejurarea că bătrânul se găsea în toată vremea în preajma principelui, hatâr care lor nu le era îngăduit, îl socoteau – pe nedrept – un fel de mic sforar, care mânuieşte din umbră pe voievod. Cum chipul de păpuşar nevădit îi hrănea mândria,

Material cu drept de autor

grămăticul făcea totul ca să dea temei acestor părelnicii, învăluind într-un polog plin de taine legăturile sale cu domnul. Între prieteni se arăta peste măsură de zgârcit la vorbă – ca omul care nu poate mărturisi tot ce ştie –, iar spusele şi le presăra cu mulțime de tăceri încărcate de înțelesuri ascunse, sau cu o seamă de cugetări în doi peri, ori gânduri dezvăluite numai pe jumătate. Dacă în lume – mai ales dacă domnul nu-l putea dibui – îi plăcea să se grozăvească în acest fel, de față cu acesta revenea cu picioarele pe pământ şi reintra în veşmântul de slugă smerită şi neînsemnată ce era. De altfel Matei vodă Basarab băgase de seamă plăcerea bătrânului său grămătic de a se înfoia în fața curtenilor mai mărunți, împresurând cu un văl tainic toate câte le făcea la Curte, de parcă ar fi fost părtaş la cine ştie ce trebi ascunse ale Măriei Sale. Dar – cum îl plăcea şi totodată era mulțumit de chipul cum îşi împlinea îndatoririle – îl îngăduia cu un zâmbet binevoitor, socotind felul său de a fi o plecare nevinovată a unui suflet curat şi peste măsură de credincios.

Venirea acestui bătrân – vrednic de toată prețuirea – cu noaptea în cap la palat în acea zi de făurar, nu atrase nimănui luarea aminte, fiind lucru obişnuit. Voievodul era o fire peste măsură de sârguincioasă, fiind cunoscut ca gospodar osebit de harnic şi migălos. Drept aceea se scula dis-de-dimineață şi se apuca pe dată de treabă, punând în lucrare, de cum se crăpa de zori, toată puzderia slujbaşilor care-l înconjurau. Sfetnicii, obişnuiți cu chiolhanurile care se prelungeau până la înnoptat şi chiar şi după aceea, erau siliți să se scoale mahmuri de nesomn şi de beție, pentru a putea lua parte la rânduielile obişnuite dimineții. Cum trezirea de cu noapte a domnului nu era pusă pe seama însuşirilor sale gospodăreşti, ci a unei lipse bătrâneşti de somn, în zorii fiecărei zile – pe la colțuri – se auzeau bombăneli nu tocmai curtenitoare, care-i prețăluiau în

Material cu drept de autor

cuvinte nu peste măsură de cuviincioase vârsta şi deprinderile. Ţinând seamă de aceste obiceiuri, ivirea grămăticului atât de devreme la palat – deşi avea o pricină cu totul deosebită – părea un lucru firesc, care nu ridica nimănui vreun semn de întrebare. Iar încrâncenarea sa trecu şi ea neluată în seamă, fiind pusă pe seama vreunei slăbiciuni a bătrâneţii.

Când însă Sava rămase singur cu domnul în spătăria mică, îl rugă să-i îngăduie să-i vorbească. Matei îi zâmbi binevoitor. Bătrânul, plecându-şi cuviincios capul, îi istorisi pe nerăsuflate stăpânului său cele văzute de slujnică în răstimpul nopţii.

- Putem fi siguri că femeia n-a avut vedenii? întrebă neîncrezător voievodul, întrucât iscoada nu i se păru una dintre cele mai vrednice de luat în seamă.

- Măria Ta, la asta m-am gândit şi eu. Deci, înainte de a mă înfăţişa aici, am socotit de a mea datorie să cercetez dacă nu a rămas vreo urmă doveditoare, care să-i întărească spusele. N-aş fi cutezat să vă tulbur cu închipuirile unei lunatice! Eu însă nu mă puteam duce. Sunt prea cunoscut, iar preumblarea mea acolo ar fi stârnit bănuieli şi îngrijorare. Apoi nici vârsta nu-mi îngăduie să cobor în râpă, deşi nu-i prea adâncă. Am trimis un argat de încredere în cercetare. Treaba nu era deloc lesnicioasă, căci a nins din belşug peste noapte şi de altfel mai ninge şi acum.

- Să trecem peste mărunţişuri! făcu Matei nerăbdător. A oblicit, în cele din urmă, ceva?

- Mai multe chiar. Pe creasta zăplazului, în locul unde se zicea că a sărit necunoscutul, coama de zăpadă este vădit mai îngustă decât alăturea. Deci e neîndoios că aici stratul vechi a fost dat jos, iar ninsoarea care a urmat nu a izbutit să întregească golul. Pe sub uluca vecină trece o viroagă cu coastele destul de prăpăstioase, neacoperite de zăpadă. În lutul moale şi jilav s-au păstrat urmele mâinilor şi

Material cu drept de autor

încălțărilor celui ce-a voit să urce. De altfel, dacă scormoneşti puțin în neaua proaspătă, găseşti bulgări de pământ desprinşi din mal. Ei nu se puteau rostogoli singuri. Intr-un troian argatul a descoperit chiar o bucată de tină pe care se desluşeşte limpede urma unei ciubote.

Oprindu-se câteva clipe din vorbă, Sava despături pe masa din cancelarie o năframă din care scoase un bulgăre de lut, netezit pe o parte de o călcătură greoaie. Fără s-o atingă, domnul îi cercetă fața, pe care se desluşeau destul de limpede adânciturile lăsate de o talpă şi de muchia unui toc.

- S-o păstrezi, logofete... Sau mai bine doseşte-o în scrinul de acolo! Bucata asta de țărână s-ar putea să ne fie de folos.

- Apoi argatul meu a mai văzut că şi rămurişul unor tufe din viroagă este proaspăt rupt. Ori acele crenguțe nu par să se fi frânt numai de greutatea zăpezii... Dacă n-ar fi nins atât de mult, urmele din nămeți ne-ar fi dus fără greş pe cărările bătute azi noapte. Din păcate omătul căzut până în zori a şters orice semn, netezind fața troienelor. Dar chiar fără aceste semne, e limpede că fugarul de azi noapte a ieşit din viroagă, ascunzându-se în arinişurile Ialomiței. Numai umblând pe aici putea să se ferească de straja armăşească. Însă, încotro o va fi luat-o de acolo, nu se poate ghici.

- Ce crezi, logofete, ce-a țintit străinul?!

- Întrucât Măria Ta are bunăvoința de a asculta neînsemnata mea părere, voi spune deschis ceea ce cred. De vreme ce totul s-a petrecut în ascuns, în miez de noapte, prin înşelarea străjilor, nu pot prepune decât țeluri vinovate. Dacă la mijloc s-ar fi aflat o treabă curată, ea se putea săvârşi şi în faptul zilei. Izvodul primit de la Paşa Budei dovedeşte gândurile neprietenoase ale vecinului nostru din Moldova. Solia pare anume trimisă ca să unelteasc㠄 aici, sub nasul nostru, pentru împlinirea visurilor de mărire ale arbănaşului. Nu încape deci îndoială că drumețul de azi

Material cu drept de autor

noapte s-a întâlnit cu un duşman al Măriei Tale, spre a pune la cale cine ştie ce ispravă. Totuşi soarta pare să ne părtinească. Mai întâi l-a dat în vileag pe Vasile vodă prin paşă. Iar acum, printr-o întâmplare, ne-a ajutat să oblicim firul izvodirilor dușmănoase ale solilor săi.

Judecata era pe deplin îndreptățită. În sinea sa Matei vodă nu putu să nu-i dea dreptate, însă se feri să-o mărturisească deschis, căci nu-i făcea plăcere să se creadă că-şi însuşeşte pe de-a-ntregul şi nerumegat părerile ce-i sunt înfățişate. Dorea ca, dimpotrivă, să se ştie că nu înghite orice, ci că se întemeiază numai pe propria sa judecată. Tăcerea îl ferea de a recunoaşte că ar fi fost cumva înrâurit.

Vremelnic îl slobozi pe grămătic şi trimise după armaş, căci grija ocrotirii stăpânirii nu putea fi lăsată pe seama unei bucătărese – care nu putea fi decât osânzoasă şi guralivă – şi a unui grăjdar, soios şi nătâng!

Atunci când un copil de casă veni să-l cheme în mare grabă la palat, armaşul nu se trezise încă. După ce, speriat de smucitura odăiaşului său, sărise din aşternut, se aşezase buimac pe marginea patului şi-şi scoase la vedere, cu o furie spumegătoare, tot răbojul de ocări – deloc sărac –, pe care-l moştenise din neamul său de zarzavagii, băgând în sperieți câțiva boiernaşi de-ai casei, care se nimerise să se afle în tindă ca să-l întâmpine. Întâlnirea cu părtaşii săi se lungise până spre dimineață şi nici nu apucase să închidă bine ochii. Se simțea istovit şi mânios, iar urechile îi țiuiau. Abia după un răstimp mintea i se limpezi cât de cât şi fu din nou în stare să desluşească limpede cele din jur. Înțelese în sfârşit că e chemat în grabă de domn şi începu să se înveşmânteze fără chef. Deşi era ajutat de odăiaş, se încurca în straie, pufnind şi trăsnind din pricina asta şi mai nestăpânit, încât bietul bărbat fu cuprins într-atât de teamă, că îi tremurau mâinile.

Material cu drept de autor

Răceala de afară avu darul să-l dezmeticească de-a binelea, dar ochii umflați şi roşii îi trădau osteneala şi nesomnul. Pe măsură ce se apropia de Curte îşi venea tot mai temeinic în fire şi înțelegea mai limpede ce i se ceruse. Iar pe măsura acestei treziri crescânde, era cuprins de tot mai mult zor. După mai puțin de un sfert de ceas descăleca la piatra de lângă poarta Curții domneşti. Străbătu de-a curmezişul, în mare grabă, ograda spre palatul cel nou. Trecu pe dinaintea măreței biserici domneşti şi-şi făcu crucile cuvenite, fără a încetini pasul. Urcă scara cea mare valvârtej, sărind câte două trepte deodată.

Matei vodă îl aştepta nerăbdător. Se preumbla zădărât prin spătăria mică, urmărit cu priviri smerite de câțiva dintre dregătorii săi mai apropiați, ajunşi câteva clipe mai devreme la Curte. De cum îl zări, îl luă la rost, răstindu-se la el:

- Ți-am poruncit să orânduieşti iscoade la gazda soliei moldoveneşti! Implinit-ai porunca?!

- Cum nu, Măria Ta! zise el pe nerăsuflate. Cum era să-ți ies din vorbă?!

- Şi zăritu-s-a ceva neobişnuit?

- Până în clipa de față caraulele nu mi-au dat seamă de ceva, ceea ce mă face să cred că nu s-a petrecut nimic vrednic de a-mi fi înfățişat.

- Totuşi, azi-noapte, bucătăreasa logofătului Sava a văzut umblând prin târg nişte moldoveni scăpați de sub strașnica pază a domniei tale! Ce zici de asta?

Armaşul simți că-i fuge pământul de sub picioare. Privi în jur. Marele vistier şi marele paharnic lipseau. De ce oare? Desigur că fuseseră deja întemnițați! Dar cum de putuse voievodul să afle atât de repede adevărul? Nu putu pricepe rostul unei bucătărese în toată această tărăşenie, închipuindu-şi că la mijloc o fi vreun înțeles ascuns care îi scapă, sau poate numai o vorbă de duh dintr-o glumă

Material cu drept de autor

istorisită înainte de sosirea sa, care stârnise hazul celor aflați de față. Se simți cu desăvârşire pierdut. Îl copleşi deznădejdea şi totul i se învălmăşi în minte. Dar tulburarea nu ținu decât câteva clipe. Firea sa cutezătoare şi îndărătnică, obişnuită a merge la noroc, birui zbuciumul spaimei. Nu trebuia să se dea bătut. Se va fățări, va minți, va vinde, va vicleni, îşi va tăgădui gândurile şi credințele, se va lepăda de prieteni, dar va supraviețui!

Încercă să se stăpânească şi să-şi aşeze mintea în rânduială. Nu putea fi totul pierdut; trebuia să se mai găsească o cale de a răstălmăci cu iscusință, în folosul său, cele petrecute în răstimpul nopții... Va stărui să dovedească că tot ce făcuse nu era decât o cursă pe care o întinsese pentru prinderea acelui Mihnea Celebi, adăpostit de turci, dar şi pentru a afla dorințele ascunse ale lui Vasile vodă Lupu. Un armaş, prin însuşi felul dregătoriei sale, era nevoit să intre în legături cu vrăjmaşii cârmuirii spre a-i ademeni mai lesne într-o capcană care să-i dea pe față şi apoi – dezvăluiți – să-i stârpească. Nu era întâiaşi oară că făcea potrivnicilor mărturisiri de prietenie şi încheia fățarnice învoieli cu ei, fără ca să-i pună cineva buna credință la îndoială. Nu rareori – în unele împrejurări, chiar cu înalta învoire a domnului – le trimisese viclene cărți de îmbărbătare ca să-i îndemne la fapte care apoi îndreptățeau osândirea lor. Pentru a putea întinde o cursă, trebuia să se prefacă a fi el însuşi uneltitor. Asta o ştia doar orice om care e înzestrat cu învățătura cârmuirii. Dar el nici o clipă nu voise să-şi hiclenească domnul! Ci toată această amestecătură pidosnică o făcuse în slujba şi în folosul acestuia, chiar dacă prin aceasta era primejduit a fi socotit şi el vinovat!

Era încredințat că poate preschimba înțelesul nenorocitului sfat de cu noapte în acest chip, jertfindu-şi însă prietenii cu care era învoit. Toate spusele sale erau

Material cu drept de autor

lesne de crezut, putând părea pe deplin întemeiate. Pe deasupra putea folosi şi cartea lui Radu Mihnea spre a măslui adevărul. Va arăta că datorită ei şi-a dat seama că în țară sunt unii care sapă scaunul domnesc în înțelegere cu acel pribeag. N-a voit a scăpa vreo vorbă cuiva, ca nu carecumva bănuiții să prindă de veste, lucru putincios de vreme ce erau dregători de cel mai înalt rang. De aceea a fost nevoit să le întindă capcana fără a înştiința pe cineva. Dar a făptuit totul din adâncă credință față de domn şi din nețărmurita dorință de a fi reazăm scaunului. Dar până ce aduna îndestulătoare dovezi de vinovăție, care să nu poată fi tăgăduite, trebuia să se prefacă a fi prieten hainilor. Din păcate – va rosti apoi mâhnit până în străfunduri – amestecul fără noimă al lui Sava i-a stricat tot sârgul, scăpându-i pe haini de a plăti pentru faptele lor scârbavnice.

Între timp se cam dumirise ce era cu grămăticul şi cu bucătăreasa acestuia şi – pentru a se apăra – trebuia să preschimbe şi mărturia acestuia, încât din pârâş să-l scoată vinovat. Nu e de mirare deci – va zice mai departe – că, dacă în treburi aşa de gingaşe se vâră toți nepricepuții, truda sa a dat greş. Amărâtul de logofețel îşi închipuise pesemne că, dându-şi drumul la gură, a făcut cine ştie ce mare scofală, care să-i sporească fala. Dacă în chip nenorocit n-ar fi stârnit vâlvă, ca să ne dovedească, vezi Doamne, cât de destoinic este, în câteva săptămâni toți vrăjmaşii țării ar fi căzut în laț şi duhul răzvrătirii ar fi fost smuls din rădăcini!

În acea clipă nu găsi însă prilejul de care să se slujească spre a întoarce astfel vorba încât să-şi poată începe mărturisirile, aşa că amână împlinirea gândului. De altfel după acest vălmăşag fulgerător de chibzuieli avântate, starea sufletească i se răsuci dintr-o dată, iar socotințele îi țâşniră înspre partea potrivnică. Dacă nu se aflase totuşi cu cine se văzuseră moldovenii? se întrebă el. Dacă domul nu ştia la urma-urmelor nimic? Dar dacă divaniții cu care se învoise

Material cu drept de autor

lipseau din pricina zăbavei, ori pentru că nu se socotise trebuitoare chemarea lor? Atunci, prin încercarea de a se dezvinui, nu făcea decât să se dea de gol în chipul cel mai prostesc cu putință!

Socotind că la urma-urmelor împrejurările puteau fi tălmăcite şi în acest chip, i se păru de deosebită însemnătate să facă totul ca să nu se dea de gol printr-o vorbă sau vreun alt semn necugetat. Trebuia să se poarte firesc şi să nu se arate stânjenit de cercetarea la care era supus. Voievodului era nimerit să-i dea răspunsuri ocolitoare care, pe cât cu putință, să nu spună nimic fățiş, dar nici să nu-l mânie prin lipsa lor de miez. Tăcerea sa îndelungată devenea desigur supărătoare pentru domn, aşa încât se socoti dator să rostească în sfârşit ceva. Pentru a începe, îşi vântură mâna într-o parte şi dădu să deschidă gura. În acea clipă, însă, simți că-i va tremura glasul, încât îşi frânse la mijloc semnele care arătau că doreşte a cuvânta ceva. Armaşul nu se îndoia că cei de față îi simțiseră descumpănirea şi-i fu ciudă de clipa de slăbiciune care-l încercase. Fâstâcit că şi-a pierdut pentru o clipă stăpânirea de sine, amenințat fiind să se dea astfel de gol, nu cuteză să se uite în ochii domnului, ci-şi furişă privirile pieziş pe lângă chipul său. Din întâmplare, peste umărul voievodului, zări obrazul marelui postelnic Constantin Cantacuzino. La început dregătorul arăta de tot nepăsător, dar în fața semnelor sale de bâjbâială îşi încruntă a mirare una din sprâncene. Radu Vărzaru urmări îngrozit unduirea şerpuitoare o sprâncenei şi-şi citi în ea osânda. Dacă domnul se îndoia cumva de el, neputința sa de a se stăpâni, nu făcea decât să-i întărească bănuielile. Iar dacă nu-l bănuia încă, avea destule pricini s-o facă de acum încolo. Cel puțin dacă i-ar fi putut înfrunta privirea, dacă i s-ar fi putut uita în ochi, ar mai fi îndepărtat poate, în parte cel puțin, cugetările neprielnice, îşi zise vel armaşul...

Material cu drept de autor

Matei vodă îi ghici zbuciumul, dar nu-l luă în seamă şi nici nu-i desluşi adevărata întindere. Îl socoti pricinuit doar de îngrijarea dregătorului de a nu fi aspru săpunit pentru nepriceperea slujitorilor săi. Domnul zâmbi în sinea sa întrucât îşi tălmăcea această tulburare ca pe un semn al temei plină de supunere pe care o trezea în sufletele celor care-l înconjurau, simțământ care stătea la temelia puterii sale. Această bucurie ascunsă deşteptă în el o anume îngăduință, nu lipsită de înțelegere. După un răstimp cam îndelungat, armaşul se hotărî în cele din urmă să dea o deslușire:

- Măria Ta, am aşezat, după poruncă, iscoade în mai multe locuri în jurul ogrăzii şi, pentru ca să nu le fure somnul, mai ales că azi noapte era un ger năprasnic, hotărâsem să fie schimbate des. Fiind mulți, n-au apucat să mi se înfățişeze în zori spre a da seamă. Dar bănuiam că nu s-a petrecut nimic osebit de vreme ce n-am fost înştiințat de nici unele. Dacă se întâmpla totuşi ceva, aveau poruncă să mă trezească pe dată din somn şi să mă vestească, fără a mai aştepta înfățişarea rânduită, după obicei, dimineața.

Domnul se preumblă gânditor în lungul spătăriei, păşind uşor peste podelele roase de vreme. Când piciorul călca alături de covor, scândurile scârțâiau cu un vaet molcum. Armaşul, deşi izbutise să-şi ia o înfățişare de om fără de griji, îşi simțea inima zvâcnind la fiecare scârțâitură. Dacă asupra trupului ajunsese cât de cât stăpân, sufletul îi mai tremura încă speriat şi îl stăpânea teama că cei întruniți în acea clipă în spătărie sunt înțeleşi între ei, ca părtaşi ai unei urzeli potrivnice lui, ispitindu-l să se dea pe față. Îi răsărea cu deosebire în fața ochilor semnul de uimire şi nedumerire zugrăvit pe chipul postelnicului Constantin Cantacuzino. Din privirile sale se putea înțelege că pe de-o parte a oblicit parcă ceva, socotindu-l, în afară de orice îndoială, amestecat în întâmplarea de cu noapte. Iar pe de

Material cu drept de autor

alta se vădea uimit că se da atât de lesne pe față. Postelnicul îl îngrija poate cel mai mult dintre toți cei aflați de față, căci uneltitorii înşişi, în vana nădejde de a-l câştiga de partea lor, avuseseră nesocotința să-l înştiințeze atât asupra înfrățirii lor, cât şi asupra țelurilor pe care le urmăreau. Deci era îndreptățit să se teamă că acesta, prin cele ştiute, avea destule pricini ca să intre la bănuieli, înțelegând din toate mai mult decât ceilalți. Oare în noile împrejurări, în temeiul a ceea ce aflase, se va întoarce împotriva lor şi va istorisi încercările făcute asupră-i pentru a-i dobândi reazămul?! De altfel era cu putință chiar s-o fi săvârşit deja!

Privirile armaşului căzură apoi asupra lui Sava, grămăticul domnesc de taină. Păstrarea acestuia în odaie îl neliniştea în aceeaşi măsură, căci o simțea ca pe o amenințare. Nenorocitul avea îndrăzneala să se amestece în treburile sale, deci să țină socoteală unora mai presus de el! se înfurie Vărzaru. Era vrednic de a fi spulberat, atât el, cât şi tot neamul său! Măruntul scriitoraş, numai părelnic de tot nevătămător, îl avea de ceva vreme la mână cu o învârteală nu tocmai curată. Cu vreun an în urmă pusese ochii pe o ocină de pe lângă Gherghița. Stăpânitorul ei se împotrivea însă cu încăpățânare vânzării, mai ales la prețul de nimic ce voia el a i-l da. Drept care, găsindu-se un leş pe malul Prahovei, îl învinui de omor şi-l temniță, lăsându-l să zacă necercetat îndelungată vreme. Ca să scape – deşi era cu totul nevinovat – bărbatul se învoi cu tot ce i se ceru, şi-şi dădu sfoara de moşie mai pe degeaba. Logofătul Sava, care dăduse din întâmplare de urma acestei poveşti, se arătase peste măsură de pornit împotriva armaşului, mai ales că acesta – deşi se aflase între timp cine era ucigaşul – nu numai că avu grijă să şteargă orice urmă ce-ar fi putut duce la deslușirea adevărului, dar stăruia în a-l hărțui pe nevinovat. Deşi îi cunoştea bine firea crudă şi răzbunătoare, Sava nu se putuse ține ca într-o zi să-l întrebe de ce-l

Material cu drept de autor

năpăstuieşte pe gherghiţean. Radu Vărzaru îi întoarse spatele, fără ca măcar să-l ia în seamă. Îl socotise prea neînsemnat ca să se teamă de învinuirile sale şi să strice o vorbă pe el. Fu totuşi uimit cum de putuse afla grămăticul dedesubturile întâmplării, căci făcuse totul în ascuns.

Luat de griji mai însemnate nu făcu însă cercetări asupra acestui lucru, dar nu-l uită totuşi. Pare-se că după aceea Sava nu cutezase nici a-l pârî domnului şi nici a-i mai zice ceva, temându-se pesemne de firea sa sângeroasă. Lucrurile păreau a se fi cufundat în ceaţă. Însă în împrejurările acelei dimineţi, Vărzaru revăzu întâmplarea într-o lumină nouă, neaşteptată. De vreme ce grămăticul aflase şi de povestea cu moldoveanul, era îndreptăţită bănuiala că nici de prima întâmplare nu dăduse din nimereală, ci avea puse iscoade pe urmele sale! Pesemne că era o limbă în casă care-l vindea statornic, ba chiar cu multă grăbire, de vreme ce o ispravă petrecută de cu noapte era deja ştiută la palat. „Oare ce voieşte moşneagul?" se întrebă îngrijat armaşul. Dacă se gândea să-i stoarcă doar ceva bani, de ce a tăcut atâta vreme, mulţumindu-se a sta numai la pândă? De o simplă toană de moş care nu are ce face şi care pentru aceasta îşi vâră nasul în treburile altora nu putea fi vorba, căci era prea sărac ca să-şi îngăduie a-i plăti pe vânzători. Iar dacă o făcea totuşi, ceea ce era cu putinţă, o săvârşea pentru cineva mai cu stare, care se dosea în umbra sa. Dar a cui unealtă putea fi? Cine oare s-o ascunde după el, voind să-l înfrunte? „E cu un picior în groapă şi tot nu s-a săturat să fie măciuca uneltirilor!" îşi zise înveninat armaşul.

Domnul îi curmă gândurile, făcând semn celor aflaţi de faţă să se aşeze şi – socotindu-i cei mai credincioşi dintre sfetnicii săi – li se destăinui fără fereală:

- Legăturile noastre dinspre Moldova se strică din nou, cu totul. Arbănaşul ne ameninţă iarăşi cu război. Cât îl vom putea amâna, nu ştiu... Însă ceastă primejdie mă supără

Material cu drept de autor

mai puțin, căci din totdeauna am ştiut ce ne aşteaptă dinspre astă parte şi eram gătit sufleteşte să întâmpin asemenea rele. Dar sunt mâniat peste măsură că vrăjmaşii găsesc înțelegere chiar în casa mea, în țara mea. Trebuie să aflu neîntârziat cine sunt aceşti fățarnici care ne sapă! Mergând pe firul întâmplării de azi noapte, vom fi îndrumați spre ei. Aceasta este făgaşul pe care e nevoie să-l urmezi de acum încolo în cercetări, armaşe. Trebuie să dibuim cu orice preț care dintre supuşii noştri sunt prietenii vrăjmaşilor ce-i avem şi uneltesc dimpreună cu aceştia!

Vărzaru, care ştia bine răspunsul la întrebare, bâigui ceva nelămurit, cum că a înțeles porunca. Deşi se încredințase că nu este bănuit, de vreme ce fusese poftit laolaltă cu sfetnicii de credință, se simțea încă răvăşit. Sângele îi zvâcnea neîntrerupt în fundul urechilor şi în susurul gâlgâiturilor sale se pierdea zvonul glasurilor din jur, pe care abia de le putea desluşi. Chiar o seamă dintre spusele voievodului îi scăpară, dar ceea ce auzise îi era îndeajuns ca să-l prindă amețeala! Întrevederea cu solii fusese o greşeală de neiertat, căci îi îngăduise domnului să-şi dea seama că s-a înjghebat o înțelegere împotrivitoare. Fără acest pas necugetat ar fi putut urzi, nesimțiți şi nebănuiți, încă multă vreme...

- Moldovenii ăştia nu au ce căuta în cetatea mea de scaun, reluă Matei. Nu au venit cu gânduri bune. S-au strecurat ca iscoade, ca să ne afle tainele şi să-i tragă de partea lor pe nemulțumiți şi vânzători şi să-i ațâțe la nesupunere. Desigur vor să se încredințeze cât sunt de bolnav, ca să bage zâzanie şi dezbinare între boieri, să-i îndemne la uneltiri şi să gătească astfel împrejurările prielnice năvalei arbănaşului. De cum vom afla cu cine s-au înfrățit solii în urzeli, ori îi alungăm, ori îi tăiem, ca să fie de învățătură de minte afurisitului de moldovean! Mulți au năzuit de-a lungul vremii la scaunul meu, unii nădăjduind că

Material cu drept de autor

mă vor învinge, alții socotind că mă vor petrece la groapă. Niciodată n-am fost cu adevărat îngrijat. Acum lucrurile se schimbă întrucâtva. Vasile vodă e nestrămutat în dorința de a urca scările scaunului nostru. Solia care ne-a trimis-o este menită a izvodi pricină de război. Prin nişte cărți tainice am fost înştiințat că mai înainte voievodul Moldovei a căutat ajutorul paşei de la Buda, al Kaiser-ului împărăției nemțeşti, Ferdinand al III-lea, al palatinului Francisc Wesseleny şi chiar al craiului Ardealului. Din fericire aceşti prieteni cu care vrea a se înfrăți îi sunt la fel de nestatornici, pe cât îmi sunt mie de necredincioşi. Spre norocul meu, de astă dată, felurite socotințe, pe care n-are rost a le desluşi, i-au mânat spre mine şi astfel mi-au dat de veste de cele care mi le pregăteşte acest vecin răuvoitor!

După prima lovitură de pe urma căreia încă nici nu-i venise bine inima la loc, vel armaşul primi o a doua şi mai năucitoare decât cealaltă. Sfatul cu solul, după ce îi dăduse de gol, se dovedea acum nu numai zadarnic, ci chiar dăunător. Acesta venise deci dintru început cu menirea de a câştiga țara pentru stăpânul său. În răstimpul nopții însă nu numai că se ferise a da aşa ceva de înțeles, dar îi făcuse pe meseni să creadă că Lupu țintea doar la înlăturarea lui Matei vodă, lăsându-le lor slobozenia de a aridica în loc pe cine ar fi voit, cu cerința ca domnul moldav să fie înştiințat la vreme, iar alesul să-i fie şi lui pe plac. Acum îi apărea ca neîndoios că solul nu se gândise nici o clipă cu adevărat ca să-i ajute în folosul lui Mihnea. La urma-urmei nu făcuse decât să-i prostească toată vremea, căci el mânuise astfel neguțările încât să-i ațâțe împotriva stăpânirii, dar nu pentru împlinirea năzuințelor lor, ci pentru a găti năvala şi mărirea lui Lupu. Dregătorul nu voia însă să recunoască că, la rândul lor, uneltitorii nădăjduiseră a-i amăgi şi ei pe moldoveni, mărturisind că s-ar prăpădi de dragoste pentru domnul lor! Ba dădură de înțeles chiar că – deşi ei se gândeau la

Material cu drept de autor

pribeagul de la Dârstor – nu ar avea nimic împotrivă de a-l primi în scaun pe Vasile vodă Lupu însuşi, dacă acesta s-ar milostivi de binele țării lor. Dar solul, deşi mințit, se puteau simți dezdăunat față cu boierii munteni, dacă nu cumva chiar câştigat, căci, după ce nici măcar o clipă nu-i trecuse prin cap să sârguiască pentru ei la Iaşi, aflase în schimb toate plănuirile lor tainice, legate de înscăunarea pribeagului oblăduit de paşa Silistrei. Făgăduielile sforăitoare făcute şi de-o parte şi de cealaltă nu aveau nici o însemnătate, căci, din capul locului, nici oaspele, nici gazdele nu le luaseră în serios. Fusese pentru toți – de la un cap la altul – doar un joc al fățărniciei. Cine pe cine păcălise până la urmă? Greu de spus, căci atât cel dintâi, cât şi cei de pe urmă se simțiseră de cu noapte mulțumiți de cele tăifăsuite, fiecare închipuindu-şi că şi-a înşelat fârtatul, aducându-l la cheremul țelurilor sale ascunse.

Cântărind acum lucrurile în lumina celor aflate, armaşul socoti că, în chip nenorocit, ei au fost cei cu adevărat traşi pe sfoară şi încă de două ori. Odată de soartă – care îi dăduse de gol față de Matei vodă – şi apoi de moldoveni. Aceştia i-ar fi lăsat să se canonească să deschidă calea spre scaun, iar în clipa când s-ar fi pregătit să aducă în locul rămas slobod pe Radu Mihnea, Lupu – înştiințat din vreme chiar de ei, în temeiul neroziei lor – ar fi venit ca un tăvălug din urmă şi i-ar fi măturat din cale, smulgându-le rodul pe care-l crescuseră cu atâta sârg! Iar după ce-l ajutaseră pe Lupu să vină la stăpânire, drept recunoştință, ar fi fost aruncați în temniță şi poate chiar scurtați de cap pentru că la urma-urmelor se aflau în slujba unui potrivnic, Mihnea Celebi, care, din adăpostul său dinspre păgâni, îl primejduia pe noul voievod în aceeaşi măsură în care fusese o amenințare şi pentru cel de dinainte. Vel armaşul nu înțelegea cum de se putuse lăsa înşelat într-atâta, deşi îi

Material cu drept de autor

ajunseseră la ureche unele zvonuri în legătură cu izvodul trimis de paşa Budei.

Spre a-şi alina necazul, mulțumi proniei cu l-a trezit în cele din urmă din acest amăgitor vis de groază, deşi prin aceasta îl zvârlise în chinurile unor griji cu nimic mai bune. Avea parte de o trezire târzie, dar, oricum, nu părea să fie totuşi prea târziu! Fără vorbele aruncate din întâmplare de domn, el şi prietenii săi ar fi ajuns nişte unelte oarbe în mâna scaunului ieşean. Printr-un renghi al sorții, fără s-o bănuiască, Matei venise în sprijinul uneltirii lor, preîntâmpinând primejdia de a fi păcăliți.

Dar pe cât de uşor îi fusese să se vâre în încurcătura cu moldovenii, pe atât de greu îi era acum ca să scape de învoiala cu ei. S-o rupă de-a dreptul cu solii nu era înțelept, căci aceştia – văzând că nu mai au nimic de câştigat de pe urma lor –, ca să se răzbune, îi puteau vinde lui Matei. Mai potrivit era să-i poarte cu vorba, fără a se dezice dintr-o dată de ei. Ba, slujindu-se de împrejurarea că moldovenii nu aveau cum bănui că le-au oblicit jocul la două capete, puteau să stoarcă de la ei unele ajutoare, fără a se lăsa în schimb înhămați la un car străin.

Vărzaru era atât de descumpănit şi de copleşit de noianul de ştiri ce-i cădeau una câte una pe cap, încât tresări aproape speriat – spre mirarea celor care-l priveau – când Matei vodă se întoarse spre el ca să-i vorbească:

- Armaşe, pentru a preîntâmpina o surpare a stăpânirii noaste, îți poruncesc deci să dai neîntârziat de urma celor cu care s-au văzut azi noapte solii. Vei cerceta de asemenea urmele care s-au oblicit în nămeți şi îmi vei da seamă până în mărunțişuri de tot ce vei afla. Împlinirea acestei datorii nu este numai peste măsură de grabnică, ci trebuie totodată dusă la bun sfârşit în cea mai desăvârşită taină.

Material cu drept de autor

Radu Vărzaru avu încă odată dovada că e scos în afara oricărei bănuieli. Dacă domnul s-ar fi îndoit în vreun fel de el, nu-l poftea la acest sfat de taină şi nici nu-i încredința tocmai lui îndatorirea de a cerceta dacă la mijloc nu era vorba de vreo uneltire împotrivă-i! Dintr-o dată încordarea ce-l robise i se topi şi – fără să-şi dea seama – răsuflă uşurat cu atât tărie, încât şuieratul se auzi în toată odaia. Voievodul nu se arătă nedumerit de oftatul său. Îl socoti semnul mulțumirii de a fi scăpat uşor de săpuneala de care, desigur, se temuse a o primi pentru nepriceperea armăşeilor săi. În temeiul acestei tălmăciri, domnul nu mai stărui asupra întâmplării şi nici nu-i căută alt tâlc.

Logofătul Sava se plecă spre domn şi – primind încuviințarea de a vorbi – îşi îngădui să îndemne la întemnițarea soliei şi cercetarea ei cu toată asprimea, socotind împrejurările peste măsură de primejdioase, ele cerând de aceea o grabnică deslușire. De la moldoveni se putea afla fără tăgadă cine erau vânzătorii!

Armaşul, abia liniştit, fu cuprins din nou de groază. Ştia ce însemna chiar o cercetare blândă în beciurile sale, necum una aspră! Era un şirag de schingiuiri din cele mai diavoleşti, care l-ar fi făcut şi pe un mort să mărturisească chiar şi ceea ce nu făcuse şi ceea ce nu i se cerea. Ori ar fi fost culmea neroziei să fie silit să-şi pună gâzii să stoarcă mărturii care să-l dea pe față! Cum cercetarea nu o putea face singur, ar fi fost stânjenitor de mulți martori care ar fi ascultat învinuirile prinşilor şi prin urmare ar fi fost greu să înăbuşe răspândirea unor zvonuri nedorite. Nenorocire mai mare decât asemenea cercetare, nici că se putea. Se întrebă chiar dacă nu era victima unui joc perfid, dinainte gândit. Poate domnul ştia întregul adevăr şi acum îl lăsa să se perpelească, dându-i când nădăjduințe, când fiori de spaimă. Ar fi fost cel mai crud şi mai viclean chip de a-l chinui, de a-l pune la încercare. Capul începu să-i vâjâie. Nu mai vedea

Material cu drept de autor

şi nu mai auzea din nou decât foarte tulbure. Din învălmăşeala de privelişti care-i treceau prin fața ochilor desluşi un zâmbet complice, venit dinspre postelnic. Ce înțeles să fi avut? Că descumpănirea a ajuns să i se citească din nou pe chip?! se întrebă el deznădăjduit. Şi doar se străduia atât de mult ca să se stăpânească. Buimac de năuceală, nu mai putu urmări vocile care se întretăiau sub bolțile spătăriei. La o vreme însă îi răsunară în urechi frânturi din cele rostite de postelnic, care nu se învoia cu spusele grămăticului de taină:

- Întemnițarea soliei, în împrejurările în care o vinovăție a voievodului Lupu nu poate fi uşor dovedită, nu ar face decât să dea apă la moară potrivnicilor ce-i avem la Țarigrad. Nu ştiu dacă dobânda cu care ne-am alege, de altfel destul de nesigură, va fi pe potriva pierderilor, care sunt sigure. E în afară de orice îndoială că, în acest chip, i-am pune noi la îndemână lui Vasile vodă pretextul trebuitor ca să poată năvăli asupră-ne. Pricina de gâlceavă caută deznădăjduiți toți povățuitorii săi de amar de vreme, fără să o poată afla. Întemnițându-i trimişii, venim întru întâmpinarea străduințelor acestora. Socotesc de aceea mai potrivit să păstrăm părelnicia unor simțăminte prieteneşti, lucru care i-ar îngreuna îndreptățirea unei năvale. Aceasta nu înseamnă, bineînțeles, să ne lăsăm păgubaşi de a-i iscodi pas cu pas trimişii. De altfel vel armaşul, urmând porunca pe care a primit-o, cred că-şi va împlini şi de acum încolo îndatoririle, la fel de bine şi de sârguincios, ca şi până acum!

Radu Vărzaru întoarse capul spre postelnic, căci i se păruse a ghici o anume batjocură în glasul său. Făcea oare haz de necredința lui față de domn, numai de el ştiută?! Acesta însă îi zâmbi prietenos, fără iz de viclenie, sau cel puțin aşa se părea. Armaşul credea totuşi că ghiceşte în curtenia celuilalt o bunăvoință complice, plină de înțelesuri ascunse şi gânduri nemărturisite, care celorlalți – care nu

Material cu drept de autor

aflaseră cele cunoscute lui – le putea părea adevărată şi fără dedesubturi.

Armaşul ar fi vrut să întărească spusele postelnicului prin câteva cuvinte potrivite, dar se temu că-l va trăda vocea. Se simţea cu totul răvăşit şi era stăpânit de grija că nu e în stare să se făţărească mai departe şi că nu a izbândit să se prefacă îndestul nici până atunci. Simţământul îi era trezit şi sporit de credinţa că postelnicul vorbeşte despre el cu înţelesuri ascunse, de nepriceput pentru ceilalţi, că-l înconjoară cu priviri încărcate de o părtinire înţelegătoare. I se părea neîndoios că celalalt îl bănuia amestecat. Desigur că nu putuse ghici în chip desluşit rostul şi locul pe care-l avusese în cele petrecute de cu noapte, dar se dovedea încredinţat de vinovăţia sa.

Pe deasupra armaşul se socotea supus unor bănuieli şi de către Sava, căci, în temeiul celor rostite de domn, îşi închipuia că bătrânul câştigase de iscoade o bună parte a slugilor sale. Un singur lucru nu îi era limpede: de unde scotea moşneagul atâta bănet ca să le poată plăti? Preţul era desigur peste măsură de ridicat, o ştia prea bine, căci el însuşi cumpărase de destule ori tot soiul de ciripitori de prin casele altora! Ori încheierea ce se putea trage de aici năştea bănuiala că în spatele lui Sava stătea altcineva, mult mai avut. Dar cine putea fi acesta?! De altfel, prin lipsa de însemnătate a slujbei, moşneagul nu era nici măcar vrednic de a fi luat în seamă, deşi – prin aceea că putea ajunge zi de zi în prejma domnului – era mai primejdios decât alţii de teapa lui. Îngrijare stârnea nu atâta el, cât acela care se ascundea în umbra sa.

Cu adevărat însă, starea lucrurilor nu era atât de deznădăjduită precum şi-o închipuia armaşul. Avea darul ipocriziei sădit în sânge, aşa că izbutise să se stăpânească îndeajuns de bine în faţa domnului. Se dezvăluise mult mai puţin decât credea el însuşi. În afară de postelnic, ceilalţi,

Material cu drept de autor

lipsiți de știința acestuia, nu-i putuseră bănui nici dedesubturile tulburării şi nici cuprinderea acesteia. De altfel Vărzaru întrecea măsura chiar şi în ce-l privea pe postelnic. Acesta avea, e drept, unele îndoieli asupră-i. Dar el era încredințat că armaşul dăduse acele semne de slăbiciune numai din pricină că domnul vorbise de boierii uneltitori. Nici o clipă nu-şi închipuise că ar fi fost vreo legătură între el şi cele petrecute în răstimpul nopții. Prin urmare, cei aflați de față văzură în înfrigurarea, tulburarea şi tresăririle armaşului o purtare, la urma-urmelor, firească pentru orice om căruia i se aduc amarnice mustrări, mai mult sau mai puțin îndreptățite, în legătură cu chipul cum îşi împlinea îndatoririle. De altfel nici unul dintre ei n-ar fi primit cu seninătate dojenile supărătoare de felul celora pe care fusese silit să le îndure un ditai vel armaş, din pricina obrăzniciei unei slugi care nu-şi prea vedea lungul nasului, precum Sava! Era de neîngăduit ca un obraz de talia unui rândaş să se pună deopotrivă cu boierii adevărați şi cu stare, de întâiul rang! Cu toții erau porniți şi îngrijați nu atât din pricina solilor sau a uneltirilor unor fârtați de-ai lor, cât din aceea a îndrăznelii unui slujitor de a se ține de-o seamă cu ei. Şi erau de asemenea cu toții de aceeaşi părere, şi anume că sluga ar cam trebui aşezată la locul cuvenit ei. Dar, din păcate, oblăduirea domnească strica şi în acest loc rânduiala, ca şi acolo unde era vorba de Diicu!

Sfada sfetnicilor se mai lungi o vreme, dar la urmă gândul întemnițării solilor nu fu încuviințat. În schimb se hotărî a tărăgăna cât mai mult primirea lor la Curte, pentru a-i păstra în țară vreme cât mai îndelungată, în nădejdea că astfel vor fi ispitiți să se mai revadă cu cei cu care se învoiseră, ceea ce va înlesni scoaterea la iveală a acestora din urmă.

Deşi ieşirea aflată nu putea fi decât pe gustul vel armaşului, acesta se simțea cu desăvârşire vlăguit. Reîntors

Material cu drept de autor

acasă se prăbuşi zdrobit pe o laviță. Încercă să revadă în minte peripețiile acelei dimineți nenorocite. În lumina celor nou aflate, trebuia să regândească toate plănuirile de până atunci. Cel mai rău îl necăjea însă teama de a fi iscodit chiar acasă de către cei de care se slujea spre a-şi împlini trebile. Era peste măsură de supărător să vezi că, în vreme ce ți se împlineşte porunca, vrăjmaşii sunt înştiințați neîntârziat asupra ei. Îngrijarea sa era cu atât mai mare, cu cât ştia că nu avea o viață tocmai curată în urma sa. Ca să poată ajunge unde se afla, se văzuse silit să făptuiască destule fărădelegi, destule aliş-verişuri murdare, destule învoieli josnice. (Adevărul era că, pentru a împlini acestea, nu trebuise să se jertfească sau să se ostenească prea mult, întrucât acest fel de fapte erau pe potriva firii sale.) Ori nu era deloc plăcut şi liniştitor să ştie că cineva râma prin aceste grozăvii trecute (pe care le socotea de mult uitate) şi că ridica vălul tainei de pe ele. Simțindu-se încolțit, era plecat să sporească atât întinderea cât şi adâncimea sau urmările acestor închipuite amestecuri în viața sa. Chiar dacă însuşi grămăticul Sava i-ar fi adeverit că toate cele înfățişate domnului nu erau decât rodul întâmplării, tot nu l-ar fi crezut. Dimpotrivă, în acele clipe de restrişte se închipuia împresurat din toate părțile de iscoade. Acestea îl pândeau acasă, pe ulițe şi la Curte. Ochii lor pătrunzători îi cercetau hrubele cu întemnițați, îi scrutau ocinile, i se furişau în iatacuri! Dar acestea nu se alegeau numai dintre străini. Desigur că şi slugile, pe care el le hrănea cu dărnicie, se vânduseră şi-l vicleneau. Nu mai avea ascunziş în care să-şi afle adăpost!

Trebuia neîntârziat să facă ceva, ca măcar casa să-i devină din nou o cetățuie de tihnă, bine apărată şi ferită de orice primejdii. În primul rând slugile trebuiau cernute necruțător. Se cuvenea ca toți cei îndoielnici să fie îndepărtați, dacă nu chiar nimiciți. În acest fel, în vremea ce va veni, va fi ferit de a mai răsufla ceva despre faptele sale.

Material cu drept de autor

Iar dacă totuşi între cei rămaşi se va mai strecura vreunul îndoielnic, acestuia, luând aminte la cele întâmplate ortacilor, i se va tăia pofta de-al mai vinde. Pe de altă parte trebuiau şterse toate urmele urzelii abia înjghebate laolaltă cu vel vistierul, slugerul şi paharnicul. Nu era vorba de a se lăsa păgubaşi de cele începute, ci doar ca, vremelnic, să se dea la fund, având grijă să nu mai atragă luarea aminte a cuiva. Când tot acest treapăd se va stinge, se vor putea înturna iarăşi la gândurile de mai înainte.

Totuşi mai avea şi îndestule alte pricini de nelinişte. Nu lipsea primejdia ca omul de casă al lui Radu Mihnea, pe care-l slobozise cu o carte spre Silistra, să cadă prins, ajungând pe mâna cine ştie cui! De armăşelul care-l dibuise prima oară şi de sluga acestuia scăpase pentru totdeauna şi fără bătaie de cap. Din partea acestora socotea că nu avea a se mai teme, căci se cufundaseră pentru vecie în tăcere. Doar trimisul şi cartea mai închipuiau o dovadă care se ridica împotrivă-i. (Nu avea habar de prietenul de la Lichireşti al armăşelului răposat, care, ajutând la prinderea olăcarului de dincolo de Dunăre, avea ştiinţă de plănuirile lui Mihnea.)

Nici în vel postelnicul Constantin Cantacuzino nu avea prea mare încredere. Semnele ascunse de înţelegere şi părtinire, ce i le făcuse, semănau mai degrabă cu purtarea unui stăpânitor măreţ ce-şi pogoară cu oarecare milă privirile asupra unui oblăduit oarecare şi păreau a avea rostul de a-i da de înţeles că soarta îi depindea de îngăduinţa sa. Însă, în asemenea împrejurări tulburi, bunăvoinţa şi prietenia nu purtau decât veşmânt înşelător de viclenie şi făţărnicie, pe care nu se putea pune temei. Asemenea cugetări dădeau naştere în chip firesc întrebării dacă nu cumva postelnicul se arăta taler cu două feţe, străduindu-se ca pe de-o parte să le câştige încrederea, atât lui cât şi prietenilor săi, pentru ca, pe de alta, desluşindu-le urzelile,

Material cu drept de autor

să-i vândă domnului la clipa potrivită?! Tot vorbind în doi peri, cu atâtea subînțelesuri, nu cumva voia să-l facă să priceapă că-l are la mână şi că se cuvine să-i mănânce din palmă? Era trebuitor să afle neîntârziat țelurile adevărate ale vel postelnicului, iar pentru aceasta nu-i rămânea alta de făcut decât să cumpere câțiva dintre oamenii săi de casă.

Cu cât stăruia mai mult asupra acestor socotințe, cu atât i se potolea crisparea din suflet şi se reînturna la cumpătarea obişnuită. Gândurile nu i se mai învălmăşeau bezmetic în minte, ci se aşezau în rânduială, închegându-se în judecăți tot mai temeinice. Astfel limpezit, putu chibzui la ceea ce îi stătea în față de acum încolo. Se întrebă în primul rând ce va face mai departe în legătură cu moldovenii. La prima vedere, întrucât aveau țeluri potrivnice, o împreunare putea părea cu neputință. Totuşi – iscodind mai adânc – socoti că o punte de înțelegere s-ar putea totuşi găsi, căci până într-un loc năzuințele lor erau aidoma. Şi unii şi ceilalți țînteau să zădărnicească mai întâi dorința lui Diicu de a se înscăuna, iar mai apoi urmăreau surparea lui Matei vodă de la cârmuire. Şi unora, şi celorlalți le era pe plac dezlănțuirea unor tulburări în târg, întrucât la adăpostul lor puteau mai lesne unelti. Însă de aici încolo dorințele li se despărțeau, căci fiecare vedea altfel înscăunarea ce-ar fi urmat. Deci, pentru a se putea bucura de dobândă în vremea de început, era nimerit să se învoiască cu ocrotirea lui Vasile vodă până la atingerea acelui prag despărțitor, având însă grijă să nu se lase subjugați. În acest răstimp se puteau sluji de ajutoarele sale, pe care însă să le întoarcă în ascuns în folosul lor. Dar, de voiau să izbândească, era trebuitor să-l facă pe domnul de la Iaşi să creadă că i-a putut înşela, ei neghicindu-i jocul la două capete. Dându-i simțământul că se lasă mânuiți după cum voia el, trebuia să se slujească de puterea sa pentru împlinirea năzuințele lor. Fusese o greşeală de neiertat că pomeniseră în fața solului numele lui Radu Mihnea, arătând

Material cu drept de autor

şi locul unde acesta se găsea ascuns, căci acum îi era mai uşor lui Lupu să-i pună bețe-n roate.

Cineva mai hâtru ar fi putut găsi şi o parte bună greşelii; Vasile vodă îi va socoti mai uşor de dus cu vorba, mai lesne de păcălit, mai înclinați a lua de bun tot ce li se spune, mai proşti chiar decât erau în adevăr. Din această împrejurare nu aveau decât de câştigat, dobândind deplina încredere a Curții de la Iaşi, care n-ar fi pus la îndoială credința lor şi nu s-ar fi aşteptat ca ei să unelteaască şi împotrivă-i. Dar armaşul nu era prea mucalit din fire, aşa că nu era plecat să facă haz de necaz şi nici nu se putea mulțumi cu asemenea mângâiere. El dorea mai mult, şi anume să îndrepte – pe cât ar fi fost cu putință – ceea ce stricaseră într-o clipă de nesocotință. Iar faptul nu i se păru chiar cu neputință. Luarea aminte a lui Lupu trebuia abătută de la Radu Mihnea, dând de înțeles, spre pildă, că s-ar fi ajuns la o ruptură cu acesta, neputându-se înțelege cu el în toate privințele. Apoi trebuia să adauge că, în urma acestui necaz, sunt în căutarea unui alt doritor de a se alege domn, care însă să dovedească că are mijloace îndeajuns ca să poată izbândi întru aceasta. Înfățişând astfel lucrurile, era cu putință nu numai ca temerile lui Lupu față de plănuirile lor să se stingă, ci chiar ca acesta să tragă nădejde că i-ar putea îndupleca să se gândească la înscăunarea sa!

Dar griji la fel de mari îi stârneau şi cei cu care se înfrățise. Ce vor zice la aflarea adevărurilor care i se dezvăluiseră acum, era greu de închipuit. N-ar fi fost cu neputință ca, înspăimântați de greşeala făcută, să se împotrivească nu numai socotințelor sale chibzuite de îndreptate, ci chiar să se lepede cu totul de plănuirea la care se învoiseră. Cel mai aprig se temea de ceea ce putea face paharnicul Hrizea din Bogdănei, adus cam cu sila copărtaş. Dar nici de vel vistiernicul Ghinea nu era prea sigur. Firea sa era întocmai cu a şobolanilor. Se grăbea să fugă grabnic

Material cu drept de autor

de pe corabia care amenința să se scufunde. Armaşul îşi zise că va fi silit să-şi pună în joc toată răbdarea şi dibăcia de care era în stare ca să-i țină laolaltă. Trebuia să le dovedească în chip meşteşugit că este şi primejdios şi păgubos să lase de izbelişte cele începute.

Era primejdios pentru că solii, văzându-se părăsiți şi nemaiavând nimic de câştigat de pe urmă-le, s-ar fi putut gândi să-i vândă lui Matei vodă. La aceasta i-ar fi îndemnat poate şi dorința de a se răzbuna, văzând că au dat greş cu ei. Ba, descoperirea unor uneltitori chiar lângă scaunul domnesc ar fi pricinuit fără îndoială o mare tulburare în țară, stare care nu putea fi decât pe placul lui Lupu şi a ciracilor săi, căci le înlesnea amestecul. Solii, dacă erau destul de iscusiți, puteau preschimba chiar înțelesul celor petrecute, înturnându-l într-unul potrivnic celuia adevărat. Adică, deşi veniți la Târgovişte pentru a pricinui război, puteau arăta că dimpotrivă voievodul moldav se grijeşte de liniştea şi siguranța lui Matei vodă, pe care chipurile îl prețuieşte şi-l iubeşte. Iară dovada era aceea că, încercând a-i fi de ajutor, îi dezvăluie acestuia din urmă uneltitorii de care era împresurat.

Iar ruperea învoielii era şi păguboasă pentru că toate plănuirile lor atât de frumoase, toate nădejdile lor de mărire s-ar fi dus pe apa sâmbetei...

Ar mai fi fost cu putință şi o altă cale de dezlegare a impasului în care ajunsese uneltirea la care era părtaş, şi anume să tăinuiască adevărul față de ortacii săi, încercând a-i înrâuri întru împlinirea socotințelor sale fără ca ei să-şi dea seama. Cum era setos de putere, ar fi fost pe gustul său să ajungă a-şi mânui fârtații ca un adevărat păpuşar nevăzut. Dar îşi dădea seama că încercarea nu l-ar duce departe. E drept că părtaşii la uneltire nu fuseseră de față la sfatul de dimineață din spătăria mică, dar, mai devreme sau mai târziu, adevărul tot ar fi răsuflat, iar ei l-ar fi aflat. Dar până

Material cu drept de autor

una-alta i se păru nimerit să nu facă vâlvă între ei, până în clipa când aceştia vor prinde de veste câte ceva pe alte căi, silindu-l prin aceasta să rupă tăcerea.

Încă nu-i venea să creadă că cele petrecute în spătăria mică erau aievea. Peste măsură de îngrijat, armaşul se întreba dacă domnul nu ştia mai mult decât lasă să se întrevadă. Pentru a-şi apăra pielea, Vărzaru şi-ar fi părăsit pe dată copărtaşii, fără nici un fel de şovăială ori remuşcări. S-ar fi întors de îndată împotriva lor, fără a crâcni, grăbindu-se chiar să-i scurteze de cap pentru hainirea Măriei Sale. Zorul i-ar fi fost chiar cu folos, căci astfel îi făcea să tacă pentru totdeauna, împiedicându-i să mai scape vreo învinuire împotrivă-i. Ar fi fost însă o nechibzuință să se înfățişeze domnului, să-i cadă la picioare şi să i se destăinuiască în nădejdea de a obține iertarea. În primul rând era îndoielnic că o va dobândi; era mai de crezut că ar fi fost osândit fără de cruțare. Apoi era cu putință ca acesta să nu ştie nimic deslușit; cel puțin aşa auzea şoptindu-i în adâncul sufletului, ca adierea unei nădejdi, o voce venită din străfundul ființei sale. De altfel, întrucât stăpânirea părea a se clătina, darea pe față a uneltitorilor n-ar fi fost privită cu ochi buni nici măcar de boierii rămaşi credincioşi. Chiar şi aceştia l-ar fi osândit că şi-a dat de gol fârtații. De aceea mult mai nimerit era să nu mărturisească nimic domnului, dar să-şi croiască din vreme judecăți temeinice care să-i îndreptățească tăcerea. Acestea trebuiau să urmeze făgaşul gândurilor ce-i veniseră încă din clipa când îl asculta pe Matei vodă, şi anume că el se făcuse a unelti deopotrivă cu hainii ca să-i poată atrage în cursă şi a-i da de gol, dimpreună cu tartorul lor, ascuns la Dârstor. Deci toate câte i se pun în seamă ca vini sunt semne ale unei adânci şi nestrămutate credințe către stăpânire, cât şi o dovadă a destoiniciei sale în dregătoria ce o poartă, dar şi a dăruirii sale, de suflet gata de a se jertfi pentru binele țării şi a măritului ei stăpân. Pe

Material cu drept de autor

această cugetare trebuia să stăruie până ce lumea o va lua de bună şi însuşi Matei vodă se va lăsa în cele din urmă încredințat de adevărul ei.

Totul i se părea lesne de lămurit, în afară de un singur lucru. Anevoios era să dovedească de ce ascunsese domnului ceea ce ştia, de ce nu-l înştiințase în nici un fel asupra primejdiei, de ce nu-i ceruse tainic învoirea pentru plănuirile sale, deşi, prin întrebările şi poruncile primite, acesta nu numai că îi dăduse de mai multe ori prilejul de a o face, dar chiar i-o ceruse fără ocol.

Frământat de nelinişti, bătea darabana cu degetele în tăblia mesei, răsucindu-şi judecățile pe toate fețele, în căutarea slăbiciunilor pe care le-ar mai putea cuprinde. Trebuia să îndrume în aşa fel gândirea domnului încât acesta să rămână cu credința că el, armaşul, e un om fără cusur şi că doar fața părelnică a lucrurilor, înşelătoare şi nedreaptă, răstălmăceşte şi poceşte nişte țeluri mai mult decât bune şi cinstite în ce au ele mai însemnat. Dar cum putea ajunge la o atât de adâncă preschimbare a adevărului, încât acesta să îmbrace o înfățişare taman potrivnică lui însuți?!

În cele din urmă găsi dezlegarea. Va pretexta că fusese silit să se ferească până şi de slujitorii cei mai apropiați domnului, căci ghicise că molima urzelii vătămase chiar tagma celor mai de vază fețe de la Curte. Se temuse că, în nețărmurita sa bunătate, la un sfat de taină, crezându-i demni de încredere pe toți cei din jurul său, chiar Măria Sa putea scăpa o vorbă prin care, fără voie, să-i înştiințeze pe haini. Pentru a-i prinde pe vinovați asupra unei fapte de necredință de netăgăduit, trebuiau lăsați să-şi împlinească nestânjeniți voia şi poftele şi făcuți să se creadă în afară de orice bănuială! De teamă de a nu răsufla vreo veste asupra cercetărilor sale, în nesfârşita sa credință către prea înălțatul scaun al țării, se văzuse nevoit a se feri de însuşi Măria Sa! Dacă, ascultându-l, domnul ar fi pufnit nemulțumit pe nas,

Material cu drept de autor

putea adăuga în grabă că, tocmai din pricină că era un bun şi credincios sfetnic, socotise că trebuie să-l ferească pe domn de sine însuşi, chiar dacă prin asta îşi putea primejdui viaţa! Cutezase a face acest lucru, căci îl ştia pe Măria Sa înţelept, iubitor şi cu mare încredere în supuşii săi, socotindu-i cinstiţi şi făţişi asemenea lui. Din păcate însă oamenii sunt în cea mai mare parte răi şi vicleni şi nu erau vrednici de preţuirea ce le-o arăta. Iar el era încredinţat că, atunci când va afla din ce pricini tăcuse, domnul nu se va lăsa orbit de mânie, ci va cântări faptele cu obişnuita-i cumpătare şi bunătate, răsplătindu-le după dreptate. De altfel nu scăpase o vorbă şi din pricină că se temuse că, însufleţit de aceleaşi simţăminte înălţătoare, aflând cine sunt nevrednicii uneltitori, întrucât îi iubea, cu inima sfâşiată, Maria Sa ar fi oprit chiar cercetările înainte ca acestea să fi ajuns la capăt şi a se fi dovedit vinile, socotindu-le fără noimă şi prea atingătoare pentru oblăduiţii săi, pe care nu voia să-i rănească. Pentru a-şi salva neprețuitul stăpân, fusese silit nu numai să se ascundă de el, ci chiar să-i încalce uneori poruncile – prea îngăduitoare faţă de cei răi. Ştia prea bine că astfel îşi primejduia pielea, dar era oricând gata s-o facă din nou, dacă la mijloc se afla fericirea şi bunăstarea preaiubitului său domn. Nu se plângea deci de primejdiile ce l-ar fi putut ameninţa, fiind oricând gătit să-şi jertfească şi nevrednica-i viaţă pentru mântuirea măritului, înălţatului, luminatului, iubitului său cârmuitor! La linguşeli era destul de priceput, iar dacă deslușirile puteau fi împinse pe acest făgaş, era în vădit câştig. Greu i-ar fi putut sta cineva împotrivă pe acest tărâm.

Îşi închipui cum ar fi putut înfăţişa aceste gânduri domnului. Putea spre pildă spune: „Măria Ta, sunt nevinovat, deşi nişte părelnice mărturii s-ar zice că îmi stau împotrivă! Te-am slujit şi de astă dată cu credinţă, ca şi până acum, iar scoaterea la iveală a vinovaţilor se datorează şi

Material cu drept de autor

sârgului meu neprecupeţit, căci, prin încercările mele de a-i ademeni, i-am făcut să se dea de gol! Am nevoit trudnic până să ajung la izbândă, căci cu nişte potrivnici de asemene mărime aveam trebuinţă de mărturii peste măsură de temeinice ca să izbutesc a-i dovedi! Din păcate nişte minţi înguste şi lipsite de ascuţime – şi dădea de înţeles aici că se gândeşte la grămăticul Sava – nu numai că mi-au dat peste cap toate socotinţele, risipind în vânt sârgul meu, dar au mai şi întors împotrivă-mi râvna cu care trudeam, încât cad jertfă propriei mele bune-credinţi! Numai dorinţa înălţătoare de a feri de primejdii pe Măria Ta m-a îndemnat la făptuirea acestor amestecături cu dublu tăiş, care acum se ridică pe nedrept împotrivă-mi. Dar îmi voi primi liniştit osânda şi voi muri cu sufletul împăcat, ştiind că jertfa nu mi-a fost zadarnică, de vreme ce vânzătorii au ajuns unde le este locul. Menirea mea s-a împlinit cu bine şi deplin, ţara şi domnul ei sunt izbăviţi şi atunci ce însemnătate mai are împrejurarea că eu nu voi mai fi?! Că pier dintr-o greşeală, de mâna celuia pe care-l iubesc nespus?!"

Atâta dăruire de sine era cu neputinţă ca să nu mişte... Chiar dacă alocuri judecăţile sale erau cam găunoase, nădăjduia că patosul cu care le va rosti le va întregi golurile. Nu arar o minciună bine ticluită are o mai mare trecere decât un adevăr firav, mărturisit fără vlagă!

Apoi gândurile i se înturnară la solii moldoveni. Atâta vreme cât aceştia rămâneau în ţara se simţea primejduit. E drept că întemniţarea lor nu fusese încuviinţată, dar domnul putea oricând preschimba această hotărâre. Ori o asemenea întoarcere nu era de fel liniştitoare, căci s-ar fi ajuns la cercetarea moldovenilor în hrubele sale. Şi tocmai de acest lucru se temea nemăsurat din două pricini. În primul rând ştia prea bine ce puteau spune olăcarii şi asta nu era spre câştigul său. Pe de altă parte îşi da seama că cercetarea nu o putea făptui singur. Asta însemna

Material cu drept de autor

că mărturiile trimişilor lui Lupu erau ascultate de foarte multe urechi, lucru nici el liniştitor. Îşi închipui ce ochi vor face gealații săi în clipa în care cei cercetați îşi vor dezlega limbile şi-l vor arăta chiar pe el drept cap al uneltitorilor. Desigur că le putea porunci să uite pe dată ceea ce-au auzit, dar prin aceasta s-ar fi învinuit şi mai aprig. Iar pe deasupra nu putea fi sigur de tăcerea lor. Dacă ar fi fost mânat spre acest impas, atunci trebuia să se grăbească a pribegi pe undeva, pierzându-şi urma, altfel sfârşea pe butucul unui gâde. Singura cale de a scăpa de nişte mărturisiri nedorite era aceea de a începe în aşa fel cercetarea, încât prinşii să piară înainte de a apuca să spună ceva. Ori în legătură cu asemenea mijloace de schingiuire avea ceva ştiință şi pricepere, putând pricinui moartea fără a da de bănuit cum că a făcut-o cu bună ştiință. Lumea ar fi zis că e doar o întâmplare nefericită. Dar aceasta nu era o ieşire care să-i fie de folos, căci, ținând seamă de însemnătatea cercetării, domnul desigur nu i-ar fi iertat pierderea întemnițaților, chiar dacă ar fi putut fi încredințat că la mijloc era vorba doar de o greşeală ieşită din lipsă de îndemnare şi nu de o faptă voită. Din pricina unei asemenea închipuite nepriceperi ar fi fost desigur înlocuit în dregătorie. Atunci care ar fi fost câştigul pentru el? Era vădit că asemenea dezlegare, deşi cu putință, nu era de dorit!

Minunat ar fi fost să găsească o cale de a pricinui grabnica surghiunire a solilor. Spulbera astfel urzelile, pe care şi le închipuia țesute împotriva sa de cei dosiți în umbra lui Sava. Din păcate, cum singur îi dădea seama, nu se bucura de asemenea înrâurire la Curte încât să poată isca înfiriparea unor asemenea gânduri. Prin urmare nu-i rămânea decât să-i înştiințeze pe moldoveni că au fost dați de gol şi să-i îndemne să se descurce pe mai departe singuri, cum îi va duce mintea, ca să-şi scape pielea. Frica le va fi

Material cu drept de autor

desigur călăuză bună şi – punându-se ei la adăpost – îl vor mântui şi pe el.

Dar acestea nu erau singurele griji care-i stricau tihna. Mai avea de descâlcit încă una şi tare nu ştia cum s-o scoată la capăt cu ea. Domnul îi poruncise răspicat să dea de urma celora cu care se întâlniseră solii de cu noapte. Ori el ştia prea bine cine erau aceştia, dar nu dorea ca lucrul acesta să se afle vreodată. Totuşi nu putea nesocoti voința Măriei Sale, împotrivindu-se împlinirii celor orânduite. Dimpotrivă, ținând seamă de deosebita luare aminte ce i-o stârnise voievodului această întrebare, era dator să dovedească o deosebită osârdie în găsirea răspunsului. Dar pe cât de limpede îi era că trebuia să aridice în picioare întreaga armăşie ca să-şi arate râvna, tot atât de limpede îi era că trebuia să mânuiască în aşa fel cercetările, încât nici cea mai ageră iscoadă să nu poată bănui măcar adevărul, necum să mai şi dibuie vreo urmă lămuritoare care să ducă spre sine. In această cercetare socotea că era mai nimerit să fie învinuit de nepricepere, decât de hainirea domnului. Însă cum urma a o duce la capăt, în aşa fel încât, în ciuda tuturor scormonelilor, să nu se poată afla nimic, nu ştia încă. Rămânea să o hotărască la fața locului, în temeiul celor care i se vor înfățişa.

După ce cântări pe toate fețele anevoințele cu care se înfrunta, armaşul se linişti în bună măsură, căci avea simțământul că, făcându-şi rânduială în gânduri, primejdia se abătuse de la el. Dar şirul supărărilor nu luase încă sfârşit. După amiază, tocmai când ieşise prin ogradă ca să se mai învioreze, fu întâmpinat de Toma, al doilea armaş, care se înturnase în târg după o lipsă de aproape o săptămână. Acesta îi era un fel de ajutor, îndeplinindu-i îndatoririle la palatul domnesc atunci când el – din felurite pricini – nu se putea înfățişa acolo. De obicei slujbele de acest fel se încredințau feciorilor unor mari boieri, care, sub oblăduirea

Material cu drept de autor

unui dregător – altul decât părintele lor, căci aşa cerea datina –, îşi făceau ucenicia spre a deprinde obiceiele de Curte. Uneori însă ele ajungeau şi pe mâna câte unui boiernaş de mâna a doua, drept încununare şi încheiere a înălţării sale pe treptele măririlor, la o vârstă la care putea fi socotit destul de copt. Din soiul acestora din urmă făcea parte şi Toma, pe care Radu Vărzaru – ajuns vel armaş abia în primăvara care tocmai trecuse – îl moştenise de la înaintaşul său, cu care, pare-se, slujbaşul era întrucâtva neam. Tocmai de aceea îl îngăduise alături de el, dar o făcuse mai mult de nevoie, căci nu-l plăcea de fel. Din aceste pricini îl şi privea cu oarecare dezgust, iar uneori chiar cu rea-voinţă. Pe deasupra marea deosebire a firilor lor adâncea şi mai mult prăpastia sufletească cere-i despărţea.

Deşi legăturile dintre cei doi nu izvorau deci din vreo plecare a unuia către celălalt, se răbdau totuşi îndestul de bine. Împrejurarea că al doilea armaş se arăta supus şi îndatoritor îl făcea lesne de îngăduit, cu toate cusururile sale. Iar acestea nu erau puţine! În primul rând izbea neplăcut la el firea mărginită şi judecata greoaie şi împietrită, care nu se potrivea cu uşurinţă gândirii repezi şi schimbătoare a mai-marelui său. Spre pildă îi era cu neputinţă să priceapă cum de cineva, azi învinuit de cine ştie ce viclenire a stăpânirii, a doua zi, din pricina unei preschimbări a împrejurărilor, nu numai că era iertat de orice păcat, dar era chiar aridicat într-o dregătorie de întâiul rang. În faţa unor întâmplări de acest fel se arăta de tot năucit, simţindu-şi sfruntat cugetul dreptăţii. Pentru el semenii se împărţeau în vinovaţi şi nevinovaţi. Un obraz odată căzut în păcatul greşelii, după credinţa sa, trecea pentru totdeauna în tagma răufăcătorilor, de unde nu mai putea ieşi în vecii vecilor spre a se reînturna între ceilalţi. Îndreptarea i se părea cu neputinţă, iar păcătosul tot păcătos rămânea, orice ar fi făcut şi oricât ar fi sârguit spre bine.

Material cu drept de autor

Mărginirea firii se împletea într-un chip nefericit cu o deplină lipsă de închipuire şi cu o neputință de a izvodi cu mintea sa o judecată cât de cât temeinică şi mai adâncă. De obicei, asupra celor care-l înconjurau, nu avea nici o părere care să se fi născut din cugetul său. Se mulțumea s-o împrumute pe a celora din jur. Pe întemnițați îi socotea pe toți la fel, fie că vina le era mare sau mică, fie că era adevărată sau măsluită. Pentru el ajungerea lor în temniță era îndestulătoare pentru a-i socoti scoşi din rândul celor legiuiți şi-i dădea dreptul să se poarte grosolan cu ei. Era zadarnic să încerci să-i dovedeşti că cineva era prigonit pe nedrept. Nici nu voia să audă de vreo dovadă de nevinovăție; le înlătura pe toate cu zicala „fără foc nu iese fum". Deci dacă cineva era învinuit, ceva-ceva trebuia să fie adevărat, altfel nu se putea, socotea el. În închipuirea sa nu încăpea gândul că o pâră putea fi vicleană, măsluită, mincinoasă, părtinitoare. Dacă vreodată se întâmpla ca oareşicine, necunoscându-l, să se străduiască să-i arate, cu dovezi de netăgăduit, că „fumul putea fi pricinuit" cu rea credință, vtori armaşul, închipuindu-şi că omul e cam sărac cu duhul şi nu e în stare a pricepe înțelesul adânc al zicalei, ținea, plin de bucuria deşteptăciunii sale, să desluşească în chip cărturăresc, dar în vorbe uşor de înțeles şi de către un nătâng, tâlcul subțire al spuselor sale. „Fără fărâmă de vină, nimeni nu te învinovăţeşte!" rostea el pătruns de adâncimea înțelepciunii sale şi o ținea tot aşa, cât putea ascultătorul să-l rabde. Până la urmă, văzând că nu-l poate clătina dintr-ale sale, celălalt îl părăsea deznădăjduit, rugându-se Domnului ca să nu aibă nenorocul de a cădea vreodată la mâna sa. În urmă dregătorul zâmbea plin de încântarea izbânzii, socotind că judecata şi dreptatea sa au fost de neclintit, spulberând chibzuiala măruntă a potrivnicului.

Pe deasupra îi lipsea orice urmă de gingăşie şi de înduioşare, suferind de o secătuire a simțirii. Nu era nici

Material cu drept de autor

bun, nici rău, ci făptuia totul nepăsător şi rece. Uneori devenea de-a dreptul fioros de dezgustător prin lipsa lui de omenie, prin neîngăduința față de slăbiciunile firii, prin lipsa lui de înțelegere față de cei care nu luau de bune judecățile şi poruncile stăpânirii, ci cutezau să se îndoiască de ele, sau chiar îndrăzneau să chibzuiască asupra lor. Gândirea greoaie şi sărăcia sufletească îşi puneau pecetea asupra întregului său fel de a fi. Chiar şi cele mai mărunte treburi care i se puneau în față le împlinea încet şi cu migală, încât s-ar fi zis că lucrează temeinic. Dar era doar o părelnicie, căci zăbovea din alte două pricini. În primul rând îi lipsea o limpezime a țelului către care ar fi trebuit să năzuiască, încât trudea cam la întâmplare, mai mult tândălind. Pe de alta nu avea spor în nimic. Când era nevoit să ia o hotărâre mai însemnată intra în fierbere şi cerea sfatul tuturor celor întâlniți în cale. După ce primea răspunsul, se arăta nemulțumit şi stăruia cu întrebări lămuritoare, silindu-l pe cel oprit în cale să se repete de mai multe ori. Dacă cel astfel sâcâit dădea semne de lehamite sau de nerăbdare față de înceata şi greaua sa înțelegere, îl socotea om de nimic, a cărui părere nu era vrednică a fi luată în seamă şi înceta să-l mai iscodească. Însă dacă se întâmpla ca o povață să-l tulbure prin limpezimea ei, continua s-o frământe, întorcând-o pe toate fețele multă vreme după ce se despărțea de cel care i-o dăduse. La urmă, după ce aduna mulțime de păreri, mare parte a lor bătându-se cap în cap, se căznea neputincios să stoarcă o încheiere, zbătându-se trudnic, pradă unei sfâşiitoare stări de îngăimăceală. Degeaba îl sfătuia, plin de milă, vreun prieten cum să iasă din impas. Nu voia să-l asculte din pricină că dorea să hotărască singur, după capul său, cum zicea el. Dar adevărul era că se dovedea cu totul neputincios de a cântări foloasele şi ponoasele fiecărui sfat în parte. După multă chibzuială deşartă de acest fel, alegea – drept cea mai bună şi mai întemeiată – nu părerea cea mai

Material cu drept de autor

deslușită și mai potrivită împrejurării, ci pe aceea rostită de obrazul cel mai de vază dintre acelea cu care vorbise. Aceasta îi dădea prilejul de a încerca mândria de a se purta ca un om de rang înalt, ca o față aflată cu mult deasupra tagmei sale. În asemenea clipe i se părea că asupra sa se răsfrânge ceva din strălucirea celuia pe care-l maimuțea.

Datorită îngustimii sale de minte, odată luată de bună o părere, mergea până în pânzele albe cu împlinirea ei. Nu avea însemnătate că între timp apăruseră alte mărturii, care răsturnau toate cele ştiute până atunci şi dovedeau netemeinicia judecății. Mintea sa rămânea nepătrunsă de asemenea schimbări. Se întâmpla spre pildă ca întemnițatul să-şi poată dovedi nevinovăția cu mărturii mai mult decât grăitoare, care ar fi înduplecat pe oricine altcineva. Cu toate acestea vtori armaşul, ascultându-le, ridica a lehamite din umeri, nevoind a mai chibzui asupra părerii ce şi-o alcătuise şi care rămânea neclintită ca un stei. „Prostii!" rostea el, sâcâit de atâta stăruință asupra unui lucru pe care socotea că-l ştia mai bine şi da de-o parte ca neîntemeiat tot ceea ce pentru ceilalți era limpede ca lumina soarelui.

Era de mirare cum un astfel de om putuse să câştige o dregătorie, fie ea şi măruntă, ca aceea de care avea parte. (De altfel lui nici nu-i părea aşa de mică, fiind pricină de deosebită mândrie pentru el. Drept care îi plăcea chiar să se laude cu destoinicia şi meritele sale.) Numai la prima vedere lucrul părea de neînțeles. Pe lângă faptul de a fi fost neam cu armaşul de mai înainte, vtori armaşul avea şi unele însuşiri care-i precumpăneau în parte cusururile, înlesnindu-i câştigarea şi păstrarea unei slujbe. Lipsa oricăror păreri proprii, cinstirea nemăsurată a „domnilor celor mari" – cum singur îi numea pe cei din tagma aflată mai presus de el – îi dădeau chip de slugă supusă şi ascultătoare, de slujbaş credincios care nu punea rânduielile şi poruncile sub semnul îndoielii, oricum ar fost ele. Şi, în ciuda faptului că era o fire

Material cu drept de autor

butucănoasă, avea priceperea linguşitului, socotind că nu îşi ştirbeşte mândria, oricât de jos s-ar scoborî cu sluj-ii ce i-ar face, dacă putea trage nădejde la vreun folos.

Când îl văzu ieşindu-i în întâmpinare, marele armaş, care tocmai se îndrepta spre grajduri pentru a cerceta doi trăpaşi proaspăt cumpărați, îi făcu semn să-l urmeze. Toma, între alte însuşiri de laudă, o avea şi pe aceea de a se pricepe grozav la cai, iar părerea sa putea fi peste măsură de folositoare în această împrejurare. Străbătură fără grabă cărarea săpată adânc în nămeții din ogradă, Radu Vărzaru în frunte, iar vtori armaşul la doi-trei paşi în spatele său. Ziua era plăcută. Cerul, neacoperit de nici un nor, îngăduia soarelui să-şi reverse din plin lumina roşietică asupra troienelor. Zăpada începea să se topească şi prinsese deasupra o pojghiță aspră, care se auzea trosnind, fărâmată sub tălpi. Încercând să fie binevoitor, marele armaş fără a întoarce privirile spre ajutorul său, îl întrebă într-o doară:

- Ai venit cu treburi, sau ai trecut numai ca să ne vezi?

Vtori armaşul nu venise doar spre a da binețe. Avea de înfățişat mai-marelui său o pricină pe care o socotea de mare însemnătate şi-şi gătise întru aceasta, de acasă, o adevărată cuvântare, pe care o înjghebase cu deosebită trudă. Pentru a vădi însemnătatea celora pe care le avea de spus, la închipuirea cărora opintise cu atâta sârg că-l trecură năduşelile, se opri din mers spre a-l sili şi pe măritul dregător să stea locului. Radu Vărzaru, nemaiauzindu-i paşii, se opri la rându-i şi se întoarse mirat spre el. Pusese întrebarea numai ca să pară prietenos şi binevoitor şi se aşteptase la un răspuns la fel de scurt şi de sec, de aceea văzând înfoierea celuilalt se încruntă puțin zădărât.

- Cinstite jupâne – începu Toma – cu voia domniei tale, fost-a slobozit un armăşel cu oameni de ajutor pentru a da de urma unor furi de pe la Ciocăneşti? Adevăratu-i?!

Material cu drept de autor

- Bine, dar omul s-a şi înturnat, iar pentru osârdia dovedită l-am răsplătit cu cinstiri nemăsurate, pe care din păcate n-a ştiut a le preţui cum se cuvine. Văzându-se scăpat la buţile noastre de vin a băut până a crăpat, de-a trebuit să-l astrucăm. Însă i-am făcut o înmormântare de toată cinstea, dar credeam că ai aflat asta! făcu Radu nedumerit.

- Cunosc cinstea de care a fost înconjurat, dar nu de asta e vorba! Omul aduse unul dintre furi în hrubele armăşiei. Ori de ieri dimineaţă mi-a ajuns la ureche ştirea că acel nemernic a pierit nu numai din beciurile noastre, dar s-a topit şi din cetatea de scaun. Am fost peste măsură de înciudat că un mişel poate scăpa atât de lesne din temniţă şi din mijlocul cetăţii, pe care chiar noi o priveghem. Am cercat să-i dau de urmă, dar zadarnic! Parcă l-ar fi înghiţit pământul! Nu e greu de înţeles că le mijloc nu e treabă curată!

Marele armaş, auzindu-l, rămase ca trăsnit. Atunci când ajutase iscoada lui Mihnea să se facă nevăzută, lucrase în cea mai desăvârşită taină şi cu slujitorii săi de cea mai mare încredere. Nu înţelegea cum şi de unde putuse afla Toma de fuga prinsului. Amestecul vtori armaşului îi mai lipsea, după toate încurcăturile în care era vârât! Dintr-o dată simţi că i se căscă un gol în piept şi aerul păru a nu-i mai ajunge. Fără să-şi dea seama începu să răsufle şuierat, cu întreruperi, taman cum n-ar fi dorit-o! Era cu atât mai descumpănit, cu cât fusese încredinţat că istoria cu armăşelul şi iscoada de la Silistra a fost pentru totdeauna înmormântată. Îşi dădu seama că vestea primită nu îndreptăţea semnele de uimire pe care nu şi le putuse stăpâni. Ar fi trebuit să se arate mai degrabă mirat sau mâniat, decât speriat şi copleşit. Se cuvenea de aceea să găsească o cale de a da alt înţeles purtării sale neaşteptate, sau cel puţin pe mai departe să înfăţişeze chip potrivit cu

Material cu drept de autor

măsura ştirii aflate. Prefăcându-se înmărmurit se dezlănțui furios:

- Nu este cu putință ca să scape careva din temnița noastră!! Aşa ceva nu s-a putut petrece nicicând! Țara o să se ducă de râpă dacă oamenii nu se mai tem nici măcar de armăşie! Când voi avea vreme, o să cercetez eu însumi străjile, dar cred că la mijloc nu este decât cleveteală răuvoitoare! Totuşi, chiar de-ar fi numai vorbe înveninate, trebuie băgați în sperieți toți nelegiuiții care cutează să se atingă de renumele nostru şi al slujbaşilor noştri! Pe viitor să nu îndrăznească nici măcar să se uite chiorâş la noi şi la cei care ne slujesc.

După un scurt răgaz de tăcere, în care se prefăcu înecat de furie, regăsindu-şi chipurile graiul, făgădui încrâncenat:

- Lasă-mi-l mie în seamă! Dacă a pierit o să-l caut şi-n gaură de şarpe şi, pentru nesăbuința sa, o să-l fac să muşte pământul!

- Jupâne Radu, încredințează-mi mie cercetările! Mă leg ca în două-trei zile să desluşesc pricina!

Al doilea armaş n-ar fi putut spune stăpânului său ceva mai supărător. Acesta amenința să stârnească vâlvă tocmai în jurul istoriei pe care Vărzaru nu ştiuse cum s-o dosească mai bine. Drept care Radu se grăbi să-i potolească avântul şi i-o reteză tăios:

- Armase Toma, îți prețuiesc nespus osârdia. Sunt bucuros să mă pot întemeia pe slujbaşi plini de sârg şi săritori, precum te afli domnia ta. Dar în zilele din urmă am avut numai supărări de pe urma nedestoiniciei celor ce mă slujesc. Mai devreme mi se arată de către însuşi Măria Sa că unii străjeri de-ai noştri nu şi-au făcut temeinic slujba de pază ce le-o dădusem, iar acum tu îmi dovedeşti că nici la temniță privegherea nu se face cum se cuvine, de vreme ce e cu putință ca să scape cineva din dosul zăbrelelor. S-a ajuns

Material cu drept de autor

deci la o stare a lucrurilor care nu mai poate fi îngăduită. Nu mă mai pot încrede în nimeni. De acum trebuie să grijesc eu însumi nemijlocit de toate şi se cuvine să încep prin a face o seamă de îndreptări din temelie; şi nu-mi rămâne alta a face, decât să purced neîntârziat la treabă! Toate cele petrecute sunt o batjocură adusă însuşi armăşiei! Deci cinstea mea e în joc. Ori apărarea ei şi a bunului meu renume, nu le pot încredința unei mâini străine, oricât de credincioasă mi-ar fi aceasta! Pe deasupra la mijloc mai e şi dorința de a mă răzbuna asupra celora care mi-au pricinuit atâtea necazuri zilele astea. Au nu mă voi simți răcorit, lăsând pe altul să împlinească răzbunarea! Sunt deci pricini pentru care voi a griji eu însumi de aceste trebi şi nimeni altcineva! îşi sfârşi Vărzaru vorba cu o voce care nu lăsa loc de împotrivire, spre ciuda lui Toma.

Cercetarea prin grajduri nu-i mai stârni nici o plăcere marelui armaş. Privi în fugă, fără bucurie, noile sale cumpărături şi se grăbi să plece. Părerile de mare cunoscător ale vtori armaşului le primi fără să le asculte măcar, furat fiind cu totul de alte gânduri. Purtarea rece şi nepăsătoare a lui Radu răni mândria slujbaşului, care o luă drept un semn al unei neîndestulătoare prețuiri arătată lui şi cugetărilor sale, deşi dovedea atâta sârg şi destoinicie în truda ce-o închina armăşiei! Chiar şi numai pentru cele aflate despre fuga prinsului i se cuvenea, dacă nu adâncă recunoştință, cel puțin ceva mai multă bunăvoință, îşi spuse el. Ba nădăjduise chiar mai mult. Socotise că întâmplarea îi va da prilejul să se acopere cu o cunună de lauri şi-i va deschide calea spre o boierie mai de vază. Dar toate închipuirile i se fărâmau sub povara nepăsării şi a relei voințe a Vărzaru-lui. Scăzuta prețuire ce i-o purta acesta izvora desigur din două pricini – îşi zise el. În primul rând din aceea că mai-marele său era mânat de o pizmă josnică față de iscusința ce-o dovedise, la înălțimea căreia acesta nu era în stare să se ridice. Iar pe de

Material cu drept de autor

altă parte se năştea din dorința de a-i fura atât cinstea de a fi descoperit fărădelegea întâmplată, cât şi faima ce-ar fi dobândit-o dacă ducea cercetările până la capăt.

„Nu vrea să lase pe nimeni să-i treacă înainte!" îşi zise în sine, înciudat. A mirosit că cele arătate de mine închipuie o treabă din cele mari, din acelea care fac vâlvă şi stârnesc prețuirea lumii şi s-a şi grăbit să pună mâna pe ea. Numai el să ia întotdeauna singur întregul folos. Pe noi ceilalți ne împinge în umbra sa, să nu-i furăm faima şi renumele. Dar la urma-urmei nesocotința a fost a mea! De ce m-oi fi apucat să-i istorisesc totul, punându-i la îndemână, de-a gata, întreaga pricină, numai bună să se folosească de ea, spre a se da mare şi a se grozăvi cu iscusința sa. Ar fi fost mai înțelept să tac şi – cercetând în taină, singur – să dobândesc cununa izbânzii! Dar acum e prea târziu! Câştigul mi-a zburat de sub nas!"

Cugetările perfide pe care i le punea vel armaşului în seamă erau, cel puțin în această împrejurare, cu totul neîndreptățite. Faptul că nu-l asculta, fiind cuprins de cu totul alte griji, nu era legat de vreun simțământ de dezgust față de el, ci doar semnul îngrijorării care-l cuprinsese şi al socotelilor ce şi le făcea spre a ieşi din încurcătură. Vtori armaşul era însă chinuit fără contenire de simțământul că ceilalți îl privesc de sus, dându-i toată vremea de înțeles că n-ar fi vrednic de a fi şi el, cât de cât, prețuit. Îi era cu neputință să se ridice deasupra acestui fel de a judeca lucrurile, încât orice purtare care i se părea mai puțin prietenoasă – dar care aveau cine ştie ce altă pricină, deloc legată de ființa sa –, o răstălmăcea fără voie prin lumina acestor simțiri. Răscolit până în rărunchi de tălmăcirea greşită a pricinilor care-l făceau pe mai-marele său să fie nepăsător şi dus pe gânduri, legându-i purtarea de nişte păreri neprielnice legate de ființa sa, fu cuprins de o sălbatică dorință de a-şi dovedi prețul, de a arata tuturor că

Material cu drept de autor

nu este un om de nimic. Le va tăia la toți suflarea cu ceea ce va face, îşi zise el mândru. Capul i se încinse de mulțimea plănuirilor, care pe cât de uimitoare se doreau, pe atât erau de nelămurite şi de neguroase. În mare se gândea la o cercetare aparte, neştiută de nimeni, a chipului cum pierise lotrul adus de la Ciocăneşti.

Din pricina înfierbântării întrecea însă măsura cu cele ce şi le închipuia. Se şi vedea descurcând nişte ițe tainice care, odată dezvăluite, vor lăsa fără glas o lume întreagă. Se vedea apoi zburând, cu uşurința unei adieri, pe un trăpaş, în urmărirea, unei întregi cete de răufăcători. După aceea trăia în minte clipa biruinței, încununată de prețuirea deosebită ce i-o va arăta târgul. Oamenii, uitând dezgustul cu care-l priviseră până atunci, i se vor închina pătrunşi de neţărmurită uimire şi minunare. Fără îndoială că această cercetare îl va duce pe culmile preamăririi, căci nu era o iscodeală ca oricare alta, de vreme vel armaşul cerca să i-o răpească – îşi zicea el, ca să se îmbărbăteze. Iar pe hrăpărețul său stăpân se va răzbuna, făcându-l de râs. În primul rând nu-l va ajuta în găsirea fugarului, iar sprijinul său se dovedea hotărâtor, prin însuşi împrejurarea că el şi numai el fusese în stare să dea de urma întâmplării. Şi nu se va opri aici, ci, neînduplecat, va merge mai departe; îl va minți, îi va vinde baliverne şi-l va îndruma pe căi greşite. Mulțumită acestei stăruințe viclene îl va împinge din greşeală în greşeală.

Desigur că până la urmă marele armaş, văzând că nu se descurcă, va fi silit să se reîntoarne la el, spre a-i cere cu deznădăjduire şi umilință ajutorul. Dar era hotărât să rămână neclintit. Nu se va lăsa mişcat de nimic, nici măcar de rugile cele mai fierbinți şi mai înlăcrămate şi astfel trufaşul Vărzaru îşi va primi până la capăt osânda pentru nesocotirea ce i-o arăta. Gustă de pe acum bucuria amețitoare a răzbunării împlinite şi plecă cu simțurile

Material cu drept de autor

întărâtate de plăcuta înfiorare pe care i-o da mulțumirea de a-şi fi biruit în taină un potrivnic nesuferit.

Dând ascultare poruncii domneşti, pe care nu avea cum s-o ocolească, marele armaş trecu neîntârziat la cercetarea ştirilor venite de la grămăticul de taină. Însă ca să preîntâmpine dezvăluirea vreunei mărturii învinovățitoare şi ca să dea de înțeles solilor că sunt bănuiți, mână la treaba aceasta zeci de armăşei, făcând mare vâlvă în jurul căutărilor pe care le făcea. Vistiernicul Ghinea, care trecuse ca din întâmplare pe ulița pe care se afla beilicul[60] care găzduia moldovenii, îl repezi înspăimântat:

- Ți-ai ieşit din minți?! Ce-ai de gând să faci?! Vrei să ajungem în ştreang?

- Doar nu-ți închipui că pot să mă împotrivesc împliniri unei porunci domneşti! zâmbi cu prefăcută nevinovăție Radu.

- Bine, dar la noi nu te gândeşti?! clocoti celălalt plin de mânie.

- Ba da! N-ai grijă, totul o să fie bine! îl încredință armaşul şi se depărtă părelnic netulburat.

Văzându-se părăsit – ceea ce-l întărâtă şi mai tare –, vel vistiernicul plecă la rându-i, dar nu era nici pe departe liniştit şi fără de griji, cu toate făgăduielile prietenului său.

Dar numai pentru un nepriceput, sau pentru cineva mult prea încrezător, furnicarul lărmuitor pe care-l pusese în mişcare armaşul putea părea o dovadă de râvnă şi de sârguință întru împlinirea îndatoririlor legiuite. Pentru un ştiutor, obişnuit a judeca la rece, o mişuneală de asemenea întindere, care prea bătea la ochi, era mai degrabă semnul unei lipse de îndemnare sau al dorinței de a se grozăvi, decât o dovadă a unei trebi săvârşite cu temeinicie. Dar, oricum,

---

[60] (*Turcism învechit*) **1.** Conac (casă) în care se găzduiau beii sau demnitarii turci veniți ca trimişi ai Porții Otomane în Țările Româneşti. – Din tc. **beylik.**

Material cu drept de autor

părerea că ar fi vorba de o înfocată sârguință, pornită din cea mai desăvârşită bună credință, era făurită, căci nici măcar un cârcotaş, înclinat a-i căuta nod în papură, n-ar fi putut nici măcar să-l bănuiască, necum să-l învinovățească pe armaş, de rea-voință sau de gânduri ascunse. Îl putea socoti cel mult prost. Fapt sigur fu că, într-un ceas sau două, orice urmă – în măsura în care aceasta rămăsese cu adevărat în viroagă – fusese cu desăvârşire ştearsă, zăpada fiind bătătorită din pricina prea multor călcături, căci ceata celor porniți în cercetare era prea numeroasă față de strâmtoarea râpei, iar oamenii, ştiindu-se privegheați din priviri de mai-marele lor, se călcau grăbiți unul pe altul pe picioare ca să-şi dovedească osârdia. În zorul lipsit de orice rânduială care se dezlănțuise, semnul pe care unul abia era pe cale de a-l oblici era strivit sub tălpi şi şters de un altul. Pe deasupra ninsoarea din răstimpul nopții şi din zori învesmântase totul, înlesnind în chip fericit dosirea urmelor. Vel armaşul cârmuia mulțumit asupra acestui vălmăşag fără noimă, certând când pe unul când pe altul, dar nu din dorința de a înstăpâni buna rânduială, ci dimpotrivă. Țintea doar să-i zorească pe armăşei, silindu-i să se dea de ceasul morții pentru a face privitorul să creadă că sârguiesc chipurile cu nespus de multă râvnă în a găsi ceva vrednic de luat în seamă. Dar mustrările sale erau astfel plăsmuite încât să-i îndemne pe slujbaşi doar ca să se îmbrâncească între ei şi să nesocotească căutările altora, în aşa fel încât nici unul să nu ajungă a izbândi cu adevărat în vreun fel. Şi pe bună dreptate, în această bulibăşeală orice trudă era zadarnică, fiind sortită neîmplinirii, căci căutătorii nu făceau decât să se stânjenească între ei.

În toiul frământării dădu cu ochii de slujitorul său de taină, pus de cu noapte de pază la viroagă. Acesta stătea stingher de-o parte şi nu prea ştia ce să facă. Desigur că era cu totul nedumerit de cercetarea la care lua parte, de vreme

Material cu drept de autor

ce armăşeii căutau să dea de urma unei întâmplări nu numai ştiute, ci chiar pusă la cale de stăpânul lor. El era singurul, în afară de vel armaş, care ştia adevărul – e drept însă că-l cunoştea numai ciuntit. Dându-şi seama că cineva din cei de faţă i-a pătruns în taina urzelilor, Radu fu furnicat de un simţământ de înciudare şi căzu pe gânduri. Fără să vrea, îşi opri clipe mai îndelungate privirile stăruitor asupra slugii. Tălmăcindu-l greşit, aceasta se crezu chemată şi se apropie în aşteptare, fără să scoată un cuvânt. Vel armaşul nu era însă omul care să dea socoteală pentru faptele sale nici măcar unuia deopotrivă cu el, necum unui argat. În această împrejurare avu însă simţământul că trebuie să-i spună totuşi câteva cuvinte, deşi pentru el slujbaşul nu era decât un fel de jivină cu chip de om, fără cuget, fără judecată, cu mintea goală, în stare numai să împlinească orbeşte şi muteşte poruncile primite. Tocmai pentru a-l păstra în această tâmpă nerozie, trebuia ca, prin mijlocirea câtorva vorbe chibzuite, să înăbuşe în el orice întrebare sau îndoială pe care nedumerirea le-ar fi putut stârni. ÎI trase mai deoparte, ca să nu fie auzit de alţii, şi prinse a-i vorbi cu glas scăzut:

- Puţini ne înţeleg meşteşugul! Nu mai departe decât încurcătura de azi o dovedeşte cu vârf şi îndesat! Aveam poruncă să nu-i las pe moldoveni să iasă din bârlog, dar în aceeaşi vreme să aflu cu care dintre boierii noştri uneltesc laolaltă. Ori o poruncă o făcea de neîmplinit pe cealaltă! Dacă îi zăvoram, nu puteam să aflu cu cine se înfrăţeau întru răutăţile lor. Dacă însă eram doritor să le ştiu părtaşii, trebuia să le las o oarecare slobozenie, ba chiar să-i ispitesc să se slujească de ea. Numai aşa îmi cădeau în nadă. Prin aceasta însă încălcam porunca dintâi. Puteam oare să-i mărturisesc asta domnului sau minţilor înguste din jurul său?! Puteam să-i arăt că cele poruncite mie nu se pot împlini laolaltă, că se bat cap în cap? Nu s-ar fi mâniat,

Material cu drept de autor

socotind că nu sunt îndeajuns de supus?! N-am dreptate?!! stărui Vărzaru ca să-l silească pe celălalt să încuviințeze.

- Ca să ies din impas, zise mai departe armaşul, fără a încunoştința pe Măria Sa ori pe nătângii lui povățuitori, numai pe chezăşia mea, ştii bine ce am pus la cale azi noapte. Doar mi-ai fost părtaş şi la faptă, dar şi la vină! Ei bine, era cât pe ce să prind un capăt de fir. Pot spune că aseară mergeam încă pe calea cea bună. Nu numai că începusem să dibui uneltitorii, dar, dacă mai eram lăsat câteva zile în voia mea, adunam dovezi de netăgăduit ale vinovăției lor şi pricina ar fi fost dezlegată. Din păcate cineva – unul din aceia cu mintea îngustă, care nu sunt în stare să priceapă dedesubturile gingaşe ale meşteşugului nostru – şi-a închipuit că a izvodit calea de a câştiga slava şi s-a apucat a spune vrute şi nevrute. Sau poate s-a dedat la aceasta spre a ne face rău. Oricum, cele plănuite de noi au răsuflat, Măria Sa a aflat câte ceva, dar în chip cu totul răstălmăcit şi, luându-se după neroziile însăilate de nişte sfetnici fără minte, ne-a dat porunca nefericită care ne-a dus la acest impas, care zădărniceşte pentru vecie toată lucrarea pe care atât de trudnic am început-o de cu noapte.

- Eu n-am scăpat o vorbă nimănui, jur! şuieră pe nerăsuflate omul, care se temea că ar putea fi bănuit că dezvăluirile ar fi pornit de la el.

După câteva clipe de tăcere, în care îl privi cu îndoială, Vărzaru adăugă:

- Pe tine te cred! M-ai slujit întotdeauna cu credință şi mi-ai înțeles întotdeauna bine dorințele! Totuşi cineva nu şi-a putu ține gura. Mă tot întreb cine o fi fost acela, stărui el anume ca să-şi sperie sluga, băgând de seamă că aceasta se credea bănuită.

- Dar cum îți spuneam – îşi duse el mai departe istoria – domnul a aflat ceva, dar nu chiar totul. Puteam eu să-i spun că i-am călcat în parte poruncile ca să i le pot

Material cu drept de autor

împlini mai bine?! Puteam fi sigur că mă va înțelege, că va avea încredere în mine când în juru-i s-au oploşit atâția sfătuitori răuvoitori şi înguşti la minte? Am fost silit să tac şi să mă prefac că nu ştiu nimic, cu atât mai mult cu cât vinovații – înştiințați prin zarva stârnită – s-au grăbit să se pună la adăpost şi să şteargă dovezile care-i învinuiau. Intr-un cuvânt totul a fost zădărnicit de-o vorbă năroadă. Rău e când eşti atârnător de alții şi nu eşti lăsat să-ți faci meşteşugul cum se cuvine şi cum ştii tu mai bine! Se alege praful de toate! Numai de-aş putea afla cine a vorbit, cine m-a vândut, cine e acela care a stricat totul, să-l învăț minte... stărui din nou Vărzaru, căci se vădea tot mai limpede că celălalt era din ce în ce mai pătruns de spaima de a fi bănuit că nu şi-ar fi ținut gura.

Ori nu strica să-i sporească simțământul de nelinişte şi vinovăție, întrucât prin aceasta, temându-se de a nu fi osândit, va fi îndemnat să păstreze tăcerea şi pe mai departe, orice s-ar fi întâmplat.

- Eu nu, stăpâne! se jură din nou armăşelul, vădit îngrozit.

- Nădăjduiesc că nici în viitor nu vei vorbi...

- Doar mă cunoşti, stăpâne! Mormânt, nu alta! Şi apoi eu sunt de meserie şi pricep trebile astea dosite, oricât ar fi ele de încurcate! În locul luminăției tale aş fi făcut taman la fel! Iar în legătură cu cel care nu şi-a ținut gura, las' pe mine... O să-l dibui eu!

Armaşul putea fi mulțumit. Sluga se lăsase pe deplin pătrunsă de gândurile sale viclene. Era acum încredințată că el, armaşul, voise să dreagă o poruncă domnească nu tocmai temeinic aşezată şi ar fi izbândit dacă n-ar fi fost vândut. Iar trădătorul se cuvenea să fie aspru osândit de va fi prins, iar el trebuia să stăruie în a dovedi că nu avea nici o legătură cu vânzarea, ci că ştie să tacă, precum un mut.

Material cu drept de autor

Nemaifăcându-şi griji dinspre partea slugii, vel armaşul Radu se avântă din nou în adâncul viroagei, ca să privegheze, nu dezgroparea, ci îngroparea urmelor care ar fi putut îndruma la vreo dezvăluire, ce-ar fi îngăduit deslușirea vreunei fărâme de adevăr. Ziua era friguroasă, iar cerul, acoperit de nori groşi, vineții, învăluia, în plină amiază, pământul într-o lumină neguroasă de asfințit. Parcă stătea să ningă din nou. Vântul şuiera necruțător peste valea Ialomiței, măturând din când în când, cu vârtejurile sale şfichiuitoare, chiar şi fundul viroagei. Cu toate acestea Radu Vărzaru zorea de colo-colo cu cojocul descheiat, ca să nu fie stânjenit în mişcări. Ba, uneori, când intra la griji că vreun slujbaş ar fi oblicit ceva, îşi freca fruntea cu o năframă roşie, fină, ca să şteargă chipurile o sudoare care – pe asemenea ger – nu putea fi decât închipuită. Urmarea neîntârziată a nesocotinței de a umbla descheiat, a fost o răceală zdravănă. Totuşi, lăsând de-o parte acest necaz, se putea socoti pe deplin mulțumit. Nimeni în afara sa şi a părtaşilor săi nu aflase mai mult decât ştiuse cu o zi mai înainte.

Totuşi înțepăturile şi vorbele veninoase, cu subînțeles nu întârziară. Chiar a doua zi, spre pildă, marele agă Radu Popescu zis şi Radu Staico sau Stăicuț Şintescu din Popeşti, cumnatul doamnei Elina, soața voievodului, întâlnindu-l la palat, deplânse în bătaie de joc lipsa de rodnicie a cercetărilor şi, zâmbind răutăcios, încheie muşcător:

- Cum-necum, a fost o cercetare tare, tare ascunsă şi ferită, aşa cum se cuvenea de altfel! Dar nu ştiu cum se face totuşi că a aflat tot târgul de ea şi neîndoios cu deosebire cei împricinați...

Tocmai în acea clipă se apropie de ei Sava, grămăticul domnesc de taină, care purta în brațe un vraf de hrisoave scrise pe piei mari de viței, pe care pesemne urma să le înfățişeze domnului.

Material cu drept de autor

Făcu plecăciunile cuvenite şi – cum locul era prea strâmt ca să poată trece – se opri, aşteptând ca marii dregători să catadicsească să-l ia în seamă şi să-i îngăduie să-şi urmeze drumul. Vărzaru, care-l simțea pe bătrân ca pe un ghimpe în spate şi nu era de fel încântat ca acesta să fie martorul batjocurii pe care tocmai o înghițea, se lipi de zid şi-i făcu semn să meargă mai departe. Deşi colțul în care se găseau era întunecos, în clipa cât întoarse capul spre a face pasul în lături, armaşului i se păru că zăreşte un schimb de priviri, plin de înțelesuri, între agă şi măruntul grămătic. Ca într-o străfulgerare îi veni în minte gândul că vel aga se găsea sub înrâurirea aţâţărilor moşneagului. Pesemne că acesta îi urmărea cu diavolească stăruință orice mişcare şi, când ghicea vreo neîmplinire, punea pe câte cineva să-l zădărască. Încredințat de temeinicia acestei bănuieli, nu se mai îndoi că trecerea bătrânului tocmai în acea clipă nu era o simpla întâmplare. De bună seamă îşi făcuse drum pe acolo ca să cerceteze dacă aţâţarea aruncată agăi dăduse roade. Fără voie, îi trecură prin minte câteva dintre întâmplările mai puțin plăcute pe care le trăise în ultima vreme la Curte. Atunci când se petrecuseră, nu le putuse desluşi pricina care le stârnise. Dar străfulgerarea ce-l iluminase părea a-i lămuri o mulțime de lucruri la prima vedere de neînțeles. Îi era tot mai limpede că cineva îl săpase fără încetare, iar acesta nu putea fi altul decât Sava.

În clipa dintâi gândul putea părea lipsit de noimă, grămăticul fiind prea neînsemnat pentru a avea destulă înrâurire la palat. Dar nu trebuia uitat că moşul se bucura de înlesnirea de a se învârti în fiece zi prin preajma domnului şi a unor boieri întâiul rang, cărora le putea istorisi tot felul de zvonuri şi bârfeli care umblau prin târg, pe care aceştia nu aveau altcum a le afla şi de aceea îi îngăduiau să le povestească, ba uneori îl trăgeau chiar ei de limbă. Ori asemenea cleveteli sunt oricând şi oriunde ascultate cu

Material cu drept de autor

plăcere, ba chiar cu deosebită curiozitate. Prin mijlocirea acestor istorii diacul[61] avea prilejul de a strecura totodată şi felurite judecăți ascunse şi înveninate, care puteau aduce atingere unuia sau altuia, fără însă a trezi credința că țintește pe cineva anume. Mai mult chiar. Cu asemenea vorbe viclene, cărora le da înțelesuri ascunse, putea întărâta pe unii veliți de cel mai înalt rang împotriva altora, cu care altminteri cei dintâi nu aveau la urma-urmei nimic de împărțit. Iar schimbul de priviri dintre agă şi grămătic putea fi chiar o dovadă că dregătorul era unul dintre aceia care se ascundeau în umbra micului slujbaş, doritori de a-l săpa neştiuți, în chip perfid.

Armaşul nu putea însă pricepe ce-l putea îndemna pe moşneag să fie atât de pornit împotrivă-i. Nici aga nu avea, la urma-urmelor, pricină să-l duşmănească. De vreme ce nu putea găsi temei pentru vrăjmăşia lor, se întrebă în chip firesc dacă nu cumva în spatele amândurora se ascundea altcineva, mult mai însemnat decât ei doi laolaltă. Fu lovit, ca de străluminarea unui fulger, de gândul răscolitor că cercul celor care-l pândeau trebuie să fie mult mai larg decât îşi închipuise la început. Pesemne că cineva voieşte să-l înlăture, ca să aducă în locu-i vreun oblăduit de-al său. Ar fi putut da de urma acestui vrăjmaş care-l tot hărțuia prin alții, aflând cine jinduieşte la dregătoria sa. I se sădise în suflet credința, pe care nimeni n-o va mai putea dezrădăcina, că se înjghebase împotrivă-i o întreagă urzeală. Simți nevoia să se răfuiască cu aceşti răuvoitori care nu-i dădeau pace, drept aceea îl repezi pe agă:

---

[61] (*Înv.*) Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească) ori contabil (slujbaş al vistieriei). **2.** (Reg.) Cântăreț bisericesc, dascăl, diac, paracliser, psalt, țârcovnic. **3**. Uneori şi cărturar, erudit, învățat, savant. Sinonime: uricar, pisar, logofețel. În Țara Românească se numea grămătic. – Din sl. **dijakŭ.**

Material cu drept de autor

- Nerozia de ieri nu e născocirea mea, ci a fost plăsmuirea minții nătânge şi înguste a unor sfătuitori princiari! Că pe ăştia doar la atâta îi duce mintea, treacă-meargă. Dar culmea e că nu se pot mulțumi cu a se lăfăi în prostia lor, ci, zor-nevoie, vor să împroaşte şi pe alții cu ea.

Aga, ca neam al domnului ce se afla, se socoti şi el parte a sfătuitorilor princiari luați în răspăr, aşa încât făcu o strâmbătură de nemulțumire şi de supărare şi se grăbi să plece spre spătăria cea mare.

După ce se despărți de agă, armaşul fu apăsat de groaznicul simțământ că-l amenința o nenorocire fără seamăn. Când să intre în spătăria mică, Sava, care tocmai ieşea, îi tăie din nou calea, asemeni unei pisici negre, rău prevestitoare. Bătrânul, deşi se prefăcea deosebit de supus, ploconindu-se cu toată smerenia cuvenită deosebirii de rang dintre ei, avea ceva ghiduş în priviri. Parcă-i spunea: „Ti-am copt-o! Acum să te vedem cum ai să te descurci!" Grija că e pândit şi iscodit fără întrerupere îl stăpânea în asemenea măsură încât în orice faptă a celor din jur, oricât de firească ar fi fost, credea că întrezăreşte semnul unei mârşave uneltiri potrivnice. Orice purtare ajunsese s-o tâlcuiască – răstălmăcind-o – în înțelesul acestei temeri ce-l chinuia neîncetat, încât se vedea împresurat numai de vrăjmaşi. Tocmai gândul că e încolțit îl făcu, atunci când înfățişă domnului roadele cercetării abia încheiate, să se dezlănțuie într-un potop de lămuriri, înduplecătoare nu atât prin trăinicia dovezilor, cât prin patosul cu care erau istorisite.

- Măria Ta, mărturisesc că mi-a căzut o năpastă pe cap şi vinovați de aceasta sunt numai defăimătorii mei. Pizmaşi din pricina bunăstării şi râvnei mele şi, nu în ultimul rând, a iubirii cu care binevoieşte Luminăția ta a mă răsplăti, vor să mă târască în noroi şi să-mi întineze cinstea. Ascunzându-şi veninul sub chip de fățărnicie, au căzut la picioarele Măriei Tale ca să mă învinuiască de necredință şi

Material cu drept de autor

de nedestoinicie. Ca să dea temeinicie ponegririlor lor, au născocit istoria cu preumblarea de cu noapte a solilor moldoveni. O minciună sfruntată, înveşmântată însă cu mărturii migălos şi iscusit plăsmuite, ce-ar putea trece chiar de adevărate şi prin aceasta în stare să înşele oricui buna-credinţă! Mă tem că şi Măria Ta, în temeiul nedreptelor lor cleveteli, pui în cumpănă sârguincioasa mea supunere. Cum îmi dovedesc vinovăţia? Mărturiile se întemeiază pe nişte adevăruri părelnice, răstălmăcite în aşa fel încât să poată fi luate de bune. Spre pildă se vorbeşte de nişte crenguţe ale unui tufiş, rupte în trecere de fugari! Şi cu adevărat, acestea pot fi aflate şi le-am văzut şi eu, şi armăşeii mei. Dar după ce-am cântărit la faţa locului cele văzute, noi cei aflaţi acolo ne-am dat seama că se puteau frânge totodată şi sub greutatea zăpezii, căci în noaptea aceea ninsese zdravăn. Un om ce-ar fi trecut pe acolo le-ar fi ocolit pe de-o parte ca să nu-şi rupă veşmintele, iar pe de alta ca să nu le vatăme şi astfel să lase dovezi în urmă. Apoi ponegritorii mai fac vorbire de bucăţi de lut rătăcite prin zăpadă, pe un maidan peste care trec toţi cerşetorii târgului spre a se adăposti de vânt! Deci urme vor fi, nu zic, dar cum să le osebeşti pe cele ale milogilor, de cele ale solilor, de vor fi unele ale lor? Iar, mai departe, aceşti răuvoitori arată că un mal lutos s-ar fi surpat oleacă. Dar ei nu învederează că jilăveala şi vechile troiene şubreziseră de zile întregi coasta şi că, în aceste împrejurări, sub apăsarea unei noi cergi de nea, aşternută peste noapte, era mai mult decât firesc ca unele părţi să se prăvale, fără să mai fie trebuitor ajutorul cuiva! Aceiaşi fac apoi multă vâlvă în jurul faptului că, pe o mică întindere, cuşma de nea de pe creasta îngrăditurii ar fi mult subţiată, dovadă neîndoioasă, după ei, că pe acolo a sărit cineva zăplazul, măturând zăpada; iar până dimineaţa coama nu s-a putut face pe deplin la loc. Cercetarea a arătat însă că astfel de subţieri se pot zări nu într-o singură parte, ci în mai

Material cu drept de autor

multe. Peste tot vor fi sărit moldovenii? Ar însemna că au făcut-o mai mulți decât numărul lor. Numai cineva de tot răuvoitor poate tălmăci astfel acest semn care se vede cu adevărat alocuri. Dar de stăm să judecăm drept şi aşezat, ne dăm seama că zăpada, în măsura în care nu cădea sub propria-i povară, putea fi doborâtă nu de un om, ci şi de o pisică, din cele ce umblă noaptea pe toate gardurile! Ori chiar mai rău! Putea fi năruită chiar de către aceia care mă învinovățesc, cu un bulgăre bine țintit. La această încheiere am ajuns nu numai eu, ci şi toate ajutoarele mele ce-au trudit amarnic acolo. Şi rogu-te să mă crezi, Maria ta, nu erau deloc puține. Şi nu zic, s-o mai afla şi vreun tânt printre ei, dar, a-i învinui pe toți a fi nişte nătângi nevolnici, e lipsit de orice noimă! Ori, dacă ar fi fost vreo urmă adevărată, între atâția cercetaşi, chiar nici unul să nu fi fost în stare a oblici ceva? Apoi şi toate străjile mele au fost surde şi chioare de n-au zărit nimic toată noaptea?! Oare toți cei de la armăşie suntem nişte bolânzi şi numai defăimătorii noştri sunt înțelepți? Aminteşte-ți Luminăția ta că, în atâtea alte împrejurări, slujbaşii mei s-au dovedit peste măsură de destoinici. Iar acum să fi devenit dintr-o dată nevolnici? Şi de ce atâtea bănuieli urgisitoare?! Pentru că bucătăreasa unui grămătic se dă mare iscoadă a țării, iar grăjdarul aceluiaşi preamărit ipochimen, se crede cercetaş de înaltă şcoală, care dă învățătură celora de meserie?! Iar astfel de fețe de nimic, în loc să fie aşezate la locul lor firesc, sunt lăsate să ne tulbure cu plăsmuirile lor bolnave?! Poate că în capul lor, toate aceste închipuiri pot părea chiar aievea, dar noi, oameni întregi la judecată, ne putem potrivi unor asemenea minți mărginite?! Pe acest temei putem judeca şi osândi nişte veliți de toată cinstea? Oare nu ne trebuie mărturii mai temeinice? Aşa se întâmplă când treburi de seamă încap pe mâna unor neisprăviți, dornici de a stârni vâlvă în jurul lor!

Material cu drept de autor

Batjocura aruncată cu vorbele „bucătăreasa se dă mare iscoadă a țării, iar grăjdarul se crede cercetaş de înaltă şcoală, care dă învățătură altora de meserie" îl izbi pe domn, mai ales că în fundul sufletului, încă de la început, privise cu îndoială spusele lui Sava. De atunci nu fusese plecat să pună prea mare temei pe ştiri, din pricina obârşiei lor. Dar acum, auzindu-şi gândul rostit de gura altuia, i se păru cu atât mai îndreptățit. Îi păru rău că, fără lămuririle armaşului, ar fi fost pe cale să ia de bune spusele pisarului[62]. Pe de altă parte se simțea şi puțin stânjenit, chiar ruşinat, de izul de batjocură care se putea ghici în zisa dregătorului şi care îl atingea şi pe el, de vreme ce dăduse crezare unor nepricepuți, de tagmă aşa proastă. Acum, ceea ce mai înainte i se păruse doar un pic nesigur şi îndoielnic, dar vrednic de a fi cercetat, îi apărea şi lui de tot râsul. De aceea îi era neplăcut să recunoască chiar față de sine că se lăsase târât cu prea mare uşurință în această istorie. Dar îi era totodată ciudă pe armaş că-l dăduse de gol – şi încă de față cu martori –, dovedind că fusese atât de lesne prostit. Clevetitorii puşi pe glume răutăcioase nu vor pierde desigur prilejul de a face haz pe seamă-i, îşi zise Matei vodă, aşezându-i alături, ca prea aleşi sfătuitori, o bucătăreasă grasă şi guralivă şi un grăjdar netot şi peltic! Îi păru nespus de rău că se lăsase întărâtat cu atâta uşurința de Sava şi în sine hotărî să treacă cât se va putea de repede peste această supărătoare întâmplare, pe care o dorea pentru totdeauna uitată şi înmormântată. Din nefericire pentru domn, Radu Vărzaru nu-şi isprăvise nici jelania şi nici deslușirile.

---

[62] (*Înv.; în Evul Mediu, în Țările Române*) Slujbaş într-o cancelarie care avea în însărcinarea sa copierea şi întocmirea actelor; secretar (domnesc); grămătic, diac, logofăt, scriitor de cancelarie, copist; scrib. [Var.: **piser, pisăr, pisariu, pizăr**.] – Din sl. **pisarĭ,** pol. **pisarz.**

Material cu drept de autor

- Ce mi se cerea la urma-urmelor? Nici mai mult, nici mai puțin decât să urmăresc o vedenie, să dezvălui de adevărat ceva ce nu s-a petrecut nicicând! Şi, neputând să făptuiesc una ca asta, să fiu silit ori să mă recunosc nevolnic, ori să însăilez o poveste cusută cu ață albă, a cărei netemeinicie dovedindu-se, să mă fac de râs! Aceasta era năzuința ponegritorilor mei. Dar, deşi poate mai la îndemână sunt aceste ieşiri ce-mi fuseseră lăsate de potrivnici, eu mă dezic de ele şi aleg calea adevărului, chiar dacă prin aceasta sunt în primejdie de a mă alege cu o osândă nemeritată. Calea dreaptă este calea credinței şi sunt gata să mă jertfesc ei. Mai bine să ştiu că am fost certat şi canonit cu nedreptate, pentru prea plecată supunere, decât să fiu iertat în temeiul unei minciuni perfide, ticluite cu iscusită viclenie. Măria Ta ştiu că iubeşti dreptatea şi supuşenia, de aceea sunt încredințat că vei judeca – şi de astă dată – cu deplină nepărtinire o slugă care nu ți-a greşit, dar căreia nişte împrejurări potrivnice nu-i dau putința să se înfățişeze sub adevăratul ei chip de neprihănire.

Matei vodă, deşi puțin zădărât de spusele de dinainte, îi ascultă cu răbdare jelania, fără a da nici semn de încuviințare, dar nici de tăgadă. Îl privea rece, ca pe un lucru neînsuflețit, alegând din spusele sale numai acele cugetări care i se păreau vrednice de luat în seamă. Purtarea voievodului, în care nu putea citi nici bunăvoință, nici rea-voință, îl descumpăni pe armaş, deşi ar fi trebuit să fie obişnuit cu ea.

Îngrijat se întreba dacă nu cumva domnul se juca de astă dată cu el de-a şoarecele cu pisica, pentru a vedea cât de departe poate merge cu prefăcătoria. Sau într-adevăr nu ştia chiar nimic?! Oricât se străduia, nu-i putea ghici gândurile, căci Măria Sa, în temeiul unui obicei pe care şi-l făurise de-a lungul anilor, atâta vreme cât nu luase o hotărâre nestrămutată asupra unui lucru, înfățişa un chip de

Material cu drept de autor

nepătruns, în care nu lăsa să răzbată nimic din cugetările sale. Astfel prevenea izvodirea unor judecăți şi porunci pripite, de care mai târziu să-i pară rău.

Pe de altă, parte ascunzându-şi părerile, putea dibui gândurile adevărate ale aceluia cu care vorbea, pe care un semn de încuviințare sau neîncuviințare din parte-i le-ar fi putut înăbuşi. Este un lucru cunoscut că aproape tuturor capetelor încoronate, în setea lor de a fi slăvite, le place să nu asculte decât laude pe seama cugetărilor lor, care, oricât de găunoase ar fi fost, trebuiau socotite a fi deosebit de adânci şi peste măsură de măiestrite. Iar orice părere potrivnică era înăbuşită cu asprime, sub învinuirea de a cuteza să le sape măreția.

Spre deosebire de aceştia, lui Matei vodă îi plăcea ca, dimpotrivă, să cunoască cât mai multe păreri, chiar dacă acestea nu se potriveau cu ale sale sau se băteau cap în cap, iar o seamă dintre ele păreau chiar neîntemeiate. Şi cu cât acestea erau mai osebite între ele, cu atât le găsea mai prețioase, mai folositoare şi mai demne de a fi ştiute, căci ele scoteau la iveală nu numai însuşirile bune, ci şi slăbiciunile plănuirilor pe care cerca a le închipui. Ori multe din aceste cusururi nu le-ar fi dibuit întotdeauna singur, din capul locului, ci le-ar fi aflat abia mai târziu, când, trudindu-se să înfăptuiască cele izvodite, şi-ar fi dat seama că în locul roadelor aşteptate se alegea cu altele, păguboase şi nedorite. Dar ascultând cugetările mai multora, chiar dacă unele erau supărătoare şi nesuferite, îşi putea limpezi gândurile proprii şi putea înțelege la vreme unde era pe cale a greşi şi unde nu. Astfel preîntâmpina din timp apariția unor necazuri şi încurcături.

Aceasta era deci pricina pentru care obişnuia să asculte cu luare aminte şi nespusă răbdare toți vorbitorii, ferindu-se, pe cât îi era cu putință, de răbufniri de nemulțumire sau supărare până ce povățuitorul nu i se

Material cu drept de autor

dezvăluia până la capăt. Dar a asculta nu însemna şi a încuviința, după cum primirea unei păreri întemeiate a vreunui sfetnic, nu putea fi socotită o ştirbire a neatârnării sale şi o subjugare față de acesta, fiind o ființă care putea fi mânuită. De altfel nici zăbava pe care o aşeza înaintea oricărei hotărâri mai însemnate ce avea de luat, nu era semnul unei slăbiri a voinței sau a neclintirii sale. Era mult prea sigur de pătrunderea şi ascuțimea judecății sale ca să se teamă de judecata altora. Pe de altă parte, prin acest fel de a fi, se dovedea o ființă deosebit de afundă, care ştia să împletească cumpătarea cu fapta şi cu judecata aşezată, nelăsându-se ispitit de răbufniri de nestăpânire, care să fie năprasnice, ori pline de patimă şi părtinire. Pe de altă parte nici nu-şi pierdea vremea în codeli şi şovăieli, ori în nehotărârea cugetărilor întortocheate şi nesfârşite ale cărturarilor căutători în buchii.

Chipul de nepătruns la domnului nu era însă ceva care să-i fie pe plac armaşului în acele împrejurări, căci privindu-l se simțea de tot nesigur pe sine. I-ar fi fost mai pe plac să-şi poată citi limpede soarta în trăsăturile obrazului său. Îl încercă chiar ispita de a căuta un mijloc de a pricinui, cu vreo vorbă spre pildă, un răspuns care, zugrăvindu-i pe chip adevărata stare sufletească, să-i trădeze cugetările ascunse. Dar se simțea secătuit de orice gând izbăvitor, încât nu fu în stare decât să-şi reia cuvântarea de mai înainte, cu acelaşi patos sfâşietor:

- Sunt jertfa nevinovată a unor mârşăvii puse cu bună ştiință la cale ca să mă dovedească nevrednic în ochii Măriei Tale, stărui el cu credința că spune chiar un adevăr, deşi prin mijlocirea sa căuta să ascundă un altul, pe acela petrecut de cu noapte.

Deci în fundul sufletului ştia prea bine că în parte mințea, dar o ținea pe a lui.

Material cu drept de autor

- Vrăjmaşii mei şi-au dat seama că, în împrejurările în care se ştie că moldovenii uneltesc uzurparea scaunului tării, va fi greu ca să mă fac crezut, dacă voi arăta că în nopțile trecute aceştia nu s-au văzut cu nimeni. Şi aceasta mai ales că au ştiut să zămislească, cu deosebită iscusință, părerea potrivnică. Era deci lesne de pus în cumpănă nepriceperea sau părtinirea mea! De vreme ce fărădelegea nu se făptuise, ci doar se măsluise cu multă îndemnare, neizbânda mea era de întrevăzut. Vina care mi se putea astfel aşeza pe umeri era îndoită! Pe de-o parte am fost nevolnic să preîntâmpin răul, iar pe de altă parte că, după ce acesta fusese săvârşit şi a fost oblicit de alții, n-am fost în stare să dau pe față răufăcătorii. Ce şi-ar mai putea dori acei ponegritori ai mei, atât de laşi încât se ascund în dosul unui amărât de grămătic?!

Voievodul flutură din mână, făcându-i semn să vină lângă el. Armaşul, care stătea destul de aproape, nu-l înțelese imediat şi şovăi în loc, cu mirarea zugrăvită pe chip. Abia când auzi paşi în spatele său îşi dădu seama că nu lui îi fusese făcut îndemnul. Se întoarse şi-l zări pe Sava cu un hrisov desfăşurat în mână. Nu simțise când acesta intrase în odaie şi-i fu ciuda că celălalt ascultase desigur o bună parte a învinuirilor şi vorbelor sale viclene cu înțeles fie ascuns, fie dublu. Din păcate nu-şi putea da seama cât anume auzise grămăticul. Se temu chiar o clipă că acesta va cârti la cele ce spusese, şoptindu-şi veninurile cu părelnică fereală la urechea domnului; de bună seamă ar fi răstălmăcit cele ce le cuvântase în duhul adevărului. Dar nu se întâmplă aşa. Bătrânul rămase cuviincios deoparte, fără să se amestece, în vreme ce domnul aşternea pecetea numelui său pe izvod.

Deşi, potrivnic prepunerilor sale, micul pisar nu dădu nici o clipă vreun semn de vrăjmăşie, nu avu tăria să i se uite în ochi. În schimb, hărțuit de temerile care-l canoneau, avu simțământul că privirile acestuia îl iscodeau,

Material cu drept de autor

încărcate de înțelesuri ascunse, parcă spre a-l întărâta. Era încredințat că Sava nu credea o iotă din cele ce însăilase. Vicleanul moşneag ştia prea multe. Dacă se ținuse ca, în văzul său, să sufle în auzul domnului veninurile sale aţâţătoare, nu va întârzia desigur să o facă deîndată ce va rămâne singur cu acesta, îşi zise înciudat armaşul.

Deşi diacul princiar rămăsese încremenit de uimire la auzul desluşirilor date de Vărzaru, totuşi nici prin cap nu-i trecu să-l bănuiască de necredință sau de rea-voință şi deci n-avea de gând să clevetească pe socoteala sa. Dimpotrivă, închipuindu-şi că celălalt se îndoieşte cu adevărat de temeinicia dovezilor înfățişate domnului, fu cuprins de şovăială. Oare slujnica sa să se fi înşelat cumva, sau să fi avut vreo vedenie? Poate că într-adevăr în viroagă se ascunsese doar vreun cerşetor spre a se adăposti de vânt şi nu vreun moldovean ce-ar fi sărit zăplazul vecin. Dar cumpănirea sa între îndoială şi neîndoială ținu numai câteva clipe. Solul fusese văzut sărind împrejmuirea şi acesta era un lucru sigur, chiar dacă celelalte mărturii îl întăreau ori ba! Dar îşi dădea seama că dovezile sale nu erau mai temeinice decât cele ale vel armaşului. Era încredințat că urmele de prăvălitură arătau fără tăgadă trecerea moldoveanului şi nu a vreunui oarecare vântură-lume, care nici n-ar fi avut ce căuta într-un loc dosnic după închiderea ulițelor, în toiul nopții şi pe ger. Poate în răstimpul zilei să fi căutat vreunii adăpost pe acolo, înainte de a se înfunda în hrubele în care se ascundeau obişnuit! Dar în miez de noapte era cu neputință să se fi petrecut aşa ceva. Iar legat de coama de zăpadă care încununa împrejmuirea, ea sigur nu fusese dărâmată cu bulgări spre a măslui adevărul, abătând cercetările pe căi greşite, spre a pune sub semnul îndoielii însuşirile şi credința armaşului. El o ştia mai bine decât oricare altul, căci numai el sau slujnica ar fi putut-o face, ori ei nu o făcuseră! Dar cum s-o dovedească? Şi apoi, de

Material cu drept de autor

vreme ce neaua nu frânsese rămurişurile din grădină sa, de ce le-ar fi frânt în viroaga de alături?! Dar ce folos s-o spună, de vreme ce nu o putea învedera?! Deşi întemeiate pe fapte neîndoielnice, dar greu de dovedit ca adevărate, spusele sale puteau trece drept simple prepuneri şi bănuieli, cum simple prepuneri şi bănuieli erau şi cugetările armaşului. Iar o mărturie deslușită şi de netăgăduit nu era la îndemâna nici unuia dintre ei.

Silit a cumpăni între două judecăți şi nu între două mărturii care puteau fi cercetate nemijlocit, pe bună dreptate domnului îi era greu să-şi dea seama a cui era dreptatea, îşi zise Sava. La urma-urmelor şi cugetările armaşului – deşi greşite după ştiința sa – nu păreau mai lipsite de îndreptățire decât ale sale pentru cineva care le cântărea numai în temeiul vorbelor pe care le cuprindeau şi nu după faptele din care izvorau. Deci părelniciile se întorceau împotriva sa şi nu avea cum împiedica acest lucru. De altfel e ştiut că o minciună bine ticluită şi spusă răspicat e mai de crezut decât un adevăr firav şi gângăvit! Poate din această pricină însuşi bătrânul diac începu să fie încercat de îndoieli, întrebându-se dacă nu era el cel care greşea.

Dar destul de repede îşi redobândi însă încrederea în sine. El ştia sigur că orice cuvințel al său era adevărat şi cu cât se încredința mai mult de acest lucru, cu atât îi sporeau nedumerirea şi îndoiala legate de buna credință a vel armaşului. O întrebare, abia încolțită, îi săgeta pe neaşteptate prin minte: „Oare jupân Radu nu a putut, sau nu a voit să afle adevărul cel adevărat?! Oare nu ştie într-adevăr nimic, sau ştie chiar foarte multe, dar vrea să acopere pe cineva?!" Era deci întâiaşi oară că Vărzaru nu se înşela când îşi închipuia că bătrânul grămătic îl bănuieşte şi nu era prea departe de adevăr nici când se temea că acesta va da de înțeles domnului că e încredințat că e ceva necurat le mijloc cu cercetarea asta. (Numai că Matei vodă, socotind că Sava

Material cu drept de autor

voia prin aceasta să se dezvinuiască pentru pocinogul făcut, nu-i va lua în serios spusele.) De altfel armaşul nu se înşela nici atunci când îşi zicea că voievodul era cam nemulțumit de el, deşi nu-i tăgăduia judecățile.

- Poate că ai dreptate, jupân armaşe! Poate că s-or fi înşelat aceia care au venit să mi-i pârască pe moldoveni. Totuşi gândindu-ne la ştirile care ne-au venit de la Buda şi de la vecinul nostru, craiul Ardealului, nu este cu neputință ca solii să aibă, între altele şi menirea tainică de a trage de partea Lupului pe unii dintre vrăjmaşii noştri din țară, care – trebuie spus – de bună seamă că nu lipsesc. De aceea se cuvine să nu-i scăpăm o clipă din ochi! încheie Matei vodă şi-l slobozi pe dregător la trebile sale.

Felul cum se petrecuse înfățişarea la domn, purtarea lui Sava şi a agăi Radu Şintescu din Popeşti îi întăriră armaşului credința că este stăruitor iscodit, ochi scrutători pândindu-l chiar şi sub acoperişul casei sale! Cum, pe zi ce trecea, spaima sa creştea, cuprins de deznădăjduire, hotărî să închipuie nişte mijloace spre a se pune la adăpost. Bănuindu-şi în primul rând slujitorii şi argații de necredință şi vânzare, purcese la o neiertătoare cernere a acestora. Păstră la curtea sa din târg numai pe cei vrednici de toată încrederea, pe ceilalți, găsindu-le felurite pricini şi vini, îi surghiuni pe nesimțite pe la moşii. În loc aduse pe alții de la țară. Între slugile îndoielnice le aşează cu deosebire pe acelea despre care socotea că ar putea şti, sau ar putea bănui ceva, legat de soarta armăşelului venit de la Ciocăneşti şi a prinsului său. Iar la moşie îi aşează pe prigoniți sub robia unei crâncene privegheri, ca să-l împiedice pe vtori armaş de a-i mai iscodi, căci luase aminte că acesta, încăpățânat ca un catâr, îşi urma mai departe cercetările, deşi îl oprise de a o mai face! Nu-l mustră însă pentru neascultare, ca să nu-l întărâte întru îndărătnicie, nădăjduind că până la urmă, văzând că nu e luat în seamă şi că trudeşte în zadar, i se va

Material cu drept de autor

face lehamite şi se va lăsa singur păgubaş, fără să mai fie trebuitor un amestec din parte-i.

Dar prin această primenire a slujitorimii, necazurile şi grijile nu luaseră sfârşit. De teama unor noi vânzări, trebuia să se ferească până şi de cel din urmă argat şi aceasta mai ales din pricina vtori armaşului. Acesta, prin scormonelile şi iscodelile sale stăruitoare, devenise de-a dreptul de nesuferit. Nu rareori cerca să-l tragă de limbă chiar şi pe el – luându-l, chipurile, pe departe – ca să vadă până unde ajunsese cu cercetările privindu-l pe cel scăpat din prinsoare. Ori Vărzaru nu făptuise bine înțeles nimic în privința iscoadei slobozite la Mihnea, afară de încercările de a-i şterge urmele, încât, neavând ce răspunde, se simțea de fiece dată cam strâmtorat, dar nu-şi putea îngădui a răbufni, ca nu carecumva să stârnească bănuieli.

Dacă îndepărtarea slugilor care nu erau de încredere o putu face în ascuns, fără a atrage luarea aminte a cuiva, atunci când îşi trimise soața şi băietul la țară, lucrul nu rămase nebăgat în seamă, ci, dimpotrivă, stârni nespusă nedumerire şi cleveteli, mai ales că era ştiut că vel armaşul zăcea bolnav în casă. Era pe deplin adevărat că Vărzaru, în vremea cercetărilor de la sălaşul soliei moldovene, se alesese cu o răceală zdravănă. Aceasta n-ar fi fost totuşi pricină de aşa aprigă suferință, încât să cadă tare rău la pat. Dar se feri să arate c-o poate duce pe picioare, pentru a avea temei de a scăpa, vremelnic cel puțin, de îndatoririle pe care le avea la Curtea Domnească, unde nu se simțea tocmai în largul său în ultima vreme. Până ce se va stâmpăra vâlva stârnită în jurul solilor şi a părtaşilor lor, hotărî să stea mai la adăpost, de aceea făcu totul pentru a sădi credința că beteşugul îi este mult mai amarnic decât era în adevăr. Cum lumea îi luă de bune aceste desluşiri şi-l socotea peste măsură de atins de patimile vătămăturii ce-l lovise, rămase în chip firesc cu totul nedumerită şi neîncrezătoare când ieşi

Material cu drept de autor

zvonul plecării cam furişate a femeii, tocmai într-o clipă când ar fi fost mai mare trebuință de ea, spre a-şi priveghea bărbatul ajuns la neputință. Din fericire pentru armaş bârfelile se trecură destul de repede, fără a fi stârnit bănuieli care să-l fi primejduit.

Dar grozăvia închipuitei molime nu era numai un bun pretext de a nu mai da pe la Curte, scăpând de privegherea acesteia, ci era şi un fericit prilej de a rupe vremelnic legăturile, devenite stânjenitoare, cu părtaşii săi întru uneltiri. Deci scorneala pe care o izvodise îi îngăduia să se ascundă – şi să se ferească astfel de primejdii –, fără ca lipsa sa să bată la ochi. Nu se afla deci pricină de a se stârni bănuieli pentru că nu mai ieşea la vedere.

Era o privelişte ciudată şi de tot rară ca să-l vezi pe temutul şi sângerosul vel armaş Radu Vărzaru, al cărui nume era de ajuns spre a băga spaima într-o lume întreagă, stând ascuns în iatac ca un laş şi tremurând ca varga în aşternuturi, când de afară răzbătea ceva zarvă nedesluşită. In asemenea clipe tresărea înspăimântat, gătit ca să se repeadă printr-o uşița tainică în grădină, dacă cineva ar fi cercat a sparge uşile din față. Acolo, la portița îngrăditurii dinspre lunca Ialomiței, îl aştepta ascuns un cal înşeuat, tocmit de fugă. De altfel cheia portiței o păstra în buzunar, pipăind-o din când în când, spre a se încredința că este la locul ei. Iar ca să fie în orice clipă gata de pribegie, se urca în pat nu numai îmbrăcat, ci şi încălțat cu cizmele! Dar pe deasupra acestor veşminte de drum, spre a le ascunde, trăsese o uriaşă cămaşă de noapte, lungă până în podele şi largă cât un sac peste măsură de încăpător. Şi ca toate aceste gătiri să treacă cât de cât nebăgate în seamă, când simțea că cineva vrea să-i intre în iatac, se cuibărea în aşternuturi, de parcă ar zace cu adevărat, fiind acoperit cu o cergă groasă şi mițoasă, pe care şi-o trăgea până sub bărbie, încât să se poată zări numai puțin din gulerul cămăşii de noapte.

Material cu drept de autor

Însă însingurarea şi teama de a fi dat de gol nu-i priiră, căci îi sporiră simțământul că e încolțit de vrăjmaşi primejdioşi. Dar grijile sale nu erau decât nălucirile unui cuget hăituit de frică, care se ştia încărcat de păcate ascunse, ce puteau fi în orice clipă dezvăluite spre paguba sa. Cu adevărat însă, cei care se gândeau la el erau destul de puțini şi neînsemnați. Totuşi închipuita-i suferință nu-i slujea numai ca să-şi poată ocoli părtaşii şi să se păstreze departe de Curtea Domnească, cu toate capcanele ei, ci îi dădea şi prilejul de a amâna pornirea unor căutări mai temeinice asupra pieirii furului prins la Ciocăneşti.

Vtori armaşul venea să-l vadă aproape în fiecare zi înainte de a se duce în locu-i la Curte şi – pisălog fără pereche – îl copleşea cu o stăruință deznădăjduitoare, când îi cerea îngăduința de a fi lăsat să pornească el această cercetare, rugându-l totodată să i se pună la îndemână, întru aceasta, toate ajutoarele armăşeşti trebuitoare. Radu zăcea în aşternuturi, asudat de cât de încotoşmănat era, cât şi din pricina cergii trase până sub bărbie, încât celalalt să nu-şi poată da seama că pe sub cămaşa de noapte e îmbrăcat şi încălțat de călătorie. Spre a părea cât mai suferind dădea ochii peste cap, pradă nespusei suferințe care, chipurile, îl chinuia. Încerca astfel să-l facă pe Toma să creadă că e sfârşit şi deci neputincios de a da vreun răspuns. Năduşeala, foarte bogată şi firească la câte avea pe el, scâncetele şi înfățişarea obrazului, iscusit prefăcută, păreau semnele neîndoioase ale unei suferințe adevărate, încât ajutorul său se lăsa într-adevăr înşelat! De altfel zăcutul mai-marelui său chiar îi pica bine, căci îi sporea însemnătatea atât la armăşie, cât mai ales la curte, lucru îndestulător ca să nu fie prea prins de grija de a-i cerceta temeinicia. Avea, legat de acest lucru o singură dorință, ca starea aceasta să se prelungească cât mai îndelungă vreme.

Material cu drept de autor

Temându-se pe de-o parte că, în cele din urmă, ajutorul său îşi va da seama de înşelătorie, iar, pe de alta, isprăvindu-şi temeiurile cu care îi tot respingea ruga, se hotărî să nu-l mai îngăduie lângă patul său, odăiaşii fiind şcoliți să-l amâne din pricină că starea i s-ar fi înrăutățit peste măsură. Vtori armaşul, luând de bună deslușirea acestora, îl crezu cu adevărat țintuit fără scăpare la pat şi se înstăpâni la armăşie, luând asupră-şi toate îndatoririle dregătoriei. Plin de sine, începu să împartă porunci în dreapta şi în stânga, fără să mai ceară învoirea lui Vărzaru.

Aridicarea sa îi cam zădărî pe ceilalți slujbaşi, care nu-i înghițeau pohfala şi stăpânirea şi, înciudați, se hotărâră să-l înştiințeze pe adevăratul stăpân. Unul din odăiaşi fu înduplecat să-i ducă vestea. Prefăcutul beteag, care chipurile trăgea să moară, avu o atât de năprasnică răbufnire de furie, încât îl înspăimântă pe bărbatul care, odată tipsia cu cele de-ale gurii, îi înfățişase şi ştirea celor care se petreceau la curtea sa.

Uitând de orice prevedere, Radu porunci ajutorului său să i se înfățişeze neîntârziat. Acesta o porni zâmbind spre iatac, încredințat fiind că va găsi acolo o ființă palidă, pierdută, tremurând din cauza fierbințelilor, care, măcinată de slăbiciune, cu voce pieritä, în lipsa unor neamuri mai apropiate, îi va împărtăşi ultimele ei dorințe pământeşti.

Intrând în odaie, avu surpriza de a se pomeni în fața unui Goliat dezlănțuit. Rămase înmărmurit în fața lui Radu, care se preumbla atât de învolburat de colo-colo, încât poalele lungii sale cămăşi de noapte fâlfâiau, pocnind în urmă-i ca o flamură bătută de vânt. Abia câteva clipe mai târziu, când îşi mai reveni din înmărmurire, vtori armaşul zări şi cizmele din picioarele boierului şi-şi dădu seama că vesmântul de noapte, deşi foarte larg, sta gata să pleznească, fiind nemăsurat de umflat peste umeri şi piept, ceea ce ducea la gândul că pe dedesubt s-ar găsi straie nespus de

Material cu drept de autor

groase. Sărmanul sfetnic era atât de năucit că nu mai pricepea nimic.

Avu însă noroc că vel armaşul nu avea în acea clipă un buzdugan la îndemână, căci altfel, după obicei, l-ar fi pălit cu acesta în frunte, încât cu greu ar fi scăpat cu viață. În lipsa acestuia marele dregător se dezlănțui asupră-i cu o voce tunătoare:

- Cum de cutezi să porunceşti aici la armăşie ca a toate stăpânitor?! M-ai şi înmormântat?! Mă credeai deja dus de pe lumea asta?! Oare nu-ți cunoşti destul de bine locul şi menirea la curtea mea?! Aici nu este decât un singur stăpân: eu! Nu porunceşte decât un singur om: eu! Toți ceilalți nu sunteți decât nişte slugi care trăiți din mila mea şi trudiți pentru mine. În temeiul cărui drept ți-ai îngăduit să te aşezi în locu-mi şi să-mi surpi căderile de stăpân?!

Marele armaş îşi însoți mustrările cu o atât de amenințătoare mişcare a brațelor, încât vtori armaşul, pentru a nu se alege cu câteva năprasnice lovituri peste obraz, se văzu silit să se tragă prevăzător spre uşă, aplecându-se când într-o parte, când în alta spre a se feri din calea palmelor care-l căutau. Grija cu care măruntul boier se păzea de a fi pălit îl scoase şi mai rău din sărite pe armaş, căci i se păru un fel de nesupunere şi o încercare de a-şi bate joc de el. De aceea îşi prinse ajutorul de piepții contăşului, îl smuci în sus şi-l aruncă în perete cu asemenea sete, încât, din pricina izbiturii şi a sperieturii, acestuia i se tăie suflarea, având câteva clipe simțământul că se înăbuşă. Urmă apoi o ploaie de lovituri pe care omul le primi icnind, fără să cuteze să facă măcar vreo încercare de împotrivire, de teamă că va ațâța şi mai aprig furia celuilalt. Când Radu se mai potoli întrucâtva, îl îmbrânci pe coridor, dar atât de năprasnic, încât omul se împletici, gata să cadă. Noroc că armăşeii înşirați alături, ca să poată trage cu urechea, îl prinseră în

Material cu drept de autor

brațe. Vtori armaşul îl mai auzi pe mai-marele său urlând în urmă-i:

- Aici la armăşie ai să porunceşti când ți-oi îngădui eu!!

Mai târziu lui Radu Vărzaru îi păru rău că-şi ieşise din fire, dându-şi seama că ajutorul său, care, după câte se vedea, nu se prea prăpădea cu firea după el, va avea, desigur, grijă să umple târgul cu bârfeli veninoase despre felul bolii sale. Ca să preîntâmpine vreo urmare neplăcută, hotărî să i-o ia înainte, drept care trimese un paic la Curte, ca să facă cunoscută o vădită îndreptare a stării sănătății sale. Îşi mărturisi nădejdea unei depline însănătoşiri în foarte scurt timp. Totuşi clevetelile nu putură fi înăbuşite.

În aceeaşi zi, sub cuvânt că vine ca să-i întâmpine cu bucurie înzdrăvenirea, îl căută Socol Cornățeanu. De puțină vreme aridicat mare sluger, alesul boier îşi făcuse reintrarea în înalta tagmă a veliților târgovişteni. După câteva cuvine cuviincioase de bun găsit, ce se spun oricărei gazde care te întâmpină, oaspele se înturnă la grijile sale cele adevărate:

- Jupâne, mie nu-mi prea plac oamenii cu două fețe!

Armaşul pricepu foarte bine unde bătea slugerul, dar, strâmtorat, nu voi să-i răspundă, prefăcându-se cu totul nedumerit. Acesta se văzu silit să se desluşească:

- Nu-mi plac cele ce le faci în ultima vreme. De l-a sfaturile noastre ai început să lipseşti, pe noi ne ocoleşti, rugăminții le nu ni le iei în seamă. Încerci cumva să te lepezi de noi? Poate te gândeşti chiar să ne vinzi! Toți cei care nu sunt cu noi sunt împotriva noastră, armaşe... Iar noi nu-i cruțăm pe vrăjmaşi, darămite pe vânzători!

Era o amenințare pe cât de deschisă, pe atât de răspicată şi nu lipsită de temei. Într-adevăr, în ultimele zile armaşul, nu numai că şovăise şi-i ocolise cu bună ştiință, dar, ca să-şi scape pielea, fusese chiar ispitit de gândul unei

Material cu drept de autor

trădări priincioase. Ori Socol era mult prea ager la minte, prea şiret şi prea priceput la sforării ca să nu-i fi ghicit cumpănelile şi de bună seamă că şi acum îi dibuia codeala. Armaşului nu-i venea la îndemână să răspundă în vreun fel, aşa că se foi între perne, voind să dea de înțeles că este încă sleit de beteşugul de care era lovit. Socol, cu aceeaşi agerime osebită, simți prefăcătoria şi nu răbdă s-o treacă cu vederea. Dacă celălalt se ascundea după tot felul de vicleşuguri, atunci de bună seamă ceva era în neorânduială, îşi zise în gând şi, cătrănit, dar şi cuprins de dezgust, îl luă repede:

- Ascultă, Vărzarule, cu noi să nu te joci de-a ascunselea, cum te vei fi jucat prin straturile de zarzavat ale lui tac-tău pe vremea când erai nevârstnic. Ori e laie, ori bălaie! Cale de mijloc nu se mai află pentru tine, aşa să ştii. Dacă ne întorci spatele nu vom putea să te răbdăm. Țelurile pentru care ne-am unit sunt prea însemnate ca să ne putem îngădui să le zădărnicim prin milă sau înțelegere iertătoare. Va trebui să fim necruțători chiar şi cu cei care ne-ar fi prieteni, dacă stau prea mult în cumpănă.

Chinuit de simțământul nimicniciei obârşiei sale, armaşul nu îndura să i se arunce vreo vorbă cu dublu înțeles legată de începuturile sale şi cu atât mai puțin una vădit batjocoritoare. Se ridică în capul oaselor şi cu o voce bubuitoare se repezi către oaspe, făcându-l să se tragă speriat în fundul jilțului care-i fusese aşezat lângă pat.

- Cu ce drept vii să mă amenințI?! Dară cine a pus temeiul acestei urzeli care ne foloseşte la toți?! Nu dumneata slugere, ci eu! Dumneata stăteai liniştit deoparte când eu asudam în crivăț ca să şterg orice semn al înfrățirii tale cu solii. Eu eram primejduit să-mi pierd dregătoria, poate şi capul, ca să rad urmele care duceau la casa dumitale, iar dumneata nu făceai nimic, afară doar de a mă mustra şi ocărî pe mine. Ce-ți păsa? Pus cuminte la adăpost,

Material cu drept de autor

zâmbeai fălos din înalturi, în vreme ce eu îmi jucam soarta pentru voi! Şi tocmai dumneata vii să-mi vorbeşti de vânzare?!

- Ei, dar repede te mai aprinzi, jupâne! o luă mai domol, dar tot neîncrezător, Socol.

Îşi dădu seama că față de armaş trebuie să fie mai prevăzător şi mai măsurat.

- Totuşi nu poți tăgădui că în ultimele zile te-ai purtat cât se poate de nefiresc, reluă el după o clipă de tăcere. Ce noimă a avut să-ți trimeți soața şi băietul la moşie în plină iarnă, când tu erai țintuit la pat? Gurile rele au şi început să clevetească şi să-şi pună întrebări, căci ce nevastă pleacă şi-şi lasă, în voia sorții, bărbatul lovit de beteşuguri? Pe drept cuvânt lumea se cam îndoia de vătămătura de care te jeleşti. Pe deasupra îți ciomăgeşti slugile de vuieşte târgul! Care suferind care zace mai e în stare de una ca asta?! Ba, vtori armaşul, după ce-a mâncat bătaie, istoriseşte pe unde apucă că tot beteşugul de care te vaiți e o simplă făcătură! De ce toate astea? De ce atâtea fapte care stârnesc bănuieli, bârfeli şi întrebări? Oare nu suntem îndreptățiți să ne temem că ai de gând să ne joci vreo festă, fiind ispitit să ne jertfeşti pe noi ca să scapi tu?! Te povățuiesc ca între prieteni să nu încerci una ca asta. Eu unul ştiu că n-o să te iert şi n-o să îngădui asemenea ispravă; ba voi face tot ce-mi stă în puteri să te târăsc după mine de vei călca strâmb!

Armaşul socoti că e mai înțelept să schimbe felul de a-i vorbi, arătându-se mai domol şi mai chibzuit. Ba poate era nimerit să cerce ca, într-o anume măsură, să pară chiar sincer. Câştigându-i oaspelui încrederea, putea nădăjdui să-l stăvilească de a făptui o nechibzuință păgubitoare lui.

- Mie frică, slugere. Ăsta e adevărul! Cineva urmăreşte să mă nimicească. M-am încredințat că orice mişcare îmi este privegheată de iscoade. De unde ştia, spre

Material cu drept de autor

pildă, grămăticul domnesc de ieşirea moldoveanului? Povestea cu bucătăreasa pare cusută cu aţă albă... Zilele trecute aga mă ia la iscodit. Tocmai atunci, ca din întâmplare, trece pe lângă noi prăpăditul de pisar şi, într-o clipă când ei îşi închipuie că nu bag de seamă, văd că-şi fac semn din ochi. Oare să fi fost chiar atât de nevinovate privirile lor de părtaşe?! Iar dacă diacul şi cumnatul domnului ştiu câte ceva, voievodul oare să nu aibă habar?! Greu de crezut! Ceva a răsuflat şi se joacă cu mine precum face pisica, atunci când îi pică un şoarece în gheare... Toţi mă vrăjmăşesc şi mă pândesc, slugere! Mă încearcă şi o altă îngrijorare. Mă tot întreb dacă tot ceea ce se petrece e chiar din voia întâmplării, sau carecumva mi se pregăteşte ceva... Dacă ar fi aşa, povestea cu solii n-ar fi decât dovada de care au nevoie ca să pot fi nimicit...

- Nu te înţeleg...

- Matei vodă şi-a adunat – precum se ştie – mare parte a neamurilor în jurul său. Iartă-mă, te rog, dar pare-mi-se că şi domnia ta eşti ceva neam cu el... şovăi o clipă armaşul.

- Da, dinspre doamnă... întări Socol fără să stăruie şi fără să dorească să intre în mărunţişuri.

- Iar eu sunt un venetic care m-am vârât în mijlocul neamului cârmuitor şi mă tem că cineva a simţit acest lucru şi nu i-a plăcut. E de aceea cu putinţă ca acela care nu mă suferă să voiască să mă schimbe cu unul de-al lor, cu cine ştie care nepot sau văr... Nu mai am linişte! Şi ca potirul să fie cu adevărat plin, până şi amărâtul ăsta de vtori armaş mă adulmecă precum un cotei care umblă după vânat. Ori, atâţia ochi fiind aţintiţi asupră-mi, e cu neputinţă ca să nu se ghicească lucruri mai puţin plăcute din viaţa mea... Nu mai departe decât înţelegerea cu domnia ta şi cu ceilalţi! Încep să mă cam pierd cu firea. Simt că nu mai îndur starea asta de

Material cu drept de autor

încordare... Mă bate gândul să fug din țară, şuieră el tainic, aplecându-se spre sluger.

- Ar fi o nebunie! sări acesta îngrijat nu atât pentru armaş, cât de propria-i soartă, căci o asemenea necugetare ducea sigur la dezvăluiri nedorite.

Acum îşi dădu seama câtă dreptate avea vel vistierul Ghinea, care, cu grosolănia obişnuită a omului care nu prețuieşte nimic afară de sine, îi şoptise zilele trecute la ureche: „Pungaşul ăsta cred că vrea să ne tragă clapa! Am simțământul că se găteşte să spele putina şi să ne lase descoperiți." Primejdia, adevărată deci, nu-i surâdea şi trebuia s-o preîntâmpine, aşa că se străduí să-l liniştească:

- Ai vedenii, armaşe! Te credeam om tare! De spaimă ai început să vezi şi ceea ce nu are ființă! Nimeni nu te bănuieşte de nimic. Iar dacă lumea a început să clevetească, vina e numai a ta, căci ai început să săvârşeşti greşeli de neînchipuit şi de neiertat. Nu vrăjmaşii, ci frica şi neliniştile care te-au cuprins or să te nimicească. Incearcă să te slobozi de sub stăpânirea fantasmelor şi totul va fi bine. Lasă încolo şi înfățişarea asta de bolind, care de altfel nici nu te prinde. Dacă vrei să curmi bârfele, reîntoarnă-te la palat şi pune zvonitorilor piciorul în prag. De vei mai sta mult deoparte, se vor găsi destui defăimători care, slujindu-se de lipsa ta, să te împroaşte cu ocări şi învinuiri, până când, în cele din urmă, vor izbândi a-l înrâuri şi pe domn. Cel mai mare rău ți-l faci singur prin pustnicirea asta fără noimă.

Armaşul se hotărî să urmeze povața slugerului, adică să se „însănătoşească" neîntârziat şi să-şi reia locul la Curte. Totuşi ceva din ființa sa – asemeni unui rău presimț – îl făcea să şovăie, să dorească a mai zăbovi. Dar o tărăgănare nu mai era cu putință. Trebuia să-şi ia inima în dinți şi să-şi înfrunte atât soarta, cât şi prepuşii potrivnici. Însă neliniştile ce-l chinuiau îl făceau să simtă nevoia unei

Material cu drept de autor

ocrotiri, a unei îmbărbătări, a unui reazăm. Dar unde să le găsească? Nici un muritor nu i le putea da. Nu-i mai rămânea decât să caute oblăduirea proniei. Era pentru prima oară când în minte îi încolțea asemenea imbold către cele sfinte. Se mai închinase şi în alte rânduri pe la icoane – cu deosebire în ajunul şi în răstimpul marilor praznice de peste an – dar o făcuse doar de ochii lumii, căci aşa se cuvenea spre a se dovedi bun creştin. Nicicând nu fusese, nici pătruns cu adevărat de evlavie şi nici râvnitor într-ale smereniei. Acum însă simțea cu totul altceva. Era parcă străbătut de fiorii unei credințe adevărate şi de nişte nădejdi tainice, neînțelese, care-i furnicau sufletul; iar mintea, biciuită de temeri şi de zvâcnetul gândurilor clocotinde, tânjea după o tihnită reculegere.

Mare fu înmărmurirea slugilor văzându-l cum se îndrepta spre biserica pe care o ctitorise cu câțiva ani în urmă pe o latură a ogrăzii; ba, lucrul era cu atât mai greu de închipuit, cu cât se petrecea la un ceas la care nu era orânduită vreo slujbă! Dar şi mai mare fu uimirea popii care, zărindu-l printre vălurile uşilor împărăteşti, se grăbi să-i iasă întru întâmpinare, închipuindu-şi că el este cel căutat, cinste cu totul osebită, care nu i se întâmplase nicicând, căci obişnuit, atunci când Radu avea nevoie de el, trimitea vorbă să i se înfățişeze la rând cu argații. Când însă boierul îi porunci să-l lase singur ca să se închine spăsit la icoane, înmărmurirea sa nu cunoscu margini.

Câteva clipe rămase înțepenit, cu gura căscată, fără să fie în stare să scoată vreo vorbă. Pe armaş îl cunoştea bine, de ani de zile, şi ştia că venea la slujbe numai de dragul fastului şi din dorința de a gusta plăcerea slavei sale, văzându-i pe ceilalți cum i se ploconesc şi se înjosesc în fața sa. Alteori o făcea pentru a putea înfățişa semenilor prefăcute trăiri de pioşenie şi milă creştinească, în nădejdea zadarnică de a face lumea să-l creadă în stare a cerca şi

Material cu drept de autor

simțăminte mai gingaşe, îndulcind cumva groaza pe care o stârnea cruzimea sa, căreia îi mersese vestea. Deci fiecare ieşire a sa la biserică era o încercare de a dovedi obştii cât este de însemnat pentru ea şi cu ce însuşiri osebite a fost dăruit de pronie. Tocmai de aceea scoborârile sale la sfântul locaş nu se făceau decât atunci când de față era puhoi de lume, care să se minuneze de el, altfel truda i se risipea în van, pierzându-şi rostul.

Chiar biserica fusese zidită din aceeaşi dorință de pohfală. De altfel sindrofia plină de ifose ce-o rânduise cu prilejul aşezării pietrei de temelie o dovedea din plin. Ca să încredințeze toată obştea de înalta sa pioşenie – pentru care, el fiu de grădinar, înțelegea să-şi jertfească chiar parte din avere –, poftise la zaiafet toată lumea bună din Târgovişte, în frunte cu domnul şi cu preafericitul mitropolit al Ungrovlahiei de pe atunci, chir Ştefan!

Dar fire descurcăreață, întotdeauna gata de a trage foloase din orice faptă a sa, nu se mulțumise numai cu plăcerea de a se grozăvi față cu atâta lume, ci se gândi pe dată la a dobândi şi un alt câştig. Cum ştia bine că belşugul şi mărirea sa atârnă de bunăvoința voievodului, nu se sfii să preschimbe praznicul, din sindrofie de cinstire a domnului Dumnezeu, în mare bairam închinat preamăririi domnului Matei. Ştiind că bătrânului cap încoronat îi place să i se spună că faptele sale (care – se înțelegea de la sine – nu puteau fi socotite decât ca nespus de măiestrite) şi meritele sale (cu totul osebite) vor dăinui peste veacuri, nu şovăi ca în zidăria temeliei să prindă câteva cărămizi pe care puse să fie scrijelite cuvinte de laudă de acest fel. Iar ca faptul să nu treacă nebăgat în seamă şi deci să rămână fără folos, avu grijă să atragă domnului, şi tuturor celor aflați de față, luarea aminte asupra acestui mărunțiş.

- Am pus să fie încrustate aceste cuvinte aici, ca măreția numelui Măriei Tale să dăinuie cel puțin atâta

Material cu drept de autor

vreme cât va dăinui acest locaş de închinăciune! Desigur că nu cuvintele mele sărăcăcioase vor păstra faima Înălțimii voastre, ci însăşi cele făptuite în lunga şi strălucita voastră domnie! Vorbele mele au în schimb menirea de a arăta viitorimii că noi înşine, cei de acum, ne-am bucurat de nemăsurate binefaceri revărsate asupră-ne în acest răstimp şi am iubit pe făptuitorul lor, căci ne-am dat seama de măreția sa! Un cârmuitor de statul Luminatei tale se naşte odată la câteva veacuri!

Vtori logofătul Udrişte Năsturel, cumnatul măritului principe, scoborî în şanțul care înconjura temelia de zid abia ajunsă puțin deasupra feței de pământ a ogrăzii şi, aplecându-se cu obidă – căci nu mai era nici el tânăr –, buchisi scriitura cu glas ridicat, ca să fie auzit de toți. Stărui cu deosebire asupra rândurilor care arătau că: „...mai bun Domnu decât Mateiu vodă, n-au fostu nici un domnu...”[63] Principele păru încântat de neobişnuitul gând care venise dregătorului şi-i zâmbi cu deosebită bunăvoință, ba, când vtori logofătul termină de citit, îl lăudă chiar, stârnind pizma celorlalți curteni, cărora nu le-ar fi trecut prin minte asemenea trăsnaie.

- Ca să vezi ce-a putut iscodi slugoiul! se înciudă marele vistiernic Ghinea Brătăşanu la urechea marelui postelnic, de parcă el n-ar fi folosit aceleaşi înjositoare mijloace de linguşire ca să-şi păstreze trecerea la Curte. Mai aruncă omul aşa o vorbă, ca să facă altuia plăcere, zise el mai departe, prefăcându-se întrucâtva mai îngăduitor, dar nu o aşează pentru vecie pe piatră! Asta-i treapta cea mai de jos la care poate ajunge un curtean!

Pătruns de adevărată sfințenie nu fusese deci armaşul niciodată, încât cererea de acum, de a fi lăsat singur

---

[63] Text autentic, săpat pe o cărămidă aflată azi în Muzeul Național de Antichități din București. Ea provine de la biserica Vărzaru din Târgoviște, azi dărâmată.

Material cu drept de autor

în fața icoanelor, nu era numai cu totul neobișnuită, ci de-a dreptul curioasă. Uimirea înțepenită a popii îl cam zădărî pe armaș, încât se încruntă, gata să-l repeadă. Acesta îi înțelese mânia și-și luă seama, ferindu-i-se din cale. O porni grăbit către ușă. În drum spre pridvor, alungă din urmă cântăreții de strană și vreo două babe habotnice care se ațineau mai toată ziua prin biserică și, ajuns în prag, trase cu mare grijă canatul după sine, deși ar fi fost tare curios să vadă ce se petrece înăuntru. „Iaca minune! își zise în gând. S-a schimbat stăpânul după boală! Singurătatea îndrumă la o ispașă neprefăcută și la simțăminte adevărate. Ce-o fi pățit, sărmanul, de-a căzut așa dintr-o dată în doaga pioșeniei?! O fi doar o toană trecătoare, sau a apucat-o în sfârșit pe calea omeniei?"

Armașul întârzie mult înăuntru. Trecuse chiar și de ceasul la care trebuia să înceapă liturghia, încât popa începu să se foiască în jurul intrării. Ar fi băgat capul pe ușă ca să-l zorească oleacă, dar știa că nu e de glumit cu stăpânul. In trăinicia fulgerătoarei sale cucernicii încărcate de blândețe și iubire de semeni, nu prea credea.

Radu Vărzaru se rugase o vreme la icoana Maicii Domnului cu pruncul în brațe, apoi bătu metanii la aceea a sfântului Nicolae. În cele din urmă, durându-l genunchii, se sculă și se așeză într-o strană din naos, privind dus pe gânduri, fără s-o vadă, zugrăveala înălțării la cer, închipuită pe bolta uneia dintre abside. Liniștea, umbra străvezie de sub bolți, taina care părea a-l învălui, pâlpâirea tremurătoare a luminărilor îi făceau bine, îi potoleau tulburarea. Mintea parcă i se golise, frământările cugetului îi secaseră și odată cu ele se topiseră și grijile. Cu încetul își redobândi încrederea în sine. Odată începutul făcut, bucuria de viață, avântul, bărbăția și îndrăzneala i se reînturnară în suflet. Când în sfârșit ieși din strană se simțea din nou cel de altădată: neîndurător, neclintit, plin de înfumurare.

Material cu drept de autor

În aceeaşi după-amiază, „însănătoşit", Radu Vărzaru îşi reluă locul în alaiul domnesc. Al doilea armaş nu-i dădea totuşi pace. Se plângea prin târg, întrecându-se însă cu măsura, că s-ar purta foarte rău cu el; şi stăruia mai ales asupra împrejurării că nu s-ar strădui să dea de urma furului dispărut, scoţând din asta felurite înţelesuri ascunse şi răuvoitoare.

Pentru a pune capăt sâcâielilor era nimerit să facă în sfârşit ceva. În primul rând trebuia să-i zăgăzuiască clevetelile, defăimându-l şi dovedind cât de părtinitoare şi neîntemeiate îi erau spusele. Cum cârciumile cetăţii de scaun erau locurile prin care se răspândeau ştirile şi bârfelile, trebuia să înceapă cu acestea. Slujitorii săi de credinţă le năpădiră şi – odată cu ulcele cu care făceau cinste mesenilor – îşi vărsau şi veninurile bine cântărite de acasă, pentru împroşcarea lui Toma. Iar sârgul lor nu fu zadarnic; curând bârfelile vtori armaşului îşi cam pierdură ascultarea.

Pe de altă parte Vărzaru se făcu a căuta şi închipuitul fugar scăpat din temniţele sale. Împânzi târgul de armăşei, în nădejdea că oricum nu vor putea afla nimic. Însemnat nu era să ajungă la vreo încheiere, ci să facă cât mai multă zarvă, încât obştea şi domnul să-l creadă temeinic aşternut pe treabă. De altfel după numai vreo două sau trei zile de aşa-zise cercetări înfierbântate, o podană istorisi unei iscoade armăşeşti, care-i răsplătise cu dărnicie mai ales farmecele din care se înfruptase şi mai puţin vestea pe care i-o pusese la îndemână, că un muşteriu cam ciudat la înfăţişare şi la purtări, cu care avusese de curând de a face, se lăudase a fi făptuit un omor într-un chip peste măsură de spăimântător. Ar fi ucis un venetic cu gând de a-l jefui, dar nu se alesese decât cu câteva leţcaie, care erau departe de a-i răsplăti truda omorului.

Material cu drept de autor

După zugrăvirea făcută de podărească, ucigaşul fu repede găsit şi pus în fiare. Era un bărbat peste măsură de înalt, dar foarte îngust în umeri şi la trup, cu o faţă osoasă şi colţuroasă de schimnic, suptă de biciuirile unor vădite tulburări ale minţii. Ţoalele soioase, jerpelite şi urât mirositoare, toate de căpătat, îi dădeau o înfăţişare deosebit de jalnică. De altfel putuse fi cunoscut tocmai din pricina unuia dintre aceste veşminte, un soi de suman roşu, strâns pe talie, pe care-l culesese, după cum va mărturisi după aceea, de pe leşul unei femei care se spânzurase şi fusese lepădată într-un şanţ din marginea Târgului de Afară, alături de răufăcătorii osândiţi la moarte.

Aceasta fiinţă fără căpătâi nu tăgădui a fi făptuit un omor, ba istorisi până în mărunţişuri, cu o plăcere de neînţeles, toate caznele prin care-şi trecuse nefericita victimă. În temeiul deslușirilor date, leşul fu găsit cu uşurinţă într-o groapă din afara târgului, care era ascunsă de un desiş de tufe desfrunzite, de unde însă putu fi scos cu greu. Dar, deşi în ultimele zile începuseră a se topi în parte nămeţii, frigul ferise rămăşiţele de a prinde viermi sau miros. Dar obrazul era de nerecunoscut. Nu numai că ucigaşul îl ciopârţise într-un chip înspăimântător, dar la aceasta se adăuga şi descărnarea pricinuită de ciori, de corbi, de câinii de pripas şi de bună seamă şi de alte jivine flămânde, care se ospătaseră cu lăcomie din trupul sfârtecat.

Bucăţile stârvului găsit din jos de Târgul de Afară, din care ieşeau la iveală capetele unor oase, fură duse de nămiezi, cu mare alai, la armăşie, care se afla taman în capătul de sus al cetăţii, căruţa trebuind a străbate astfel târgul aproape de la un capăt la celălalt, pe Uliţa Mare. Vărzaru rândui anume totul în acest chip, pentru a stârni vâlvă cât mai mare în jurul întâmplării. Din aceeaşi pricină folosi pentru cărăuşie o haraba trasă de boi şi nu de cai, încât drumul să fie străbătut cât mai încet; astfel curioşii

Material cu drept de autor

puteau privi pe îndelete spăimântătorul cortegiu. Pe Vărzaru îl încerca însă o singură părere de rău. Din pricina frigului din groapă, rămăşiţele leşului nu prinseseră cine ştie ce miros (îl vor dobândi abia după aducerea la armăşie). Dacă le-ar fi mutat privitorilor nasul din loc, desigur că răsunetul ar fi fost şi mai grozav. Zile în şir nu se vorbi pe la colţuri, pe la răscruci sau în cârciumi decât despre acest omor.

Marele armaş, care hotărî a se îngriji el însuşi de deslușirea pricinii, îndrumă astfel cercetările încât se dovedi că cel pierit era străinul scăpat de la armăşie. Nu era deci nici o pagubă uciderea sa, se zise până la urmă, fiind un tâlhar din ceia care se adăposteau în bălţile de la Dunăre, care făceau mult rău şi mare pagubă călătorilor care veneau dinspre Dârstor. Oricum, el tot ar fi fost osândit la moarte!

Pentru a pune capăt oricăror alte prepuneri şi răstălmăciri, vel armaşul hotărî ca ucigaşul să fie grabnic spânzurat pe câmpul cu furci de din sus de Ulmi, din locul zis îndeobşte Târgul de Afară. Maidanul era în chip obişnuit hărăzit unor asemenea întrebuinţări. Împlinirea osândei fusese vestită din vreme tuturor, spre a aduna cât mai multă lume la priveală, întărind astfel credinţa că fusese descoperit fugarul scăpat din temniţă şi că pricinei acesteia i se dăduse de cap, iar Toma nu mai avea temei a cârti. Trăgând nădejde la mulţi privitori, vel armaşul rânduise totul cu mare grijă, încât oamenii să aibă parte de privelişti din cele mai osebite, care să-i scoată din mohoreala vieţii de zi cu zi. Socotelile i se dovediră îndreptăţite. Deşi aflat la ceva depărtare de cetatea de scaun, câmpul era într-adevăr înţesat de mulţimea curioşilor. În jurul movilelor pe care se înălţau spânzurătorile era o îmbulzeală de nu puteai să mai arunci un ac!

Spre a înrâuri şi mânui cât mai temeinic simţirea gloatei, rândui totul cu iscusinţa unui mare meşter în tocmirea de priveli atingătoare la suflet. Era încredinţat că

Material cu drept de autor

astfel va putea face ca să fie date uitării clevetelile veninoase ale vtori armaşului, care-i aşezase pe umeri o seamă de învinuiri, care, culmea, deşi erau adevărate, erau cu neputință de dovedit. Spre a abate de la sine orice bănuieli, cum c-ar fi cercat a măslui cercetarea, avu grijă ca să aducă în fața lumii, cernită şi înlăcrămată, pe nevasta armăşelului care se jertfise, chipurile, pentru poprirea tâlharilor din bălțile de la Dunăre şi plătise cu viața sârgul său. Se dădea astfel de înțeles că bietul om, mort la datorie, cerea, vezi Doamne, răzbunare, iar aceasta, în cugetul unei depline dreptăți divine, se împlinea acum. (Se trecea de bună seamă cu vederea împrejurarea că sărmanul creştin se stinsese nu de osârdia trudei armăşeşti, ci de pe urma unei beții de pomină.) Pentru a trage cât mai mult folos din priveliştea cu văduva îndurerată – întărind, prin recunoaşterea acesteia, credința că cel ucis de osândit este chiar prinsul fugit din temniță – femeia, ca să poată fi zărită din toate părțile, fu aşezată pe un fel de mică prispă de lemn, anume aridicată în dreptul spânzurătorii. Pentru ca vedenia să fie şi mai înduioşătoare, în juru-i fură orânduiți pruncii rămaşi orfani, ce-şi jeleau cu sârg părintele, iar ditai vel armaşul urcă pe podină şi-o strânse părinteşte şi ocrotitor pe femeie pe după umeri, ca s-o îmbărbăteze şi-i făgădui tot ajutorul pentru viețuirea viitoare. Ba, cei care stăteau mai pe aproape, îl putură auzi chiar mulțumindu-i pentru jertfa răposatului care, dovedind neînfricare, spărsese cuibarul tâlharilor de la Dunăre. Pe deasupra îşi arătă şi părerea de rău că nu apucase să-l osândească cum se cuvine pe lotrul prins, ci că acesta căzuse pradă unui alt ucigaş, de parcă prin aceasta ar fi scăpat mai uşor. În amintirea armăşelului răposat – mai zise el – ar fi fost mai nimerit ca armăşia să-l ridice în ştreang pe fur, şi nu pe ucigaşul acestuia, dar asta nu mai era cu putință!

Material cu drept de autor

Nu uită nici alte mărunțișuri care să tulbure cugetul privitorilor, dând o spăimântătoare măreție împlinirii osândei. Astfel ucenicii gealatului cercară tăria funiei şi – arătându-se nemulțumiți de aceasta – o preschimbară cu alta, cu încetineală voită, spre a spori nerăbdarea mulțimii, răspândind totodată asupră-i şi o anume înfiorare. Apoi, tot fără a se zori, cercetară trăinicia tâmplăriei, căreia pare-se nu-i găsiră însă cusur. Pe de altă parte, armaşul orânduise în jurul prispei de scânduri o pază straşnică, ca la mare primejdie, tocmai pentru ca lumea să fie înrâurită a da întâmplării o mult mai mare însemnătate decât o avea în adevăr. Iar ca tulburarea privitorilor să fie deplină, adăugă răpăit de tobe, care să deschidă calea căruței scârțâitoare care aducea osânditul. Aceasta trecea cu o încetineală cutremurătoare, împresurată de o strajă numeroasă, vrednică de un principe şi nu de un netrebnic de cel mai rău soi. Ucigaşul, care nu era de fel mititel, fusese orânduit a sta în picioare, încât putea fi văzut bine de toți dimprejur. Cum drumul era plin de gropi, mişelul îşi pierdea deseori cumpătul, zăngănindu-şi, cu zornăit răscolitor, spre înfiorarea târgoveților, lanțurile grele care-i cetluiau mâinile şi picioarele.

Apoi, după un nou răpăit de tobe, care le tăie tuturor suflarea, un pristav citi cu glas răsunător hrisovul de judecată care lămurea pricina şi felul osândei. În cele din urmă se ajunse şi la clipele de încordare când gâdele potrivi pe îndelete şi cu mare grijă lațul în jurul grumazului celui osândit, de parcă juvățul nu putea cădea cu o centimă mai în susul sau mai în josul unui loc anume orânduit de învățătura meşteşugului său. Mai departe, cu suflarea tăiată şi într-o tăcere desăvârşită, lumea urmări din priviri pe ciracul gâdelui cum smucea scăunelul de sub picioarele ucigaşului, lucru care stârni un țipăt de uimire din partea celor adunați. Dar priveala atinse punctul ei de culme atunci când trupul

Material cu drept de autor

spânzuratului începu să se zbată prin văzduh, făcând să se clatine lemnăria de care era agățat. Totul, până la cel mai neînsemnat mărunțiș, zgudui privitorii, făcând de neuitat priveliștile trăite, despre care se va vorbi mai apoi îndelungă vreme prin târg, fiind întoarse cu înfiorare pe toate fețele.

Radu Vărzaru nu mai încăpea în sine de încântare. În sfârșit pricina celui dispărut din temniță putea părea tuturor deslușită, cercetarea încununată de izbândă, iar toate dedesubturile întâmplării șterse. Când se apropie vtori armașul, care-i priveghease pe gâzi de la scara prispei pe care aceștia se aflau urcați, râse către el mulțumit:

- Ei, acum ce mai zici?! Căutările noastre ți s-au părut îndeajuns de temeinice? Sau și pe mai departe ai a cârti? Nu crezi că în cele din urmă armășia și-a recâștigat bunul renume?

Vtori armașul, care fusese toată vremea de față la cercetarea osânditului, ajunse firesc la încheierea, la urmaurmelor pe deplin îndreptățită, că nici o mărturie nu dovedea că cel ucis de acesta ar fi fost fugarul lor. Socotea de aceea că Vărzaru privise lucrurile foarte pe deasupra, fără a le adânci, grăbit doar să-și sporească faima prin vâlva care se stârnise în jurul ucigașului și a celui ucis, fără gând de a afla adevărul cel adevărat. Încă din clipa când se încercase recunoașterea leșului, arătase că răposatul nu putea fi fugarul căutat, căci, după cât se putea înțelege din spusele cam dezlânate ale prinsului, omorul se petrecuse cu puțin înainte de scăparea acestuia din temniță. Rămășițele erau deci ale altcuiva. Toma îi mărturisise dintru început maimarelui său îndoielile care-l încercau. Vel armașul izbucnise atunci într-un râs zeflemitor și-i lămurise, în mijlocul încuviințărilor gălăgioase ale slujbașilor aflați întâmplător de față, grăbiți să facă pe voie stăpânului, că nu se putea cunoaște clipa făptuirii omorului, cel cercetat încurcându-se în spuse. Dar era neîndoios că mortul era străin de târg, căci

Material cu drept de autor

dacă era de-al locului, neamurile i-ar fi simțit pieirea şi ar fi înştiințat lumea asupra ei şi l-ar fi căutat. Ori aşa ceva nu se petrecuse. Dar, afară de fugarul lor, ce alt venetic, de nimeni ştiut, se mai aflase în târg în săptămânile trecute? Nici unul! Ceilalți străini, destul de puțini acum în plină iarnă, erau negustori de cinste, iar de pieirea unuia dintre ei s-ar fi aflat neîntârziat! Deci era în afară de orice îndoială că hoitul era al celuia pe care-l căutau.

Vtori armaşul însă stărui în credința sa, în deplină nepotrivire cu ceilalți slujbaşi ai Vărzarului, care-i cântau în strună stăpânului, ca să-i facă plăcere şi-i arătau cârtitorului, din aceeaşi pricină, dezgustul pe care li-l pricinuia nepriceperea şi încăpățânarea sa. Acesta, deşi toți se porniseră împotrivă-i, nu se dădu bătut. Dimpotrivă, el cercă să aducă chiar şi alte dovezi întru întărirea părerii sale. Astfel arătă că, după ştiința sa, nici veşmintele leşului nu prea semănau celora purtate de fugarul lor. Vărzaru ridicase a nepăsare din umeri şi privindu-l se sus, cu o îngăduință plină de milă, care se arată unuia pe care nu-l duce mintea prea departe, încercă să-şi ascundă supărarea sub chip de prefăcută lehămetiseală:

- Fleacuri! Cum poți şti tu cum îi arătau veşmintele, de vreme ce nu l-ai văzut niciodată. Nici măcar cei aflați atunci la ogradă nu cred că-şi amintesc mare lucru, căci, imediat ce-a intrat pe poartă, prinsul a fost băgat la beci! Deci câți l-au putut zări? Câtora le-a trecut atunci prin cap să-l cerceteze, spre a-i ține minte înfățişarea? se împotrivise el în cele din urmă, negăsind nimic mai bun de spus şi-i reteză vorba întorcându-i spatele.

Toma, cu gândirea sa țeapănă şi greu de urnit din simplele şi puținele cugetări care i se înrădăcinaseră în minte, nu se dădu bătut. O ținuse una şi bună, că cel omorât e un venetic oarecare. Nici încheierea cercetării, nici leşul atârnând în ştreang, nici recunoştința neamurilor răposatului

Material cu drept de autor

armăşel nu-i schimbară părerea. Aşa încât, la vorbele pline de încântare ale mândrului său stăpân, mârâi printre dinți:

- Mă tem jupâne, că armăşia nu este răzbunată, iar renumele nu ne e redobândit decât în ochii gloatei prostite. Acum fugarul nostru hălăduieşte cine ştie pe unde, iar noi răzbunăm pe cine ştie cine...

Obrazul lui Radu Vărzaru se zgârci pentru o clipă. Îndărătnicia celuilalt îl scotea din sărite şi-i punea răbdarea la încercare. Se ținu însă să-i zică ceva. Taclalele în jurul acestei pricini trebuiau isprăvite pentru totdeauna şi de el atârna ca totul să se oprească aici. De aceea, orice părere împotrivitoare ce-ar mai fi putut fi născocită nici măcar nu mai trebuia luată în seamă. Vtori armaşul n-avea decât să-l clevetească şi pe mai departe. De acum încolo, după vâlva ce-o stârnise cu bună ştiință, puținora le va mi stârni luarea aminte cu bârfelile sale. Vărzaru avea deci îndestule pricini ca să-i răspundă printr-o simplă strâmbătură de dezgust a colțului gurii, cu atât mai atingătoare, cu cât dădea de înțeles că celălalt nu era vrednic nici măcar de osteneala unui răspuns deplin.

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul IV

După închipuita sa înzdrăvenire, armaşul, de fiecare dată când era poftit la Curte, se întreba dacă era chemat ca să-şi împlinească îndatoririle dregătoreşti, sau, dibuit fiind adevărul, este ademenit într-o cursă. Drept care o pornea cu inima strânsă spre palat. Însă în zilele următoare osândirii ucigaşului, neliniştile şi îndoielile pe care le încercase până atunci i se părură nişte nătânge copilării. Îşi dădu singur seama că, de teama că ar putea fi dat de gol, sporise în închipuire însemnătatea zvonurilor defăimătoare care se zămisliseră pe seama sa, crezându-le mai primejdioase decât erau cu adevărat. La urma-urmelor însă, nu fusese vorba decât de bârfeala obişnuită şi de neînlăturat, care se izvodeşte oriunde în lume unde sunt strânse laolaltă mai mult de două fețe. Se încredință curând că luarea aminte a celora de la cârmuire era prinsă de cu totul alte griji – socotite mai însemnate decât zbaterile sale sufleteşti – şi nimeni nu-şi pierduse vremea coborându-se la a veghea asupră-i. Destulă vreme se temuse între altele că lumea îşi

Material cu drept de autor

va da seama că prepusul fugar de la armăşie nu e un simplu fur de drumul mare, cum lăsase a se crede, ci iscoada unui potrivnic al Domnului. Dar nu se întâmplase aşa, cu toate clevetelile înveninate ale dintâiului său sfetnic, care numai de ajutor nu-i slujea, cum ar fi cuvenit să fie.

Toată osârdia Curții era îndreptată spre înfrigurate negustări cu tânărul crai al Ardealului, Gheorghe Rákóczi al II-lea. Dar cea mai mare parte a sfetnicilor domneşti nu avea habar despre ce anume era cu adevărat vorba. Ceea ce se ştia şi putuse fi văzut, era că – în ciuda înzăpezirii – soliile peste munte se cam îndesiseră în ultima vreme. Dar asupra a ceea ce se vor tot fi tocmit cei doi stăpânitori, era aşternută o deplină tăcere. Curtenii bănuiau că ar fi vorba de nişte cercări menite a înclina mai temeinic cumpăna prieteşugului înspre crai, din dorința de a preîntâmpina astfel necazurile care puteau ieşi din înrăutățirea plecărilor înspre Moldova. Întru îndreptățirea acestei păreri, se aduceau spre mărturie scrisorile, de altfel cunoscute de oarece vreme, venite unele de la paşa Budei, altele de la crai. Se zicea că acestea ar fi făcut vestire despre năzuințele lui Vasile vodă de a se porni din nou asupra Ungrovlahiei. De când Matei vodă şi Lupu se împăcaseră la îndemnul şi prin mijlocirea răposatului părinte al serenisimului crai de acum, cel dintâi primise îndestule cărți care-l înştiințau asupra gândului celui de-al doilea de a-l nărui din stăpânire. Totuşi până atunci domnul muntean nu se arătase prea îngrijat de asemenea ştiri şi nu dăduse semne că ar năzui la înjghebarea vreunei întâmpinări.

În chip ciudat însă, de astă dată, felul său de a fi se preschimbă cu totul, el prinzând a fremăta în chip neaşteptat, cuprins parcă de înfrigurare. Semnul cel mai neîndoios al acestui neastâmpăr se vădea în creşterea numărului de cărți tainice care treceau dintr-o parte în cealaltă a munților. Mulțimea lor crescu într-atât încât,

Material cu drept de autor

pentru a le face față, postelnicul Constantin Cantacuzino, care grijea de trebile de afară ale țării, ceru îngăduința de a-şi spori sfetnicii care-i stăteau de ajutor întru împlinirea îndatoririlor sale. Întru aceasta cugetase a adăuga la cei patru-cinci vtori postelnici – ce-i avea deja – încă unul. Dacă era însă a judeca fără părtinire, această dorită înmulțire nu era urmarea unei nevoi adevărată de ajutoare, lipsa cărora l-ar fi împiedicat să-şi împlinească îndatoririle. Ea întrupa mai degrabă năzuința postelnicului de a-şi spori alaiul însoțitorilor, spre a-l face şi mai fălos decât era. Iar prilejul pus la îndemână de împrejurări îi pica tocmai bine ca să-şi atingă ținta, fără a trezi bănuiala că e îndemnat la aceasta numai din nemăsurată pohfală şi nețărmurită mândrie. Dimpotrivă, putea zice acum că o face în ciuda voii sale, din nevoia arzătoare de a-şi înfăptui cât mai deplin îndatoririle ce-i picau în seamă. Pe măsură ce îmbătrânea, îngâmfarea sa de netăgăduit urmaş de basileu bizantin şi de neam al casei domnitoare a franțuzilor dospea şi se umfla, întrupându-se într-o pătimaşă poftă de cinstiri, de fast şi de preamăriri. Ori, spre a-şi împlini acest hatâr, căuta să atragă în juru-i tot mai mulți tineri boieri, din ceia care-i cerşeau oblăduirea spre a-şi face intrarea în viața de curte. Înmulțirea acestora îi dădea nu numai o mai mare strălucire, ci îi sporea şi simțământul propriei însemnătăți, prin stăruința şi umilința cu care era curtenit. Toate acestea îi hrăneau din plin şi slăbiciunile făloşeniei. Dar, spre a le spori numărul, trebuia ca măcar unora să le dea prilejul de a urca treptele unor măriri, ceea ce trezea nădejdi şi celorlalți şi-i îndemna să se strângă cât mai mulți în juru-i. Ori aridicarea unui nou vtori postelnic, pe lângă cei care-i avea deja, răspundea tocmai acestui gând.

Domnul învoindu-se cu cererea sa, Cantacuzino prepuse pentru slujba nou izvodită pe un oarecare Badea Bălăceanu, feciorul unui anume Barbu din Balaci, mazil

Material cu drept de autor

scăpătat, care-şi avea ocina de baştină pe undeva prin ţinuturile de sus ale judeţului Teleorman.

Povestea acestuia era destul de neobişnuită şi de întortocheată. După obiceiul vremii, feciorii de boieri ajunşi la vârsta fecioriei, spre a fi deprinşi cu ighemoniconul şi alte dedesubturi ale vieţii de Curte, erau puşi de părinţii lor sub oblăduirea unui mare dregător, din alaiul căruia urmau a face parte. Numai că statul lui Badea, prin lipsa de însemnătate a neamului său, nu-i îngăduia acestuia să nădăjduiască să ajungă atât de sus. Sărăcia în care trăia era o stavilă greu de trecut, soarta sa părând pecetluită, el fiind osândit să-şi ducă viaţa uitat de lume, în satul ce-l stăpâneau ai săi din moşi. Drept care drumul spre postelnicie nu-i fusese de fel neted.

Însă stăruitoarea dorinţă a tatălui său de a-şi vedea feciorul printre „domnii cei mari" înlătură pe rând toate opreliştile. Slujindu-se de bani şi de reazămul tuturor prietenilor şi cunoscuţilor, bătrânul Bălăceanu izbândi să-şi înfăţişeze feciorul lui Chircă Rudeanu, care la acea vreme slujea ca al doilea postelnic. În urma vorbei puse de acesta pe lângă marele postelnic Constantin Cantacuzino, flăcăul, după multe opinteli, fu primit de copil de casă în alaiul celuia din urmă.

În vreme ce pentru alţii de teapa sa acest început închipuia culmea împlinirilor la care ar fi putut visa, dincolo de care n-ajungeau a trece vreodată, pentru Badea Bălăceanu soarta se arătă mai darnică! De bună seamă, dintru început, nu doar la atâta se mărginiseră nădejdile băietanului, totuşi începu prin a se bucura şi pentru mica slujbă dobândită, căci orice lucru are un început, deseori tare lipsit de strălucire. De altfel pentru acest flăcăiaş bucuria nu era lipsită de îndreptăţire, căci, întrucât nu se trăgea din cine ştie ce stirpe cu nume mare, chiar şi aceasta era o izbândă care-l putea face mândru de sine. Însă doritor de a fi băgat în

Material cu drept de autor

seamă, se dovedi întreprinzător, săritor şi peste măsură de sârguincios, adevărat argint viu, oricând gătit de a se face folositor. De altfel şi firea îl ajută ca să atragă luarea aminte asupră-şi în chipul cel mai priincios. Era dezgheţat, foarte isteţ, dârz şi răzbătător, stăpânit şi măsurat la vorbă, ştiind ce se cuvenea să treacă sub tăcere şi ce nu, pe deasupra şi foarte plăcut la înfăţişare. Stăpânul îşi dădu repede seama de însuşirile băietanului şi-l plăcu, folosindu-l în tot mai multe împrejurări. Înţelese că face parte din acel soi de oameni în care trezeşti o adâncă recunoştinţă dacă îi ajuţi să-şi împlinească visele. Ba mai mult, dacă simt că reuşita lor în viaţă atârnă de dărnicia ta, te slujesc cu credinţă oarbă până în pânzele albe.

De altfel, după ce se văzu temeinic aşezat la postelnicie, se grăbi să-l tragă după sine şi pe Pătraşcu, frăţâne-său. Din păcate însă, acesta, mai puţin răzbătător, mai nepriceput în a se face folositor şi nu atât de însetat de a se ajunge, nu va fi în stare să atragă luarea aminte asupră-şi, asemenea celuilalt. De aceea va rămâne toată vremea doar cu statul unui copil de casă de rând al postelniciei, trebuitor numai pentru a da strălucire ţărmoniilor de la Curte, laolaltă cu cei de-o seamă cu el. Cu toţii nu aveau decât datoria de a sta frumos şi fălos înşiruiţi pe unde avea a trece domnul, spre a alcătui zid în jurul său cu mândrele lor bastoanele bătute cu argint, întru minunarea privitorilor.

Nu la fel se întâmplă cu bătăiosul Badea Bălăceanu, care se dovedea argint viu, nu alta. Aprețuindu-l tot mai mult, marele postelnic îi încredința treburi din ce în ce mai gingaşe şi mai tainice, încântat de a găsi în noul său icioglan[64] un împlinitor plin de osârdie al poruncilor sale. Cu încetul bunăvoința pe care postelnicul o arăta obişnuit slugilor sârguincioase se preschimbă, legat de el, într-o

---

[64] (*Înv. slujind la sultani şi la domnii români*) Copil (fecior) de casă, paj. [*Var.*: **iciolán**] – Din tc. **içoğlan.**

Material cu drept de autor

adevărată slăbiciune. Faptul avu urmări din cele mai prielnice pentru flăcău. Simțământul care se născuse, împletindu-se cu dorința Cantacuzinului de a avea o curte cât mai strălucită, îl îndemnă pe marele postelnic ca, atunci când ceru domnului îngăduința de a spori numărul vtori postelnicilor care-l slujeau, să înfățişeze pe noul său oblăduit spre volnicire în dregătoria care tocmai urma a se orândui. Iar pentru îndreptățirea alegerii, temeiurile nu-i lipseau. Arătă astfel că, întrucât îi încredințase îndatorirea de a mijloci legătura cu Ardealul, spre a fi mai bine văzut la Curtea vecină şi pentru a se bucura de mai mare trecere acolo, era nimerit să i se dăruiască un rang mai de seamă decât acela de postelnicel de rând! Iar marele dregător stărui într-atâta, încât domnul se lăsă înduplecat.

Astfel, într-un răstimp destul de scurt, Bălăceanu ajunse deopotrivă cu acela prin mijlocirea căruia fusese primit cu multă osteneală, îndoieli şi rețineri în casa postelnicului. Ba poate era chiar mai bine văzut şi mai prețuit decât acesta! Chircă Rudeanu, care dobândise dregătoria de mai bine de cincisprezece ani, fără să mai urce vreo treaptă în acest răstimp, nu privi cu prea mare încântare această înălțare neașteptată. Era greu de spus dacă la mijloc era numai pizmă, sau se adăuga şi teama de a nu-i deveni un potrivnic, nu numai nedorit, ci chiar primejdios, care amenința să-i ia locul. De altfel Rudeanu nu era singurul de la postelnicie căruia îi fură răscolite simțămintele de neprietenie prin această grabnică înălțare. Flăcăul îşi dădea prea bine seama că noua dregătorie fusese anume gândită pentru el şi era hotărât să nu dezmintă încrederea care i se arătase.

Deci tocmai acestui începător – datorită bunei păreri pe care i-o făcuse vel postelnicului – i se încredință cinstea de a mijloci schimbul de cărți dintre cancelaria de la

Material cu drept de autor

Bălgrad[65] şi cea de la Târgovişte. Cu toate că vremea era peste măsură de proastă, iar trecătorile peste munte încă întroienite, ceata de călăreți aflată sub ascultarea lui Badea Bălăceanu îşi împlini îndatoririle fără vreo tărăgănare şi fără cusur. Cum trebile ce le mijlocea erau tainice, plecările şi reînturnările sale erau urmărite cu mare luare aminte. Totuşi, în ciuda neaşteptatei curiozități pe care începuse a o trezi şi a sporirii băgării de seamă cu care era înconjurat, împrejurări care-l încântau, făcându-l să se simtă mândru, flăcăul ştiu să rămână măsurat şi cumpătat în purtări, fără a-şi arăta fala.

*

Înteţirea freamătului Curții, în urma grijilor ascunse care se puteau ghici în dosul acestor năvalnice schimburi de solii, prilejui redeşteptarea unor neînțelegeri şi nemulțumiri mai vechi. Răbufnirea acestora, după un părelnic răstimp de tihnită şi împăcare, era legată obişnuit de întâmplări, la prima vedere, lipsite de însemnătate.

Una din aceste întâmplări fu trecerea pe la Curte a biv vel vornicului Dragomir din Plăviceni, un bătrân boier, care se văzuse silit să lase de izbelişte trebuire de obşte din pricină că, odată cu vârsta, ajunsese la o asemenea stare de slăbiciune, încât, chiar ținut de subțiori, se împiedica de trepte când urca scara cea mare a palatului, căci îi tremurau peste măsură mâinile şi picioarele. Intr-una din zile, când dregătorii de toate rangurile se adunaseră în spătăria mare, aşteptând deschiderea divanului, aceştia auziră hurducăind în ogradă un rădvan domnesc care, potrivnic datinii, nu oprise la poartă, ci trăsese foarte aproape de palat. Vuietul de obezi cetluite cu fier, care săltau peste bolovani, se stinse abia la temelia scării celeia mari, lucru foarte de mirare de

[65] (*Înv.*) Alba Iulia.

Material cu drept de autor

vreme ce domnul se găsea prin odăile dinlăuntru ale casei celei noi.

Mirați şi nedumeriți, divaniții se înghesuiră la ferestre, neînțelegând rostul butcii care, potrivnic celor legiuite la Curte, cuteza să tragă taman la scară. Şi cum nu puteau privi afară prin ochiurile de hârtie ceruită, în ciuda frigului, deschidă canaturile. Oare Măria Sa avea de gând să plece undeva, fără să-i fi înştiințat măcar, lăsându-i să-l aştepte zadarnic, ca nişte netoți?! Totuşi, când ferestrele putură fi în cele din urmă deschise, privitorii – nerăbdători a le şti pe toate – putură recunoaşte în uşița rădvanului, chipul bătrânesc al biv vel vornicului Dragomir, care descindea, sprijinit de subțiori de doi copii de casă. Aceştia îl purtară pe moşneag aproape pe sus, până ce ieşiră din cuprinderea vederii celor de la ferestre.

Mirarea încercată de divaniți era îndoită. În primul rând se îngăduise sfetnicului de odinioară să ajungă cu rădvanul în capul scării mari, drept legiuit numai domnului şi, ca semn de deosebită cinstire, oaspeților de cel mai înalt rang. Toți ceilalți erau siliți să descindă la poarta şi să străbată pe jos cărarea până la palat. Hatârul care i se făcea era deci cu totul ieşit din hotarele obişnuitului. Apoi, în al doilea rând, mai erau minunați şi de împrejurarea că moşneagul fusese adus cu un rădvan domnesc, ceea ce însemna că nu venea din voia sa, ci fusese chemat de voievod.

Semnele de prețuire de care era înconjurat, însemnătatea care se arăta părerilor sale şi acum când devenise nevolnic, atinse blagorodnicii în mândria lor de tagmă, redeşteptându-le vechi porniri împotrivitoare față de chipul neînduplecat şi poruncitor de a cârmui al lui Matei vodă, care nu lăsa loc vreunei cârteli. Era supărător să se vadă dați deoparte din sfaturile de taină în folosul unor arătări care de abia se mai țineau pe picioare. Jinduind să se

Material cu drept de autor

împărtăşească din bucuriile puterii, priveau cu o ciudă greu de ascuns la oblăduiții de odinioară care, în altfel de împrejurări tulburi, treceau înaintea lor, luând parte la pizmuite povățuiri ascunse, în care se juca soarta țării.

Văzându-se lăsați deoparte, se perpeleau în fața uşilor zăvorâte, în dosul cărora bănuiau că se pun la cale – fără ei – treburi de asemenea însemnătate, că ți se tăia răsuflarea de le aflai. De aceea nu era de mirare că fremătau şi de astă dată plini de năduf. În acelaşi timp însă mureau de curiozitate a afla cele ce se mai urzeau, ceea ce le trezea o sălbatecă poftă de a iscodi. Iar cu cât taina părea mai adâncă, cu atât mai mare le era şi dorința de a o şti! Aţâțați de ispita lucrului neîngăduit, divaniții se avântau în prepuneri şi cugetări de tot soiul, învârtindu-se pe coridoare, trăgând cu urechea, păzind uşile, doar-doar vor putea prinde o frântură de vorbă sau colțul vreunui izvod din care să poată deslusi vreun înțeles, care să le poată îngădui să prepună ceva în legătură cu cele care li se ascundeau. Apoi, de izbândeau a oblici ceva, umflându-se în pene, istoriseau cu mulțime de înfloriturі cele aflate, cu fala celuia care a pătruns în înaltele taine ale cârmuirii, deşi nu rareori răstălmăceau cele ajunse la urechea lor, dându-le înțelesuri cu totul străine de ceea ce închipuiau cu adevărat. Şi – deşi cel mai adesea o cam luau razna cu lămuririle lor – erau deosebit de încântați să se vadă împresurați de privirile pizmaşe şi pline de minunare ale auzitorilor, care le sorbeau vorbele cu nețărmurită lăcomie.

De bună seamă, însă, povățuitorii părtiniți de domn – asemeni fostului mare vornic – trezeau simțăminte îndoite în divaniții aflați în slujbă. Pe de-o parte era dorită prietenia acestora, care, câştigată, putea aduce chiar foloase, în afara falei de a te lăuda cu ea; dar pe de alta năştea şi destulă pizmă, care putea ajunge chiar la vrăjmăşie, căci dregătorii slujitori se vedeau împinşi de-o parte de aceşti

Material cu drept de autor

moşnegi răscopți, care-şi cam trăiseră traiul. Deşi potrivnice între ele, cele două simțăminte încercau în aceeaşi măsură sufletele tuturor. Dar cel din urmă atârna parcă mai greu decât cel dintâi, căci întotdeauna divaniții erau cu totul nemulțumiți, văzând hatârul făcut acestor veliți demult trecuți. Înciudați oftau plini de tânjire, încercând a redeştepta icoana unor vremi de altă dată – de o vechime nesigură, chiar îndoielnică – când, chipurile, adunările care cuprindeau toți sfetnicii erau ținute la mare cinste, nefiind luați în seamă numai cei plăcuți de domn.

Ivirea biv vel vornicului – poate deja dat uitării de unii – răscoli tocmai aceste drojdii care zăceau în sufletele divaniților. Taclalele asupră-i începură destul de paşnic, cu oareşicare prepuneri legate de pricinile chemării sale şi toți fură de părere că aceasta priveau neîndoios neguțările cu Ardealul şi neînțelegerile dinspre Moldova. Destul de repede însă cugetările şi întrebările asupra acestor griji începură a dospi, umflându-se ca un aluat. Era neîndoios că ceva se preschimbase în legăturile cu aceste țări învecinate, dar era cu neputință de ghicit ce anume. Unii vorbitori merseră cu închipuirea până acolo încât se întrebară dacă iscoadele domneşti n-or fi dat cumva de urma vreunor oşti care se doseau prin ținutul Focşanilor şi al Putnei. Monahii aşezământului de la Măxineni, ctitorit chiar de Matei vodă, aveau, la urma-urmei, între îndatoriri şi pe aceea de a oblici ce se petrecea dincolo de Siret şi putea primejdui meleagurile Ungrovlahiei. Era chiar cu putință ca de la ei să fi venit vreun semn, căci zilele trecute fuseseră văzuți câțiva schimnici pe la Curte.

Cu încetul, cugetele încingându-se, îndrăzneala crescu şi prinseră a se auzi voci care cârteau împotriva chipului de cârmuire, care îi ținea departe de unele trebi de seamă ale țării. Chiar părelnic neînsemnata preschimbare a cuvintelor care întrupau aceste gânduri de nemulțumire

Material cu drept de autor

putea zugrăvi această înteţire furtunoasă a simţămintelor unora dintre dregători. Spre pildă la început se spusese doar suntem „uneori ţinuţi deoparte", dar curând zicerea deveni „adesea ţinuţi deoparte", pentru a sfârşi cu judecata „întotdeauna lăsaţi deoparte". Primul în care răbufni nemulţumirea fu tânărul vel paharnic, Hrizea din Bogdanei:

- Frumos ne şede, n-am ce zice! Domnul se trage din sfat, chipurile, pentru a căta hodina, dar, în ascuns, se duce să aleagă povaţa altora, care demult şi-au ieşit din fire şi nu mai ştiu de sine, necum de trebile ţării. Oare noi nu suntem destul de întregi la minte? Nu suntem noi fruntea obştii?! Odinioară poate va tot fi fost obiceiul ca domnul să se sfătuiască cu boierii veliţi fără de slujbă, dar pe atunci aceştia erau adevărata blagorodnie, căci mare parte a sfetnicilor Curţii erau de neam mai prost. Dar, de când dregătoria a devenit una cu boieria, nu mai este firesc ca, veşnic, să fie chemaţi la treburi cei scoşi din divan şi din slujbe.

- De-ar fi numai ăştia şi tot ar fi bine! Cel mai rău mă supără scribăreţii aceia mărunţi, care se bucură de cam prea multă trecere pe lângă vodă! cugetă cu grosolănia-i obişnuită vistiernicul Ghinea, făcând străvezie atingere la logofătul de taină al domnului.

Dar numai vorbele erau de răzvrătire, căci glasul cu care acestea erau rostite rămânea destul de molcum şi potolit. Vorbitul mai în şoaptă era firesc întrucât, traşi într-un colţ al întinsei odăi a sfatului, cei câţiva boieri cârcotaşi, deşi cuprinşi de fierbere, se fereau să nu fie auziţi de aprozii care mişunau pe lângă scaunul voievodal şi pe la uşi.

- Aceşti argaţi domneşti, de-al de Sava, sunt într-adevăr o înfruntare pentru noi, se învoi şi Hrizea. Din pricina lor, avându-i la îndemână, domnul se poate lipsi de a ne cere povaţa şi ajutorul, găsind în această pleavă

Material cu drept de autor

ispravnici[66] desăvârşiți, care împlinesc fără cârtire orice poruncă, oricât de silnică şi neîntemeiată ar fi aceasta. De ceea ce ar putea aceştia să gândească nu e nevoie să țină seamă. Dacă s-ar sluji de noi, ar trebui să ne asculte părerile, să ni le ceară chiar, ba să le şi urmeze dacă voieşte a ne câştiga de partea sa, căci noi nu împlinim orbeşte orice nerozie. Însă din pricina acestor săvârşitori muți şi orbi, multe lucruri se petrec fără ştirea noastră, nouă nerămânându-ne decât să aflăm în chip de zvon despre o stare de lucruri sau alta, înfăptuită sau pe cale de înfăptuire, fără a mai putea îndrepta ceva. Totul se petrece astfel dincolo de noi şi făr' de noi, rostul nostru fiind numai acela de a da înfățişare legiuită stăpânirii, păstrând în ochii gloatei credința urmării datinilor strămoşeşti şi a păzirii drepturilor țării şi ale supuşilor! E vădit că aceşti slugoi sunt mai apropiați inimii domnului pentru că ei, neînchipuind ceva care să se bucure de vreun preț, nu pot avea păreri, nu pot da povețe, luând de bun tot ce li se cere! Astfel, încetul cu încetul, silnica şi tiranicească stăpânire ne încătuşează...

Neplecat spre adânci cugetări cărturăreşti, care se scriu numai prin bucoavne terfelogite, Ghinea se arăta mai ros de grijile vieții de zi cu zi, aşa că întrerupse cugetările afunde ale paharnicului:

- Acum argații princiari s-au adunat din nou în cămările de taină ca să pună țara la cale fără de noi, cei îndreptățiți! Cine ştie ce-or mai fi izvodind... oftă el tânjind înciudat.

Se vedea cât de colo că închipuirea îi era peste măsură de întărâtată de vedenia unor taine la care nu putea ajunge. Aţâțat de spusele vistiernicului, Socol Cornățeanu se jeli cu amărăciune prefăcută:

---

[66] (*Înv.*) Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească; administrator, tutore, epitrop,vătaf. – Din bg. **izpravnik,** rus. **ispravnik.**

Material cu drept de autor

- Ca de obicei noi o să aflăm ultimii cele puse la cale!

Apoi, reînturnându-se la una din cugetările paharnicului, o continuă, lărgindu-i însă cuprinderea:

- Parcă am fi coada, şi nu fruntea ţării ăsteia! Doar la sindrofii ce ne mai putem ţine locul de drept. Numai de ochii lumii ne bucurăm de rang şi de cinstire!

Culmea era însă că el nici nu avea pricină să se jeluiască. Obişnuit, sub domniile de mai înainte, armaşul şi slugerul nici nu erau îngăduiţi printre boierii de sfat, fiind socotiţi prea mici în rang pentru a fi aridicaţi la asemenea cinste. Matei, primindu-i, nu le făcuse prin aceasta o nedreptate, ci un hatâr cu totul osebit, pentru care n-ar fi trebuit să cârcotească, ci, dimpotrivă, s-ar fi cuvenit să i se simtă îndatoraţi! Deci Radu Vărzaru şi Socol Cornăţeanu, înfrăţindu-se cu clevetitorii, se dovedeau cu totul lipsiţi de urmele celui mai firav simţ de recunoştinţă. Pe de altă parte biv vel vornicul Dragomir – deşi vorbitorii nu se gândeau numai la el – nu era chiar un ipochimen oareşicare, care i-ar fi îndepărtat de cârmuire.

Pe deasupra unii dintre ei, în ciuda cârtelilor lor, aflaseră, cel puţin în parte, unele din cele ce se puneau la cale – lucru trebuitor în temeiul îndatoririlor pe care aveau a le împlini ca dregători. Deci nu erau aşa de neştiutori pe cât se jeleau ei cu osârdie. Intre aceştia din urmă se număra şi marele postelnic Constantin Cantacuzino, orânduitorul soliilor, care, socotind mai nimerit să nu se facă părtaş cârcotelor, se trăsese pe nesimţite din rândul celora care-l hăcuiau pe domn, deşi era şi el nemulţumit de rechemarea fostului vornic, dar dintr-o pricină numai a lui, pe care însă nu era dornic a o mărturisi pe faţă. Cerându-se reazemul prietenilor din Ardeal ai celuilalt, se simţea cumva împins mai dosnic, pe un loc de a doua însemnătate şi nu suferea gândul de a-şi şti poveţele puse în cumpănă cu ale altuia. I

Material cu drept de autor

se păru însă mai prevăzător să iasă din ceata alcătuită fără voie de uneltitori, socotind că nici locul şi nici împrejurările nu erau potrivite unui atare taifas. De asemenea nu dorea ca aceştia să creadă că s-ar lega în vreun fel față de ei, îngrădindu-şi slobozenia prin ceva ce s-ar asemăna cu o făgăduială. Era stăpânit de dorința unei depline neatârnări şi nu se împăca cu simțământul de a se afla ascultător față de cineva sau, mai rău, de a ajunge la cheremul vreunui ipochimen.

- Nu-i place grecoteiului laolaltă cu noii. A fugit ca de ciumă... Cum să zică el ceva la aşa adunare?! Tace şi-i lasă pe alții să se zbată, că, dacă o fi ceva, el să pice de om cinstit, ce-a stat deoparte, slugă credincioasă, care nu şi-a spurcat gura cu vorbe proaste! Iar de-om izbândi noi, o să ne pună mâna în piept şi-o să ne ceară parte „dreaptă" la câştig, că doar ne-a fost părtaş, că, deşi ne ştia, nu ne-a vândut! Umblă, cu fundu-n două luntre, iar pe noi ne socoate buni doar să tragem la vâsle. Şi-a făcut bine socoteala, că, oricum s-ar întoarce sorții, toate în folos să-i fie, dar cu năduşeala noastră! îl cleveti în şoaptă, înciudat şi muşcător, armaşul Radu Vărzaru, care ar mai fi avut unele de adăugit, dar se opri aici, dându-şi seama că vel vistiernicul, care-i stătea alături, este şi el grec împământenit şi n-ar fi voit să-l zădărească.

Acesta însă nu-şi înghițea neamul din pricina mândriei ghețoase cu care-l înfrunta obişnuit din înălțimea alesei sale scoborâri din basileii bizantini, amintindu-i parcă de fiece dată că el nu e decât un căpătuit îngâmfat şi cu obârşie nu numai foarte joasă, ci şi peste măsură de necurată, vrednică de tot disprețul. Ca atare vistiernicul nu se simți de fel atins şi nu-i luă vorbele cu înțelesul de rea-voință față de baştina sa! Ba dimpotrivă, îi încuviință spusele cu o patimă uşor de înțeles, cunoscându-i simțămintele:

Material cu drept de autor

- Un pungaş plin de fumuri! Pornind de la o simplă nimereală a numelor, moşii săi, mulţumită unor meşteri în arhondologie bogaţi în închipuire, au scos din niscai negustori şi cămătari de duzină, nişte mari evghenicoşi de viţă veche, care s-ar trage, chipurile, nici mai mult, nici mai puţin, decât dintr-o stirpe împărătească! Numai ei vor fi ştiind cât au plătit pentru asta! Banul să trăiască, că el îţi aduce şi blagorodnie şi-un şirag de moşi de toată vaza! îl ponegri plin de înveninare Ţucala, înciudat că el însuşi nu putea făptui o asemenea preschimbare îndreptătoare în răbojul înaintaşilor, care tare i-ar mai fi surâs.

- Vârsta înaintată a voievodului lămureşte multe! încercă o şovăielnică deslușire slugerul Socol Cornăţeanu, nu ca să-l dezvinuiască, ci dimpotrivă; gândea să reîntoarne spusele spre locul unde le lăsase vel armaşul. Bătrâneţile i-au slăbit mintea, făcându-l să devină tot mai silnic şi nesocotitor al înţelepciunii aşezate a adevăraţilor dregători. De acest lucru s-au slujit aceste făcături de căpătuială care nu ştiu de nici un Dumnezeu, care, împingând până dincolo de orice margine aceste plecări şi hrănindu-i credinţa că altfel îşi întăreşte puterea şi neatârnarea, i-au intrat pe sub piele! El sărmanul se crede slobod şi neîngrădit de nimeni şi de nimic atâta vreme cât se întemeiază pe această drojdie, dar adevărul este că nu-i decât o biată victimă căzută în nemăsurata, dar ascunsa, urzeală ţesută de această gloată vicleană, sărmană jertfă neştiutoare a visurilor sale de mărire.

- Te gândeşti că bătrânul şi-a ieşit din fire, că e dus cu leuca? întrebă grosolan Ghinea, nu din dorinţa de a cerceta părerea fârtaţilor, ci pentru a găsi prilej de a da el răspunsul care i se părea mai potrivit. Nu! Ar fi să ne amăgim. E al naibii de viclean moşneagul. S-a priceput să ne joace pe toţi, de atâta amar de ani. Slujbaşii ăştia de

Material cu drept de autor

credință sunt simple unelte oarbe şi fără voință în mâna sa. Dacă ei întrupează un reazăm al puterii sale, oastea de lefegii închipuie cel de-al doilea stâlp al ei. Aceşti opt mii de haldei cu bună plată, care ne stau în coastă cu armele pregătite, gata să ne sfarme la semnul său, sunt adevărata cheie a puterii sale. A ştiut bătrânul ce face când i-a adunat. Odată cu întrunirea lor, a ieşit de sub atârnarea spadelor noastre! Oastea pe care o plăteşte şi-o hrăneşte din banii săi o să-l slujească împotriva oricui, căci o astfel de gloată nu are țară sau neam de slujit, ci doar un stăpân de păzit şi de ocrotit. În ea nu răsună cugetul datoriilor de obşte, ci voința silnică a unui ipochimen! Nu-i duceți voi grija, nu i s-au risipit mințile. Ne joacă şi acum, ca dintotdeauna. Tot răul vine de la acest îndoit reazăm al puterii. Aici trebuie lovit de voieşti a-l doborî! şopti Ghinea spre spaima ascultătorilor, în vreme ce se apleca tainic spre ei, ca să-l audă mai bine, fără primejdia de a fi deslușit de urechi străine.

Speriați de cele auzite, boierii tăcură dintr-o dată, apăsați parcă de primejdia izbucnirii unei neîntârziate nenorociri. Câteva clipe se aşternu liniştea. Dar cum nu se întâmplă nimic, Hrizea îndrăzni să se reîntoarne la aceleaşi cugetări, după ce însă, prevăzător, cercetă cu privirea în jur.

- Domnul nu poate fi pălit de-a dreptul. Uciderea sa ar pricinui o urgie fără seamăn, căci ar dezlănțui furia celor care-i stau de reazăm. Iar o răzmeriță a norodului ne-ar primejdui pe noi, mai mult chiar decât pe el. Să nu uităm că, punându-ne să-i împlinim poruncile, apărem în ochii opincarilor în chipul sfinților care te mănâncă până la Dumnezeu! Astfel de un sfert de veac abate de la sine toate vrăjmăşiile, întorcându-le împotriva noastră. El e cel bun şi cel drept, iar toate relele se răsfrâng asupra noastră. Noi suntem cei urâți, devenind fără voie pavăza care-l păzeşte de vrăjmăşia prostimii. Suntem cu mâinile legate şi zău nu ştiu

Material cu drept de autor

cum o să ieşim din impas! îşi mântui el spusa, oftând din rărunchi.

- E cât se poate de înjositor c-am ajuns la cheremul acestor unelte domneştii, îşi luă vel armaşul de la capăt cugetările, căci sufletul îi era încă bântuit de vedenia ameninţătoare a lui Sava, care parcă se aşternea asupră-i ca o umbră uriaşă. E o ocară pentru vrednicia noastră, pentru stirpea noastră, pentru ţara asta nemernică, că nu putem spune răspicat ceea ce gândim, că trebuie să vorbim chiar aici, în sfat, în şoaptă şi cu fereală! se jeli, cu nesfârşită sfâşiere sufletească, feciorul de zarzavagiu faţă de un fost lăcătar, care grozăvea cu porecla de Ţucala, adică de olar!

Întrucât în odaia spătăriei celeia mari intră vel spătarul Diicu Buicescu, boierii se întrerupseră şi se înturnară spre el ca să i se ploconească cu osebită cuviinţă, ca unei adevărate beizadele ce se afla, a cărei urcare în scaun părea a se petrece cât de curând. Diicu era urmat de un întreg alai de linguşitori, care se învârteau în juru-i, gata oricând să-l ridice în slăvi şi să-i cânte osanale. Între aceştia, prin sârgul deosebit ce-l arătau în a se face plăcuţi, purtare de care nu păreau deloc stânjeniţi în lume, trezeau luarea aminte aga Radu zis şi Staico sau Stăicuţ Şintescu din Popeşti, şi mai ales Vasile din Corcova, fost păhărnicel, dar acum rămas fără slujbă.

Cel dintâi arăta chiar ceva înfumurare, socotindu-se cumva neam cu marele spătar, deşi el era cumnat de-al doamnei, iar Diicu – nepot dinspre o mătuşă a domnului. Celălalt, încrezător în steaua norocoasă a oblăduitului princiar, întrecuse orice măsură, devenindu-i un lăudător pe cât de stăruitor, pe atât de gălăgios. Îi pândea cu nestăpânită luare aminte orice semn al chipului, cu năzuinţa vădită de a-i ghici dorinţele încă înainte ca ele să fie întrupate în vorbe, ca să le poată veni deîndată întru întâmpinare, împlinindu-le înaintea celorlalţi, ca mărturie a osebitei sale plecări pentru

Material cu drept de autor

el. Chiar şi apropiaţilor spătarului li se cam făcuse lehamite de el, socotindu-l de-a dreptul respingător, dacă nu chiar primejdios pentru ei. Şi aceasta din pricina înjosirii la care se scobora, împrejurare care-i silea şi pe ei să fie cât mai slugarnici, mai mult chiar decât ar fi voit-o şi aceasta pentru ca – prin asemuire – să nu pară neîndestulător de îndatoraţi şi ascultători, pierzând bunăvoinţa oblăduitorului. Vrăjmăşia le era de altfel îndoită de împrejurarea că vedeau în el un potrivnic peste măsură de şiret şi de viclean, deci greu de dovedit în bătălia pentru dobândirea dărniciei stăpânului.

- Ce faceţi, boieri dumneavoastră? zise Diicu, în treacăt, cu o bunăvoinţă ocrotitoare, micului grup de dregători, după ce le primi plecăciunile de cuviinţă.

Mlădios din fire, Ghinea deveni într-o clipită, fără vreo trecere, din ponegritor neînduplecat al cârmuirii, lăudător al acesteia şi-i zâmbi cu o supunere îndatoritoare:

- Iaca, iubite cuscre, aşteptam un semn de la Măria Sa, ori de la Luminăţia ta, ca să purcedem unde va fi de trebuinţă!

Cei doi erau cu adevărat neamuri, dar Socol Cornăţeanu ştia prea bine că vistiernicul nu-şi înghiţea de fel cuscrul, pricină din care îl clevetea cu nespusă patimă pe unde apuca, punându-i în cârcă silniciile cele mai neauzite şi cusururi greu de închipuit. Făţiş însă, i se ploconea cu o făţarnică slugărnicie, fără să se simtă stânjenit nici măcar faţă de aceia dimpreună cu care, cu câteva clipe în urmă, hăcuise stăpânirea, din care beizadeaua era parte. Făţăria vel vistierului, deşi nu era o purtare neobişnuită la Curte, ci dimpotrivă, îl scârbi pe sluger, pesemne pentru că schimbarea părerilor şi purtării sale se făcuse prea dintr-o dată. Însă multe pricini de zădărâre n-ar fi avut, căci, pentru a-şi păstra înrâurirea, nici el nu se da în lături de a face la fel când împrejurările o cereau.

Material cu drept de autor

Diicu, cu măreața îngăduință a unui slăvit stăpân, nepăsător la măruntele şi smeritele semne de supunere ale celor din jur, nu luă în seamă răspunsurile şi păşi mai departe. Lângă fiece pâlc de care trecea, se purtă la fel, întâmpinându-l cu aceeaşi înfumurare şi cu aceleaşi vorbe prin care arăta că, din înălțimea fălniciei sale, îşi cobora totuşi o clipă luarea aminte asupra ființelor mărunte care-l împresurau, mărturie a unui hatâr osebit pe care li-l făcea.

Se opri în fața vel postelnicului Cantacuzino, cu care schimbă câteva vorbe. Divaniții nu puteau desluşi ce anume îşi spuneau, deşi ar fi fost peste măsură de curioşi s-o afle. Din înfățişarea chipurilor şi din semnele pe care şi le făceau cu mâinile se putea înțelege că spătarul cerea, cam poruncitor, ceva ce nu era pe placul celuilalt, care se arăta întrucâtva împotrivitor, însă, în cele din urmă, cedă. Postelnicul se roşi la obraz, poate de supărare, poate de ruşine, căci îşi da seama că toți boierii din marea odaie urmăriseră cu coada ochiului privelişte a şi înțeleseseră că fusese pus la locul său. Având zugrăvită pe chip o înfățişare de om nemulțumit – şi neîncredințat de temeinicia celor auzite –, părăsi spătăria mare vădit zădărât.

Urmând cele poruncite, se înfăți şă domnului. În tinda spătăriei mici dădu peste Sava, care-l opri să intre pe dată la principe, poftindu-l să mai aştepte câteva clipe. Supărat fiind de mai-nainte, postelnicului i se păru că grămăticul îşi îngăduie mai multe drepturi decât cele cuvenite rangului său, dar se supuse, dându-şi seama că amânarea oglindea o dorință a domnului şi nu a slujbaşului. Totuşi nu se putu stăpâni, aşa că prinse a se plimba prin odăiță, atât de oțărât, de parcă sta să răbufnească din clipă în clipă. Locul era însă destul de strâmt, încât din câțiva paşi ajungea la fereastră şi de aici, răsucindu-se pe călcâie, se înturna furtunos spre uşa prin care intrase. Podelele scârțâiau ascuțit, iar Sava, îngrijat că principele ar putea fi

Material cu drept de autor

stânjenit de larmă, punându-i-o în seamă, privea mustrător la boierul zădărât, iar dojana sa era uşor de ghicit din uitătură. Nu cuteză însă să scoată o vorbă. Cu toate aceasta Cantacuzino îi zări ochii şi se pricepu a citi în ei, ceea ce-l întărâtă şi mai rău, închipuindu-şi că pisarul, biată slugă, îşi îngăduie, – culmea obrăzniciei – să-i dea de înțeles lui – sfetnic de întâiul rang, boier velit cu bogății nemăsurate, urmaş de împărat – că se simte stânjenit de purtarea sa. Socoti însă că nu se cuvine să arate că l-ar fi luat în seamă. Ar fi fost prea mare cinstea ce i-ar face-o. Drept care, ca să-i dovedească că nu-i pasă de nazurile sale, calcă mai apăsat şi mai răsunător podelele. Auzindu-l, celălalt se uită la el cu ochii măriți a deznădăjduire.

- Văd că de la o vreme aici la Curte au început a porunci alții decât cei meniți de fire s-o facă! răbufni în cele din urmă postelnicul, care, ne-mai-răbdând privirea slugii, sta parcă gata s-o sfâşie.

Nu se gândea însă numai – şi nu în primul rând – la grămătic, care îşi îngăduia – după părerea sa – cam multe. În aceeaşi măsură îşi vărsa năduful şi împotriva vel spătarului, care, cu înfumurarea sa de moştenitor recunoscut al scaunului, începuse a da şi el porunci şi a o face pe stăpânul cu boierimea. Sava, care lega supărarea Cantacuzinului doar de neîngăduința de a intra la voievod, socoti că dojana îi este menită doar lui şi i se păru şi neîntemeiată şi nedreaptă, întrucât nu făcuse decât să înfățişeze o poruncă pe care o primise la rându-i de la cel îndreptățit s-o dea: Matei-vodă. Cu gânduri întru totul paşnice, încercă să dreagă lucrurile, dezvinuindu-se molcum:

- Măria Sa ține sfat cu biv vel vornicul Dragomir şi nu îngăduie să fie tulburat... Se pare că de la o vreme Curtea e bântuită de nelinişte şi luminatul voievod e întrucâtva îngrijat...

Material cu drept de autor

- Mă tem că odată cu vârsta a devenit prea îngăduitor. Ascultarea nu se dobândeşte şi nu se ține cu mila, ci cu spada! i-o reteză ursuz Cantacuzino, ducându-şi neabătut judecata mai departe. Când leul îmbătrâneşte hienele îşi arată colții!

Sava, neavând cum ghici şuvoiul întâmplărilor şi al judecăților care stăteau la temeiul cugetării, nu pricepea rostul acestei înverşunări pătimaşe împotrivă-i, iar a fi asemuit cu o hienă, el, o ființă atât de blândă şi nevătămătoare, i se părea strigător la cer. Diavolul răzvrătirii îi muşcă cugetul. Trebuia că i-o plătească cumva boierului care, numai pentru că-şi pierduse răbdarea şi se lehămetea, îi arunca, una după alta, ocări neîntemeiate şi nemeritate. Era la urma-urmei destul de bătrân încât să nu mai trebuiască să ducă grija viitorului şi al slujbei. La vârsta sa nu mai avea pricină să se socoată primejduit dacă-şi spunea răspicat părerea. Cuprins de un avânt de care se va minuna el însuşi după aceea, hotărî să-i întoarcă vorba:

- Hiene, care abia aşteaptă ca să slăbească leul, mişună cu grămada prin preajmă. Atâta mulțime de ani să-mi mai dea Dumnezeu, câte ştiu numai eu! şuieră el cu subînțeles.

Cuvintele în sine nu spuneau mare lucru, dar glasul cu care erau rostite nu lăsa îndoială că pisarul nu-l lăsa de-o parte nici pe postelnic, ci dimpotrivă. Acesta pricepu imediat încotro bătea moşneagul. Fu izbit mai ales de îndrăzneala cu care acesta, de soi atât de prost, îi arunca o astfel de ocară în obraz. Aşa ceva nu mai pomenise! Supărat de-a binelea, curmă înfruntător taifasul, dar nu putu să uite prea uşor vorbele. Mai târziu îi păru rău că nu-l plesnise pe bătrân, lăsându-i credința că i-a trecut cu vederea învinuirea ce i-o aducea. Spusele acestuia pare-se că îl mai râcâiau în suflet chiar şi după câteva zile, căci, la postelnicie, va zice, de față cu obişnuiții casei:

Material cu drept de autor

- Logofătul de taină a cam prins să se întreacă cu măsura. A început să uite locul şi drepturile ce-i sunt îngăduite. S-ar cuveni să i se cam reteze grozăveala de moş înțelept, cu care a ajuns să ne înfrunte!

Dacă libertățile pe care şi le îngăduia bătrânul diac domnesc îl făcuseră multora nesuferit, se găseau însă şi unii care-l prețuiau tocmai din această pricină. Între aceştia se număra şi un logofețel de cancelarie, pe nume Băjescu Mareş. De câțiva ani împlinea mărunta slujbă de pisar a felurite hrisoave şi a altor izvoade. Deşi privea cu jind şi nespusă minunare înălțata lume a evghenicoşilor, rămăsese o fire simplă, cu o judecată moşnenească sănătoasă. Cununa cu care îi învăluia pe cei aleşi nu-l împiedica să prețuiască cu adevărat şi obraze de seama sa. În temeiul acestor plecări, purtarea răzvrătitoare a lui Sava, care avea uneori îndrăzneala de a-i înfrunta pe cei mai presus de el, îi trezea nespusă prețuire. La Curte acest fel de a fi era de-a dreptul neobişnuit, iar Mareş se veselea peste măsură când vreun mare dregător înghițea, fără vreo întâmpinare, câte o cugetare muşcătoare de-a bătrânului. În tinerețe Sava se supusese şi el fără crâcnire datinilor fățăriei, căci aceasta era calea dobândirii şi păstrării oricărei slujbe, oricât de mici. Dar acum, ajuns la capătul vieții, nu mai avea la ce năzui, nu mai avea ce pierde, încât încetase să se teamă pentru sine. Băjescu nu apucase vremile când grămăticul se frângea în ploconeli, de aceea nu şi-l putea închipui decât sub noul său chip de neînfricare, şi-l încânta grozăveala căutată, poate puțin poznaşă, a moşneagului. Neputând înțelege judecata ponegritorilor lui Sava, Băjescu nu era în stare să priceapă de ce felul acestuia de a fi pricinuia unora atâta vrăjmăşie. Ştiindu-se plăcut de logofătul de taină, flăcăul îşi îngădui odată să-l întrebe deschis de ce îl duşmăneşte lumea.

- Ura şi iubirea nu sunt simțăminte care să se împlinească prin vorbe, ori prin cugetări. Ele se trăiesc.

Material cu drept de autor

Desluşirile vin întotdeauna după aceea, pentru a le zugrăvi şi mai ales a le dezvinui. Ştiu bine cât sunt de vrăjmăşit. Niciodată unii precum Brâncovenii sau Cantacuzinii nu mă vor putea ierta pentru că au fost împrejurări când am trecut înaintea lor în faţa Măriei Sale, care a plecat urechea şi la vorba mea, oricât de proastă o fi fost aceasta. Dar câtă vreme va trăi Matei vodă nu mi se va întâmpla nimic, căci nu vor cuteza să se atingă de mine. Domnul mă va ocroti, căci e destul de înţelept ca să-şi dea seama că de se va întemeia numai pe cei de viţă, ori cu osebire pe aceştia, puterea îi va secătui. Bogăţia hrăneşte făloşenia şi mândria, iar blagorodnicii, din această pricină, sunt ispitiţi nu să sporească puterea domnului, cum facem noi, cei mărunţi, ci visează la înscăunarea propriei lor puteri, ceea ce de-al de noi nu vom năzui nicicând! Din aceasta se naşte cugetul lor de neatârnare, plecarea lor spre neaşezare şi asta lămureşte greutatea cu care suferă supunerea!

- Bine, dar ei sunt ţara... A conduce fără ei înseamnă tiranie, se arătă nedumerit flăcăul.

- Nu are rost să întreci măsura, luând de bune toate spusele din bucoavne! Ei nu închipuie singuri ţara, fiind una cu aceasta, iar ţara nu se mărgineşte la ei! Ar însemna să uiţi de noi! Dar nici eu nu zic că un principe ar trebui să se rupă de această tagmă. Ea are avuţii mult prea mari, ca puterea ei să poată fi trecută cu vederea. Dar pentru a se slobozi din robia bunului ei plac, e trebuitor ca domnul s-o precumpănească printr-o altă putere, nu s-o nimicească. La urma-urmelor nu este vorba decât de a ţine în cumpănire nişte înrâuriri potrivnice. Dacă prima putere înrâuritoare o închipuie blagordnicii, cea de a doua se întrupează în noi, slujbaşii mărunţi, în lefegii, în dărăbani[67], în seimeni şi în

[67] (*Înv.*) Soldat din infanterie (cu plată), inclus în categoria slujitorilor domneşti. *Var.* **Daraban, dărăbanţ,dorobanţ.** – Din magh. **drabant.**

Material cu drept de autor

oastea de strânsură. De aceea, acum un sfert de veac, Matei vodă şi-a început domnia aridicând oameni noi, care să fie plăsmuirile sale şi să viețuiască prin el. Eu nu-s decât unul dintre aceştia şi tu la fel. Numai întemeindu-se pe unii ca noi a putut ieşi de sub pulpana veliților boieri, devenind de sine stătător. Urmările s-au văzut neîntârziat: s-a ajuns la o mare statornicie a cârmuirii, care, precum vezi, ține de apropare un sfert de veac, lucru nemaiîntâlnit în aste vremi. Dar, pricepi tu, fără noi, fără reazămul acestei gloate de ființe fără nume, în care fiecare ipochimen luat în parte nu închipuie nimic, domnul ar fi rămas robul şi unealta câtorva mari neamuri alese. Crezi că boierimea noastră nu îşi dă seama de acest lucru?! De aceea ne urăşte şi ne priveşte a batjocură! Deci vrăjmăşia împotrivă-mi, uneori hrănită poate şi de limbuția mea, are rădăcini mult mai adânci decât ai putea crede. Dacă voievodul ar răposa, unii ar fi în stare să mă sfâşie! Şi nu pentru că le-aş fi făcut ceva anume, ori pentru că aş mai închipui vreo primejdie pentru ei, ci pentru nimicirea cugetului de cârmuire pe care, împreună cu alții, l-am întrupat. Nădăjduiesc însă să nu supraviețuiesc stăpânului nostru, încât n-am pricină să mă tulbur. Dacă, printr-o întâmplare, tagma noastră ar dispărea, pesemne că veliții n-ar mai fi porniți împotriva domnului şi, aducându-l la cheremul lor, s-ar împacă repede şi bine cu el. Fără noi – şi o putem spune cu mândrie – Matei vodă ar fi fost un principe ca toți ceia de mai-nainte, având o domnie trecătoare ca şi aceştia. Prin noi însă a ajuns ceea ce este, pe noi şi-a întemeiat măreția şi ascultarea de care se bucură!

- Dar asta înseamnă că o împăcare de obşte este cu neputință, că patimile nu se vor stinge niciodată, că în țară vor fi toată vremea suflete, care, asemeni fiarelor, se pândesc unele pe altele, gata să se sfâşie între ele! cugetă fecioraşul nedumerit de cele care i se dezvăluiau pe neaşteptate.

Material cu drept de autor

Nici nu-şi dădea seama cum de ajunsese la asemenea încheiere. Până atunci nu ghicise adâncimea dezbinărilor care frângeau obştea țării, iar acum nu-şi putea stăpâni nedumerirea şi uimirea în față noii privelişti care i se înfățişa.

- Bineînțeles că atari neînțelegeri au devenit de neîmpăcat. Orice stăpânire este clădită pe un munte de asemenea năzuințe potrivnice, de crâncene încleştări care stau toată vremea gata de a răbufni, însă pe care cârmuitorul trebuie să ştie a le cumpăni, în aşa fel încât unele să fie ținute în frâu prin celelalte. Ele rămân ascunse până în clipa când apare o cât de mică plesnitură pe undeva. Atunci patimile încep să clocotească, văzduhul se cutremură şi răbufnirea devine tot mai amenințătoare cu fiece clipă care trece. Ori ceva îmi spune că această plesnitură tocmai s-a întâmplat. Vârsta Măriei Sale este pentru foarte mulți semnul unei morți apropiate şi deci o prevestire că se vor produce neîntârziate şi adânci preschimbări. Mă întreb dacă Luminăția sa va găsi în sine destulă virtute sufletească încât să poată îngheța şi de astă dată fierberea.

- Sunteți încredințat că primejdia e chiar atât de mare? se arătă neîncrezător Băjescu.

- Că e mare sau mică, nu-mi dau seama. Dar că ea are ființă şi că ne amenință, o simt!! Poate te întrebi de ce m-am alăturat cu atâta înfocare acelora care sprijină înscăunarea spătarului Diicu, după ce Matei vodă nu va mai fi! Crezi că din slugărnicie față de el sau de domn? Nu! Cunosc şi eu prea bine învinuirile care se aduc jupânului Diicu şi care, în parte cel puțin, sunt întemeiate. Nu-s atât de orb încât să nu-mi fi dat seama cât este de mărginit, de răzbunător, de înfumurat şi de fălos. I se pot găsi şi alte cusururi, nu zic. Totuşi eu unul îi stau alăturea! De ce? Tocmai din pricinile pentru care boierimea i se împotriveşte. Firea sa poruncitoare, dornică de măriri, făloşenia care-l

Material cu drept de autor

însufleţeşte par să prevestească o stăpânire neînduplecată, poate chiar tiranică. Altfel zis, se va ajunge la întărirea domniei. Orânduielile lui Matei vodă vor fi astfel duse mai departe, iar noi, cei mulți şi fără de nume, nu putem decât să ne bucurăm, căci ne vom păstra locul şi însemnătatea.

Nimeni în afara domnului nu deslușise adevăratul cuget al spătarului. Nimeni nu-şi dăduse seama că nădejdile pe care lăudătorii stăpânirii vajnice şi le puneau în el erau zădărnicite de mărginita sa gândire de tagmă, din strânsoarea căreia nu putea ieşi. Iar Sava se număra şi el între aceia care se amăgeau.

- Dar pentru ca domnia că devină tot mai vânjoasă, ca să poată întări țara şi aşezămintele ei – îşi duse Sava mai departe vorba –, trebuie să nu uităm un lucru, şi anume că noi nu suntem decât nişte slujitori ai principelui, doar nişte împlinitori sârguincioşi de porunci şi nu ne este îngăduit să năzuim la altceva. Tocmai prin aceasta ne osebim de boierimea de viță, căci ea, atunci când îşi dă învoirea ca domnul să stăpânească țara, cere pentru sine dreptul de a-l cârmui ea pe domn. Oricât ne-ar roade ciuda de a fi doar nişte slugi amărâte, ce trăim în ascultare plecată, dacă vrem să fim cu adevărat de folos, nu ne este îngăduit să gândim altminteri, chiar dacă vreunul dintre noi s-ar bucura de o înrâurire oarecare asupra domnului. Numai sub înfățişarea de slujitori supuşi, ne îndreptățim folosul şi închipuim o forță trebuitoare domniei.

Dar, cu toate proorocirile întunecate ale logofătului de taină, viața părea să se fi înturnat pe făgaşul ei din totdeauna. Nu lipseau nici acum bârfelile, defăimările, zvonurile, linguşelile şi ponegrelile ascunse, dar ele alcătuiau priveliştea obişnuită a zilelor cât de cât tihnite.

*

Material cu drept de autor

În împrejurările acestei stări de împăcare şi nimicnicie, vel armaşul îşi făcu o înceată reînturnare la Curte. La început greu, dar apoi cu tot mai mare grăbire, spaimele şi frica îi păleau, acoperite de pojghița uitării, care se îngroşa pe zi ce trecea. Deodată însă, asemeni unei pălituri vânjoase, adevărul vieții îi zdrobi gingaşul înveliş care i se aşternuse ocrotitor peste suflet şi-i pricinui o crâncenă redeşteptare a zbaterilor şi tulburărilor de cuget de mai devreme. Iar răbufnirea acestor mai vechi drojdii dospinde se petrecu chiar la el în casă, într-o după-amiază înnourată, când vremea neprietenoasă de afară îl silea să lâncezească în mijlocul copiilor săi de casă. Asculta între două înghițituri de vin noutățile zilei, adică un şirag de bârfe proaspete, care tocmai dădeau ocol târgului şi pe care paicii, dornici de a fi luați în seamă, i le istoriseau pe întrecute, cu înveninare usturătoare şi cu desfătătoare batjocură. Armaşul se lăfăia pe o sofa printre perine, cuprins de o amorțeală tihnită, pricinuită de dogoarea căminului, de aburii vinului, dar şi de lehămetiseala plăcută a clipelor de trândăvie pe care şi le îngăduia uneori. Auzea, venind parcă de undeva de departe, ca o isonire, vocile povestitorilor. Din când în când îl cerceta pe sub gene pe al doilea armaş, gândindu-se fugar cum ar putea scapă de el. Ca să-l îndepărteze avea nevoie de învoirea domnului şi nu-i venea la socoteală să-i dea acestuia lămuriri asupra pricinilor care-l îndrumaseră spre asemenea hotărâre. Încuiatul boiernaş ajunsese să-l zădărască peste măsură, cu atât mai mult cu cât nu se mai sfiia să-l ponegrească în plină lume. Cel mai adesea erau învinuiri fără temei, în schimb nespus de veninoase, amintind ceva din răutatea pizmaşă a nevolnicilor. Iar una ca asta nu era plecat să treacă cu vederea! Dar avea nevoie de altă pricină spre a-l pârî înaintea scaunului țării, una care să nu aibă legătură cu cele ce voia el a dosi.

Material cu drept de autor

Prinzându-l picoteala, era pe cale să se tragă spre iatac, când tihnita fu tulburată de un oaspe neaşteptat. Era Barbu Poenaru, un ipochimen mai osebit al viesparului care se aduna în jurul marilor case ale tării, în nădejdea unei căpătuieli. Bărbat în toată firea, avea în urma sa un neobişnuit răboj al slujbelor prin care trecuse, care, cercetat mai cu luare aminte, putea stârni nedumerire. Cu vreo opt ani în urmă, prin leatul 1644 de la naşterea Domnului, în împrejurări de tot ciudate, care n-au fost niciodată pe deplin lămurite, ajunsese peste noapte, spre uimirea lumii, din mărunt căpitan de dorobanți mare ban al Craiovei. Bunăvoința domnească nu ținu însă decât un an de zile, după care urmă o năruire la fel de fulgerătoare. După câtăva vreme dobândi o nouă dregătorie, e drept, mult mai măruntă decât cea dintâi, aceea de mare stolnic. Dar, de vreme ce totuşi se număra între cele de oarece însemnătate la Curte, nu era nici ea de lepădat. Dar şi această mărire se dovedi peste măsură de trecătoare, căci nici de astă dată nu izbândi a păstra ceea ce câştigase. Vina o purtau bineînțeles – după cum o dovedea oricui, chiar şi celor deloc doritori s-o afle – pizmaşii care-l săpaseră. Dar lăsând deoparte pricinile, lucru sigur era că după numai doi ani reajunse smeritul căpitan de dorobanți de la început.

Cu prilejul înălțărilor sale neobişnuite, izbutise însă să închege temeinice legături cu familiile cele mai alese ale țării, legături pe care ştia să le folosească acum, în aceste vremuri de cădere. Nu era deci de mirare că, deşi pierduse priința domnească, continua să fie primit în toate casele evghenicoşilor mai de seamă din Târgovişte, chiar dacă nu era întâmpinat întotdeauna cu osebită prețuire. Îngăduința o păstrase destul de lesne din pricina ştirilor uimitoare pe care se pricepea să le poarte de la unii la alții, căci avea îndemnarea de a fi prieten cu toți, deşi limba lui ascuțită nu ierta pe nimeni. Fără dregătorie, hoinărea liber, de la o

Material cu drept de autor

gazdă la alta, pe la ceasurile cele mai nepotrivite, aşa încât oblici între primi înjghebarea unei înţelegeri între o seamă de boieri, pe care, faţă de sine, nu se sfiia s-o numească uneltire împotriva stăpânirii. Era vădit că cei cu pricina urzeau spre a-şi tocmi astfel trebile încât să-şi păstreze foloasele dobândite, atunci când s-ar petrece o preschimbare a domniei. Văzând iuţeala cu care sporea păienjenişul, socoti că, de vreme ce Matei vodă era trecut de vreo şaptezeci de ani, iar viitoria spătarului Diicu Buicescu se zugrăvea destul de şubredă, uneltitorii ar putea avea sorţi de izbândă. Necontenit la pândă, pus pe grabnică căpătuială, trăgând încă nădejde că se va mai înălţa odată şi steaua sa, se agăţă cu deznădăjduire de plănuirile noptoase pe care la urma-urmei nu le cunoştea, ci mai mult le prepunea, şi prinse a-i curteni stăruitor pe aceia pe care-i bănuia amestecaţi în vreun fel în ascunsa uneltire.

Intre cei împresuraţi cu grijulie osârdie se număra şi vel armaşul, căruia însă nici prin gând nu-i trecea că, mulţumită unui simţ aparte de urzitor şi a unor ochi peste măsură de iscoditori, acest telal de zvonuri îi ghicise alunecarea. Văzându-l pe Poenaru, gazda îşi amână plecarea, încredinţată fiind că i se iveşte prilejul de a se desfăta cu câteva ştiri osebite. Oaspele se aşează spăsit pe o laviţă, dorind parcă, prin felul furişat de a umbla, să dovedească, cât mai vădit, cât de puţin voieşte să stânjenească. Deşi îl mânca limba, tăcea, pândind o clipă prielnică, care să pună în lumină chipul măsurat, cumpătat şi spăşit cu care-şi istorisea clevetelile. Prin tot ce făcea, prin chipul cum povestea, prin înţelesurile ascunse pe care le strecura, se străduia să-şi dosească plăcerea pe care o încerca înveninându-i pe ascultători, aţâţându-i pe unii împotriva altora şi cerca să dovedească că la urma-urmelor nu voieşte să supere pe nimeni, că sârguieşte să fie nepărtinitor, dar faptele sunt fapte şi nu se pot trece cu

Material cu drept de autor

vederea! Deci, dacă făcea vorbire de anumite lucruri, dădea el de înțeles ca să se dezvinuiască, nu o făptuia din vrăjmăşie, ci din dorința de a fi drept față de toți, neluând cuiva partea în chip necuvenit, cât şi din dragoste pentru adevăr; şi, față cu asemenea simțăminte de toată cinstea, nu se cădea să fie mustrat pentru felul de a istorisi cele ştiute de el. Culmea era că se găseau şi unii atât de neprihăniți la suflet, care să-l creadă!

În aşteptarea clipei potrivite, lăsă să curgă o poveste searbădă, care-i făcea pe ascultători să caşte lung, încredințat că după aceasta istoriile sale vor fi cu atât mai prețuite şi mai înviorătoare. O ascultă şi el, fără prea mare luare aminte. Era vorba de o gâlceavă fără însemnătate a lui Diicu Buicescu cu nişte țărani de prin Jiii de Jos, județ oltean bine cunoscut lui Poenaru, pe care în vremea din urmă, spătarul îl ținea de bir. Lacom peste măsură, Diicu încărcase răbojul dajnicilor din Craiovița, încât aceştia, sătui de atâtea silnicii, se risipiră, fugind din sat. Pare-se că reuşise să-i găsească, să-i reîntoarne la ocinile lor şi, sub îndreptățirea că le-ar fi plătit dajdiile, voi să-i prefacă în rumâni. Păgubaşii se împotriviră cu dârzenie, amenințând că vor ridica jalbă la domnie. Diicu, ştiindu-se aşezat la adăpostul oblăduirii lui Matei vodă, nu se arătă de fel tulburat, râzându-le în nas. Era încredințat că unchiul său, devenit acum şi tată sufletesc, nu se va atinge de el pentru nişte țopârlani! Drept care îi puse în obezi şi-i aruncă în temnița de la Craiova. Marele ban, Spahiul din Vâlsăneşti, de curând aridicat în dregătorie, nu cuteză să i se împotrivească, deşi se îndoia că spătarul primise învoirea voievodului, aşa cum cerca a-i dovedi. Oricum, pentru a preîntâmpina necazurile, socotise mai potrivit să se facă a nu vedea nimic. Dar, cu toată fereala banului, potrivnicii spătarului avură grijă ca unele zvonuri să răzbată până la Curte. Prevăzător, spre a nu stârni cumva mânia domnului,

Material cu drept de autor

pricinuindu-şi astfel supărări, povestitorul se arăta încredințat că acesta de bună seamă încă n-a aflat nimic, lăsându-l cu totul de-o parte din istoria sa. În schimb, ştiind că spătarul nu e plăcut vel armaşului, revărsă asupra acestuia potop de învinuiri şi ponegriri. În afară de priveliştile foarte pitoreşti în care țăranii erau puşi să se sfădească cu spătarul – priveliști împrospătate cu vorbe pline de haz, care-l făceau de tot râsul pe acesta din urmă –, istorisirea era de tot seacă, pe alocuri chiar grosolană prin părtinirea prost dosită, menită a face plăcere stăpânului. Pe deasupra, cu toate opintelile vorbitorului, acesta nu spunea nimic nou şi osebit despre bănuitele plecări tiranice ale lui Diicu, pierzându-se în porcăieli de duzină.

- Jupâne vel armaş, se băgă Poenaru în cele din urmă în vorbă, măritul vel spătar nu este atât de prins, cum s-ar putea crede la prima vedere din cele istorisite, de aceste aprige războaie cu dijmaşii săi, încât să nu mai găsească ceva vreme şi pentru boieri! Chiar şi grija domniei tale o poartă. Am aflat spre pildă că zilele trecute s-a jeluit cumnatului Măriei Sale, agăi Radu Staico din Popeşti, că este peste măsură de nemulțumit de nedestoinicia pe care o dovedeşti!

Radu Vărzaru se împurpură la față şi – îndreptându-se între perne – întrebă cu vocea aspră:

- Şi din ce pricină zicea că-s nedestoinic?

- Era mâniat că biv vel serdarul Constantin Şerban ar duce-o prea bine în temniță. Socotea că privighetorii se poartă prea blând cu el. Ba, ar mai fi zis că te crede pe domnia ta vinovat, că până acum nu şi-a primit osânda!

- Asupra sorții sale hotărăşte domnul, nu eu! Eu ce puteam face?! Datoria mea este doar să împlinesc poruncile pe care le primesc şi nu m-am abătut cu o fărâmă de la ele! murmură zădărât armaşul, tocmai pentru că ceea ce i se punea în seamă cuprindea şi o fărâmă de adevăr, căci el

Material cu drept de autor

pricinuise în adevăr tărăgănări, sădise îndoieli şi nehotărâre, înrâurindu-l chiar şi pe domn.

După un scurt răstimp de tăcere, anume lăsat ca vel armaşul să aibă vreme să-şi înghită fierea, Poenaru zise mai departe:

- De altfel vel spătarul nu este singurul care te vorbeşte de rău. Aseară diacul Sava a fost în musafirlâc la biv vel vornicul Dragomir, zice-se pentru a-l mai pofti odată pe moşneag la Curte. Bătrânul trăgea nădejde să treacă în lumea celor drepți încă din primăvara trecută, când se grăbise să-şi tocmească diata, dar Matei vodă nu rabdă să-l lase să-şi dea duhul în pace şi-i tot strică tihna. Vezi doamne, că nu se poate lipsi de sfatul său, de parcă nu s-ar mai găsi şi alte capete luminate în tot neamul ăsta al nostru!

Ajuns în acest prag al istoriei, care-i răscolea patimi ascunse, clevetitorul nu se putu ține să nu dea glas jalei sale neostoite de a fi rămas fără nici o dregătorie, în ciuda osârdiei nemăsurate întru care trudise neostenit. Şi gândindu-se la năduful său adăugă:

- În loc să cheme la treburi oameni în virtute, cu mintea limpede, a aciuiat la Curte o cireadă de moşnegi care şi-au ieşit din fire, de nu mai ştiu de ei şi care aduc cu sine povețe de cârmuire de dinainte de potop!

Apoi, luându-şi seama, îşi zăgăzui aici judecățile care se abăteau de la firul poveştii şi se reînturnă la aceasta, de acolo de unde o frânsese:

- Cu prilejul acelei ospeții grămăticul de taină ar fi zis unele vorbe împotriva domniei tale. De vor fi adevărate, nu ştiu! Dar sunt atât de grozave şi de nedrepte, încât mi-e şi teamă să le rostesc! se fățări fostul mare ban, prefăcându-se peste măsură de stânjenit, din dorința de a da mai mare greutate celor ce avea a spune.

- Ei, zi odată! îl îndemnă zădărât armaşul.

Material cu drept de autor

Ipochimenul i se părea dezgustător, dar se pricepea să scoată la vedere tocmai ceea ce îi putea trezi luarea aminte, pricină îndestulătoare ca să-l îngăduie în preajma sa.

- Spunea, arătă mai departe Poenaru cu glas scăzut, că nu ştie ce să creadă despre domnia ta. În temeiul celor aflate de el, e încredinţat că solii moldoveni urzesc dimpreună cu nişte boieri de-ai noştri, iar domnia ta nu numai că n-ai izbândit să afli ceva, dar cerci să doseşti cumva lucrurile, spre a acoperi pe cineva. După părerea sa, poticneala cercetărilor nu se poate lămuri decât în trei chipuri. Ori mintea nu te mai ajută – el însă nu folosea cuvinte prea alese pentru a spune acest lucru –, ori nu vrei să afli, ori ai aflat şi ştii prea multe, dar nu vrei să le spui. Iar prepunerea din urmă, nu ştiu bine cum, dar a legat-o de cuvântul vânzare. Iar ca încheiere a înşirat unele judecăţi încurcate despre primejdiile care ar pândi domnia şi despre căile de a le preîntâmpina. Ba, ar fi mărturisit că o seamă dintre aceste păreri chiar le-ar fi împărtăşit şi Măriei Sale, fără a le lega de vreun nume anume, dar era neîndoios că tot la domnia ta se gândea.

Poenaru, ca bun cunoscător al firii omeneşti, înainte de a trece la altă istorie, tăcu un scurt răstimp spre a lăsa vreme aşezării simţămintelor şi gândurilor pe care le stârnise cu spusele de mai înainte. Abia după potolirea înfierbântării ce bănuia a fi aţâţat-o, cu tihnită chibzuială o luă de la capăt, voind a pricinui o nouă răscolire în cugetul armaşului.

- După cât se pare, chiar în casa domniei tale ţii slugi şi sfetnici care nu-ţi sunt binevoitori, zise oaspele, privind cu înţeles spre vtori armaş. Nu se sfiiesc să te învinuiască pe unde apucă de necredinţă către domnie.

Atingerea era străvezie, căci ieşirile vtori armaşului le erau tuturor cunoscute. Totuşi cum nu fusese

Material cu drept de autor

rostit nici un nume, cele spuse putând fi puse pe seama oricăruia dintre cei aflați de față, ascultătorii, cuprinşi de nemulțumire, răbufniră în murmure gălăgioase de tăgadă, privind însă cu vădită dojană spre Toma, semn că pricepuseră încotro bătea vorbitorul. Roşu la obraz, acesta zvâcni în picioare şi, uitând că – întrucât nu se arătase vreun nume – o răbufnire a sa avea puterea unei învinuiri împotriva lui însuşi, urlă atât de tare, încât acoperi toată zarva:

- Nu îngădui una ca asta!!

Dintr-o dată se făcu linişte. O linişte grea, nefirească, stânjenitoare, care-l dezmetici, dar din păcate prea târziu pentru el. Se simți țintit de zeci de ochi mustrători. Voi să se izbăvească, să se dezvinuiască, dar i se tăie vocea. Vederea i se tulbură şi parcă nu mai putu cuprinde cu privirea toată priveliştea. Prin fața ochilor i se perindară, clătinându-se parcă, o mulțime de vedenii amestecate, fără noimă şi fără legătură între ele. Zări cusăturile înflorate ale unei perne, nişte ochi sfredelitori şi batjocoritori, o gură ce-şi arăta dinții a rânjet, o ulcică crăpată, o frunte încruntată a mirare... În cele din urmă privirile îi rămaseră pironite pe chipul marelui armaş. Acesta îl scruta rece şi fără nici un fel de îngăduință. Parcă simțea prin veşminte atingerea ghețoasă a căutăturii sale. Descumpănit, voi a afla un reazăm, o încuviințare, puțină înțelegere. Dar de jur împrejur îl împresura un cerc de vrăjmăşie şi neînduplecare. Simți că nu mai poate ține piept atâtor potrivnici. Copleşit, fără a mai sta să cumpănească, se răsuci pe călcâie şi se năpusti spre tindă. Prin uşa rămasă întredeschisă se auzea, îndepărtându-se, călcătura sa apăsată, dar din pricina furiei paşii îşi pierduseră măsura, bocăniturile părând când mai dese, când mai rare şi mai şovăitoare.

Material cu drept de autor

Deşi toți se simțeau peste măsură de stânjeniți de cele petrecute, Poenaru nu părea de fel tulburat. Ştia de altfel că marele armaş era de destulă vreme lămurit asupra simțămintelor pe care i le purta ajutorul său. Deci, îşi zicea fostul ban al Craiovei, soarta acestuia era oricum pecetluită demult, în orişice clipă putând să se aştepte să fie mazilit, încât nu avea pricină să se învinuiască că i-ar fi pricinuit vreun rău. Chiar şi fără amestecul său, Toma ar fi fost alungat până la urmă. Deci care-i era vina?! Pe deasupra nu rostise nici un nume, vtori armaşul se dăduse singur de gol prin priveala pe care o pricinuise! Iar, la urma-urmei, el nu spusese decât adevărul! E drept că n-o făcuse la întâmplare, ci din dorința de a câştiga bunăvoința vel armaşului, dar nici din asta nu-şi făcea vină. Ipochimenul, adică Toma, greşise şi n-avea decât să plătească, că doar nu era să piardă el, Poenaru, din prea multă simțire şi gingăşie a cugetului, prilejul de a arunca nişte vorbe care-l puteau îndatora pe vel armaş şi-i puteau aduce din partea acestuia un folos peste ceva vreme. Oricum, fostul ban nu era omul care să se sfiiască sau să se ruşineze vreodată de mojiciile sale. Nu i se întâmpla nicicând să-i pară rău de cele făptuite, aşa că, neluând în seamă preschimbarea petrecută în starea sufletească a celor de față – care se arătau cu toții scârbiți şi zădărâți de clevetelile sale – se porni din nou pe istorisit şi hăcuit. De astă dată însă vorbele sunau nefiresc, sâcâitor şi de tot fățarnice. Radu Vărzaru fu şi el atins de neaşteptata prefacere a stării sufleteşti a celor din jur şi, apăsat de un adânc dezgust față de micimea cugetului omenesc, se trase în iatac.

Totuşi vel armaşul nu uită nici bănuielile veninoase ale vel spătarului Diicu, nici defăimările lui Toma, nici ațâțările lui Sava. Era însă mult prea isteț ca să nu-şi dea seama că trebuia să ascundă adânc în suflet toate simțămintele care-l încercau, prefăcându-se neştiutor şi

Material cu drept de autor

nepăsător de cele aflate. Fățăria era calea sigură de a-şi găsi locul printre cei de-o seamă cu el.

Pe logofătul de taină al domnului prinse a-l urî năprasnic. La început fusese vorba doar de o pornire încărcată de rea-voință, sâcâit fiind de bănuiala unei oarecare înrâuriri pe care acesta ar fi avut-o asupra domnului, în temeiul împrejurării că se găsea zi de zi în preajma sa. Ori i se părea de neîngăduit ca vorba unei slugi să se bucure de aceeaşi ascultare cu aceea a unui dregător de rangul întâi. De altfel această stare de nemulțumire era împărtăşit de aproape toți marii dregători, care nu vedeau cu ochi buni înțelegerea pe care Matei vodă o arăta diacului. (Culmea era însă că însemnătatea sa de înrâuritor al domnului era o simplă născocească a unor minți pizmaşe, închipuire întemeiată pe nişte părelnicii. Matei vodă nu era omul care să se lase mânuit prin vorbe şi aţâțări dibace!) Dar din clipa în care vel-armaşul începuse a crede că Sava îl iscodeşte şi-l pârăşte domnului, reaua-voință se preschimbă în amarnică vrăjmăşie. Cum nu găsise încă o cale de a-l nimici, i se păru mai potrivit să nu-şi dezvăluie gândurile şi simțămintele ce i le purta, ca să nu-l prevină cumva asupra a ceea ce-i pregătea. De aceea nu-i fu greu ca, a doua zi, când li se întretăiară drumurile, să-l întâmpine mieros.

Prilejul i se ivi în vreme ce-l căuta pe slugerul Socol, căci, pentru a-i da de urmă, se abătu şi prin logofeție, care-şi avea odăile în catul[68] de jos al palatului domnesc celui nou. Aici îl întâlni pe grămăticul de taină, care, cu o voce bătrânească, dădea lămuriri migăloase unui logofețel, desluşindu-i chipul cum să alcătuiască o diată. Armaşul se apropie şi-i lăudă, cu voce de oblăduitor, deosebita ştiință de carte. Sava întoarse capul spre el, ridicând mirat dintr-o sprânceană. Nu înțelese rostul unei asemenea purtări

---

[68] (*Înv.*) nivel al unei clădiri, etaj; *ex: Catul de jos = parterul.* – Din tc. **kat.**

Material cu drept de autor

binevoitoare, cu atât mai mult cu cât i se păru că în glasul armaşului desluşeşte şi o anume fățărealã ce-ar chiti un țel nelămurit. Era vădit că boierul nu era de fel mişcat de truda lor, de care neîndoios că nici nu-i păsa, ci năzuia către altceva. De aceea, prin câteva vorbe posace de mulțumire, îi retează morocănos avântul. Era prea bătrân ca să se mai grijească de viitor, care la drept vorbind încetase de a mai fi pentru el, aşa încât îşi putea îngădui să-şi mărturisească deschis părerile, fără să-i pese de urmări. Nu numai că încetase să se gudure pe lângă veliții de la Curte, dar totdeodată ajunsese nepăsător la propria-i preamărire, privind laudele bănuitor, socotindu-le spuse cu o anume țintă ascunsă. Numai domnului îi purta o deosebită prețuire, o cinstire vecină cu pioşenia arătată față de icoane. De altfel acesta era un simțământ adevărat, nemăsluit din dorința de a se face plăcut, simțire pe care îndelunga şi neîntrerupta apropiere de Matei nu făcuse decât să o întărească şi să-o sporească.

Armaşul fu nespus de atins de faptul că vorbele sale binevoitoare erau primite cu dispreț şi nepăsare. Dimpotrivă – socotea el –, acestea ar fi trebuit să-l măgulească pe diac şi să-l facă să se frângă în plecăciuni. Ori era de neînchipuit că cineva atât de neînsemnat putea să-i nesocotească lauda şi să nu se smerească în fața ei! Purtarea bătrânului, care i se părea peste măsură de semeață, îl rodea precum o ocară. O asemenea înfruntare n-o putea trece cu vederea şi se simți îndemnat să se răzbune. Din această clipă duşmănia sa se prefăcu dintr-o simplă stare răscolitoare de zădărâre zăvorâtă în adâncimea sufletului, într-o aprigă dorință de răfuială. De acum încolo nu va pierde nici un prilej de a-l batjocori şi de a-l săpa, hotărât să-i facă viața amară.

Şi cum nu mai avea ce să-i spună – căci răspunsul ursuz al moşneagului îi tăiase pofta de a mai adăugi ceva –,

Material cu drept de autor

armaşul o porni spre odaia învecinată în nădejdea de a-l găsi acolo pe slugerul Socol Cornățeanu. Nu-l află însă decât pe un logofețel de slugerie care, slugarnic şi îndatoritor, voi să-l însoțească în beciul cel mare al Curții, de sub casa cea veche, unde – zicea el – se găsea dus mai-marele său. Încă sub înrâurirea celor petrecute mai devreme, vel armaşul se lepădă de ajutorul său printr-o vânturare răspicată a mâinii.

Reîntors în ogradă, o porni spre foişorul palatului celui vechi şi după ce trecu de scara acestuia, se pomeni în fața uşilor grele, de stejar ale hrubei. Le împinse opintindu-se şi le despică numai atât cât să se poată strecura printre ele. După o scurtă şovăială se cufundă în bezna jilavă şi înfrigurată a chilerului. Un şirag de făclii cu pâlpâiri tremurătoare, care nu izbuteau să destrame pâcla de sub bolți, se afundau în hăul întunecat, micşorându-şi părelnic, pe măsura depărtării, flacăra. Luminițele se pierdeau parcă într-o nemărginire noptoasă fără fund. Văzduhul stătut, îmbibat de mirosuri vechi de mucegai, de vin, de afumături, ori de carne stătută îl pişcă în nări. Din beznă răsări de niciunde un chelar cu gândul de a-i aține calea, dar, cunoscându-l, îl îndrumă după voie spre cotloanele menite păstrării cărnii, aflate în grija slugerului. Pe pardoseala de bolovani şi cărămidă, paşii îi bocăneau a însingurare spăimântătoare, zvonul lor răsfrângându-se de bolțile zdravene, care nu se puteau osebi în negura groasă, învăluitoare.

Priveghind aşezarea în rânduială a zaherelei primite mai devreme, slugerul era destul de prins cu treaba, dar, ca să-i facă pe plac, se trase mai deoparte ca să poată sta de vorbă. Când, după câtăva vreme, armaşul voi să plece, Socol îl opri.

- După ştiința mea, biv vel serdarul Constantin Şerban parcă tot în hruba asta zace, zise el, părelnic într-o doară, şi arătă undeva spre adâncurile de întuneric.

Material cu drept de autor

Armaşul încuviinţă în tăcere, printr-o înclinare a frunţii.

- De multă vreme mă întreb cum ar putea fi ajutat ca să se sloboadă din iadul ăsta, gări mai departe Socol, dar pe şoptite, căci bolţile sporeau primejdios zvonul vocilor. Scăparea sa ar închipui o sfruntare a spătarului Diicu, a cărui fală trebuie puţintel tuşinată. Iar acesta ar fi un chip de a o face. De altfel primejdia care te-ar putea paşte, făcând-o, nici nu e prea mare...

- Oare?! se îndoi armaşul, însoţindu-şi întrebarea neîncrezătoare cu o strâmbătură atât de grăitoare a obrazului, încât Socol o putu desluşi chiar la lumina săracă şi tremurătoare a făcliei aninate de perete, deasupra lor.

- De altfel, sărmanul, nici nu e atât de vinovat încât să i se cuvină o osândă atât de aspră!

- Nu fi atât de sigur de asta; spătarul a avut grijă ca să dovedească potrivnicul!

Fu rândul slugerului Socol să se arate neîncrezător şi nedumerit. Celălalt se grăbi să se lămurească:

- Diicu a adus de curând la Curte pe un oarecare Vasile, fost, cu ceva vreme în urmă, vtori paharnic. Din câte am auzit e ginerele vel logofătului Radu Cocorăscu. S-ar putea să-l cunoşti.

- Da, îl ştiu! făcu Socol înnegurându-se.

Şi tocmai pentru că îl cunoştea – şi încă prea bine –, întrezărea aflarea unei veşti din cele mai rele. Fire noptoasă, lipsit de simţire şi de orice fel mustrări de cuget, te puteai aştepta la orice din parte-i.

- Ei, bine, fiind scos din slujbă şi umblând în ultima vreme mai mult pe la moşii, ar fi legat prieteşug cu serdarul Constantin, petrecând multe zile la conacul acestuia de la Dobreni. Acum, la îndemnul marelui spătar, a venit să-l pârască pe serdar cum că ar năzui la măririle coroanei, aducând, zice-se, chiar mărturii întru aceasta! Ori e ştiut că,

Material cu drept de autor

în urmă cu mulți ani, serdarul a mai fost învinuit de asemenea gânduri şi din pricina asta a şi fost osândit de Matei vodă cu mazilirea din slujbă. Aşa încât spusele acestui păhărnicel nu par chiar lipsite de temei. După câte am auzit, Măria Sa a plecat urechea la aceste izvodiri şi s-a mâniat peste măsură. Deci slabă nădejde de îngăduință, iar de iertare, nici vorbă!

- Atunci cu atât mai mult s-ar cuveni să i se dea o învățătură lui Diicu! Şi-o cale s-ar găsi, zise cu subînțeles vicleanul sluger. Aceea de a-l face scăpat pe serdar...

Stăruise anume asupra cuvintelor „a-l face scăpat", pentru a da de înțeles că aceasta stă în puterea auzitorului. Vărzaru pricepu pe dată unde bătea şi obrazul i se încrâncenă într-o strâmbătură plină de dezgust şi întărâtare. Necazul pățit cu cercetarea solilor moldoveni, care, în ochii lumii, trecea drept întâia sa nereuşită în trebile armăşeşti, îi era îndeajuns. Nu ținea să-i urmeze şi o a doua poticneală, ba încă una pe care să şi-o pricinuiască singur, cu bună ştiință! Două neîmpliniri care veneau una după alta – şi încă în trebi de care grijea însuşi domnul – i-ar fi ştirbit pentru totdeauna bunul nume ca dregător. Ori, de dragul unui viitor care nu se desluşea încă destul de sigur, nu era plecat să jertfească un prezent plin de făgăduințe. De altfel dacă se făcea acum de batjocură, şi-ar fi primejduit şi aridicarea viitoare, întrucât, pierzându-şi dregătoria şi însemnătatea, n-ar mai fi atras asupră-şi, în aceeaşi măsură, luarea aminte a fârtaților săi întru urzeli, căci aceştia nu l-ar mai socotit folositor pentru atingerea telurilor lor. Deci, vârându-se în povestea cu serdarul, steaua sa amenința să apună. Dar chiar dacă ar fi fost sigur că locul între uneltitori i-ar rămâne neclintit, iar plănuirile lor tainice ar fi izbândit – ceea ce nu era de fel sigur –, tot nu se simțea ispitit să urmeze îndemnurile slugerului. Teama de a pierde, fie chiar şi numai vremelnic, dregătoria îi încrâncena sufletul.

Material cu drept de autor

Armăşia, prin chipul ei întunecat, prin fiorii pe care-i isca, îi dăruia plăcerea unei puteri nemăsurat mai mari aceleia aflate în mâna unor boierii de rang mai înalt. Teama de iscoadele armăşeşti, de gealaţii ei, de grozăvia caznelor, de taina nepătrunsă care învăluia toate aceste cruzimi, năşteau, dacă nu înaltă preţuire şi cinstire, cel puţin o purtare prevenitoare, plină de băgare de seamă, chiar înaltelor neamuri de evghenicoşi ai ţării. Ori pentru el, fecior de zarzavagiu, faptul că trezea teamă în sufletele veliţilor de spiţa cea mai veche, care chiar dacă-l disprețuiau, nu putea să nu-l ia în seamă, era mai mult decât ar fi putut visa.

Dacă se alăturase urzitorilor, o făcuse numai din nădejdea de a se aşeza mai temeinic în dregătorie şi deci de a-şi prelungi cât mai îndelungă vreme aceste păcătoase plăceri de stăpânire asupra semenilor. Ori ceea ce voia slugerul din parte-i mergea împotriva năzuinţelor sale. De altfel gândul slobozirii biv vel serdarului Constantin Şerban, care, după cum se prefăcea Socol Cornăţeanu, i-ar fi trăsnit prin minte abia acum, pe neaşteptate, era mult mai vechi. Iscoadele îl înştiinţaseră pe Vărzaru că acesta fusese izvodit de către fărtaţii săi de urzeli, încă din răstimpul în care, prefăcându-se tare suferind, lipsise de la sfaturile lor. Pe atunci, văzând că din partea vel postelnicului nu venea nici un ajutor, cugetaseră că s-ar cuveni să găsească mijlocul de a înlesni fuga prinsului. Plănuirea însă nu putea fi făptuită fără reazămul său, întrucât el grijea, între altele, şi de privegherea temniţelor. De aceea încă de la început se gândiseră să-l înduplece să împlinească el cele ce puseseră la cale. Înştiinţat fiind asupra păsului lor, la întâlnirile cu ei, Radu se slujise de toată iscusinţa de care era în stare pentru a abate voroava de la cercetarea acestei pricini şi până în acea clipă izbândise a o ocoli. De astă dată însă, Socol se dovedise mai dibaci şi nu mai avea cum înlătura impasul unui răspuns făţiş, care nu putea fi decât o tăgadă răspicată.

Material cu drept de autor

Viclean fiind, socoti însă că, împotrivindu-se, ar fi putut să-i îndemne pe părtaşi să urzească fuga peste capul său, cumpărându-i vreun temnicer. Faţă cu această primejdie, îşi dădea seama că nu era prevăzător să-şi mărturisească fără înconjur părerile legate de această pricină.

Povestea cu serdarul era deci o pricină cu mai multe tăişuri, care îi putea pricini mulţime de necazuri, din mai multe părţi. În primul rând s-ar fi ales, dacă avea noroc, numai cu o năprasnică săpuneală din partea domnului. Dar se putea şi mult mai rău, plătind cu slujba sau chiar cu capul isprava! Pe de altă parte însă, neîmplinind voia uneltitorilor, ajungea la o ruptură cu aceştia. S-ar fi văzut astfel în năroada stare de a fi părăsit în aceeaşi clipă şi de stăpânire şi de uneltitori! Deci oricum o dădea, trăgea numai ponoase. Era deci mult mai înţelept ca, în această împrejurare, să tărăgăneze până ce va reuşi să găsească o cale de a se descotorosi de orice răspundere. Dar în acea clipă nici el nu-şi putea închipui ce era de făcut spre a ieşit din impas. Drept care, pentru a câştiga vreme, fără gând de a se ţine de cuvânt, făgădui că va căuta un mijloc de a-i împlini dorinţa. Îl rugă însă pe sluger să aibă răbdare, căci pripa putea zădărnici cele mai vajnice ţeluri. Serdarul Constantin era ferecat în cea mai aprigă temniţă de la Curte, îl lămuri el răbdător, spre a-l îndupleca. Ba i-o şi zugrăvi în vorbe, de parcă celălalt n-ar fi auzit zvonurile spăimântătoare care umblau în şoaptă pe seama ei. Era o hrubă fără ferestre, fără răsuflători, săpată în adâncul pământului, având o singură ieşire şi anume spre beciul acesta, al vechii case domneşti, rămase de pe vremea lui Mircea cel Bătrân. Ca să ajungi la ea străbăteai, printre butii, lăzi şi poliţe, toate bolţile, până în cotlonul lor cel mai îndepărtat. Aici aflai o odăiţă ferecată cu zăbrele, a cărei boltire nu trecea de înălţimea unui stat de om. După ce o străbăteai, te strecurai mai departe printr-o gaură în care nu încăpeai decât plecat de şale. Şi aceasta era

Material cu drept de autor

ferecată. Abia după aceea pătrundeai în tainița cea adevărată, care nu fusese închipuită ca temniță, ci slujea obişnuit de odaie de cazne, straturile de țărână de deasupra înăbuşind urletele celor schingiuiți.

- Ori, nu e lesne să faci scăpat pe cineva dintr-un asemenea loc! oftă vel armaşul cu prefăcută mâhnire şi-şi urmă vorba, înşirând mulțimea opreliştilor pe care le mai avea de întâmpinat un fugar.

Socotind că ar scăpa de sub paza temnicerului, prin mijlocirea sa ocrotitoare, prinsul era în primejdie de a se ciocni, nas în nas, cu vreun chelar. Dar chiar de va trece şi de acest hop şi va ieşi cu bine din beciuri, ceea ce nu era de fel simplu, avea de întâmpinat greutăți şi mai mari la străbaterea ogrăzii, căci trebuia să se ferească de a fi zărit de caraulele de la metereze şi de cele din jurul palatului. În cele din urmă trebuia să treacă de zidurile care împrejmuiau Curtea, care erau zi şi noapte privegheate de câteva sute de străjeri. A se cățăra peste ele era cu neputință, nu atât din pricina înălțimii, cât a pazei straşnice, oştenii privighetori umblând toată vremea prin spatele crenelurilor, pe un soi de ceardac care însoțea întăriturile pe toată lungimea lor. Poarta mare, cât şi uşița dinspre grădină, singurele locuri pe unde se putea ieşi, erau nu numai temeinic păzite, dar se aflau şi prea la vedere, cu deosebire cea dintâi. Deci din ogradă nu se afla cale de scăpare. Singura nădejde era ca fugarul să fie scos într-un butoi de vin sau de untură, când va pleca un nou convoi de sănii după zaharele, ceea ce nu se va petrece însă prea curând. Iar potrivirea clipei scoaterii din tainița în care zăcea, cu aceea a cărăuşiei era ea însăşi trudnic de făptuit... Dar chiar de se izbândea dosirea sa într-o butie, scoaterea sa din Curte nu se putea împlini decât în plină zi, în văzul tuturor!

După ce înfățişă atâtea piedici ca să îndreptățească o tărăgănare, care, chipurile, trebuia să le dea vreme de

Material cu drept de autor

temeinică chibzuială, armaşul, pentru a nu trezi vreo bănuială lui Socol, schimbă dintr-o dată felul de a privi lucrurile, devenind pe neaşteptate încrezător în izbândă şi înşirui şi o seamă de împrejurări prielnice, care, în parte, le precumpăneau pe cele dintâi. Întoarcerea vorbei nu era deloc întâmplătoare, ci izvora tot dintr-o socotință a sa. Se temea că şi încercarea de a tărăgăna i-ar putea îndruma pe părtaşi să pună ceva la cale fără ştiința sa şi peste capul său. Ori, spre a nu fi luat pe nepregătite, trebuia să-i ispitească să i se încredințeze întru totul. Înşirase anume mulțime de piedici, sporindu-le mult însemnătatea, pentru ca zăbava cu care se va pune în mişcare – căci până una-alta era hotărât să nu mişte un deget – să nu stârnească bănuieli; dar totodată se făcea a sârgui la născocirea unei plănuiri de fugă, pentru a hrăni credința că e la fel de îngrijat de soarta întemnițatului ca şi ceilalți fârtați.

- De scoaterea biv vel serdarului din chilia sa vor avea grijă temnicerii mei. După aceea însă e nevoință ca şi ajutorul domniilor voastre să se facă simțit. Butoaiele sau alte ascunzători trebuitoare pentru fugar, pentru a-l putea scoate nevăzut de la Curte, nu mai sunt în puterea mea, ci în a domniei tale sau în aceea a paharnicului. Deci orânduiți-vă şi voi oamenii de care vă puteți sluji în acele clipe! Trebuie să cugetăm însă bine fiece pas ce-l facem, căci un singur pocinog pecetluieşte şi soarta mea şi a fugarului, dar şi a domniilor voastre!

Socol Cornățeanu nu putu decât să-i încuviințeze spusele, deşi ceva nu-i plăcuse în purtarea armaşului. În primul rând nu-l încânta împrejurarea că Vărzaru îi aburca şi lui în spinare o parte a trebii, deşi el ar fi vrut ca totul să fie săvârşit numai de acesta. Apoi îl încerca şi un simțământ de neîncredere față de desluşirile ce i le da celălalt. Unele lămuriri prea păreau căutate şi fățărite. Oricum, la armaş ceva nu-i era pe plac, deşi prea limpede n-ar fi putut spune

Material cu drept de autor

ce anume. Zădărât, cercă să-şi dea seama ce presimț îl tulbura, dar nu găsi pricini temeinice care să-i îndreptățească îndoielile. Voind să alunge boarea acestei păreri nemulțumitoare, se gândi că era pesemne rodul trecerii prea neaşteptate a lui Vărzaru, de la îndoială şi împotrivire la credința în izbândă. Stăruitoarea înşiruire a numeroaselor oprelişti care-i stăteau în cale, era, la urma-urmei, nu atât dovada unei neputințe adevărate, cât a unei opuneri, pe care celălalt nu voia a o recunoaşte. Iar neaşteptata şi avântata scornire a unor căi de scăpare pentru serdar, față de a căror rodnicie îşi arăta deodată o prea mare încântare, nu putea stârni decât îndoieli şi mirare legat de sinceritatea sa.

*

La început, în clipa când fu înştiințat de cartea lui Mihnea, în vel paharnicul Hrizea din Bogdănei se dezlănțuise o aprigă ură împotriva vel armaşului şi a părtaşilor săi, purtare firească de vreme fusese adus silnic la cheremul lor, prin mijlocirea unor amenințări fără înconjur. Dar nici după ce se învoise cu aceştia şi scrise carte la Dârstor, nu se simțea mai împăcat. Îi era frică de urmările trebii în care fusese târât împotriva voii sale. Pe de altă parte însă îl ademenea şi târgul la care ajunsese parte, căci părea a-i făgădui mari foloase şi asta într-un răstimp nu prea îndelungat. Cumpănirea între ispită şi teamă începu să-l căznească chiar şi în somn, pricinuindu-i cumplite coşmaruri. Cel mai adesea se visa alături de pribeagul de dincolo de Dunăre – pe care, la urma-urmelor, nu-l văzuse în viața sa – legați cot la cot, ascultând cetirea cărții sale, care-l învinuia de hiclenirea domnului şi de josnică hainie. El se zbătea şi urla că este nevinovat, dar apărea marele armaş care, în loc să-i întărească mărturia legată de chipul silnic în care fusese nevoit să se împreuneze cu ei, îl țintuia

Material cu drept de autor

cu degetul arătător, prelung şi ascuțit ca un vârf de spadă şi, rânjind mulțumit, arăta că înclinarea spre urzeli colcăie din totdeauna în paharnic, iar el, în temeiul căderii ce o are, nu a făcut decât ceea ce se cuvenea ca s-o scoată la iveală şi să le arate tuturor adevăratul său chip. Dar cu trecerea vremii, nu numai că se împăcă cu împrejurările, ci chiar se cufundă cu mulțumire şi chiar cu plăcere în ele! Foştii prigonitori îi ajunseră buni şi iubiți prieteni, iar legăturile cu ei – foarte calde şi apropiate. Nu mai departe decât în răstimpii aceleiaşi zile – spre pildă – îi chemă la cină, înştiințându-i că le gătise o surpriză.

Dacă poftirea le stârni nedumerirea şi le iscă mulțime de întrebări, aşteptându-se la ceva cu totul osebit, seara, când se înfățişară la păhărnicie, nu-şi putură ascunde dezamăgirea, văzând că surpriza făgăduită era un anume Radu Toma Năsturel-Fierăscu – şi el chemat la chef. Acesta era doar mărunt slujbaş la postelnicie, iar musafirii erau nespus de nedumeriți, neputând pricepe ce-l apucase pe Hrizea să stârnească atâta vâlvă în juru-i. Era drept că flăcăul era feciorul vtori logofătului Udrişte Năsturel, preaînvățatul şi preaînțeleptul frate al principesei Elina, deci cumnat de-al domnului. Dar, cu toată înrudirea sa înaltă, prin rangul lipsit de însemnătate ce-l dobândise, ipochimenul ajungea cel mult la înălțimea unui copil de casă de-al lor.

De altfel – în temeiul unui obicei al vremii – cuconilor din casele de neam înalt, care îndrăgeau mai mult să se bucure de plăcerile vieții decât să trudească, li se dăruia slujba de postelnicel doar ca semn de cinstire, care să le dea un loc osebit în lume, ridicându-i deasupra altora, însă fără îndatorirea de a împlini şi vreo treabă anume, care să-i nevoiască a se speti în vreun fel pe lângă vreun dregător. Rangul ce-l dobândeau era deci numai de fală, încât feciorii fără căpătâi să se poată împăuna cu el spre necazul celorlalți

Material cu drept de autor

de-o vârstă cu ei. De altfel mulți dintre aceştia, atunci când îşi înfățişau în lume statul de la Curte, nici prin cap nu le trecea să se slujească de cuvântul „postelnicel", care li se părea cu totul neîndestulător, ci îşi ziceau plini de îngâmfare postelnici! Din păcate Radu Toma cam făcea parte din soiul acestora din urmă.

Ori, ca să fie tulburați de la trebile lor pentru un asemenea ipochimen, li se părea o glumă de prost gust. Dacă Socol Cornățeanu, mai subțire din fire, se feri să zică ceva, ştiind că Hrizea şi Radu Toma Năsturel erau întrucâtva neamuri, marele vistiernic Ghinea Țucala, furios, nu rabdă să tacă:

- Bine, măi, îl luă repede cu obişnuita-i grosolănie pe stăpânul casei, ca să mi-l arăți pe neisprăvitul ăsta mă scoseşi pe asemenea ger din casă?! Păi l-am văzut şi azi dimineață, cum îl văz de ani de zile, tot preumblându-şi, plin de fudulie, neprihănirea-i năroadă prin tindele palatului. Postelnicel a fost şi postelnicel e sortit să moară, deşi e nepot de frate al Doamnei! Numai poftă de şagă n-am acum!

Cum paharnicul se înnegură puțin, vel vistiernicul îşi dădu seama că a întrecut măsura – lucru care i se întâmpla destul de rar, fiind în chip obişnuit mult prea viclean şi şiret ca să dea cu bâta-n baltă –, drept care – spre a-şi drege scăparea – schimbă mlădierea vocii, prefăcând-o peste măsură de mieroasă:

- Să-mi fie cu iertare, mi se pare că ți-e cumva neam... N-am voit să te mâhnesc, da' nici asemenea şotii nu se cuvine a face!

- Da, mi-e nepot întări senin Hrizea, veselindu-se la gândul că putea da această numire unui bărbat cu câțiva ani mai vârstnic decât el. Nu te mânia jupâne, zise mai departe cu o voioşie molipsitoare şi-i făcu şugubăț cu ochiul, să vezi de nu mi-oi mulțămi mai pe urmă că te-am poftit!

Material cu drept de autor

La vârsta sa, lui Ghinea Brătășanu i se cam lehămetise de ştrengării, socotindu-le, plin de dezgust, nişte copilării nevrednice pentru un om aşezat. Dar, fără îndoială, paharnicul, folosindu-şi frumusețea chipului şi însufleţirea vorbei, ştia să se facă lesne plăcut, încât i se iertau uşor năzbâtiile. Cu toate acestea vel vistiernicul nu se putea împăca pe deplin cu gândul de a fi bătut zadarnic drumul. Era zădărât mai ales că-l târâse după sine şi pe feciorul său mai mare, Mihu, căruia îi vorbise de ceva vreme de uneltirea la care era părtaş, şi-i ceruse să i se alăture.

Cina curse searbăd din pricina lui Radu Toma Năsturel, holtei tomnatec, privit cu îndoială de meseni, care nu socoteau potrivit a vorbi de trebile cârmuirii de față cu un neam apropiat de-al domnului, de teamă ca nu cumva unele vorbe de duh, scăpate din întâmplare, să ajungă la urechea lui Matei vodă şi – după obiceiul clevetitorilor – încă într-o înfățişare răstălmăcită. Ori bârfirea stăpânirii fiind cu grijă ocolită, cu greu se mai putea găsi o pricină de taclale, care să stârnească cât de cât luarea aminte.

Numai cu multă osârdie reuşi Hrizea să mai însufleţească întrucâtva taifasul, istorisind, nu fără haz, isprăvile deşănțate ale petrecăreţului Vladislav de Belcini. Chefurile acestuia ajunseseră de pomină în târg, încât întreaga cetate chicotea pe seamă-i, împărtăşindu-şi mărunțişurile piperate ale încurcăturilor în care se vâra zi de zi din pricina haremului de ibovnice pe care-l ţinea, întâmplări temeinic îmbogățite cu înfloriturile povestitorilor. Chefliul izbândise să-şi toace avuția, adunată cu migală de străbuni, cu o patimă şi o stăruință care stârneau nespusă prețuire în rândul tinerimii. Socol, şi el afemeiat cu renume, se simți înțepat de batjocurile aruncate pe seama celor măcinați de slăbiciuni lumeşti şi mai ales trupeşti şi nu putu rabdă în tăcere canonul zeflemelelor, încât răbufni cu ciudă:

Material cu drept de autor

- Ei, da' ce aveți cu bietul creştin?! Ce, vouă nu vă e poftă? Dar nu puteți şi d'aia crapă fierea în voi de necaz! Vă urlă pizma în cugete! Iar, la urma-urmei, de tocat îşi toacă paralele sale, nu pe ale voastre!

- Iacătă, că nici cu domnia ta nu mi-e ruşine, îi râse Ghinea în nas. Că mai deunăzi îți făceau doamnele de la Curte socoteala, că odinioară, în trei ani reuşişi să zămisleşti vreo şase prunci. Şi tare se minunau ele, cum de s-o fi întâmplat aşa ispravă de mirare, de vreme ce nu se brodiseră nici unii a fi gemeni şi nici unul din ei nu dospise mai puțin de timpul legiuit de nouă luni!

Bârfelile care umblau pe seama vel slugerului oglindeau deplinul adevăr. Socol semănase ades vlăstare pe alăturea de soața sa de cununie, dar, părinte iubitor, îşi recunoscuse toate progeniturile şi le adunase sub acoperişul său. De greutatea atâtor naşteri şi de necazul odraslelor străine, Marula, nevasta dintâi, îi murise. Deşi bătrân, Socol nu suferise văduvia şi căută grăbit soață nouă. O găsi în chipul unei ardelence papistaşe, Varvara pe nume. Se luaseră cu cel mult un an în urmă şi pe dată o şi lăsase grea. Din toată spujina de progenituri pe care o zămislise, îi mai rămăseseră în viață vreo şaisprezece copii, iar el îi iubea pe toți cu aceeaşi dragoste, fără a face vreo osebire între ei. Dar cu toate isprăvile sale, Socol se socotea om foarte cuviincios, plin de virtute, vrednic de toată cinstea şi mai ales bărbat „de casă". Drept care răspunse batjocurii vistiernicului printr-o tăcere sfruntătoare, atât de obişnuită firii sale ghețoase şi bățoase, de velit de viță străveche.

Pe nesimțite băutura îi încinse. Radu Toma Năsturel, ca „flăcău" cam tomnatic ce se afla, fu osebit de măgulit că e luat în seamă de obraze care i se păreau nespus de alese, fiind mult mai presus de starea sa. Iar acest lucru făcu să-i dospească înfumurarea în suflet. Cugetările lui Ghinea asupră-i, atunci când la venire acesta dăduse cu ochii

Material cu drept de autor

de el, nu le auzise. Hrizea se cinstea stăruitor cu postelnicelul, îndemnându-l să golească ulcica până la fund, bărbăteşte, în vreme ce el, în ascuns, sorbea doar câte o înghiţitură. Era vădit că-şi pusese în gând să-l îmbete. Mesenii, înveseliţi, se lăsară prinşi de joc şi-l tot îmbărbătau pe feciorul lui Năsturel să mai golească un potir, în vreme ce-şi dădeau ghiontiri fără să se mai ferească. Acesta, furat de seninătatea şi mulţumirea beţivilor, nu mai era în stare să ia seama la asemenea semne de batjocură .

Intr-un târziu vel paharnicul se apucă să-l descoase:

- Măi nepoate, mi te plângeai că ai unele supărări care nu-ţi mai dau pic de linişte.

Ameţit şi cuprins de o neţărmurită încântare de sine, Radu Toma îl privi o vreme tâmp, fără să-l înţeleagă. Deşi era rodul unei creşteri alese, datorată preacărturarului său tată, vtori logofătul Udrişte Năsturel, socotit pe drept, obrazul cel mai învăţat de la Curte, flăcăul nu se ridica la înălţimea părintelui său. Dacă bătrânul trezea luarea aminte prin felul său ales şi cumpătat de a fi şi prin înalta sa şcolire, feciorul, deşi destul de dăscălit şi el, era departe de a se bucura de aceeaşi preţuire. Firea nestăpânită, necumpătată, repezită, pătimaşă şi nerăbdătoare, nu numai că nu reuşea să stârnească plecare pentru el, dar îl aducea adesea la gâlceavă cu lumea. Era totuşi îngăduit peste tot, întrucât se bucura de părtinirea făţişă a principesei Elena, mătuşa sa. Spre deosebire de măreţia şi seninătatea tihnită a tatălui, a cărui fiecare vorbă era ascultată cu sfinţenie – şi poate şi umbrit de acesta –, feciorul apărea, în parte pe nedrept, ca o fiinţă firavă, neliniştită, zbuciumată, ştearsă. Din nefericire, până şi înfăţişare îi era potrivnică. Avea capul mic şi colţuros, cusur pe care încerca să-l îndrepte purtând plete şi barbă, care să-i sporească cuprinderea ţestei. Pielea obrazului, uscată şi lipsită de culoare, atâta câtă se putea vedea prin

Material cu drept de autor

hățișul părului, se rotunjea peste fruntea scundă şi îngustă, spintecată de-a latul de câteva zbârcituri şi se pierdea în scobiturile adânci ale tâmplelor. Părul bogat, țepos şi creț, năvălind asupra obrazului din toate părțile, deşi tuşinat şi pieptănat cu grijă, tocmai din pricina îmbelşugării, năştea o privelişte tocmai potrivnică celeia dorite. E drept că părea a-i mări întrucâtva tigva, dar învedera, în schimb, micimea obrazului şi mai ales a frunții, ducând, în chip nedrept, la gândul că ar fi peste măsură de tânt. Ochii prea apropiați, mici şi sclipitori, nasul îngust, coroiat şi lucios, buzele subțiri, gura mică şi pungită erau icoana grăitoare a firii sale frământate, şovăitoare, veşnic la pândă, măcinată de îmboldirea pohfalei şi de măcinătoarea poftă de a fi slăvit. Aceste cusururi, de care Radu Toma nu era vinovat, îi deveniseră o piedică în calea împlinirii, căci, stârnind în juru-i o stare de nesuferire, făceau ca semenii să-l ocolească.

Deşi fusese primit de tânăr în slujbă la Curte, mulțumită înrudirii sale cu perechea domnitoare, nu izbutise să urce în ranguri, rămânând, după mai mult de cincisprezece ani, slujbaş de rând al postelniciei, sortit a sta alături de alte vreo zece-douăzeci de obraze asemeni lui, dar mult, mult mai tinere. Când, cu mult în urmă, i se dădu de înțeles postelnicului Constantin Cantacuzino că ar face o plăcere domnului dacă-l va îngădui în alaiul său, acesta, ca să-şi dovedească credința, se grăbise să-l primească. Deşi în răstimpul cât ținuse dregătoria schimbase cel puțin vreo zece postelnici de-al doilea – şi chiar la această vreme ținea nu mai puțin de cinci deodată –, niciodată nu-i trecuse prin minte să-l aridice pe Radu Toma la acest rang. Marele postelnic nu-i punea la îndoială istețimea, dar se întreba adesea dacă nu cumva este vorba doar de o răsfrângere a dăscălelii părintelui său, deci nu de o însuşire înnăscută, ci de una dobândită trudnic prin şcolire. Dar, chiar dacă n-o tăgăduia, vedea în ea un soi de unealtă diavolească,

Material cu drept de autor

dăunătoare şi primejdioasă, mai ales prin încărcătura de porniri vrăjmăşeşti ce părea a le purta în sine, în deplină nepotrivire cu înfăţişarea senină, prietenoasă, deschisă şi atrăgătoare a bătrânului Udrişte. Din această pricină se ferea de el, încredinţat că atâta vreme cât este ţinut în umbră, cusururile firii sale vor rămâne nevătămătoare. (Bineînţeles că lui şi domnului, postelnicul nu le putea mărturisi fără înconjur asemenea gânduri. Drept care, le lămurea ţinerea departe de treburile dregătoriei prin aceea că feciorul unei case atât de alese şi de făloase nu se cade să fie pus la muncă, la rând cu ceilalţi. Pentru el se cuvenea să trudească alţii. Pentru un obraz de seama sa slujba trebuie să fie doar un rang de pohfală, care să-i dăruiască un loc ales în cinul său şi nu pricină de obidă şi de griji!)

Dar chiar şi mai târziu, după ce se va slobozi de sub epitropia vel postelnicului şi va trece în tabăra potrivnică acestuia, luptând făţiş împotrivă-i – fapt care se va petrece peste numai câţiva ani –, aburcarea sa în ranguri nu va cunoaşte grăbire. Sorţii îi rămân şi atunci destul de firavi. Iar dacă, în cele din urmă, în ciuda tuturor opreliştilor, va ajunge mare ban, aceasta se va întâmpla foarte târziu, abia în ultimul sfert al veacului, în pragul bătrâneţii.

După ce Hrizea îi repetă de câteva ori întrebarea, Năsturel o pricepu şi se mâhni dintr-o dată.

- Adevăr grăişi! Iaca, mă încearcă de la o vreme mari necazuri. Auzi dumneata, eu, cel mai vechi sfetnic al postelniciei – dacă-l lăsăm de-o parte pe vel postelnic însuşi –, nu sunt preţuit în măsura cuvenită mie! Ajung ţângăii să mi-o ia înainte!

- Da' ce-ai pătimit, nepoate? Zi mai lămurit, ca să pricepem şi noi!

- Vorbeşti şi domnia ta de parcă n-ai vedea!

- Ce să văd?

Material cu drept de autor

- Păi, nedreptatea ce mi s-a făcut. E strigătoare la cer! Domnul a orânduit aridicarea unui nou vtori postelnic. Şi iaca trăgeam nădejde că o să mi se facă în cele din urmă cinstea de a mi se dărui mie acest rang care mi se cuvenea, că doar sunt om sârguincios şi cu ştiinţă multă şi trudesc de atâta amar de vreme în trebile acestei dregătorii, de le ştiu pe toate pe degete! Făcusem, slavă Domnului, destule ca să mi se cuvină o răsplată. La drept vorbind răsplată este puţin zis. Pentru încurcatele trebi pe care numai eu singur am fost în stare să le dezleg şi să le împlinesc, eram vrednic de recunoştinţă! îşi lăudă nepotul domnesc, tot mai aprins, sârgul jertfit. Ehei, nu sunt doi ca mine acolo! zise el mai departe, în vreme ce Hrizea se plecă spre meseni şi-i hăcui a batjocură vorba:

- Slavă Domnului! Că şi unul e de ajuns. Dacă ar fi fost doi, cred că bietul postelnic şi-ar fi luat lumea în cap!

Radu Toma îl auzi, dar nu fu în stare să-l înţeleagă şi, cu limba împleticită, se reînturnă la grija sa:

- Dar cine să-mi poarte recunoştinţă? Postelnicul Cantacuzino?! Zadarnică nădejde. I s-a părut mai potrivit să aridice la aşa slujbă de seamă pe un neisprăvit, un coate goale abia venit de la ţară, care ştie doar a se gudura şi a linguşi, dar nu-l prea vezi înhămându-se la muncă temeinică, aşa cum fac eu! Odată şi odată o să-i pară rău că pierde dragostea unui om sârguincios ca mine, dar o să fie prea târziu când şi-o da seama!

Era, din partea lui Radu Toma Năsturel o nerozie, care arăta cât de beat putea fi, când îşi închipuia că un dregător de întâiul rang o să fie zguduit şi copleşit că pierde preţuirea şi credinţa unui ipochimen care pentru el nu avea nici o însemnătate, putând oricând găsi alţii, zeci, – şi poate unii chiar mai vrednici şi mai iscusiţi – cu care să-l înlocuiască! Auzitorii se veseleau închipuindu-şi privelişteа disperării lui Constantin Cantacuzino, care-şi smulgea părul

Material cu drept de autor

din cap de necaz că l-a pierdut pe Radu Toma, dimpreună cu toate simțămintele de bine care i le purta. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât tomnaticul flăcău, după cât se părea, de pe acum îi cam stătea ca sarea în ochi.

- Pe cine a ales în locu-ți? stărui gazda, ca să-i dezlege limba.

- Iaca, un terchea-berchea răsărit de nu se ştie unde! Un ipochimen care cu fățărnicia şi linguşeala a câştigat încrederea stăpânului, iar acesta, orbit, îi răsplăteşte acum ipocrizia, călcând dreptul meu în picioare!

- Poate că e destoinic băiatul! îl întărâtă din nou Hrizea.

- Ce? Destoinic?! Tot ce-a făcut el aş fi putut face şi eu! Ce mare lucru să duci o carte în Ardeal?!

- Dar poate că trebuia să grăiască craiului şi unele din gură...

- Le ştiu bine şi pe astea, doar de aceea am stat atâta vreme la postelnicie.

- Oare? se îndoi ipocrit Hrizea spre a-l zădărî.

- Cum să nu pot? Vrei să-ți arăt?!

Acum înțeleseră mesenii care era surpriza ce le fusese făgăduită. Se părea că vor avea, în cele din urmă, prilejul de a afla adevăratele dedesubturi ale negustărilor cu craiul Ardealului.

- Ei bine, aflați că Vasile vodă Arbănaşul năzuieşte să se înstăpânească şi în țara asta a noastră. Solia pe care ne-a trimis-o trebuia, la drept vorbind, să ne cheme la război. Văzând acestea, Matei vodă a căzut la învoială cu Rákóczi să preîntâmpine primejdia, doborându-l pe moldovean. Singuri n-ar fi avut spor, căci, în primul rând, le trebuia o pricină vrednică de luat în seamă ca să poată năvăli asupră-i. Apoi un atac, chiar întemeiat, n-ar fi fost privit cu ochi buni de nici una dintre puterile învecinate. Slujbaşii seraiului din Țarigrad prețuiesc mult prea mult galbenii lui

Material cu drept de autor

Vasile vodă, ca să se învoiască a-l pierde. Leahii sunt câştigaţi prin Radziwill, ginerele arvanitului[69]. Apoi cazacii îi sunt părtaşi de când s-a încuscrit cu hatmanul lor. Dar spre norocul lor, domnul nost şi principele Ardealului au aflat că unii din cei mai de seamă dregători ieşeni stau să se ridice asupra stăpânului lor. Atunci au hotărât să le fie de reazăm. Dacă în Moldova se dezlănţuie o răzmeriţă, cotropirea, în loc să se înfăţişeze ca un mers spre tulburare şi neorânduială, îmbracă chipul potrivnic, de sârg menit să reîntoarne liniştea şi pacea între fruntariile ţării. Năvala se îndreptăţeşte astfel pe deplin, chipurile trebuind să preîntâmpine întinderea răului dincoace de hotare! Deci la adăpostul dezvinuirii că se apără, că doresc binele de obşte şi că ocrotesc împăcarea, buna rânduială, pacea şi cele legiuite – deci din îndemnul celor mai de laudă simţăminte – îşi înfăptuiesc gândul viclean de a năpădi Moldova. De altfel vor zice ei, nici leahii, nici marea împărăţie a păgânilor şi nici răzvrătitorii cazaci nu puteau răbda o zaveră în coasta lor – deci şi ei ar fi datori să recunoască îndreptăţirea şi chiar nevoia unui amestec binefăcător. Deşi, la urma-urmelor, ardelenii şi unchiul Matei nu-şi fac decât poftele, nimeni nu le va putea pune în seamă vreo vină, ei împlinindu-şi, chipurile, numai datoria plini de spăşire. Ba nu se vor sfii să arate că celelalte puteri chiar le sunt datoare de recunoştinţă, căci le scutesc de cheltuielile şi osteneala unui război care să îndrepte necazurile şi tulburările! Iar între cei care s-ar cuveni în primul rând să le fie mulţumitori ar trebui să se numere puterea ocrotitoare a Preaînaltei Porţi a Devletului, ocârmuitoare a lumii celeia văzute. Trebuie să îmi daţi dreptate că e o întoarcere peste măsură de dibace şi de meşteşugită, la care pesemne nimeni nu s-ar fi aşteptat şi de care eu nu sunt de fel străin! se lăudă Radu Toma cu spăşenie căutată, deşi nici măcar nu i se ceruse vreodată

[69] (*Înv.*) Albanez. Din ngr. **arvanítis.**

Material cu drept de autor

părerea. Aşa că, după cum se vede, în curând trebuie să ne aşteptăm la război... Iar Badea Bălăceanu nu are altă însărcinare, decât aceea de a mijloci încheierea înțelegerii asupra acestui lucru dintre domnul nost şi craiul Gheorghe Rákóczi. Ori atâta aş fi putut face şi eu, cu atât mai mult cu cât o seamă dintre cele plănuite erau izvodite de mintea mea! minți el din nou cu seninătate. Dar în vremile de azi n-ai de la cine să te aştepți la dreaptă recunoştință.

- Dar cine sunt boierii aceia moldoveni răzvrătitori? întrebă iscoditor vel slugerul.

- Asta nimeni nu ştie, afară de Măria Sa şi poate de încă vreun suflet sau două din țară, de-al de biv vel vornicul Dragomir din Plăviceni! răspunse plin de sine tomnatecul flăcău, încercând să-l țintească cu priviri rătăcite. Dar nu poate fi vorba decât de dregători de cel mai înalt rang! stărui el cu înfumurare. O spunea cu nemăsurată venerație, obişnuită celor de treaptă joasă când vorbesc de cei pe care-i socotesc cu mult mai presus de ei. Uita că în fața sa nu se găseau unii de teapa proastă a postelniceilor în mijlocul cărora hălăduia, ci boieri de cel mai înalt rang, deci nu chiar fitecine!

- Săracul de tine! îl căina Hrizea, prefăcându-se a-i ține partea. Şi te laşi călcat în acest chip în picioare?!

- Da' ce-aş putea face? se văită cu voce plângăreață amărâtul slujbaş.

- Să-l înveți minte pe acest Bălăcean! Să-i dovedeşti nedestoinicia.

- În ce fel? deveni Radu Toma mai atent.

- Fură-i cărțile cu care vine din Ardeal şi dă-le vrăjmaşilor săi. Ba mai mult, înlocuieşte-le cu cărți ticluite, care să strice negustările cu craiul. Astfel, fără de îndoială că îl vei nimici pe acest sforar înşelător, care-ți răpeşte drepturile.

Material cu drept de autor

Deşi beat, Radu Toma prinse gândul cu toată fiinţa sa, iar mai târziu acesta îl va frământa stăruitor, fără ca să-şi mai dea seama cum îi fusese strecurat în minte. Dar atunci, seara, îl mai încercă o şovăială, căci în felul sau era cinstit.

- Bine, dar marele postelnic o să se mânie! Va cădea poate şi el la prigoană domnească...

- Şi ţi-o fi părând rău, după ce s-a purtat atât de mârşav cu tine! E firesc să-i întorci răsplata după faptă!

Pesemne că vicleana povaţă, răscolind şi trezind din adormire nişte simţăminte mai vechi, i se înfipse adânc în cuget, căci în zilele următoare începu să izvodească cu înfrigurare căi de a zădărnici neguţările cu Ardealul. Orbit de setea sa pătimaşă de răzbunare, uită că este nepotul domnului (lucru de care, la urma-urmelor, nu se sfiise a se sluji spre a dobândi o seamă de hatâruri) şi că cel puţin în temeiul împrejurării că erau neamuri, dacă nu din pricini de alt fel, se cădea să fie una cu Matei vodă. Trăind parcă în vis, prinse a făptui o seamă de lucruri dăunătoare unchiului său, ca împins de o voinţă străină. Uită că mai presus de cearta sa cu Bălăceanu stăteau nevoile ţării şi nu-i păsa că le va aduce ştirbire, că va pune piedici domnului în plănuirile sale, că-i va pricinui pagube şi supărări. Toată fiinţa îi era subjugată de josnica sa poftă de răfuială, încât, pentru a se răzbuna era plecat să uite de toate ponoasele pe care le putea pricinui.

În seara sindrofiei nu fusese încă pe deplin pătruns de îndemnurile şi simţămintele pe care mesenii i le picurau cu viclenie în suflet, ci o ţinu tot într-o văicăreală neputincioasă. Vistiernicul şi slugerul îi cântau în strună, căinându-l în bătaie de joc, alăturându-se prin aceasta lui Hrizea, dar Radu Toma, copleşit de nemărginirea nenorocirii sale şi învăluit de negura deasă a aburelilor băuturii, nu simţi zeflemeaua, ci era încredinţat că e vorba

Material cu drept de autor

de o părtinire adevărată. Sufletul i se topea de înduioşare, văzând că găseşte atâta înţelegere la asemenea feţe alese!

Armaşul se trase de-o parte posomorât. Îl încerca un simţământ de nemulţumire. Nădăjduise să păstreze pentru sine mai multă vreme taina legăturilor dintre Ungrovlahia şi principatele învecinate, pe care începuse a le bănui. Rămânând între uneltitori singurul cunoscător al ţelurilor adevărate ale lui Lupu vodă şi al prepuselor răspunsuri la aceste plănuiri care erau de aşteptat din partea lui Matei vodă, gândise că îşi va putea mânui din umbră copărtaşii, câştigându-şi un loc de mai mare însemnătate printre ei.

Dar împrejurările îi zădărniciseră visele. De altfel îşi da seama că făcuse şi o alta greşeală. Copleşit de grijile şi temerile din ultima vreme, slăbise vremelnic legăturile cu ceilalţi fârtaţi şi aceasta tocmai într-un răstimp în care numărul atârnătorilor sporise destul de mult, aşa încât dăduse celorlalţi prilej ca să i-o ia înainte cu numărul celor pe care-i atrăseseră. Prin aceasta îţi sporiseră trecerea în paguba sa. Amărât, îşi cuprinse copărtaşii într-o privire, cântărindu-i din ochi pe fiecare în parte, pentru a-şi da seama ce sorţi mai are în a-i aduce sub înrâurirea sa.

În afară de Socol Cornăţeanu, de vel paharnicul Hrizea din Bogdanei, de vel vistiernicul Ghinea Brătăşanu, poreclit Ţucala – adică Olarul – şi de el însuşi, care erau divaniţi, toţi ceilalţi erau ori foarte tineri şi deci abia numiţi în dregătorii lipsite cu totul de însemnătate, ori bătrâni ce fuseseră prigoniţi de la Curte, care prin urmare se bucurau de o greutate destul de scăzută în trebile de obşte.

Intre cei dintâi se numărau o seamă dintre feciorii mai mari ai înfrăţiţilor săi. Dar pe aceştia, – lăsându-l de-o parte pe propriul său băiat, Constantin, de curând ajuns căpitan de roşii – nu avea temei să creadă că-i va putea aduce sub ascultare sa. Ei se găseau sub înrâurirea părinţilor

Material cu drept de autor

lor. La fel de puțini sorți avea şi în privința altor câtorva copărtaşi aleşi dintre dregătorii mai mărunți, chiar dacă nu erau neam cu vreunul dintre fruntaşi. În rândul lor se număra spre pildă Părdescu Pană, mic postelnic, – deci fârtat şi prieten al lui Mihu Brătăşanu, feciorul vistiernicului –, ori mult mai vârstnicul Greceanu Drăghici, vtori vistiernic, deci ajutorul lui Ghinea. Ei trecuseră deja de partea vel vistiernicului şi se simțeau legați de casa acestuia.

Mai încrezător putea fi, că va izbândi a-i atrage de partea sa pe cei prigoniți de stăpânire, precum biv vel postelnicul Mano, vechi şi aprig vrăjmaş al lui Matei, împotriva căruia luptase de pe vremea lui Leon vodă, lucru pentru care boierul fuse silit să plătească cu vârf şi îndesat. De altfel duşmănia era de ambele părți. Dacă se pricepea să-l încredințeze pe Mano că-i împărtăşeşte ura, acesta, de bună seamă, se lăsa lesne mânuit. De când i se îngăduise să se reîntoarne în țară, nu făcea decât să-şi cheltuiască vremea şi banii cu defăimarea voievodului şi devenea robul celuia care-i împărtăşea patima.

Li se alăturase şi Barbu Poenaru – omul unor înălțări şi căderi care stârniseră vâlvă la vremea lor –, dar acesta le cam ocolea sfaturile, ferindu-se a se prinde prea mult în urzeală, pentru ca, oricând, la nevoie, să se poată răsuci în loc. Era mult prea viclean şi prea schimbător ca să se lase prins în nişte învoieli care nu-i mai lăsau cale de întoarcere. Deci pe el nu se putea pune temei.

De asemenea Stroie Leurdeanu şi fostul său sfetnic de ajutor, Radu Fărcăşanu, scoşi prin leatul 1651 de la vistierie, întrucât fuseseră dovediți că furaseră din haznaua domnească, puteau fi şi ei de bună seamă câştigați, cu atât mai mult cu cât, era vădit că nu-l sufereau pe Ghinea Țucala şi nici pe Greceanu Drăghici, urmaşii lor întru dregătorie, din pricină că aceştia primiseră ceea ce li se luase lor. (E drept că se fereau să o arate, căci, fiind acum

Material cu drept de autor

copărtaşi cu aceştia din urmă, era lipsit de noimă să pricinuiască zâzanie. Dar simțămintele potrivnice nu lipseau! De altfel se şuşotea că pâra care le pricinuise prăbuşirea ar fi fost izvodirea lui Ghinea, care – culmea – era cumnatul lui Fărcăşanu, unul dintre cei învinuiți. Clevetitorii istoriseau că cel dintâi, în temeiul înrudirii cu cel din urmă, ar fi şi aflat de la acesta despre hoțiile făptuite, căci pe acesta, la o beție, tot lăudându-se, îl luase gura pe dinainte. După chef Ghinea s-ar fi grăbit să aducă la știința Măriei Sale toate cele aflate, anume ca să-şi surpe cumnatul şi pe mai-marele său. Iar după căderea lor, sârguise, nu fără folos, să le ia locul. De bună seamă că zvonul va fi ajuns şi la urechea celor doi, încă o pricină de a se îndepărta de cel care le luase dregătoria.)

De altfel, tot de la vistierie fusese alungat – dar cu mai mulți ani în urmă – şi boierul Gheorghe Caridi, grec de felul său. Nici acesta nu s-ar fi învoit cu epitropia lui Ghinea, cu toată obârşia elină a acestuia, tocmai pentru că vedea în el pe unul dintre aceia care trăseseră folos de pe urma nenorocitei sale maziliri. Deci şi el putea fi câştigat. Trăgându-i de partea sa pe toți aceştia, îşi zise Vărzaru, putea să-şi alcătuiască în sânul uneltitorilor o ceată care să se afle sub ascultarea sa, prin mijlocirea căreia să-i poată înrâuri şi chiar mânui pe copărtaşii cei mai însemnați dintre urzitori. În temeiul dorinței de a-i subjuga, fârtații îi deveneau din prieteni totodată şi potrivnici. Deci în totul putea aduce sub epitropia sa mai bine de o treime dintre cei cu care era înțeles. Ar fi izbutit astfel a dobândi un fel de stăpânire asupra tuturor.

Vistiernicul se dovedea cel mai de seamă potrivnic, el având înrâurire asupra a vreun sfert dintre părtaşi. Dar, din păcate, dacă câştigarea unora dintre aceştia şi dobândirea locului râvnit în taină între ei erau pentru armaş înfăptuiri de viitor, pentru vistiernic ele erau lucru

Material cu drept de autor

împlinit. Şi chiar dacă numărul celor câştigaţi de acesta din urmă era mai mic decât al acelora la a căror alipire năzuia el, Ghinea era singurul potrivnic demn de luat în seamă, putându-i primejdui întâietatea. În ce-l privea pe Socol, acesta se putea întemeia cel mult pe feciorul său – căruia pare-se că-i dezvăluise toate tainele uneltirii –, dar progenitura nu-i era un sprijin temeinic, căci părea departe de a-l asculta orbeşte. Slugerul rămânea deci un însingurat şi prin urmare nu-i primejduia înstăpânirea asupra ortacilor. Hrizea nu era nici el – acum cel puţin – un potrivnic de care să se teamă, nepărând a năzui să-şi alcătuiască între ei un pâlc de fârtaţi care să asculte nemijlocit de el.

În vreme ce Radu Vărzaru îşi făcea astfel de socoteli viclene, ceilalţi, fără să-i ia posomoreala în seamă, se veseleau peste măsură pe socoteala lui Radu Toma Năsturel. Din priviri, nu fără răutate, se învoiseră să-l îmbete şi, care mai de care, îl îndemnau să golească ulcică după ulcică. Bietul postelnicel ajunse într-o asemenea stare, încât nu mai ştia de sine şi, ajuns în culmea fericirii, râdea prosteşte, fără pricină. În cele din urmă, lehămetindu-li-se de acest joc, pe muteşte, se înţeleseră să scape de el şi-l sfătuiră să plece acasă, dar, încăpăţânat, feciorul nu se dădea dus. Fu trebuitoare multă stăruinţă până ce se lăsă înduplecat să se încredinţeze slugilor care-l scoaseră pe sus din odaie. De altfel la despărţire se arătă peste măsură de mişcat, căci, cu ochii cuprinşi de lacrimi de recunoştinţă pentru înţelegerea găsită, mărturisi, copleşit de adânci păreri de rău, că tare ar mai fi rămas între ei. Când îl lepădară în rădvan, pe pernele moi îmbrăcate în catifele, topit de înduioşare şi mâhnire, Radu Toma începu să plângă în hohote şi să se jelească de nedreptatea sorţii. Plecarea sa le îngădui mesenilor să lase de-o parte fereala, căci de abia de acum puteau vorbi deschis de cele ce-i dureau, fără ocolişuri măiestrite sau subînţelesuri subţiri şi greu de desluşit.

Material cu drept de autor

- Purtarea uneltitorilor moldoveni ar putea să ne slujească de pildă şi de îndemn, încercă Ghinea a scoate unele învățăminte din cele auzite. Noi înşine ar trebui să fim mai îngrijați de legăturile noastre cu țările învecinate. Ori în ceea ce priveşte trebuşoara asta n-am făcut nimic, ori mai nimic!

- Ba, mai rău, am reuşit să ne împotmolim! oftă înveninat Hrizea, uitându-se a mustrare spre armaş, care şedea morocănos de-o parte. Înțelegerea încheiată cu solia moldovenilor a fost mai mult decât o greşeală sau o neîmplinire! Ne-am lăsat traşi pe sfoară. Aşa-zişii noştri părtaşi, prin solul cu care neguțam, lăsându-ne să credem că ne ajută să-l înălțăm domn pe Radu Mihnea, ținteau la drept vorbind să se slujească de noi numai ca de nişte simple unelte pentru surparea lui Matei vodă, dar nu în folosul nostru, ci în acela al stăpânului lor! Noi nici nu eram luați în seamă! Iar năzuințele noastre cu atât mai puțin! După ce ne împlineam menirea, pe care nici n-aveam voie a o bănui, am fi fost zvârliți de-o parte ca nişte cârpe stoarse! Datorită unei nesocotințe de neiertat, ne aflam pe cale de a deveni doar nişte unelte neştiutoare în slujba unor țeluri străine, care numai pe dinafară semănă întrucâtva cu ale noastre. În timpii ce vor veni, s-ar cuveni să ne dovedim mai înțelepți şi mai prevăzători şi să nu ne lăsăm târâți la voia întâmplării.

Cum Hrizea, cât vorbise, nu-l slăbise pe armaş din priviri, îndrumând şi luarea aminte a celorlalți asupră-i, acesta îşi ieşi din sărite. Înțelese că prin această purtare era mustrat – e drept că în chip nemărturisit –, că din îndemnul său se întâlniseră cu solii. (Adevărul era că, la drept vorbind, vel vistiernicul izvodise gândul de a neguța cu moldovenii; dar vremea scursă şi împrejurarea că cele făptuite de armaş fuseseră hotărâtoare făcuseră ca să apară credința, că de la acesta din urmă ar fi pornit îndemnul. Cum lucrurile ieşiseră prost, iar la mijloc nu era vorba de a culege mulțumiri din

Material cu drept de autor

partea celorlalți, ci dimpotrivă, vistiernicului – deşi acesta ştia bine adevărul – îi era pe plac întorsătura intervenită şi nici nu se gândea să ceară pentru sine părinția născocirii.) Dojana, deşi subînțeleasă şi părelnic nelegată de numele cuiva din cei de față, îl zădărî peste măsură pe armaş, nu atât din pricină că ar fi fost învinuit că prin el moldovenii cercaseră să-i păcălească, cât din aceea că îi era ciudă că taina asupra țelurilor adevărate ale lui Lupu fusese dezvăluită prea devreme, înainte de a fi avut vreme să tragă un câştig aparte de pe urma ei, aşa cum îşi făcuse socoteala. Mânios, dori să-i dea paharnicului un răspuns atât de usturător, încât, din numai câteva cuvinte, să-l aşeze la locul său, laolaltă cu ceilalți meseni. Dar, negăsind nişte vorbe mai acătării pentru aceasta, sfârşi prin a rosti, cu glas țâfnos, o judecată care aducea mai mult a dezvinuire plângăreață, decât a probozeală zdravănă; deci era cu totul altceva decât ceea ce țintise:

- Nu văd ce vi se pare atât de vinovat în cele pe care le-am făptuit noi!

Şi stărui anume şi cu subînțeles asupra cuvântului „noi", ca o îndreptare la învinuirea paharnicului, care, după cum pricepuse, îl țintea, dintre toți, numai pe el.

- De vreme ce nemulțumiții din Moldova caută sprijinul voievodului nostru, fapta noastră apare cât se poate de firească, căci nu am făcut decât ceea ce au săvârşit şi ei, la rândul lor, dar dinspre cealaltă parte! Ce vină avem noi – din nou stărui asupra cuvântului „noi" ca să dea de înțeles că abate de la sine orice mustrare care i s-ar pune numai lui în spinare – că Matei vodă s-a purtat aşa cum chitiseră ieşenii, în vreme ce Lupu, la drept vorbind nu el, ci sluga sa, cu care am avut de a face, a cercat să ne păcălească, dar, precum se vede, nu a izbândit. Deşi fățăria moldovenilor e dovedită, chitesc că nu e nimerit să ne lăsăm păgubaşi de a neguța cu ei. E de ajuns să sucim jocul. Ştiindu-le acum gândurile

Material cu drept de autor

adevărate, să-i lăsam pe ei să-şi secătuiască puterile cu clătinatul scaunului, noi stând frumuşel de-o parte. Când Matei vodă şi oblăduitul său sunt pe cale de a se prăvăli, sărim şi noi şi întoarcem sorții în câştigul lui Radu Mihnea şi deci într-al nostru. Ştiința ce o avem asupra urzelii care se rostuieşte la Iaşi este cheia pe care ne putem întemeia spre a izbândi. Putința surpării lui Lupu în clipa când pare învingător se va împlini tocmai prin aceasta!

- Pentru a încurca trebile n-ar fi poate făr' de folos ca să-l înştiințăm de pe acuma pe Lupu asupra primejdiei ce-l pândeşte, făcu Ghinea, pătruns deodată de simțământul că e blagoslovit cu o deosebită dăruire a cugetului său născocitor. Ba mă gândesc chiar la o negutare de alt fel. Îi făgăduim să-i dezvăluim urzitorii, dacă în schimb va lăsa scaunul lui Mihnea, dându-i acestuia ajutor cinstit.

- Bine, dar nici nu-i cunoaştem! făcu disprețuitor armaşul. Cum să vinzi ceea ce n-ai?!

- Ei, asta-i acum! făcu vel vistiernicul, care avea îndeajuns de multă pricepere la asemenea alişverişuri necurate. Vasile vodă n-are cum şti că noi habar nu avem de nimic! Şi nu strică să ne slujim de împrejurarea asta. Însemnat şi îndestulător este să-l facem să creadă că am şti foarte multe. Dar totodată să tărăgănăm cât s-o putea a mărturisi ceva, ca să nu ne dăm de gol prea devreme...

- Mă îndoiesc că domnul de dincolo se va lăsa atât de lesne îmbrobodit! Mă tem că, vorbindu-i de tulburătorii din țara sa, mai degrabă nu ne va crede! Îşi va închipui că născocim povestea pentru a-l îndatora şi a-i câştiga bunăvoința. Dar se poate şi mai rău. Aflând de vânzători, nu-i cu neputință ca să-i găsească singur şi să nu mai aibă trebuință de noi. Ți-aş da mai degrabă dumitale dreptate, armaşe, când spui că Vasile vodă trebuie lăsat să fie măcinat de ai săi la el acasă, iar aici să-l macine pe Matei vodă, ca apoi să-i isprăvim pe amândoi, pe cel din urmă nemijlocit,

Material cu drept de autor

iar pe celălalt prin fârtații noşti uneltitori de dincolo! spuse Hrizea, trecând peste pornirea de o clipă, care-l ridicase împotriva lui Vărzaru. Înştiințarea lui Lupu ar putea pricinui nimicirea împotrivitorilor de la Iaşi şi deci ar zădărnici măcinarea puterii sale din lăuntru. Ori asta ne-ar păgubi în primul rând pe noi.

- Poate că pe undeva aveți şi ceva dreptate, deşi nu e lipsit de primejdie a mânui astfel trebile. Spre pildă mă gândesc că răzmerița de dincolo ar putea să se dezlănțuie prea devreme, iar Lupu ar putea fi nimicit înainte de a-l fi măcinat îndeajuns pe Matei. În asemenea împrejurări stările din Moldova nu numai că nu ne mai sunt cu nimic folositoare, ci chiar ne vor dăuna. Învingător prin izbânda zaverei, domnul nostru, care-i stă în spate, va fi şi mai greu de clătinat din locul său. Ba chiar spătarul Diicu va ieşi întărit din toată povestea. Fără îndoială lui i se va încredința cârmuirea oştirii de ajutor pentru zurbagii. Iar când se va reînturna încununat de slava izbânzii, renumele său va spori îngrijorător. Vă dați seama, cred, că asta ar însemna risipirea planuirilor noastre! De aceea zic că uneltitorii moldoveni nu trebuie să câştige în nici un chip! Înfrățindu-ne cu Vasile vodă şi înştiințându-l din vreme, nu numai că am preîntâmpina o asemenea nenorocită stare a lucrurilor, dar vom ațâța mai aprig duşmănia dintre cei doi domni! stărui îndărătnic Ghinea, înturnându-se la chibzuințele sale de mai dinainte, dar cu judecățile întrucâtva schimbate. Numai dacă uneltirea veliților moldavi e zădărnicită, Matei va ieşi în pierdere! Ori noi ce altceva năzuim?! Deci, oricât de fățarnici ar fi solii şi oricât de respingătoare planuirile principelui lor, socotințele noastre ne cer ca, până una-alta, să le căutăm prietenia.

Hrizea îşi dădu seama că judecățile vistiernicului nu erau lipsite de îndreptățire, aşa că le îmbrățişă pe deplin,

Material cu drept de autor

fără urmă de codeală, lepădându-se de părerile sale de mai devreme.

- Într-adevăr, Vasile vodă Arbănaşul trebuie înştiinţat cu orice preţ! Armase, cum dumneata grijeşti de la o vreme de straja solilor, n-ai vrea să reînnozi legătura cu ei? zise cu oarecare stânjeneală, ştiind că – puţin mai devreme – îi făcuse din asta o vină.

Radu Vărzaru zâmbi în sine, învoioşat de neaşteptata răsturnare a stărilor. Cu numai câteva clipe în urmă era mustrat pentru neguţările făcute, iar acum reînnoirea acestora îi era stăruitor cerută! ÎI venise apa la moară, drept care era hotărât să nu le ierte dojenile de adineauri. „Ei, ia mai descurcaţi-vă voi şi singuri, că eu unul m-am cam săturat să fac toată treaba – şi încă ceea ce este mai greu şi mai primejdios –, iar la urmă să mai fiu şi muştruluit!" îşi zise el în gând. Iar cu voce tare adăugă:

- Nu cred c-ar fi prea nimerit. Toţi sunt cu ochii pe ei! Eu însumi am pătimit de ajuns de pe urma lor, când l-am ajutat pe unul dintre ei să se întâlnească cu noi. Pe deasupra, după cele întâmplate, am fost nevoit să împânzesc locul cu mulţime de noi iscoade şi străji. Nimeni, şi când spun nimeni mă cuprind şi pe mine, n-ar putea pătrunde la ei nebăgat în seamă. Ori ar fi o neghiobie ca să-i fac pe chiar slujitorii mei să ghicească de ce mă învârtesc pe acolo. Deci trebuie să mă feresc şi de ei. Sunt mulţi şi nu te poţi încrede în toţi. Unii dintre ei duc vorba... De aceea e mai bine să rămână cu credinţa că împlinesc cu sfinţenie poruncile domnului! Mult mai sigur şi mai simplu ar fi să trimitem un menzil la Iaşi. Sub veşmânt de negustor, nimeni nu l-ar bănui de ceva şi s-ar putea strecura fără să atragă cuiva luarea aminte. În felul acesta – pe de altă parte – amestecul nostru este mai greu de dovedit.

- Să nu zâmbiţi de ce-o să vă spun, dar uneltitorii ăştia împotriva cărora opintim atâta, deşi nici nu-i cunosc,

Material cu drept de autor

îmi sunt totuşi dragi! râse Ghinea Brătăşanu înveselit. Cu toate că, într-un fel, ne cam încurcă socotelile, împrejurarea că cineva ne împărtăşeşte îndeletnicirile – chiar dacă se află la sute de verste depărtare şi o face cu ţeluri cu totul osebite – parcă e un îndemn şi o pricină de îmbărbătare! La urma-urmelor nu te simţi singur, iar ceea ce ţi-ai pus în gând ţi se pare mai temeinic, mai îndreptăţit şi mai lesne de împlinit! Dar cu toată plecarea ce-o simt pentru ei, trebuie să-i nimicim!

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul V

Diicu Buicescu ținuse de bir, în mai multe rânduri, județul Jiul de Jos. Ca peste tot, opreliştile în strângerea dărilor cât şi strâmbătățile nu lipseau, dând naştere la numeroase gâlcevi. Domnul, care el însuşi, în tinerețe, trecuse prin astfel de încercări şi chiar fusese silit la o vreme să fugă din țară întrucât nu reuşise să împlinească câştigul datorat vistieriei, arăta în chip obişnuit înțelegere şi îngăduință față de birari, dând numai arar ascultare jalbelor cislaşilor[70] păgubiți, mai ales dacă era vorba de obraze din rândul prostimii. Una dintre puținele pâri de acest soi, care găsi în acel an ascultare în fața scaunului domnesc, fu aceea aridicată de mitropolie. Aceasta învinuia pe spătar de a-i fi zeberit silnic o seamă de vite, aflate în grija unor țărani de pe o ocină aparținătoare.

---

[70] (*Înv.*) Contribuabil, birnic.

Material cu drept de autor

Matei vodă nu putea să nu ia în seamă jalba unui aşezământ de asemenea însemnătate, încât hotărî pornirea unor cercetări temeinice, pe care le încredință vel vistiernicului Ghinea Brătăşanu. Acesta nu fu de fel încântat de însărcinarea primită, căci îndatorirea era peste măsură de gingaşă şi aducătoare de ponoase. Înspre partea oricui ar fi înclinat cumpăna judecății, ar fi nemulțumit una din părți, în vreme ce cealaltă nu i s-ar fi socotit prea îndatorată, socotind că, la urma-urmei, nu-i făcuse vreun hatâr care s-o oblige, ci îi recunoscuse un drept care i se cuvenea în mod firesc. Deci ura, pe care de bună seamă o trezea în cel ce pierdea judecata, nu se cumpănea prin nimic de către potrivnicul câştigător, care nu s-ar fi simțit dator nici măcar de oarece recunoştință. Astfel câştigul era departe de a fi pe măsura pierderii.

Lucrul în sine n-ar fi avut însemnătate dacă cei aflați în joc n-ar fi închipuit nişte forțe în stare să-i clatine temeinic înrâurirea la Curte. Dacă, spre pildă, ar fi fost o judecată oarecare între Diicu şi țărani, ca până acum, n-ar fi fost pricină de bătaie de cap, căci neîndoios i-ar fi dat dreptate celui dintâi şi n-ar fi fost primejdie. Dar având de-o parte beizadeaua moştenitoare a scaunului țării, iar de alta arhipăstoria neamului, adică întreaga biserică, lucrurile îşi cam schimbau înfățişarea. Nici una dintre cele două forțe nu putea fi nesocotită fără a avea necazuri. Cu astfel de împricinați în coastă nu era uşor de luat o hotărâre! Singura grijă a marelui vistier ajunsese aceea de a cântări în ce împrejurare avea mai puțin de pierdut: atunci când dădea dreptate beizadelei, care-i era şi cuscru, sau când o da bisericii? Oare vrăjmăşia mitropoliei să fie mai primejdioasă decât aceea a spătarului Diicu, puternic totuşi ca urmaş recunoscut la scaun, sau dimpotrivă? Toată chibzuiala îl ducea la o singură încheiere: pe oricine părtinea ajungea într-o stare la fel de nenorocită; oricum ar fi întors-o, orice

Material cu drept de autor

hotărâre ar fi luat, nu putea ieşi decât păgubit din pricina celuia pe care şi-l ridica în cap. Faptul că era cuscrul marelui spătar nu avea însemnătate deosebită în ţesătura acestor socotinţe, nefiind pricină îndestulătoare ca să încline cumpăna spre acesta, dacă dinspre cealaltă parte putea nădăjdui la mai mult folos.

Deşi dezamăgit şi nemulţumit de încheierea la care ajunsese, o porni totuşi spre mitropolie, căci trebuia să înceapă de undeva cercetările. Coborî din sanie, susţinut îndatoritor de un tânăr comişel din alaiul preafericitului chir Ştefan. Îi păru rău de a fi luat sania şi nu rădvanul, căci zăpada se cam muiase şi se cam împuţinase. Sub îndrumarea unui monah, cernit la chip şi la veşminte, străbătu în tăcere tinzi în care răsuna stingher zvonul paşilor săi pe pardoseala de cărămidă şi odăi peste măsură de încăpătoare şi îmbâcsite cu de toate. Ici-colo se prelingeau pe lângă perete, ca nişte vedenii, umbrele întunecate ale monahilor de slujbă, învăluiţi în taina muţeniei şi smereniei lor. Apăreau la fel de neaşteptat pe cât de iute dispăreau, lunecând liniştit de-a lungul zugrăvelilor bisericeşti care îmbrăcau tencuiala, din care s-ar fi zis că de abia coborâseră şi în care, din pricina umbrelor străvezii, păreau a se topi. Mirosul gros de tămâie şi de lumânări arse îi înteţi simţământul marii taine învăluitoare a locului, care, împletindu-se cu nemulţumirea ce-i zăcea mai dinainte în suflet, îi sporea înciudarea şi neastâmpărul ce-i chinuiau fiinţa.

Înainte de a fi îngăduit în faţa preaînaltului chiriarh[71], fu lăsat în seama vicarului, care pesemne era însărcinat să-l gătească pentru întrevedere. Acesta îl întâmpină mieros şi binevoitor, priveghind şi îndrumând grijuliu şi îndatoritor aşezarea sa între pernele moi ale sofalei. Apoi, cu chipul că îl socoteşte prieten de mare

---

[71] (Înv.) Arhiereu conducător al unei eparhii, mitropolii, patriarhii. – Din ngr. **kiríarhos.**

Material cu drept de autor

încredere, căruia i se poate destăinui fără grijă, îi desluşi pe îndelete cum înțelegea mitropolia să descurce gâlceava cu spătarul. Deşi erau singuri în odaie, ierarhul se pleca spre el ca să-i şuşotească cu fereală la ureche lucruri care la urma-urmei nu erau de ascuns. O făcea de parcă i-ar fi împărtăşit cine ştie ce taină, care se spune numai între soți foarte apropiați, încercând pesemne să-i dovedească astfel de ce încredere osebită se bucură în ochii săi. Dar sinceritatea îi era atât de prefăcută, încât până şi Ghinea, mare meşter într-ale fățărniciei, deci foarte obişnuit cu ea, se simți zădărât. Înciudarea îi era cu atât mai mare, cu cât fiecare plecare a celuilalt spre el era însoțită de o ploaie de stupituri, care-l împroşcau cu îmbelşugare pe față. De altfel în toată purtarea sa mieroasă şi în toate vorbele de osebită prețuire, ghiceai fățăria, tocmai pentru că semnele de cinstire erau prea stăruitor maimuțite.

Ascultă țeapăn şi cam nepăsător lămuririle, fiind fie stânjenit, fie lehămetit – nici el nu-şi dădea bine seama – de a se mai feri din calea gurii vicarului, după mai multele încercări de scăpare, care se dovediseră toate zadarnice. Acesta îşi făcuse un obicei din a se pleca stăruitor spre el ca să-i şoptească tainic lucruri de tot obişnuite, care puteau fi spuse oriunde şi oricând în gura mare. Doar din când în când se ştergea, fără să încerce să se ascundă, de stropii de stupitură ai avântatului vorbitor. Dar acesta, nestânjenit, continua să-l năpădească cu nenumărate mărturii care-i întăreau chipurile spusele.

Înaltul ierarh îi istorisi astfel că, încă din anul trecut, mitropolia încredințase spre îngrijire unor săteni ai ei din județul Jiul de Jos o seamă de vite, în număr de câteva sute. După părerea sa neînțelegerea s-ar fi iscat în clipa când cisluitorii marelui spătar au călcat ocina mânăstirii din acele ținuturi. Când a fost să se adune dajdiile, slujbaşii lui Diicu Buicescu, văzând că rumânii se codesc să plătească cisla

Material cu drept de autor

cuvenită, hotărârâ să zeberească vitele aflate în sat, dar care de drept nu erau ale țăranilor. Mitropolia, înştiințată, a vestit pe dată pe vel spătarul Diicu, cerând acestuia să nu-i ştirbească avuția. Dregătorul însă, ridicând batjocoritor din umeri, arătase referendariului trimis la el că nu a văzut nici o mărturie care să dovedească dreptul sfântului aşezământ. S-ar părea mai degrabă că acesta vrea să obțină iertarea rumânilor săi de dări, ca să le rămână acestora atâta prinos încât să-şi poată împlini dijmele care i se cuvin lui. Drept care îl sfătui pe ierarh să-şi îndrume mai-marii să redobândească dreptul de care face vorbire, dacă acesta avea cu adevărat ființă, de la țăranii rău platnici, aşa cum fac toți într-o atare împrejurare. Cum însă aceştia erau prea săraci ca să îndreptățească nădejdea de a putea stoarce vreo despăgubire de la ei, mitropolia nu se putea împăca de fel cu cele orânduite de Diicu.

Vicarul îşi dădea seama că aici zăceau cele două slăbiciuni ale judecăților sale. Pe de-o parte nu era dovedit ale cui erau vitele şi nu era limpede dacă biserica nu sârguia cumva de a-şi feri rumânii de plata dajdiilor către vistierie, spre a înlesni împlinirea dijmelor la care avea ea dreptul. Pe de altă parte se statornicise obiceiul ca, atunci când dădeau peste un sat în neputință de plată şi din care nu putea fi luat nici un alt bun, strângătorii de bir să ia silnic cisla de la vreun vecin mai avut – fie că acesta era un sat, fie un boier de mai mică înrâurire, care din această pricină nu se putea apăra, ori chiar de la vreun mare boier, care se învoia cu paguba, în nădejdea de a rumâni astfel țăranii rămaşi datornici lui. Slujbaşilor nu le păsa de încurcăturile pe care le lăsau în urmă. Ei nu aveau decât o singură grijă, aceea ca velitul care ținea județul de bir, ai cărui slujitori erau, cât şi vistieria să nu rămână în pierdere. După plecarea lor, cei care se socoteau nedreptățiți n-aveau decât să se descurce

Material cu drept de autor

cum se vor pricepe şi-i va tăia capul pentru a se despăgubi pe seama acelora pentru care fuseseră năpăstuiți.

Vicarul nădăjduia însă ca, în temeiul renumelui şi înrâuririi de care se bucura mitropolia, obiceiul îndătinat din vechi să fie lăsat de-o parte, îngăduindu-i-se să-şi redobândească vitele. Partea cea mai spinoasă era însă aceea de a învedera că vitele erau cu adevărat mânăstireşti şi nu țărăneşti şi că mitropolia nu voieşte numai să-şi facă rumânii săpați de îndatoriri. Ori hrisoave doveditoare nu se aflau, față în față găsindu-se doar cuvântul mitropolitului împotriva aceluia al spătarului. Şi de bună seamă că, dacă la mijloc n-ar fi fost beizadeaua princiară, biserica n-ar fi întâmpinat în cale nici un fel greutăți ori oprelişti în a-şi redobândi bunurile!

Vistierul, ospătat cu felurite bunătăți muiate în vin negru, lunecos, înfuleca totul cu poftă, clefăind din limbă, dar se feri să-şi dezvăluie gândurile. Încă de la venire hotărâse să tărăgăneze cât s-o putea cu răspunsul, punând pricină împrejurarea că – în lipsa unor izvoade – este necesară o cercetare migăloasă la fața locului pentru aflarea martorilor de credință, ceea ce nu se putea face cu una, cu două. Aşa încât noianul de vorbe cu care-l potopea monahul nu făcea decât să-l lehămetească. Cum vremea trecea, îşi închipui că preafericitul arhipăstor nu voieşte sau nu poate să-l primească, lucru care într-un fel îi era chiar pe plac, căci i se părea mai lesne să se despartă de vicar fără a-i da vreun răspuns răspicat, lăsându-l în coadă de peşte, decât să facă acest lucru față de mai-marele său. Drept care pândea clipa potrivită ca să-şi ceară iertăciune pentru stânjenirea pricinuită şi să plece. Dar tocmai atunci – stricându-i socotelile – fu poftit de înalt prea-fericirea sa, chir Ştefan.

Se resemnă şi-o porni abătut în urma protonotarului, străbătând – în drum spre marea odaie de primire a oaspeților – un întreg şirag de cămări, dintre care

Material cu drept de autor

cea cu veşminte şi odoare de preţ îl tulbură cu adevărat, deşi nici el nu era tocmai sărac, iar ca vistiernic văzuse în nenumărate rânduri şi haznaua de sunători a ţării. Atâta bogăţie lucitoare, atâtea catifele şi mătăsuri, atâtea pietre nestemate, atâtea odoare preţioase de aur şi argint aproape că-l copleşeau. Vistiernicul se întrebă dacă nu cumva, încredinţaţi de înrâurirea ce o avea asemenea îndestulare asupra privitorului, îl trecuseră anume pe acolo. Nu avu timp să-şi răspundă, căci doi tineri feciori de boieri, în mândre caftane de catifea italienească, blănite cu samur, îi deschiseră uşile odăii de primire.

Printre tăbliile de lemn meşteşugit cioplite, văzu măreţul jilţ arhipăstoresc, sub pologul căruia îl întâmpina chipul cunoscut al Prea-fericirii sale, mitropolitul Ştefan al Ungrovlahiei. Obrazul bărbos, cuprins din laturi într-o aleasă perdeluire a vălurilor negre ale camilafcei, arăta o vrednicie aspră şi cumpătată. Înaltul ierarh purta veşmânt simplu, monahal, croit însă nu din şiac aspru şi ţepos precum cel al călugărilor de rând, ci dintr-un atlaz de mare preţ, ale cărui valuri, cu luciul lor negru, îl învăluiau într-o bogată revărsare de cute care, umplând scaunul, se scurgeau cu îmbelşugare spre podea, adunându-se în jurul picioarelor, pe care le ascundeau cu totul. Din mulţimea însemnelor puterii sale păstoreşti păstrase numai paterița poleită cu aur, în care se sprijinise pesemne înainte de a se aşeza.

Vistiernicul se apropie şi, făcând metanie, sărută evlavios mâna grăsulie, încărcată de inele, abia ieşită din mâneca largă, care i se întinse. Îşi îngădui chiar – fără să întâmpine împotrivire – să atingă cu mâna sa pe cea a preafericitului păstor – de parcă ar fi voit s-o apropie de buze sau să o sprijine sub greutatea sărutului său încărcat de pioşenie – şi fu uimit de gingăşia şi moliciunea palmelor acestui fecior de moşnean oltean. Ale sale erau mult mai aspre şi mai bătătorite, deşi, socotea el, avea o obârşie parcă

Material cu drept de autor

ceva mai răsărită, chiar dacă nu se trăgea totuşi dintr-o casă de neam. Uita că în vreme ce el făurea la nicovală fierăria pentru lacăte, celălalt trudea la gingaşa deslușire a buchilor.

La un semn abia văzut al chiriarhului, fu îndrumat spre un scăunel fără spătar, îmbrăcat într-o frumoasă mătase toscană. Apoi, zâmbindu-i, mitropolitul Ştefan se întoarse spre el, rostind câteva vorbe prietenești de bun-venit, după care îşi mărturisi nădejdea că pricina pentru care oaspele a fost smuls de la înaltele sale îndatoriri de Curte se va descâlci întru mulțumirea tuturor. Întrucât spusa era lipsită de un înțeles ascuns şi nu-l îndatora cu nimic, Ghinea se grăbi să-i împărtăşească nădejdile. Reuşi chiar să închege o plăcută tăifăsuire, deşi îl stânjenea întregul sobor de ierarhi care stătea şir de-a lungul pereților. În veşmintele lor cernite, aceştia erau asemeni unor vedenii surde şi mute, parcă cioplite în piatră şi aşezate acolo pentru vecie, ca să pună temei strălucirii fastului cuvenit rangului casei a cărei cinste o închipuiau. Fericitul arhipăstor păru a-i ghici stinghereala şi, fără să se întrerupă, făcu un semn nevăzut celor aflați de față, iar aceştia se retraseră fără să se audă un foşnet măcar. Rămaseră singuri. Pe nesimțite, sporovăiala, parcă lipsită de vreo țintă anume, alunecă spre grijile cârmuirii.

- Am auzit c-ar umbla zvonuri de război! îl iscodi slăvitul chiriarh, cu ochii abia întredeschişi, de parcă ar fi fost cuprins de o dulce toropeală.

- Într-adevăr, se zice că n-ar lipsi asemenea gânduri, ca urmare a unor cărți venite de la Buda, dar porunci anume, care să le adeverească, nu s-au dat! încuviință grav Ghinea, mărginindu-se însă a însăila câteva păreri destul de nelămurite care umblau printre dregători.

- Dar boierimea încuviințează dorințele Măriei Sale? îşi urmă mitropolitul cercetarea; era vădit că, în chip nemărturisit, cerca a îndruma vorba spre o țintă anume, deşi

Material cu drept de autor

se prefăcea, clipind somnoros din ochi, că nu dă nici o însemnătate spuselor, tăifăsuind numai ca să-i facă plăcere oaspelui.

Vistiernicul îşi dădu seama că întrebările nu sunt puse la întâmplare, ci că ele urmăreau un țel anume, pe care încă nu-l putea desluşi, drept care deveni prevăzător, fără însă să ocolească cugetările către care-l ispitea ierarhul.

- E greu de spus ce părere poate avea sfatul față de o poruncă, despre care se ştie că încă nu s-a dat! (Anume spusese „sfatul" şi nu folosise cuvântul „boierimea", de care se slujise arhipăstorul. Voia astfel să înlăture orice apropiere care s-ar putea face cu uneltirea al cărei mădular era, de care nu i se părea cu neputință ca ierarhul că fi aflat ceva.)

Văzând că vistierul, în chip lunecos, vrea să se ferească de a da un răspuns răspicat, mitropolitul lăsă de-o parte codeala şi se repezi de-a dreptul la ceea ce-l rodea.

- Am aflat că unii boieri ar cârti totuşi; însă mai mult în ascuns, e drept; şi nu numai împotriva primejdiei unui război! rosti chiriarhul cu acelaşi glas stăpânit, părelnic nepăsător.

Ghinea întrevăzu primejdia. Bătrânul ierarh simțise sigur ceva, dar era vădit că, în chip ciudat, nu ținea atâta la a culege noutăți din parte-i, cum crezuse la început, cât dorea să-i dea de înțeles că ştie. Dar cu ce gând o făcea, nu-şi putea da seama, dar era limpede că urmărea ceva, căci asemenea lucruri nu se spun nicicum din întâmplare! Că aflase, nu era la urma-urmei de mirare şi nici nu-l nedumerea peste măsură (deşi plăcere nu-i făcea de fel), căci – oricât de greu de crezut putea părea – mitropolitul era cârmuitor al unei întinse rețele de iscoade. Popimea avea putința de a intra atât în bordeiele cele mai sărmane, cât şi în tainițele cele mai dosite ale palatelor. Toate uşile i se deschideau în față. Şi nu numai uşile, ci foarte adesea şi sufletele! Spovedania era doar lucru obişnuit, prin ea

Material cu drept de autor

poporanul fiind ispitit la mărturisiri din cele mai tainice. Nu rămânea deci cotlon ascuns privirii scrutătoare a cinului ei.

Slujbaşii în sutană îți pătrundeau în casă în chip de spăsiți monahi rătăcitori care adunau pomeni pentru înnoirea schitului lor sau ca duhovnici smeriți. Ți se arătau fie sub veşmânt de pustnici dezrobiți de nimicnicia celor omeneşti, trăind în seninătatea unei lumi dumnezeieşti de dincolo de tării, fie ca ființe pătimaşe, zbuciumate, neîngăduitoare, copleşite de îndatorirea de a înturna chiar cu sila poporanii la dreapta şi neclintita credință, biciuindu-i pentru aceasta neiertători cu amenințarea pedepsei Domnului. Îți smulgeau destăinuiri fie ca sfătuitori smeriți şi mărinimoşi, fie, ruşinându-te, ca mânioşi şi crânceni propovăduitori ai canoanelor dumnezeieşti. Te cercetau deci sub cele mai felurite înfățişări, unele pline de nevinovăție şi blândețe, altele care te păleau precum gârbaciul. Într-un cuvânt se furişau peste tot, fiind atotputernici şi pretutindeni, ştiind să se facă folositori şi chiar trebuitori în orice împrejurare a vieții, pricină îndestulătoare ca Ghinea – deşi nu era nici lipsit de credință, nici proclet şi cu atât mai puțin păgân – să nu îndrăgească cinul popesc peste măsură.

Dar lucrurile nu se opreau aici. Prin nişte căi tainice, de neînțeles pentru un mirean, cele mai însemnate ştiri, asemeni sevei născute în rădăcină, erau sorbite în sus, până în vârful coroanei, spre a fi folosite întru câştigul întregului trup. Poate aceasta lămurea deosebita pricepere a bisericii în a se potrivi împrejurărilor, putința ei de a presimți cutremurările care amenințau obştea şi iscusința cu care ştia a luneca nevătămată peste ele.

Vistiernicul şi-o închipuia chiar mai vicleană şi mai primejdioasă, socotind-o în stare ca, întemeindu-se pe tainele aflate, să îndrume fie izbăvirea celor pe care-i plăcea, fie zdrobirea celor pe care nu-i suferea, prevenindu-i pe cei dintâi asupra primejdiilor, sau lăsându-i în neştiință pe

Material cu drept de autor

ceilalți. Deşi n-ar fi putut înfățişa pilde anume, n-ar fi băgat mâna în foc că prăbuşirea celor din urmă n-ar fi fost totodată înlesnită, poate chiar grăbită cu bună ştiință şi aceasta nu neapărat aruncând în chip grosolan paie peste foc, prin amestec făţiş şi deci învinovățitor, ci mai ales sub vesmântul unei perfide bunăvoințe, îndrumând neştiutoarea victimă – care era departe de a bănui adevărul – să făptuiască tocmai ceea ce îi putea aduce pieirea. Această maşinărie, de neînțeles pentru omul obişnuit, era una din căile prin care biserica îşi câştiga nemăsurată înrâurire şi ascultare, care-i îngăduia să stăpânească o întreagă lume. Şi de astă dată, acest ceasornic desăvârşit mersese fără cusur, ba încă peste măsură de rodnic, dovedindu-şi înaltele însuşiri, îşi zise nelinişţit vel vistiernicul.

Mitropolitul ghici panica oaspelui şi ştiu s-o tălmăcească în înțelesul ei adevărat. De bună seamă acesta se simțea dat de gol şi din pricina asta era descumpănit, neştiind dacă afla în fața unui prieten sau a unui vrăjmaş. Pentru a-i stinge temerile, mitropolitul se socoti dator să-şi mărturisească simțămintele adevărate şi-i zâmbi blând şi binevoitor, cu toată fața, ca să-l lase să întrevadă că-l însufleţesc cele mai nevinovate gânduri.

- Vârsta domnului e totuşi un adevăr care nu poate fi trecut cu vederea şi totodată semnul unor neîntârziate înnoiri. Nu pot să tăgăduiesc că am auzit că în aceste împrejurări îngrijorătoare s-au ivit unii boieri – şi încă unii dintre cei mai cinstiți – care, fără nici un fel de rea credință, întrezărind primejdia dezlănțuirii unor patimi nimicitoare care ar putea aduce mare pagubă şi sângerare țării, vor să abată domnia de la făptuirea unor greşeli nefericite, zise Ghinea oftând amarnic.

Chir Ştefan, care aflase ceva mai multe asupra celor care se puneau la cale, zâmbi în sine la această sfâşietoare destăinuire de bună credință. Mai ales preschimbarea

Material cu drept de autor

uneltirilor şi a dorinței de a-l surpa pe domn din scaun într-o nevinovată „dorință de abatere a domniei de la făptuirea unor greşeli nefericite" o găsi de-a dreptul grozavă. „Vistierul ştie să se dezvinuiască! Dar şi să te îmbrobodească!" îşi spuse chiriarhul, zâmbind prietenos oaspetelui. Cu voce tare însă rămase măsurat, înlăturând orice iz de zeflemea. Taifasul îl duse mai departe peste măsură de prevenitor, cârmind numai cu paşi mici şi nesimțitori spre țelurile sale, ca să nu-şi sperie oaspele.

- Aflasem şi eu de această nevoință care ne încearcă... şi de bună seamă că veliții, în părinteasca lor grijă pentru țară, au dreptate, sărmanii. E tare greu să te strecori nevătămat printre ceea ce închipuie pe de-o parte datoria, iar pe de alta binele de obşte...

Fără să-şi dea seama că face – mai mult decât până acum – o mărturisire desluşită asupra părtinirii sale şi a plecării sale de a se aşeza de partea uneltitorilor, Ghinea se grăbi, nu fără înflăcărare, să aducă noi dovezi spre a-şi întări spusele de mai înainte:

- Cum să fii liniştit când ştii că războiul amenință să se dezlănțuie în orice clipă şi, în loc să-l preîntâmpine, domnul plănuieşte chiar să-l pornească primul?!! El, peste măsură de bătrân, nevolnic, cel mai adesea suferind de nu mai e în stare nici spada a ridica, ce sorți mai poate avea? Iar Diicu, fie-mi iertat, amețit de înfumurarea sa bățoasă, nu poate fi împiedicat să făptuiască nesocotință după nesocotință! Oastea însăşi ridică o samă de cereri de neîngăduit şi numai eu ştiu cât trebuie să mă tocmesc, ca să pot apăra vistieria de lăcomia ei! Căpitanii, iuzbaşii[72], hotnogii[73], sotnicii, bulucbaşii[74] sau stegarii cu care am de-a

---

[72] Iuzbaşă = (*Ist., mil.*) – Comandant al unei companii de o sută de infanteriști; hotnog, sotnic, sutaş. Tc. Yüzbaşi.

[73] (Mai ales în Moldova în sec. XVI - XVIII) Comandant al unei companii de o sută de ostaşi; sutaş; – Din magh. Hadnagy.

Material cu drept de autor

face nu-s nicicând mulțumiți de solde și de celelalte învoieli, murmurând pe înfundate împotriva noastră. Adevărate lăcuste pe sama țării, însă curtenite și răsfățate de domn. Apoi nici dușmanul nu este tocmai de nesocotit! Vasile vodă Lupu e încă tânăr, mult mai bogat, încuscrit cu lituanienii și cu hatmanul cazacilor, iubit de leahi, cu trecere la Țarigrad... Iar oastea sa nu e cu nimic mai prejos de a noastră. Ba – după cum zic unii – dimpotrivă! Și asta chiar fără ajutoarele care, făr' de îndoială, o să-i vină! Punându-le pe toate în cumpănă, îți dai seama că boierii de care vorbii Prea-fericirii tale, nu sunt nici haini, nici lipsiți de judecată...

- Nici n-am voit a spune una ca asta, se grăbi mitropolitul să se dezvinuie, ca să nu-l dezamăgească.

- Când țara e ajunsă în asemenea impas, hainie ar fi să stai de-o parte și să lași întâmplările să curgă la nimereală, de la sine! Ei bine, trebuie să se găsească unii care să se împotrivească prăpădului! se avântă vel vistiernicul, intrând tot mai adânc în laț, printr-o tot mai largă dezvăluire de sine. Iar de la o vreme mă întreb dacă cugetul Măriei Sale nu e atins de păcatele bătrâneților, căci parcă și-a ieșit din fire... Nici nu mai știu ce să zic! Că și-a aridicat beizadea fără voia sfatului, treacă-meargă, dar că vrea să-i lase silnic moștenire țara și cuca[75] domnească nu mai este de îngăduit. Asta aduce a cârmuire trecută din tată-n fiu. Ori un atare fel de stăpânire este obișnuit numai anumitor neamuri papistășești și nu are rădăcini în datinile moșilor noștri. Iar Sfinția ta știi cât sunt de părăginitoare primenirile așezămintelor unui popor. Preschimbările

---

[74] (*Înv.*) Comandant de buluc (unitate militară tactică având aproximativ efectivul unei companii;); **başbulubaşă** = șeful gărzii domnești; – Din tc. **bölük başi**.

[75] (*Înv.*) Căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene (surguci de struț), pe care o purtau căpeteniile turcești și domnii români în timpul ceremoniilor. – Din tc. **kuka**.

Material cu drept de autor

cutremură neamul, pricinuiesc dezbinare şi sfârşesc prin a-l slăbi. Nu mai departe decât istoria bisericii ne învaţă cât de însemnat este obiceiul de păstrare a celor străvechi, întru ocrotirea dreptului la fiinţă. Să ne gândim numai câte ţări şi popoare s-au perindat prin Evropa, au vieţuit vremelnic şi au pierit pentru totdeauna, în vreme ce biserica a ştiut să dăinuie peste veacuri tocmai pentru că s-a ferit de înnoiri care-i puteau clătina tăria lăuntrică. Pe deasupra Matei vodă împleteşte acest cuget de moştenire papistăşească cu o altă înnoire: aceea a aşezării unei domnii atotputernice – şi ea potrivnică firii moştenilor de-al de noi! stărui Ghinea, uitând însă că el era grec şi nu băştinaş, ca aceia în numele cărora ţinea a vorbi, oploşit fiind abia în tinereţe pe aceste meleaguri.

- A venit deci vremea ca aceia, pe umerii cărora apasă datoria de a cârmui, să facă în cele din urmă ceva, mergând chiar – pentru izbăvirea ţării – până la a înlătura capul încoronat care ne primejduieşte, dacă altă mântuire nu se află! Nu putem decât să ne dorim un stăpânitor mai tânăr şi mai volnic...

Iar pentru a învedera că vorbele sale nu nu-l privesc şi pe vel spătarul Diicu, pe care înţelegea să-l lase de-o parte când cugeta la cârmuitor mai tânăr, se grăbi să adauge după câteva clipe:

- Însă un domn mai cumpătat, mai stăpân pe sine şi mai plecat să ţină divanul şi pe divaniţi la cinste!

Mitropolitului i se părură prea primejdioase spusele din urmă şi, pentru a nu apărea drept copărtaş la o răzvrătire împotriva domniei şi pentru a scădea însemnătatea cugetărilor şi a le da un iz de legiuită îndreptăţire, rosti, prefăcându-se dus pe gânduri:

- Da, într-adevăr, dată fiind vârsta Măriei Sale, scaunul poate rămânea oricând gol, aşa încât avem pricină

Material cu drept de autor

de îngrijorare şi suntem în drept a cugeta, pasămite, la o domnie nouă.

Mitropolitul cerca astfel să dea de înțeles că el, chipurile, doar atât a priceput şi doar cu atât a păstrat în minte din cele auzite. Ghinea rămase o clipă surprins şi descumpănit de împuținarea cugetărilor pe care le scăpase. Se întrebă dacă nu l-a luat gura prea mult pe dinainte. Nu înțelegea rostul acestor scăderi ale spuselor sale, de vreme ce nu-i auzea nimeni, iar mitropolitul nu le părea de fel potrivnic. Privi cercetător în jur dar nu văzu nici o dovadă care să fie pricină de îngrijorare, nici urmă de vreun semn ce-ar isca bănuiala că o ureche străină i-ar putea iscodi. Odaia era goală, iar prin uşile zdravene de stejar era greu de crezut că şoaptele lor ar fi putut răzbate.

Deodată avu o străluminare, amintindu-şi ca înaltul ierarh era el însuşi însufleţit de duhul unor înnoiri în trebile bisericeşti, încercând să îndrume spre aşezarea în sfintele lăcaşe a unor slujbe vorbite în româneşte, pentru ca liturghia şi celelalte obiceie dumnezeieşti să se săvârşească pe înțelesul poporanilor. El cerca să-şi îndreptățească dorința, nu făr' de dreptate, prin aceea că nici propovăduitorii sfântului cuvânt nu mai înțelegeau graiul slavonesc, necum oile păstorite de ei, care, desigur că nu l-au ştiut vreodată! Drept care stăruise ca tiparniţele țării să scoată bucoavnele popeşti pravoslavnice pre limba poporului băştinaş, lucru care îi adusese o seamă întreagă de învinuiri de calvinie fie ungurească, fie săsească. Ori propovăduitorii acestor stricătoare obiceiuri fariseice, apărute de vreun veac prin Ardeal, cercau a-i înrâuri şi pe români, trăgându-i înspre credința lor greşită şi se slujeau într-aceasta tocmai de bucoavne izvodite în limba norodului. Din această pricină sârgul preafericitului chir Ştefan era privit chiorâş de foarte mulți pravoslavnici. Pârele ajunseră până la măritul principe, care, credincios datinilor în care crescuse, le luase

Material cu drept de autor

în seamă, mustrând pe Sfântul părinte, deşi nu împiedicase tipărirea amintitelor ceasloave.

Deci, îşi zise vel vistiernicul, o cam scrântise în chip neîngăduit, arătându-se în faţa ierarhului ca împotrivitor preschimbărilor înnoitoare şi încă întemeindu-se întru aceasta pe o aşa-zisă plecare a bisericii spre împietrire în datinile strămoşeşti. Din ceea ce spusese preafericitului arhipăstor, acesta ar fi putut firește înțelege că se înfrățește şi el cu aceia care-l defăimau pentru năzuințele care-l însufleţeau, de aceea, spre a nu-i pierde bunăvoința, trebuia să-i dovedească neîntârziat că se înşelase asupră-i!

Ba, mai mult, de vreme ce principele se arătase împotrivitor sau cel puțin neîncrezător față de preschimbările pe care acesta voise a le făptui, întrevăzu chiar putința a învedera nişte potriviri între ţelurile lor neprielnice stăpânirii, cu care să-l câştige pe ierarh. În temeiul încheierii la care ajunsese, trecu neîntârziat la atac, regândind cu totul judecăţile de mai înainte, fără să-i pese că îşi tăgăduia o seamă dintre spusele de adineauri. Drept care, deloc stânjenit, în loc de a mai stărui asupra dorinţelor vinovate ale domnului de a înnoi aşezămintele cârmuirii pe calapod papistăşesc – cum făcuse mai devreme –, o întoarse, vorbind mai departe de o plecare a Măriei Sale spre o reînturnare la datinile unei străvechi stăpâniri domneşti atotputernice, demult apusă şi trecută în uitare, de care strămoşii înşişi se lepădaseră, ca fiind dăunătoare fiinţei ţării, înclinând de pe atunci spre felul opus de conducere, acela întemeiat pe sfatul boieresc, întruchipare a tot ceea ce putea fi mai desăvârşit. Deci – stăruia vistierul acum – Matei voia să readucă la viaţă ceva ce se dovedise nerodnic la vremea sa. Lucrul pe care-l înfiera şi înainte şi acum rămânea la urma-urmei acelaşi: întărirea puterii domneşti – care putea ajunge până la tiranicească stăpânire –, în măsură

Material cu drept de autor

să aducă atingere drepturilor boierimii. Ceea ce schimbase în cele pe care cuvânta era numai latura din care privea lucrurile. Chipul de înnoitor necugetat al principelui, împătimit de nărăvitele papistăşisme ale asfinţitului, îl preschimbă la repezeală în priveliştea unui firi mărginite, încuiate şi silnice, împotrivitoare oricărui gând de îndreptare ori înnoire, ce-ar fi îngăduit să se ţină pas cu vremea. Şi imediat, de aceste păreri, legă o seamă de cugetări pricinuite, chipurile, de necazurile suferite de prea-fericirea sa, al căror amar îl împărtăşeşte – mărturisea el – cu adâncă compătimire şi înţelegere.

- E întristător că nici Înalt Preasfinţia ta nu găseşti din parte-i meritata preţuire pentru sârgul ce-l risipeşti întru cele bune, îl deplânse el pe chiriarh. Dar o minte atât de luminată ca a domniei tale cum ar putea găsi sprijin şi înţelegere la un om care ştie – precum umblă vorba – a privi cărţile mai mult pe dinafară decât pe dinăuntru? Şi aceasta odinioară, când era întreg la minte, nu acum când bătrâneţea i-a secat de tot vlaga cugetului... Toată măreţia luminatelor ţeluri la care năzuieşte sfinţia ta se risipeşte în deşert. Pentru ca visul să ţi se împlinească, ai trebuinţă de domn nou, temeinic şcolit, deci cu învăţătură, în stare să se aridice la o altă înţelegere a lucrurilor, umblat în lume, care a văzut cum se trăieşte şi ce se gândeşte în alte locuri... Din nefericire de la vel spătarul Diicu, după cum îl cunosc – şi mărturisesc că îl cunosc destul de bine, că mi-e şi cuscru –, nu te poţi aştepta nici măcar la atâta cât trăgeai nădejde a câştiga din partea unchiului şi oblăduitorului său...

- Aici poate ai dreptate, oftă preafericitul Ştefan, atins în partea cea mai simţitoare a fiinţei sale. Dar oare se află cineva către care să ne întoarcem la nevoie ochii, în care să ne putem pune nădejdile?! rosti el cu glas sfâşietor.

Întrebarea părea a izvorî firesc din ceea ce tăinuiseră mai devreme, deci s-ar fi putut spune că e

Material cu drept de autor

neţintită şi lipsită de ascunzişuri, dar cugetul nu tocmai curat lui Ghinea tresări îngrijat. Oare dincolo de cuvintele blânde şi învăluitoare cu care-l îmbia, nu se ascundeau nişte ţeluri mai viclene? Oare bănuia sau ştia ceva despre Radu Mihnea, cel venit la Dârstor, şi acum urmărea să-l tragă de limbă, ca mai apoi să-l vândă?! Descumpănit tăcu o vreme, neştiind până unde să se încreadă în gazda sa. Aceasta se părea că anume plănuise tăifăsuirea şi-o călăuzise astfel încât să-l poată trage de limbă, înrâurindu-l ca să-şi deschidă sufletul... Dar putea fi oare sigur de priinţa arhipăstorului, de plecările sale de bine?! Nu se înşela încredinţându-i-se? Îi era într-adevăr prieten sau îi întindea cumva o nadă?

Mitropolitul îi tălmăci de astă dată greşit codeala, închipuindu-şi doar că boierul se teme să nu fie auzit de urechi străine, nu că-l bănuieşte pe el, cap al bisericii, ca jucând la două capete.

- Fii pe pace, zidurile astea n-au urechi! Şi apoi chiar dacă cineva ar oblici unele, crezi că ar cuteza să scoată în afara acestor patru pereţi ceea ce a aflat?!

Ghinea hotărî să-şi încerce norocul. Chiriarhul părea plecat spre o învoială...

- Un obraz dornic de a se înscăuna, după câte s-ar părea, se află. Unii boieri îl cunosc şi-i sunt chiar prieteni, adăugă el cu oarecare codeală, de parcă nu ar fi vorba şi de sine, ci că doar ar împărtăşi un zvon pe care l-a auzit şi el de la alţii. Acum se află fugit în Împărăţie. Dar, precum singur şi cu dreptate zice, a sunat şi ceasul său! Aşa cel puţin vorbeşte lumea, stărui vistierul, devenit din nou grijnic şi prevăzător, spre a se despreuna cât mai mult de cei care duceau zvonul sau puteau fi socotiţi prieteni de-ai prigonitului.

- Mărturisesc sincer că am fost mişcat de înălţătoarele gânduri ale acestor boieri. Primejdia care vine dinspre Moldova ne pune în faţa împrejurării fie de a ne

Material cu drept de autor

înfrăți cu domnul Matei vodă şi de a ne jertfi drepturile, vaza şi liniştea pentru patimile sale de stăpânitor fără viitor, fie de a ne alătura țării şi a ne pune în slujba adevăratelor ei nevoi, care sunt totodată şi ale noastre! Stările prin care trecem fac ca îngemănatele înțelesuri – cel de domn şi cel de țară – să înceteze de a mai fi una. Dimpotrivă, ele devin potrivnice, ajungând să se înlăture unul pe celălalt, prăpastia dintre ele adâncindu-se fără încetare. Fiecare dintre noi e dator acum să aleagă. Cale de mijloc nu se află. Ori suntem, de dragul viitorului şi al fericirii de obşte, cu neamul şi ridicăm – oricât ne-ar durea aceasta – glasul împotriva stăpânirii, ori ne învoim a purta cătuşele jurământului de credință prin care ne-am legat şi ne împăcăm cu soarta, privind neputincioşi la decăderea noastră şi a acestui popor! încheie cu dureroasă părere de rău măritul divanit, înfiorat el însuşi de măreția aleasă a celor cuvântate fără voie prin mijlocirea unor vorbe atât de sunătoare.

Deşi prevăzător la început – ferindu-se de a sădi credința că ar avea vreo înțelegere cu împotrivitorii, pe care doar că i-ar privi cu anume înțelegere, dar de dinafara urzelii –, vistiernicul se înfierbântă între timp şi, furat de măreția a ceea ce voia să dovedească, uită de sine şi sfârşi prin a-şi recunoaşte amestecul.

- Dacă e să alegem între țară şi domn, oricât de sfâşietor ne-ar fi, trebuie să înclinăm fără doar şi poate pentru țară! îi dădu dreptate mitropolitul cu acelaşi glas căutat, mărturisindu-şi în acest chip plecarea către uneltirea boierilor.

Ghinea era numai zâmbet. Nici o clipă nu se gândise că ar putea dobândi asemenea pradă. Încântat îşi îngădui acum să intre în mărunțişuri, desluşind ierarhului atât mersul urzelii lor, cât şi cele care se cuvenea a le şti asupra alesului. Ba stărui cu oarecare plăcerea în a-i zugrăvi ce sorți de izbândă aveau în împrejurările acelei clipei de a-

Material cu drept de autor

şi aduce oblăduitul în ţară. Mitropolitul îl urmări cu deosebită luare aminte şi făgădui să se roage atât pentru binele lor, cât şi pentru mântuirea lui Mihnea.

Făgăduiala în sine nu închipuia cine ştie ce, căci nu de rugi aveau nevoie din parte-i, ci de fapte deslușite. Dar, după cum curgeau lucrurile, era de aşteptat că şi ele vor urma cât de curând.

In temeiul celor tăinuite cu preafericitul părinte, fu pecetluită şi soarta pricinii pentru vitele din Oltenia. În împrejurările înțelegerii încheiate, dreptatea nu putea fi dată decât mitropoliei, hotărî imediat vistierul, lucru pe care de altfel îl şi împărtăşi neîntârziat gazdei. Iar cercetarea ce o va face mai apoi, el şi oamenii săi, va dovedi pe deplin temeinicia cererilor mitropoliei, făgădui Ţucala solemn mai departe. Diicu n-avea decât să dea înapoi ceea ce jefuise în mod silnic!

Reîntorcându-se spre casă cu sania, acoperit cu cergi moi, de lână albă, vistiernicul gusta plăcerea neaşteptatei izbânzi. Nici nu visase ca preafericitul chir Ştefan să se prindă atât de lesne în amestecăturile lor. Uşurința aceasta făcea dovada că prea-cucernicia sa fusese pesemne de multă vreme înştiințat asupra uneltirii, că o cercetase de bună seamă răbdător, dar de la depărtare, că îşi croise o părere despre ea. Iar dacă acum lua legătura cu ei, dovedea că, după socotelile sale, le întrevedea sorți de izbândă! Ori, dacă până şi popimea începea să creadă în steaua lor norocoasă, însemna că într-adevăr în ţară se făptuiseră pe nesimțite preschimbări atât de adânci în cugetul fruntaşilor, încât împrejurările erau coapte pentru înfăptuirea plănuirilor lor surpătoare. Mai mult decât până acum, marele vistiernic privea încrezător şi încântat viitorul, neştiind că nu-l va mai apuca...

Pentru Ghinea plecările înaltului ierarh fură pricina hotărâtoare pentru a înclina cumpăna dreptății, în judecata

Material cu drept de autor

cu spătarul, în folosul mitropoliei Ungrovlahiei, aşa cum de altfel făgăduise. Astfel, la sfatul menit deslușirii gâlcevii, înfățișă domnului o seamă de mărturii prielnice acesteia din urmă. Divaniții, adunați în spătărie mare, urmăreau cu vădită surprindere cele cuvântate de fârtatul lor, căci fuseseră încredințați că judecata o să-l părtinească pe Diicu din cel puțin două pricini. În primul rând pentru că era oblăduitul domnului şi pentru că era primit de acesta de beizadea, fiind totodată aridicat la rang de urmaş la scaun. Apoi, în al doilea rând, datinile legate de strângerea dajdiilor, dădeau întotdeauna câştig de cauză cisluitorilor, cei păgubiți trebuind să-şi redobândească paguba de la răii platnici şi nu de la birari, mai ales dacă aceştia vărsaseră o parte a venitului deja la vistierie. Ori asta însemna că în cele din urmă însăşi haznaua domnească era pusă la plată, fiind silită să facă reînturnări. Pe deasupra mitropolia nu avea îndestulătoare dovezi că vitele care izvodiseră sfada erau ale ei şi nu ale țăranilor de pe ocina ei. De aceea spusele vistiernicului, pe de-a întregul prielnice pârâşului, adică bisericii, erau cu totul neaşteptate. Ele se vădeau de o deosebită noutate, aducând o atât de adâncă preschimbare chipului de a judeca asemenea pricini, încât răsturnau cu josul în sus obiceiul îndătinat de veacuri.

Matei îl asculta pe dregător posomorât şi încruntat, aşezat țeapăn sub pologul scaunului său domnesc, în vreme ce Diicu se înroşise la față de mânie şi pufnea pe înfundate împotriva vorbitorului, cuscrul său. Nici unul dintre cei de față nu putea înțelege pricina pentru care vel vistiernicul – altfel linguşitor şi slugarnic față de domn – apăra cu atâta îndârjire câştigul mitropoliei, primejduindu-se să cadă jertfă mâniei cuscrului său şi a voievodului. Dar pe toți îi încerca o obştească plăcere, văzând că spătarul este înfruntat.

Împrejurările deveneau tot mai încordate, iar cugetele tot mai încărcate, încât sfetnicii presimțeau că se va

Material cu drept de autor

dezlănțui o năprasnică furtună. Cum însă pe ei, care erau simpli martori, primejdia nu-i atingea, luarea aminte li se îndrepta spre o față cu totul lăturalnică a gâlcevii. Se întrebau dacă domnul va cuteza să-l părtinească din nou pe Diicu, împotrivindu-se voinței sfatului, așa cum o înfățișase vistiernicul, sau se va lăsa păgubaș? Dar, deși așteptau cu nerăbdare și curiozitate descâlcirea sfezii și cu toate că n-ar fi dorit să lipsească de la priveala înfruntărilor care se întrevedeau, se simțeau totuși nemulțumiți și zădărâți, ca atunci când, în chip stânjenitor, ești silit de împrejurări să iei parte la o ceartă care nu are legătură cu tine și pe deasupra ți se cere să mărturisești fățiș cui te alături în acea clipă, fiind astfel silit să te pui în chip nedorit și din senin în râcă cu potrivnicul celui ales. Sfetnicii, dacă, spre a se pune bine cu stăpânirea, l-ar fi părtinit pe vel spătar, nu numai că și-ar fi călcat pe inimă, dar ar fi pricinuit totodată nemulțumirea popimii din adunare. Poate i-ar fi supărat chiar pe unii din fârtați lor. Dacă, dimpotrivă, se alăturau lui Ghinea, îl întărâtau pe domn. Iar dacă ar fi încercat să nu se bage de nici o parte, ar fi supărat și pe unii și pe ceilalți.

Singur preafericitul mitropolit Ștefan rămase senin și netulburat, încuviințând vorbele vistiernicului cu un zâmbet pătruns de o tihnită cucernicie, coborâtă asupră-i parcă de dincolo de tării. Părea cuprins de o desăvârșită uitare de sine, cu totul în afara și deasupra gâlcevii care sta să se dezlănțuie.

Ghinea, cu obișnuita-i purtare neprevenitoare și peste măsură de grosolană, continua să desluşească pricina de judecată cu un glas încărcat de întărâtare, de parcă s-ar fi sfădit cu cineva. Spre încântarea dar, totodată, nemăsurata uimire a tuturor, vistierul încheie cerând răspicat ca spătarul să înapoieze bunurile care erau aparținătoare Mitropoliei. Iar legat de dările rămase neacoperite, slujbașii săi nu aveau decât să le ceară țăranilor pricinași, adică acelora cărora

Material cu drept de autor

oricum nu avuseseră ce să le mai ia. Se lăsă o tăcere apăsătoare, tulburată numai, de călcătura grea a marelui vistiernic, care se înturna în strana divaniților, spre a-şi lua locul ce i se cuvenea.

Domnul era vădit zădărât. Nu încăpea nici o îndoială că nu-i venea de fel la socoteală să-şi osândească nepotul. De bună seamă că i-ar fi fost mai pe plac ca hotărârea sfetnicului să fi fost alta. Ghinea însă îndrumase judecata spre un tărâm neprielnic voinței sale, de aceea nu se grăbi să purceadă a tăifăsui pe marginea celor ascultate. Nădăjduia că în cele din urmă sfetnicii îi vor ghici dorințele şi, luând seamă la ele, li se vor supune fără murmur. Aceştia însă îl urau şi-l pizmuiau prea mult pe Diicu ca să se lipsească de prilejul de a-l sâcâi, mai ales că o puteau face fără să se primejduiască, căci, dacă părerile lor ar fi fost prost primite şi s-ar fi iscat supărare, țap ispăşitor ar fi rămas vistiernicul. Potrivnicia sporise în asemenea măsură, încât chiar răbufnirea de mânie a domnului, care devenea tot mai lesne de întrevăzut, nu-i înduplecă pe dregători să se lase păgubaşi de a întărâta lucrurile. Chiar Măria Sa începu să se îndoiască că înfățişarea sa încruntată îi va face să se piardă cu firea, înrâurindu-i ca să-şi schimbe gândul. Cuprins de un simțământ de lehamite, ca să câştige timp, amână să-şi spună părerea, dând mai întâi cuvântul apropiaților săi, în nădejdea că aceştia, mai ascultători, vor drege poate ceea ce stricase vistierul, schimbând astfel făgaşul celor cugetate până atunci, deschizând în acest chip calea pentru împlinirea dorinței sale.

Bătrânul vel logofăt Radu Cocorăscu, unul dintre oblăduiții pe care-i avea foarte la inimă, la semnul pe care i-l făcu, se ridică greoi pentru a-şi da povața. Toți se aşteptau ca, împotriva părerii de obşte, având în vedere apropiatele sale legături cu voievodul şi cu urmaşul acestuia, moşneagul să se dezlănțuie împotriva celor mai înainte zise de

Material cu drept de autor

vistiernic. În ciuda tuturor aşteptărilor, logofătul bâigui ceva încurcat despre cinstea şi preţuirea care se cuvine a se arăta bisericii.

- A-i ştirbi renumele, nu foloseşte nimănui, dar ne poate dăuna la toţi. Atunci când dispare cuviincioasa supunere faţă de aşezămintele legiuite a priveghea prostimea, sunt de întrevăzut primejdioase tulburări ale celor orânduite. Şi gloata doar atât aşteaptă! Oare tocmai noi să dăm rea pildă supuşilor noştri?!

Logofătul îşi continuă îndelungă vreme searbăda cuvântare la fel de împleticit, fără a părea că se leagă anume de pricina supusă judecăţii în acea clipă. Totuşi era vădit că se arăta potrivnic celor făptuite de spătar, care, zeberind vitele, „stricase bunul nume al bisericii, ştirbindu-i atotputernicia", cum zicea el. Divaniţii îl ascultau cu uşurare. Dacă până şi cel mai plecat, dintre cei plăcuţi domnului, îşi îngăduia o astfel de neascultare, puteau lua liniştiţi cuvântul, căci erau puşi la adăpost de mânia princiară. În schimb Diicu, care nădăjduise că vorbitorul îi va ţine partea şi va îndruma taifasul pe alt făgaş, dezamăgit îi aruncă în gând cele mai aprige ocări. „Oare moşneagul şi-a ieşit din minţi? Nu-şi dă seama că ăştia vor să-şi bată joc de noi şi în primul rând de mine?! Aici şi acum nu este vorba atât de vite şi de dreptate, cât de o răfuială între mine şi divaniţii care se ţin prea făloşi! Ori neghiobul ăsta bătrân nu pricepe atâta lucru?! Nu vede că e o uneltire pusă anume la cale pentru a mă batjocori şi a mă înjosi?! Chiar şi el trece de partea lor?! Oare mă vinde cu bună ştiinţă sau o face din nerozie?" se întrebă el, cuprins de o năprasnică ciudă împotriva acestor boieri care-şi îngăduiau să-l judece şi să se bucure pe socoteala supărărilor sale. Era atât de răscolit, încât începură să i se învălmăşească gândurile în cap. Avea simţământul că visează, că ceea ce i se întâmplă nu putea fi aievea, că e cu neputinţă ca viitorii săi supuşi să ridice glasul

Material cu drept de autor

împotrivă-i, să-l judece pe el, care le va fi în curând stăpânitor.

Pornirea sa înveninată nu-l ocolea nici pe voievod, pentru vina de a fi avut nechibzuința să îndrume lucrurile pe făgașul unei asemenea pălăvrăgeli stânjenitoare. De ce trebuise să le dea divaniților prilejul ca să-i cântărească şi să-i judece hotărârile, fie ele bune sau rele?! De ce să li se îngăduie să-i cumpănească faptele?! Ar fi putut să se gândească că una ca asta poate dăuna renumelui său de viitor domn şi prin urmare s-ar fi cuvenit să hotărască singur, ca un atotstăpânitor ce se afla, şi – fără povața şi amestecul cuiva – să nu fi luat în seamă cererile mitropoliei! O simplă poruncă de-a sa ar fi fost de ajuns! La ce mai era necesară judecata sfatului domnesc?! Ce însemnătate avea dacă la cisluirea dajnicilor făcuse bine sau rău?! Însemnat era să nu i se ştirbească renumele!

De altfel şi divaniții erau departe de a fi nişte nepărtinitori arhangheli ai dreptății, despăgubirea mitropoliei fiind, la urma-urmelor, ultimul lucru căruia îi duceau cu adevărat grija! Iar dacă acesta nu le-ar fi oferit prilejul de a lovi în spătar, fără îndoială că nici nu l-ar fi luat în seamă.

Totul se mărginea în cele din urmă la o lupta de puternicie între el şi ceilalți sfetnici, la pizma înfruntătoare care-i opunea pe unii celorlalți, îşi zicea mai departe în gând. Cum de putuse domnul să scape din vedere această înfățişare a lucrurilor şi să pună la îndemâna potrivnicilor un neghiob prilej ca să-l lovească?

Trebuia cu tot dinadinsul să câştige judecata, chiar dacă prin aceasta ar pierde mai mult decât prețul tuturor vitelor, pentru ca toată blagorodnia țării, oricât şi-ar înălța nasul, să-şi dea seama de puterea sa şi să nu cuteze să-l mai înfrunte a doua oară. Nu s-ar fi dat în lături chiar de a năvăli în sfat cu ceata sa de slujitori înarmați, dacă altă cale de a

Material cu drept de autor

câştiga nu s-ar fi aflat. În câteva clipe ar fi făcut o rânduială cum nu se mai văzuse, se avânta el în închipuire. Dar după un scurt răstimp de înfierbântare îşi dădu seama că în adunare se găsea şi voievodul, care n-ar îngădui să fie luat cu asalt. Întrevăzând opreliştea care-i stătea în cale, i se răci pe dată zelul, făcându-l să socoată că e mai înţelept să-l înduplece pe domn de folosul unei asemenea dovezi de atotputernicie, pe care însă s-o săvârşească acesta prin mijlocirea seimenilor săi, curăţind înalta adunare a ţării de obrazele nedorite.

Spătarul nu era omul care să-şi poată stăpâni simţirile, încât cei de faţă îi citeau cu uşurinţă pe chip frământarea şi mânia, care se zdrobeau neputincioase de zâmbetele lor mulţumite şi de făţarnica şi mieroasa lor bunăvoinţă. Era pornit împotriva tuturor, dar nu în aceeaşi măsură faţă de toţi, trăirile care-l încercau reunind un larg mănunchi de simţăminte, foarte osebite între ele. În vreme ce unii îi trezeau numai un anume dezgust sau o nesuferire, altora le purta o vrăjmăşie năprasnică, răscolitoare, care putea ajunge până la o vie poftă de răzbunare. În fruntea celor care-i iscau cele mai vii răbufniri duşmănoase se găsea mitropolitul, care, din aleasa însingurare a stranei sale arhiereşti, stăpânea adunarea cu un zâmbet serafic, sub care-şi ascundea bucuria izbânzii. La drept vorbind era un ţărănoi, un mojic pe care unchiul său făcuse prostia de a-l aridica la rangul la care neam de neamul său nu visase – răbufni în sinea sa Diicu. Faţa rotofeie şi mulţumită a mitropolitului îi apărea ca o culme a neobrăzării sfruntătoare, adunând în netulburarea ei, cu grijă chitită, toate jignirile pe care le suferea. „O să mi-o plătiţi voi! Domnul nu mai poate trăi o veşnicie... Curând de tot o să-l astrucăm! Atunci aş vrea să vă văd cum o să-mi mâncaţi din palmă! Care dintre voi va mai cuteza să-mi râdă cu neruşinare în nas? Care va îndrăzni atunci să nu-şi plece

Material cu drept de autor

spăşit spinarea ca să-mi sărute imineii?! Dar nici măcar cinstea asta n-o să le-o îngădui la toți! O să-mi vină şi mie ziua! Şi încă foarte curând!" îşi zise el ca să se îmbuneze, setos însă de a se răfui cu cei care-i stăteau împotrivă.

Între timp taifasul îşi urmă mersul, revărsându-se pe făgaşul deschis de primii vorbitori. Cel mai neînduplecat întru înfierarea vel spătarului se dovedi un alt slujitor credincios al lui Matei vodă, marele vornic Preda Brâncoveanu. Acesta, unul din cei mai avuți oameni din țară, pe cale de a-l întrece chiar pe domn, se dovedea o fire peste măsură de încuiată, neînclinată să iasă cu o iotă în afara prejudecăților statornicite din vechi. Părea a avea gândirea împietrită după calapodul veacurilor trecute. În credința sa nimeni, nici chiar Domnul, nu era îndreptățit să clintească ceva din orânduiala aşezămintelor neamului. Iar stăpânirea ocinilor şi a celorlalte prisoase trebuia ocrotită înainte de toate. Orice preschimbare – fie că i se da sau nu nume de înnoire întru aducerea aşezămintelor în pas cu vremea – putea pricinui turbări care primejduiau viața de obşte. După părerea sa fiecare îşi avea locul bine aşezat în lume şi nu era îngăduit nimănui să încerce să şi-l schimbe. Pentru ca sănătoasa rânduială să dăinuie întru veşnicie, înjghebarea aşezămintelor trebuia să înghețe pentru totdeauna în tiparele lăsate din buni. Pentru pofta unuia sau altuia dintre boieri, oricât de evghenisiți[76] ar fi fost aceştia, nu era îngăduit să sufere întregul cin; de aceea era la fel de neiertător şi față de prietenii şi față de duşmanii care dădeau zor cu năzuințe de înnoire, pe care le aprețuia de stricătoare. „Să nu uităm la ce nenorociri au dus asemenea sminteli în Engliterra, nu mai departe decât în anii abia trecuți. Cu mai puțin de cinci ani în urmă prostimea a tăiat pe acel meleag un rege legiuit, pentru a pune în locu-i un soi de negustor de duzină! Oare poftiți şi voi ca acolo (şi arătă spre jilțul ocupat

[76] Înnobilat, boierit. – Din ngr. **evgenis.**

Material cu drept de autor

de Matei vodă) să vedeți şezând un pârlit de neguțător de oi sau de capre, care să vă poruncească vouă, oameni cu stare şi de neam ales? Asta vreți?! Doar din strămoşi se ştie că strângătorii de bir nu vor lua niciodată, pentru nevoile gloatei de rând, bunurile unui mare boier, decât dacă acesta se învoieşte întru aceasta. Iar biserica îndeobşte – şi în primul rând mitropolia – sunt mai presus de oricare dintre veliții țării. Atunci cum să încalce cineva această legiuire lăsată nouă din străbuni?!" cuvânta plin de sine vel vornicul, dovedind că nu era în afara cunoaşterii marilor întâmplări care încrâncenau Evropa.

Această îndărătnicire întru neschimbare, care nu-şi găsea seamăn, răzbătea şi prin crezul că lumea se întemeiază pe două tocmeli de nestrămutat. Cea dintâi era că boierii, prin firea lucrurilor, sunt părtinitii vieții şi prin aceasta de neatins, fiind singurii în măsură să se bucure de drepturi (pricină pentru care privea cu o încrâncenare plină de dezgust judecățile dintre un țăran şi un blagorodnic, care erau uneori îngăduite, socotindu-le un soi de hulă născătoare de tulburări şi neorânduială). Cea de-a doua tocmeală era că orice obraz de neam – oricât de sus l-ar aşeza obârşia, bogăția sau rangul – dacă, prin felul de a gândi şi de a se purta, aduce vreo ştirbire drepturilor cinului, trebuia alungat dintre ei ca un ciumat şi înfierat făr' de cruțare. Totuşi pe cei căzuți în acest păcat obişnuia să-i împartă în două soiuri, față de care îşi măsura diferit neîngăduința. Unii erau aceia însufleți ți de cugetări de înnoire. Pe aceştia îi socotea a fi cei mai primejdioşi dintre toți şi de aceea îi probozea cu asemenea înfocare, încât nu mai era loc de îndoială asupra năprasnicei sale porniri împotrivă-le. Față de ei nu arăta nici un fel de înțelegere, ei trebuind să fie stârpiți fără milă! Mai erau apoi aceia care greşeau față de tagma lor prin lăcomie sau silnicie. Cu aceştia era îngăduitor, socotindu-i de redobândit pentru obşte, căci ei nu se atingeau de miezul

Material cu drept de autor

lucrurilor, nu pângăreau ceea ce era în credința sa „sfânt". Ci sărmanii, cugeta el înduioşat, sufereau de păcatele fireşti ale nenorocitei de firi omeneşti. „Ei nu se împotrivesc orânduielilor lumii!" obişnuia el să rostească, oftând plin de milă. „Ei păcătuiesc numai prin slăbiciunile cugetului lor." Ori i se părea că, deşi cinstitul vel spătar Diicu se făcuse vinovat de o greşeală de felul acesteia din urmă – fiind deci de redobândit pentru cinul său –, îndârjindu-se să nu dreagă lucrurile, cădea în starea celor dintâi, ajungând astfel a aridica asupră-şi primejdia de a trebui anatemizat.

- Dintotdeauna boierii au fost iertați de orişice fel de dajdii sau biruri. Ori este neîngăduit ca oareşicine să ne silească să ne lepădăm de un drept al nostru! stărui el plin de întărâtare.

- Dar nu vă sileşte nimeni să plătiți bir, îi atrase domnul luarea aminte, spre a-i îndrepta spusele.

- Încă nu! ținu să drămuiască lucrurile vornicul, stăruind cu îndărătnicie şi cu înțeles asupra lui „încă". Dar, a ne sili a plăti, împotriva voii noastre, dajdiile pentru alții, este întâiul pas spre propria noastră cisluire. Înțeleg să facem acest lucru atunci când folosul ne-o cere. Dacă satul cu pricina ne stârneşte cumva luarea aminte, desigur că îi putem sta reazăm. Însă nu înțeleg să fim siliți s-o facem şi atunci când aceasta nu este pe voia noastă. Nu se află – şi nici nu trebuie să se afle – lege care să ne nevoiască pe noi la plăți pentru rumânii cărora nu voim a le lua partea. Altfel care mai este osebirea dintre noi şi gloata celor de rând? (Întări anume cuvântul „noi", spre a se mărgini cât mai desluşit de gloata muritorilor de rând.) Ori este cu atât mai întristător, când o astfel de prigoană nu este pornită împotriva unui blagorodnic oarecare, ci împotriva sfintei noastre mume, pravoslavnica biserică. Trupul lumesc al prea-sfintei credințe trebuie să apară sufletelor din prostime ca un lucru prea-slăvit şi de neatins nici măcar cu o floare.

Material cu drept de autor

Dar cum să hrănim simțul acestei neîngăduiți, dacă noi înşine cutezăm să-i încălcăm drepturile de căpătâi, care sunt date chiar şi celui din urmă mădular al lumii de bun neam?! Nimănui, nici măcar unuia de-al nostru, oricât de sus ar fi el aşezat, nu trebuie să-i fie îngăduit să strice nişte legi lăsate nouă de străbuni, legi pe care trebuie, la rându-ne, să le trecem neştirbite feciorilor şi nepoților noştri!

Mânios, Diicu nu se mai putu stăpâni văzând atâta pornire împotrivă-i, tocmai la aceia de la care aşteptase cuvinte de apărare. Pe neaşteptate răbufni în urlete cu totul nepotrivite locului şi lumii alese din jur:

- Nu vă dați seama ce se petrece aici? Nu înțelegeți că unii s-au aridicat asupra mea şi nu întru apărarea bisericii?! Despăgubirea sfântului locaş e doar o pricină căutată pentru a se putea scula împotrivă-mi! Oare cum de nu vedeți atâta lucru?! Cum de nu băgați de seamă că un înalt divan domnesc a coborât atât de jos, încât aduce a stabor de şatră?!

- Cinstite jupâne, nu suntem nici haini, nici neştiutori, nici lipsiți de judecată. Cele pe care le-am spus sunt temeinic chibzuite, nu zvârlite la întâmplare. Ne aduci, în chip neîngăduit, atingere întru cinstea noastră, învinuindu-ne că nu suntem în stare să pricepem nimic! Doar n-om fi noi cei mai de pe urmă din țara asta! Am văzut, am judecat şi am înțeles la fel de bine ca şi domnia ta! Nu este însă vina noastră dacă n-am putut ajunge la încheierea pe care ai fi dorit s-o auzi din gura noastră! se grăbi să-i răspundă marele vornic Preda Brâncoveanu, sârguind să păstreze glasul potolit şi măsurat, deşi în sinea sa clocotea, lucru care nu scăpă vederii celor de față.

Întrucât fusese ultimul vorbitor, se simțea atins în chip nemijlocit de spusele spătarului, fapt supărător, cu atât mai mult cu cât acesta, deşi bărbat în toată firea, era totuşi cu destui ani mai tânăr decât el. Dar nu-l zădăra numai

Material cu drept de autor

înțelesul necuviincios al vorbelor, ci, în aceeaşi măsură, dacă nu chiar mai mult, îl rodea împrejurarea de a fi fost aşezat în rând cu împotrivitorii stăpânirii. Cu toată străduința sa, vocea îi tremura uşor de mânie şi era vădit că ajunsese la hotarul răbdării.

- Şi sfătuind, după priceperea noastră – dar cu toată dreptatea şi cu dorința sinceră de a face bine –, asupra celora care ni s-au poruncit de Măria Sa, e cu putință să fim învinuiți de gânduri ceapcâne?! rosti Ghinea, maimuțind, fără îndemnare, o nemăsurată uimire față de cele auzite.

Era încântat că vicleana sa hotărâre găsea încuviințare chiar şi în rândul unor curteni foarte alipiți domnului, la reazămul cărora nici nu visase. Era vădit tuturor că se fățărea, făcând-o pe nevinovatul care cade jertfă unei prigoane neîntemeiate, dar nu i se putea găsi pricină de a fi învinuit de ceva.

- Ni se pune în seamă o răutate sufletească pe care n-a încercat-o niciodată vreunul dintre noi! încheie el cu vicleană neprihănire.

Cât de uşor era să-i mânuiască după placul său pe aceşti moşnegi care se înverşunau a crede în virtuțile unei dreptăți desăvârşite, aflate deasupra oamenilor şi a vremilor, cugetă în sinea sa vistierul.

- Neghiobilor, credeți că mă orbiți cu vorbele voastre lunecoase? răbufni dezlănțuit spătarul, țâşnind în mijlocul odăii, ca să-i poată înfrunta din față. V-ați unit cu toții împotriva mea?! Voi, care sunteți mai pătați decât mine, cutezați a mă judeca?! Voi, care ați greşit de mai multe ori?! Oare vă credeți mai cinstiți şi mai buni pentru că ticăloşiile voastre n-au fost încă dezvăluite? Vă socotiți mai neprețuiți decât mine pentru că ați izbândit să vă acoperiți mârşăviile? Voi, care mă urâți şi mă pizmuiți, îmi cântăriți mie faptele şi voiți a mă face să cred că mă pot aştepta la o judecată dreaptă din parte-vă?!

Material cu drept de autor

Spătarul se învârtea în mijlocul spătăriei ca într-o cuşcă cu fiare, străpungându-i pe curteni cu priviri tulburi şi înveninate. Dar, tocmai pentru că spunea adevărul, îi înfrăţise pe toţi întru împotrivire, drept care nu întâlnea decât privirea rece şi batjocoritoare a omului de lume care, deşi atins în simţirea sa, nu răspunde, socotind sub vrednicia sa să se coboare la grosolănia convorbitorului, faţă de care are mai degrabă milă amestecată cu dispreţ. Această tăcere ghiţoasă care-l împresura era mai grea decât toate ocările spuse cu voce tare. Era atât de aprig răscolit, încât ar fi fost în stare să lovească cu pumnii pe cei aflaţi de faţă, chiar să-i spintece cu spada. Dar lucrul ar fi fost zadarnic; acea revărsare de pohfală a celui aflat undeva deasupra sa, care se citea în privirile celor din jur, nu putea fi secată decât odată cu ochii care scânteiau în jur; şi din păcate în jur erau mult prea mulţi ochi! Acum şi acolo nu se putea răfui cu toţi.

Din nou îl încercă ispita de a năvăli cu slujitorii în sfat şi de a-şi face ascultată voinţa cu tăria armelor. Din păcate asemenea faptă cerea o rostuire grijită din vreme, deci se întemeia pe trecerea unui anume răstimp de rânduire, prin urmare nu se putea împlini pe dată. Se simţea biruit şi neputincios. Pierzându-şi cumpătul, voi să părăsească divanul, pentru ca, printr-o ieşire plină de măreţie, să le arate divaniţilor că nici măcar nu-i pasă de ei şi în acest chip să-şi mai izbăvească întrucâtva mândria ferfeniţită. Ghicindu-i cu o repeziciune neaşteptată gândul ce abia da să se înfiripe, ca să-l preîntâmpine, vistierul Ghinea Brătăşanu strigă domnului, cu un glas care aducea mai mult a ameninţare decât a smerită şi legiuită tăgadă, aşa cum s-ar fi cuvenit să-şi arate nemulţumirea:

- Suntem răniţi în cinstea noastră, Măria Ta, şi vom părăsi sfatul!

Domnul se sculă atât de vijelios în picioare, încât vălurile pologului de deasupra-i fâlfâiră, pocnind ca

Material cu drept de autor

flamurile în avântul luptei. La ieşirea sa atât de dezlănțuită, boierii rămaseră înlemniți, iar Diicu se opri descumpănit, pe jumătate întors cu fața spre el.

- Cine se crede atins în mândria sa?! Cine vrea să părăsească sfatul?! tună voievodul, coborând apăsat treptele prispei pe care se înălța scaunul domnesc.

Se aşternu o tăcere atât de adâncă, încât se auzi suflarea şuierată a voievodului. Se plimbă de câteva ori prin fața stranelor în care dregătorii şedeau stânjeniți, cu privirile pironite în podele. Păru a nu da o atenție anume lui Diicu, oprit nehotărât spre capătul spătăriei, încremenit sub apăsarea privirii neînduplecate a lui Matei vodă, care nu-l lăsa de-o parte.

În acea clipă Diicu nu se mai simțea în stare a da nici măcar cea mai obişnuită dovadă de vrednicie sau de împotrivire, zdrobit de starea stânjenitoare în care se afla. Dezamăgirea îi topea îndârjirea şi, cu încetul, năvalnica mânie care-l răscolise până în străfunduri se subție ca îndoită cu apă chioară, preschimbându-se într-un simțământ de mâhnire bolnăvicioasă, care parcă-i încleie cugetul, lăsându-l pentru o clipă pierdut în nemişcare şi în neputință de a se apăra, înăbuşit de vrăjmăşia de obşte.

- Aş putea să nu țin seamă de cuvântul vostru, rostit aici în sfatul meu, căci dreptul de a hotărî îl am numai eu!

Lui Ghinea îi fulgeră prin gând o îndreptare: „Sfatul țării, nu al tău, căci tu şi țara nu sunteți una!", dar nu se încumetă să-l întrerupă pe voievod, şi mai ales cu asemenea vorbe, căci prea îl vedea furios.

- Puterea mea se întemeiază pe voința bunului Dumnezeu, iar puterea voastră izvorăşte din voința mea! Şi vă sfătuiesc să nu uitați acest lucru... şuieră necruțător domnul, hotărât să osebească răspicat volnicia cuvenită fiecărui rang în parte, aşa cum o îngăduia el. Unul singur este Domn în țară şi va da socoteală pentru faptele sale

Material cu drept de autor

singur lui Dumnezeu! încheie el cu neînduplecare, trecându-şi privirile mânioase peste şiragul de frunți plecate.

Cum Diicu era încredințat că el însuşi nu era socotit între cei certați – mânia unchiului dezlănțuindu-se la vorbele lui Ghinea şi nu la spusele sale –, asprimea cu care fură mustrați boierii făcu să renască în sufletul său o firavă nădejde. O asemenea dojană i se părea că pune temei unei hotărâri potrivnice voinței sfatului, deci în folosul său, pricină îndestulătoare ca să-l facă să se furişeze spăşit în strana care-i era orânduită.

În vreme ce, cu mişcări mărețe şi încete, Matei vodă se reaşeza în jilțul domnesc, divaniții se ridicară pentru a primi în deplină supunere hotărârea Măriei Sale. Se aşternu un lung răstimp de tăcere, în care privirile se îndreptară slugarnic spre el. Ca într-o zugrăveală bizantină, voievodul şedea, parcă împietrit, în scaunul său înalt şi stânjenitor de țeapăn, asemeni unei strane minunat meşterite, pe fața căreia se puteau desluşi prea frumoase cioplituri care aminteau de chipul de împodobire al palatelor țarigrădene. Luciul stins al aurului care poleia prețioasa lemnărie, se împletea cu apele pe care le juca scumpa catifea a caftanului, adusă taman din Florența. Mânecile largi ale veşmântului, care, atârnând liber, se prelingeau cu îmbelşugare peste brațele jilțului, blana prețioasă, care tivea gulerul şi pieptul, dădeau priveliştii un iz de măreție căutată. Dinspre bagdadie, curgând până aproape de podele, se revărsau, de-o parte şi de alta a spătarului, cutele purpurii, ale catifelelor pologului care-i împodobea jilțul. Sus, în locul unde se împreunau, vălurile erau încununate cu o frumoasă cioplitură în lemn vopsită în culori vii, strălucitoare, care închipuia herbul țării – corbul cu o cruce în cioc, având de-o parte şi de alta a capului soarele şi luna. Aşezați pe laturi, prin strălucirea veşmintelor lor, paicii şi

Material cu drept de autor

aprozii, gătiți în dulame blănite, sporeau simțământul de risipă, de fast şi pohfală a palatului.

În chip solemn, domnul îşi făcu cunoscută hotărârea, slujindu-se de țepenele canoane ale vorbirii de cancelarie a acelor vremi:

- Cu mila lui Dumnezeu, Io Matei Basarab, voievod şi domn a toată Țara Ungrovlahiei, nepot al marelui şi prea bunului şi bătrânului răposatului Io Neagoe Basarab voievod, hotărăsc ca credincios boiarinul domnii meale, Diicu vel spătar, iubitul nostru scoborâtor, întru împăcarea pricinilor ce s-au iscat dintru a sa greşeală, să purceadă la bună şi dreaptă împăcare cu Preasfințitul arhiepiscop al cetății Târgovişte şi mitropolit a toată Țara Ungrovlahiei, exarh al întregii părți ungureşti şi al plaiurilor, Preafericitul Păstor al acestor pământuri binecuvântate, prin înturnarea, cu direptate, a tuturor acelor vite iscătoare de gâlceavă, în neclintită stăpânire a mitropoliei. Precum am zis, aşa să se facă, căci aceasta este voința mea nestrămutată!

Marele spătar rămase năucit, căci fusese încredințat că Matei va înclina cumpăna dreptății în câştigul său. Cum sâmburele de nădejde, care lucise firav în sufletul său cu câteva clipe înainte, îi alinase grijile, hotărârea principelui îl luă pe nepregătite, răsturnând cu josul în sus tot ceea ce gândise mai înainte. După înălțarea de-o clipă, pierderea dintr-o dată a oricăror năzuiți, îl prăvăli parcă într-o genune fără fund, pricinuindu-i o şi mai adâncă sfâşiere a trufiei sale întinate. După acea fugară sclipire de nădejde – de care, la urma-urmei, nimeni nu era vinovat decât el însuşi – se simțea de parcă ar fi fost ridicat pentru o clipă în slăvi, dar numai ca să se poată prăvăli de la o şi mai mare înălțime.

Dar nici divaniții nu erau chiar în largul lor. Era adevărat că domnul, nu atât pentru că era încredințat de temeinicia celor sfătuite mai înainte, cât pentru a-şi învedera nepărtinirea – deci în primul rând de ochii lumii –, făcuse

Material cu drept de autor

dreptate, dar se vedea cât de colo că era cu totul nemulțumit că împrejurările îl siliseră să-şi mustre nepotul, pe care-l încununase cu mărite ranguri şi deosebite cinstiri. Ori era neîndoios că nu va ierta lesne pe aceia care-l îndrumaseră spre împlinirea unei fapte potrivnice dorințelor sale tainice.

După ce Măria Sa se trase în iatac, în aşteptarea ospățului de prânz orânduit a se petrece după obicei, Diicu se grăbi că părăsească spătăria mare. Atins în mândria sa, trecu plin de pornire pe dinaintea celorlalți divaniți, prefăcându-se a nu-i băga în seamă, deşi aceştia i se închinau cuviincios, potrivit împietritelor rânduieli ale ighemoniconului Curții, cât şi după obiceiul hotărât de Matei vodă, care-şi aşezase nepotul deasupra celorlalți dregători. În temeiul acestor împrejurări, trebuiau să-i arate toate semnele de cinstire şi supunere cuvenite unui viitor domn, ceea ce, de ochii lumii, şi făceau. Însoțit de un alai numeros – care alcătuia gălăgioasa şi pestrița lui curte – şi de un trup de oaste dăruit lui de domn, o porni spre Târgul de Jos, unde-şi avea casa, urzind în minte aprige gânduri de răfuială.

*

După această întâmplare, datorită firii sale scorțoase, vel spătarul ajunsese să se răzlețească aproape cu totul de grosul boierilor de divan. Prăpastia noptoasă a unei surde vrăjmăşii, care se deschisese între ei, amenința tihna vieții de Curte. Apăsat de această însingurare – neplăcută nu numai potrivnicilor, ci adevărată pedeapsă şi pentru el –, s-ar fi lepădat cu plăcere la ea, dar fudulia îl împiedica să facă el întâiul pas, mai ales că numeroşii săi prieteni şi supuşi care-i umpleau casa, socotind că aşa o să-i facă plăcere, îl aţâțau împotriva închipuiților potrivnici, hrănindu-i setea de răzbunare. Astfel îl împingeau tot mai adânc în mocirla

Material cu drept de autor

dezbinării, în care se afundase ca într-o mlaştină fără fund, nelăsându-i nici o cale de întoarcere.

De altfel dihonia, mai restrânsă la început, întrucât ridicase împotrivă-i doar câțiva divaniți, spori cu deosebită repeziciune, căci slujitorii şi cei care doreau să fie crezuți prieteni ai spătarului, împărtăşind simțământul de urgisire al ocrotitorului lor, se arătară, la rându-le, atinşi de cele petrecute şi prin urmare datori să se socoată în harțag cu semenii lor din tabăra potrivnică. În câteva zile o ruptură adâncă frânse lumea aleasă a Târgovişteі în două cete gata de luptă şi nu rareori zăngănitul spadelor goli ulițele, făcându-i pe târgoveții paşnici să-şi caute în grabă adăpost prin spatele ulucilor, pentru a nu cădea jertfe nevinovate încăierărilor dintre cei „mari". Ori această adunătură de obraze mărunte, care chezăşuia fala şi puterea curții spătarului, s-ar fi simțit înjosită dacă i s-ar fi cerut să se dezică de toate ocările rostite pe seama potrivnicilor şi ar fi socotit că i se încalcă cinstea dacă Diicu ar fi făcut vreo încercare de a pune cumva capăt neînțelegerilor pe care le pricinuise. Deci aceşti boiernaşi, pe cât de săraci, pe atât de înfumurați, ar fi fost peste măsură de întărâtați dacă împăcarea ar fi venit dinspre partea lor, căci li s-ar fi părut că sunt puşi mai prejos de potrivnici. Ar fi avut simțământul că aceştia le râd în nas. Ori nu se puteau împăca în nici un fel cu gândul unei asemenea ruşini. Deci era de prevăzut îndărătnica lor împotrivire, iar Diicu nu putea să nu țină seamă de ea. Deşi în taină dorea stingerea dezbinării, îşi dădea seama că n-ar fi putut înfăptui împăcarea, căci, nemulțumiți şi porniți, numeroşii săi atârnători, pentru a nu ajunge de batjocura vrăjmaşilor, i-ar fi săpat în ascuns toate străduințele. Iar o poticneală i-ar fi făcut şi mai stânjenitoare încercarea, care şi aşa n-ar fi trecut drept prea vrednică, nici în ochii prietenilor şi nici în aceia ai duşmanilor. La urma-urmelor îi înțelegea destul de bine pe cei care-l înconjurau.

Material cu drept de autor

Mândria lor n-ar fi îndurat ca, aceia de care-şi bătuseră joc până atunci să le râdă zeflemitor în nas, privindu-i de sus, cu răutăcioasă pohfală. Era neîndoios că, cel care da cel dintâi înapoi trecea de biruit. Ori, de teama de a nu se face de batjocura celorlalți, se socoteau îndreptățiți să întoarcă spatele cumpătării şi chibzuinței, opunându-se din răsputeri oricărei încercări de apropiere.

Deşi era unul din cei mai puternici veliți ai vremii, deşi atotstăpânitor la el în casă, Diicu Buicescu ajunsese, printr-o ciudată răsturnare a sorții, robul prejudețelor sfătuitorilor şi slujitorilor săi, care-i făceau cu neputință orice încercare de împăciuire. Nu-i rămânea decât să aştepte ca altcineva să facă primul pas, iar el, fățărind o înțelepciune aşezată, bătrânească, slobozită de patimi de şi de râcă, să ridice îngăduitor şi iertător opreliştile urii şi să reînscăuneze înfrățirea. Era singurul mijloc care-i stătea la îndemână ca să curme stânjenitoarea sa însingurare. Se temea însă că, chiar şi această cedare, oricât era ea de prefăcută şi ascunsă ca să-i ogoiască astfel vrednicia, ar fi putut stârni printre atârnătorii săi unele murmure şi împotriviri, dar nădăjduia ca ele să fie destul de măsurate, încât să nu-i dăuneze.

Acum aştepta cu nerăbdare să primească, din oricare parte ar veni, o cât de amărâtă dovadă de frățietate, sau cel puțin un semn care să poată fi tălmăcit, cu puțină bunăvoință, în acest chip. Apoi, sporind înțelesul unui asemenea semn într-atât încât să pară o mărturie a unei dorințe de împăcare, care să poată fi luată cât de cât în seamă, să-l întâmpine cu brațele deschise, după cum îşi pusese în gând, ca unul ce nu poartă duşmănie, milos şi iertător cum, vezi Doamne, era din fire.

Într-o dimineață, când se îndrepta spre Curtea Domnească, o întâmplare îl făcu să nădăjduiască că în sfârşit se ivise prilejul mult căutat. Alaiul său tocmai se scurgea, măreț şi lărmuitor, în susul Uliței Mari. În frunte un stegar

Material cu drept de autor

călare pe un harmăsar negru purta prapurul de mătase cu însemnele casei Buiceştilor. La câțiva paşi mai în urmă, cuprins pe laturi de pedestraşi, venea un şirag de toboşari şi surlari înveşmântați în mundire de urşinic albastru, strânse pe talie şi împodobite cu ceaprazuri lucioase de mătase. La mică depărtare se zăreau apoi, călări, o seamă de roşii aleşi, aşezați în şiruri desăvârşit orânduite. Ei erau dați spătarului de la Curte.

După un gol de câțiva paşi, menit a atrage mai mult luarea aminte asupră-i, urma, călare pe un cal alb ca spuma, însuşi vel spătarul Diicu Buicescu. Pentru a sfrunta pe aceia care cercau, în chip voit, a nu-l băga în seamă, în ultima vreme sporise fastul alaiurilor sale. Era şi aceasta o cale de a se răzbuna, căci dovedea vrăjmaşilor că îi merge nespus de bine în ciuda defăimărilor lor. Stăruind în acest gând, se înveşmântase de câteva zile cu un contăş de mătase albă, brodat cu fir de aur şi tivit cu bordură din blană argintie de cacom, veşmânt care, după datină, era îngăduit a fi purtat numai de către fii de domn. Faptul stârnise unele murmure înfundate pe la palat, căci, totuşi, Diicu nu era socotit a fi o beizadea adevărată. Dar, cum Matei Basarab se învoise pe tăcute cu neaşteptata preschimbare a înveşmântării nepotului, nimeni nu îndrăzni să cârtească fățiş. Portul şi-l întregise cu un gugiuman[77] tot de cacom, tras pe o ureche şi împodobit cu un minunat surguci, al cărui inel de aur bătut cu pietre prețioase, înmănunchea în strânsoarea sa un şomoiog de pene de struț, care se legănau gingaş pe deasupra acoperământului, într-o arcuire aleasă şi molatecă. Rânduri duble de seimeni îl străjuiau pe laturi şi din spate, alcătuind în juru-i un pătrat deschis numai spre față. Şi aceşti oşteni îi erau dăruiți de domn, din trupul de pază al

---

[77] (*Înv.*) Căciulă de samur, purtată în trecut de domnitor și beizadele (având însă fund alb) și de boierii de rang (dar cu fund roșu). Din tc. **gücemin**.

Material cu drept de autor

palatului. Albul desăvârşit al veşmintelor sale se împletea plăcut cu roşul-purpuriu al cepchenelor trase pe talie, pe care le purtau oştenii. Mânecile strâmte şi lungi, despicate deasupra cotului, atârnau libere de-a lungul şoldurilor, într-o sclipitoare risipă de ţesătură preţioasă, scoţând la vedere braţul de din jos de cot, învelit în pânza albă a cămăşii strânse pe încheietura mâinii. Capul le era împodobit cu nişte barete roşii, joase şi rotunde, asemeni unui potcap, dar cu fundul ascuţit ca o pâlnie, făcut dintr-o pânză moale, scoasă în afară şi răsfrântă într-o parte până spre urechea dreaptă.

Alcătuind o ceată aparte, urmau călări sfetnicii şi slugile mai de seamă ale marelui dregător, apăraţi şi ei din părţi de şiruri de seimeni. Mai departe, lor li se adăugau numeroşii copii de casă, icioglani, paici, odăiaşi, vătăşei şi o seamă de alţi poslujnici şi grăjdari ai boierilor şi boiernaşilor însoţitori, lume pestriţă şi neînsemnată, care purta cu trufie vesminte sclipitoare de sărbătoare, simplă răsfrângere a fuduliei stăpânilor lor. Alaiul se încheia cu o trâmbă de alte câteva sute de seimeni, care închipuiau un soi de strajă care priveghea asupra primejdiilor ce-ar putea veni din spate. Un asemenea alai strălucitor mai că se întrecea cu cel al măritului voievod. Dar în ciuda falei cu care se împăuna, Diicu nu reuşi să descumpănească blagorodnia, ci nu făcu decât să-i aţâţe şi mai aprig pizma.

Când pe stânga începură a miji în zare zdravenele ziduri împrejmuitoare ale mânăstirii Stelea, vel spătarului i se păru a zări de cealaltă latură a uliţei, peste uluci, oarece frământare în ceardacul casei Brâncovenilor. Pe ascuns, ca să nu pară că ar da împrejurării vreo însemnătate, iscodi încordat, cu coada ochiului, mişcarea spre a pricepe ce se petrece. Inima îi bătu mai repede înţelegând – cu deosebită plăcere – că, atras de larma alaiului, Papa Brâncoveanu, fiul marelui vornic, însoţit de câţiva boieri, pe care Diicu din

Material cu drept de autor

pricina depărtării nu-i putu cunoaşte, se înghesuiau să iasă pe uşă. De bună seamă că gândeau să i se ploconească după cele orânduite, îşi zise Diicu Buicescu înseninat, hotărât să le facă cu mâna în semn de recunoaştere, deşi purtarea cam ieşea din canoanele ighemoniconului obişnuit Curții, căci dovezile de supunere se cuvenea să fie primite cu nepăsare de către cei cărora le erau hărăzite, ca o purtare firească pentru rangul lor. Deci, în cele din urmă, de bunăvoie, boierii se înduplecară ca să-i iasă înainte şi să se plece în fața atotputerniciei sale, în loc să se ascundă prin unghere, spre a nu-i ieşi în cale şi a scăpa astfel de a-şi împlini datoriile cerute de orânduielile statornicite la Curte. Prin această întâmpinare veliții se recunoşteau biruiți şi făceau mult aşteptatul pas înapoi, care-l dezlega față de ai săi, îngăduindu-i să ajungă la împăcare, fără a părea că a cedat în vreun fel.

Spătarul îşi zise însă în gând că izbânda este încă firavă, de aceea va trebui să se arate foarte prevenitor cu aceste sfioase începuturi, pentru a nu le înăbuşi pretimpuriu. Îi păru rău că în acea clipă nu putea avea pe nimeni alături, pentru a se povățui şi mai ales ca să poată împărtăşi cuiva bucuria biruinței.

Totuşi mai departe în ceardac se întâmplă ceva ciudat, lucru care nu se potrivea cu prepunerile sale. Cei care, cu câteva clipe mai înainte, se călcau pe picioare ca să iasă, se trăgeau acum în casă, la fel de învălmăşiți şi de grăbiți, mergând de-a-ndoaselea! Nu reuşi să-şi tălmăcească pe dată ceea ce vedea, dar se simți tot mai nedumerit.

Diicu se înşelase însă din capul locului asupra pricinii care-i scosese pe tinerii boieri din odaie. Nu aleasa lui ființă le trezise luarea aminte. Ieşirea lor se datora unei simple întâmplări. La o vreme se nimeri ca toboşarii alaiului, îngrijați de a ține măsura paşilor ostăşeşti, să potrivească bătăile darabanelor asemănător cu cele ale

Material cu drept de autor

vestitorilor agiei, care-l însoțeau pe pristavul domnesc. Închipuindu-şi că pe ulițe se citeşte vreo înştiințare de-a stăpânirii, tinerii boieri ieşiseră nedumeriți şi curioşi să vadă despre ce putea fi vorba, dar îşi dădură imediat seama de greşeală. Descumpăniți, se frământară câteva clipe prin colțul ceardacului, dar apoi, nădăjduind că nu au fost zăriți – depărtarea fiind totuşi mare –, chicotind, se grăbiră să se întoarne buluc, ca să nu fie siliți să se descopere la trecerea alaiului.

Diicu nu putu auzi chicoteala, dar din purtări ghici batjocura. Neavând cum să afle adevărul, îşi zise ca întreaga întâmplare fusese anume pusă la cale de feciorii boiereşti, spre a-şi crea prilejul de a-i putea întoarce sfruntător spatele, ca semn de tăgăduire a puterniciei sale. Parcă spre a-i adeveri bănuiala, i se păru că-i ghiceşte pe tinerii bărbați în spatele ferestrelor întredeschise, făcând haz pe socoteala sa, iar asupra acestui lucru de altfel nu se înşela. (Cum ochiurile cercevelelor – după obiceiul vremii – erau acoperite cu hârtie ceruită şi nu se putea privi afară prin ele, canaturile fuseseră crăpate pentru a putea iscodi ulița.)

Radu Toma Năsturel, fârtat la postelnicie cu Papa Brâncoveanu, care însă i-o luase şi el înainte, fiind de puțină vreme ginerele jupânului divanit, făcându-se că urmăreşte priveliştea de afară, lucru care era cu neputință, având prea mulți în față, se întoarse către gazdă spre a-i spune cu ipocrită nepărtinire:

- Într-adevăr, țărmonia este grozav orânduită, trebuie să te învoieşti cu asta! Este neîndoielnic că spătarul este dăruit cu un adevărat simț al măreției. Nu i se poate tăgădui priceperea într-ale fastului!

Feciorul vel vornicului, negăsind nimic potrivit de adăugat, ridică nepăsător din umeri. În Radu Toma însă pizma neîmplinirilor trăite în ultima vreme muşcă din nou adânc. După moartea fratelui său Mateiaş, nădăjduise în

Material cu drept de autor

tainã cã perechea princiarã o sã-l primeascã pe el de urmaş în locul rãposatului, dar nu se întâmplase aşa. Se arãtase precãdere lui Diicu Buicescu, neam îndepãrtat al domnului, scoborâtorii dinspre doamna fiind de astã datã lãsaţi de-o parte. Fusese o amarã dezamãgire şi, cu toate cã nãzuinţele sale nu erau prin nimic îndreptãţite, avea simţãmântul cã vel spãtarul îl lipsise de un drept care i s-ar fi cuvenit lui înaintea altora, cãci era cel mai apropiat, ca înrudire de sânge, de cel dispãrut, apãrând astfel, în judecata sa, ca un înlocuitor mai firesc al lui Mateiaş. De aici izvora o anume potrivnicie faţã de Diicu, pe care însã, dându-şi singur seama de lipsa ei de îndreptãţire, şi-o înãbuşea în chip obişnuit în suflet. Portul de beizadea, mãreţia priveliştii – care i se pãreau a-i fi furate – îl rãscoliră pesemne. Deşi poate nu-şi dãdea pe deplin seama de mãnunchiul simţãmintelor şi pornirilor care se învãlmãşeau în lãuntrul sãu, nu întotdeauna tãlmãcite pe înţelesul cugetului, nu-şi putu totuşi stãpâni o rãbufnire duşmãnoasã:

- Din pãcate darul şi-l risipeşte doar pentru orânduirea unor strãlucite privelişti de preaslãvire! Şi atât! Dincolo de asta nu-i trec nici grijile şi nici putinţele! De bunã seamã cã, atunci când va ajunge domn, ne vom putea bucura ochii cu fastul sãrbãtoresc al Curţii, cu mãreţia împãrãteascã a risipei de bogãţie şi strãlucire, dar sufletul ne va fi chircit de împilãrile tiraniceşti ale silniciei. Cu el, ca bey, vom avea parte doar de veşminte de slujbã înzorzonate, cu care sã ne înveşmântãm rãnile mândriei cãlcate cu nesimţire în picioare, oftã el a dezamãgire.

Papa Brâncoveanu se fãcu a nu fi auzit. Alãturi se aflau câţiva dintre numeroşii sãi cumnaţi, fiii vel postelnicului Constantin Cantacuzino. Cum fratele lor mai mare, Drãghici, era însurat cu Pãuna Buicescu, fata vel spãtarului, era de crezut cã legãturile dintre cele douã case erau mai mult decât bune, mai ales acum când Diicu era în

Material cu drept de autor

plină înălțare, sub oblăduirea lui Matei. În aceste împrejurări o spusă necugetată putea lesne ajunge la urechea la care nu se cuvenea... De aceea era mai înțelept să nu scape vorbe de care să-i pară rău peste puțină vreme, când Matei vodă nu va mai fi.

*

Domnul era înciudat pe sine însuşi. De peste douăzeci de ani, de când cârmuia Ungrovlahia, o făcuse cu neînduplecare, ținând seamă numai de judecata sa. Pe sfetnici nu-i folosise decât ca, ascultându-le povețele, să-şi limpezească propriile gânduri şi țeluri. Ori, în chip ciudat, în răstimpul întrunirii sfatului care judecase neînțelegerile dintre vel spătar şi mitropolie, îşi dăduse seama că nu mai putea mânui trebile ca altădată. Ceva parcă îi scăpa din mână. Parcă o forță nedesluşită îl încătuşa. Această apăsătoare părelnicie se împletea cu un nelămurit presimț de împotrivire a Curții. Deşi nimeni nu cuteza să crâcnească, ghicea că se petrece ceva ce trecea de puterile sale. Se ițise o preschimbare primejdioasă, căreia nu-i putea ține piept, pe care nu o putea stăpâni, tocmai pentru că nu se vădea văzului, ci se putea oblici doar în chipul unui simțământ care nu putea fi tălmăcit în vorbe şi prin aceasta rămânea ascuns cunoaşterii obişnuite. Dacă cineva s-ar fi răzvrătit pe față, l-ar fi putut strivi cu numai o ridicare din sprâncene şi şi-ar fi redobândit liniştea. Dar nimeni nu zicea şi nu făptuia nimic ce putea prileji o învinovățire. Totuşi era încredințat că vrăjmăşia pe care o ghicea plutind în jur nu închipuia o simplă nălucire. Această împotrivire ascunsă, fără înfățişare vădită, îl îngrija mai mult decât o duşmănie fățiş mărturisită, căci nu ştia cum s-o tălmăcească şi unde s-o aşeze.

Deşi zădărât şi fără chef, nu calcă obiceiul şi, după divan, îşi pofti dregătorii la ospățul de prânz. După datină,

Material cu drept de autor

acesta se întinse până se lăsă înserarea. Freamătul şi veselia nu-i potoliră îngrijările. Rămăsese tăcut şi înnegurat, apăsat de neputința de a da nume părelnicei ameninţări care, deşi nevăzută, îmbiba văzduhul asemeni unei miasme otrăvitoare.

În zilele când era nemulţumit de sine se temea de singurătate, căci cădea pradă gândurilor încărcate de nelinişte, care-l hărţuiau ceasuri în şir, până noaptea târziu. Cum nu-şi putea găsi adăpost nici în somn, căci odată cu vârsta dormea tot mai puţin, căuta apropierea unor obraze de încredere, cu care să poată tăifăsui fără reţinere. De aceea, când, la aprinderea luminărilor, curtenii înţeleseră că a sosit vremea să plece, chemă cu sine pe doi dintre sfetnicii săi cei mai apropiaţi şi anume pe marele logofăt Radu Cocorăscu şi pe înlocuitorul acestuia, vtori logofătul Udrişte Năsturel. Acesta din urmă îi era cumnat şi trecea drept una dintre cele mai şcolite obraze din ţară.

La drept vorbind bunul renume de care se bucura Udrişte Năsturel era totuşi de mirare la acea vreme, căci în acel ev înalta ştiinţă de carte nu era tocmai un lucru de laudă, ea fiind însuşirea celor nevolnici, a celora lipsiţi de vânjoşenie şi de fire aprigă, a călugărilor şi a feluriţilor ierarhi, deci a purtătorilor de fustă, iar nu de nădragi, în vreme ce lipsa de învăţătură era dovada de adevărată bărbăţie, semn de fiinţă puternică, în stare să domine, fiind însemnată în lume şi hotărând asupra celorlalţi, de voia ei atârnând soarta obştii. De aceea era ciudată totuşi preţuirea cu care era înconjurat boierul, preţuire pe care însă începe să o piardă în clipa când prinde să se afunde în prorociri întunecate în legătură cu viitorul apropiat, vestind sângeroase încleştări între fraţi, dar şi mulţime de alte nenorociri şi nimicnicii care se vor abate în curând asupra semenilor, prilej de a-i învinui de mârşăvie şi micime

Material cu drept de autor

sufletească, împrejurare care-i va zădărî însă pe aceştia, stârnindu-le nemulțumirea.

Îndrumați de un paic, pe cât de tânăr pe atât de frumuşel, care purta un sfeşnic cu multe brațe ca să le lumineze calea, cei doi se îndreptară spre iatacul domnesc, străbătând un şirag de odăi cufundate în beznă. După ce aprinse toate luminările din cămara în care se opriseră, copilul de casă se înclină peste măsură de cuviincios, chiar puțin pompos, dar apoi, învins de imboldul vârstei, nu reuşi să-şi stăpânească până la capăt înfățişarea potolită şi țeapănă, cuvenită împrejurării, şi-o zbughi ştrengăreşte pe uşă.

Frământat de griji, domnul se plimba prin odaie cu paşi repezi şi sprinteni, neaşteptat de tinereşti pentru vârsta sa înaintată. Cei doi însoțitori, spre a nu-i tulbura tăcerea, ramaseră smeriți de-o parte, în picioare, cu înfățişare prevenitoare, cuprinşi parcă de sfiiciune. Aşteptau îndatoritori poruncile pentru primirea cărora socoteau că au fost opriți. Matei îi iscodi cu privirea, nemulțumit că nu-i ghiciseră dorința, pe care de altfel ar fi fost stânjenitor s-o rostească răspicat. Nu avea porunci de dat şi nici nu căuta auzitori pentru lunga cuvântare lăuntrică, care-i frământa mintea de câteva ceasuri. Adevărul era că tânjea după cuvinte de alinare şi poate chiar de linguşeală, care să-l îmbuneze. Simțea nevoia de a fi învăluit de căldură sufletească, de libov, de înțelegere şi încuviințare, chiar dacă asemenea purtări n-ar fi fost ieşite cu adevărat din suflet, ci spusele ar fi fost rostite doar din vârful buzelor, aşa ca să fie, țintite doar ca să-i mângâie sufletul. Ori i se părea nepotrivit să poruncească să i se şoptească vorbe binefăcătoare de acest fel! Pentru a-l mângâia cât de cât, ele trebuia să fie urmare a unei porniri neporuncite, nesilite, venite de la sine.

Tocmai pentru că îl încercau îndoielile, ar fi voit să-i audă lăudând ca înțeleaptă hotărârea luată în sfat, iar el să

Material cu drept de autor

se împotrivească moale, chiar cu părelnică sfiiciune, că nu a fost destul de dârz şi neînduplecat, că n-ar fi trebuit să îngăduie nimănui să se atingă de nepotul său. Iar cei doi boieri, împotrivindu-se cu încăpățânare spuselor sale, să-i dovedească că nu are dreptate şi, stăruind cu mărturii pline de ascuțime şi dibaci alese, să-i arate că, până la urmă, împăciuirea făcută era singura şi cea mai fericită cale ce-i stătea la îndemână spre a ieşi din impas, că prin aceasta dovedea o înaltă îndemnare într-ale cârmuirii şi o adâncă cunoaştere a sufletului omenesc. I-ar fi plăcut ca lămuririle lor năvalnice să-l lase fără răspuns şi să-l pătrundă ca o revărsare caldă, care să-i moaie sufletul, să-i topească îndoielile şi să-i strecoare, până în cele mai ascunse cotloane ale ființei sale, credința că nu a greşit. Apoi, moleşit de dulcea beție a mulțumirii de sine, să adoarmă cuprins de o blândă încântare.

Dar, din nefericire, lucrurile nu se petreceau aşa. Sfetnicii tăceau sâcâitor de cuviincios. Inciudat de lipsa lor de imbold, îi cercetă cu coada ochiului, nădăjduind că ar putea dobândi totuşi de la ei ceea ce dorea. Marele logofăt, greoi şi neîndemânatic, deşi se arăta blajin şi înțelegător, se dovedea deseori încăpățânat şi neînduplecat, mai ales de când îmbătrânise. Nu era rău din fire, dar era de neclintit în credințele sale întemeiate pe datini, zicale şi legiuiri, devenind uneori de-a dreptul supărător prin corectitudine şi cumpătare, însuşiri cărora nu le puteai găsi cusur. De bună seamă că şi acum îşi avea părerea sa „nepărtinitoare", chiar dacă, pentru a nu-l supăra, se ferea să i-o mărturisească. Voievodul ținea totuşi la el, căci se dovedise un sfetnic credincios şi sârguincios. Apoi numeroşii ani petrecuți împreună adăugiseră o anume slăbiciune a unuia față de celălalt.

Spre deosebire de el, Udrişte Năsturel, deşi avea înfățişarea unui om cusurgiu şi plin de ifose, era înzestrat cu

Material cu drept de autor

o fire mult mai mlădioasă, învoindu-se mult mai uşor să pice la înțelegeri împăciuitoare, atunci când nu se putea afla altă dezlegare mai bună la vreo trebuşoară. Cu el se putea ieşi mult mai lesne la liman, având de întâmpinat mai puține împotriveli izvorâte din prejudețe întemeiate pe datini străvechi şi împietrite, pe care oamenii le încuviințau doar din obişnuință, chiar dacă, odată cu trecerea vremii, îşi pierduseră, în parte cel puțin, îndreptățirea. Pe bună dreptate, lumea acelor timpuri îl socotea ca pe unul dintre cei mai dăruiți şi mai învățați români ai vremii lor. Dar, cu toată prețuirea ce i-o purta, Matei vodă nu-şi putea înfrâna simțământul de sâcâială ce-l cuprindea uneori din pricinuia ifoselor de cărturar a toate ştiutor, cu care-i plăcea cumnatului său să se grozăvească din când în când. Şi acum i se părea a ghici, în stăpânirea de sine căutată a acestuia, unele fandoseli ce-i învederau dorința de a se aşeza mai presus de cei din jur. De bună seamă însă, în judecata sa, domnul era întrucâtva părtinitor – căci cunoscuților Udrişte le părea mai degrabă smerit decât îngâmfat –, dar poate acest chip de a-l privi era legat de simțământul ascuns, poate nici sieşi mărturisit vreodată, de a se şti mai prejos de învățatul său cumnat. În fața întinsei ştiințe a vtori logofătului, care era în stare a-şi mlădia judecata după cele mai subțiri cugetări cărturăreşti, Matei se simțea cam strâmtorat de gândul de a fi răsfoit la viața sa doar câteva bucoavne, la care putuse prețui mai mult frumusețea migăloaselor zugrăveli care le împodobeau, decât adâncimea cugetărilor cuprinse în buchii. Tocmai din pricina acestei cazne ce-l rodea în ascuns, era pornit şi de asta dată să vadă în felul măsurat de a fi al vtori logofătului nu atât lipsa unei păreri, cât mai ales o tăgadă nemărturisită a celor hotărâte mai devreme de el în sfat.

Cum starea de nemulțumire care-l încerca îi ațâța pofta de gâlceavă, nu se înturnă spre potolitul şi osânzosul

Material cu drept de autor

logofăt, care, prin felul său de a fi, ar fi domolit dintru început sfada, ci spre şcolitul şi însufleţitul său cumnat, care se aprindea mai lesne.

- Nu ţi-a plăcut ce-am zis în sfat, ori mi se pare doar?

Udrişte, ca şi marele logofăt de altfel, pricepuse cam încotro bătea domnul, dar nu se simţea în stare să-i facă pe plac. Iar chipul cum pusese Matei întrebarea îl silea ori la făţărealã, pentru a-i cânta în strună, ori la mărturisirea unei păreri adevărate, ceea ce, fără doar şi poate, isca harţag. Vtori logofătul se codi o clipă, neştiind în ce parte să încline cumpăna vorbei. La urma-urmei nu avea nimic de pierdut chiar dacă pricinuia ceva ciorovăială, aşa că-şi putea îngădui să fie sincer. De altfel, în sinea sa gândea, nu fără mândrie, că, arătând domnului său greşelile, îl va abate de la păcatul unor rătăciri. Ori tocmai purtarea sa de înţelept pus pe dojenitul lumii nu prea îi era pe plac lui Matei.

- Nu ţi se pare, Doamne! Cu adevărat nu mi-a plăcut! Ai judecat drept, dar n-ai judecat bine!

Marele logofăt încuviinţă printr-o înclinare a capului, dar, deşi se putea crede că amândoi erau de aceeaşi părere, fiecare îşi întemeia credinţa pe alte pricini, după cum avea să vadă deîndată domnul. Voievodul fu zădărât atât de răspunsul neprevenitor, cât şi de soglăsuirea oaspeţilor săi. De aceea răspunse cu glas întărâtat:

- Poţi deosebi binele de dreptate? Crezi că binele poate fi nedrept şi răul, dimpotrivă, ar putea fi drept?

- La prima vedere s-ar părea că aş gândi de-a-ndoaselea, dar totuşi nu greşesc. Nu orice judecată dreaptă este totdeodată şi folositoare... Noi trebuie să legăm dreptatea şi de folosul pe care aceasta îl aduce obştii, căci orânduiala celor legiuite trebuie să fie unealta nevoilor tuturor poporanilor luaţi laolaltă...

Material cu drept de autor

Radu Cocorăscu, dându-şi seama că nu poate intra în voia stăpânului cu părerile sale din astă seară, socoti mai nimerit să tacă. Dar părerile prea-şcolitului său ajutor – fie el şi iubit neam al măritului principe – îl zădărau, încât se hotărî să lase prevederea deoparte şi să facă îndreptările cuvenite:

- N-aş îndrăzni să spun acelaşi lucru, întrucât dreptatea nu are cuprindere omenească, ci ea se găseşte deasupra şi înafara fiinţei noastre! Ceea ce este drept pentru mine acum şi aici, este drept pentru oricine, oriunde şi oricând! Nu este hatârul cuiva anume, după împrejurări! După cum pentru mine e drept să osândesc un ucigaş, cred că pentru oricine, în orice ţară şi în orice vreme acest lucru va rămâne drept! Deci între dreptate şi poftele omeneşti nu trebuie îngăduită vreo înfrăţire. Nu voi tăgădui că se află şi judecători părtinitori, care înclină cumpăna după anume socotinţe ale folosului – aş zice, pentru a-ţi folosi vorba, după nevoile uneia din părţi, nu după lege –, dar noi cu toţii simţim pe dată strâmbătatea unei asemeni fapte şi, chiar dacă nu ne putem mărturisi făţiş părerea potrivnică, în sinea noastră suntem cuprinşi de un simţământ de răzvrătire. Dreptatea este ca un drum oblu şi neabătut, de la care, din pricina slăbiciunilor firii omeneşti, judecata se mai abate uneori.

- Ceea ce spui, numai la prima vedere poate părea adevărat, iar aceasta din pricina pildei alese, care, prin chipul ei aparte, ne împiedică a cuprinde într-o privire lucrurile în întregul lor. Judecata ce ne-ai înfăţişat este pe potriva unui număr mărginit de pricini. Dar să ne oprim asupra altor pilde şi domnia ta, jupâne, va trebui să-ti schimbi părerea. Să ne gândim nu mai departe decât la cele petrecute azi în sfat cu vel spătarul Diicu. Judecata sa ar fi fost cu adevărat dreaptă dacă Măria Sa, aici de faţă, n-ar fi îngăduit, unora care nu se mai încap în piele, să aducă

Material cu drept de autor

atingere renumelui său. După cugetul muritorului de rând, ceea ce a făcut spătarul este poate o nelegiuire... A călcat o obişnuinţă, dând apă la moară păcătoşilor plecaţi spre lipsa de spăşenie şi evlavie. Cel puţin aşa a crezut grosul celor din adunare. E însă drept ca pentru atâta lucru să fie făcut de râs în faţa întregii Curţi?! La urma-urmei se punea în cumpănă fie o ştirbire – şi nu prea grozavă – a puterii duhovniceşti, fie o ştirbire a stăpânirii mireneşti asupra norodului, întrupată de moştenitorul scaunului ţării. Cale de mijloc nu se afla. Ori ocârmuirea pământeană a neamurilor a trecut întotdeauna înaintea suratei ei duhovniceşti şi e firesc să fie aşa! Din nefericire judecata de azi s-a abătut de la această datină recunoscută de veacuri ca îndreptăţită. Rânduiala lumii pieritoare atârnă de tăria de neclintit a puterii mireneşti, de aceea slăbiciunea şi prea multa iertare sunt de neîngăduit, căci îndeamnă supuşii – oricând porniţi să crâcnească – să înalţe cu îndrăzneală capul.

Radu Cocorăscu cunoştea simţămintele domnului faţă de nepotul său, aşa încât, până una-alta, găsi mai nimerit să nu dea vreun răspuns, deşi al doilea logofăt tocmai asta aştepta – să i se tăgăduiască spusele – pentru a se avânta cu mai multă înflăcărare în desluşirea cugetărilor sale. Tăcerea celuilalt îl încurca, silindu-l să-şi ducă vorba mai departe de unul singur, ceea ce îi sleia întrucâtva patosul:

- Întotdeauna am crezut că, pe meleagurile noastre, domnia nu este bine tocmită şi că ar trebui să-i dăm oarecare asemănare cu crăiile papistăşeşti. Rânduiala acestora dă trăinicie stăpânirii şi sporeşte vlaga ce zace în cârmuitor. Astfel se pune capăt sfâşierilor lăuntrice, se stârpesc sângeroasele dezbinări între fraţi şi se înstăpâneşte evul păcii şi al bunei rânduieli!

- Asta am cugetat-o şi eu şi-mi face plăcere s-o recunosc în faţa Măriei Sale, care duce la împlinire năzuinţa

Material cu drept de autor

noastră! rosti marele logofăt, slujindu-se de o vorbire sunătoare şi de cuvinte umflate şi plecând totdeodată capul în faţa domnului cu smerenie căutată.

Deşi era sincer, ceva în glasul său suna nefiresc şi cam fățărit.

- Mă bucură că cel puţin asupra acestui lucru îmi împărtăşeşti părerea. Dar să nu uităm totuşi că puţini sunt boierii care se pleacă în faţa acestui vis. Grosul blagorodniciei noastre năzuieşte la o „Rzeczpospolită", precum cea leşească, unde riga nu înseamnă mare lucru, cum ne-a dovedit-o şi sărmanul Wladislaw. Din pricina împotrivirii şlehtei, a murit fără a fi în stare să pornească mult trâmbiţatul şi atât de trebuitorul război sfânt împotriva păgânilor şi a padişahului lor. Boierimea se grăbeşte să îndreptăţească apropierea domniei noastre de cea leşească şi nu de cele ale asfinţitului, prin aceea că cea dintâi s-ar potrivi, vezi Doamne, cu adevărat datinilor de la noi şi cugetului nostru. Ori, nici noi, cei care dorim o stăpânire atotputernică şi nici cei din tabăra potrivnică, care năzuiesc la o volnicie a divaniţilor, nu am stat cu braţele încrucişate, ci ne-am străduit fiecare să facem ceva pentru a ne înfăptui ţelurile. Nu rareori, alături de Măria Sa, i-am judecat şi i-am osândit destul de aspru pe potrivnici. Oare atunci cine avea dreptate, logofete, noi sau ei?

- Neîndoios, noi! răspunse cu deplină încredinţare, poate chiar puţin prea pătimaşă, cel întrebat.

- Se poate, dar nu numai noi, ci şi ei vor binele de obşte, doar că îl înţeleg altfel decât noi. Iar dacă-i asculţi fără prejudeţe, îţi dai seama că nu sunt cu totul lipsiţi de îndreptăţire. Ne învinuiesc – şi e destul de greu să spunem că n-ar fi aşa – că ne atingem de înlesnirile cinului nostru, că fărâmăm anume puteri şi slobozenii aparţinătoare fiecăruia dintre noi, dăruite boierimii de-a lungul unui întins răstimp de vieţuire pe aceste meleaguri, lucru ce nu poate fi pus la

Material cu drept de autor

image
not
available

crăie vânjoasă. Şi tot ce merge pe acest făgaş e drept şi bine. Aşa zicem noi. Dar pentru cei ce ne stau împotrivă suntem nişte tiranici călcători de legi, nişte volnici ce cârmuiesc după bunul lor plac şi întru obidirea supuşilor, nu după cele legiuite! De partea cui e dreptatea?!

- În sufletul oamenilor e sădită scânteia neatârnării şi a slobozeniei. De aceea toți am vrea să fim de capul nostru şi cu totul neîngrădiți. Totuşi, deşi fiecare dintre noi năzuieşte la slobozenie deplină, noi, toți împreună, atunci când ctitorim o țară, un neam, vedem că neîngrădirea duce la neorânduială şi stricăciune. Dacă n-ar fi aşezate îngrădiri, țara ar fi ca o cetate a jafului şi a prigoanei, a omorului şi a samavolniciei, a domniei pumnului. Cei mai slabi ar fi în chip neîntrerupt jertfele neajutorate ale matahalelor vânjoase, care, de nimic înfrânate, şi-ar face de cap. Nu pun deci la îndoială împrejurarea că fiecare dintre noi, luat în parte – ca suflet răzleț –, năzuieşte un lucru, în pricina de care fac vorbire, acesta fiind slobozenia. Dar împreună, dacă suntem priviți cu toții laolaltă, jinduim potrivnicul, adică voim domnia legii care, la urma-urmelor, ne gâtuie însă deplina slobozenie. Alegem deci jugul ei, socotindu-l mai drept, mai omenos şi mai ocrotitor decât acela al haldeilor jefuitori. Dar ce vrei să dovedeşti cu acest lucru, tuturor cunoscut?!

- Simplu! Eu te întreb cine are dreptate: cei care se zbat să mențină vechile slobozenii şi înlesniri sau cei care vor îngrădirea lor, întru dobândirea păcii de obşte? Căci şi o parte şi cealaltă, fiecare în numele socotințelor ei, judecă şi osândeşte. Iar aceia care pentru unii sunt răufăcători, pentru ceilalți sunt mucenici. Deci în această pildă nu mai poate fi vorba de o singură şi neschimbătoare dreptate, aceeaşi pentru toți şi pentru totdeauna, întru vecie, care e mai presus de noi!! La acest fel de judecată hotărâtoare sunt năzuințele şi chipul de a le tălmăci pe măsura binelui şi a răului! Atunci

Material cu drept de autor

când nevoim a cântări asemenea stări, nu ne mai slujim de vreo lege care ar sta deasupra omului ori a lumii, deci a cărei ființă să fie cumva scoborâtă din tării, asemenea celor zece porunci dăruite lui Moise! Ci hotărâm după năzuințele care ne îndrumă şi după foloasele ce socotim că se pot trage. Prin urmare este drept şi bine ceea ce ne este priincios nouă şi obştii, deci ceea ce e pe potriva credințelor fiecăruia despre bine şi rău şi ceea ce ne poate aduce mulțumire şi împlinire! Gândind la acest soi de judecăți, îmi arătam unele îndoieli asupra tocmelilor din sfatul de azi. Datoria noastră este deci aceea de a ne apăra părtaşii şi nu de a-i jertfi! Şi cu atât mai mult atunci când este vorba de fruntaşii noştri, precum vel spătarul! Scaunul şi puterea pe care le moşteneşte, întemeindu-se pe legi noi, cu care, până una-alta, nu toți se învoiesc, sunt destul de gingaşe, pricină pentru care trebuie să ne dovedim peste măsură de prevăzători. Dacă voim a le da vlagă, trebuie să facem totul spre a învălui chipul celui ales de o adevărată cunună de lumină, ca aceea care-i slăveşte pe sfinți. El trebuie să apară ca aşezat undeva foarte sus, de neatins pentru muritorul de rând... Potrivnicii noştri şi-au dat şi ei seama de acest lucru şi asta lămureşte înverşunarea cu care se împotrivesc jupânului Diicu din Buiceşti, voind să-l scoboare printre noi. Domnia sa avea deplină dreptate când socotea că răbufnirea din divan nu era legată de stăpânirea asupra câtorva vite, ci de chipul cum era înțeleasă aşezarea aşezămintelor de căpătâi ale țării, chiar dacă vorbitorii o tăgăduiau. La urma-urmei câți dintre noi, oricât de veliți ne aflăm, nu am plătit dajdiile pentru alții, iar mai apoi ne-am redobândit paguba cum ne-am priceput, fără să mai facem atâta tărăboi. Nici mitropolia n-ar fi rămas în aceste împrejurări în pierdere, chiar şi fără judecata cerută în divan. Atunci nu e firesc să fii izbit de marea întindere care s-a dat unui lucru obişnuit?! Nu e firesc să te întrebi dacă nu se ascunde ceva în spatele

Material cu drept de autor

său?! O gâlceavă poate fi iscată şi din nimic. E de ajuns pentru asta de un simțământ de nesuferire față de cineva şi de dorința de a-l zădărî. La urma-urmei nimeni nu este desăvârşit, încât pricini de a-l lua în răspăr se găsesc lesne, cu duiumul. E de ajuns o plecare rău-voitoare, ca să porneşti o cârcotă. O gură spurcată e în stare de a preschimba în cusururi lucruri care, în alte împrejurări, ar fi trecut drept însuşiri de laudă. Astfel stăpânirea de sine şi cumpătarea pot fi tălmăcite drept îngâmfare, curtenia şi cuviința – drept prefăcătorie sau slugărnicie, hotărârea şi neînduplecarea drept răutate, mărginire, îngustime de minte şi aşa mai departe. Deci, dacă eşti pornit, întotdeauna găseşti prilej de mustrare şi ponegrire, chiar de-ar fi vorba de sufletul cel mai desăvârşit de pe lume! Atunci când îl apăr pe vel spătar, nu mă gândesc dacă învinuirile ce i se aduc sunt sau nu întemeiate. Adevărul este că eu unul nici n-aş îngădui să se facă vorbire despre ele, căci jupân Diicu devine – cu sau fără voie – un însemn, un crez, asemeni unui stindard sub care şi pentru care lupți. Ori noi trebuie să le picurăm poporanilor în suflet credința desăvârşirii sale. Ei trebuie să se obişnuiască a lua de bun, fără îndrăzneala de a judeca sau cârti, tot ceea ce face, chiar dacă aceste lucruri, făptuite de altul, ar trece drept îndoielnice sau chiar necurate. Preamărirea cuiva nu poate izbândi decât împletind lauda deşănțată cu neîngăduința cea mai neiertătoare. Ființa pe care vrei s-o slăveşti trebuie să o faci de neatins, să pară înălțată deasupra muritorilor de rând. Pentru aceasta trebuie aşezată în mijlocul unor priveli pline de ascunzişuri, învăluite de o taină adâncă, dar şi de o nemăsurată măreție, care să orbească prin strălucire. Prin zvonuri meşteşugite să fie sădită credința unor puteri minunate, coborâte asupră-i din tării. Ieşirile sale în lume trebuie astfel puse la cale încât să trezească fiori şi uimire, făcând privitorii să cadă în beția unei minunări, ca în fața celor dumnezeieşti. Dar oamenii nu

Material cu drept de autor

sunt supuşi numai putinței de a fi înrâuriți fățiş. Ei sunt plecați şi spre a maimuți pe cei din jur. Acest cusur nu trebuie nici el trecut cu vederea. Pentru a încredința pe altul de ceva, trebuie să te arăți în primul rând tu însuți pătruns de acel lucru. Pentru a înfoca pe un altul, trebuie să fii tu însuşi peste măsură de aprins. Cum să strecurăm în mintea altora plecarea spre slăvirea spătarului, dacă nu dovedim că noi înşine suntem stăpâniți până în străfunduri de acest simțământ?! Fie că-i adevărat sau nu, noi trebuie să fim primii care să încredințăm lumea că am fi pătrunşi de gândul că ne găsim în fața unei ființe osebite! Şi se cuvine a o face astfel încât în mintea privitorului să nu încapă îndoială că ne-am fățări! Numai aşa înrâurirea noastră va fi rodnică! Ori cred că ar trebui să ne învinuim că n-am stăruit îndeajuns în această privință. Drept dovadă ne stau cele petrecute azi. Sunt încredințat că mulți dintre cei care au cârtit în sfat au făcut-o nu pentru ca s-ar aridica împotriva noastră, ci pentru că le-a lipsit această înțelegere de care vorbesc. Poate că unii dintre ei credeau cu adevărat că ocrotesc mitropolia, fără nici un fel de alte urmări. Dacă însă i-ai cerceta migălos, ai vedea că prejudețele cinului, setea lor de putere, ce nu se poate învoi cu îngrădirea volniciei lor printr-o domnie atotputernică, le-a sădit în ascunzişurile sufletului o anume vrăjmăşie față de vel spătar şi i-a îndemnat, fără a fi plănuit-o dinainte, să sară în apărarea arhiereilor. E o purtare ce nu izvorăşte din rea-voință, încât nu pot fi învinuiți de ceva. Dacă pe undeva se află vreo vină, aceasta e a noastră, căci n-am trudit la dezrădăcinarea acestei împotriviri sufleteşti.

Radu Cocorăscu era încurcat de toate mărunțişurile pe care i le înşira Udrişte. Într-adevăr, în desişul acesta de întâmplări pe care-l înfățişa, hotarul dintre drept şi nedrept nu mai era atât de desluşit ca în pildele sale. El rămânea însă neclintit în prejudețele sale: legea este veşnic aceeaşi şi cu

Material cu drept de autor

totul desprinsă de năzuințele şi nevoile de-o clipă ale muritorilor pricinaşi. Ca să-şi dovedească părerea socoti potrivit să treacă cu vederea mulțimea de pilde înfățişate de celălalt, cu dezvinuirea că, după el, toate acestea nu sunt decât nişte mărunțişuri ce nu ating adâncimile adevărului, fiind doar întâmplări rare ce se abat alocuri de la rânduiala firească, pe care însă nu o dezrădăcinează.

- Din capul locului nu mă simt împăcat cu gândul că ar fi cu putință a se afla mai multe feluri de dreptate, după voia noastră, căci făcând una ca asta s-ar şterge granița dintre judecător şi pungaş. Cel dintâi ar apărea ca părtaş al uneia dintre părți, a cărei răfuială o înlesneşte. Dacă ne îndoim de greutatea adevărată a fărădelegilor, dacă socotim că acesta atârnă de hatârul nostru de o clipă, înseamnă că însăşi judecata şi osânda se petrec la voia întâmplării, deci sunt ele înşele o fărădelege şi prin urmare sunt uneltele silniciei şi nedreptății. Dacă socotim că dreptatea are sau nu ființă doar după locul din care privim lucrurile, înseamnă să golim de înțelesul său însăşi aşezământul împărțirii dreptății. Ce rost mai are să judecam un hoț, dacă, după felul de a vedea al înfometatului, furtul nu este o tâlhărie, ci singura cale de a putea dobândi cele trebuitoare viețuirii, deci o nevoie arzătoare? Socotind adevărat şi felul său de a privi împrejurările, înseamnă că judecata devine o samavolnicie din chiar clipa începerii sale. Oare poți osândi pe cineva pentru că, fiindu-i foame, ca să nu moară, a mâncat ce-a găsit şi el la îndemână, luând de la altul?! Oare el trebuia să se prăpădească dacă vecinul avea atât cât să se poată mântui?! Chibzuind astfel, jaful devine ceva legiuit! Iar divanului de judecată îi dăm înfățişarea unei silnicii rânduite după lege! Ori, pentru a nu ajunge aici, împărțirea dreptății trebuie să fie şi să rămână un lucru desprins de orice fel de părtinire, care să se întemeieze pe o măsură mai presus de ființa noastră şi care să fie una pentru toți. În pilda mea de

Material cu drept de autor

adineauri această măsură a lucrurilor se întrupează în dreptul fiecăruia dintre noi de a-şi stăpâni netulburat avuțiile. Foamea ori sărăcia nu sunt pricină de a se abate cineva de la această rânduială. De altfel acest drept este recunoscut atât de răufăcător, cât şi de păgubaş. Ori întemeindu-ne gândirea pe el, ne putem ridica deasupra năzuințelor împricinaților şi putem cântări nepărtinitor, aşezați la mijloc între ei. Iar în asemenea împrejurare vinile se vor desluşi fără tăgadă. Atunci când acelui duh de dreptate de care am făcut vorbire i se aduce atingere – în pilda noastră fiind vorba de stăpânirea unui bun –, oricare ar fi nevoile sau pricinile de care s-ar lega părțile întru îndreptățirea lor, se ajunge la o stare gâlcevitoare, recunoscută ca atare şi de pârât şi de pârâş. La pildele alese de domnia ta apare o îngăimăceală căreia cu greu poți să-i dai de cap din pricină că se purcede de la greşeala că tocmai cugetul de dreptate de care trebuie să ne fie călăuzite chibzuielile n-a fost bine alcătuit şi aşezat, ca să fie cu adevărat pe potriva împrejurărilor. El trebuie să aibă limpezimea şi tăria dreptului de stăpânire asupra bunului propriu, din pilda mea. Ori taman de asta n-ai ținut seamă. Aici zace slăbiciunea spuselor tale! Ori acest cugetul al dreptății, prin aceea că el se poate găsi numai în mintea noastră, fiind rupt de grija foloaselor pieritoare, este unul singur şi dăinuitor întru vecie. Dacă e să ne înturnăm acum la pricina spătarului, apoi el este vinovat. Dreptatea e dreptate, iar el, dacă ştia că e trebuitor să-i fie sporită slava spre a pune mai bun temei aşezămintelor cârmuirii, trebuia să se ferească de încurcături defăimătoare şi sâcâitoare, nu să le făptuiască, cu duiumul!. Dar el nu termină cu un bucluc, că dă de altul şi asta numai din pricina neîndemânării, a lipsei sale de măsură şi de cumpătare. Iar noi trebuie să-i mergem pe urmă ca să dregem, sau să acoperim ce se mai poate. Pentru menirea ce i-a fost sortită i s-ar cere să fie mai prevenitor şi mai stăpânit.

Material cu drept de autor

Dacă Diicu ar fi aflat că până şi oamenii pe care şi-i socotea părtaşi se îndoiesc de el, de bună seamă că s-ar fi simțit peste măsură de atins, ba poate chiar neliniştit în privința viitorului său. De altfel şi aşa îl încerca o nedesluşită nemulțumire din pricina nesuferirii pe care o răspândea în jurul său. Ar fi voit ca toți să-l întâmpine cu bucurie, să fie înconjurat cu plăcere şi înțelegere, minunându-se cu încântare de însuşirile sale şi nu putea pricepe de ce lucrurile nu se întâmplau aşa. Nu se putea dumiri prin ce anume pricinuia neprietenie, atunci când apărea într-un loc.

- Voiesc din toată inima volnicirea aşezământului domnesc şi sunt încredințat că dumnealui, marele spătar, are o mare menire întru înfăptuirea acestei năzuințe. Dar şi lui i se cere să nu nesocotească legile, chiar dacă o să ne fie, odată şi odată, domn şi voievod şi deci alcătuitorul acestora. Ar fi de dorit să fie ajutat să înțeleagă că e nevoință să-şi sporească atotputernicia nu prin încălcarea legii, ci prin neînduplecata ei păzire!

Matei vodă era zădărât de învinuirile aduse nepotului său, de care şi aşa avea destule pricini de a fi nemulțumit. Dar îl sâcâia şi gândul că aceste spuse, pe ocolite, puneau cumva la îndoială însăşi plănuirile sale de moştenie a scaunului, drept care intră morocănos în vorbă:

- Întâi socoți că cele ale dreptății ne sunt date odată pentru totdeauna şi totdeodată ceri ocârmuitorului să se supună cu totul legilor, să nu fie deasupra lor. Dar uiți că prin aceste spuse tăgăduieşti capetelor încoronate îndreptățirea de a alcătui legi noi, sau de a le îndrepta pe cele de altă dată! Ori cred că-ți dai seama că unele din legiuirile strămoşeşti s-au învechit şi punându-se împotriva tocmelilor şi grijilor de azi, trebuiesc preschimbate. Dar, dacă ocârmuitorii nu sunt îngăduiți să o facă, trebuind să fie şi ei aşezați sub lege, înseamnă că suntem sortiți să ne

Material cu drept de autor

supunem la nesfârşit unor canoane pravilniceşti învechite, devenite la o vreme dăunătoare. Ar fi ca şi cum am privi neputincioşi la grozăvia unei furtuni dezlănțuite, care nu se mai termină şi căreia nu i se poate pune capăt!

- Nicidecum, căci un cap încoronat, fie el slăvit împărat, ori numai smerit principe, se ridică deasupra simțămintelor de rând. El nu este o ființă ca toate celelalte. În sufletul său este picurat un crâmpei al puterii, care nouă celorlalți ne lipseşte. Nu veşmintele şi însemnele îi dau fală şi virtutea cârmuirii. Mulți ar putea să fure sau să-şi făurească astfel de scule şi totuşi cu ele n-ar putea deveni rigi pe niciunde. În loc să li se supună, oamenii ori i-ar lua în râs, socotindu-i smintiți, ori i-ar ucide dacă, în patima lor vană, ar deveni tiranici. De ce? Le lipseşte acea fărâmă aleasă, ruptă din tării, care se găseşte numai în ungherele sufletelor celor aleşi, în sufletele păstrătorilor puterii. Tocmai acea frântură ascunsă închipuie lucrul care ridică un muritor la rang de rigă. Bineînțeles că noi nu o putem vedea, ci zărim doar chipul celui uns ca întrupare a ei. Acest ceva de necuprins în cuvinte dă alesului harul de a ghici acele adevăruri aflate deasupra firi omeneşti, îi dă putința de a simți imboldurile venite din înaltul crugului, pe care ni le trimite dumnezeirea însăşi. Ori cele ce se dezvăluie într-o străluminare legiuitorului, care închipuie o minune a proniei, îi dau putința alcătuirii legilor. Noi, muritorii de rând, de vrem să fim drepți, nu putem decât să ne întemeiem judecata pe aceste arătări ce se fac celui înălțat întru Atotputernicul, pentru că ele descind din însăşi izurile miezului zidirii Preaînaltului. Nu oricui îi este dat harul puterii şi al legiuirii, dar oamenii îi simt pe cei ce stăpânesc acest dar.

Vtori logofătul fu ispitit să arate mai-marelui său că, după ce încercase a dovedi că legile şi împărțirea dreptății sunt neatârnătoare de om şi de voia sa, acum

Material cu drept de autor

aducea mărturii despre atotputernicia bunului plac al cârmuitorului, dreptul acestuia la o stăpânire samavolnică din cea mai sângeroasă. Dar se gândi că asta l-ar putea supăra pe voievod şi nu avea rost să-i strice somnul, drept care tăcu.

- N-am crezut nicicând într-un har ce mi-ar fi fost scoborât din tării în oalele astea bătrâne! râse împotrivitor voievodul, deşi se vedea că asemenea cugetare nu-i fusese de fel neplăcută. Iar pravila cea veche, scoasă de sub teascul tiparului cu ani în urmă la Govora, era alcătuită şi grijită în bună măsură de al meu cumnat, aici de față – zise el mai departe –, care, după ce n-are nimic dumnezeiesc într-însul, nu pare nici a-ți împărtăşi părerile! Iar cealaltă, cea care a ieşit mai an de la tescuit, este lucrarea unor grămătici monahi, care nici ei nu cred c-ar fi fost loviți de cine ştie ce daruri şi străluminări divine...

- Acest dar minunat, de care nu-ți mai dai seama din obişnuință, Doamne, îl simțim noi, cei care-ți suntem ascultători. Drept şi bun este astfel lucrul care slujeşte creşterii acelei fărâme nepieritoare din ființa cârmuitorului! În ce priveşte „Îndreptarea legii", acum scoasă de sub teasc, în ea doar s-au tălmăcit legi din alte limbi, fiind izvodirea împăraților râmleni şi bizantini de odinioară şi nu a grămăticilor tălmăcitori de azi!

În cugetul logofătului Radu Cocorăscu aşezământul crăiesc – şi mai ales puterea ce-i era temeiul – era pătruns de rasfugări nepământeşti, care îşi puteau găsi adăpost şi întrupare într-un muritor sortit anume, prin preaînalta voință a Ziditorului. Prin aceasta un rigă se aridica deasupra celor din jurul său, înălțime din care putea da porunci desprinse de măruntele țeluri ale vieții de zi cu zi, el privind lumea şi semenii nepărtinitor şi întrucâtva visător. Dar toate aceste plăsmuiri ale minții le punea fără osebire atât în seama aşezământului cât şi a aceluia înscăunat întru acesta,

Material cu drept de autor

neputând despreuna crăia de ființa craiului. Această împletire nu o închipuia prin scoborârea aşezământului la statul omului – deci nu o pleca spre cele lumeşti, căci asta i-ar fi atins nepărtinirea şi măreția –, ci o vedea ca o ridicare a ființei alesului la înălțimea aşezământului. În această înfățişare, cel sortit de pronie apărea ca încoronat cu o cunună de lumină coborâtă din tării, ce-l înălța deasupra orânduielilor pământeşti. Printr-o asemenea răstălmăcire cusururile firii omeneşti se topeau, iar ocârmuitorul, curățat pe această cale de relele ființei sale, lua chipul unei părelnicii desăvârşite, plutind deasupra celor pieritoare. Matei vodă privea însă lucrurile cu mai puține prejudețe izvorâte din născociri ale minții, încât încercă să reîntoarne vorba spre tărâmul grijilor de zi cu zi ale cârmuirii.

- Deci voința rigii este una cu voia lui Dumnezeu, el fiind singurul neatins de îngrădirea legii, întrucât este însăşi legea?!

Oricât de pătruns era Udrişte Năsturel de credința nevoii sporirii atotputerniciei domneşti, rămânea totuşi boier. Îngemănarea crăiei cu legea, cugetare care putea duce la domnia bunului plac, îl încrâncenă în fundul sufletului şi nu se putu opri să nu se bage iar în vorbă:

- Să nu întrecem măsura. Nu orice poruncă a unui rigă este izvorâtă din străluminările date nouă de Atotputernicul. Capul încoronat nu se poate desprinde cu totul de partea sa trupească. A uita acest lucru înseamnă să-i îngăduim orice silnicie, să ne plecăm în fața tiraniei nelegiuite şi a samavolniciilor. Căci dacă ocârmuitorul se cuvine să fie preaputernic, el trebuie să se ferească totodată să devină izvorul nesocotințelor şi nedreptăților. O ungere nu poate îndreptăți orice nelegiuire!

Era ciudat cât de târziu afla câte rețineri se arătau față de cârmuirea sa lipsită de înduplecare, îşi zise Matei vodă în gând. E drept că acestea – fiind dosite sub judecăți

Material cu drept de autor

încâlcite şi întortocheate – păreau rupte din bucoavne, putând semăna credința că nu au legătură cu grijile vieții de zi cu zi, fiind simple cugetări filozoficeşti, bune numai spre a fi însăilate de prea-dăscăliții cărturari care voiesc a-şi arăta grozava lor știință, spre minunarea lumii. Dar aceste chibzuieli, deşi nu păreau a avea legătură cu el, se potriveau totuşi şi felului său hotărât de a cârmui şi, la urma-urmei, puteau fi luate drept o neîncuviințare a făptuirilor sale. Chiar unii, precum cumnatul logofăt, pe care-i socotise cu totul pătrunşi de năzuințele sale, dădeau tot felul de înțelesuri „subțiri" lucrurilor, care aveau în cele din urmă iz de porniri împotrivitoare. Desigur că nu o făceau spre a-i fi oprelişte, ci mai degrabă cu credința că astfel îl ajută să-şi împlinească plănuirile! Deşi taclalele astea, ce erau simple născociri cărturăreşti, îi trezeau în prea mică măsură luarea aminte, rămase atent, căci îşi dădea seama că în ele desluşea un chip acelor presimțiri întunecate, cărora nu le putea da încă un nume şi care-l hărțuiau în această seară.

- Este adevărat că în făptuirile celui uns de Dumnezeu se furişează şi ceva din fudulia şi poftele obrazului care-l întrupează – se învoi marele logofăt, socotind că prin pasul făcut înapoi sporea tăria judecăților sale. Dar acel nevăzut sâmbure dumnezeiesc al cârmuirii, care zace în ființa sa, cere, pentru a se împlini, multă mândrie şi patimă oarbă. La urma-urmelor belşugul şi strălucirea sunt şi semn al falei unui muritor oarecare. Dar tocmai din pricina asta numai prin ele poți pune temei de dăinuire unei crăii! Ele nu sunt îndeajuns, dar sunt de nelipsit dacă voim a slăvi un rigă. Oare norodul n-ar fi nespus de dezamăgit de a vedea un voievod sărăntoc, de pe care curg zdrențele? Împlinirea cârmuirii trebuie să trezească prețuire, teamă şi preamărire. Muritorul de rând trebuie să vadă în cel uns în numele Domnului ceva de neatins, să ghicească în strălucirea unui principe acel strop

Material cu drept de autor

venit de dincolo de cele lumeşti. Încununată de măreția şi risipa fastului, însuşi înfățişarea trupească a celui ales – chiar şi în ceea ce are ea omenesc – câştigă ascultare, prin sfiiciunea şi supunerea care o trezeşte, căci gloata vede revărsându-se în fața ei minunățiile unei alte lumi, față de care basmele şi pravoslavnica credință i-au sădit în suflet o anume uimire, împletită cu un părelnic fior de teamă preamăritoare. Deci, deşi înfățişarea sfruntătoare a bogăției şi a falei este semnul unei slăbiciuni omeneşti, ea nu e o zădărnicie pentru un cârmuitor, ci o nevoință a rangului său, este mortarul cu ajutorul căruia se clădeşte temelia scaunelor de domnie. Dar chiar dacă un rigă îşi păstrează partea trupească, el este izbăvit de păcatele omeneşti pentru că îşi înfăptuieşte îndatoririle din înălțimea prispei nevoilor de obşte, nu din statul unui muritor de rând, singurul purtător al cusururilor omeneşti. El este ca o plăsmuire a unei închipuiri care ia chip care să poată fi văzut – se avântă bătrânul luat de valul osârdiei sale. E o osebire uriaşă între stăpânitor şi cel din gloată. În vreme ce acesta din urmă e supus doar judecății sufletelor cu care trăieşte dimpreună, un rigă trebuie să se gândească şi la judecata celor ce vor veni. Deci faptele sale nu trebuiesc cântărite în lumina zilei de acum şi nici cu măsurile ce le cunoaştem noi azi. Dacă eu mă grijesc numai de ce vor spune ceilalți boieri despre mine acum, un domn trebuie să se gândească şi cum îl vor judeca urmaşii, cum îl va judeca istoria! Tocmai asta face ca judecata muritorului de rând să nu se potrivească cu aceea a unui domnitor. Chiar tu, jupâne, arătai că noi, boierii, luați fiecare în parte, vrem cât mai multă slobozenie, dar luați toți împreună – ca neam – ne dăm seama, dacă suntem destul de înțelepți şi de izbăviți de lăcomie, că prea multă slobozenie pricinuieşte tulburare şi rea neorânduială, deci îndrumă la pieirea slobozeniei şi la stăpânirea forței samavolnice. Ori

Material cu drept de autor

crăia soarbe în sine chipul de a simți şi de a cugeta al neamului, părăsind micimea gândirii omului însingurat!

- Deci, pentru ca să fii drept ca rigă, trebuie să fii nedrept ca om? zise zeflemitor şi neîncrezător voievodul, zâmbind din colțul buzei.

Prea înfierbântat de propriile-i cugetări, logofătului îi scăpă pişcătura din vocea principelui şi răspunse foarte serios:

- Nu întotdeauna... Dar uneori dreptatea omenească devine împotrivitoare celeia de obşte, care este mai înaltă, fiind o rasfugare a voinței Ziditorului.

Domnul, lehămetit, se hotărî să pună capăt vorbăriei care, lungindu-ne, devenea tot mai searbădă.

- Oare, logofete, putea-vom noi pune temelie unei domnii vânjoase pe acest meleag românesc, au ba? întrebă el, căutând răspuns presimțurilor sale ascunse.

- Cum, te mai îndoieşti oare, Luminăția ta?! Implinirea acestui țel nu ține de timpii ce urmează a veni, ci de cei care au trecut. Aşa ceva am şi înfăptuit! se înfierbântă Radu Cocorăscu.

- Oare?... şopti voievodul, lăsându-i pe auzitori să ghicească întrucâtva îndoielile care-l încercau în ultima vreme.

Apoi, printr-o înlănțuire de gânduri pe care ceilalți n-o putură ghici, Matei vodă schimbă vorba:

- Vel logofete, îți poruncisem ca să găseşti, dimpreună cu cumnatul nostru, un grămătic destoinic, care să ducă mai departe cronica țării. Doream ca anii mei de domnie să fie zugrăviți cu înțelegerea şi cu prețuirea cuvenite. Doream ca neamul Basarabilor – şi cu osebire străbunul nostru Neagoe – să fie pus în lumină, aşa cum i se cădea de altfel, pentru multele slujbe făcute acestui pământ al nost!

Material cu drept de autor

- Măria Ta, porunca ți-a fost împlinită şi grămăticul aşteaptă să binevoieşti a-i face cinstea de a-ți arunca o privire asupra filelor pe care le-a încropit deja, spre a le putea îndrepta după voia Luminăției tale!

- Altă dată, logofete, când voi avea mai multă vreme. Oricum sluga noastră să-şi urmeze lucrarea sub privegherea voastră... amână voievodul, vânturând din mână, cuprins de un simțământ de lehamite.

Udrişte Năsturel se folosi de prilejul pe care i-l punea la îndemână pregetul stăpânului şi domnului său, spre a-şi înfățişa propriile sale cugetări mohorâte asupra lumii în mijlocul căreia trăia:

- Anii aceştia din urmă sunt încărcați de ură şi zavistie[78], iar împrejurările au devenit deosebit de nestatornice. Omenirea de azi şi-a pierdut trăinicia, devenind peste măsură de trecătoare şi schimbătoare. Mă tem, stăpâne, pentru tine. Răutatea oamenilor e făr' de mărginire. Parcă presimt că se va petrece o mare vânzoleală, o mare sfâşiere.

- E linişte în țară, boierule! i-o întoarse Cocorăscu, care era sătul de prorocirile noptoase pe care ajutorul său îşi făcuse deprinderea de a le istorisi când îți era lumea mai dragă.

De altfel toată Curtea îi primea prevestirile cu zâmbete de o îngăduință de-a dreptul atingătoare pentru cel plecat să le bage de seamă. Udrişte însă nu părea înclinat s-o facă, aşa încât începuse a vorbi cu orice prilej de zavere, de tainice țesături uneltitoare, de războaie între frați, încât era de ajuns ca să apară pe undeva ca boierii, făcându-şi a înțelegere cu ochiul, să-l îndemne să le mai povestească despre relele „ce-i aşteptau". La început, de bună credință, le istorisea fără îngrădire şi de-a fir a păr presimțurile sale, dar

---

[78] (*Înv.*) Uneltire, maşinație, vrajbă, zâzanie, ură, dușmănie. – Din sl. **zavisti**.

Material cu drept de autor

apoi, dându-şi seama că se face haz pe seamă-i, de destule ori chiar fără fereală, se lăsă păgubaş şi se închise în sine. „În sfârşit şi-a venit în fire" răsuflau uşurați cei care-l cunoşteau, încântați că au scăpat de dojenile cu care acesta îi împroşca atunci când, fără a aduce vorba de cineva anume, zugrăvea desfrânarea trăitorilor vremii sale. Dar Năsturel se simțea între ei ca un prooroc care vorbeşte în deşert. Era dezamăgit că nimeni nu-l înțelegea şi că înşişi auzitorii, care, din cuviință, se simțeau stânjeniți de a-l lua peste picior, îi încuviințau spusele doar de ochii săi, fără a-l crede cu adevărat. În chip neaşteptat însă, viitorul avea să dovedească că nu aveau dreptate boierii – care, plini de ifose, îl zeflemiseau pentru aşa-zisele sale cobeli –, ci smeritul şi înțeleptul bătrân. Ba se adeveri foarte curând că avea mai multă dreptate decât ar fi dorit-o el însuşi.

Cocorăscu nu-l zeflemisea, ci, ştiutor cum era şi bun cunoscător al celor ce se petreceau în părțile asfințitului în ultima vreme, întâmplări aflate de la călătorii venetici ce băteau din când în când căile răsăritului, se gândea că prea-cărturarul cumnat al domnului se află sub nenorocita înrâurire a celor petrecute cu ceva timp în urmă în Engliterra. Acolo o zaveră îndelungată măturase de la cârmuire crăia îndătinată, pentru a aşeza în loc o stăpânire a neguțătorilor şi meşteşugarilor mai înstăriți, stăpânitori a multe calfe şi ucenici. Ori aridicarea aceasta a prostimii era într-adevăr pricină de îngrijorare pentru cei mai ştiutori, căci într-un fel avea înțelesul sfârşitului unei lumii, sau cel puțin al sfârşitului rânduielilor fireşti, de veacuri îndătinate. Dar câți de la noi auziseră de acea țară depărtată şi mai ales de cele petrecute acolo? Puteai să-i numeri pe degete, de aceea nu era de mirare că Udirşte Năsturel era socotit de mulți ca ieşit din minți. După părerea logofătului nu era însă nici smintit şi nici înzestrat cu darul prorocirii, ci doar făcea greşeala de a muta încoace, în felul său, cele aflate despre

Material cu drept de autor

lăcuitorii asfințitului. Ori la noi neguțătorii şi meşterii înstăriți erau o gloată nu numai puțin numeroasă, dar şi prea săracă şi prea neînvățată pentru a avea la îndemână o putere vrednică de luat în seamă, cât şi îndestulătoare ştiință pentru a putea săvârşi cârmuirea. Deci primejdie din partea asta nu se afla!

- Eu nu zic că n-ar fi linişte, încuviință Udrişte. Dar să nu uităm că şi înaintea marilor vijelii încetează orice freamăt şi se aşterne tăcerea. E cunoscuta linişte de dinaintea furtunii. Cei care se pricep să citească în cartea firii ştiu că în asemenea clipe au a se teme şi de stingerea oricărui zbucium, căci, de obicei, lipsa acestuia prevesteşte dezlănțuirea unei năprasnice urgii, deci temeinice primejdii.

Matei cunoştea născocirile de acest soi ale cumnatului său, aşa încât se grăbi să-i sloboadă pe cei doi bătrâni, ca să umble în treaba lor. Totuşi şi el era încercat de un presimț negru, dar era încredințat că acesta n-are nici o legătură cu prorocirile lui Udrişte. Socotea că vorbăria acestuia nu porneşte de la desluşirea unor primejdii adevărate, ci este urmarea păcătoasă a slăbiciunilor vârstei, care, secătuindu-i cu încetul vlaga, îl făceau să privească tot mai mohorât bucuriile vieții. Asemeni vulpii, care zicea că strugurii la care n-ajunge sunt acri, prinsese şi el să arate ca fiind rău tot ceea ce nu mai putea avea la vârsta sa.

Chibzuind astfel nu-i luă nici de astă dată în seamă prezicerile şi se întoarse la gândurile care-l căzniseră încă din vremea divanului. Oare, se întreba el, pentru a-şi ocroti nepotul şi, totodată, năzuința unei domnii pline de tărie, trebuie să fie necruțător, trebuie să nedreptățească şi să calce în picioare pe cei care i se opuneau, sau, dimpotrivă, trebuie să se arate peste măsură de viclean şi mlădios, ascunzându-şi adevăratele țeluri? Oare ținta la care năzuia era destul de vrednică încât să-i îndreptățească mijloacele, uneori prea crâncene? Sau poate era mai nimerită găsirea unei căi de

Material cu drept de autor

mijloc, în chipul unei înțelegeri împăciuitoare? Dar, oricum, era hotărât ca să nu se lepede de năzuințele sale, orice-ar fi să fie! Totuşi îl zădăra simțământul că i se împotriveşte ceva ca o forță oarbă, surdă, fără nume, nedesluşită dar copleşitoare şi de neînvins.

Era ciudat, că nici îngăduința şi nici neînduplecarea năprasnică nu izbândeau să înrâurească veliții, înduplecându-i să-l primească pe Diicu. Îngăduința şi înțelegerea îndemnau evgheniştii să ridice noi cereri, iar asprimea pricinuia răbufniri înfundate. De altfel ultimele întâmplări de la Curte dezbinaseră primejdios blagorodnia munteană, iar voievodul avea simțământul că scăpa din mână frâiele. Poate că se întrecea cu grijile, îşi zicea uneori Matei vodă, întrucât, la urma-urmei, dezbinarea nu era chiar atât de adâncă şi apoi ea nu aducea atingere sieşi, ci întrupa o pornire stârnită doar împotriva spătarului. Totuşi ei doi erau prea tainic şi prea strâns legați ca, în cele din urmă, loviturile primite de unul să nu se răsfrângă şi asupra celuilalt. Se cerea deci să devină mai prevăzător, să reîntoarne înfrățirea şi unirea şi să reajungă stăpân de netăgăduit asupra tuturor.

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul VI

Neîncrezător în rodnicia stăruinței sale în folosul slobozirii vel serdarului Constantin Şerban – cu atât mai mult cu cât în răstimpul ultimelor săptămâni nu se întâmplase nimic vrednic de luat în seamă –, Socol Cornățeanu hotărî să pună o vorbă pe lângă vistierului Ghinea, spre a-l îndemna să înceapă el a sârgui întru înduplecarea pe armaşului. Nădăjduia ca acesta să aibă mai mare izbândă, întrucât era ştiut că, atunci când îşi punea ceva în gând, nu se lăsa abătut de la ale sale de nici un fel de rânduieli de bună cuviință ori de gingaşă simțire. Ghinea, fără să se încurce în purtări prevenitoare ori curtenitoare, îl opri în aceeaşi zi pe Radu Vărzaru şi-l luă din scurt, repezindu-l aproape:

- Ei, jupâne, prin bună înțelegere ne învoiserăm să-l faci scăpat pe Constantin biv vel serdar. Dar văd că te cam codeşti şi din toată treaba s-a ales praful! Ai cam

Material cu drept de autor

început să întorci fața de la noi. Mi se plânse şi slugerul Socol asupra acestui lucru!

- Eşti nedrept, vistiernice! Pentru o ispravă ca asta trebuie să-mi lăsați vreme, căci nu e aşa de lesne de înfăptuit. Pe de altă parte, fuga unui întemnițat îmi aduce şi mie o grămadă de necazuri. Ce fel de străjer sunt, dacă îmi scapă cei pe care-i priveghez? Şi, dacă lucrul se va întâmpla, de bună seamă aceasta nu va fi singura vină pentru care voi fi certat! Este firesc deci să-mi lăsați putința de a-mi găti cuvenitele mijloace de a mă pune la adăpost, spre a mă feri de urmările nenorocite ce s-or lăsa şi care-s uşor de întrevăzut!

- Poate că cele ce mi le înşirui nu sunt lipsire de temei, dar mie mi se pare totuşi că, de frica de a nu-ți ştirbi buna stare de acum, uiți de datoriile prieteniei! îl dojeni vistiernicul, care, dacă i s-ar fi cerut să-şi primejduiască pielea în chip asemănător doar din prietene, deci fără a trage un folos neîntârziat, ar fi uitat pe dată de „înaltele năzuințe obşteşti" care erau în joc şi l-ar fi repezit pe cel venit să-i cerşească ajutorul cu o asemenea grosolănie, încât acesta n-ar mai fi cutezat în veci să deschidă gura în fața sa. Dar pe cât de năprasnic se purta când nu voia a da ascultare unei rugi ce nu-i aducea câştig, ori nu-i era pe plac, pe atât de nesimțitor devenea când dorea să dobândească el însuşi un folos. Nu era de fel stânjenit să stăruie la nesfârşit, chiar dacă era vădit că cel asupra căruia se repezise ca un herete nu era de fel înclinat să-i cânte în strună. Chiar şi atunci când i se spunea verde în față că nu e loc de învoială, ba chiar dacă i se ziceau şi vorbe de ocară, se îndărătnicea fie să stăruie cu o deplină lipsă de vrednicie, fie, după împrejurări, trecea la amenințări josnice, prevenindu-şi potrivnicul că va dezvălui lucrurile murdare ce ştia asupră-i. Văzând că armaşul, asemeni unui peşte, îi scăpa printre

Material cu drept de autor

degete cu îndreptățirile sale lunecoase, hotărî să treacă la ultimul său mijloc de înduplecare, acela a înfricării.

- Să nu uiți, jupâne, că a nu-ți primejdui rangul şi starea acum, înseamnă să ți le spurci pentru timpii ce-or veni. Matei vodă nu mai are multe zile de trăit, deci oricum, de izbândim ori nu, stăpânirea tot va cădea curând de tot. Deci, dacă în clipa de față te codeşti să ne fii alături, n-ai să scapi cu pielea întreagă, căci nu-i vom uita nici pe cei ce-au fost cu noi şi nici pe aceia care, umblând cu fundu-n două luntre, ne-au hainit[79]! Teme-te de răzbunarea celor înşelați în nădejdile lor!

Radu Vărzaru se simți atins de grosolănia rotofeiului vistiernic. Era pe cale de a răbufni în ocări, răscolit de o mânie nimicitoare. Orice om cu bun simț ar fi prevăzut furtuna şi ar fi dat prevăzător înapoi. Una ca asta nu sta însă în firea lui Ghinea, care-l privea senin, dacă nu chiar cu îndârjire. Pe armaş îl copleşi un simțământ de silă față de obişnuitu-i fel de a fi al celuilalt, mieros, unsuros şi fățărit, pe care îl întrupau atât de grăitor privirile ochilor striviți de pleoape osânzoase, abia întredeschise. Îl scârbea trupul puhav, ale cărui cărnuri revărsate tremurau ca piftia la orice mişcare, lucru pe care veşmintele nu reuşeau să-l mai ascundă. Îl dezgusta josnicia cu care putea trece de la umilință şi rugă, când era surprins descoperit, la amenințare şi crudă răzbunare când se simțea puternic şi stăpân pe împrejurări.

Vărzaru îşi dădea prea bine seama că, dacă va reuşi să-şi croiască o stare de pizmuit sub noua domnie, aceasta nu o va datora bunăvoinței lui Ghinea, ci numai sârguinței sale. Vistiernicul în toată viața sa nu sărise cuiva în ajutor decât dacă trăgea el însuşi un folos din asta şi era

---

[79] (*Înv.*) A trăda, a vinde; a-şi călca jurământul, a părăsi pe cineva, a se revolta (în contra Porții); *fig.* a se lepăda de ceva. [Var.: **hăiní**.] – Din tc. **hain.**

Material cu drept de autor

îndoielnic că tocmai acum se va schimba! Totuşi n-ar fi fost înțelept să se gâlcevească cu el, căci, dacă făcându-i pe plac nu câştiga mare lucru, împotrivindu-i-se, putea să-l întărâte. Ori Ghinea Brătăşanu era cunoscut ca foarte primejdios prin încăpățânarea cu care era în stare să-i urmărească pe cei care-i trezeau setea de răfuială.

Dar nici gândul de a-l face scăpat pe Constantin Şerban nu-l încânta, deşi în sinea sa socotea pe drept că slobozirea acestuia era folositoare, întrucât sporea înrâurirea uneltirii al cărei mădular era, căci dovedea fără tăgadă slăbiciunea cârmuirii. În această pricină, pentru a împăca lucrurile, trebuia să găsească însă o cale de mijloc, care pe de-o parte să-l ferească de necazuri, iar pe de alta să răspundă şi nevoilor urzelii asupra căreia se învoise cu fârtații săi. Cel mai nimerit ar fi fost să poată izvodi un mijloc de a-l scoate pe vel serdar de sub paza sa, dar lucrurile să se petreacă în aşa fel încât nici să nu-şi ştirbească renumele şi nici să nu poată fi bănuit că schimbarea s-ar petrece în urma vreunei uneltiri din parte-i. Odată înfăptuită o asemenea întoarcere, şi-ar fi putut pune în joc toată iscusința şi toată închipuirea ca să-l izbăvească pe osândit.

Gândul, care la prima vedere putea părea cu neputință de împlinit şi lipsit de noimă, îi surâdea totuşi. În primul rând scăpa pe această cale de stăruințele părtaşilor săi, devenite sâcâitoare. Apoi nu mai era pândit nici de primejdia ca biv vel serdarul să fie slobozit fără ştiința sa, prin cumpărarea vreunui slujbaş de-al său, lucru care nu i se părea cu neputință, dacă ținea seamă de râvna prietenilor săi. În al treilea rând nu era silit să dea socoteală pentru scăparea prinsului, vina căzând asupra altuia. Şi, în sfârşit, a înlesni fuga prinsului de sub noua pază îi da prilejul de a dovedi nevolnicia înlocuitorului, putându-se astfel răzbuna asupră-i, cu îndreptățire socotea el, căci cineva în măsură a-i lua locul

Material cu drept de autor

nu-i putea fi decât potrivnic. În împrejurările unei asemenea schimbări izbăvirea serdarului nu mai era un lucru supărător pentru el, purtător de necazuri, ci, dimpotrivă, o adevărată plăcere! Deci pentru a ieşi din încurcătură, singura cale era aceea de a scăpa de privegherea lui Constantin Şerban.

Radu Vărzaru socoti că cel mai nimerit, ca să-l slujească în această împrejurare – fără ca măcar s-o bănuiască – ar fi un anume Vasile din Corcova, mărunt sforar de Curte, lipsit în acea clipă de orice dregătorie, dar temeinic aciuiat pe lângă casa spătarului Diicu Buicescu, cu vădite nădejdi de căpătuială. Acesta, din dorința de a fi pe placul oblăduitorului său, se pusese pe născocit mărturii din cele mai pierzătoare împotriva serdarului. La început Diicu şi Vasile uneltiră în ascuns. Dar marele spătar, încântat că în sfârşit se va putea răzbuna, începu să se laude prietenilor cu prețioasa pradă pe care o dobândise. Vasile, la rându-i, văzând că-i sporeşte faima, începu să se înfumureze. Găsea cât se poate de plăcut să devină un ipochimen trebuitor unui blagorodnic de întâie însemnătate, care urma a fi în curând gospodar al țării şi – grozăvindu-se – ținea să le desluşească tuturor marea trecere de care se bucura de pe acum. În osârdia sa îşi slobozi însă prea mult gura şi în puțină vreme urzelile lor ajunseră în gura lumii, spre necazul socrului său, atât de cinstitul logofăt Radu Cocorăscu, care se simțea nespus de ruşinat.

Boiernaşul din Corcova, care slujise cu ani în urmă la păhărnicie, făcea totodată o stăruitoare curte lui Hrizea din Bogdănei, marele paharnic, mult mai tânăr decât el, în nădejdea de a-şi recăpăta cel puțin mărunta dregătorie ce o ținuse odinioară, căci spătarul, deşi îi făcuse numeroase făgăduieli sforăitoare, nu-l dăruise încă în nici un fel. Tocmai în casa lui Hrizea se gândi armaşul să-l caute şi nu în zadar. În marea odaie pentru oaspeți a vel paharnicului, cu tot freamătul acelui du-te vino al zilelor de musafirlâc

Material cu drept de autor

orânduite de gazdă, vel armaşul izbuti să-l zărească din întâiaşi clipă pe cel căutat. Ipochimenul nu-i plăcea, deşi un cusur trupesc nu-i putea găsi. Dar ochii iscoditori de viezure, nasul subțire, ascuțit şi peste măsură de coroiat, plecat peste gura mică, cu buze înguste, pungite a oțărâre, nu trezeau prea multă plecare pentru el.

Ca de obicei, şi în acea zi, stăpânul casei, după ce-i întâmpinase binevoitor pe oaspeți, cu obişnuita-i purtare ocrotitoare de ființă aflată cu mult deasupra celorlalți, se trăsese în iatacul său, lămurind-i pe cei adunați, cu o înfățişare ostenită şi absorbit de griji, că este copleşit de nenumărate treburi. Îşi îngăduia a se purta astfel, fiind îndeobşte vorba de boiernaşi de starea a doua şi a treia, care se străduiau să-i câştige mărinimia. Armaşul, care se socotea mai presus de această gloată, trecu disprețuitor prin mijlocul ei, prefăcându-se a nu băga de seamă temenele smerite cu care era întâmpinat şi, plin de pohfală, fără să privească nici în dreapta, nici în stânga, dispăru în odaia paharnicului.

La plecare se opri, împreună cu Hrizea, în larga tindă de întâmpinare a oaspeților. În afară de Vasile, nu mai rămăseseră aici decât slujbaşi de-ai casei. Mazilului îi plăcea să întârzie între aceştia tocmai pentru că trăgea nădejde de a găsi o cale de a îndupleca gazda de a-l primi în rândul lor. Cum şi Vasile se gătea de plecare, armaşul folosi prilejul ca să-l poftească în sania sa. Deşi venise anume ca să-l întâlnească şi să poată sta de vorbă cu el, aruncă vorba ca din întâmplare, fără a ținti ceva, de parcă gândul i-ar fi venit tocmai în acea clipă. Măruntul vânător de căpătuieli, fire de duzină, îşi legă nemăsurate nădejdi de acest neaşteptat semn de bunăvoință.

Tolănit tihnit în blănuri moi şi călduroase, Vărzaru îi făcu cinstea de a-i destăinui închipuite necazuri care, cică, îi dădeau mare bătaie de cap în ultima vreme. Se plânse că este primejduit de o reînturnare a molimei care-l țintuise cu

Material cu drept de autor

puțin în urmă la pat. Îi dezvălui aceste lucruri şoptindu-i-le aproape tainic la ureche, ca între prieteni apropiați, ca să nu-i audă, chipurile, vizitiul – lucru care-l încântă nespus pe neînsemnatul mazil, care se simțea astfel aridicat la o înaltă cinstire. Între altele armaşul îi mărturisi că primejdia de a fi lovit din nou de beteşugul de mai-nainte îl îngrijează cu atât mai mult cu cât îndatoririle sale sunt în creştere. Se zvonea că neamurile şi prietenii lui Constantin Şerban se gândeau să pună la cale scoaterea acestuia din temniță. Ori tocmai în aceste clipe amarnice el, care trebuie să-l privegheze, din pricina molimei care nu-i dă pace, se vede căzut pradă neputințelor. Iar împrejurările acestea neprielnice îl silesc să lase grijile armăşiei în seama unor slujbaşi ai săi, în care, cu părere de rău trebuie să recunoască, nu poate avea deplină încredere, căci sunt pe cât de nepricepuți, pe atât de uşor de cumpărat. Nu mai departe decât vtori armaşul s-a apucat să-l sape şi-ar face orice ca să-l piardă. Deci nu i se părea cu neputință ca însuşi acesta să se lase ispitit a intra în jocul neamurilor uneltitoare, numai ca să-i facă rău. Nici nu mai ştia la ce să se aştepte din parte-i. Tare se teme că în aceste împrejurări serdarul ar putea scăpa chiar în zilele următoare şi-l vor mai putea afla, ori dincolo de Dunăre, ori din sus de munții dinspre Ardeal, de unde cu greu va mai putea fi reînturnat.

De bună seamă că, dacă paza întemnițatului ar fi căzut în seama seimenilor spătăreşti, care sunt atât de credincioşi lui Matei vodă, lucrurile s-ar îndrepta. N-ar mai avea pricină să se teamă că acest vrăjmaş ar putea scăpa din prinsoare! Dar aşa îl macină neliniştea şi îngrijorarea – de nici nu mai poate dormi – că, în urma vremelnicei sale nevolnicii, nu poate apăra cu destoinicie nevoințele domniei şi ale măritului spătar din Buiceşti. Din păcate nu le putea mărturisi şi acestora adevărul – deşi poate aşa s-ar fi cuvenit –, căci asemenea destăinuire, chiar făcută cu inima curată şi

Material cu drept de autor

fără ascunzişuri, ar trece fie drept o recunoaştere a nepriceperii sale, fie ca o împotrivire de a împlini porunca pe care o primise. Ori nu dorea ca tocmai lui, care e neclintit întru supunere şi ascultare, să i se pună la îndoială buna-credinţă şi destoinicia!

Apoi, prefăcându-se că-şi dă dintr-o dată seama că l-a luat gura pe dinainte, îl rugă stăruitor pe Vasile să treacă sub tăcere tot ce-i destăinuise fără voie. Numai din nevoia de a-şi uşura sufletul faţă de cineva în stare să-l înţeleagă i-a scăpat această dezvăluire, se dezvinui el, spre a sădi credinţa că e nemulţumit de sine pentru această clipă de slăbiciune. Armaşul era încredinţat că, cu cât va stărui mai mult asupra rugii de a nu destăinui cumva cele auzite, cu atât mai tare îl va ispiti pe celălalt să povestească cele aflate. De aceea nu se zgârci cu osârdia de a-l îndupleca să nu scape cumva vreo vorbă cuiva.

Ginerele vel logofătului şedea ţeapăn pe marginea laviţei, tras stingher într-un colţ al săniei. Era stânjenit de cinstea ce i-o făcea alesul boier şi nu cuteza să se mişte, neştiind cum să se poarte mai bine, ca nu carecumva să supere printr-o purtare prea apropiată, care ar putea părea necuviincioasă. Nu-l stăpânea numai teama celui pus pe căpătuială, că ar putea pierde un prilej prielnic ce i-ar putea aduce un folos, ci îl chinuia mai ales simţământul nimicniciei sale, pe care i-l sădise în suflet socrul său; acesta, după ce nu-l ajutase să dobândească şi el, acolo, o dregătorie – deşi rangul ce-l avea i-ar fi îngăduit s-o facă –, nu pierdea nici un prilej ca să-i dovedească că e un neisprăvit.

Încuviinţă spusele celuilalt prin adânci înclinări ale capului, care se doreau cât mai grăitoare, necutezând însă să se amestece cu adevărat în vorbă. În schimb sârguia trudnic să ţină minte cuvânt cu cuvânt cele auzite, pentru a le putea istorisi, la rându-i, marelui spătar. Tocmai asta

Material cu drept de autor

dorea de altfel armaşul, în nădejdea că Diicu, luând de bune spusele-i viclene, să se îngrijeze şi, astfel înrâurit, fără să-i ghicească perfida lucrătură, să stăruie pe lângă domn ca acesta să îngăduie schimbarea pazei armăşeşti cu o strajă de lefegii. Nu numai că nădăjduia că prin această şiretenie îl va îndruma pe spătar să-i facă jocul, dar era totodată încredinţat că acesta va socoti că încheierea la care ajunsese nu-i era furişată din afară în minte, ci că era izvodirea deplină a închipuirii sale rodnice, neînrâurită în nici un fel.

Pare-se că Radu Vărzaru era cu adevărat un bun cunoscător al sufletului omenesc, căci marele spătar urmă taman paşii pe care-i prevăzuse el. Când Vasile îl înştiinţă asupra celor aflate, nu se mai întrebă cum de fusese cu putinţă ca ditai dregătorul să se scoboare într-atât, încât să ia în seamă un mazil lipsit de orie însemnătate, ba să i se mai şi destăinuie ca unui prieten de acelaşi rang! Dimpotrivă, fără a sta prea mult în cumpănă, intră în fierbere şi începu să se frământe, răscolit de tulburătoarea vedenie a fugii serdarului, lucru care nu-l îngrijase până ce gândul nu-i fusese picurat în chip viclean şi pe nesimţite în minte.

Cuprins de o nemăsurată nelinişte, se povăţui în grabă cu aga Radu Popescu, zis şi Radu Staico sau Stăicuţ Şintescu din Popeşti, fruntaşul pedestrimii lui Matei vodă şi cumnat al măritei principese Elena, slăvita doamnă a ţării. Pe acesta îl socotea cumva atârnător de el şi supus poruncilor sale, fără a avea însă prea multă dreptate întru aceasta, căci agia era, la urma-urmelor, o dregătorie cu totul de sine stătătoare. Sfătuind cu înfierbântare împreună, ajunseră la încheierea că n-ar fi peste măsură de greu ca să dovedească domnului nevoinţa unei paze mai straşnice decât cea deja aşezată, iar aceasta să fie încredinţată agiei şi nu armăşiei, cea dintâi având temniceri mai destoinici. Trecerea privegherii de la un slujbaş la altul nu era pe atunci un lucru tocmai neobişnuit. În primul rând pentru că îndatoririle

Material cu drept de autor

dregătoriilor nu erau prea răspicat osebite, acestea amestecându-se adesea. Iar pe de altă parte agia îngrijea oricum şi de rânduiala din târg, băgând în obezi şi osândind pe tulburători ce se iveau pe ulițe. Deci se putea spune că, până la urmă, prin firea lucrurilor, avea de a face cu răufăcătorii. Cum spătarul avea o deosebită încredere în agă, acesta arătându-se foarte ascultător față de el, putea socoti că, în urma schimbării, serdarul era dat cu totul pe mâna sa. Era însă de aşteptat, îți zicea el, o împotrivire lărmuitoare a armaşului, care de bună seamă se va simți prigonit şi jignit, dar la porunca domnului, în ciuda nemulțumirii ce-l va încerca, nu va cuteza să cârtească prea mult.

Odată temeiurile cererii găsite, vel spătarul se grăbi s-o înfățişeze voievodului. În prima clipă acesta şovăi puțin, căci se gândea că armaşul s-ar putea simți supărat de asemenea hotărâre, socotind-o ca fiind o dovadă de neîncredere în supuşenia sa. Totuşi, după oarece preget, se învoi, nedorind să-şi supere nepotul.

Uneltitorii primiră vestea cu nespusă uimire şi nedumerire. Nu le venea să-şi creadă auzului. Nu-şi puteau lămuri în nici un fel pricina pentru care se făcuse neaşteptata schimbare. Radu Vărzaru însă nu-şi mai încăpea în piele de încântare. Urzeala îi mersese strună. În fața părtaşilor însă vărsă ipocrite lacrimi de ciudă, deplângându-şi soarta. Îi învinui chiar că-l siliseră să făptuiască lucruri care-l supăraseră pe domn şi prin urmare lor le datora prigoana la care ajunsese. Smulgerea drepturilor de pază închipuiau primul semn al pierderii priinței domneşti, lucru ce nu se va mărgini la atâta, se văită el, nemângâiat în nenorocirea sa, iar năpasta era pricinuită numai de prietenii săi, care, slujindu-se de încrederea oarbă ce o avea în ei, îl împinseseră în prăpastie, iar acum, când ajunsese la mare necaz, îi întorceau nepăsători spatele! Azi, când se afla lovit de o soartă nemiloasă, nu le mai pasă de el, nu-i mai

Material cu drept de autor

întindeau o mână de ajutor – îi mustră el, tânguindu-se a nețărmurită jale.

Socol Cornățeanu se simți atins de şuvoiul de învinuiri şi, prefăcându-se peste măsură de mişcat de cele petrecute, jură că îi va ține parte şi făgădui totodată că, de cum i se va ivi prilejul, va aduce, în plin divan, vorba de nedreptatea făptuită.

Jelindu-se sfâşietor pe unde apuca şi îmbrăcând veşmântul de jertfă neprihănită a setei de putere a vel spătarului şi a pripăşiților pe care acesta îi oblăduea, marele armaş întărâtată toată suflarea de la Curte, încât pe această cale făcu să dospească un cuget de răzvrătire, care nu se îndrepta numai împotriva lui Diicu, ci chiar a domnului însuşi.

Barbu Poenaru, biv vel stolnic, cunoscut răspânditor de zvonuri şi bârfe, se dezlănțui în anumite case într-o aprigă pornire împotriva spătarului, la fel de viforoasă ca şi ieşirile pe care le avea sub acoperişul lui Diicu când se pornea împotriva ponegritorilor acestuia. Şi în slujba unora, cât şi a celorlalți, dar din aşezări potrivnice, se arăta la fel de bătăios, încât şi unii şi ceilalți erau pe deplin încredințați că le ține partea cu înfocare. Adevărul era că nici Poenaru nu-şi mai dădea seama când era sincer şi când se fățărea.

- Atâta samavolnicie nu face decât să primejduiască pe oricare dintre noi. Cel puțin de-ar fi hotărât-o domnul, deşi nici lui n-ar trebui să-i fie îngăduit să strice datinile! Dar culmea este că a ajuns să ne poruncească şi să ne muştruluiască un boier oarecare! (În aceste vorbe era subînțeles Diicu.) Vai de capul nostru, dacă oricine poate să facă lege în țara asta! E dovada neîndoioasă că şi domnia a ajuns la o amarnică scăpătare, de vreme ce un dregător oareşicare îl mânuieşte pe principe după cum pofteşte! Ne sunt încălcate drepturile şi înlesnirile, au ajuns să fie nesocotite aşezămintele din bătrâni, iar sfatul țării şi-a

Material cu drept de autor

pierdut puternicia! Unde o să ajungem oare?! rostea el plin de sfâşiere, pentru a le da de înțeles auzitorilor că trebuie să se aştepte la dezlănțuirea unei urgii.

- Ah Doamne, unde sunt vremile lăudate ale măritului Radu vodă Mihnea, când adevărații boieri erau ținuți la mare cinste, când luarea hotărârilor de seamă cădea în seama sfatului, fiind trebuitoare învoiala tuturor fețelor de rangul întâi spre a le încuviința şi nu ne aflam, ca acum, la cheremul toanelor silnice ale unui moşneag şi ale oblăduiților săi! încheie mai apoi, oftând plin de tânjire după nişte vremi pe care nici el nu le apucase decât ca mic copil şi prin urmare nu avea ştiință prea deslușită asupra lor.

Față de uneltitori, căci numai acestora le vorbea astfel cu nespus patos, i se părea însemnat să dovedească că trudea ca să trezească o plecare prielnică domnului Mihnea, care trebuia readus în amintire, pentru a deschide astfel drum feciorului său ascuns la Dârstor.

Vărzaru era încântat de şiretenia sa. Nu numai că părtaşii nu-l bănuiau că el ar fi acela care a pricinuit neaşteptata şi neplăcuta întorsătură, ci, dimpotrivă, reuşise să-i facă să-l creadă prigonit de domn şi de alesul acestuia, ba îi adusese chiar în starea de a-i plânge de milă, pătrunşi de cea mai sinceră părere de rău, poate răsfrângere a unui simțământ de vinovăție, furişat cu bună ştiință în sufletul lor chiar de armaş. Hrizea privea cu oarecare îndoială nenorocirea ce-l lovise pe Vărzaru, având un nedesluşit simțământ că ceva suna anapoda, poate din pricina văicărelilor prea lărmuitoare sau a neprihănirii prea căutate a acestuia. Dar până şi el gândea că, la urma-urmelor, chiar dacă Vărzaru nu fusese tocmai nevinovat în pricinuirea încurcăturii, tot nu trebuia osândit, căci nemulțumirea față de stăpânire pe care întâmplarea o stârnea, la drept vorbind, le slujea țelurile. Deci, deşi pierdeau într-o parte, câştigau în altele.

Material cu drept de autor

Scăpat din încurcătură, Vărzaru se simțea liniştit sufleteşte, deşi de ochii lumii se făcea a fi încă peste măsură de rănit în mândrie. Acum că nu mai purta grija privegherii biv vel serdarului, era plecat să sprijine din toată inima slobozirea acestuia. Ba ar fi fost peste măsură de încântat ca lucrul să se înfăptuiască cât mai curând, căci aceasta îi da prilejul ca, prefăcându-se a fi de tot resemnat cu prigoana sa, să atragă voievodului luarea aminte, în chipul unei mustrări ascunse, că i se arătase o neîncredere cu totul nemeritată, făcându-i-se o nemăsurată nedreptate! Cei cărora li se arătase precădere nu se dovediseră mai vrednici decât el, ci dimpotrivă! Putea chiar să arate că împrejurarea că fuga nu fusese cu putință atâta vreme cât a privegheat el prinsul este dovada de netăgăduit a destoiniciei sale, dar totodată, prin opunere, este şi mărturia lipsei de pricepere a lui Diicu şi a oblăduiților săi.

La gândul acestei cumpăniri între însuşirile sale şi ale spătarului, prin aşezarea lor față în față, pe care domnul ar fi putut-o face sub înrâurirea viclenelor sale vorbe pline de înțelesuri ascunse, fu cuprins de o plăcută beție, simțământ atât de obişnuit oamenilor cărora li se recunoştea în sfârşit dreptatea, după ce au luptat dârz ca să şi-o dovedească. Strigase de atâtea ori că e o jertfă nevinovată, prigonită fără pricină, încât începuse el însuşi să-şi creadă spusele şi să le trăiască de parcă erau adevărate. În închipuirea priveliştii acestei alăturări, a sa şi a spătarului, îl mişcau cu deosebire prea târziile păreri de rău, care, de bună seamă, îl vor încerca pe domn în legătură cu nedreptățirea ce i se făcuse, care, pe deasupra, mai adusese scaunului țării şi o seamă de necazuri. Ca răsfrângere neaşteptată a acestui simțământ de înduioşare şi plăcere, îl cuprinse o aprigă dorință de a face tot ce-i sta în putere ca să grăbească fuga prinsului, înlesnind cât mai grabnica împlinire a plăsmuirilor minții sale înfierbântate.

Material cu drept de autor

De bună seamă că dacă marele armaş ar fi putut afla o măruntă întâmplare petrecută în acele zile la Lichireşti, un neînsemnat târguşor de pe la capătul ţării, aşezat pe undeva înspre lunca Dunării, n-ar fi fost atât de liniştit şi de mulţumit de sine. Căpitanul de margine, care grijea în acele locuri de paza hotarului, cu câtăva vreme în urmă izbutise să dibuie şi să pună în fiare, dimpreună cu un prieten, mărunt slujbaş la armăşie, un venetic ce trecuse marele şuvoi la Dunării, venind dinspre Silistra. Aflase cu acel prilej că ar fi vorba de un solitor al feciorului unui voievod de odinioară al ţării, Radu Mihnea pe nume. Ipochimenul pus în obezi fusese trimis atunci sub strajă la Târgovişte. Dar nu mică fu uimirea căpitanului când călăraşii de margine, care pândeau la vadul de la Ciocăneşti, i-l înfăţişară din nou pe venetic. Acesta străbătea drumul întors, năzuind să ajungă înapoi la Silistra. Avea o zapiscă de liberă trecere, izvod neîndoios al cancelariei domneşti, dar, deşi era cu hrisoavele în bună rânduială, vătafii, recunoscându-l, socotiră mai prevăzător ca să-l aducă în faţa mai-marelui lor.

Căpitanul, răsucind încurcat diresul şi pe faţă şi pe dos, cercetând peceţile, care în chip de netăgăduit erau nemăsluite, nu ştiu ce să facă. Porni după obicei o scurtă cercetare, în răstimpul căreia veneticul, fără să şovăie sau să se bâlbâie, dădu răspunsuri răspicate şi desluşite, ce păreau lipsite de ascunzişuri. Din toate spusele acestuia, slujbaşul înţelese, nu fără mirare, că drumeţul ar fi sol de taină al Curţii domneşti! Drept care hotărî să-l sloboadă, socotind că trebile care se întrevedeau treceau cu mult deasupra celora ce-i erau îngăduite a le şti. Ba, crezându-l slujbaş domnesc de mare însemnătate, îi puse la îndemână chiar şi o luntre, cu luntraş cu tot, ca să-i înlesnească trecerea Dunării. De altfel căpitanul fu nemulţumit de un singur lucru, şi anume că prinsul nu-i putuse da lămuriri asupra sorţii prietenului

Material cu drept de autor

său de la armăşie, care întârzia să se întoarne din cetatea de scaun, aşa cum făgăduise.

*

După câteva zile, taman când vel armaşul ieşea din biserica mare de lângă palat, Ghinea Brătăşanu îi aţinu calea, apucându-l grosolan de braţ, cu obişnuita-i lipsă de curtenie şi cuviinţă, de parcă i-ar fi fost neam apropiat. Armaşul se opri în silă, împiedicând anume trecerea prin uşa sfântului locaş, ca să fie stânjeniţi de către cei care intrau şi ieşeau, silindu-l astfel pe vistiernic să nu se lungească la vorbă. Acesta însă, care fie că nu-i ghici gândul, fie că se făcu a nu-l înţelege, îl trase într-un colţ al gropniţei, spre a-i înfăţişa o rugăminte pe care nu o dorea ascultată de vreo ureche străină.

- Jupâne, ai închis acum câtăva vreme pe un anume Vlaicu, sub învinuire de omor. Au venit neamurile sale la mine şi, căzându-mi la picioare, mi-au arătat că omul este cu desăvârşire nevinovat. Ascultându-i, mi-am dat seama de deplinătatea dreptăţii lor. De aceea te-am căutat să te rog să-i dai drumul păcătosului, să-şi vază de ale sale!

- Crezi că e chiar atât de simplu?! Ştii bine, doar, că fără poruncă domnească nu pot slobozi pe nimeni şi încă un osândit învinuit de ucidere! Numai în pricinile mai mărunte mă bucur de oarecare neîngrădire! zise armaşul, cercând a găsi o cale de a scăpa, fără să-i facă pe plac.

Îi mirosea de departe că la mijloc se afla un câştig ispititor, căci de bună seamă neamurile făgăduiseră o răsplată dacă nenorocitul va fi izbăvit, căci asemenea cerere nu se împlineşte pe degeaba! Dar lăcomia vistierului era cunoscută, el nefiind înclinat să plătească pentru o slujbă ce i se făcea, chiar dacă banii nu veneau din punga sa, ci dintr-aceia a osânditului şi a acelora care-i căzuseră la picioare.

Material cu drept de autor

Tocmai pentru că simțea că celălalt vrea să-l păcălească, păstrând singur tot câştigul, nu era prea plecat de a se învoi cu el. Se ferea totuşi să i-o spună răspicat în față, ca să nu-l întărâte, făcându-l supărător de stăruitor.

- Ei, lasă jupâne, că nu stă domnul să-ți numere prinşii şi chiar de s-ar întâmpla să cerceteze vreodată puşcăriile – ceea ce e totuşi îndoielnic – nu te primejduieşti, căci nu-i ține el minte pe toți aceia pe care i-a hărăzit să-şi petreacă amarul vieții sub privegherea domniei tale! Şi apoi chiar de şi-ar aduce aminte, oamenii mai mor..., aşa că pot lipsi din beciurile armăşeşti! Iar când vei zice domnia ta că un întemnițat a răposat, cine va cuteza să tăgăduiască, sau să-ți pună vorba la îndoială?!

- Totuşi e nedrept şi necinstit! se făcu armaşul a se împotrivi din nou, parcă cutremurat de silă față de ce i se cerea, ştiut fiind că dacă se lăsa mai greu înduplecat, cerşetorii de chilipiruri îşi sporeau dărnicia...

- Parcă ăsta o fi singurul lucru necinstit ce s-o petrece în țara asta!

Dar apoi, luând seama că recunoaşte vinovăția celuia pentru folosul căruia tocmai punea o vorbă, se grăbi să-o întoarcă:

- Bietul om e curat ca lacrima, deci, slobozindu-l, nu faci nici un păcat şi nici o nedreptate!

Îşi drese spusa cu atâta zor, căci îşi da seama că nu avea rost să-i dea armaşului un nou prilej de sporire a pricinilor de împotrivire şi prin aceasta un nou prilej de umflare a prețului slujbei cerute, ceea ce nu-i surâdea, căci însemna să împartă în folosul armaşului câştigul pe care avusese grijă să-l dobândească dinainte de la împricinați. Iar el doar nu era să rămână cu nimic! De acasă îşi făcuse chiar socoteala că l-ar putea îndupleca pe Vărzaru numai cu risipă de vorbe, nu şi cu bani sunători!

Material cu drept de autor

- De altfel ceea ce îți cer nici nu este nedrept, stărui Ghinea. Nedrept ai fi să îngădui ca un nevinovat să putrezească în temniță! o începu el de la capăt, după un scurt răstimp de tăcere, încercând a lua chip serafic, de înger al dreptății, întrucâtva mai grăsuliu şi mai bătrâior decât gingaşele înfățişări înaripate din zugrăveala pereților din jur. Zău, omul e curat ce lacrima! sârgui el, cu gând de a stărui până ce, celălalt, lehămetindu-se, se va da bătut, lăsându-se înduplecat pe degeaba, numai ca să scape de gura lui.

Dar nu izbândi decât să rostească lucrurile deja spuse, negăsind alte dovezi noi, mai grăitoare, care să-l moaie pe armaş într-atât, încât să-l îndemne să-i cânte în strună fără a mai cere răsplată. (De altfel nici dovezi de nevinovăție mai puțin grăitoare nu avea cum găsi, căci acestea nu se născuseră încă.)

Dar Vărzaru nu prea arăta a om ce putea fi câştigat numai prin jurăminte de nevinovăție. Cu toate că vedea adevărul, cu credința ludă a hapsânului de a nu scăpa nimic din mână, Ghinea mai trăgea nădejde că poate păstra numai pentru sine bănetul ce-l storsese împricinaților, de aceea, fără a deznădăjdui, porni o nouă năvală asupra armaşului, cercând a-i atinge coarda simțitoare, nesocotind faptul că cel care avea sub oblăduirea sa gealații, nu putea da în brânci cu gingăşia sufletului. Sorții erau însă scăzuți şi pe această latură a încercărilor sale de înduplecare. Şi aceasta deoarece el însuşi nu dovedise cu nici un prilej prea multă simțire şi îi era deci greu să vădească în purtări – şi încă într-un chip care pară cât de cât sincer – un lucru ce-i era cu totul străin. Iar pe altă parte nici armaşul nu era o fire tocmai duioasă, nici măcar atunci când se afla în fața unor simțăminte adevărate, darmite în fața unora grosolan măsluite! Dimpotrivă, despre el umblau zvonuri din cele mai noptoase şi spăimântătoare. Nu de puține ori i se pusese în seamă moartea în împrejurări nu tocmai curate a unor pravoslavnici

Material cu drept de autor

de toată cinstea, care, după ce se împotriviseră o vreme silniciilor, dispăruseră în chip ciudat, pentru ca, mai târziu, leşurile lor, purtând semne neîndoioase de caznă, să fie găsite prin gunoaie. Numai zgârcenia putea să-l orbească pe Brătăşanu într-atât, încât să folosească faţă de armaş argumente întemeiate pe gingaşe simţiri – şi încă unele închipuite cu destul de multă stângăcie!

- Cum poţi să înduri nedreptatea?! Cum de nu te simţi răscolit şi cutremurat de prigonirea unui biet nevinovat?! Iubirea aproapelui nu-ţi sfâşie inima atunci când vezi că altul suferă şi jeleşte năpasta care l-a lovit silnic?! Doar nu suntem de piatră ca să putem rămâne nepăsători!! Şi nici mai răi decât lupii! Uite, eu, de când am aflat adevărul, nu mai am somn şi linişte. Am fost atât de zdruncinat, încât nu m-am putut opri de a veni într-un suflet la dumneata să te rog să facem ceva! Doar suntem pravoslavnici de toată cinstea... se avântă el într-o revărsare clocotindă de patos şi mărinimie, dar, nemaigăsind nimic de spus, căci cuvintele înflăcărate îi cam secaseră, încheie cu o grosolănie de precupeţ:

- Şi la urma-urmei trebuie să ne înţelegem între noi, ce Dumnezeu, doar suntem oameni de lume, care trăim cu picioarele pe pământ!!

Înlocuirea unor mărturii sunătoare – fie ele şi ochi ai necuratului – cu laude închinate înălţătoarei simţiri pravoslavnice, încărcate de smerenie şi milostenie, fu pentru armaş un semn că celălalt tindea să păstreze numai pentru sine plata pentru slujba ce era de făptuit, lui rămânându-i numai tainul cu omenie. „Are nevoie de bani grecoteiul, că-l cam toacă ibovnica", îşi zise înveninat Vărzaru, nepunându-i purtarea numai în seama zgârceniei. Prin iscoade aflase că vistiernicul trăia cu o codană cu inima largă, despre care gurile rele spuneau că, la drept vorbind, ar fi ţigancă şi că-i cam plăceau gălbiorii. Nespus de frumoasă şi – în ciuda

Material cu drept de autor

tinereții ei – peste măsură de șireată și vicleană, fata izbândise să adune în jurul ei o ceată de moşnegi bogați, cărora li se scurgeau ochii când îi zăreau unduirile trupului şi se sfădeau ca să-şi împartă farmecele ei, învoindu-se să plătească pentru dobândirea lor prețuri destul de piperate. În ultima vreme se părea că vistierul ajunsese să o stăpânească aproape singur, fapt care se oglindea într-o temeinică subțiere a pungii sale, iscusita țiitoare fiind, zice-se, dăruită cu o deosebită îndemnare în a-şi jumuli ibovnicii.

„Sârguieşte să mă înduioşeze cu vorbe mari despre omenie, ca să-i poată duce curvii sale banii furați de la mine! Ce-şi închipuie, că o să-şi plătească plăcerile cu câştigul care mi se cuvine?! Chiar aşa de prost mă crede?! Dacă e să fac o astfel de risipă, nu văd de ce aş face-o în folosul său şi nu într-al meu! Doar sunt şi eu bărbat şi de ce să nu-mi hărăzesc mie astfel de bucurii?" cugetă el, cuprins de o ciudată înfiorare. Dar apoi gândurile îi făcură o neaşteptată întoarcere şi, de la simțământul de nemulțumire încărcată de supărare față de vistier, trecu la a-şi plânge de milă. „Doamne, unde au putut să mă aducă semenii! Am ajuns să mă sfădesc cu țigăncile pentru prețul trudei mele!!" Nu răbdă această opunere înjositoare, aşa că se hotărî să nu se învoiască cu nici un târg păgubos pentru el, îndârjindu-se numai din plăcerea de a-i juca un renghi podanei, căreia nu apucase să-i guste şi el farmecele.

Nădăjduind încă să-l înduplece fără cheltuială, vistierul încercă o schimbare şireată a vorbei, încredințat că astfel ar putea zăgăzui nesațul Vărzarului:

- Oamenii sunt cam săraci şi de aceea nu cred că ar fi în stare să-ți răsplătească fapta pe măsură.

- Dacă-s săraci, de ce se bagă în treburi d-astea? făcu armaşul, hotărât să-i arate celuilalt răspicat că uitase până atunci să neguțeze prețul şi încă unul bun.

Material cu drept de autor

Vistierul căută să preîntâmpine alunecarea taifasului pe latura asta, care i se păru primejdioasă pentru punga sa, în nădejdea de a-i scădea armaşului barem ceva din partea care ar putea-o cere.

- Zău, mă doare inima pentru ei. Adevărul este că nu mă lasă cugetul să stau deoparte, aşa că, dacă ții neapărat, o să acopăr eu cheltuielile ce s-ar ridica, dacă ai asemenea dorințe!

Vistiernicul, care voise doar să dea de înțeles că face mijlocirea numai din mărinimie şi, de bună seamă, degeaba, fu îngrijorat că armaşul ar putea lua de bună această vorbă din urmă, aşa că, prevăzător, se zori să dea înapoi:

- Dar, cum te ştiu foarte darnic şi milostiv, îmi dau seama că te-ai simți atins în mândrie dacă ar fi să-ți dăruiesc ceva de la mine! Între prieteni nu se cade, înțeleg! încheie el, de parcă armaşul i-ar fi încuviințat spusa.

„Ei zău!" cugetă muşcător Vărzaru în gând. „Te înşeli dacă-ți închipui că o să-ți ții ibovnica pe punga mea! Vrei țiitoare? Atunci chiverniseşte-ți-le singur, nu mă jecmăni pe mine. Adică ele să huzurească pe socoteala mea, şi tu să te bucuri de farmecele lor? După ce eu nu mă aleg cu nici un folos de pe urmă-le, să mai şi râdă în taină, cu alți bărbați, de felul cum m-am lăsat îmbrobodit?!" Vărzaru îl cunoştea pe vistier, aşa că ştia că, până la urmă, acesta se va da bătut şi-i va da ce i se cuvine din câştig. Dar, ca de obicei, mânat de nesaț, încerca în van să mai ciupească ceva pentru sine, fiind în stare să se tocmească precum o precupeață pentru fiecare bănuț pe care i-l va cere pe deasupra. Cum, în ziua cu pricina, armaşul era pus pe sâcâit şi era de asemenea înciudat că celălalt avea parte de nişte plăceri de care el era lipsit, fu ispitit să-i joace un renghi usturător. N-avea rost să-şi facă mustrări de cuget, căci era vădit că şi acesta, la rându-i, încerca să-l tragă pe sfoară. Ca

Material cu drept de autor

să împlinească plănuirile care tocmai îi răsăriseră în minte, trebuia să-i caute pe pricinaşi şi să ia legătura nemijlocit cu ei. În felul acesta, scăpând de amestecul fârtatului său de divan, nu numai că lua plata întreagă, neînjumătățită, dar, lăsându-l pe acesta cu buzele umflate, îl făcea să spumege de ciudă. Zâmbi fără voie, închipuindu-şi-l bodogănind mânios pentru păcăleala pe care i-ar trage-o. (Armaşul nu avea habar că Ghinea, om deosebit de prevăzător, nu socotise cu neputință o asemenea primejdie – doar îşi cunoştea prietenul – şi, pentru a o preîntâmpina, ceruse banii dinainte.) Înțelegându-i greşit schimbarea înfățişării şi tâlcuindu-i anapoda gândurile zugrăvite pe chip, vistierul îşi închipui că lucrurile sunt pe cale de a se rândui după placul său şi plecă, nu înainte însă de a-l înştiința că îl va căuta a doua zi, ca să afle ce-a făcut.

Pentru a-i putea juca renghiul, Radu Vărzaru se hotărî să cerceteze mai îndeaproape starea întemnițatului şi mijloacele care stăteau la îndemâna neamurilor sale. Acesta zăcea într-una din îngustele şi neîncăpătoarele chilii înălțate într-o latură a Turnului Chindiei, tocmai în capătul opus al Curții domneşti. Coborî deci din pridvorul bisericii şi trecu grăbit prin fața falnicei zidiri a palatului. Dar când dădu să intre în puşcărie, se pomeni oprit de strajă:

- Cinstite boierule, nu-ți fie cu supărare, dar am primit poruncă să nu las pe nimeni să intre în temniță!

Armaşul, care împlinea, între altele, şi slujba de mai-mare al tuturor puşcăriilor, rămase împietrit de uimire când văzu că nu i se îngăduie să intre în aşezământul pe care îl cârmuia.

- Tu mă cunoşti, oştene?! îl întrebă răstit, închipuindu-şi că a căzut pradă osârdiei străjereşti a unui nătâng lipsit de orice fel de pătrundere a minții.

- Cum să nu vă cunosc, Luminăția voastră?! Sunteți vel armaşul Radu!

Material cu drept de autor

- Şi pe mine ți-ai găsit să nu mă laşi să intru?!! Pe MINE?! se răsti el, nevenindu-i încă să creadă că întâmplarea este cu putință.

Totul i se părea fără noimă, încât nu-şi putea închipui ca fiind adevărate cele ce se petreceau chiar sub ochii săi, având încă simțământul că trăieşte un vis urât.

- Dacă aşa am primit poruncă, Luminăția voastră! încercă să se dezvinuiască stânjenit oşteanul, îngrijat atât să împlinească porunca primită, cât şi să se ferească de a stârni mânia înaltului dregător.

- Da' cin' a îndrăznit să-ți dea o poruncă atât de neghioabă? Căci eu unul n-am dat-o, deşi eram singurul în drept s-o fac!

- Căpitanul Priboi... care, la rându-i, a fost îndrumat întru aceasta de către măritul aga Radu Staico Şintescu din Popeşti, după câte cred. Eu mă aflu la porunca măritului căpitan, care, după ştiința mea, nu are treabă cu armaşia, ci cu agia.

- Dar cum de se amestecă agia în paza temnițelor? De când e împuternicită cu asemenea drepturi?!

- Nu ştiu, Luminăția ta... se jeli amarnic oşteanul, făcându-se mic, speriat că mânia înaltului dregător s-ar putea revărsa asupră-i.

La urma-urmei el nu era cu nimic vinovat. Primise poruncă să vegheze uşa cu pricina, fiind orânduit să oprească pe toți aceia care ar cerca să intre, oricine ar fi fost să fie aceştia. De altfel, socotindu-se că în primul rând cu vel armaşul se va ivi ceva bătaie de cap, i se spusese desluşit că porunca de neîngăduință nu-l iartă nici pe acesta. Bărbatul era înspăimântat de cumplita încurcătură în care fusese vârât fără voie. Cei mari se mâncau între ei, iar el, amărâtul, plătea oalele sparte! oftă oşteanul în gând. Dacă nu împlinea porunca era primejduit a primi osândă din partea agăi; dacă o împlinea, avea temei să se teamă că,

Material cu drept de autor

întărâtat, armaşul îi va zdrobi pe loc țeasta cu buzduganul, căci era ştiut că la supărare acesta devenea peste măsură de hain şi de sângeros. Deznădăjduit, omul căzu în genunchi în fața uşii, în aşa fel încât să nu se poată trece peste el şi cu ochii înlăcrămați şi cu mâinile împreunate ridicate spre dregător ca la icoane, îl rugă plângăreț să se îndure şi să-l ierte, căci are straşnică poruncă să se împotrivească oricui din răsputeri. Armaşul voi la început să-l lovească, dar se temu că bărbatul, în deznădăjduirea lui şi în temeiul poruncii primite, ar putea să i se împotrivească cu spada, amenințând a-l răni ori chiar omorî. Cum omul îi păru în stare de orice nesăbuință, îşi înăbuşi ieşirea bătăioasă şi se înturnă la calea neguțărilor.

- Eşti încredințat că era vorba chiar şi de mine?! stărui Vărzaru, începând să clocotească de-a binelea de supărare. Poate ai priceput greşit.

- Nu, Prea-slăvite! Nici mie nu mi-a venit să cred, aşa încât am mai cerut deslușiri. Ei bine, mi s-a spus răspicat că trebuie să mă împotrivesc cu deosebire Strălucirii tale!

Bărbatul se cocârja umil şi speriat, nădăjduind că-i va trezi mila. Radu, încă nestăpânit, îşi zise că dintr-o pălitură de buzdugan îşi poate curăța drumul. La urma-urmei oşteanul era o ființă din gloată, de tot ştearsă, un nume oarecare înscris undeva în catastifele de cheltuieli ale vistieriei şi nimic mai mult. Viața sa avea la fel de puțin preț ca şi pieirea lui. Iar îngenuncheat cum era, nici n-ar fi putut stăvili lovitura, necum să răspundă cu o pălitură de spadă. Se arăta astfel a fi o jertfă sigură.

Vel armaşul duse mâna la centură, cu gând de a apuca mânerul buzduganului aninat la brâu. Oşteanul, cu simțurile încordate ca ale unei sălbăticiuni hăituite de gonaci, întrevăzu mişcarea şi, ghicind primejdia, zvâcni în picioare. Smulse halebarda rezemată de perete şi-o aplecă înainte, gata să-i împlânte în piept vârful ei. Săritura

Material cu drept de autor

neaşteptată îl făcu pe boier să pregete o clipă şi, devenit prevăzător, îşi cântări sorții în noua împrejurare. Poate că celalalt într-o luptă dreaptă obişnuită nu-l întrecea cu mult prin putere şi îndemnare. Dar acest ipochimen oarecare, din soiul acelora pe care-i disprețuia chiar fără să-i cunoască, era smintit de spaimă. Aceasta-l făcea primejdios, căci, în deznădejdea sa, de bună seamă că uitase de acea sfântă cinstire ce se cuvenea rangului, în ciuda simțământului ce-l avea sădit în sânge, şi-ar fi putut făptui greşeala de a se atinge de ființa unui blagorodnic, deşi în împrejurări obişnuite, nici în închipuire n-ar fi cutezat una ca asta. Frica îi ascuțise simțurile – şi aşa destul de iuți, ca la toți oamenii mai puțin dedați cu învățătura şi mai dăruiți pentru felurite treburi care cer iscusință trupească. Ori acest lucru îl putea ajuta ca – cel puțin în acea clipă – să-l întreacă. Apoi armaşul îşi mai făcu socoteala că pe sub veşminte avea o cămaşă de zale destul de subțire, care ar putea să nu facă față puterii dezlănțuite, pe care deznădăjduirea i-o da celuilalt. Era deci mai înțelept să-l lase pe smintit în legea lui, deşi priveliştea ar fi stârnit mai multă vâlvă dacă ar fi lăsat un leş în urmă. Întâmplarea s-ar fi auzit în tot târgul!

După aceste socoteli, fremătând totuşi de mânie, lăsă înfruntarea de izbelişte. Însă împrejurarea de a fi suferit o atât de ruşinoasă poticneală, în fața unui amărât de oştean de rând, îi răni adânc mândria. Aga şi totodată Diicu, pe care îl vedea ocrotind din umbră silnicia, îl atinseseră într-un chip care nu se putea ierta uşor!

Străjerul, văzându-l că-i întoarce spatele, răsuflă uşurat. Încleştarea trupească de care fusese stăpânit slăbi atât de neaşteptat, încât, cuprins de sfârşeală, fu silit să se rezeme de zid. Nu reuşi decât să bolborosească în neştire, în urma armaşului, cuvinte de uşurare şi de blagodarenie:

- Mulțumesc stăpâne! Să-ți ajute Dumnezeu, că eşti tare milos! Eşti bun ca pâinea caldă, Măria Ta! Îți port

Material cu drept de autor

adâncă recunoştinţă că ai iertat supărarea ce ti-am făcut! Tot neamul meu va săruta urmele tălpilor tale! O, ce suflet ales, ce suflet mărinimos, întrupare a însăşi milei şi a dărniciei!

Radu era sâcâit de stăruinţele umile ale oşteanului, pentru că avea simţământul că acesta, punându-i în seamă atâtea însuşiri osebite, o face ca să-şi bată joc de el, întrucât nu din prea multă milostenie îl lăsase de izbelişte! Dar amărâtul străjer era sincer în răbufnirea sa de preamărire, căci era încredinţat că pentru câteva clipe trecuse pe lângă moarte. Ori, văzându-se scăpat ca prin minune, fu cuprins de o nemăsurată revărsare de fericire şi simţea o năvalnică nevoie de a şi-o arăta.

Vel armaşul nu-i mai dărui nici un fel de băgare de seamă şi se învârteji furtunos spre scara cea mare a palatului celui nou. Poalele caftanului fâlfâiau în juru-i, învolburate de atâta grabă, şi biciuiau văzduhul cu pocnituri tunătoare. Copii de casă însoţitori şi vtori armaşul, care-l aşteptaseră afară cât zăbovise în biserică şi apoi îl urmaseră în preumblarea prin ogradă, gâfâiau zoriţi în urmă-i, abia izbutind să ţină pasul cu el. Străbătu viforos odăile palatului, trecu precum o vijelie prin tinzi – măturând aproape străjile din cale – şi se opri abia la uşa spătăriei mici. Aici îl întâmpină, netulburat şi senin, Sava, bătrânul grămătic de taină al domnului. Fremătând de nerăbdare, îl înştiinţă că doreşte să intre deîndată la Măria Sa, stăruind ca să se ducă neîntârziat spre a cere învoirea trebuitoare.

Micul slujbaş, cu obrazul supt ca de schimnic, îl cercetă pe sub sprâncene, parcă a neîncredere, parcă a mirare şi, după un răgaz de tăcere supărător de lung, se împotrivi să-i facă pe plac, punând pricină că stăpânul său se hodineşte şi a poruncit să nu fie tulburat.

- Trebuie să ajung neîntârziat la Măria Sa! tună ameninţător armaşul, aplecându-se mânios spre bătrân.

Material cu drept de autor

Până la urmă acesta, întrucâtva speriat, i se supuse şi se strecură printr-o uşiță în iatacul alăturat, dar se reînturnă după numai câteva clipe cu un răspuns de neîncuviințare. Radu era rugat să aibă răbdare, căci i se va da ascultare, dar ceva mai târziu.

Întrucâtva mai domolit de neizbânda primei sale încercări, armaşul trecu în spătăria mare unde se găseau strânşi laolaltă numeroşi boieri. Rotindu-şi privirile prin făloasa odaie, îl zări lângă fereastră pe aga Radu din Popeşti, care sta de vorbă cu vel logofătul Radu Cocorăscu.

Spre uimirea întregii curți, vel armaşul se îndreptă fulgerător spre agă şi cu o pălitură năprasnică îl zvârli cu asemenea putere în perete, încât cercevelele ferestrei se cutremurară, zbârnâind. Gugiumanul năpăstuitului îi zbură acestuia din cap şi, căzut pe podele la oarece depărtare, se rostogoli până la piciorul stranelor. Bufnitura înfundată, zornăiturile ce se auziră, icniturile agăi atraseră luarea aminte a tuturor. Taclalele încetară pe dată, iar divaniții se apropiară, făcând cerc în jurul locului unde se petrecea înfruntarea.

- Cum de-ți îngădui să-mi înlocuieşti caraulele de pază la puşcării?! În temeiul căror drepturi te vâri în temnițele mele şi-mi iei locul?! îl repezi el, fără să-i mai lase vreme ca să poată răspunde.

Din pricina surprizei, aga, cu capul descoperit şi părul vâlvoi, rămase câteva clipe încremenit şi descumpănit, înghițind, fără vreun semn de împotrivire, pumnii care însoțeau fiecare întrebare în parte. Uitase parcă ce avea de făcut spre a se apăra. Nemişcarea agăi îi îngădui lui Vărzaru să-şi prindă potrivnicul temeinic de gulerul caftanului şi să-l pălească cu sete în piept şi peste obraz. Iar în răgazuri, smucindu-l de veşminte, îl zgâlțâia ca ieşit din minți.

Revenindu-şi din uluire după câteva clipe de nedumerire, aga nu întârzie a-i face cuvenita întâmpinare. O

Material cu drept de autor

întâie izbitură, țintită cu îndemnare în nasul armaşului, pricinui o hazlie legănare a gugiumanului acestuia, iar o a doua amenință şi mai temeinic statornicia acoperământului, care lunecă spre față, peste ochii stăpânului, se roti apoi spre dreapta, se înclină spre stânga şi în cele din urmă, descumpănindu-se de tot, poposi pe podea. În înfierbântarea sa, repezindu-se să-i răspundă agăi, Vărzaru îşi calcă prețiosul gugiuman în picioare, stâlcind-ul în asemenea măsură, încât nu mai era nădejde de a-l mai putea drege în vreun fel. Din fericire boierii nu purtau spade – portul armelor nefiind îngăduit în prejma domnului, acestea, în chip obişnuit, fiind ridicate la intrarea în palat –, aşa încât unealta înfruntării rămase şi pe mai departe tăria pumnului.

Vărzaru se dovedi mai puternic şi-l îmbrânci pe agă până ce-l strivi de perete. Iar cum acesta nu se mai putea feri, primea grelele pălituri din plin. Armaşul, tot smucind cu sălbăticie de veşmintele potrivnicului, se pomeni pe neaşteptate cu o bucată mare de catifea în mâini. Privi nedumerit țesătura, căci nu se aşteptase la o tărie atât de scăzută a caftanului. Această clipă de neatenție fu îndestulătoare ca să-i îngăduie lui Radu Popescu să recâştige parte din paguba suferită. Gâfâind, îi ținti celuilalt un pumn între ochi cu o asemenea sete, încât acesta, orbit şi năucit, făcu un salt prin văzduh, înainte de a poposi în brațele privitorilor.

După ce se dezmetici voi să se repeadă din nou în încleştare, dar mâini vânjoase îl țintuiră în loc. La rându-i şi Radu Şintescu din Popeşti fu prins de brațe şi scos din încăierare. În vreme ce potrivnicii se zbăteau să se sloboadă, înfruntarea se prelungi printr-un aprig schimb de ocări, înviorat cu deosebire de vel armaş, a cărui vorbire de cinstit scoborâtor al unui vrednic zarzavagiu se bucura de însuşirea de a fi peste măsură de colorată şi pitorească. De altfel, văzându-se cetluit, deci cumva pus la adăpost față de

Material cu drept de autor

potrivnic, Vărzaru, îşi îngădui să-şi sporească semnele de spumegare dincolo de orice măsură, dându-şi seama că, mulţumită amestecului împăciuitor al divaniţilor, nu era primejduit de a fi silit să-şi ducă la împlinire spusele.

Slujindu-se de vremelnica potolire a cugetelor, vel logofătul Radu Cocorăscu puse o mână moale, lipsită de vlagă pe umărul vânjos al armaşului, ca semn al unei îngăduitoare bunăvoinţe şi al dorinţei de împăcare. Se arăta de tot sleit, căci nu ţintea să se facă ascultat prin vigoarea braţului, ci prin tăria cuvântului.

- Gândeşte-te că te afli la palat... L-ai putea mânia pe Măria Sa... Oricât de temeinice ar fi pricinile tale de nemulţumire, nu-ţi este îngăduit să ţi le înfăţişezi aici şi să te porţi în acest chip, căci aduci o jignire măritului nostru stăpânitor!

Întâmplarea, cu totul neobişnuită pentru locul unde se petrecea, stârni vâlvă, iar unora le făcu chiar plăcere vederea caftanului zdrenţuit al agăi. In vreme ce acesta cerca să-şi dreagă portul şi să cântărească mărimea prăpădului suferit, Vărzaru, ceva mai domolit, fără să se mai zbată spre a se smulge din strânsoarea braţelor care-l mai ţintuiau numai de ochii lumii, se îndărătnicea să mârâie mai departe cu o îndârjire câinească. Dacă aga nu s-ar fi temut de o nouă năvală, i-ar fi întors plin de dispreţ spatele, ne-mai-luându-l în seamă, ca pe o fiinţă aflată mult din jos de el. Dar, întrucât i se păru prea primejdioasă pentru el o asemenea purtare plină de destoinicie, căci rămânea descoperit în faţa potrivnicului, se lăsă păgubaş de atâta vrednicie, rămânând la pândă ca să nu fie luat pe neaşteptate. Totuşi nu putea suferi ca armaşul să aibă ultimul cuvânt, aşa că, privindu-l de sus, răspunse în felul său ocărilor:

- Este porunca Măriei Sale, aşa încât nu prea văd ce-ar mai fi de spus!

Material cu drept de autor

- N-am auzit de nici o poruncă de acest soi! Ți s-a încredințat numai paza serdarului Constantin şi nimic mai mult! Nici o clipă n-a fost vorba să iei asupră-ți toate îndatoririle slujbei mele! Îngăduința ce ți-ai luat, de a tălmăci după ureche o poruncă, este o silnicie strigătoare la cer! De la privegherea unui singur ipochimen, te-ai întins la a păzi toți întemnițații! Te crezi dosit sub o aripă ocrotitoare şi de aceea îți bați joc de noi, ăştilalți! îl luă repede armaşul, căutându-l din ochi pe spătarul Diicu, pentru care, la urma-urmei, era gândită această învinuire

- Nu ştiu ce gândeşte divanul, dar eu unul nu voi îngădui ca unii de-al de tine să mi-o ia înainte pe sub mai ştiu eu care poale ocrotitoare! (De astă dată Vărzaru făcea în chip necugetat trimitere la împrejurarea că aga era neam apropiat al întâiei doamne a țării şi oblăduit al acesteia.)

Apărat de şiragul părtaşilor săi – care în sfârşit apucaseră să se orânduiască în juru-i –, aga îşi putu în sfârşit îngădui să-şi arate disprețul fără a se primejdui. Nu catadicsi însă să-i mai răspundă fățiş, ci se întoarse spre cel ce-i stătea din întâmplare alături, ca să-i lămurească lehămetit şi zeflemitor, dar în aşa fel ca să-l audă armaşul, că acesta, sărmanul, nu ştie ce vorbeşte, toată povestea fiind poruncită de undeva cu mult mai presus de ei, încât ea nu îngăduie cârteală împotrivă-i. Îmbâcsit de obişnuința rânduielilor ostăşeşti, socotea porunca aceluia mai mare în rang mai presus de orice pravilă[80] şi orice datină în lămurirea oricărei pricini cu care se înfrunta, trecând chiar dincolo de puterea legilor. Porunca era deci, în mintea sa, singurul fir călăuzitor ce-l putea îndruma în viață.

- Ne-am săturat de părtiniții şi slugoii care, la adăpostul oblăduitorilor lor, îşi îngăduie să se furişeze printre glavele de neclintit ale legilor şi, spurcând şi

---

[80] (*Înv.*) Lege (sau carte de legi; cod de legi), dispoziție, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc), datină. – Din sl. **pravilo**.

Material cu drept de autor

nesocotind tot ce este sfânt, se împăunează cu ranguri şi cu însuşiri născocite, ori îşi împlinesc pofte neîngăduite! aruncă o nouă ațâțare armaşul, doritor să întărâte cugetele.

Cele spuse despre agă se potriveau la fel de bine şi spătarului şi tocmai în acesta voia să lovească, stăruind asupra lor.

- Am fost sfruntați îndeajuns! urlă armaşul îndârjit şi plin de răutate, pentru ca apoi să adauge cu ipocrizie:

- Scoaterea serdarului Constantin Şerban de sub grija mea a fost ea însăşi o nemăsurată silnicie şi o neîndoioasă greşeală! Dar acum s-a întrecut măsura!

Auzindu-l, nimeni n-ar fi bănuit uriaşa urzeală pe care o pusese la cale pentru a ajunge aici. Iar acum, după tot ce făptuise, tot el era acela care se jelea împotriva sorții. Într-o anume măsură armaşului îi era ciudă pe sine însuşi. E drept că dorise să scape de grija pazei serdarului şi nu stătuse cu mâinile în sân când fusese vorba să-şi împlinească pofta. Dar, tocmai când socotea c-a izbutit, îşi da seama cu uimire că uneltirile, care atunci când le închipuise i se părură peste măsură de iscusite şi fără cusur, se răzbunau, întorcându-se împotrivă-i! Ajunsese în starea de neînchipuit de a cădea jertfă propriilor sale izvodiri şi asta îl întărâta împotriva lui însuşi.

- Văzând că ați izbândit în prima voastră încercare, v-ați zis să-mi luați şi temnițele Curții! Mâine o să vreți şi mai mult. Şi în cele din urmă o să-mi luați şi puşcăriile din târg şi pe cele de prin țară; iar pe mine o să mă lăsați cu nimic! urmă răscolit vorbitorul. O să ajung în jalnica stare de a avea o dregătorie fără îndatoriri, dar şi fără puteri!

- Mai bine mi-ar mulțămi că nu am împlinit de la bun început porunca în întregul ei şi că o vreme – din omenie – m-am mărginit doar la straja serdarului! dădu aga

Material cu drept de autor

iar răspuns, vorbind însă din nou celor de alături de el şi nu fățiş armaşului, deşi o spunea pentru auzul său.

- De care poruncă este vorba, dacă ne e îngăduit să aflăm? îl repezi scurt Vărzaru, fără să țină seamă de faptul că celălalt îi vorbea prin mijlocitori.

- Uite unul care nu ştie cine e stăpân în țara asta! făcu din nou aga către părtaşii săi, dând de înțeles că ar fi vorba de o poruncă a lui Matei vodă.

- Minți, nici o clipă nu s-a zis una ca asta! Iar dacă totuşi s-ar fi spus, porunca este în afara legii şi deci potrivnică rânduielilor de la noi.

- Câtă neruşinare sfruntată! zise din nou Radu Popescu către ai săi. Pune la îndoială înțelepciunea şi temeiul unei hotărâri a însuşi domnului nostru!

El se ştia sub pavăza poruncii domnului, chiar dacă ceilalți nu aveau cum să fi auzit de ea. Ori cum pentru el chiar porunca unui oarecine mai presus lui era lucru sfânt şi de netăgăduit, cu atât mai mult cuvântul princiar nu putea fi pus în cumpănă. De aceea i se părea nefiresc ca să cuteze cineva să-i conteste drepturile abia dobândite.

- Ce însemnătate au legile sau datinile față de voința unui cârmuitor?! zise el în temeiul acestui fel de a înțelege lucrurile. Măria Sa ştie mai bine decât oricine dintre noi ce este drept şi ce e nedrept. Hotărârile sale sunt fără de cusur. A te ridica împotriva lor nu e decât semn de răzvrătire.

Armaşul îşi dădu cu îngrijorare seama că gâlceava amenința să devină dintr-o neînțelegere dintre el şi agă o tăgadă a atotputerniciei aşezământului domnesc şi a întâistătătorului țării. Ori, ajuns la acest prag, taifasul devenea primejdios de lunecos, căci chiar păreri nevinovate legate de treburile agiei sau armăşiei puteau fi răstălmăcite ca încercări de a supune judecății îndreptățirile şi temeiurile felului de cârmuire al lui Matei vodă. Ori de aici până la

Material cu drept de autor

învinuirea făţişă de hainie nu mai era decât un pas. Vărzaru luă aminte că îndărătnicia potrivnicului era pe cale de a-l îndruma să făptuiască asemenea greşeală, dând de înţeles că ar crede că ar fi trebuitoare îngrădirea voinţei silnice a domnului prin voinţa ţării, adică aceea a divanului. În ultima clipă însă îşi luă seama şi se opri. Dacă n-ar fi contenit, celălalt – după cum îl ştia – ar fi arătat că poruncile nu trebuiesc judecate, căci cei în drept a le da le-au chibzuit îndeajuns, iar lor nu numai că nu le cade în grijă povara de a le cântări, ci le este cu totul neîngăduit una ca aceasta! Judecând ca un ditai războinic ce era, obişnuit cu rânduiala de neclintit a supunerii ostăşeşti – iar aga nu putea ieşi din tiparele unei asemenea judecăţi –, a pune la îndoială o poruncă era cel mai vinovat semn de nesupunere şi împotrivire ce putea fi închipuit, dar şi cel mai dăunător statorniciei aşezămintelor lumeşti. Ei toţi nu erau decât împlinitorii unei singure voinţe, iar a tăgădui acest lucru însemna răzvrătire, hainie. Spre norocul său, Vărzaru înţelese la vreme că lucrurile nu trebuiau scăpate pe acest făgaş neprielnic, dar oprind aici sfada lăsa credinţa că s-ar da bătut, împăcându-se cu cele făptuite de potrivnicul său. Ca atare trebuia să meargă mai departe cu gâlceava, dar în aşa fel încât să nu se afle mijloc de răstălmăcire a spuselor sale, care trebuiau desluşit îndreptate numai împotriva agăi.

Şovăi o clipă neştiind ce ar putea spune, astfel încât înţelesul să nu poată fi preschimbat în vreun fel. I-ar fi fost mai lesne s-o facă dacă şi-ar fi putut da seama care era pricina acestei neaşteptate îndrăzneli a agăi de a lua asupră-şi toate temniţele curţii, nu numai paza serdarului. Oare să fi aflat de târgul la care se gândiseră neamurile lui Vlaicu şi să-l fi ademenit banii acestora? Să fi vorbit şi el cu ei? Dac-ar fi avut dovezi întru aceasta ar fi putut dezlănţui un tărăboi zdrobitor pentru agă, dar supărător şi pentru vel spătar. Dar dacă nu era aşa – şi deschidea totuşi vorba de acest alişveriş

Material cu drept de autor

–, atunci se putea da de gol, arătând cam ce fel de treburi învârtea în ascuns. Urmarea ar fi fost că se prăvălea el şi nu aga! Poate că celălalt nu ştia nimic de osândit, fiind îmboldit numai de setea de putere, de dorința de a-şi spori însemnătatea şi atunci trebuia învăluit în alt chip. Însă din păcate nu-i trecea prin minte nici un alt mijloc potrivit de a-l împresura. Oricum, acest potrivnic care-i purta numele, zicându-şi tot Radu, îi apărea într-o lumină nouă, care-l nedumirea. Cel mai ciudat era că putea avea păreri atât de contrazicătoare încât, pe de-o parte să se arate de tot pătruns de nevoia cinstirii rânduielilor şi a aşezămintelor, iar pe de alta să încuviințeze şi să înfăptuiască o încălcare atât de vădită a hotarelor dintre dregătorii. Pesemne nesațul de putere şi pofta de mărire să-l fi adus în această stare, căci altfel purtarea îi era de neînțeles.

În cele din urmă marele armaş hotărî să lase de izbelişte gâlceava, dându-şi seama că nu va putea ajunge la vreo încheiere, negutând cu aga. Era vădit că acesta nu era deloc plecat să înapoieze ceva din ceea ce dobândise, ci, cu o încăpățânare sfruntătoare, se aşezase la adăpostul unor porunci domneşti de care însă nu auzise nimeni nimic până atunci. Ori era cu neputință de ştiut ce era adevărat şi ce nu, din spusele sale!

Încetarea sfezii pricinui împărțirea în trei cete a divaniților aflați de față. În locul în care izbucnise gâlceava ramaseră, înconjurați de atârnătorii lor, aga Radu Popescu şi Diicu Buicescu, care se simțeau părtaşi. În celălalt colț se adunară boierii care împărtăşeau nemulțumirile armaşului. Spre mijlocul odăii se strânseră câțiva mari boieri – sfetnicii cei mai de credință ai lui Matei vodă –, precum logofătul Radu Cocorăscu, postelnicul Constantin Cantacuzino, vornicul Preda Brâncoveanu, care încercau să se înfățişeze ca tabără a nepărtinirii, doritoare de împăciuire.

Material cu drept de autor

Cei mai lărmuitori se dovedeau părtaşii lui Radu Vărzaru. Acesta era înconjurat cu o nemărginită compătimire şi încununat cu o adevărată cunună de martir, ca unul ce căzuse jertfă unor uneltiri josnice. Ai săi făceau trimitere la nişte mârşavi uneltitori de la Curte, care, deşi nu erau daţi cu numele, erau pilduiţi foarte grăitor, încât se înţelegea foarte limpede că în acea clipă pot fi aflaţi în tabăra potrivnicilor dinspre fereastră. De fiecare dată când rosteau asemenea ocări, vorbitorii ridicau vocea ca să poată fi auziţi de aceştia, căci, la urma-urmei, anume pentru urechile lor le ziseseră.

Cei din urmă îşi dădeau seama că de ei era vorba, dar, cum nu se rosteau nume, nu puteau răspunde făţiş, căci s-ar fi zis că au pricină să se simtă cu musca pe căciulă. Nu le rămânea decât să le-o plătească celor dintâi prin acelaşi mijloc. Cu acest gând hotărâră să-şi sporească vlaga, drept care se alăturară cetei marilor boieri împăciuitori. Din mijlocul, lor aruncară aprige săgetări asupra împotrivitorilor, pe care-i învinuiau că primejduiesc liniştea sufletelor celor cinstiţi şi aşezaţi, ca bătăuşi de mahala ce se află, strecuraţi în chip viclean în alesul cin al blagorodnicilor, la adăpostul vesmintelor de mătase franceascăă[81] şi de catifea adusă din îndepărtata Flandră – cumpărate însă din târg, nu moştenite din buni!

Cel mai tare atins se simţi armaşul, mai ales când vel spătarul vorbi, fără a părea că se gândeşte la cineva anume, de „precupeţii şi zarzavagii boieriţi din milă domnească, care au ajuns să muşte, asemenea câinilor de rău neam, mâna care i-a hrănit şi i-a ocrotit." Fără nici o îndoială zisa îi era menită anume lui, căci era singurul în al cărui trecut puteau fi găsiţi, în adevăratul înţeles al

---

[81] (*Înv.*) relativ la franci, adică occidentali de origine latină, mai ales italieni, dar şi francezi; şi cu sens general de occidental. – Din lat. **Francus.**

Material cu drept de autor

cuvântului, nişte moşi despre care se puteau spune asemenea lucruri. Iar dacă zarzavaturile – şi cu osebire varza – fuseseră pentru bătrâni semn de mândrie, care le adusese pe lângă un câştig frumuşel şi un bun renume între grădinarii şi neguțătorii ploieşteni, nu aceleaşi erau simțirile feciorului lor. În ochii fețelor simandicoase de la Curte, o căpățână varza nu era semnul cel mai ales pentru un herb boieresc, iar întregul cin nu scăpa nici un prilej ca să i-o aducă aminte. Avea clipe când îşi ura porecla, care-i devenise de mult nume şi pe care mulți nu se mai fereau s-o rostească chiar de față cu el. Înțepăturile vel spătarului, râcâindu-i rănile mai vechi, nicicând închise, îi ridicară tot sângele în obraz. Până şi fruntea i se împurpură de ciudă. Faptul nu scăpă vederii nici uneia din părți. Dacă o tabără era mulțămită de aceasta, socotind-o o izbândă, cealaltă se simțea întărâtată, încât schimbul de ocări şi suduieli se înteți.

Zădărâți de a fi târâți fără voie în ceartă, divaniții ce voiseră a sta de-o parte îi priveau pe agă şi pe spătar cu o tăcere ghețoasă şi neprimitoare. Purtarea lor voit nepărtinitoare, dorința lor sfruntătoare de neamestec îl îndârjiră pe Diicu – care şi aşa suferea de ceva vreme din pricina însingurării cu care era împresurat –, făcându-l să arunce tot mai des înțepături şi acestora. Împrejurarea nu făcu decât să adâncească şi mai mult prăpastia ce-l despărțea de ceilalți curteni.

Ivirea unui aprod care înştiință adunarea de venirea domnului, curmă pe dată gâlceava şi toți se zoriră spre locurile cuvenite lor în temeiul rânduielilor ighemoniconului de Curte. Larma se stinse într-o clipă, lăsând loc unei linişti care, prin adâncimea ei, se arăta rău prevestitoare. Matei vodă Basarab ghici dintr-o privire tulburarea neobişnuită de dinaintea intrării sale. Nedumerit se apropie de scaun şi, după ce se aşeză, cu înfățişare senină, de nepătruns, făcu semn divaniților să ia loc. Apoi îl pofti

Material cu drept de autor

lângă sine pe vel logofătul Radu Cocorăscu, de bună seamă cu gând de a afla ştire despre cele petrecute mai devreme.

Cum marele armaş nu era încredinţat că nepărtinirea cu care acesta privise neînţelegerile era adevărată şi că îi este şi prielnică, socoti c-ar fi mai nimerit să-l împiedice să înfăţişeze o istorie a întâmplărilor, aşa cum o înţelesese el. Se temea că bătrânul ar putea povesti astfel cele petrecute, încât ar sădi în mintea domnului păreri păguboase lui, pe care, după aceea, cu greu le-ar mai fi putut dezrădăcina. De aceea ţâşni spre treptele scaunului domnesc şi, căzând în genunchi în faţa lor, se plecă adânc, până aproape de podea.

- Măria Ta, iartă-mi îndrăzneala, dar îţi cer să mă asculţi într-o pricină ce-mi aduce defăimare şi ruşinare.

- Fie, vel armaşe! se învoi el zâmbind uşor. De altfel îţi făgăduisem acest lucru şi adineauri...

- De mai multă vreme mi-am îngăduit să arăt Luminăţiei tale că la Curte sunt obraze care-mi doresc pieirea! Nu se sfiiesc să mă împroaşte cu ocări şi să mă batjocorească! Nu se dau în lături să mă înjosească în fel şi chip! Nu se feresc să-mi pună în cârcă vini pe care nu le am! se jelui cu mâinile aduse la piept, după obicei musulman. Deşi Măria Ta mi-a cerut să dezvălui numele lor şi cu toate că le ştiam foarte bine, n-am cutezat să le mărturisesc, căci nu doream să te mâhnesc, aceştia fiindu-ţi prea scumpi şi apropiaţi inimii. Dar acum o voi face, căci alt chip de împăcare nu se află!

Voievodul suferi o neaşteptată preschimbare la chip. Părelnica bunăvoinţă cu care se învoise a-l asculta se prefăcu în asprime. Bănuia unde bate pârâşul. Acesta însă se simţea prea temeinic atins, ca să fie plecat să mai dea înapoi, ori cel puţin să scadă înveninarea jeluirii, mulţumindu-se cu rostirea de învinuiri îndulcite, spuse pe ocolite, dând mai

Material cu drept de autor

mult de înțeles cuprinsul lor, decât să le mărturisească fățiș şi pe de-a întregul.

- Măria Ta, noi, ce se cheamă că suntem fruntea țării, ştim că din moşi este datina ca de temnițele țării şi de cei osândiți să grijească armăşia. Oare mă înşel, mărite doamne?!

Voievodului îi păru rău că se învoise cu stăruințele nepotului său şi încuviințase, cu câteva zile în urmă, ca paza serdarului să fie încredințată agăi, închipuindu-şi că aceasta ar fi singura pricină a dezbinării. Din capul locului şovăise, gândindu-se că, după ce nu dobândea nici un câştig, putea naşte dihonie, întrucât îngăduința încălca datina şi însăşi poruncile sale de mai înainte. Răbufnirile de nemulțumire erau de prevăzut – mai ales din partea marelui armaş, pentru care hotărârea avea prețul unei mărturisiri de nemulțumire şi de neîncredere față de destoinicia sa, la urma-urmei cu nimic îndreptățită. Dar puteau cârti şi alți sfetnici, care aveau pricină să se teamă că întâmplarea va da naştere unei pilde proaste pentru vremile ce-or veni, fiindu-le astfel şi lor primejduită în viitorime deplinătatea dregătoriei.

Pentru a scădea însemnătatea şi înțelesul celor orânduite şi pentru a îndulci necazul lui Vărzaru, Matei vodă – încă din clipa când dăduse porunca – îl copleşise pe armaş cu numeroase semne de bunăvoință şi dărnicie, lăudându-i foarte stăruitor însuşirile osebite ce le-a dovedit în meşteşugul său şi în slujirea domniei. Despăgubirea ce i-o da în acest chip era destul de sărmană, dar cu toate acestea i se păruse că dregătorul se împăcase destul de lesne cu cele orânduite, mai uşor chiar decât ar fi fost de aşteptat. De aceea era neaşteptată această târzie răbufnire, taman când ar fi fost înclinat să creadă că lucrurile se tocmiseră. Deşi nu-i făcea nici o plăcere să i se ceară lămuriri, domnul socoti mai nimerit ca, până una-alta, să se prefacă că nu bănuieşte pricinile de supărare ale sfetnicului şi-i făcu semn să

Material cu drept de autor

grăiască mai departe. Dacă se mânia sporea înțelesurile şi însemnătatea întâmplării. Însă întâmpinând-o cu un îngăduitor zâmbet a lehamite şi cu o fluturare nepăsătoare de mână, îi cobora prețul.

- Ori, dacă temnițele cad în grija mea, atunci din ce pricină şi cu ce temei, aici la Curte, mi se încalcă acest drept?! Chiar în răstimpul zilei de azi agia a înlocuit toate caraulele armăşeşti cu străjile ei! S-a ajuns până acolo încât, adineauri, mie, mai-marele temnițelor acestei țări, nu mi s-a îngăduit să intru în propriile mele aşezăminte! Ei bine, Doamne, nu pot îndura una ca asta! Dacă mă socoți nevrednic pentru dregătoria ce mi-ai încredințat, voi aşeza buzduganul la picioarele Strălucirii tale, ca să-l poți da unuia mai destoinic şi mai cinstit decât mine. Dar rogu-te nu mă ruşina zadarnic şi nu mă prigoni împotriva oricărei dreptăți, numai în temeiul unor ponegriri de ale vrăjmaşilor mei!

Matei ridică nedumerit dintr-o sprânceană şi întoarse privirile spre cel pârât.

- E adevărat, jupân agă, ce se spune aici?!

Vel aga Radu Popescu se sculă şi, oprindu-se alături de armaş, răspunse pierdut:

- Da, Prea-luminate, căci aşa am primit poruncă...

Tăcu câteva clipe vădit stânjenit, nedorind parcă a-şi duce vorba până la capăt. După un scurt răstimp de aşteptare, plecând capul, adaugă abia auzit:

- De la Înălțimea sa, vel spătarul Diicu Buicescu.

Domnul era tot mai nemulțumit şi mai încurcat de ceea ce îi era dat să afle. Nici o clipă, în cele sfătuite acum câteva zile cu nepotul său, nu fusese vorba de toate temnițele. Întreaga tocmeală se învârtise în jurul privegherii biv vel serdarului, care nici măcar nu era la puşcărie, ci zăcea tot în cămara călăului din beciul casei celei vechi. Diicu, fără să mai aştepte să i se pună vreo întrebare şi fără măcar să se ridice în picioare, îşi îngădui să se amestece în

Material cu drept de autor

vorbă, aruncând întreaga vină în seama domnului şi a lui Radu din Popeşti.

- Supunându-mă poruncii Măriei Tale, am orânduit ca aga să grijească de toate cele ce le va crede de cuviință întru sporirea privegherii serdarului, a cărui pază nu era îndestulător de temeinică. Nu i-am arătat însă până în mărunțiş ce anume trebuie să facă şi ce nu, crezând că se va descurca şi singur. Avea deci deplină slobozenie de a face tot ce se dovedeşte trebuitor. Până acum n-am ştiut cum mi-a tălmăcit porunca şi nici cum s-a slujit de libertatea primită. Abia acum aflu şi eu cum a înțeles îngăduința „de a face tot ceea ce crede a fi de cuviință”... Poate nici poruncile care mi-au fost mie date nu erau tocmai desluşite... făcu el, mustrându-l la urma-urmei în acest chip pe domn, căci pe ocolite îl învinuia că nu şi-a rostit destul de lămurit gândurile.

- Aşa este?! se întoarse voievodul spre agă, prefăcându-se a nu fi auzit ultimele cuvinte.

Acesta se afla în grea încurcătură, căci lucrurile erau departe de a se înfățişa aşa cum le zugrăvise vel spătarul. La început acesta îl înştiințase că izbândise să smulgă domnului încuviințarea de a i se încredința paza serdarului. În acele împrejurări, văzând cât de lesne îşi atinseseră ținta, aga fu cuprins de avânt. Socoti de îndată că ar putea reuşi o şi mai frumoasă rotunjire a slujbei sale, dacă izbutea să ia pe seama pedestrimii toate temnițele Curții. În acest chip stăpânirea asupra palatului – şi totdeodată puternicia sa între dregători – i-ar fi sporit nespus de mult. Spătarul, la rându-i, îi ascultă chibzuielile cu deosebită luare aminte, dacă nu chiar cu bucurie, spunându-şi că, în la urma-urmei, creşterea înrâuririi agiei era spre folosul său, căci Radu Popescu i se socotea ascultător şi nu-i ieşea din cuvânt. Şovăi totuşi în a-i da cuvenita dezlegare, căci îşi da

Material cu drept de autor

seama că nu avea la îndemână încuviințările trebuitoare pentru a putea îndreptăți o asemenea silnicie.

E drept că atunci când Matei vodă îi dăduse slobozenia, o făcuse fără a desluşi până în mărunțiş cât de departe îi mergeau drepturile. Se mulțumise a spune spătarului, ca prin agie să făptuiască „tot ce va crede de cuviință" pentru a preîntâmpina fuga lui Constantin Şărban. Cum spusa era deci destul de largă în ce privea înțelesurile, cei doi, în deplină înțelegere, hotărâră, în zilele care urmară, s-o răstălmăcească potrivit dorințelor agăi. De vreme ce nu le erau îngrădite mijloacele de care le era îngăduit să se slujească, aveau putința, cu puțină viclenie, să sporească înțelesurile poruncii după plac. Erau îmbărbătați întru aceasta şi de împrejurarea că armaşul, după pierderea serdarului, nu făcuse prea mult tămbălău, părând a se împăca uşor cu soarta, în ciuda năpastelor care-l loveau.

Oare – se întrebau cei doi – va fi pricină de a fi certați că au ieşit din cuvântul celor poruncite, dacă luau în seama lor, pe lângă paza cămărilor din chilerul palatului, şi privegherea temnițelor din Curte? În nici un caz, îşi răspunseră. Mustrării domnului i-ar putea răspunde simplu că astfel au socotit ei că e bine, că numai aşa au putut fi siguri că serdarul nu va scăpa. Astfel ar fi tălmăcit ei vorbele „**să facă tot ce vor crede**" de trebuință. Dacă alții văd lucrurile altminteri, nu e vina lor şi nici nu este de mirare. Niciodată doi oameni nu vor judeca şi nu se vor purta la fel, chiar dacă împrejurările sunt aceleaşi. Nu calea de urmat are însemnătate, ci atingerea țintei! Iar întru aceasta nu li se poate găsi vină. După cele tocmite de ei, era neîndoios că hainul mazil nu va mai putea scăpa din prinsoare, deci țelul dorit era atins!

Dar, cu toate că răstălmăcirea silnică a vorbelor voievodului o chibzuiseră împreună, aga se vedea acum ajuns singurul vinovat. Celălalt nu numai că-l lăsa de

Material cu drept de autor

izbelişte, dar îi mai punea în cârcă şi cugetările sale! Să se apere, istorisind adunării viclenia la care se dedaseră împreună, nu era cu putinţă, căci, după ce, până la urmă, nu scăpa de vină, îl mai întina şi pe spătar. Ori n-avea rost să-l târască şi pe acesta după el. Şi mai ales nu trebuia să-l supere, ţinând seamă că va fi viitorul domnitor al ţării! De aceea şi şovăise cu câteva clipe în urmă, când împrejurarea îl silise să-i rostească numele. Înţelegea prea bine că Diicu nu trebuia să iasă mânjit din această încurcătură. În felul acesta renumele şi puternicia sa nu sufereau şi pe deasupra – nepătat fiind – putea mai lesne pune o vorbă pentru iertarea sa. (Era de altfel încredinţat că spătarul nu-l va părăsi acum, în impas, fiindu-i mult prea folositor.) Totuşi tăcea, nu pentru că n-ar fi vrut să încuviinţeze spusele oblăduitorului său, ci pentru că nu ştia cum să le potrivească mai bine ca să-l cruţe cât mai mult de supărări.

Diicu îi ghici încurcătura şi, ştiindu-l mai puţin iscusit în întoarcerea cu viclenie a vorbelor, socoti mai potrivit să-i sară în ajutor, preîntâmpinând astfel primejdia ca acesta, printr-o mărturisire neîndemânatică, să stârnească şi mai aprig gâlceava.

- Întrucât i-am dat de înţeles că poate face tot ce va crede de cuviinţă pentru a îndrepta reaua stare a lucrurilor, s-a socotit în drept ca să înlocuiască întreaga strajă, părându-i-se nevolnică cea deja aşezată. Făptuind preschimbarea nu a crezut nici o clipă că iese în afara poruncii primite, căci făcea totul pentru binele nostru, pentru mai straşnica veghe a primejdioşilor tâlhari, de la care nu ne putem aştepta decât la rele. Era la mijloc, poate, puţin prea multă osârdie, poate şi putină pripă, dar de o vină anume nu poate fi vorba! Dacă se poate totuşi afla vreo greşeală, ea e a noastră, căci nu i-am desluşit destul de limpede cum trebuie să-şi înţeleagă îndatoririle şi cum să tâlcuiască vorbele „tot ce va crede de cuviinţă". Prin ceea ce a făcut, el s-a străduit

Material cu drept de autor

să ne fie pe plac, să ne împlinească voia cât mai deplin, nicidecum să ne supere! Prin urmare socot că Măria Ta se cuvine să fii mărinimos!

Lămuririle nu fură pe placul lui Matei vodă, întrucât i se punea în seamă o vorbire nedesluşită, aruncând pe ocolite asupră-i vina celor întâmplate. Lipsa de chibzuință a nepotului îi zădăra, totuşi nu-i era îngăduit să uite că-i lega o țesătură de năzuințe care-i împreuna. Nevoind să se întoarcă împotrivă-i, era pus în încurcătură, nevăzând pe dată cum ar putea închipui o hotărâre potrivită împrejurării. Judecând fără părtinire, dreptate avea armaşul, dar, a reaşeza lucrurile în câştigul său, însemna să-l facă de ocară pe spătar şi să dea din nou nas potrivnicilor săi, ceea ce însemna că-i săpă sorții de izbândă ca moştenitor al scaunului.

Armaşul, îngrijat că serdarul ar putea fi întors în paza sa, se întoarnă grăbit la nedoritele-i stăruințe, spre a preîntâmpina asemenea primejdie:

- Luminate stăpâne, una e a da porunci legate de un prins anume şi alta e să fie despuiată o dregătorie de cele ale sale. A smulge slujbei mele o seamă de îndatoriri şi înlesniri este primejdios şi poate să pricinuiască o amarnică învrăjbire. Primejdios, căci toți sfetnicii care te slujesc cu osebită supunere vor fi clătinați în credința lor, căci se vor teme că şi lor li se va putea întâmpla o astfel de nenorocită prigoană. Vrajbă, căci nu se va putea înfrâna ura păgubiților împotriva celora care i-au săpat. Iar restriştea, nemulțumirea şi ura nu slujesc sporirii falei stăpânirilor, nu le înalță măreția, ci, dimpotrivă, le aduc surpare şi defăimare. Măria Ta, a mă jertfi pe mine nu este un lucru care sa rămână fără urmări! Judecând cu deplină cumpătare, vei vedea că este o faptă încărcată de ponoase, care pot să tulbure întreaga obşte boierească. Nenumărați vor fi aceia care vor fi plecați să întrevadă în nefericirea mea de acum soarta lor viitoare, iar

Material cu drept de autor

în oblăduiții Măriei Tale, pe vrăjmaşii lor în devenire! Dacă nu vei curma cu neînduplecare aceste prigoane, pizma şi duşmănia se vor încuiba aici la Curte, în acest slăvit palat şi, asemeni unei molime neiertătoare, vor măcina cu încetul, dar fără cruțare, tăria şi slava scaunului Luminăției tale. Izbăvindu-mă pe mine, reîntorni pacea şi împăcarea în casa ta, năpăstuindu-mă pe mine, alungi pentru vecie tihna şi înțelegerea!

Cuvântarea sforăitoare a armaşului suna întrucâtva a amenințare, aşa încât Matei vodă îi aruncă o privire neprietenoasă. Deşi nu-i făcea plăcere ceea ce era silit să asculte, nu-i scăpă o judecată care i se păru vrednică de luat în seamă. Orice atingere adusă datinilor este peste măsură de primejdioasă, întrucât putea ațâța cugetele. De o astfel de ieşire trebuia să slujească decât numai atunci când nu avea de ales. Adică numai atunci când aşezămintele trebuiau cu adevărat înnoite spre a le lega de nevoile vremii, căci altfel orice preschimbare îi săpa atotputernica grăbindu-i surparea.

Domnul rămase un răstimp dus pe gânduri, cufundat într-o adâncă tăcere. Căuta zadarnic să împace dreptatea cea legiuită – care înclina cumpăna către armaş – cu folosul care-l țintea prin aridicarea nepotului său în domnie – care pleca brațul cumpenei spre spătar. Dar nu era vorba numai de a alege între nepărtinire şi dreptate pe de-o parte şi priirea nepotului pe de alta, cum putea crede o minte nepătrunzătoare, înclinată spre judecăți pripite. Urmările erau mult mai adânci şi mai încurcate. Marele spătar devenise întruparea năzuinței de sporire a puterniciei stăpânirii, aceasta fiind închipuită de Matei ca temei de înjghebare a unei înfrățiri a tuturor ținuturilor româneşti împotriva păgânilor, întru pornirea unui război biruitor de slobozenie şi, poate, prilej de reunire, sub acelaşi sceptru, a tuturor meleagurilor dacice. În lumina acestei năzuințe dezlegarea impasului acestei judecăți se dovedea peste

Material cu drept de autor

măsură de spinoasă. Se întreba îndurerat ce-i rămânea de făcut: să jertfească visurile atât de scumpe lui, pentru o dreptate măruntă?! Sau să nu ia în seamă judecata semenilor ce-l împresurau, care vedeau numai urmările neînsemnate şi nemijlocite ale gâlcevii, să se lase pradă clevetelilor lor şi – în ciuda tuturora – să-şi părtinească fățiş nepotul?! Parcă niciodată folosul ocârmuirii şi ținta la care năzuia nu sfruntaseră atât de vădit şi cu atâta înverşunare simțul dreptății. Se întreba de ce şovăia acum mai mult decât înainte, în luarea unei hotărâri. Oare i se măcinase voința, de nu putea făptui o mică nedreptate de dragul unui țel măreț? Îi slăbiseră credința şi neînduplecarea?! Începuse a se îndoi de sine?

Clipele sale de adâncă cugetare fură primite cu smerită tăcere de către toți sfetnicii. Era o asemenea liniște, că s-ar fi zis că aceştia îşi țin până şi suflarea. Armaşul rămase neclintit, îngenunchiat umil în fața treptelor jilțului domnesc, în aşteptare, deşi genunchiul drept, în care se sprijinea, începuse să-l doară. Era nespus de neliniştit. Îl răscolea îngrijorarea, căci se vedea pus în fața a două ieşiri, amândouă la fel de supărătoare. Ori să nu i se dea deloc dreptate, îndepărtându-l de la paza tuturor temnițelor Curții, ori să i se dea câştig deplin, înapoindu-i toate însărcinările avute mai înainte, dimpreună cu paza serdarului Constantin Şerban. Dacă alegerea se oprea la cea dintâi hotărâre, prețul său ca sfetnic scădea nemăsurat, adevăr destul de amar pentru oricine ajuns în starea sa. Dar nici cea de-a doua dezlegare nu era mai fericită, căci era silit să înfrunte iarăşi impasul din încleştarea căruia abia de scăpase: ori să dea ascultare prietenilor săi şi să se întineze în fața domnului, ori să se opună slobozirii serdarului, stârnindu-le vrăjmăşia celor dintâi.

Dar după zarva pe care o pricinuise acum, fuga serdarului ar fi stârnit o urgie uriaşă, care nici pe departe nu

Material cu drept de autor

putea fi asemuită cu cea care s-ar fi iscat înainte de a-şi începe uneltirile, când întâmplarea nu trezise întreaga băgare de seamă a Curții. Desigur că aga şi spătarul nu i-ar fi iertat pâra de acum şi s-ar fi slujit din plin de un asemenea prilej ca să se răzbune, dând un nedorit răsunet întâmplării. Cu multă înfierbântare ar fi dovedit că dacă puşcăriile rămâneau în grija lor, aşa ceva nu s-ar fi putut întâmpla nicicând! În întărâtarea lor, i-ar fi aruncat atâtea învinuiri, că nu s-ar fi putut spăla de ele cu toată apa Ialomiței! În urechile închipuirii îi răsuna vocea, plină de porniri duşmănoase, cu care aga se va avânta în fața divanului: „Ei bine, acest ipochimen ni s-a dezvăluit în toată micimea şi nevolnicia sa. Mai zilele trecute ridica plângere împotriva noastră, mustrându-ne că aducem atingere dreptății şi binelui de obşte! Şi după ce ne-a sfruntat cu laudele aduse grozavei sale destoinicii şi ne-a ponegrit în tot chipul, iată la ce încheiere nenorocită s-a ajuns, dacă i s-a făcut pe plac!"

De jos, din locul îngenunchierii sale, Vărzaru se uită pe furiş spre vel spătar, al cărui scaun se găsea în fruntea şirului de strane din stânga scaunului domnesc, loc anume ales pentru a-i învedera starea aleasă de beizadea. Acesta se ridicase în picioare – căci numai astfel simțea că poate ține piept adunării – şi urmărea încruntat chipul îngândurat al voievodului. Era mânios că se găsesc curteni care cutează să strecoare domnului vorbe înveninate şi pline de subînțelesuri, menite să-i slăbească acestuia priința față de el. Pentru prima dată se gândi că de bună seamă multele necazuri ce le avea de întâmpinat în ultima vreme nu erau chiar întâmplătoare, ci rodul precugetat al unor urzeli cu grijă plănuite, rodul unei adevărate înfrățiri potrivnice care se aşeza între el şi Matei vodă, între el şi moştenia domnească. Dintr-o dată îl cuprinse o tulburare răscolitoare, amestecată cu un ascuțit simțământ de spaimă față de o primejdie nedesluşită, o frică de care nu mai fusese

Material cu drept de autor

niciodată încercat până atunci, o frică de felul aceleia care-l chinuieşte pe cel hapsân în clipele când, căznit de nălucirea presimțului că va fi prădat, îşi crede comoara primejduită.

- Hotărârea mea să se împlinească aşa cum am rostit-o dintru început, acum câteva zile! grăi greu monarhul. Adică armăşia îşi păstrează drepturile neştirbite, aşa cum de altfel trebuie să fie după lege!

Toată adunarea răsuflă uşurată, căci câştiga o nouă biruință asupra spătarului. Matei ghici cu surprindere bucuria celor din jur, care-i dezvăluia o neîndoioasă vrajbă față de nepotul său. Ceea ce-l punea pe gânduri nu era însă vrăjmăşia în sine, căci asemenea simțăminte au fost dintotdeauna şi vor fi cât lumea, întrucât este cu neputință ca vreo ființă, oricât de desăvârşită ar fi, să nu aibă şi duşmani. Îl uimea însă împrejurarea că aceasta era neaşteptat de întinsă. Cele întrezărite în străfulgerarea unei clipe nu-l împiedicară totuşi să-şi urmeze netulburat vorba:

- In ce-l priveşte însă pe serdarul Constantin Şerban, ca duşman neîmpăcat al meu, nefiind un răufăcător de rând, va fi luat în grijă de agie, aşa cum mai înainte vreme am hotărât. Iar în timpii ce vor veni, vor fi aspru osândiți toți aceia care, cu sau fără voia lor, la imboldul unor porniri, fie ele chiar bune, îşi vor îngădui să-mi răstălmăcească poruncile! încheie el, stăruind cu privirea asupra agăi, ca să-i dea de înțeles că în primul rând de el era vorba.

Această adăugire era la urma-urmei un hatâr făcut spătarului, care era din nou părtinit, căruia din nou i se cânta în strună. Îngăduința pricinui o clipă de surpriză şi nemulțumire. Deşi pe loc nimeni nu crâcni, mai târziu prietenii armaşului, sau cel puțin cei care doreau să se creadă despre ei că-i sunt binevoitori, îl împresurară cu mărturisirile lor de compătimire şi de prețuire, cu care se străduiau să-l mângâie pentru prigoana numai în parte

Material cu drept de autor

îndreptată. Armaşul era însă copleşit de bucurie: dobândise tocmai ceea ce dorise şi pe deasupra mai era şi căinat pentru că serdarul îi fusese luat din grijă. Simțământul de biruință care-i umplea sufletul nu-l împiedica să primească cu fățarnică mâhnire dovezile de înțelegere şi de părere de rău ale fârtaților, cu care aceştia sârguiau să-l ogoiască pentru nedreptatea care i s-ar fi făcut. Iar el ofta sfâşietor din rărunchi şi mulțumea pentru grija plină de simțire ce i-o purtau!

Hotărârea voievodală nu găsi încuviințare la nici unul dintre boierii divaniți în afara armaşului, dar şi acesta, pe față, se arăta nemulțumit. Părtaşii spătarului socoteau că domnul n-ar fi trebuit să jertfească făloşenia nepotului său pentru o face plăcere unui dregător oarecare, care pe deasupra nu era decât un pierde-vară norocos, un nemernic îmbogățit pe căi nu tocmai cinstite, un mişel furişat hoțeşte, prin uşi dosnice, în aleasa lume a evghenicoşilor! Era, după credința lor, un fel de dreptate făcută de dragul dreptății, care nu folosea nimănui, dar care dăuna trebuințelor cârmuirii, prin ştirbirea puterniciei lui Diicu Buicescu.

Uneltitorii veştejeau cele hotărâte de domn dintr-un simțământ de înfrățire cu părtaşul lor. Ei socoteau că acesta dorea să i se întoarne şi paza serdarului, pentru ca împreună să ducă la împlinire plănuirea slobozirii sale. Ori încuviințarea numai partnică a voievodului nu-i dădea cuvenitul câştig. Pe deasupra erau zădărâți şi de împrejurarea că, prin straja aparte, orânduită anume pentru serdar, plănuirea lor, aşa cum o gândiseră a fi împlinită de armaş, părea zădărnicită.

Dar nici măcar apropiații cei mai de credință ai lui Matei, deşi nu o vor mărturisi deschis, nu erau de părerea voievodului, întrucât, a-l lăsa pe serdar în seama agăi, însemna a-l încredința în chip mijlocit vrăjmaşului său de toți ştiut – spătarul Diicu Buicescu. În acest chip, prin

Material cu drept de autor

mărinimia Măriei Sale, Constantin Şerban era împiedicat să se bucure de o priveghere nepărtinitoare, cinstită, fiind lăsat la bunul plac al potrivnicilor săi, pradă judecății pârâşilor, care nu visau decât să se răfuiască cât mai amarnic cu el. Altfel zis, nu era decât un chip de a da oaia în paza lupului! Ori cârmuirea trebuia să se ridice deasupra unor mărunte pizme josnice, pătrunse de nemăsurată poftă de răzbunare, care atingeau miezul dreptelor rânduieli ale aşezămintelor legiuite.

*

În ultima vreme marele armaş nu se mai îngrijise în nici un fel de solia moldovenească, lăsând treburile privegherii cu totul pe seama slujbaşilor săi. Străinii, neîngăduiți la palat, rămaseră săptămâni în şir zăvorâți la beilicul lor, de parcă lumea ar fi uitat de ei. În temeiul poruncii domnului, erau straşnic păziți, fiind-le îngăduită o singură înlesnire, şi anume aceea de a merge spre închinare la mânăstirea Stelea, ctitorie a voievodului lor. De altfel, pentru a nu se împreuna cu cineva, pe tot drumul erau însoțiți îndeaproape de străjeri, care nu-i scăpau o clipă din ochi. Aici în sfântul locaş, pare-se că unelteau totuşi dimpreună cu monahii, prin mijlocirea cărora puteau, de bună seamă, iscodi şi viața cetății de scaun şi mai ales cele ce se petreceau la Curte.

La început, pentru a-şi dovedi sârgul, Vărzaru ceruse căpeteniei străjilor, chiar de două ori pe zi, migăloase deslușiri despre cele oblicite, deşi ştia bine că nu i se va vesti nimic vrednic de a fi luat în seamă. Dar mai apoi, odată cu trecerea vremii, lehămetindu-i-se, nu mai ceru înştiințări nici măcar la sfârşit de săptămână. Tocmai de aceea fu foarte încurcat când Matei vodă îl chemă într-o dimineață în iatacul său, să-i ceară noutăți asupra moldovenilor. Socoti pe

Material cu drept de autor

dată că întrebarea nu putea fi întâmplătoare, că din nou s-a petrecut ceva ce a ajuns la urechea sa, iar el, paznic, habar nu avea. Crezându-se neştiutor, se mustră amarnic că nu fusese cu destulă băgare de seamă în această pricină. De aceea hotărî ca de acum încolo să rânduiască astfel armăşia, încât să nu-i mai scape de sub priveghere nici una din trebile care ţineau de îndatoririle sale. Oricum se simţea peste măsură de încurcat de închipuita sa necunoaştere. Porni însă de la credinţa că, dacă s-ar fi petrecut ceva cu adevărat îngrijorător, de bună seamă oamenii săi ar fi avut grijă ca să-i dea de ştire, chiar dacă nu erau chemaţi, de aceea îşi îngădui a da răspuns fără să clipească, dar alcătuit în aşa chip încât să nu spună nimic limpede şi răspicat, spre a putea fi lesne răstălmăcit la nevoie:

- După câte îmi amintesc, slujbaşii mei n-au oblicit nimic osebit! Dacă totuşi Măria Voastră mi-ar da de înţeles ce anume ar dori să afle, poate i-aş putea desluşi mai multe. Dar aşa, nu prea îmi dau seama despre ce să vorbesc... Oamenii par paşnici şi pravoslavnici dreptcredincioşi, căci se duc aproape în fiece zi la biserică, la Stelea...

- Ca să ne iscodească prin monahii de acolo? făcu cu străveziu subînţeles domnul.

Armaşul se înverzi, bănuind că vorba ascunde cheia spre zvonul aflat de domn. Matei zâmbi, fără însă să mai zică ceva. Tăcea, parcă anume ca să-l fiarbă. Radu Vărzaru era tot mai îngrijat. Să fi ajuns oare la urechea voievodul ceva anume? De bună seamă că Sava, grămăticul de taină al Curţii, se va fi apucat din nou de uneltiri şi iscodeli. Cine ştie ce alte zvonuri va fi auzit iarăşi! Totuşi, îşi zise armaşul, în ultima vreme legăturile sale şi ale părtaşilor săi cu solia erau fără de greşeală (adică lipsiseră cu totul), încât era cu neputinţă să-i fie găsit vreun cusur. Bătrânul pisar nu putuse decât să mai răscolească odată

Material cu drept de autor

vechile întâmplări. Era cu putință să știe destul de multe, dar să nu fi spus totul dintr-o dată. Pesemne picură pe îndelete una câte una cele aflate, căci dacă ar fi istorisit totul dintru început ar fi pricinuit o răbufnire năprasnică a domnului, după care, liniștindu-se, lucrurile s-ar fi reînturnat pe făgașul obișnuitului și toate s-ar fi așezat. Dar așa, zicând azi una, mâine alta, zgândărește vreme îndelungată trebile, și-l ține pe Măria Sa pe un mai lung răstimp în fierbere, putându-l deci stârni mai amarnic împotriva celora pe care nu-i place. Vicleanul știa de bună seamă că o singură dezlănțuire furtunoasă, pe care ar pricinui-o, este trecătoare și fără urmări îndelungate, pe când întărâtările mărunte, dar stăruitoare, duse la nesfârșit, macină pe cât de încet, pe atât de sigur simțămintele de prietește, de priință și de încredere. Slujindu-se de împrejurarea că se găsește zi de zi în preajma domnului, pentru a-și păstra acest loc osebit, de cum își dă seama că un boier e privit cu mai multă bunăvoința și are sorți de a-și spori înrâurirea, începe să-l întineze și să-l sape pe nesimțite, dar cu nemăsurată înverșunare. Deși vorbele ce le aruncă par la prima vedere lipsite de un țel anume, încât s-ar zice că sunt spuse la întâmplare, cu vremea se așează ca o drojdie în cugetul domnului, înrâurindu-i felul de a-l privi pe cel cu pricina. Iar, după câteva luni, ipochimenul își dă cu uimire seama că, în chip de neînțeles, fără o pricină ce-ar putea fi deslușită, a ieșit – în urma unei toane, crede el – de la inima domnului. Sporind-i astfel fără temei însemnătatea, armașului i se părea că măruntul slujbaș este cel mai primejdios uneltitor de la Curte, în deplină opunere cu părelnica sa micime.

Noile cugetări, așternându-se peste simțămintele mai vechi, îi întărâtară Vărzarului vechea ură. Dacă i-ar fi fost cu putință, l-ar fi sfâșiat pe Sava. Dar nu se putea, cel puțin în clipa aceea... Poate că, în cele din urmă, moșneagul îi vă cădea în gheare, își zicea dregătorul, căci la uneltiri și

Material cu drept de autor

tertipuri nu se socotea mai prejos de alții. Vocea lui Matei Basarab îi frânse şirul gândurilor:

- Să-i pui în obezi, armase, m-ai înțeles?! porunci domnul, vorbind de moldoveni.

- Păi, cu paza pe care o au, sunt ca şi întemnițați! încercă Radu o nedesluşită împotrivire.

- Mi-ai priceput greşit vorba. Vreau să fie băgați în beciurile armăşeşti, iar temnicerii să se poarte la fel de rău cu ei, precum o fac cu oricare puşcăriaş. Ba chiar mai rău, de este cu putință.

De bună seamă – îşi zise Vărzaru – că cineva îl povățuise pe domn să ceară căznirea solilor, ca fiind cea din urmă cale de a le stoarce mărturisiri asupra boierilor cu care se văzuseră şi cu care urzeau împreună, întrucât, prin privegherea lor, oricât de temeinică fusese, chipurile, nu se putuse afla nimic. Numai Sava, prin vorbele sale otrăvite, putuse fi acela care a stârnit asemenea gând nenorocit în mintea domnului, căci numai el se arătase îngrijat de moldoveni şi dornic de a-i vedea întemnițați. Fățarnicul bătrân vrea să-l silească să stoarcă de la străini mărturiile cu care să se nimicească singur. Iar dacă, din nenorocire, la cercetare Măria Sa îi va vârî pe gât un „ajutor" – poate chiar pe grămătic –, nu va putea preîntâmpina grozăvia, căci nu va putea trece sub tăcere anumite spuse atingătoare ale celor căzniți. Astfel, în chip nerod, spre plăcerea moşneagului, va fi silit să se dea singur de gol. Deci urma să se întineze cu mâna lui!

Armaşul întrecea însă din nou măsura, punând pe seama bietului bătrân – la urma-urmei blând şi nevătămător – urzeli diavoleşti, de care acesta habar nu avea. În acele clipe – ca şi mai târziu, de altfel –, copleşit de patimă şi de ură, nu-şi putea vedea prepusul potrivnic la scara adevărului. Acesta îi apărea ca o culme a fățărniciei şi al uneltirilor noptoase, felul de om care, cu un zâmbet binevoitor şi

Material cu drept de autor

îndatoritor pe buze, îți pune în mână jungherul pe care să ți-l implânți singur în piept.

Cu sufletul sfâşiat de vedenia – de-a dreptul apocaliptică – de a fi silit să se dea singur pe față, împlini porunca şi-i zvârli pe boierii lui Vasile Lupu în cămăruța zidită la temelia Turnului Chindiei. Aştepta acum, închircit de groază, să i se ceară să purceadă la căznirea prinşilor. Totuşi în fundul sufletului nutrea încă nădejdea – în care nu cuteza totuşi să creadă cu adevărat – că poate nu se va ajunge aici. Gingaşa însărcinare o trecuse unui slujbaş de-al său, el ferindu-se să apară la fața locului, de teamă că, văzându-l şi cunoscându-l, veneticii să nu prindă inimă şi – socotindu-l cumva apropiat lor – să-i spună cine ştie ce vorbă nedorită, care l-ar pune în încurcătură față de cei aflați de față, dezvăluindu-le adevărul despre legăturile cu ei.

Nu se sluji însă de vtori armaş în această împrejurare, căci nu mai avea de fel încredere în el. Asta mai lipsea, să fie dat de gol față de acesta, care şi aşa îi cam purta sâmbetele! Simțindu-se ocolit şi despuiat de îndatoririle sale firești, Toma îşi arătă nemulțumirea, plângându-i-se şi silindu-l să-şi îndreptățească hotărârea, ceea ce nu era atât de uşor de făcut. Radu, căruia nu-i lipsea închipuirea, se descurcă totuşi.

- Aşezarea în obezi şi întemnițarea trebuiau făcute de un obraz fără de însemnătate, căci în acest chip domina putea părea a fi mai puțin amestecată în răutățile ce se săvârşesc obişnuit cu asemenea prilej, silniciile făptuite putând fi la nevoie înfățişate ca nefiind poruncite, ci născocirea slujbaşului împlinitor, care, de capul său, s-a întrecut cu osârdia. Putința unei asemenea răstălmăciri este folositoare, ba chiar trebuitoare, dacă cumva țările megieşe, ori mărita Împărăție țarigrădeană şi-ar arăta nemulțumirea şi-ar căuta pricină de gâlceavă. În asemenea împrejurări nu era cu neputință ca să se ajungă chiar până acolo încât,

Material cu drept de autor

cârmuirea să socotească nimerit să se dezică de cele petrecute, pentru a drege lucrurile. Ori dacă în poveste este amestecat un mare dregător, asemenea răstălmăciri sunt mai greu de făcut. Dacă în schimb trebile sunt împlinite de slujbaşi mărunţi, fără însemnătate, departe de ochii stăpânirii, se puteau găsi mult mai lesne dezvinuiri, vorbind de râvna prost înţeleasă, de încălcarea împuternicirii date, de răstălmăcirea poruncilor primite! stărui prevenitor Radu Vărzaru. Pe deasupra, solii, care nu sunt chiar de colo, în clipa când sunt legaţi se vor plânge, vor ridica o seamă de cereri! Noi, din pricina rangului înalt ce ne este dat, nu putem să nu luăm în seamă dorinţele lor, pe undeva poate legiuite, tocmai pentru că, prin puternicia ce o avem, suntem în măsură să le dăm cuvenita dezlegare sau să mijlocim împlinirea acesteia.

O spunea anume ca, gâdilându-i lui Toma mândria, să-l încânte spre a-l mânui mai lesne, înrâurindu-l ca să ia de bun tot şirul de judecăţi ce i le înfăţişa.

- Ori dacă se cere vreo înlesnire unei slugi mici, aceasta poate spune simplu: „Eu nu pot face asta, trece cu mult de împuternicirile ce le am!" Ori domnia ta nu eşti fitecine, nu eşti un necunoscut oarecare, nu eşti o slugă. Deci nu erai potrivit pentru slujba asta, stărui el. Ai un rang mult prea însemnat! Dar slujitorul ce l-am orânduit, om obişnuit, cu obiceiele şi ascultarea ostăşească ce o are sădită în sânge, va împlini poruncile fără crâcnire, surd şi mut la rugăminţi sau jelanii, oricât de îndreptăţite sau neîndreptăţite ar fi ele.

Dacă în legătură cu vtori armaşului, până la urmă, putea fi liniştit, acesta lăsându-se înduplecat de vicleniile sale amăgitoare şi de laudele ce i le făcuse, nu la fel de netulburat se putea simţi când era vorba de cercetarea de către gealaţi a solilor, căci ştia prea bine ce însemnau caznele folosite cu asemenea prilej. Nu tăceau decât cei care

Material cu drept de autor

aveau norocul de a-şi da mai înainte duhul! Cuvintele „a-şi da duhul", ce-i trecuseră întâmplător prin minte, îi aprinseră dintr-o dată toate nădejdile. Dacă boierii lui Lupu – din pricina unei nevinovate împrejurări, „vrednică de a fi deplânsă", ori a unei întâmplătoare lipse de prevedere – s-ar pristăvi cumva, toate s-ar dezlega. Spre pildă puteau fi găsiți otrăviți; chipurile, făcându-şi singuri seama cu vreun venin pe care-l purtaseră ascuns în veşminte şi care nu putuse fi găsit din vreme. Sau, prefăcându-se a se fi întrecut cu râvna, putea să purceadă pe dată, fără o încuviințare anume, la o cercetare crâncenă – deci s-o înceapă înainte de a-i sosi „ajutorul" trimis anume ca să-l dea de gol – şi, în urma unei „nedorite şi nefericite" împrejurări, prinşii să fie făcuți să tacă pentru vecie!

Era însă destul de primejdios ca le pricinuiască moartea taman în clipa când legăturile cu Moldova treceau printr-un amarnic impas. Uciderea lor ar fi putut fi luată de Vasile vodă drept o sfruntare peste care nu se poate trece, ceea ce ar fi grăbit dezlănțuirea unui război, de altfel căutat – după câte se zvonea – de amândouă părțile. Dar clevetelile sunt totuşi numai vorbe de clacă şi nimeni nu putea şti cât de adevărată era dorința lui Matei vodă. Şi apoi, chiar dacă aceasta se gândea la aşa ceva, se putea întâmpla ca să nu socotească prielnică clipa. Ori, a-l strânge cu uşa, grăbindu-l cu începutul luptelor, mai ales dacă lucrurile nu curgeau pe un făgaş prea fericit, putea să aibă urmări de tot nenorocite pentru el. Se putea ajunge până la alungarea sa din slujbă, sau poate chiar mai rău!

Armaşul se simțea încătuşat, neputând ieşi din nada în care socotea că picase. Era chinuit de simțământul că acesta era ultimul joc pe care-l mai făcea, fiind jocul pieirii sale. Căzuse într-o capcană fără de ieşire şi acum se zbătea zadarnic între zăbrelele ei, orice mişcare fiindu-i

Material cu drept de autor

dinainte ghicită şi înăbuşită. Nu-i mai rămânea deschisă decât o singură cale, aceea care ducea spre butucul gâdelui.

Însă Radu Vărzaru era obişnuit să lupte pentru viaţa şi pentru avuţia sa. Împrejurările grele prin care trecea nu-l făcură să se dea bătut, ci dimpotrivă îl îndârjiră. Şi cum în dosul tuturor necazurilor sale bănuia că sta Sava, se dezlănţui împotriva acestuia, răspândind zvonul că grămăticul de taină al principelui a avut neobrăzarea să arunce hula asupra obrazelor de cea mai aleasă viţă din ţară, învinuindu-le că acestea – întrevăzând sfârşitul apropiat al domnului – vor a-l haini spre folosul lui Vasile vodă Arbănaşul. Ca dovadă grăitoare a spuselor, era înfăţişată chiar aşezarea în obezi a solilor.

Deşi Sava nu află nimic, cleveteala câştigă repede ascultare, cu atât mai mult cu cât mai toţi boierii se simţeau cu cugetul pătat şi ca atare cumva atinşi, căci chiar şi cei mai credincioşi dintre ei, îngrijaţi de vârsta înaintată a Măriei Sale şi de boala abia trecută, împrejurări care trezeau teama unei apropiate pieri, purceseră a face o seamă de tainice adunări ca să găsească o cale de a-şi mântui soarta în clipa când stăpânirea se va nărui odată cu principele. Întrevederile şi sfaturile avute, dacă ar fi fost scoase la iveală, ar fi aruncat o seamă de bănuieli asupra bunei lor credinţe. Chiar dacă cele făptuite nu puteau fi socotite ca fiind răzvrătiri, care ar fi ţintit surparea domniei, ele, prin felul lor ascuns şi nedesluşit cum se petrecuseră, puteau fi oricând răstălmăcite astfel.

Ori nişte slujitori părtinitori ai lui Matei vodă – şi unul dintre aceştia părea a fi şi grămăticul de taină –, care în oarba lor mărginire nu puteau pricepe că împrejurări cu totul osebite cer o dezlegare ieşită din făgaşul celor obişnuite, erau în stare să-i învinuiască că s-ar abate de la dreapta credinţă, deşi, la urma-urmei, erau departe de asemenea plecări! Cuprinşi de nemăsurată râvnă, acei slujbaşi mărunţi,

Material cu drept de autor

porniți și cârcotași, grozăvindu-se că izbăvesc țara și neamul, chiar încredințați că fac cu adevărat asta, ar fi putut să ațâțe la osândirea lor! (Boierii socoteau că, dimpotrivă, căutările lor sunt acelea care vor aduce izbăvirea neamului și nu pârele acestei șlehte nemernice, deși, dacă era vorba a judeca pe dreptate, prin făptuirile lor, cei dintâi căutau doar să se pună ei înșiși la adăpost și nu să facă ceva pentru țară!)

Dar, oricum se tălmăceau lucrurile, era adevărat că, în afară de uneltitorii din jurul vistiernicului, toți ceilalți boieri doar se sfătuiseră între ei, fără gând de a răsturna orânduielile, ceea ce, la urma-urmei, n-ar fi fost un păcat prea împovărător. Însă împrejurarea că vina care li se putea găsi nu era prea temeinică, nu-i liniștea de fel. Știau foarte bine ce însemna ca oareșicine să fie pătimaș și pornit împotrivă-ți și să-ți caute nod te în papură, făcând din țânțar harmăsar. Ei înșiși se slujiseră de acest mijloc în destule rânduri ca să-și înlăture potrivnicii din cale. Se putea ajunge până acolo încât, pizmașă, șleahta slujitorească pe care se întemeia domnia, pornită împotriva marilor veliți, în setea ei de a-și răzbuna nimicnicia, având credința că cei bănuiți de ea a fi cu adevărat vinovați, dar că aceștia îi scapă printre degete, nu pentru că ar fi nepătați, ci pentru că nu pot fi dovediți din lipsa mărturiilor și în urma părtinirii lor de către judecători. Și, ca nu carecumva cei pârâți să rămână neosândiți, lăsându-li-se libertatea de a-și țese mai departe primejdioasele lor uneltiri, ar fi fost în stare să scornească ea niște dovezi învinuitoare, chiar dacă acestea erau mincinoase. Și această turmă slujitorească nici măcar n-ar fi socotit că face o silnicie, căci și-ar fi zis că dacă pârâții, prin înrâurirea de care se bucurau, se puteau strecura nevătămați printre glavele pravilelor, scăpând de osânda meritată pentru faptele lor adevărate, atunci, pentru împlinirea dreptății, să plătească pentru ceea ce nu au făcut! Culmea era că nici o clipă nu și-ar fi dat seama de grozăvia josnicelor lor

Material cu drept de autor

tertipuri, ci, având cugetul împăcat, ar fi trăit mai departe cu credința că au făcut taman ceea ce se cuvenea pentru binele țării şi al stăpânului lor.

În temeiul acestor temeri, întărâtate de zvonurile părtinitoare născocite de vel armaş, întemnițarea solilor îngrijoră cea mai mare parte a curtenilor, căci se aşteptau la dezvăluiri năucitoare, care-i vor lăsa pe toți fără glas, întrucât ştiau prea bine că, la urma-urmei, mărturiile celor supuşi căutării atârnă în bună măsură de ceea ce vrea să dovedească cel ce îndrumă cercetarea. Caznele şi teama de moarte te înduplecă să recunoşti până şi ceea ce, înainte, nici cu gândul n-ai gândit!

Neliniştea creştea oră de oră, nada clevetelilor lui Vărzaru – cât şi ale atârnătorilor de casa dumisale – cuprinzând, cu fiori de spaimă, sufletele a tot mai multor blagorodnici. Se ajunse până acolo încât toate întâmplările supărătoare de la Curte erau puse în seamă bătrânului grămătic.

„Dacă Sava singur, deşi părelnic cu totul neprimejdios, şters şi până de curând neluat în seamă de înalta lume a celor aleşi, a ajuns să ne pună pe toți cu botul pe labe, închipuiți-vă ce se va întâmpla când toată această şleahtă de slugi de rând, fără titlu şi fără vază, se va înfrăți împotriva noastră!" ofta Vărzaru sau clevetitorii pe care-i năimise. Apoi adăuga cu vocea încărcată de negre prevestiri: „Această neghină ocrotită de stăpânire este temeiul puterii lui Matei. Iar acum, când principele e nevolnic şi lovit de beteşuguri, acesta nu-i mai poate stăpâni, drept care îşi pot arată colții, devenind o primejdie pentru cei de neam adevărat!" Nu era deci de mirare că, în asemenea împrejurări încărcate de amenințări şi bănuieli, toți aşteptau cu sufletul la gură să vadă cine va cădea cel dintâi jertfă închipuitelor uneltiri ale micilor curteni.

Material cu drept de autor

Pentru boieri clevetelile despre Sava deveniră bârfa cea mai răspândită a zilei, alcătuind cheagul tuturor taclalelor. Astfel Ghinea – care se lăsase prins între primii de simțămintele armaşului –, atunci când urcă în sania postelnicului Constantin Cantacuzino, nu se putu ține să nu înceapă taifasul, aruncând ocări şi învinuiri grămăticului domnesc. Aplecându-se tainic spre postelnic şi stupindu-l cu îmbelşugare în obraz, marele vistier îşi arătă adânca nemulțumire față de acesta, dar fără a rosti vreun nume:

- Închipuie-ți unde am ajuns, ca un boiernaş oareşicare, de soiul celora pe care-i hrănesc cu zecile la curtea mea, să ne țină sub papuc pe toți, deşi suntem ditai boierii! De necrezut că noi, veliți de neam vechi ai tării ăsteia, am ajuns sub talpa opincii unui țărănoi! se văită vistierul, care uita că el nu era nici de neam vechi şi cu atât mai puțin de neam mare, ci fusese un amărât lăcătar de duzină, oploşit de niciunde, care se căpătuise pe sub fustele unei oltence bogate.

În cel privea pe postelnic – grec țarigrădean fiind – numai că ar fi „vechi al țării" nu putea spune nici el despre sine! De altfel acesta era nemulțumit de cugetările oaspelui urcat în sanie, în primul rând pentru ce era pus alături de neamurile boiereşti pământene, întrucât el se credea de înaltă viță împărătească, deci cu mult deasupra amărâților veliți de la curtea târgovişteană! A-l face de-o seamă cu evghenia valahă era deci pentru el o înjosire, nu o vorbă de mărire! Ori dacă-l sâcâia până şi aşezarea alături de casele strălucite ale țării, lucru ce închipuita în cugetul său o scoborâre, e de înțeles câtă nețărmurită silă îi stârnea împrejurarea că un lăcătar căpătuit, om de duzină, cerca să se pună în cumpănă cu el, îngăduindu-şi a zice „noi, veliții"! „Bine că n-a adăugat «noi elinii»! Asta mai lipsea să spună, ca să-mi arate că se crede deopotrivă cu mine!" pufni nemulțumit în sine postelnicul Constantin.

Material cu drept de autor

- Nu ştiu ce vei fi simţind domnia ta, îşi urmă Ghinea vorba cu patos, dar eu simt că plesnesc! Atâta vreme cât îl ştiam pe Matei vodă singur stăpân asupra noastră, parcă nu mă răscolea nemulţumirea în asemenea măsură! Dar de când bătrâneţea i-a slăbit vlaga, iese la iveală urzeala de sub perii catifelei ce-i îmbracă cârmuirea. Iar prin ochii pânzăturii se întrevede ţesătura de slujbaşi migăloşi şi primejdioşi, în care se adună, ca în sacii de venin ai târâtoarelor, toate relele stăpânirii!

Cantacuzino tăcea şi încerca să se păzească, cumva, în ascuns, de stropii de stupitură. Totuşi, din când în când, nu se putea ţine să nu-şi şteargă faţa. Dar o făcea cu fereală, ca nu care cumva să-şi jignească oaspele, deşi, din înălţimea scoborârii sale bizantine, îi purta un dispreţ nețărmurit. Cu asemenea prilejuri se străduia deci să fie peste măsură de prevenitor, nu pentru a-i fi pe plac, ci ca să nu-l stârnească, ştiindu-l peste măsură de răzbunător şi deci primejdios. Grija îi era însă zadarnică, căci Ghinea socotea foarte firesc felul său de a fi şi la fel de firească purtarea uşor stânjenită a celora cu care tăifăsuia. Numai semne de stinghereală din cale afară de vădite l-ar fi supărat, căci abia asta i-ar fi dat de înţeles că celălalt – nemărturisit – pune la îndoială buna sa cuviinţă.

- Numai Sava este vinovat că au fost întemniţaţi moldovenii, căci de la bun început a fost pornit împotrivă-le. Poate şi moş Dragomir, biv vel vornicul, să mai aibă vină. Din păcate domnul îi arată precădere în sfaturile de taină, ocolind poveţele noastre, de parcă am fi nişte netoţi! Mai bine l-ar lăsa să-şi dea duhul în linişte! adăugă repede vistiernicul, întrucât îl pizmuia nespus pe fostul dregător. Ei îl mânuiesc pe domn. Din cine ştie ce pricină vor război cu Moldova şi acum îl îndestulează pe vodă cu tot soiul de „dovezi" care să-l îndemne să le facă pe voie. De altfel încep să mă îndoiesc tot mai temeinic c-ar fi adevărat

Material cu drept de autor

hrisovul lui Vasile vodă, care, chipurile, ne-a fost trimis de paşa Budei şi care ar fi izvod leit al celuia scris la Iaşi. Mă întreb dacă numita carte nu este cumva măsluirea vreunuia din ciracii lui Sava, iar nu înfăptuirea logofeției moldovenești! Ăştia te mint în față, măsluiesc cu neobrăzare adevărul, ori îl răstălmăcesc cu seninătate. Din nefericire însă domnul îi crede şi ia de bun tot ce-i înfățişează, iar sfatul nostru, sfatul adevăratei boierimi, nu este ținut la cuvenitul preț.

Cantacuzino era prea fălos şi disprețuia prea mult păturile de jos ale curtenilor, ca să fie plecat să sporească într-atât înrâurirea lui Sava, aşa cum făceau ceilalți. De altfel zâmbise în sinea sa şi când lui, urmaş de împărat bizantin şi ginere de voievod pământean, fostul lăcătar, scoborâtor din nişte olari, pripăşit de prin fundul Rumeliei, îi vorbea de „adevărata boierime" – chiar cu credința că acest lucru ar fi un fel de punte care i-ar lega cumva! „Bine, îşi zise din nou înaltul divanit, că nu se leagă şi de împrejurarea că am fi de-un neam!" (Căci amândoi erau greci). „Ar fi fost culmea să mă coboare alături de el, de parcă un ipochimen din prostime se poate ridica la fala mea!" Pentru un căpătuit, precum lăcătarul, lumea aceasta de curteni mărunți, de slugi pârlite – îşi zise mai departe postelnicul – putea avea înțeles şi însemnătate, căci era lumea lui, lumea din care se ridicase şi de care, în fundul sufletului, se mai simțea legat. Nu la fel putea judeca însă cineva de statul său.

Pentru el, cei de teapa lui Sava erau nişte ființe mult prea mărunte ca să fie vrednice de a fi luate în seamă! Se putea învoi cel mult cu gândul că ar fi fost cu putință ca pisarul să fi avut o anume înrâurire în întemnițarea moldovenilor; dar asta nu în temeiul unor uneltiri mărețe şi perfide, care ar putea să-l aducă în starea de a juca soarta țării ca un divanit de întâiul rang, ci din întâmplare,

Material cu drept de autor

nimerindu-se să istorisească domnului nişte bârfe ce umblau prin târg şi care să fi atras luarea aminte a acestuia. Pe deasupra grămăticul nici nu minţise şi nici nu măsluise adevărul cu cine ştie ce ţeluri ascunse, ci istorisise doar un zvon ce ieşise prin cetate pe seama întâlnirii solilor cu nişte boieri de baştină. Iar el – postelnicul – ştia prea bine că întâmplarea avusese cu adevărat loc. Asupra acestui lucru avea el însuşi ştiri îndestulătoare, chiar dacă nu-i era tocmai limpede cine erau cei amestecaţi în această ispravă. Oricum, clevetitorii adăugau şi unele nume, dar nu puteai fi sigur de temeinicia unor asemenea vorbe, ele fiind la urma-urmei simple bârfe.

Pe de altă parte, ca mare postelnic, purtând grija negoţărilor cu ţările învecinate, dar şi cu marile împărăţii din jur, ştia prea bine două lucruri. În primul rând hrisovul despre care făcea vorbire Ghinea nu era vreo plăsmuire a vreunui grămătic pământean. Era cu adevărat o carte a lui Vasile Lupu către paşa Budei, vândută de acesta din urmă lui Matei vodă. Dar tot atât de adevărat era că cele cuprinse în răvaş nu erau nici pe departe pricină îndreptăţită de război. Lupu scria acolo că se gândea la încheierea unui legământ cu unele capete încoronate, pentru a-şi înlesni înscăunarea în Ungrovlahia de s-ar întâmpla să piară domnul şi înşiruia totodată unele tocmeli făcute deja întru aceasta. Din câte ştia, însuşi principele nu dăduse prea mare însemnătate lucrurilor. Primejdiile care se puteau întrevedea în spusele răvaşului puteau fi foarte bine preîntâmpinate prin negoţări cu crăiile megieşe. Dacă, până la urmă, avea să izbucnească o încăierare, cauza nu va fi izvodul de la Buda şi cu atât mai puţin aşa-zisa uneltire a lui Sava! Ceea ce-l făcuse pe Matei să se gândească la un amestec dincolo de hotar era împotrivirea lăuntrică din Moldova, fruntaşul căreia îi ceruse ajutorul atât lui, cât şi craiului Ardealului, mărunţişuri de care vistierul pesemne habar nu avea. E drept

Material cu drept de autor

că nici el nu putea spune că ştie prea multe, dar totuşi oblicise câte ceva din câteva scăpări ale domnului. La drept vorbind mai mult bănuia aceste lucruri, decât le cunoştea cu adevărat...

Ori tocmai rugile ademenitoare ale tulburătorilor, venite de dincolo de Milcov, care îi dădeau prilejul de a scăpa de un duşman îndărătnic şi de a-i lăsa lui Diicu moştenire un scaun neprimejduit, îi treziră lui Matei vodă poftele războinice. Celelalte împrejurări de care se făcea vorbire nu aveau decât cel mult rostul de a-i pune la îndemână o dezvinuire, de care avea nevoie spre a-şi îndreptăți faptele față de măritul padişah al Înaltului Devlet.

Privind lucrurile din această lumină, Constantin Cantacuzino nu se lăsa tulburat de sforăitoarele judecăți asupra primejdiei ce o închipuiau curtenii mărunți, care, chipurile, l-ar fi subjugat pe Matei şi nici nu se lăsa tras în furtunoasa năvală împotriva lui Sava. Ba îl sâcâia chiar vâlva stârnită în jurul pârlitului diac, căci clevetelile nu numai că nu-i dăunaseră, ci chiar îi sporiseră faima, ceea ce nu-i era deloc pe plac, aşa încât nu voi să-i dea apă la moară vistierului ca să-şi urmeze cugetările.

- Eu nu mă lupt cu asemenea ipochimeni care, prin micimea lor, pentru mine nici nu au ființă! Şi cu atât mai puțin mă apuc să uneltesc împotriva unora ca ei! Ar însemna să-i iau prea mult în seamă. Ori n-am de gând să mă scobor într-atâta. Pe ăştia nu fac decât să-i strivesc, ca pe o gâză! făcu el din înălțimea falei sale.

Ghinea întrevăzu disprețul postelnicului, care nu-l ținea numai pe grămătic, ci se întindea şi asupra celora care luau în seamă asemenea ființe lipsite de însemnătate, drept care tăcu zădărât. Cheful de vorbă îi cam pierise şi nu ştia cum să scape mai repede de fandoselile celuilalt. Cum sania se oprise în dreptul porții palatului, se grăbi să se despartă de însoțitor.

Material cu drept de autor

Dacă nu împărtăşea părerile lui Ghinea legate de Sava, Cantacuzino privea în schimb, cu aceeaşi îngrijorare ca şi acesta, punerea solilor la cazne, dar nu pentru că s-ar fi simțit primejduit chiar el în vreun fel. Însă ca unul care trăia cu picioarele pe pământ, nu socotea cu neputință curânda săvârşire din viață a domnului, de aceea socotea că este bine să se afle, pusă de-o parte, o forță ce-ar putea fi folosită în împrejurările tulburi care însoțesc orice schimbare într-ale cârmuirii. În asemenea clipe, îndemânatic mânuită, aceasta putea avea rosturi de întâie însemnătate. Ori pe cei pe care-i simțea uneltind în jurul vistiernicului îi vedea închipuind această forță dosită, chiar dacă nu-şi rânduiseră încă deplin urzeala, iar zvonurile pe care le auzise asupră-le erau nedesluşite. De aceea socotea că, pe cât se putea, se cuvenea ca tainicii zavergii[82] să fie cruțați. Ori o cercetare prea crudă putea să-i dea de gol, ceea ce ar dus la pieirea lor, lucru deloc de dorit după credința sa, căci, în împrejurările pristăvirii lui Matei, ar fi lipsit tocmai forța de înlocuire ce putea fi folosită pentru a orândui o nouă cârmuire după placul său. Din această pricină – şi poate şi dintr-un simțământ de înfrățire cu întregul cin boieresc, a cărui parte era şi care urmărea cu nelinişte soarta solilor – Cantacuzino hotărî în chiar aceeaşi zi să pună o vorbă pe lângă domn, în folosul moldovenilor.

- Măria Ta, mi-ai ascultat de fiece dată părerile cu bunăvoință, chiar dacă, poate, nu mă potriveam întotdeauna gândului domniei tale. Aş cuteza să mai cer odată hatârul de a mi se îngădui să spun ceea ce cred...

- Te ascult! se învoi domnul, întrerupându-se din citirea hrisovului pe care-l ținea în mână.

- N-aş vrea să-ți aduc vreo supărare, dar cred – iertată fie-mi îngăduința – că solii moldoveni sunt osândiți mai aspru decât s-ar cuveni. De bună seamă că viclenia

---

[82] (*Înv.*) Răzvrătit, rebel, răsculat. – Din sb., bg. **zavera**.

Material cu drept de autor

stăpânului lor m-a mâhnit şi pe mine. Dar sunt încredinţat că nu are rost ca supărarea să ne fie atât de mare încât să o socotim temei de război! Ar fi poate mai înţelept să urmăm calea neguţărilor, calea împăcării! O pace trainică ne aduce câştig la fel de mare, dacă nu chiar mai mare, decât un război biruitor, fără a mai pune la socoteală că nimeni nu ne poate chezăşui că izbânda va fi într-adevăr a noastră. Tocmai pentru a nu ne primejdui fără rost, este mai nimerit să nu ne arătăm prea aspri. Eu aş cuteza chiar să mă pun chezaş a limpezi neînţelegerile cu Vasile vodă. M-aş sluji şi de fraţii mei, mari dregători în principatul megieş...

La drept vorbind, postelnicul era pe deplin cinstit când cuvânta împotriva războiului, făcând-o fără nici un ţel ascuns. Voievodul i se părea prea bătrân pentru a mai fi în stare să facă faţă greutăţilor unei bătălii. Îl vedea frângându-se încă înainte a ajunge pe câmpul de luptă. Ori înscăunarea, ca învingător, a potrivnicului la Târgovişte îl îngrija, căci aceasta ar fi dus la o primenire a păturii cârmuitoare a ţării. Multe case mari, care azi se bucurau de nemăsurată faimă, s-ar fi scufundat în uitare pe undeva pe la vreo ocină dintr-un cap neştiut de ţară, ori în vitregiile surghiunului, ca unii care ridicaseră spada împotriva noului stăpânitor. Chiar şi postelnicul nu era sigur de viitorul său, cu toată oblăduirea celor doi fraţi ai săi oploşiţi în Moldova şi ajunşi mari dregători sub Vasile Lupu – de care făcuse vorbire în faţa domnului.

Însă dacă moştenia scaunului se făcea după voia urzitorilor, boierii băştinaşi nu ajungeau la starea unor vrăjmaşi biruiţi! Pornirile n-ar fi fost atât de aprinse şi atunci şi schimbările – care nu puteau totuşi lipsi – ar fi fost mai dulci şi mai blânde. Deci războiul trăgea după sine primejdii destul de mari, încât era mai nimerit ca să fie preîntâmpinat. Dar, de bună seamă, toate aceste cugetări nu le putea mărturisi făţiş lui Matei vodă. Ceea ce putea totuşi face, era

Material cu drept de autor

să înfățișeze o rugăminte de îngăduință față de prinşi, chipurile, din curată omenie, fără vreun gând viclean.

Domnul îl ascultă zâmbind tainic şi răspunse în doi peri:

- Oare?!

Apoi îşi coborî liniştit şi senin privirea asupra înscrisului pe care-l ținea în mâini.

Postelnicul se simți cu adevărat atins de uşurința cu care domnul trecea peste părerile sale, fără a stărui măcar cu o vorbă asupra lor. O neîncuviințare, fie ea şi aprigă, dar plină de mărturii şi deslușiri de întărire, l-ar fi supărat mai puțin decât această neluare în seamă, însoțită pe deasupra şi de un zâmbet zeflemitor, care aducea parcă puțin şi a bătaie de joc! De aceea fu cu atât mai surprins când, a doua zi, venind la Curte, află că, încă dis-de-dimineață, solii fuseseră scoşi din temniță şi reaşezați la gazdă, urmând ca în răstimpii aceleiaşi zile să fie îngăduiți chiar la picioarele domnului, după ce atâta vreme li se tăgăduise acest hatâr!

Cantacuzino socoti pe dată că schimbarea se datora poveței pe care-o dăduse cu o după amiază în urmă şi se ferici în gând pentru izbândă, bucurându-se de deosebita ascultare de care avusese parte. De cu seară nu-şi închipuise că vorbele sale înrâuriseră într-atâta pe domn, iar acum, în fața faptului împlinit, era plin de sine. Mândria îi era îndoită, căci biruința nu se mărginea numai la slobozirea solilor, ci făcuse totodată dovada că, în fața voinței sale neclintite, urzelile micilor dregători ai lui Matei se sfarmă neputincioase. În vreme ce toți ceilalți boieri tremurau pe la colțuri îngrijați, el izbutise să pună la locul lor – printr-o singură vorbă ce-o aruncase – pe aceşti pârliți slujitori care se cam obrăzniciseră. Iar dacă-i părea rău de ceva, era că prea putini aflaseră de amestecul său. De altfel cu o seară în urmă, nefiind de fel mulțumit de nebăgarea de seamă ce i se arătase, nu voise să facă vâlvă în jurul întrevederii cu

Material cu drept de autor

domnul. Acum însă, în noile împrejurări, îi păru rău de fereala din ziua de dinainte şi simți nevoia de a-şi face cunoscută izbânda, aşa încât se apucă să istorisească pe îndelete cele făptuite de cu seară în spătăria mică, adunând divaniții cerc în jurul său. Bineînțeles, trecu sub tăcere toate lucrurile care l-ar fi pus într-o lumină neprielnică. Astfel, spre pildă, tăcerea Măriei Sale nu o înfățişă ca pe o un simțământ de îndoială sau de dispreț, aşa cum i se păruse în prima clipă, ci ca pe o stare de descumpănire sau mai degrabă ca pe o neputință de a găsi pe dată răspuns la desăvârşita sa chibzuială, care-l uluise pe domn, lăsându-l fără grai.

Dacă ar fi aflat adevărul, marele postelnic ar fi avut pricină temeinică de a se simți cam strâmtorat de ifosele pe care şi le da şi de zarva pe care o stârnise în jurul său. După cum întemnițarea soliei nu fusese rodul vreunei înrâuriri, nici slobozirea ei nu se datora stăruinței cuiva. La mijloc nu era decât dorința bătrânului principe de a-şi ascunde şi răstălmăci cu bună ştiință gândurile. Dacă amânarea primirii străinilor şi porunca de a fi privegheați la beilicul lor o dăduse în temeiul unor împrejurări care nu țineau de voia sa, întemnițarea era o vicleană uneltire, anume izvodită pentru a înşela lumea. Astfel nu-i îngăduise pe soli la Curte, căci, primind veste despre o putincioasă răzvrătire a logofătului Gheorghe Ştefan la Iaşi, nu fusese prea grăbit să limpezească legăturile sale cu Vasile vodă Lupu, pentru a nu dăuna uneltirilor. Pe de altă parte fusese silit să poruncească privegherea soliei din pricina celor istorisite de Sava, care, în ciuda bâiguielilor armaşului, nu i se păreau chiar lipsite de temei.

Întemnițarea însă o pusese la cale fără vreo înrâurire din afară, fără vreo împrejurare care nu atârna de voința sa. Era numai şi numai pofta sa, iar prin aceasta urmărise să facă lumea să-şi închipuie că mânia împotriva

Material cu drept de autor

solilor – şi cu osebire a lui Vasile vodă – i-ar fi ajuns la culme, încât nu se mai putuse stăpâni! Apoi îi slobozise atât de grabnic şi-i poftise în pripă în faţa sa, ca să-i facă să creadă că, de teama unui război cu Moldova, îşi calcă pe inimă şi, înghiţindu-şi supărarea şi înciudarea, se străduieşte să dreagă pe cât cu putinţă ocara care li s-au adus. În felul acesta nădăjduia să-i adoarmă lui Lupu luarea aminte, înlesnind dezlănţuirea, pe neaşteptate şi în ascuns, a năvalei menite să sprijine răzmeriţa lui Gheorghe Ştefan.

Faptul că boierii puseseră o vorbă în folosul păcii şi a solilor nu făcuse decât să-i slujească ţelurile, îndreptăţind în ochii lumii cumpănirile sale, care aduceau a nehotărâre şi teamă. În felul acesta era înlăturat simţământul că lucrurile ar fi fost puse la cale în chip viclean, spre înşelarea Curţii. Dacă moldovenii ar fi fost totuşi plecaţi să-l bănuiască de vreo făţărie, era cu neputinţă să nu se lase înrâuriţi de lărmuitoarele laude ale îngâmfaţilor curteni, care se băteau cu pumnii în piept, foarte încredinţaţi de ceea ce spuneau, cum că pacea ar fi fost izbăvită numai prin îndemânarea şi cu sârgul lor neostoit!

Chiar dacă solii nu aveau cum asculta nemijlocit taclalele de la Curte pe marginea celor petrecute, zvonul despre aceste întâmplări avea îndestule căi de a ajunge la urechea lor, prin mijlocirea călugărilor de la mânăstirea Stelea, ctitorie a lui Lupu, căci aceasta adăpostea de bună seamă şi destule iscoade ale voievodului vecin.

Domnul hotărî ca primirea solilor să aibă loc în spătăria cea mare, în faţa întregului divan, tocmai pentru ca prefăcuta sa schimbare faţă de moldoveni să atragă în şi mai mare măsură luarea aminte a tuturor şi să uimească cât mai mult. Neaşteptata întorsătură îi făcu pe cei doi trimişi să devină mai îndrăzneţi şi mai obraznici. Trecerea de la slinul temniţei, la strălucirea odăii mari a divanului îi făcu să-şi închipuie că Matei începe să bată speriat în retragere, prilej

Material cu drept de autor

deci, ca ei să înceapă a se avânta. Drept care îşi ziseră că trebuie să fie cât mai semeți, cât mai îndrăzneți şi mai neobrăzați. De altfel când marele portar, Neagu din Vaideei, sosi la casa de găzduire, ca să însoțească străinii la Curte, rămase înmărmurit de gătirile care se făceau. Moldovenii se înveşmântaseră sfruntător de fălos. Caii înşişi erau împodobiți peste orice măsură. Chiar şi slujitorii străluceau de catifele şi ceaprazuri. Ba mai mult, trimişii scoaseră la iveală chiar un prapur de-al domnului lor spre a fi purtat în fruntea alaiului; şi, ca să pună capac, tocmiseră şi-o meterhanea care să-i însoțească! Era neîndoios că aveau de gând să dea o înfățişare de-a dreptul sfruntătoare primirii la Curte, în nădejdea că Matei vodă, zădărât, îşi va ieşi din fire şi le va da pricină de a-l chema la război.

Marele portar era de-a dreptul speriat de ceea ce îi era dat să vadă. Se întreba înspăimântat dacă voievodul nu se va supăra dacă va îngădui celor încredințați grijii sale să tulbure cetatea de scaun cu alaiul acesta de o fală de neîngăduit. Nu dorea necazuri, încât se străduí să-i îndrume spre o purtare mai cumpătată şi mai cuviincioasă, căci – stăruia el plin de încredințare – domnul ar fi încă foarte mâniat din pricina unei cărți duşmănoase scrise de voievodul lor, care căzuse în mâna Măriei Sale. Cine ştie ce li s-ar mai fi întâmplat în temniță, dacă nu săreau pe dată boierii în apărarea lor. Cu mare greutate au reuşit ei – şi cu deosebire Constantin Cantacuzino postelnicul – să-l înduplece pe măritul domn să-l ierte pe Lupu vodă! Oare vor acum să zădărnicească sârguința atâtor fețe luminate?!

- Pentru a nu risipi această prietenească străduință, s-ar cuveni să fiți măi măsurați şi mai cumpătați! îi povățui Neagu, necăjit.

Plini de îngâmfare moldovenii nu se învoiră cu nici una din cererile sale. Atunci portarul stărui, cu aprinse rugăminți, ca măcar să nu se slujească de surle şi de

Material cu drept de autor

darabane, alaiul urmând să străbată calea până la Curte în liniște și pe drumul cel mai scurt. Se lovi de o nouă împotrivire. Ba ca să-i facă în necaz, moldovenii își sporiră dorințele, arătând că n-au de gând să meargă la palat cuminte și pe ulicioare dosnice, ci că o să treacă cu tot fastul prin inima târgului, chiar dacă pentru aceasta ar fi siliți să facă un ocol oricât de lung.

Deznădăjduit de atâta încăpățânare, portarul îi rugă să-i lase cel puțin atâta vreme cât să poată da o fugă la Curte, ca să gătească oarecum lucrurile. Ca să scape de orice bătaie de cap, Neagu din Vaideei hotărî să se înfățișeze voievodului, ca să-i ceară deslușiri asupra chipului cum urma să dezlege impasul. Să îngăduie moldovenilor să-și dea în petec sau să-i silească să fie cuviincioși și măsurați în purtări, sub amenințarea că, dacă nu se vor supune, nu vor mai fi îngăduiți în fața domnului? Asta însemna însă o întârziere, de aceea solii nu se arătară prea încântați de a cădea la învoială. Totuși, chibzuind că, înștiințat asupra dorințelor lor, Matei vodă va fi descumpănit și prin aceasta mai îngăduitor, se lăsară înduplecați, dar făgăduiră a-l adăsta numai dacă nu va întârzia mai mult de un ceas.

Marele portar alergă într-un suflet la Curte și se înfățișă domnului. Acesta îl primi deîndată, închipuindu-și că s-a întâmplat ceva îngrijorător. Când află însă despre ce era vorba, după ce izbucni în râs, îl repezi supărat pe dregător:

- Lasă-i să ni se înfățișeze cum le este pofta! De altfel s-a făcut târziu; grăbește-te să-i aduci! Și să nu li te mai împotrivești întru nimic!

Neagu din Vaideei, care nu-și credea încă urechilor, se întoarse, spășit ca un câine bătut, la oaspeții săi. Când le făcu cunoscut răspunsul, aceștia îl luară în râs, atât pe el cât și pe stăpânul său, întrucât ar fi intrat frica-n ei. Se întâmplase – își ziceau ei încântați – taman ceea ce doriseră:

Material cu drept de autor

îl descumpăniseră pe Matei vodă! Sărmanii nu-şi dădeau seama că nu erau stăpânii împrejurărilor, cum credeau, ci biete victime, căzute în capcana întinsă lor cu multă iscusință! Domnul nici nu mai trebuia să sârguiască spre a-i face să-l creadă într-atât de înspăimântat de nălucile războiului, încât, pentru a-l preîntâmpina, e în stare de orice jertfă, călcându-şi chiar vrednicia în picioare. Se ajunsese până acolo încât ei singuri îşi plăsmuiau asemenea închipuiri, ceea ce îi făcea să fie şi mai încredințați de adevărul lor!

Portarul se simțea ruşinat şi batjocorit nu numai de zeflemele lor muşcătoare, ci şi de împrejurarea că nu-i era îngăduit să dea un răspuns pe măsura ocărilor pe care le înghițea. Dar nu avea încotro, trebuia să împlinească fără crâcnire porunca voievodală. Plin de obidă, străbătu alături de soli jumătate din cetatea de scaun, în vuietul răsunător al meterhanelei[83]. Nici măcar atunci când intrară în Curtea Domnească – cu toată stăruința portarului – nu catadicsiră să poruncească tabulhanalei[84] să se oprească din cântat.

Însă de la început domnul muntean îi întâmpină cu multă răceală, lucru neaşteptat pentru ei, încât patosul le cam secătui. Se întrebau chiar dacă nu sau bucurat prea devreme, închipuindu-şi că Matei vodă, înspăimântat, s-ar da bătut în fața stăruințelor lor. Acesta, în ciuda purtării nehotărâte şi şovăitoare de mai-nainte, îi mustră răstit şi cu vorbe tăioase pentru fățăria stăpânului lor:

---

[83] (*Turcism învechit*) Formație muzicală instrumentală a corpului ienicerilor (muzică militară, fanfară), în care predominau tobele, alături de surle, trâmbițe fluiere şi talgere; tabulhanea; *p. restr.* tobă. Conducătorul formației, numit **mehterbaş**. (*Var*: **mehterhanea, mehterhâne**). – Din tc. **mehterhane.**

[84] (*Turcism învechit*) Formație muzicală instrumentală (muzică militară, fanfară) în componența căreia intră mai multe tobe, surle, trâmbițe fluiere, şi talgere; meterhanea. [*Var.* **tubulhana** şi **daulhana.**] – Din turc. **tabl-hane**.

Material cu drept de autor

- Mult ne-am mâniat atunci când am aflat că principele vostru unelteşte împotriva noastră. Oare nu am încheiat sfinte învoieli întărite cu jurământul nostru, prin care ne legam la prietenie şi bună vecinătate?! Oare ce preț a pus domnul vostru pe făgăduiala sa, de vreme ce caută să ne piardă?! Cum de puteți sluji un aşa stăpânitor prefăcut şi viclean?! Vă mărturisesc în chipul cel mai cinstit că, văzând nemernicia cărții aceluia în numele căruia cutezați a-mi vorbi, mă gândeam ca să vă pun să plătiți cu capetele atâta necredință! Ba eram chiar ispitit să aridic arma asupra răului nostru megieş. Dacă nu am făcut-o totuşi, o datorați boierilor şi sfetnicilor mei , care m-au oprit cu înțeleptele lor povețe. Domniilor lor să le mulțumiți că în clipa de față vă aflați întregi şi nevătămați şi vă bucurați de bunăvoința noastră, în loc să atârnați în furcile Târgului de Afară. Fără îndemnul lor cumpătat spre pace, iertăciune şi împăcăciune voievodul vostru mi-ar fi cunoscut crunta mânie!

După ce solii mai primiră cu supusă ascultare o mulțime de alte asemenea mustrări, li se dădu şi lor cuvântul. Însă ceva în purtarea lor se schimbase. Deşi marele portar îi prevenise asupra dezvăluirilor făcute de paşa Budei, nu-l luaseră în seamă şi nu stăruiseră asupra spuselor sale. Abia când auziră aceleaşi lucruri din gura lui Matei fură copleşiți, ghicind că pricinile de război încropite la Iaşi erau zădărnicite. Dacă urzelile lui Vasile vodă erau dezvăluite, acesta nu-şi mai putea înfățişa plănuirile războinice drept nevinovate strădanii de apărare, ci ele se înfățişau în adevărata lor lumină, aceea de cotropire samavolnică. Ori schimbarea putea fi pricină de a amâna, sau chiar de a lăsa de izbelişte cele abia urzite, în aşteptarea unui alt prilej, mai prielnic. Oricum, față cu aceste noutăți nu se putea şti ce va hotărî principele lor şi prin urmare era trebuință să fie gătiți pentru orice întorsătură, oricât de neaşteptată ar fi aceasta. Printr-un mut schimb de priviri,

Material cu drept de autor

hotărârâră ca, până una alta, să nu se mai dedea la ațâțări, ci să caute a amâna, pentru a avea vreme să ceară grabnic, în zilele următoare, deslușiri de acasă, pentru a se potrivi noilor împrejurări. În acea clipă nu le rămânea nimic alta de făcut decât să împiedice, pe cât s-o putea, luarea unei hotărâri ce nu s-ar mai fi putut preschimba. Neguțările trebuiau acum astfel îndrumate şi lungite, încât să rămână deschisă o portiță pentru noi tocmeli, la timpul când vor primi de la Iaşi deslușirile de care aveau nevoie spre a şti cum trebuie să urmeze pe mai departe. Trebuia să li se arate limpede dacă vor continua tocmelile pe calea dezlănțuirii războiului, ori, dimpotrivă, dacă vor scoate la vedere prapurii păcii? Cu vorbe iscusite şi încărcate de prevedere, dar nu lipsite de pohfală, începură să-l dezvinuiască pe Vasile vodă, arătând că, spre nedumerirea lor, deşi nu-şi cunosc vreun păcat, se văd judecați cu o asprime cu totul nedreaptă şi neîntemeiată. Oare ce-a făptuit stăpânul lor pentru ca ei, în numele său, să aibă parte atâta ocară şi înjosire?! întrebară cu prefăcută neprihănire.

Întrerupându-i, Matei puse un logofețel să dea citire izvodului primit de la Buda. Când li se aruncară în față aceste dovezi ce nu puteau fi puse la îndoială, solii făcură fețe-fețe. Nu găsiră pe dată răspuns şi, ca să câştige vreme, cerură să vadă cartea, dar, printr-o vânturare răspicată a mâinii, principele nu le încuviință dorința. Neîngăduința le dădu prilej de tăgadă. Găsiră astfel pricină de a zice cum că se îndoiesc că cele înscrise ar fi adevărate. Dar cum din capul locului li se spusese că e vorba de un izvod leit al cărții lui Lupu şi nu de hrisovul cel adevărat tocmit la Iaşi, era limpede că dorința lor de a se încredința că înscrisul nu e o plăsmuire era lipsită de noimă, dezvinuirile lor fiind doar un chip de a căuta nod în papură. Privind dresul aflat la îndemână, nu aveau cum afla mai mult decât li se spusese.

Material cu drept de autor

Şi nici nu aveau cum să-şi dea seama dacă uricul pe care înscrisul doar îl pilduia era sau nu măsluit.

Totuşi, slujindu-se de prilej, chiar dacă nu prea aveau temei, se grăbiră să arate că de bună seamă aceste cărți nu puteau fi decât născociri răuvoitoare şi viclene ale acelora ce vor a pierde amândouă țările, aruncându-le în triste lupte frățeşti. Îl rugară deci cu înfierbântare pe principe să nu se lase amăgit de ticluiri otrăvite, ci să se încreadă în cuvântul de sinceră prietenie şi de frățească dragoste pe care, prin mijlocirea lor, îl trimete domnul şi stăpânul lor. Făcură sforăitoare legăminte de credință şi se avântară în deşarte jurăminte şi făgăduieli. Printr-o batjocură a sorții, ca să câştige timp, se vedeau siliți să spună taman potrivnicul a ceea ce îşi puseseră în gând a zice când plecaseră de la beilic.

Matei îi asculta morocănos şi nemişcat în jilțul său țeapăn, cu un chip de nepătruns, în înfățişarea căruia privitorii nu puteau citi nimic. Dar în ciuda împrejurării că domnul nu se arătase prea prietenos, până la urmă se părea că izbândiseră să-l îmbuneze, căci, la isprăvirea întrevederii, ridicându-se fălos în picioare, le răspunse cu vorbe destul de binevoitoare.

- Lucrurile pe care le spuneți sunt foarte frumoase şi m-au mişcat. Ați ştiut a apăra cu multă tragere de inimă şi cu mărturii temeinice nevoințele celui care v-a trimis la mine şi m-ați pătruns de adevărul cuvântului său. Îl puteți vesti că, mulțumită darului vostru într-ale vorbirii, i-am iertat vremelnica rătăcire. Nădăjduim, atât eu, cât şi măritul crai al Ardealului, ce ne este bun prieten şi ocrotitor, că asprele mustrări ce le-ați auzit nu vor fi zadarnice şi că nu vor întârzia să ne sosească semne de mai mare credință şi iubire din partea domnului vostru. Dacă vârsta şi sănătatea noastră şubredă nu ne-ar împiedica, am fi pornit o năvală asupra meleagurilor voastre, ca să dăm cuvenita osândă

Material cu drept de autor

nesăbuinței cârmuitorilor voștri. Date fiind însă împrejurările, ne mulțumim cu aceste dojeni, în nădejdea că cel care trebuie să înțeleagă va avea înțelepciunea de a prețui binefacerile păcii şi ale iubirii pravoslavnice dintre popoare.

Spusele lui Matei uimiră şi descumpăniră Curtea. Toți ştiau că, nu cu mult în urmă, se făcuseră în taină unele gătiri în vederea unui război cu Moldova. Era adevărat că nu lipsiseră şi o seamă de ştiri care să tăgăduiască zvonul, dar temerile nu putuseră fi spulberate cu totul, deşi vâlva stârnită în juru-le se stingea încet. Întemnițarea solilor redeşteptase însă dintr-o dată vechile cleveteli, ba încă le şi spori. Neaşteptata lor slobozire, cât mai ales cuvintele de acum ale domnului aduceau o răsturnare din temelie a tuturor bănuielilor de până atunci, care năuci pe toți cei aflați de față. Aceştia, chiar de i-ai fi tăiat, nu ar fi fost în stare să spună ce se putuse întâmpla în răstimp de numai câteva zile, încât să pricinuiască aceste cumpăniri ale Măriei Sale dintr-o latură, în cea potrivnică celei dintâi. Curtea nu mai înțelegea nimic.

Mulți credeau, din lipsa unei alte lămuriri ce s-ar fi putut găsi, că neaşteptata schimbare față de Moldova trebuia să fie rodul poveților date de cu seară de către postelnicul Constantin Cantacuzino, pe care acesta, pentru sporirea renumelui său, se grăbise să le facă cunoscute lumii, din clipa când îşi dăduse seama că Matei vodă părea să se fi răzgândit asupra solilor. Postelnicul nu-şi mai încăpea în piele de încântare, căci simțea că-l scrutează priviri pizmaşe şi pline de minunare. Desigur că boierii care şuşoteau între ei cu fereală şi făceau semn spre el, tot despre izbânda lui vorbeau. În sinea sa zâmbea din înălțimea slavei în care se socotea ajuns, dar se străduia să-şi ascundă încântarea, purtându-se de parcă întâmplarea n-ar fi avut nici o însemnătate pentru el. Însă cine-l cerceta cu mai multă

Material cu drept de autor

luare aminte îşi dădea seama că, sub înfăţişarea sa nepăsătoare şi lehămetită, ce se voia a fi chip de preacuviincioasă smerenie, clocoteau alte simţăminte, mult mai năvalnice.

Ghinea Ţucala Brătăşanu, marele vistier, nu era prea bucuros de această întorsătură şi privea cu vrăjmăşie la postelnic. Se învinuia că, de bună seamă, el îl îndrumase pe Cantacuzino să vorbească domnului, când în dimineaţa de dinainte se povăţuiseră în sanie. Se mira cum de putuse fi atât de neghiob încât să nu prevadă îndoitele urmări ale poveţelor sale, amândouă la fel de supărătoare. În primul rând, fără voie, sârguise la sporirea renumelui Cantacuzinului, căruia şi aşa nu i se putea ajunge nici cu prăjina la nas; iar pe de altă parte, prin necugetarea sa, abătuse mersul trebilor de la Curte de la făgaşul războiului. El nădăjduise în taină să se ajungă la o înfruntare cu moldovenii, care să pricinuiască tulburare şi neorânduială, deci starea de zăpăceală prielnică înscăunării lui Radu Mihnea. Ori faptul că domnul se răzgândea, lăsând plănuirile războinice de izbelişte, primejduia izbânda urzelilor lor – cel puţin aşa credea el.

Moldovenii nu-şi puteau ascunde bucuria. Erau încântaţi de îndemânarea lor întru meşteşugul soliilor şi de izbânda pe care socoteau a fi dobândit-o asupra voievodului. Victoria li se părea atât de deplină, încât unul dintre ei îi şopti celuilalt la ureche, în vreme ce coborau treptele palatului, spre a se îndrepta către alaiul care-i aştepta:

- Îi e grozav de frică moşneagului de un război! De altfel e şi foarte dărâmat, sărmanul. Şi se vede cât de colo că nu mai e în stare să poarte o spadă. Chior să fii, ca să nu-ţi dai seama că nu-l aşteaptă decât sapa şi lopata. Aveau dreptate boierii cu care m-am întâlnit săptămânile trecute, când mărturiseau că-şi cam iese din fire! A devenit îngrozitor de nesigur de el şi de nehotărât! Şi pe deasupra

Material cu drept de autor

poate fi foarte uşor înrâurit şi mânuit! Îl cam lasă mintea, ce mai! La urma-urmei l-am jucat pe degete şi l-am îmbrobodit cum ne-a fost pofta!

Cei doi solitori – când vor pleca în sfârşit spre ţara lor – vor duce cu ei, adânc înrădăcinată, această credinţă şi Vasile Lupu va fi încântat s-o afle.

Matei vodă se trase în iatacul doamnei Elina, soaţa sa princiară, pentru a cunoaşte un ghicitor în stele papistaş, care, aflat în drum spre Stambul, se oprise câteva zile în cetatea de scaun a Ungrovlahiei. Principele îi asculta, dus pe gânduri, prezicerile încurcate şi zâmbea pentru sine, cu iz de şiretenie. Doamna ghici că măritul ei bărbat este peste măsură de vesel şi de mulţumit şi fu curioasă să afle pricina. Voievodul ocoli însă un răspuns desluşit, dându-i de înţeles că s-ar înşela. Dar ea nu greşea. Domnul era încercat cu adevărat de bucuria de a-i fi reuşit păcăleala. Nimeni nu l-ar fi putut bănui după cele întâmplate, că, prefăcându-se nevolnic şi şovăielnic, temător şi nehotărât, urmărise să adoarmă prevederea şi băgarea de seamă a lui Lupu, pregătind astfel adăpostul din tainiţele căruia urzitorii moldoveni să-l poată răpune nestingheriţi. Nimeni nu şi-ar fi putut închipui că, sub un chip nevinovat, paşnic şi poate puţin speriat, abătuse tuturor luarea aminte de la uneltirile lui Gheorghe Şteran, înlesnind astfel surparea din scaun a potrivnicului; ba că tocmai netezise împrejurările pentru a găti izbucnirea unei răzvrătiri în principatul megieş. Dar nu o putea spune de faţă cu atâta lume, căci iscoadele ar fi aflat adevărul şi toată sârguinţa i-ar fi fost zădărnicită.

Chiar şi sfetnicii cei mai apropiaţi se părea că n-au izbutit a ghici vicleniile jocului înfăţişat celor adunaţi în divan. De altfel asta şi dorise: toţi să creadă că îi este frică şi să-şi închipuie că vârsta îl face neputincios. Astfel va putea lovi mai năprasnic, când nimeni nu se va aştepta! Vasile vodă trebuia încredinţat de proprii săi slujitori că nu are a se

Material cu drept de autor

teme de o năvală sau de vreo altă primejdie dinspre partea muntenilor. Luarea aminte trebuia să-i fie temeinic adormită, pentru ca toate gătirile de ajutorare a uneltirii lui Gheorghe Ştefan, marele logofăt al Moldovei, să rămână nebăgate în seamă. Totodată, cu purtarea sa, descumpănise şi boierii, zăpăcindu-i într-atât, încât nici ei nu mai ştiau ce să creadă despre gândurile ce le avea. Această stare de năuceală îi era folositoare, căci mare parte a lor nu priveau cu ochi buni războiul cu ţara învecinată şi-ar fi putu să-i pună bețe în roate. Dar, ameţindu-i cu vorba, scăpa pentru o vreme de pisălogelile lor împăciuitoare. Avea deci destule pricini ca să zâmbească!

Lupu îi trimisese solii ca să-l cheme la luptă. Dar el izbândise nu numai să le pună stavilă, zădărnicindu-le plănuirile, ci, pe deasupra, îi şi înturna acasă ca purtători ai unor ştiri înşelătoare care, amăgindu-l, îl vor îndruma spre a făptui tocmai greşelile de care aveau nevoie urzitorii pentru a-l putea dovedi. Il bucura deosebita iscusinţă prin care izbândise să-i înşele pe trimişi, care, la rându-le, fără să-şi dea seama, cu credinţa că nu se abat cu o iotă de la adevăr, aveau să-şi păcălească stăpânitorul. Soarta voise ca Lupu să fie lovit cu propriile sale mijloace!

Departe de a bănui rostul ce li se hărăzise, solitorii curţii ieşene erau peste măsură de fuduli şi nu se sfiiau să sfrunteze în plină stradă pe sfetnicii domnului muntean. Totuşi nu-şi socoteau îndatoririle pe deplin împlinite. Pe Matei vodă, după credinţa pe care le plăcea să şi-o tot repete, îl puseseră „cu botul pe labe". Dar, pentru a-şi sluji până la capăt domnul, trebuia să închege temeinice legături cu blagorodnicii plecaţi spre a unelti împotriva stăpânirii, folosind astfel în chip rodnic vremea care le mai rămânea până la primirea desluşirilor cerute de la Iaşi. Aveau de gând să îndrume nemulţumirile urzitorilor munteni pe făgaşul nevoilor lui Vasile vodă, aducându-i sub ascultarea lor.

Material cu drept de autor

Deveniseră atât de îndrăzneți și de nechibzuiți încât trimiseră la armaș, ca să-i ceară o întrevedere, pe una dintre străjile care erau orânduite să le privegheze casa de găzduire. Radu Vărzaru se albi la față când află pentru ce îl caută oșteanul. Reușise numai cu multă trudă să șteargă urmele împreunării lor de mai-nainte, iar acum, datorită nemărginitei lor nesocotințe, a firii lor mult prea ușuratice, era primejduit de a fi dat de gol! Din fericire, străjerul, necunoscător al urzelilor ce se țeseau în cercurile înalte de la Curte, nu înțelese ce se ascunde în spatele poftirii ce o mijlocea. Lui, dorința moldovenilor de a vorbi cu mai-marele pazei nu i se părea lucru necurat, ci își închipui că aceștia doresc doar a ridica jalbă împotriva stării în care se aflau, stare care-i nemulțumea. Dacă în legătură cu oșteanul putea fi totuși liniștit, nu același lucru îl putea spune despre cel de al doilea armaș care, colac peste pupăză, devenise supărător de bănuitor și, dacă ar fi aflat întâmplarea, de bună seamă că nu i-ar fi dat un înțeles la fel de nevinovat. Și n-ar fi fost cu neputință să-i ajungă ceva la ureche, căci în ultima vreme îi pândea orice mișcare, fără să se mai ferească măcar.

Mânios, Vărzaru îi porunci străjerului să se întoarne pe dată și să-i înștiințeze pe cei care l-au trimis că n-are nici o treabă cu ei și că nu dorește să-i întâlnească. Dar îi atrase luarea aminte să fie deosebit de prevăzător, încât să nu-l vadă nimeni când va duce răspunsul, căci dacă va fi descoperit, îl va pune în obezi chiar el, dovedindu-l unealtă a străinilor. De asemenea, să ia bine aminte la ce scapă pe gură, căci orice vorbă necugetată se va întoarce împotriva lui, aducându-i pieirea. Abia acum bietul om își dădu seama în ce încurcătură se vârâse pentru câțiva bănuți, dar n-avea încotro, trebuia să meargă până la capăt. Cu toată asprimea arătată, în sinea sa marele armaș îi dori noroc, căci scăparea acestuia era și scăparea sa. Iar ca să fie sigur că Toma nu va

Material cu drept de autor

oblici nimic, hotărî să-l îndepărteze vremelnic, trimițându-l să adune gloaba de la nişte sate din plaiul Cloşanilor, într-o pricină de omor destul de încurcată, a cărei cercetare nu putea ține mai puțin de-o săptămână, dacă nu chiar două.

Când primiră răspunsul, moldovenii îşi dădură seama ce făcuseră. Dar nereuşita, de care la urma-urmei erau vinovați, îi înciudă împotriva urzitorilor, vrăjmăşia şi neîncrederea față de aceştia devenind mai năvalnică decât față de stăpânire, pe care o priveau cu oarecare milă binevoitoare, tocmai pentru că îşi închipuiau că i-ar fi frânt îndărătnicia. Oricum, în fața răspunsului atât de răspicat al armaşului, ce nu lăsa loc de cârteală, se văzură nevoiți să se răzgândească, lăsând de-o parte orice vis de a se mai revedea cu potrivnicii domnului.

Dar vel armaşul nu fu totuşi ferit nici de alte lovituri ale sorții. În aceeaşi seară trecu pe la el marele vistier, ca să-l roage să dea trimişilor moldoveni o carte în care Vasile vodă să fie înştiințat asupra zvonurilor care umblau prin Târgovişte în legătură cu o uneltire pusă la cale de unii veliți ieşeni, care, pare-se, găsiseră reazăm şi înțelegere la craiul Rákóczi şi la Matei vodă. Ar fi dat cu plăcere şi alte desluşiri în hrisov, dar din păcate nu putuse afla lucrurile decât în mare, mărunțişurile scăpându-i la această vreme. Cum Vărzaru se codea, Ghinea se apucă să-i lămurească, cu mulțime de judecăți ocolitoare, ce se doreau a fi pătrunse de înaltă înțelepciune, că este mare trebuință, ca, spre câştigul uneltiri lor, să facă tot ce le stă în puteri ca starea de încordare dintre cele două principate să dăinuie cât mai îndelungă vreme, ba chiar să se adâncească. Dacă domnul lor lăsase de izbelişte gândul războiului, nu le mai rămânea decât să-l ațâțe pe Vasile vodă. Ori cartea pe care o voia ajunsă la Iaşi avea taman această menire.

După dovada de nesăbuință din chiar aceeaşi dimineață, Radu Vărzaru îşi cam pierduse încrederea în soli

Material cu drept de autor

şi socotea mai nimerit să se ferească de orice apropiere de aceştia. Ca să-l facă şi pe vistier să înțeleagă cât este de primejdios să mai aibă de a face cu ei, îi istorisi întâmplarea care-l supărase peste măsură, dar cu înfloriturí care să-i pună pe străini într-o lumină cât mai neprielnică. Îi dădu astfel de înțeles că, dacă nu o vor rupe de tot cu ei, sunt amenințați să fie dați de gol nu numai de chiar străjeri săi, ci şi de iscoadele vtori armaşului, cele ale lui Sava, ale agăi şi poate ale altora care le sunt pe urme.

- De altfel, după ce ne primejduim atâta, osârdia nu ne va fi de fel răsplătită, îi lămuri vistierului mai departe. Adevărul este că Vasile vodă nu ne este de nici un reazăm întru înscăunarea feciorului lui Mihnea vodă, căci doreşte coroana pentru sine! Ba dimpotrivă, amestecul său nu ne poate pricinui decât noi neajunsuri... Iar anevoințele nu ne lipsesc şi fără de asta; ori nu avem pricină să ne mai dorim şi altele pe deasupra!

Deşi nu era prea încredințat de temeinicia desluşirilor armaşului, Ghinea hotărî totuşi ca, până una-alta, să nu mai stăruie, dându-şi seama că oricum nu-l poate clinti din părerile sale. Dar gândul de a arunca lui Lupu unele vorbe aţâţătoare nu-l uită. După câteva zile tocmi un ospăț la care-i pofti pe cei mai de seamă dintre părtaşii întru uneltire, ca să le înfăţişeze chibzuielile sale. Dacă pe armaş nu-l putuse îndupleca, nădăjduia că va putea dobândi cel puțin încuviințarea celorlalți.

Deşi nu-şi făceau visuri cum că Lupu le-ar fi de vreun ajutor, în mare se învoiră cu părerea c-ar fi folositor să i se dea de ştire printr-o carte de gătirile unei răzvrătiri, în nădejdea că prin asemenea aţâţări legăturile dintre cei doi principi vor rămâne încordate. Iar când doi se ceartă, al treilea – adică ei, le tălmăcea vistierul zicala aşa cum o înțelegea el – nu poate decât să câştige! Când fu însă vorba de găsi mijlocul de a trimite răvaşul, se feriră cu toții să ia

Material cu drept de autor

asupră-şi o asemenea îndatorire. Deşi ridicat în slăvi pentru îndrăznețul său gând, Ghinea se văzu până la urmă lipsit de vreun ajutor adevărat. Mai târziu, față de feciorul său, nu se putu ține să nu-şi înfiereze părtaşii, care – cum zicea el – la plăcinte se reped cu grămada înainte, dând din coate ca să-şi facă loc în față. În schimb, la cea mai neînsemnată primejdie i-au întors spatele, lăsându-l singur. Totuşi era hotărât să le dovedească că este om dintr-o bucată, nu un fricos, asemeni lor. Însă în zilele ce urmară, simțindu-se părăsit de ortacii de urzeli, hotărârea începu să i se cam clatine. Dar după ce se grozăvise atâta, i se părea ruşinos să recunoască că i-ar fi mai plăcut să lase încercarea de izbelişte, aşa încât, pentru a-şi îndreptăți nelucrarea față de sine, dar mai ales față de fârtați, şi-o înfățişă drept o simplă amânare, în aşteptarea unei clipe prielnice.

Intre timp solii primiră deslușirile cerute. Lupu, care din pricina mustrărilor craiului nu mai dorea războiul, îi lăudă că nu s-au grăbit să-şi împlinească însărcinările aşa cum fuseseră orânduite şi-i rechemă. Fără a mai întârzia, aceştia cerură cancelariei o zapiscă de liberă trecere şi pe neaşteptate părăsiră Târgovişteа.

Armaşul, care se simțea atins de dojenile lui Ghinea, abia aştepta un prilej de a i-o plăti. Cum vistiernicul se mai şi lăudase că va făptui singur ceea ce ceilalți nici măcar împreună nu cutezau a face, dar în ciuda făgăduielilor cu care se grozăvise, în cele din urmă nu mişcase un deget, după plecarea străinilor socoti că i-a venit în sfârşit apa la moară şi de față cu ceilalți, în ograda palatului, îl întrebă cu necruțătoare batjocură:

- Ai dat solilor cartea cu care te tot făleai, sau plecară prea în pripă şi n-ai mai apucat?! (Aceştia întârziaseră însă în țară încă vreo săptămână după sfatul ce-l ținuseră uneltitorii pe marginea cărții de vestire a lui Lupu, încât zeflemeaua era vădită.)

Material cu drept de autor

- Coteicile tale prea îi păzeau! Dar de ajuns, tot va ajunge! făgădui el înciudat şi-i întoarse spatele, pufnind pe nas, în vreme ce armaşul, căruia îi tresălta sufletul, râdea înveselit în urmă-i.

În aceeaşi seară Ghinea se hotărî să alcătuiască în sfârşit nenorocitul răvaş, din pricina căruia începea să fie luat peste picior. Îl scrise în aşa fel încât să nu se poată desluşi din partea cui venea. Apoi îl încredinţă unui slujitor de taină – care-i era credincios trup şi suflet. Şiret şi îndemânatic, acesta îl făcu să ajungă la Curtea ieşeană, fără să se poată ghici nici cine îl trimisese şi nici cine îl purtase până în cetatea de scaun.

Vasile vodă, temându-se ca să nu i se întindă cumva o cursă, porni o seamă de cercetări spre a afla cine erau aceia ce se ascundeau în spatele hrisovului. Din păcate pentru el, nu izbândi însă să afle nimic mai mult decât ceea ce scriitorii spuneau ei înşişi despre sine, cum că ar fi boieri de din jos de Focşani, care nu doresc ca duhul răului să-şi întindă aripa pierzaniei asupra unui domn de acelaşi neam cu ei, pe care-l preţuiesc peste măsură.

Totuşi nu rămase nepăsător în faţa ştirii. Putea fi vorba de fapte pe deplin adevărate, dar în aceeaşi măsură putea să fie plăsmuirea cuiva care, din pizmă, voia să se răzbune pe unul dintre oblăduiţii săi. Chemă, spre a se sfătui cu ei, pe boierii care fuseseră în solie la Târgovişte, socotindu-i mai cunoscători în treburile munteneşti, mai ales că-i şi vorbiseră de o urzeală ce s-ar ţese împotriva lui Matei vodă. Aflând despre ce este vorba, foştii solitori fură cuprinşi de ciudă văzând că muntenii nu se învoiseră să lucreze prin mijlocirea lor, dar nu se sfiiseră să o facă peste capul lor, nesocotindu-i. Se simţeau înşelaţi, înjosiţi, luaţi pe sus, asemeni unor nimicuri. De aceea sâcâiala pe care o încercaseră atunci când armaşul nu voise a se întâlni cu ei deveni acum duşmănie încrâncenată. Drept care sfătuiră pe

Material cu drept de autor

voievod să nu dea prea mare însemnătate cărții. Muntenii erau nişte urzitori de spiță joasă, ce nu cunoşteau părere de rău sau mustrare de cuget, orice ar fi făcut, fiind în stare de josniciile cele mai nemernice. Adică erau nişte ființe prefăcute şi viclene, în care nu se putea avea nici cea mai mică încredere. Vorbeau de înălțătoare simțăminte româneşti, ce ar trece, în cuprinderea lor, de hotarele Ungrovlahiei, numai ca să-şi acopere ipocrizia şi plecarea de vânzători! De altfel şi pe ei încercaseră să-i ademenească a intra în urzelile lor, puse în slujba unui fugar de pripas, ce-şi găsise adăpost sub poala paşei de Dârstor. Ei visează să-i păcălească pe moldoveni, folosindu-le forța, spre aducerea în scaun a netrebnicului lor oblăduit. Acesta, după câte se părea, era fecior al acelui Radu Mihnea ce ținuse odinioară domnie nu numai în Ungrovlahia, ci şi în Moldova. Din această pricină poate fi primejdios şi pentru țara lor, căci nu puteai şti la ce să te aştepți din parte-i. La urma-urmei, nimic nu-l împiedica a năzui şi la scaunul din Iaşi, al cărui moştenitor se putea crede în aceeaşi măsură, în care socotea că are drept la acela de la Târgovişte. Ca să-l facă voievod pe ipochimen, aceşti pescuitori în ape tulburi ar dori să-l ațâțe pe măritul lor stăpân împotriva lui Matei vodă, pentru ca, în toiul luptelor, să-i hiclenească pe amândoi în folosul haimanalei oploşite la turci. Întrucât uneltitorii munteni îşi dăduseră seama că pe ei nu-i putuseră prosti, căci le ghiciseră jocul la două capete, nu îndrăzniseră să-i mai amăgească şi cu o închipuită uneltire la Iaşi. Văzând că nu e rost să-i mânuiască după pofta lor, în încercarea deznădăjduită de a întărâta cugetele, îşi închipuiseră că, vorbind nemijlocit Curții din Iaşi, josnicele lor viclenii nu vor ieşi la iveală, izbândind în înşelăciunea pusă la cale! Deci cartea era o amarnică făcătură, menită a-i ocoli pe ei, căci treaza lor luare aminte n-o putuseră în nici un chip dovedi.

Material cu drept de autor

Dacă e să li se ceară părerea, ei, solii, mărturisesc că se îndoiesc de adevărul celor însăilate în răvaş. Muntenii fac vorbire de uneltirile unor veliți moldoveni, care, chipurile, ar fi găsit reazăm la voievodul Matei şi la craiul Rákóczi, numai din dorința de a pricinui o tulburare în țară şi de a ațâța prin aceasta războiul ce-l socotesc trebuitor nevoilor lor. O dovadă că la mijloc nu e decât o viclenie iscusită e şi aceea că moşul Matei li s-a părut mult prea dărâmat şi împuținat la minte din pricina bătrâneții, ca să mai fie în stare a născoci asemenea plănuiri încâlcite. Foştii soli istorisiră plini de pohfală că în clipa în care, în plin divan, îi puseseră lui Matei vodă piciorul în prag, acesta doar că nu începuse a tremura de frică! Era atât de înspăimântat de năluca unui război, încât, ca să-l preîntâmpine, nici măcar nu îndrăznise să ceară socoteală pentru cele aflate din izvodul primit de la Buda. Ori dacă, pentru o firavă făgăduială de pace, era în stare să-şi calce vrednica în picioare, cum îşi putea închipui cineva că s-ar încumeta să-l supere pe măritul său megieş, trimițând o parte a oştiri în slujba celor ce-ar ținti a surpa cârmuirea din Moldova?! Chiar şi numai din aceste judecăți, de o limpezime de netăgăduit, a căror temeinicie sare în ochi, Măria Sa îşi putea da seama că răvaşul e o ticluială grosolană, care nu poate avea decât nişte țeluri înşelătoare. Apoi ce rost avea ascunderea numelui de către ce-l care scria izvodul, dacă spusele şi năzuințele sale ar fi fost cu adevărat curate?!

Vasile vodă se lăsă copleşit de patosul vorbitorilor şi de noianul de mărturii folosite spre deslușirea părerilor lor, încât aşează uricul deoparte, uitând în cele din urmă de el. Din nefericire cugetările şi povețele sfetnicilor se înrădăcinaseră atât de adânc în mintea domnului, încât nu va mai lua în seamă nici alte câteva ştiri răzlețe, dar întru totul întemeiate, care, în săptămânile ce urmară, îi vor ajunge la

Material cu drept de autor

ureche pe alte căi şi dinspre alte obraze şi deci nu puteau fi bănuite a fi în vreun fel legate de vicleniile unor urzitori munteni.

Ba într-o zi, veselindu-se de tainicele răvaşe de prevenire pe care le primise, Vasile vodă Lupu îi istorisi finului său iubit, vel logofătul Gheorghe Ştefan – deci taman aceluia care-i gătea surparea –, că îi sosise carte de la nişte boieri din Muntenia, care-i făceau cunoscut că în vecinătatea nemijlocită a scaunului său s-ar pune al cale o uneltire care, chipurile, i-ar primejdui viitorul. Logofătul, deşi râdea, prefăcându-se învoioşat de neroziile care puteau trece prin capul unor curteni neghiobi, simţea că-l trec sudorile.

- De bună seamă spusele boierilor ăstora sunt lipsite de orice noimă, cugetă cu voce tare, în vreme ce, în gând, se întreba cum ar putea pune mâna pe uricul de care i se vorbise.

Iscusit cum era, nu numai că reuşi să-şi ascundă neliniştea, dar avu chiar tăria să urmeze taifasul în tihnă, de parcă ar fi fost cu totul lipsit de griji, răstălmăcind înţelesurile înscrisului într-un chip atât de stâlcit încât, în alte împrejurări, spusele i-ar fi putut părea bătătoare la ochi:

- Nu cumva cartea ne vine, nu de la vrăjmaşii lui Matei, ci chiar de la Matei însuşi? zise el cu subînţeles.

- Crezi că e cu putinţă una ca asta?! Ce-ar fi putut ţinti prin asemenea încercare?! se întrebă Vasile Lupu neîncrezător, dar totdeodată surprins şi de întorsătura ciudată pe care o urma judecata sfetnicului său.

- Chiar sunt încredinţat de acest lucru! Oamenii noştri ne-au arătat că Matei nu se simte în stare să facă faţă unui război. Iar el se teme – în temeiul ştirilor dăruite lui din nefericire de paşa Budei – cum că noi ne-am oşti spre a da năvală asupră-i. Atunci, ca să iasă din impas, a socotit că, dacă nu ne poate opri cu spada, să ne stăvilească cu viclenia. Iar ca să nu ieşim cu război în afara hotarelor, trebuia să ni

Material cu drept de autor

se găsească de treabă înlăuntrul lor, făcându-ne să ne aşternem temeinic pe căutat. Iată deci rostul acestui izvod tainic, care nu ştim de la cine vine şi care-i sunt ţelurile. Ba mai mult, prin el Matei vodă avea parte de cel puţin două câştiguri. În primul rând dobândea ceva tihnită, făcându-te să te abaţi de la gândul războiului. Pe de altă parte te punea să alergi zadarnic după nişte năluciri, după nişte plăsmuiri ale închipuirii. Astfel, luând la cernut toţi curtenii, putea nădăjdui să faci o serie de preschimbări într-ale dregătoriilor, ceea ce, până la obişnuirea noilor sfetnici cu slujbele proaspăt dobândite, năştea o vremelnică slăbire a stăpânirii. Erau împrejurări care-i îngăduiau să scape de necazuri şi temeri, cel puţin pentru un răstimp. Deci, precum vezi, o carte de acest fel din parte-i îşi avea rostul!

- Ştii că ai dreptate?! se minună voievodul, mirându-se cum de nu i-a venit şi lui acest gând. De altfel se teme degeaba bătrânul! Paşa Budei ne-a dat peste cap plănuirile şi în acest an. Din păcate, iarăşi mă văd silit să renunţ la dorinţa noastră de a pune stăpânire pe scaunul Tării Româneşti, căci mai întâi trebuie să-l îmbunez pe craiul Rákóczi şi abia după aceea pot lua lucrurile de la capăt!

- Cred că ar fi nimerit ca Măria Ta să trimiţi o nouă solie şi la Târgovişte ca să-l liniştească pe Matei, căci, în temeiul bunelor legături dintre Muntenia şi Ardeal, împăcarea acestuia netezeşte şi calea neguţărilor cu luminatul crai. Ori, după cum spun solii noştri, bătrânul e cam slăbit de fire, încât se lasă foarte uşor păcălit şi mânuit.

- Povaţa ta nu e rea deloc! Îţi poruncesc de aceea să grijeşti neîntârziat de tocmirea unei deputăţii potrivite. Matei trebuie îmbrobodit în cea mai mare grabă, ca să joace cum îi vom cânta! hotărî Vasile vodă, fără să ştie că da oile în paza lupului.

Material cu drept de autor

Gheorghe Ştefan răsuflă uşurat. Nici nu-şi putea dori mai mult! Principele îi punea cu dărnicie la îndemână mijlocul ca pe de-o parte să-l poată înştiința pe Matei vodă asupra vânzării săvârşite de boierii munteni, iar pe de alta să se pună el însuşi, pe viitor, la adăpost de alte dezvăluiri nedorite...

Din fericire pentru liniştea şi mulțumirea sa sufletească, vistiernicul Ghinea Țucala nu va afla niciodată cât de zadarnic şi-a primejduit viața, trimițând cartea la Iaşi.

După ce tocmi solia către Matei vodă din oameni de încredere, temeinic şcoliți asupra jocului cu două fețe pe care urmau să-l împlinească, logofătul hotărî ca să se pornească el însuşi în solie la craiul Ardealului. Nu avea prea mare încredere în mijlocitori, oricât de îndemânatici ar fi fost aceştia. Împrejurările erau peste măsură de gingaşe şi îmbrățişau două laturi osebite. Pe de-o parte trebuia întărită credința craiului că uneltirea ce o punea la cale era temeinică, se bucura de reazăm în țară şi avea sorți de izbândă. Deci era vrednică de a fi luată în seamă. Pe de altă parte dorea să înfățişeze lui Rákóczi o învoială scrisă asupra înțelegerii încheiate, statornicind în chip desluşit îndatoririle pe care şi le lua fiecare parte. Ori o asemenea carte, care căzută în mâna unui vrăjmaş şi ajunsă sub privirea domnului l-ar fi dus drept la butucul gâdelui, nu o putea da în seama oricui, oricât de viclean şi de dibaci ar fi fost acesta. Atâta încredere nu putea avea în nimeni. Drept care hotărî să se aştearnă el însuşi la drum. În a-l îndupleca pe Vasile vodă Lupul să-şi dea încuviințarea, nu întâmpină nici un fel de anevoință. Domnul avea o nețărmurită încredere în finul său iubit!

Ajuns la Bălgrad, marele logofăt se înfățişă pe dată lui Rákóczi, lămurind însoțitorilor că, pornind de la bunele sale legături cu principele, pe care-l cunoştea din răstimpul musafirlâcului de dinainte, încearcă a dobândi o

Material cu drept de autor

scurtă întrevedere cu acesta, ocolind țepenele cerințe ale ighemoniconului de Curte, ca să le orânduiască grabnic o primire fastuoasă, în fața întregii curți a luminatei crăii. De bună seamă că nici pe departe nu era vorba de aşa ceva. De cum rămase singur cu principele, scoase din ascunzătoarea veşmintelor sale izvodul pe care-l ticluise de la Iaşi în numele său şi al pârcălabului de Soroca, serdarul Ştefan.

În hrisovul lor, cei doi îl rugau pe măritul principe să aibă milă de săraca țară vecină şi să ia de deasupra ei pe samavolnicul Vasile vodă, atât de greu de suferit din pricina nemăsuratei sale pohfale. Dacă luminatul crai se va învoi la aceasta, făgăduiau că atunci când vor porni oştile ardelene de ajutor „unul dintre noi vom merge cu oştile Mariei sale (ale craiului), iar celălalt dintre noi vom fi împotriva lui vodă, ca nice să poate strânge oşti, nice el să poată scăpa."

Spre a-i câştiga pe deplin pe ardeleni, alcătuitorii cărții se legau că vor reînturna principelui tot „ce va cheltui Măria Sa pentru acest lucru, la turci şi la tătari", cât şi cu plata oştirii trimise lor în ajutor. Iar la urmă, ca încununare a făgăduielilor lor, se jurau că atunci când Gheorghe Ştefan va ajunge domn „vom nevoi cu toată puterea noastră ca să meargă în mâinile Măriei Sale" uriaşa avuție a lui Lupu, căreia îi mersese vestea, întrecând orice închipuire.[85]

De bună seamă ademenelile ce i se vânturau pe sub nas erau mult prea ispititoare ca Rákóczi să le poată lăsa să-i scape printre degete. Drept care cei doi făcură legământ, iar a doua zi, chipurile, ca urmare a mijlocirii logofătului, solia fu primită cu tot fastul de către crai în fața tuturor curtenilor săi adunați în consiliul princiar, Rákóczi făcându-le tuturor cunoscută plecarea sa pentru împăcarea cu înalt prea luminatul voievod al Moldovei, prietenul său neprețuit. Făgădui că va uita cu totul acea carte nenorocită trimisă de

---

[85] Pasajele provin dintr-un document autentic de epocă, care ni s-a păstrat.

Material cu drept de autor

vecinul său paşei de la Buda şi va ierta orice greşeală acestuia, de va dovedi şi pe mai departe aceeaşi frăţietate, arătată lui în ultima vreme. Nici unul dintre mădularii soliei, care erau pe deplin credincioşi lui Vasile vodă, nu bănui că în spatele vorbelor sforăitoare se ascundea cu totul altceva.

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul VII

Deşi miezul iernii trecuse binişor, semnele de împrimăvărare întârziau să se arate. Fuseseră clipe când s-ar fi putut crede că iarna e pe cale de a se sfârşi, pe la câmpie şi pe alocuri prin dealurile mai joase zăpada prinzând chiar a se topi, când deodată vremuielile se înturnară, ninsorile şi gerul dezlănțuindu-se iarăşi cu deosebită pornire. Din nou ținuturile dinspre miazănoapte avuseseră cel mai mult de suferit de pe urma acestor neaşteptate schimbări. Văile din munți se înfundară din nou, şleahurile din acele părți deveniseră de nefolosit, firul lor nemaiputând fi decât foarte greu de ghicit pe sub troienele groase de nea, iar pasurile dinspre Ardeal păreau de netrecut. Dar, cu toate opreliştile, puhoiul schimbului de solitori dintre Curtea târgovişteană şi cea ardeleană nu scăzu, ci dimpotrivă! Acest du-te-vino vădea o înfrigurare plină de nelinişti şi temeri, deloc bine prevestitoare.

În fruntea celor care țineau piept nămeților, purtând cu sine cărțile tainice ale celor doi principi, se găsea – şi în aceste luni – acelaşi Badea Bălăceanu, oblăduitul

Material cu drept de autor

marelui postelnic, de puțină vreme aridicat la rangul de al doilea postelnic, spre ciuda slujbaşilor mai vechi de la postelnicie. Flăcăul îşi da prea bine seama ce datora lui Constantin Cantacuzino, de aceea era îngrijat să nu dezmintă încrederea pe care acesta i-o arătase. Din această pricină, atunci când marele postelnic îl înştiință că trebuie să treacă din nou piscurile dinspre Ardeal, cu toată înzăpezirea şi cu toată vremea neprielnică, nu crâcni. Ceru numai să i se desluşească până în cele mai ascunse mărunțişuri ce avea de făcut. Dârzenia şi lipsa lui de şovăială plăcură peste măsură atât postelnicului, cât şi lui Matei Basarab. Scrâşnind din dinți, dar fără a pregeta o clipă, noul vtori postelnic grăbi spre trecătorile înzăpezite ale munților, înfruntând cu destoinicie viscolul, gerul, întunericul şi sălbăticiunile.

Ajuns la Bălgrad, avu neplăcerea de a afla că Gheorghe Rákóczi al II-lea se găseşte în drum către Iernut, spre a se duce în ospeție la mama sa, principesa Suzana Lorantffy. Oftând cu obidă, Bălăceanu încălecă din nou şi se aşternu la drum, călătoria – cu toată sârguința sa osebită – prelungindu-se încă o zi. Plecase singur din Muntenia, în ciuda tuturor primejdiilor ce-i puteau amenința umbletul, căci socotise că, dacă-şi lua drept însoțitori nişte slugi, acestea l-ar fi putut încetini. Era un călăreț nemaivăzut, atât de grozav că nu-i puteai găsi pereche. De altfel mai târziu, peste câțiva ani, datorită iuțimii sale, nemaiîntâlnită în vremile de atunci, va primi porecla de „Uşurelu", nume cu care a şi intrat în cronicile țării.

În sfârşit, după multă osteneală, din albul moale şi nemărginit al zării, reunire a veşmântului de nea cu aburelile văzduhului, se ivi umbra greoaie dar falnică a castelului princiar. Era o zidire mai veche, dar reînnoită cu totul în vremile din urmă – preschimbările fiind înfăptuite de un vestit meşter cu înaltă învățătură, talian de prin Veneția după neam. Înfățişarea ducea cu gândul la ctitoriile cumpătate ale

Material cu drept de autor

aşa-zisei „renaşteri" din ţara de baştină a ziditorului, dar închipuită cu mai multă înfrânare. Zgârcenia cu care fuseseră împodobit palatul pe dinafară era poruncită de principesă, care plăsmuise înfăţişarea şezământului după propria ei fire: aspră, rece, lipsită de avânturi necumpătate şi fără plecare către zorzoane de prisos, urmând cu neînduplecare şi fără cea mai mică abatere tocmelile rânduielilor credinţei calvineşti. Numai la chenarele de piatră făţuită de la uşi şi de la ferestre, singurele podoabe ale pereţilor, se arătase întrucâtva mai îngăduitoare faţă de meşter, dar şi ele păstrau o înfăţişare simplă şi cumpănită. Zidurile dinafară erau groase şi lipsite aproape de ferestre, de uşi sau de scări, de la această rânduială abătându-se întrucâtva numai faţa dinspre miazăzi, unde principesa se arătase mai înţelegătoare în privinţa îngrădirilor. Totuşi măreţul castel, în ciuda acestor restrângeri, nu era lipsit de frumuseţe datorită cumpănirii desăvârşite cu care fuseseră aşezate şi potrivite puţinele podoabe de zidărie îngăduite, cât şi a fericitei împletiri dintre înălţimea şi lăţimea pereţilor care puteau fi cuprinşi dintr-o privire.

Solitorul muntean avu parte şi aici o amarnică dezamăgire. Gheorghe Rákóczi, urmând un drum ocolit, nu sosise încă. Venirea sa era în afară de orice îndoială, dar clipa când urma să sosească nu se putea şti. Se socotea însă că aceasta nu putea fi prea îndepărtată. Întrucât Matei vodă îi poruncise să înfăţişeze craiului cartea sa în cea mai mare grabă, fără să-şi piardă timpul în lungi aşteptări prin făloasele castele princiare, ori prin sclipitoarele odăi de primire ale înalţilor demnitari ardeleni, Badea era ispitit să plece spre Cluj, să-i iasă întru întâmpinare. Trebui însă să se lase păgubaş din două pricini. Pe de-o parte îi era teamă că s-ar putea ca nici de astă dată să nu-l întâlnească, căci nu ştia sigur calea pe care o va urma principele; deci acesta putea veni prin alt loc decât socotise el. Ar fi fost astfel silit

Material cu drept de autor

ca, în cele din urmă, să se reîntoarne fără izbândă tot la Iernut, pierzând însă şi mai multă vreme decât dacă rămânea răbdător pe loc. Iar, pe de altă parte, nu putu pleca pentru că Suzana Lorentffy nu i-o îngăduia, porunca ei asupra acestui lucru fiind răspicată, încât nu lăsa loc de împotrivire. De altfel această din urmă împrejurare fu hotărâtoare pentru a-l face să se răzgândească.

Dar amestecul mamei craiului nu se opri aici. Fire poruncitoare, care nu îngăduia crâcnire, obişnuită a fi ascultată orbeşte, îi ceru solului să se arate în faţă-i şi era vădit că se aştepta ca acesta să-şi înfăţişeze până în mărunţiş însărcinările primite la Târgovişte, aşa cum ar fi făcut-o în faţa fiului ei. În puţinul timp pe care-l petrecuse la castel, Bălăceanu îşi dăduse uşor seama de trecerea osebită de care se bucura principesa în treburile cârmuirii. Ca soaţă a răposatului crai şi mamă a principelui de acum, cât şi ca scoborâtoare a neamului domnitor al Bathoreştilor – fiind pe deasupra şi una din cele mai bogate femei din ţară –, bătrâna îşi nevoise feciorul – fără ca faptul să se bucure de vreo întărire legiuită – să o îngăduie alături de sine la împlinirea treburilor stăpânirii. Astfel din iatacul de la Iernut porneau porunci la fel de straşnice ca şi cele ale voievodului recunoscut şi se primeau, cu aceeaşi stăruinţă ca şi la marea cancelarie de la Bălgrad, cărţi legate de treburile crăiei. De altfel feciorul nu uita ca el însuşi să-i vestească din răstimp în răstimp noutăţile ce se mai iveau într-ale cârmuirii. Şi nu rareori, cu asemenea prilejuri, în treburile mai gingaşe, îi cerea chiar povaţa. Din această pricină, pe la castel se perindau, într-un nesfârşit du-te-vino, o mulţime de înalţi sfetnici princiari, care aşteptau cu nespusă supunere îndrumările şi deslușirile bătrânei doamne. Aceştia erau obişnuiţi, ca şi cum ar fi fost vorba de un lucru cât se poate de firesc, să dea lămuriri migăloase făloasei principese, de parcă s-ar aflat în faţa scaunului de domnie.

Material cu drept de autor

Bălăceanu, care înțelesese că nu se poate abate de la aceste obiceiuri, se supuse, dar numai atât cât să nu poată fi învinuit de neascultare, fără gând de a merge până la capăt cu mărturisirile. Era hotărât să istorisească numai lucrurile lipsite de însemnătate, dar în așa fel încât s-o încânte pe ascultătoare, iar spusele să-i pară lipsite de ascunzișuri și peste măsură de binevoitoare. În temeiul acestei socotințe, înfățișă alesei doamne urările de bine ale voievodului său, cât și darurile care-i fuseseră încredințate de acesta spre a fi așternute în la picioarele scaunului crăiei ardelene. Apoi îndrugă lucruri fără de însemnătate, dar lămuririle asupra adevăratelor sale însărcinări le ocoli cu dibăcie. Astfel, trecând sub tăcere știrile cele mai de seamă, se răzbuna într-un fel pe principesă, care-i devenise nesuferită prin firea poruncitoare și mai ales în urma neîngăduinței de a părăsi castelul, spre a ieși în întâmpinarea craiului, deși el ardea de nerăbdare ca să-și împlinească îndatoririle, încât să se poată reînturna grabnic acasă, unde era așteptat cu înfrigurare. Se temea că o întârziere, chiar și nu prea îndelungată, în împrejurările încordării ce domnea la Târgoviște – unde se vorbea de putința unui război cu Moldova –, ar fi putut să-i știrbească faima iuțelii și iscusinței cu care-și împlinea însărcinările și ar fi putut astfel să-i stăvilească înălțarea abia începută. Dar fereala sa nu era lipsită și de un alt temei. Știrile ce le purta erau peste măsură de tainice și – după porunca primită – chiar principelui nu-i puteau fi deslușite decât între patru ochi. Ori nu putea ști câtă încredere putea avea în suita bătrânei doamne. Erau deci destule pricini ca să treacă sub tăcere grosul celora pe care le avea de istorisit!

Doamna era mult prea cunoscătoare într-ale oamenilor și mult prea ageră la minte ca sa nu ghicească dintru început împotrivirea, oricât era ea de ascunsă. Simți ocara și se mânie. Cel mai aprig o atingea împrejurarea că înfruntarea venea din partea unui om de rang mărunt, dator

Material cu drept de autor

de oarbă ascultare, care n-avea dreptul, față cu ea, la dovezi de vrednicie sau de a avea păreri în vreo privință! Își stăpâni însă orice răbufnire, chipul ei rămânând netulburat, de parcă n-ar fi priceput nimic. Dar în sinea ei era hotărâtă să nu piardă prilejul de a da o usturătoare învățătură de minte prea îndrăznețului flăcău. Ar fi putut să-i poruncească să spună totul până la capăt, dar se temu că poate solul primise poruncă straşnică de a înfățişa ştirile numai craiului şi nimănui altcuiva şi atunci, acesta, ca un tânt ce părea a fi, nedându-i ascultare, ar fi făcut ocara mai vădită şi mai ruşinătoare. Fără voie îşi zugrăvi pe chip un zâmbet, în tinerețe atât de cuceritor, că nu i se putuse sta împotrivă, prin mijlocirea căruia, odinioară, izbândise să se facă mai lesne ascultată decât slujindu-se de încruntarea frunții, ori de ridicarea vocii. Dar îşi dădu pe dată seama că lucrul era cu desăvârşire nepotrivit. În primul rând vârsta ştersese puterea cuceritoare a surâsului ei şăgalnic, iar pe de altă parte nu se cuvenea ca ea, prima doamnă a Ardealului, să dea semne că ar fi plecată să cucerească un băietan care, la curtea ei, nu putea dobândi decât un stat de slugă, deşi în sinea ei recunoştea că fecioraşul înalt, zvelt şi frumuşel, arăta peste măsură de ademenitor!

Bălăceanu, deşi nu-i ghicise gândurile, preîntâmpină fără voie primejdia ce-l amenința. Era dăruit cu un simț cu totul aparte în a dibui împrejurările ce-i puteau fi prielnice, iar acum îşi dădea prea bine seama că, deşi nu o putea suferi pe principesă, nu trebuia să-i piardă bunăvoința. Ştia că, numai păstrându-şi trecerea pe lângă cei mai presus de el, va putea urca pe mai departe scara rangurilor! Dezghețat cum era, se grăbi să-şi cumpănească nesupunerea prin linguşeli atât de dezmierdătoare, încât doamna sfârşi prin a se lăsa cucerită şi înveselită de acest tânăr ales şi plăcut, uitând de învățătura de minte pe care la început voise să i-o dea. De altfel o vorbă aruncată de acesta, parcă din

Material cu drept de autor

întâmplare, o făcu să înțeleagă că poate avea pricină să-i ierte ocolişurile, şovăielile şi poate chiar unele minciuni pe care i le înşiruise. Flăcăul îi lăudase, e drept, suita, despre care spuse că e peste măsură de strălucită, de numeroasă şi de aleasă, dar printre cuvintele de slăvire, ai fi zis că la nimereală şi parcă în glumă, strecurase întrebarea: „oare câte urechi scormonitoare ascunde?" Era desigur un semn că cerea să-i fie înlesnită o întrevedere tainică, numai între patru ochi, fără martori ce-ar putea duce vorba. Deci, îşi zicea principesa, tâlcuise bine temerile străinului față de iscoade. Totuşi i se părea necuviincios să-l poftească pe frumuşelul tânăr într-o odaie învecinată, în care să se afle numai ei doi. De bună seamă bârfele n-ar fi iertat-o, aşa că-şi zise să aibă răbdare, căci oricum va afla toate tainele de la fiul ei, fără să fie nevoie să se prihănească, dând apă la moară gurilor rele care nu lipseau din suita ei şi care abia aşteptau un prilej ca să-şi verse veninul.

Craiul îşi făcu apariția abia după câteva zile. Sosirea sa pricinui mare frământare. Numeroasa strajă a principesei se înşirui întru întâmpinare în fața măreței zidiri, cât şi în curtea lăuntrică. Toți sfetnicii şi toate slugile ieşiseră în ogradă ca să ia parte la fericita împrejurare. Se buluceau, se îmbrânceau, se ridicau pe vârfuri ca să-l vadă pe stăpân.

Bălăceanu, luat de valul mişunelii înfrigurate a celorlalți, ieşise la rându-i din odaia care-i fusese orânduită la catul de jos al palatului şi îl zări pe Rákóczi în curtea lăuntrică a castelului, în mijlocul alaiului său. Voievodul ardelean era un flăcău trupeş, înveşmântat cumpătat, fără zorzoane, dar cu gust, după aspra rânduială a credinței calvineşti, în care fusese crescut. Pălăria sa papistăşească, împodobită cu un surguci de pene scumpe, arcuite măiestrit pe deasupra acoperământului, îi arăta locul în mulțimea de capete descoperite, ce se frământa în juru-i. De la depărtare,

Material cu drept de autor

privit dintr-o parte, chipul său părea plăcut la înfățișare, trădând multă hotărâre şi o voință de neclintit. Iar mustăcioara neagră îi făcea mai vădită bărbăția. De aproape însă se putea vedea că pielea obrazului mai păstra urmele vărsatului de care fusese atins cu un an în urmă. Nehotărâtul său frate Sigismund le adusese molima în casă. Gurile rele istoriseau că se molipsise în împrejurări nu tocmai curate şi de laudă. Se zicea că, îmbiat de păcătoase pofte trupeşti, ieşise în ascuns din palat spre a da o raită prin lumea nu prea aleasă a mahalalelor din Făgăraş şi aceasta tocmai în clipa în care, după ce rupsese logodna cu fata voievodului Moldovei, Vasile Lupu, dădea greş, prin moartea alesei, şi abia făptuita sa însoțire cu o contesă palatină, Henrica, fiica regelui Frederic al Boemiei. În numai câteva zile beteşugul ajunse să-i atingă pe toți ai săi, darul adus de năbădăiosul flăcău secerându-i pe rând, fără a ierta pe cineva. Zăceau care pe unde apuca.

Până la urmă, nu prin rugăciunile şi descântecele unui vraci de curte, ci datorită leacurilor băbeşti ale unui fizic talian, craiul, dimpreună cu soața şi cu pruncul lor, izbândiră să scape. Principele însă rămase cu fața încărcată de ciupituri, de parcă l-ar fi pigulit vrăbiile. Pentru Sigismund lucrurile sfârşiră şi mai rău. El plăti cu viața uşurința de care dăduse dovadă.

Cu pieptul umflat, sigur de sine şi îngâmfat, voievodul urcă sprințar scara care ducea la iatacurile princiare, aflate în catul de sus. Tânărul crai părea peste măsură de fudul şi foarte simțitor la linguşeli. Era atât de încredințat de însemnătatea sa şi a cugetărilor sale, încât dorea să vadă oglindită în purtarea slugarnică a tuturor celora care-l înconjurau prețuirea ce socotea că i se cuvenea. A-i lăuda înaltele-i însuşiri i se părea o simplă recunoaştere a unui adevăr aflat în afară de orice îndoială şi nu o prefăcută dorință de a-i câştiga bunăvoința, nu o încercare

Material cu drept de autor

de a fi curtenitor, nu o dovadă de linguşeală. Nici prin gând nu-i trecea că vorbele de preamărire ar întrece măsura, ori că cineva le-ar spune din ploconeală, din fățărnicie, sau spre a-i câştiga mărinimia şi nu pentru că ar fi fost pe deplin încredințat de adevărul lor. Bârfitorii şopteau în taină că în ultima vreme ar fi căzut în patima beției şi că ar încinge nişte chefuri între bărbați până ce cădea pe sub masă, fără să mai ştie de sine. Solul muntean culesese numeroase ştiri asupra firii, obiceiurilor, însuşirilor alese, dar şi a năravurilor sale şi în temeiul lor, cât şi a celor zărite nemijlocit de el, încerca a închipui căile şi mijloacele în temeiul cărora, fiind pe placul craiului, să izbândească a-i câştiga bunăvoința.

De altfel Bălăceanu fu primit în aceeaşi seară, de față aflându-se, în afară de Gheorghe Rákóczi al II-lea şi mama acestuia, şi groful Ioan Kemény, căpetenia cea mare a oştirii ardelene şi cel mai ascultat sfătuitor al principelui. Ştirile aduse şi neguțările care urmară, făcând trebuitoare luarea unor hotărâri de mare însemnătate – deci un timp mai îndelungat de chibzuință –, prelungiră tocmelile până în ziua următoare. Solul îşi începu cuvântul prin a-i înştiința pe cei aflați de față că Matei vodă se învoieşte să stea reazăm pentru logofătul Gheorghe Ştefan în încercarea acestuia de a-l înlătura din scaun pe Vasile Lupu, dar numai dacă craiul va chezăşui că Ardealul nu va rămâne de-o parte. Fără să şovăie, Rákóczi dădu pe dată întărirea cerută, ba adăugă şi deslușirea că gătirile ce le face sunt atât de înaintate, încât, chiar de-ar voi, n-ar mai putea da înapoi.

- Stăpânul meu ar dori să ştie cât temei se poate pune pe făgăduielile logofătului moldovean, stărui Bălăceanu. Prevederea îl îndeamnă să privească cu oarece neîncredere izvodirile boierului acestuia, tocmai pentru că sunt prea ispititoare. Să nu fie cumva vreo nadă la mijloc! Vecinul nostru, cât şi al luminăției tale, caută cam de multă

Material cu drept de autor

vreme să afle un prilej de răfuială şi cine ştie dacă vel logofătul Ştefan nu este cumva momeala cu care voieşte să ne ademenească pe noi, cât şi pe voi, spre a ne găsi pricină de gâlceavă. Preamărite, poate însuşi arbănaşul voieşte să năvălim în Moldova, pentru a avea temei de a ne răspunde cu toată oastea sa! Putem cădea într-o cursă gătită din vreme, cu mare iscusință şi nespusă viclenie!

- Asupra acestui lucru domnul tău să nu-şi facă griji. Şi noi am avut unele temeri şi am trimis, spre cercetare, iscoade la Iaşi, chipurile, spre a dărui din partea soației mele flori jupânesei Safta – nevasta vel logofătului –, cât şi doamnei Ecaterina. Răspunsurile primite m-au liniştit întru totul. Gheorghe Ştefan e plin de ură împotriva stăpânului său, care-i este naş, întrucât acesta s-ar fi atins de cinstea casei sale, batjocorindu-i nevasta. De, încurcăturile obişnuite între naş şi fină. Cum la Curte s-au aridicat deja o seamă de vrăjmaşi de-ai voievodului, logofătul ar vrea să-i înfrățească, ca să se slujească de ei spre a se răzbuna. Cu migală a adunat în jurul său câțiva dintr-aceştia, toți boieri de mare încredere, care vor fi reazămul său dinlăuntru. De altfel, spre a preîntâmpina izvodirea vreunei întorsături supărătoare, în ajun vom trimite cu daruri în Moldova pe căpitanul nostru Ioan Boroş, astfel încât, chiar din nemijlocita vecinătate a scaunului domnesc, acesta să privegheze mersul trebilor noastre. Iar de s-ar ivi vreo primejdie o să ne înştiințeze din vreme. Ştim deci – şi vom şti şi de acum încolo – orice mişcare care se petrece în cetatea de scaun de dincolo, drept care Matei vodă nu are nici un temei de nelinişte. De altfel sfetnicii noştri au înjghebat până în mărunțiş plănuirile năvalei ce avem a o face. Oştirile noastre vor trece hotarul pe la Oituz. O vor face în ajunul Paştelui, când lumea, lipsită de alte griji, e prinsă cu gătirile de sărbători, iar divaniții şi lefegii vecinului nostru vor fi sloboziți pe la casele lor – cum se

Material cu drept de autor

obişnuieşte la astfel de prilejuri –, ca să se bucure şi ei de preafericitul praznic al învierii. Dar rostul căpitanului Boroş nu este numai acela de a iscodi cele ce se petrec la Iaşi. Îndatoririle sale sunt mult mai multe. El va trebui să adoarmă orice temeri şi bănuieli lui Lupu, iar, pe de altă parte, mai are menirea de a-l face să zăbovească în cetatea sa de scaun până în ajunul sosirii noastre, ca să nu ne poată scăpa din mână. Pentru a izbândi, trebuie să-l luăm pe negândite, tocmai în clipa când se va aştepta mai puțin ca să se petreacă ceva vătămător pentru el! Deci poți face cunoscut voievodului vostru, spre a-i risipi şi ultimele îndoieli, că pentru a fi siguri de biruință, am încredințat cârmuirea întregii lucrări marelui nostru căpitan, cinstitul domn Kemény, aici de față, lămuri mai departe Gheorghe Rákóczi, întorcându-se către cel de care făcea vorbire, spre a-i cere din ochi încuviințarea. Deci, repet, totul este hotărât şi desluşit până în cele mai lăturalnice mărunțişuri! Am rânduit până şi clipa anume la care ne vom pune în mişcare. Noi înşine, spre a fi mai aproape de locul întâmplărilor, ne vom muta şezământul la cetatea Feldioarei, aflată pe aproape de hotarul nostru de răsărit. De acolo vom priveghea totul şi vom putea intra de îndată în joc, dacă s-ar ivi vreunele piedici. În această împrejurare avem a-l ruga pe Matei vodă ca – la clipa asupra căreia ne-am înțeles – să îndrepte împotriva Moldovei numărul de oşteni după învoielile făcute deja.

Îndrumările şi încredințările lui Rákóczi – şi îndemnurile făcute în temeiul lor de acesta – i se părură lui Bălăceanu ca fiind rostite nu în chip de rugă sau de sfat, cum s-ar fi cuvenit, ci mai degrabă ca nişte porunci de la care nu era îngăduită vreo abatere. Ori aceasta era o ocară adusă domnului său, căci acestuia nu i se lăsa nici un fel de slobozenie de a lua hotărâri după voia sa, craiul purtându-se cu el de parcă ar fi fost o simplă slugă datoare de oarbă

Material cu drept de autor

ascultare. Dar dincolo de batjocură, purtarea craiului siluia pe deasupra şi adevărul. Dintru început Matei vodă avusese rosturi mult mai însemnate în aceste uneltiri decât lăsa, din trufie, Rákóczi să se întrevadă. Totuşi craiul îl privea pe domnul muntean cu nespusă făloşenie, asemeni Ziditorului lumii, care, din înălțimea scaunului său de domnie, se uită cu mare îngăduință şi milă la micile sale plăsmuiri pământeşti. Deşi zădărât de această înfumurare ocrotitoare, Bălăceanu îşi înăbuşi orice semn de nemulțumire ce i s-ar fi putut citi pe chip, căci, prin măruntul său stat, cât şi prin însuşirea sa de simplu solitor, socotea că nu e în drept să judece spusele principelui, ori să-şi îngăduie a avea vreo părere osebită a lui şi încă una care ar putea ştirbi buna înțelegere dintre cei doi cârmuitori.

- De altfel vei primi de la cancelarie cărțile de trebuință, care să întărească făgăduielile noastre. De bună seamă în aceste cărți se vor arăta numai cele care se pot scrie fără primejdie, celelalte le vei duce domnului tău prin viu grai.

Socotind că prin aceasta i se anunță sfârşitul întrevederii, Bălăceanu se înclină cu gând ca să se retragă. Când era pe cale de a porni spre uşă Ioan Kemény îl opri:

- Ar mai fi o trebuşoară, ceva mai gingaşă, pe care ar trebui să o vesteşti Măriei Sale, luminatului voievod Matei Basarab, rosti înaltul dregător, cu vădită prețuire față de domnul muntean.

Din ochi făcu semn principelui, poftindu-l de a lămuri dânsul despre ce este vorba.

- Nu dorim să ne vârî în tocmelile lăuntrice ale țării voastre, totuşi socotim de a noastră datorie de prieten să-l prevenim asupra unor primejdii care-l amenință. Spusele noastre să le ia numai ca semn al iubirii noastre frățeşti şi nu ca pe un amestec acolo unde nu ne fierbe oala. După câte ne-a înştiințat chiar logofătul Ştefan, unii boieri

Material cu drept de autor

de-ai dumneavoastră au început să calce alăturea de calea cea dreaptă a credinței. O scrisoare a vânzătorilor a fost trimisă lui Lupu, care a arătat-o logofătului său, care, la rândul său, ne-a făcut-o cunoscută şi nouă. Ori ar fi nespus de trist ca să fim martori şi la voi, la necazuri de felul celora ce se petrec acum în Moldova. Înştiinţează-ţi deci neîntârziat Domnul, ca să făptuiască cele de cuviinţă, căci şi la temelia scaunului său se află unii care, asemenea logofătului moldovean, îl sapă în ascuns, doar că o fac în folosul lui Lupu.

După două zile de întrevederi tainice, Bălăceanu părăsi castelul de la Iernut. Purtând asupra sa prețioasele cărți princiare, solitorul muntean înfruntă din nou frigul şi nămeții. Din prevedere, răvaşele primejdioase le ascunse în căptuşeala şeii, păstrând pentru acoperire, în buzunarul de la piept doar un izvod nevinovat, cu urări de sănătate şi făgăduieli călduroase de prietenie. Pentru a ascunde mai bine adevăratele temeiuri ale îndatoririlor sale şi pentru a sădi credința că se află în slujba deplină a vel spătarului Diicu Buicescu şi nu aceea a voievodului, făcu un ocol pentru a lua o carte şi de la Preda Buicescu pentru tatăl său. Acesta, însoțindu-se cu un an în urmă cu o anume Ana Szalanczy, se mutase cu totul în Ardeal.

Socotindu-se astfel pus la adăpost de bănuieli, se îndreptă spre Braşov. Singurul popas mai însemnat îl făcu la Sighişoara unde fu primit de preaînvățatul notar al oraşului, Georg Kraus pe nume, care, arătând deplină prețuire zapiştei princiare de liberă trecere, îl găzdui cu multă bunăvoință într-o casă din ograda căreia putea zări biserica săsească din vârful măgurii pe care se înălța cetatea.

Aici fu martorul unui ciudate întâmplări ce frământă tăriile, pe care, nici unul din cei care-o trăiseră, nu şi-o putu desluşi. Era ziua, către amiază. Toată dimineața fusese o ceață groasă de nu puteai vedea la doi paşi în jur,

Material cu drept de autor

împrejurare care-l silise pe tânărul vtori postelnic, ca, în ciuda grabei, să amâne câteva ceasuri plecarea. Cu încetul negura se subție, luând chipul unei gingașe fumegări ce se înălța parcă în chipul unei înfrigurate răsuflări a zidurilor şi a țărânei. Cetatea amintea parcă de stâncile aburinde ale strămoşeştilor vremi ale începuturilor zidirii celor văzute. Ziua se lumina tot mai mult, iar dincolo de vălul pâclei, parcă lipsite de ființă, prinse a se simți lucirea soarelui. Bălăceanu, în mijlocul ogrăzii, tocmai îşi gătea trăpaşul ca să-şi urmeze drumul, înciudat că fusese silit să piardă atâta amar de vreme. Deodată chipul de jăratic al astrului zilei răzbătu prin răsuflarea aburindă a cetății.

Dar nu mică fu uimirea târgoveților, când văzură înmulțindu-se pe cer talgerul său auriu şi surâzător. De necrezut, dar adevărat: unul lângă altul se zăreau nu mai puțin de trei sori! Cuprinşi de spaimă oamenii se revărsară pe ulițele înguste şi prost pietruite, privind cu sufletul la gură uimitoarea privelişte. Negustătorii, mai stăpâniți şi mai cumpătați, găsiră tăria sufletească trebuitoare ca să nu se piardă cu firea. Prima urmare a acestei împrejurări fu aceea că îşi zăvorâră dughenele, pentru a preîntâmpina înfăptuirea relelor prevestiri care era de crezut că se vor petrece. În prima clipă spaima îi făcu pe târgoveți să încremenească de frică, împiedicând dezlănțuirea unei tulburări de nestăpânit. Cetatea amuțise. În tăcerea grea care se lăsase asupra dealului Sighişoarei, se auzeau parcă bătăile inimilor speriate, ca zvâcnirea încordată a unui singure ființe încrâncenate. Cu ochii măriți, cu capul dat pe spate, cu gura întredeschisă, urmăreau, prin pâcla groasă şi parcă fără adâncime, chipurile cereşti care le tulburau tihnita viețuire, cu semne rău prevestitoare, care-i răscoleau până în străfunduri. Cu cât vedenia era mai năucitoare şi mai greu de înțeles, cu atât părea mai groaznică şi mai amenințătoare. Chipurile înmulțite ale soarelui se rostogoliră încet, abia

Material cu drept de autor

simțit, unele spre altele, până ce se topiră intr-un singur trup cu față de jăratec încins. Odată cu topirea ultimilor fire ale fumegărilor ieşite din suflarea tinei, pe boltă rămase agățat singuratec şi tânjitor un chip rotund, mic, palid, zgribulit şi neputincios în fața aprigei înfruntări a iernii.

În clipa stingerii ciudatului semn ceresc, lumea, răvăşită de spaimă, se trezi ca dintr-un coşmar şi se dezlănțui într-o mişuneală peste măsură de învălmăşită. Țipete, vaiete şi chemări, parcă atinse de sminteală, răbufniră dintr-o dată din curți, din case, ori de pe ulițe. Mult cinstiții târgoveți ai prea cunoscutei urbe, săltându-şi rotunjoarele lor pântece de negustori aşezați, alergau care încotro, fără țintă, fără că gândească la ceea ce fac, la îndemnul oarbei dorințe de a scăpa din ghearele nemăsuratei nenorociri care-i păştea. În vreme ce unii căutau adăpost în tainițele beciurilor, ale căror ziduri trainice şi reci trăgeau nădejde că-i pot apară de rele, alții, încredințați că primejdia îi amenință numai în locul unde fuseseră preveniți asupra ei prin dumnezeiescul semn, coborau costişa cetății în fugă, cu bocceluțele în spinare, năzuind să-şi afle mântuirea pe meleaguri străine.

După obştească clipă de buimăceală şi după spaima năucitoare care îi urmă, o parte a cârmuirii cetății se trezi şi ea din încremenirea ce-o lovise. Târgoveții, în superstițioasa şi creştineasca lor teamă de a fi osândiți pentru păcatele care le făptuiseră, puteau, sub stăpânirea spaimei, să făptuiască lucruri necugetate. Se putea întâmpla ca unii să-şi facă seama de speriați ce erau, iar alții să se băjenească, pustiindu-se în lume. Şi nu lipseau nici aceia care, slujindu-se de tulburarea obştii, se puteau deda la omoruri, la jafuri, pârjoluri ori spargeri. Toate nesăbuințele acestea trebuiau însă zăgăzuite. Drept care porțile cetății fură zăvorâte. Călătorul muntean fu sfătuit ca, până una-alta, să nu purceadă la drum, ci să aştepte liniştirea cugetelor şi

Material cu drept de autor

tălmăcirea pe înțelesul minții omeneşti a arătărilor de dincolo de fire.

Cârmuitorii cetății, în măsura în care avuseseră tăria sufletească de a nu se ascunde înfricoşați dimpreună cu toți poporenii, se întruniră la sfat în biserica săsească din partea de sus a cetății, cea zisă „din Deal". De față se aflau primarele, notarul, pârgarii, pastorul şi prezbiterii. Sporovăiau în taină, cu uşile zăvorâte. Faptul, în loc să preîntâmpine spaima, liniştindu-i pe cei de afară – aşa cum socotiseră cei întruniți în sfântul locaş –, spori zbuciumul şi temerile, purtarea lor, cu totul ieşită din făgaşul celor obişnuite, întărind simțământul de grozăvie a celor petrecute.

Înțeleptul domn Georg Kraus, notar al cetății, căruia îi plăcea să se laude cu înaltele sale învățături pe care le dobândise în îndepărtatele universități frânceşti, aminti celor de față că are ştiință şi de tainica învățătură a cititului în stele, cunoaştere care nu se dezvăluie decât unor suflete osebite, precum cele ale prorocilor, care sunt în stare să simtă tremurul din cugetul Ziditorului. Ori el, plin de spăşenie, recunoscu că nu este dăruit cu însuşirile unei depline înțelegeri a lumii tăriilor, precum aceşti sfinți părinți ai scripturii, totuşi cugetul său pătrunde alocuri înalta judecată a Atotputernicului, care se înfățişează oamenilor prin tainice semne, fie cereşti, fie mai lumeşti, de nedesluşit pentru cugetul omului de rând.

Ceea ce văzuseră era un lucru cu totul şi cu totul osebit şi deci, fără îndoială, trebuia să fie un ascuns semn divin, trimis de Domnul Dumnezeu turmei aflate sub ascultarea sa. Vestirea celui Atotputernic era nespus de limpede şi de pătrunzătoare şi singura anevoință era aceea de a-i citi înțelesurile fără a le răstălmăci. De bună seamă, toți ştiau că ceea ce li se înfățişase era o privelişte de tot ciudată, rară şi nemaivăzută şi cinstiții fruntaşi ai cetății nu

Material cu drept de autor

mai trebuiau lămuriți asupra acestui adevăr. Totuşi, deşi notarul nu spusese nimic nou şi nemaiauzit, felul cumpătat şi grav cu care-şi însăilase desluşirile, cuvintele cu iz de adâncă învățătură, împănate cu vorbe latineşti, necunoscute paşnicilor târgoveți saşi, stârniră țipete de uimire, de îndoială şi de teamă. „Oare chiar aşa să fie?!" se întrebau uimiți şi neîncrezători.

Intr-un târziu notarul trase cuvenitele învățăminte din vălmăşagul de tot încurcat al atâtor spuse:

- Ab actu ad posse valet illatio[86]. După cum, între cereştile vedenii dogorinde de pe boltă, cel mai de seamă este soarele, tot astfel pe pământ, cel mai strălucit şi mai de vază muritor este capul încoronat, căci viețuirea lumească nu este decât o palidă oglindire a voinței Celui a toate putincios. Ori, precum mai mulți sori ivitu-sau din fumegările ceții, luptând pentru dobândirea bolții, tot astfel, pe pământul țarilor creştine se vor izvodi mari necazuri prin ridicarea multor năzuitori la scaunele de domnie. Aceştia se vor înfrunta în crâncene vărsări de sânge, aducând numeroase sfârtecări bietei noastre patrii. Abyssus abyssum invocat[87]. Dezbinările, ce ni se prevestesc prin mila dumnezeiască, ne vor aduce şi nouă tulburare în trebile negoțului şi ale meşteşugurilor, fiind prilej de jaf şi alte multe alte rele! De bună seamă că mulți văd, putini pricep; oculos habent et non videbunt[88]. Ori pentru a dovedi că noi am înțeles şi am prețuit semnul Celui de sus, pe care ni l-a arătat cu atâta iubire către noi, spăsiții săi lăudători, ad maiorem Dei gloriam[89], să purcedem a întări zidurile cetății, a înmulți caraulele de pe metereze, a păzi cu mai multă străşnicie porțile, a spori străjile de noapte. Abundantia

---

[86] Din cele întâmplate se poate deduce ce se va întâmpla (lat.).
[87] Prăpastia cheamă prăpastie (lat.).
[88] Ochi au şi nu văd (lat.).
[89] Spre a spori slava lui Dumnezeu (lat.).

Material cu drept de autor

cautela non nocet[90]. Căci numai în acest chip, asemeni lui Noe, care a ştiut a citi şi tălmăci adevărul înţelepciunii dumnezeieşti şi nu a luat-o în deşert, vom reuşi şi noi să cârmim printre valurile furioase ale furtunilor ce se vor abate asupra noastră. De profundis clamavi ad te, Domine[91]...

Luminaţi de aceste înţelepte tălmăciri, prezbiteriul şi consiliul cetăţii îndrumară îngrijitorii bisericii să deschidă larg porţile sfântului locaş pentru ca să poată intra preacinstiţii târgoveţi, care, cuprinşi de spaimă, se adunaseră în aşteptare afară, mişunând în neorânduială prin jur, fără să poată răzbate până atunci înăuntru.

Aflând tălmăcirea dată de notarul Kraus, Bălăceanu fu copleşit. Dacă pentru ceilalţi prevestirea apărea ca înfăţişând lucruri mai depărtate de lumea lor, mai străine de ei, asupra cărora nu puteau avea vreo înrâurire, pentru el, care ştia mai multe, ea avea un înţeles mai adânc şi se vădea legată de treburi în care era pe de-a întregul amestecat. Prorocirea părea a cuprinde în sine cheia care tăinuia soarta viitorului război cu Moldova. Poate că cei doi înfrăţiţi, principele Ardealului şi cel al Ungrovlahiei, vor fi biruiţi de Vasile Lupu. Iar dacă lucrurile luau asemenea întorsătură, erau de aşteptat răsturnări năucitoare! Scaunele de domnie s-ar fi clătinat, trosnind ca nişte hodoroage. Coroanele s-ar fi rostogolit zăngănind pe dalele palatelor. Oştiri întregi de năzuitori la plăcerile înscăunării – răsăriţi precum ciupercile după ploaie – ar fi purces să se înfrunte, smulgându-şi unul altuia sceptrele, în temeiul cine ştie căror închipuite drepturi de scoborâtori al cine ştie căror spiţe de cea mai înaltă viţă, izvodite din străvechi hrisoave mucegăite, mai mult sau mai puţin îndoielnice.

---

[90] Excesul de prudenţă nu e dăunător (lat.).
[91] Din adâncuri strigăm către tine, Doamne (lat.).

Material cu drept de autor

Dar solul muntean nu era îngrijat numai de această privelişte întunecată – care era încă îndepărtată şi nesigură. El era neliniştit mai ales de urmările neîntârziate care-i puteau înrâuri însărcinările, care tocmai le avea de împlinit. Se temea mai ales că Rákóczi şi-ar putea schimba hotărârea, dacă cititorii săi în stele vor tălmăci în acelaşi fel ca notarul Sighişoarei, minunea cerească petrecută. Nu era cu neputință ca, în noile împrejurări, pentru a preîntâmpina nenorocirile, să aleagă pacea în locul războiului! Dar o asemenea preschimbare a planuirilor ştergea toate învoielile al căror purtător era! S-ar fi cuvenit ca atare să se reîntoarne la Bălgrad sau la Iernut ca să întrebe dacă, după cele întâmplate, tocmelile făcute rămân nestrămutate. O atare hotărâre, deşi foarte îndreptățită, nu era totuşi lipsită de ponoase. În împrejurarea că principele se răzgândea, cutezanța de a-şi fi întrerupt călătoria ar fi fost prețuită şi lăudată şi împrejurarea i-ar fi fost peste măsură de prielnică. Dacă însă toate rămâneau neschimbate, un asemenea gând i-ar fi adus necazuri din cele mai amare, plătite peste măsură de scump. Rákóczi ar fi fost de bună-seamă foarte zădărât, dacă nu chiar atins în mândria sa, că neclintirea i-a fost pusă la îndoială. Sau ar fi putut crede chiar că Bălăceanu, un amărât de solitor, îşi îngăduie să-i dea de înțeles că se aştepta la altceva din parte-i, că nu se purtase pe măsura unui principe adevărat! Ba putea fi bănuit chiar de simțăminte prielnice moldovenilor lui Lupu. De bună seamă că dacă lucrurile se petreceau ca în această din urmă închipuire, şi Matei vodă l-ar fi alungat de la Curte, socotindu-l vinovat că, printr-o neîngăduită nesăbuință, i-a supărat copărtaşul, primejduind bună înțelegere cu acesta.

Totuşi dacă craiul se răzgândea, iar el ducea la Târgovişte nişte veşti lipsite de orice însemnătate, care ar fi fost tăgăduite după câteva zile de nişte trimişi ardeleni plecați în urma sa, atunci soarta lui nu ar fi fost mai bună,

Material cu drept de autor

învinuit fiind de nepricepere, pentru că nu fusese în stare să întrevadă preschimbarea şi că nu ştiuse ce să facă pentru a o cunoaşte din vreme! Deci şi dacă îşi urma drumul şi dacă se întorcea era ameninţat de necazuri. Nici el nu-şi dădea seama cum ar fi fost mai bine să facă, încât să nu-l supere pe nici unul dintre cei doi voievozi pe care, prin voia sorţii, îi slujea.

În cele din urmă găsi o cale de mijloc, care să-i înlesnească ieşirea din impas. De bună seamă că nici craiul nu dorea ca să sosească din parte-i, la răstimp de numai câteva zile, două solii ale căror rosturi se băteau cap în cap. Fără îndoială că dacă-şi va schimba părerile şi hotărârile, Rákóczi va căuta să-l oprească din drum, ca să-l înştiinţeze asupra noilor sale dorinţe. Pentru a îngădui să fie ajuns din urmă de vestitorii care era cu putinţă să fie trimişi pe urmă-i, trebuia să meargă cât mai încet până la hotar. Era tot ce putea face fără să se primejduiască prea mult – căci pentru o întârziere de câteva zile, pe asemenea vreme, nu i se putea face vină. Se putea crede că, din pricina greutăţilor fireşti la asemenea drum, fusese cu neputinţă să călătorească mai repede. De aceea, deşi primise straşnice îndrumări din partea lui Matei vodă de a se grăbi – întrucât lucrurile se zoreau –, hotărî să tărăgăneze cât s-o putea drumul până la Braşov. Nădăjduia să recâştige vremea pierdută – cel puţin în parte – la trecerea crestelor Leaotei şi după aceea. Pe la conace hangii fură uimiţi de popasurile dese şi tihnite pe care Bălăceanu şi le îngăduia. La ducere scosese sufletul din trăpaşii de olac pe care-i călărea, schimbându-i din loc în loc, iar acum umbla de parcă ieşise la plimbare.

În ciuda aşteptărilor, nici pe drum şi nici la Braşov nu-l ajunse din urmă picior de vestitor crăiesc. Totuşi tot mai nădăjduia să primească vreo ştire şi era ispitit să mai întârzie câteva zile în cetatea de sub Tâmpa. Pe de altă parte se gândea că poate va zăbovi zadarnic şi atunci n-ar fi găsit

Material cu drept de autor

nici o îndreptățire față de marele postelnic pentru nemăsurata risipire a vremii. Şi cu aceasta îşi pierdea şi faima de cel mai iute dintre olăcarii timpului său, prețuire pe care o dobândise cu atâta trudă. Până la urmă, cu îndoială în suflet, şovăind, Badea Bălăceanu hotărî să plece neîntârziat mai departe. Pesemne craiul nu trimisese pe nimeni în urmă-i şi tot zbuciumul îi era de prisos.

A doua zi, dis-de-dimineață, odată cu slobozirea ieşirilor din Braşov, când nici nu se luminase bine, trecu prin poarta zisă a „Străzii" şi se îndreptă spre Bartolomeu. Cum pierduse orice nădejde de a mai fi rechemat de crai – era la urma-urmei şi prea aproape de hotar ca să mai poată crede că un trimis l-ar putea ajunge înainte de a-l trece –, hotărî să recâştige vremea risipită, grăbind pasul.

Dar, abia plecat din cetate, simți că i se întâmpla ceva ciudat. Începu să dogorească, îl durea întregul trup, era cuprins de amețeală, iar urechile îi vâjâiau. Cu toată înverşunarea ce-l cuprinsese, îşi dădea seama că umbla mult mai încet decât ar fi voit-o. Ziua se arăta minunată, deşi cerul era cam înnourat. Nu era frig, fulguia rar, iar zăpada groasă, trecând de genunchiul calului, era afânată. În multe locuri troienele erau atât de adânci încât Bălăceanu, din greabănul trăpaşului, le atingea fața cu tălpile cizmelor. Bidiviul se sforța din răsputeri ca să-şi facă drum, despicând o cărare adâncă în nămeții proaspeți. Era ud din pricina năduşelii şi a fulgilor ce i se topeau pe blană. Deşi drumul nu se putea desluşi – tot câmpul fiind acoperit de un strat nesfârşit de nea care se întindea otova până în zare, iar alți călători nu trecuseră înaintea lui prin noile troiene –, vtori postelnicul nu se rătăci. Fulguiala rară îi îngăduia să zărească streaşina pădurii, de-a lungul căreia trebuia să umble, fără să se apropie şi fără să se depărteze de ea. Era mijlocul cel mai simplu şi mai sigur de care se putea sluji ca să-şi afle calea în această pustietate albă.

Material cu drept de autor

După mai puțin de un ceas ajunse la Cristian. Îl chinuia o stare de rău, încât îl bătu gândul de a trage la casa vreunui țăran. Parcă nici în şa nu mai putea să şadă bine. Îşi dădea seama că se pleca în legănatul calului când într-o parte, când în alta, amenințând să-şi piardă cumpătul. Avea simțământul, pe care-l trăia ca pe o uşurare izbăvitoare, că va luneca în zăpadă şi se va cufunda undeva într-o genune albă, nesfârşită, liniştită şi tihnită. Vedea nedesluşit casele cu înalte porți arcuite şi puținii oameni ce se iviseră de prin ogrăzi, ca să privească în urmă-i.

Ieşind din sat, spre a fi sigur că nu pierde drumul, merse până la Râşnov chiar pe sub streaşină pădurii. Zăpada era mai mică pe aici, iar bidiviul păşea mai uşor, opintindu-se mult mai puțin. În schimb trebuia să se ferească de şfichiuiturile rămurelelor subțiri ale hățişului din stânga sa, care-i ciupeau usturător obrajii degerați. Lumina săracă, ninsoarea leneşă îi trezeau simțământul de tihnă al celor mai îndepărtate vremi strămoşeşti. Din pricina liniştii desăvârşite scârțâitul zăpezii ajungea să răsune ca un huiet, asemeni unei şoapte nevinovate, sporite amenințător de bolțile unei uriaşe catedrale.

După ce trecu de Râşnov, drumul deveni mai greu de desluşit, ninsoarea spori, troienele prinseră a se îngroşa. Pentru a nu pierde calea, hotărî să ajungă la Bran de-a dreptul prin valea Sohodolului. Calul mergea trudnic întrucât locul era înțesat de mulțime de gropi şi pietroaie, care nu puteau fi bănuite în ascunzişul lor de sub linţoliul gros de omăt. Animalul se poticnea călcând în adânciturile nevăzute şi adesea era gata să se prăvale. Deşi nu se făcuse nici de amiază bietul dobitoc era sleit, mai ales că nu se bucura de-o bună îndrumare din partea călărețului.

Suferindului i se împăienjeniseră ochii – încât nu-şi dădea pe deplin seama de ceea ce vedea: o întindere albă, istovitoare prin lipsa ei de chip, stâncile prăpăstioase care îi

Material cu drept de autor

tăiau calea, brazii stufoşi care scuturau gingaş steluțe scânteietoare asupra sa. Calul, nestrunit, se împleticea sub el, pierzându-şi adesea cumpătul din pricina legănatului fără noimă al stăpânului. La o vreme calcă pe sub zăpadă pe un bolovan mare şi neted. Fierul potcoavei lunecă pe fața umedă şi plecată, iar dobitocul căzu în genunchi. Badea se prăvăli în cu capul înainte, dispărând cu totul în veşmântul gros de nea. Fu pe cale de a se înăbuşi, omătul pătrunzându-i pe nări şi pe gură. Deşi se simțea sfârşit, se tăvăli pe jos, stupi, horcăi până ce-şi redobândi suflarea. Între timp bidiviul, care se ridicase, se apropie şi privea nedumerit şi curios la omul care se zbătea în troiene. Badea se înălță şi el în picioare şi încercă să încalece, dar nu izbuti. Se agăță cu mâinile de scara şeii şi îndemnă calul la drum. Acesta, cu pas tihnit, o porni din loc, târând după sine călărețul, care se chinuia a-i păşi alături, sprijinindu-se cu umărul de şa.

Deşi se auzea nedesluşit clipoceala undelor pe sub bolțile de zăpadă care se arcuiau peste firului apei, ascunzându-l, nu-şi dădea prea bine seama de şerpuirile şuvoiului, încât nu putea ghici buza râpei ce-i mărginea albia. Se temea de aceea să nu greşească şi să cadă în râu, ceea ce ar fi însemnat sfârşitul, căci până să ajungă după aceea la prima casă, ar fi degerat. Simțea nevoia unui ajutor, dar în jur se întindea doar pustiul alb al zăpezii, pădurea mută şi ici-colo câte un stei amenințător. Singurul lucru care, prin şopotul său, ducea la gândul viului, era Sohodol. Şuvoaiele sale se auzeau gâlgâind, abia auzit, pe undeva prin hăul bolților ascunse sub troiene.

Spre norocul solului, după o vreme îl ajunseră din urmă o seamă de saşi râşnoveni, care se duceau la nişte neamuri din Bran. Săniile lor uşoare tăiaseră pârtie largă în troiene, deschizând drum celor ce-ar fi mai fi trecut mai apoi pe acolo. Oamenii erau veseli şi de bună seamă puțin aghesmuiți, dar, întâlnindu-l pe Bălăceanu şi văzând starea

Material cu drept de autor

de plâns în care se afla, fură cuprinşi de milă şi-l aburcară pe-o laviță între ei, înfofolindu-l temeinic cu nişte pături. Trăpaşul îl priponiră de codârlă şi-şi urmară drumul chiuind, cântând şi urlând din rărunchi, ca să se poată auzi de la o sanie la alta.

Mai urcară o vreme de-a lungul văii şi apoi cotiră spre dreapta, pe albia Turcului. În sfârşit, sus pe-o stâncă, răsăriră zidurile semețe ale cetății Branului. Fuseseră şi ei, la rându-le, zăriți, întrucât străbăteau un gol de pădure, dar nu treziseră luarea aminte a străjilor. Totuşi, cum saşii înțeleseră că Badea e în slujba craiului şi a voievodului muntean, deci că e purtătorul unor însărcinări ale stăpânirii, nu-l lepădară la poarta boltită a neamurilor la care veniseră în musafirlâc, ci-l cărară până în pragul vămii Branului. Aici îl încredințară, dimpreună cu calul, străjilor care le ieşiseră înainte. Călătorul se prăbuşi sleit în brațele oştenilor, care se dovediră destul de săritori.

Vameşii, văzând starea jalnică în care se găsea, se străduiră să-i vină în ajutor cum se pricepeau mai bine, fără a-l mai întreba de rosturile sale. Însă Badea Bălăceanu, de teamă că nu i s-ar arăta cuvenita grijă, nu întârzie să-şi înfățişeze căderea de înalt solitor princiar, care se bucura de întărire pentru trebile ce le făptuia de-a dreptul de la măritul crai, de la Curtea căruia abia de plecase, mânat de grabnice îndatoriri. Gazdele de nimereală nu se arătară prea pătrunse de însemnătatea slujbei pe care chipurile o împlinea. Se mulțumeau a griji de el cu omenia ce o arăți unui semen aflat în nevoință. Cum se temură în primul rând că ar putea fi atins de degerături, înainte de a-l aşeza la căldură, îl frecară cu zeamă de varză într-o odaie neîncălzită. Abia după aceea îl duseră lângă un cămin încins şi cercară a-l tămădui cu ceaiuri calde şi cu oblojeli muiate în felurite leacuri şi unsori.

Material cu drept de autor

Ființă tânără şi vânjoasă fiind, vtori postelnicul se întremă destul de repede – în numai câteva ceasuri – şi, spre surprinderea şi nedumerirea gazdelor, îşi mărturisi dorința de a porni pe dată mai departe la drum. Calul său de olac, luat de la Braşov, era însă sfârşit. N-ar mai fi putut umbla nici măcar câteva zvârlituri de băț. Dacă voia să-şi urmeze călătoria, Bălăceanu avea nevoie neîntârziat de un bidiviu de schimb, sănătos şi hodinit. Fu sfătuit să amâne plecarea, fiind după-amiază deja, deci cam târziu pentru a purcede, iar el nu era tocmai lecuit de beteşugul care-l lovise. Gazdele adăugară că, de bună seamă, între timp şi calul se va înzdrăveni, deci nu se va ridica nevoința de a-l mai schimba. Deşi n-o recunoşteau deschis, era vădit că acestea se fereau să aducă vorba de îndatorirea de a da cai de olac solilor stăpânirii. Bălăceanu fu puțin sâcâit de încercarea vorbitorilor de a ocoli un răspuns răspicat la cererea sa de a primi, după datină, trăpaşul trebuitor pentru a-şi putea urma drumul.

De aceea, după ce se dezmorți şi se încălzi, ceru să fie dus în fața seniorului castelan. Acesta îl întâmpină cu vie curiozitate, lehămetit de viața searbădă a zilelor de iarnă, când, în pustia din preajma cetății, nu se întâmpla nimic – afară de chefurile deşănțate, de nelipsit în ogeacurile burduşite cu bărbați făr' de treabă; dar şi acestea îşi pierduseră hazul din pricina prea desei repetări. Trecerea unui călător, şi încă a unuia care răzbise până în înaltele cercuri princiare, închipuia o întâmplate cu totul osebită, care îi mai împrospăta viețuirea ce-l osândise la o neiertătoare sihăstrie. Se ivea deci un fericit prilej de a afla mulțime de noutăți, de a schimba păreri şi astfel, pentru o vreme, se iveau noi pricini de taifas, înviorând puțin soarta celora care se înăbuşeau în această lume zăvorâtă de asprimile iernii.

Material cu drept de autor

Bălăceanu, grăbit fiind, nu avea chef de taclale, aşa că îşi înfăţişă pe neocolite necazul, cerând castelanului calul ce-i era trebuitor, dar acesta era mai îngrijat să afle ultimele zvonuri care umblau prin ţară, decât să dea zor cu împlinirea poruncilor crăieşti. Voi deci să ştie ce-a fost cu ivirea celor trei sori, sau care sunt dedesubturile amestecăturilor dintre Universitatea săsească pe de-o parte şi crai şi dietă pe de alta.

Bălăceanu, care se refăcuse repede (sau cel puţin aşa credea el), era nerăbdător să plece mai departe, căci până-n seară ar fi dorit să ajungă de partea cealaltă a munţilor, în ţara sa. Seniorul castelan se codea însă de a da vreun răspuns, purtare pe care solul domnesc o puse la început pe seama poftei fireşti de ştiri, pe care o simte orice om care trăieşte vreme îndelungată în văgăuna unei depline însingurări. De bună seamă că pentru a-i câştiga bunăvoinţa şi reazămul nu trebuia să-l ameninţe cu pâra la crăie, care, oricum, era prea departe pentru a-l putea ocroti chiar vara, darmite acum, în toiul iernii, când, întrerupându-se aproape cu totul preumblările, stăpânirea îşi pierduse pe de-a-ntregul putinţa de-ai mai veni în ajutor! Fiind la cheremul castelanului, solul socoti că era mai nimerit să-i facă pe plac, căci linguşindu-l avea mai mulţi sorţi s-o scoată la capăt cu el, decât certându-se şi ameninţându-l cu osânda ce i-ar da-o principele, care îl putea ajunge cel mult peste câteva luni. Se apucă deci să-i istorisească pe scurt tot ceea ce socoti că-i poate trezi cât de cât luarea aminte. Îi dădu şi scrisoarea de la burgmaistrul Braşovului, pe care acesta i-o încredinţase când aflase că va trece pe la Bran.

În sfârşit, când socoti că a însăilat destule spre a-i sătura pofta de noutăţi, se reînturnă la cererea sa. Seniorul castelan se feri iarăşi de a da vreun răspuns, prefăcându-se că nu a auzit întrebarea, ori că nu a înţeles-o. De altfel cercă să-i dovedească că e o sminteală ca să încerce a trece munţii

Material cu drept de autor

pe o asemenea vreme. Nimeni nu mai putuse făptui o asemenea ispravă! (La drept vorbind, în răstimpul desluşirilor acestora folosi de mai multe ori cuvântul de nesăbuinţă şi sminteală în locul celuia de ispravă.) Pe asemenea timp, stărui el, toţi oamenii cu cap trec spre Muntenia pe valea Oltului, pe unde de altfel Bălăceanu dăduse ocol la venirea în Ardeal.

Acum vtori postelnicul înţelese în sfârşit că pricina pentru care vorbitorul ocolea răspunsul la cererea sa era cu totul alta decât aceea pe care-o bănuise. Căpetenia brăneană văzuse calul cu care venise şi îşi dăduse seama că era un animal pierdut. Nu numai că era sleit, dar stătuse ud şi năduşit în frig şi era cu putinţă să-i fie vătămată sănătatea. Ori, în asemenea împrejurare nu mai era bun de nimic şi-i părea rău să dea un cal bun pe o mârţoagă care în câteva zile îşi putea da duhul!

- De ce vă grăbiţi?! Acum pasul oricum este închis şi nu se poate trece în nici un chip dincolo! se înverşună seniorul castelan, ca să ocolească o tăgadă răspicată.

- Poruncile pe care le am primit nu-mi îngăduie să aştept primăvara! Ele trebuie să ajungă mâine sau cel târziu poimâine la Târgovişte!! stărui Badea.

- Dar v-am arătat că nimeni nu a încercat de ani de zile să străbată muntele la asemenea vreme! Pe creste sau pe la podurile de la Orăţii nici pasărea nu poate trece! Trebuia să alegeţi drumul pe la Turnu Roşu. Iarna pe acolo se poate umbla mai lesne.

- Eu sunt prea grăbit ca să-mi îngădui asemenea ocol!

Nemaiavând cum scăpa, seniorul castelan se hotărî să ia taurul de coarne şi să-i spună răspicat munteanului să nu tragă nădejde la vreun cal de olac din parte-i.

- Nu ştiu cum să vă spun, dar nu prea avem cai!

Material cu drept de autor

Apoi, pentru a drege puțin lucrurile şi pentru a se dezvinui, sau cel puțin pentru a-şi îndreptăți cumva hotărârea, adăugă cu gând de a-l încredința de toată bunăvoința sa:

- Iarna suntem cu totul rupți de lume şi suferim de multe nevoințe... Şi mai ales caii ne lipsesc!

- Totuşi sunt sol princiar şi am dreptul la cai de schimb! stărui postelnicul, scoțând încă odată la vedre, întărâtat, zapisca de liberă trecere semnată de crai şi pecetluită cu însemnele cancelariei Ardelene, izvod care îi consfințea drepturile de care făcea vorbire.

Seniorul castelan zâmbi cu nevinovăție şi se feri din nou de a da un răspuns deschis.

- Oricum, oricât vă veți încăpățâna, azi nu veți putea purcede la drum, căci până s-o întuneca nu aveți sorți de a ajunge la Rucăr, iar pe munte nu aveți unde înnopta. Ar însemna deci să rămâneți mai multe ceasuri în ger, sub cerul liber. Până dimineața ați degera în zăpadă, dacă nu vă veți prăbuşi mai înainte în vreo prăpastie ori vă vor mânca lupii. Dar rămânând aici până mâine, aveți numai de câştigat. Pe de-o parte veți avea în față o întreagă zi de mers, nu numai câteva ceasuri de seară. Pe de alta se hodineşte şi calul domniei tale şi lucrurile se desluşesc de la sine...!

- Nu! Voi pleca chiar acum! N-am vreme de pierdut!

- Asta-i sminteală curată! Dar, în sfârşit, e sminteala dumitale. Ce vă pot spune este că acum nu vă putem da cai hodiniți! îl repezi castelanul, zădărât de ceea ce i se părea a fi o purtare de nechibzuită îndărătnicie.

- Asta înseamnă că nu țineți seama de o poruncă a principelui şi stăpânului vostru! stărui Bălăceanu, nădăjduind că amintirea preaînaltei cârmuiri a țării îl va descumpăni cumva pe castelan.

Material cu drept de autor

Nu se întâmplă însă aşa, ci urmarea vorbelor sale fu taman pe dos celeia la care nădăjduise. În vechime cetatea fusese a braşovenilor, dar, cu multă vreme în urmă fusese luată sub stăpânire crăiască. Ani de-a rândul braşovenii luptaseră cu principele pentru ca acest castel să se reîntoarne în stăpânirea lor. Abia în leatul 1651 de la naşterea Domnului Gheorghe Rákóczi al II-lea, în schimbul unor daruri bogate, le împlini dorința. Dar, cu toate că de atunci slujbaşii cârmitori din cetate erau numiți de braşoveni, principele păstrase la Bran o strajă de priveghere. Chipurile, menirea ei era doar aceea de a apăra hotarul de miazăzi. În adevăr însă, ea închipuia mijlocul prin care craiul îşi prelungea stăpânirea asupra cetății. Înlesnirea făcută orăşenilor era deci partnică şi înşelătoare şi ca atare pricinuia o mulțime de neînțelegeri la fața locului. Slujbaşii braşoveni, simțindu-se privegheați şi îndoiți prin oştenii crăieşti, erau în veşnică harță de întâietate cu aceştia. Cum nici cei din urmă nu se lăsau mai prejos, se dezlănțuiau aproape zilnic gâlcevi mărunte între cele două tabere.

Aceste simțăminte de înveninare, adunate într-un îndelung răstimp, lămureau reaua-voință cu care fu primită de castelan – împuternicitul Braşovului – pomenirea stăpânirii crăieşti, căci, în ochii săi aceasta însemna că se punea sub semnul îndoielii întâietatea sa față de căpetenia străjii princiare. De aici împotrivirea surdă față de porunca lui Rákóczi. Însă toate aceste potrivnicii şi pizme nu puteau fi mărturisite fățiş, încât castelanul se mulțumi să o țină pe a sa – şi anume că n-are cai de dat – şi ca să pună capăt întrevederii, scăpând de stăruințe, plecă trântind uşa. Bălăceanu, spumegând de mânie, părăsi bodogănind cetatea, spre a coborî la casa vămii, aflată undeva jos lângă albia râului, în preajma porții şi a zidului care tăia de-a curmezişul valea, oprind orice trecere dintr-o parte în alta.

Material cu drept de autor

Tocmai străbătea podul ridicător de la ieşirea castelului, când un oştean care-l urmărise, îl opri:

- De ce nu vă plângeți împotriva castelanului la căpitanul crăiesc de la cetate?! El v-ar putea ajuta...

Ochii verzi şi rotunzi ai bărbatului sclipeau înveseliți. Se vedea de departe că era un vajnic băgător de zâzanie, care se bucura dinainte la gândul certurilor pe care le isca. Între seniorul castelan, numit de braşoveni, şi cârmuitorul străjii, aşezat de principe, era o mâncătorie surdă, de neîmpăcat, nici unul nevoind să se recunoască ascultător față de celălalt. Ori vtori postelnicul era povățuit de oştean să întoarcă în folosul său aceste neînțelegeri încărcate de pizmă. Bălăceanu, care cunoştea întrucâtva de la Braşov starea lucrurilor din cetate, la acest îndemn întrevăzu dedesubturile gingaşelor frecuşuri de care se putea sluji spre a-şi atinge ținta. Cum împuternicitul târgoveților nu se învoise cu cererile sale, nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să se întoarcă către celălalt slujbaş. Să se dea bătut nici nu putea fi vorba.

Căpitanul crăiesc, înveşmântat într-o cămaşă aspră de in, în izmene şi cu picioarele desculțe, sta întins pe o blană în fața căminului încins. Îl primi fără să se ridice. Avea fruntea îngustă şi ochii apropiați, înfățişare obişnuită pentru firile fudule şi mărginite. Bălăceanu îşi dădu pe dată seama că, dacă voia să-l câştige, trebuia nu numai să-l linguşească, ci să-i lămurească totodată, într-un chip care să-i facă plăcere, faptul de a se fi înfățişat mai întâi potrivnicului său. Trebuia să-l încredințeze că o făcuse nu pentru că îl socotise pe celălalt ca fiind mai de vază, ci din cu totul alte pricini. Drept care, linguşitor, se hotărî să mintă:

- Mărite stăpâne, iartă-mă că te tulbur în tihna domniei tale, dar nu mă pot înțelege în nici un chip cu slujitorii Măriei Tale, cu care am vorbit mai devreme, aşa că

Material cu drept de autor

mă văd nevoit nu numai să ți-i pârăsc, ci să-ți cer chiar sprijinul împotriva lor. Sunt un sol princiar, care mă întorc de la înălțimea sa, craiul Ardealului şi am nevoie de cal de schimb.

- Ştiu! pufni ursuz căpitanul. Du-te şi ia-l de la cel de la care l-ai mai cerut!

- Mărite stăpâne – stărui postelnicul plin de curtenie şi fără să despere – nu-ți fie cu supărare că am vorbit mai întâi cu slujbaşii de rând, ce-ți sunt ascultători, dar se cuvenea oare să tulbur pentru o treabă măruntă de slugă pe însuşi stăpânul castelului?! Întrucât, însă, am întâmpinat neajunsuri şi nesupunere la poruncile crăieşti din partea argaților domniei tale, mi-am luat inima-n dinți şi m-am înfățişat chiar luminăției tale, ca să mă plâng ție împotriva lor şi să-ți cer să faci dreptate. Te rog deci să pedepseşti pe cei ce cutează să ia în derâdere poruncile Prealuminatului vostru principe!

Căpitanul, încă supărat că Bălăceanu nu i se înfățişase lui dintru început, se îndărătnicea să nu-l ia în seamă. Necioplit cum era, ca să-i dovedească că nu are gând de a griji de el, începu să-şi curețe cu mare luare aminte degetele de la picioare. Îndeletnicirea îi cam întorcea stomacul pe dos lui Bălăceanu. Înăbuşindu-şi simțămintele, se strădui să pară cât mai slugarnic, ceea ce nu-i stătea tocmai în fire. Dar cum nu avea de ales, stărui, căutând cuvinte din cele mai grăitoare prin care să-i tămâieze fudulia, căci vorbele ocolite ori cu subînțeles, cu toată limpezimea lor, deşi n-ar fi trebuit să lase loc vreunei îndoieli, era vădit că nu ajungeau la până la înțelegerea sa şi deci nu-şi atingeau ținta. Era neîndoios că omul era cam greu de cap şi trebuia să fie cât mai desluşit, dacă dorea să-l câştige. Drept care o luă de la capăt:

- Luminate stăpâne, m-am dus mai întâi la castelan, ca la un slujitor dator de ascultare ce-ți este...

Material cu drept de autor

De astă dată, auzindu-l, căpitanul tresări ca fulgerat. Înălță capul, se opri din dezgustătoarea sa îndeletnicire, se ridică de pe podea şi, întrucâtva mai îmbunat, se întoarse spre oaspe. Îmbărbătat de această întâie izbândă, solul îşi urmă vorba în acelaşi chip linguşitor:

- Ceea ce m-a zădărât dintru început a fost chipul cum s-a purtat atunci când am amintit de numele prea slăvitului principe al Ardealului şi de cel al domniei tale! Ei bine, mi-a râs a batjocură în nas, stăpâne! Nu glumesc de fel! Asta a făcut! Cum de îngădui atâta trufie unei slugi, Mărite?! Cum de poți fi atât de mărinimos încât să-i ierți pe cei ce-ți nesocotesc numele, cinstea şi stema neamului?!

Bălăceanu se întreba îngrijat dacă nu sărise cumva peste cal aducând vorba de pavăza închipuitei case alese a celuilalt; prin aceasta dădea de înțeles că-l socoteşte de înaltă viță nobiliară, ceea ce acesta era departe de a fi. O clipă se temu că oşteanul îşi va da seama că a scornit nişte laude deşarte şi-i va lua spusele drept zeflemele. In vreme ce stătea în cumpănă, neştiind dacă e cazul să continue la fel ca mai înainte, sau e mai nimerit să se oprească aici, văzu că ochii căpitanului prinseră a scânteia, iar vinele obrazului începură a-i tresări, întărâtate pe sub piele. Cu suflarea tăiată, munteanul aştepta să vadă dacă mânia oşteanului era îndreptată împotriva sa ori a castelanului. După câteva clipe se dumiri: de vreme ce nu-l repezise, însemna că îi căzuse în plasă. Dar, pentru a izbândi, era trebuitor ca omul să mai fie întărâtat oleacă...

- Eu unul, stăpâne, n-am putut răbda atâta nemernicie şi, zgrepțănat de mânie, mi-am luat inima în dinți şi m-am înfățişat dinaintea strălucirii tale, spre a mă plânge de aceste rele pe care, poate, nu le cunoşti! Preamărite domn, aş cuteza de asemenea să te rog să fii judecător între mine şi castelan şi să dai dreptatea celuia

Material cu drept de autor

care se cuvine. Oare legiuit este ca poruncile crăieşti să fie nesocotite în acest castel?! Oare în ce țară se află acesta!?

Căpitanul, care până atunci pândise orice prilej ca să se răfuiască cu seniorul castelan, se simți puțin strâmtorat, căci îşi vedea aprețuite puterile şi însemnătatea mult peste ceea ce erau cu adevărat. Preamăririle îi făceau însă plăcere, iar pe de altă parte mândria nu-i îngăduia să reaşeze adevărul în hotarele sale. Era deci nespus de încântat de linguşelile solului şi nu era deloc plecat să-i dea de înțeles că pe drept nu i se prea cuveneau! De asemenea nu era de fel dornic să se înjosească, recunoscând că nu avea nici un fel de puteri asupra seniorului castelan, că nu era nici pe departe stăpânul acestuia.

Bălăceanu îl prinsese cu atâta iscusință în jocul său, încât nu mai putea da înapoi. Dacă i-ar fi înşelat aşteptările se făcea de râs nu numai față de acesta, ci şi față de oştenii săi, care, desigur, aveau ştiință de stăruințele munteanului! Mai mult chiar, dacă da greş în această înfruntare, însemna să-şi recunoască neputința față de potrivnic şi totdeodată precumpănirea acestuia. Dar lucrurile nu s-ar fi oprit aici, căci şi-ar fi ridicat în cap pe toți cei ce ascultau de el, deloc încântați să înghită ruşinea înjosirii şi batjocura ispravnicilor braşoveni, ieşiți biruitori asupră-le. Pohfala îi era pusă la grea încercare, iar străinul stăruia în a-l preamări, în a-l ruga cu înfierbântare, în a-şi pune toate nădejdile în el, făcându-i tot mai grea o încercare de a da cumva înapoi!

După atâtea laude, căpitanul îşi dădu seama că nu mai era cu putință să stea de-o parte, ca atare trebuia să găsească o cale de a făptui ceva, lucru destul de greu de dus la împlinire. Să se tocmească nemijlocit cu seniorul castelan nu avea rost, căci nici acesta ceartă – ca de altfel şi cele de mai-nainte – nu i-ar fi adus la nici un câştig. Dimpotrivă, săgețile veninoase pe care acesta obişnuit i le arunca îl

Material cu drept de autor

puteau cel mult pune într-o stare destul de stânjenitoare față de Bălăceanu. Totuşi nu găsea ceva mai bun de făcut. Îi părea numai rău că se lăsase prins de acest musafir nedorit şi că nu-l dăduse din capul locului afară, arătând că se socoate atins în mândrie de împrejurarea că nu venise dintru început la el. Dacă o făcea la vreme, ar fi scăpat de o seamă întreagă de încurcături şi supărări. Dar acum era prea târziu. A nu-i împlini acum voia, însemna să se facă de râs. A se da de-o parte, după laudele ce i se aduseseră, putea trece drept frică de potrivnic. În lipsa unei dezlegări mai fericite, hotărî să ia taurul de coarne şi să-şi înfrunte vrăjmaşul. Poate între timp – îşi zicea plin de nădejde căpitanul – îi va veni vreun gând izbăvitor.

- Istvan, adu-mi cizmele şi mundirul! O să-i arăt eu acestui neobrăzat... O să-l pun în sfârşit cu botul pe labe! răcni el trăgându-şi nădragii.

- Azonnali, Mester[92]!

Căpitanul năvăli viforos în iatacul seniorului castelului. Ghicind pe dată ce se întâmplase, acestuia îi păru rău că nu cercase a cădea la învoială cu Bălăceanu. Ar fi scăpat de o înfruntare nu tocmai plăcută, de felul acelora pe care de altfel oşteanul, înțepat şi arțăgos, nu prea le ocolise vreodată. Pe deasupra n-ar fi fost cu neputință să fie silit să se dea în cele din urmă bătut în fața stăruințelor străinului, de altfel pe deplin îndreptățite.

- Cum îți îngădui, nemernicule, să-ți baţi joc de-o poruncă a stăpânului nostru?! urlă oşteanul. Voi avea grijă să înştiințez pe cei de la Bălgrad de chipul cum se duc la împlinire pe aici poruncile măritului nostru cârmuitor, de când cetatea a fost dată în seama negustorilor! Păcat că Măria Sa, principele, nu ne dă mână liberă, căci am şti noi, oştenii, să facem rânduială!

---

[92] Îndată, stăpâne! (maghiară)

Material cu drept de autor

- Pare-se că Măria Sa ne este mai priincios, tocmai pentru că vă cunoaşte prea bine şi ştie de ce nerozii sunteți în stare! muşcă seniorul castelan cu înveninarea cuvântului şi se aşează liniştit pe scaun, zugrăvindu-şi pe chip o îngăduință încărcată de îngrețoşare şi lehamite.

Cuviința căutată, stăpânirea de sine voit aleasă, aflată cu mult deasupra răbufnirilor năvalnice şi mitocăneşti ale celuilalt, o purtare fără cusur, şi plină de mofturi de ființă de neam înalt, erau cea mai grea ocară ce se putea aduce bădărăniei căpitanului. La urma-urmei, purtarea desăvârşită care i se zvârlea cu îngâmfare în obraz nu era decât o maimuțăreală, o amarnică fățărnicie, căci castelanul nu era de spiță osebită, ci un amărât de negustor sas căpătuit. Căpitanul simțea că se îneacă de ciudă. Potrivnicul nu-i era deci cu nimic mai presus, iar pohfala sa n-avea nici un temei! Răvăşit de mânie, era pe cale de a-l păli cu pumnii în cap, încât acesta, dibuindu-i gândul, deveni prevăzător şi se feri mai într-o parte.

- Ei bine, dai caii, au ba?! urlă oşteanul cu glasul întretăiat.

- Dacă aş avea cai de dat, i-aş fi dat de mult! Dar n-am, mai ales dacă îmi ceri dumneata! i-o reteză netulburat seniorul.

- Bine!... Vom vedea... amenință clocotind căpitanul şi dădu buzna afară, făcându-i semn lui Bălăceanu să-l urmeze.

- Ai să-ți primeşti pe dată caii. Aşteaptă-mă jos la vamă! îi porunci scurt vtori postelnicului şi se îndepărtă.

Solul, nedumerit, nu-şi putu da seama ce avea de gând. Bănuia însă că pesemne se îndura să-i dăruiască vreuna din gloabele aflate în grajdul străjerilor săi. Ridicând a nedumerire din sprâncene şi din umeri, în urma căpitanului care-i întorsese spatele, dădu ascultare poftirii. Trecu din nou podul ridicător, care se legăna peste un şanț adânc săpat

Material cu drept de autor

în creasta măgurii odată cu înălțarea cetății, ca să despartă botul de deal cuprins de zidire de restul colinei pietroase, pentru a preîntâmpina orice putință ca vrăjmaşul să se poată cățăra pe împrejmuire dinspre această parte. Apoi cotind la dreapta, coborî coasta pieptişă, urmărind şerpuirile strânse ale cărării care, curățată de zăpadă, arăta ca un şanț adânc, plin de întortocheri, care despica întinderea de omăt.

Căpitanul adună câțiva oşteni şi porni cu ei o adevărată năvală asupra grajdurilor braşovenilor. Îmbrâncind rândaşii, care se fereau speriați din cale, neştiind despre ce este vorba, întră în adăpostul dobitoacelor şi după puțină vreme scoase la vedere unul din cei mai frumoşi bidivii din câți putuse găsi. Îl alesese anume pe acesta de soi osebit, ca să facă în ciudă castelanului – şi orândui să fie dus la casa vămii. Căpitanul venea în urmă, după ce trimise şi după doi oşteni de-ai săi, care îi ieşiră înainte la poarta care închidea valea.

Ajuns aici se întoarse spre muntean:

- Uite calul pe care-l doreşti! Dar mi-e teamă că singur nu vei putea răzbi peste munte, aşa încât, până la Rucăr, îți dau şi doi însoțitori să-ți fie de ajutor, mai ales că ei cunosc bine şi drumul, care acum pe nămeți nu se mai desluşeşte. Puteți pleca de acum, deşi în curând va însera. Sunt nişte case mai sus în deal. Cu puțină cheltuială puteți să înnoptați acolo, ceea ce n-ar fi rău deloc, iar mâine în zori s-o porniți mai departe.

Bălăceanu îşi dădu seama că izbânda sa era destul de firavă şi atârna mai ales de repeziciunea cu care va şti să se facă nevăzut. O ieşire a seniorului castelan era de aşteptat şi cine ştie ce se mai putea întâmpla. Desigur că de undeva de sus urmărise cele ce se petrecuseră şi de bună seamă că închipuise şi un răspuns pe măsură. Drept care solul mulțumi grăbit căpitanului, ploconindu-i-se adânc. Acesta fu deosebit de măgulit de noul semn de preamărire şi de bună

Material cu drept de autor

seamă că, pentru a nu-şi ştirbi bunul nume în faţa străinului, ar fi făcut orice ca să ţină piept castelanului.

Cum Bălăceanu nu era prea încredinţat de trăinicia stării de precumpănire a oşteanului faţă de seniorul castelan, se grăbi să încalece, învoindu-se la repezeală şi cu cei doi însoţitori şi trecu neîntârziat printre canaturile porţilor vămii, care se crăpară anume pentru el.

Căpitanul, care se temuse de îndreptăţita răbufnire a potrivnicului, avusese prevederea de împânzi coridoarele castelului cu oşteni, tăindu-i acestuia orice putinţă de ieşire, încât să întârzie izvodirea oricăror piedici ce i-ar fi putut sta în cale. Şi cu adevărat, castelanul nu-şi putu chema slugile în ajutor, fiind închis în odăiţa sa. Abia când socoti că solul se depărtase îndeajuns ca să nu mai poată fi întors din drum, căpitanul îşi trase oamenii îndărăt. De altfel îi dăscălise pe cei doi însoţitori pe care-i dăduse de ajutor lui Bălăceanu ca să nu ierte slugile castelanului, dacă s-ar întâmpla ca să fie ajunşi din urmă de acestea, ci să le spulbere fără cruţare, neiertându-le nici viaţa, dovedind astfel că erau bărbaţi în puterea cuvântului!

Seniorului castelan îi fu ciudă nu atât pentru calul luat cu japca, cât din pricină că nu găsea o cale de a se răzbuna pe afurisitul oştean, care-l zădăra fără încetare de atâta amar de vreme. Spre bucuria acestuia din urmă, pentru întâiaşi dată, castelanul îşi pierdu cumpătul şi nu-şi putu păstra aleasa stăpânire de sine cu care-l înfruntase de atâtea ori, uitându-se la el de parcă l-ar fi privit din înălţimi cereşti de neajuns şi făcându-l prin aceasta să se simtă precum un amărât cufundat în gloata prostimii. De astă dată braşoveanul ajunsese întru bădărănie cu nimic mai prejos de potrivnicul său crăiesc! Văzându-l ieşit din fire şi în neputinţă de a se mai stăpâni, oşteanului îi pieriră dintr-o dată supărarea şi veninul. Sufletul îi fu năpădit de bucurie fără margini şi i se deschisese pofta de râs. Avea în sfârşit

Material cu drept de autor

simțământul că, în înverşunata înfruntare cu împuternicitul negustorilor, țintise în plin! La amenințarea acestuia, cum că-l va pârî primăriei Braşovului pentru că şi-ar fi încălcat puterile şi drepturile îngăduite, căpitanul izbucni în hohote nestăvilite. Printre chicoteli îi strigă înveselit că, la rându-i, el se va jelui principelui împotriva braşovenilor, pe care-i învinovățea că ar fi cutezat să-şi bată joc de înaltele porunci crăieşti. De altfel amenințările erau, cel puțin în acea clipă, cu totul lipsite de noimă. Ele puteau fi duse la împlinire abia peste câteva luni, când, încetând înzăpezirea, se putea umbla din nou nestânjenit de-a lungul acestui drum. Până atunci însă nici unul şi nici celălalt nu avea cum face ca jelania să le ajungă la cei de care făceau vorbire.

Bălăceanu şi însoțitorii săi părăsiră Branul. Se îndepărtară repede de zdravănul zid care fusese aridicat de-a curmezişul văii pentru a împiedica orice trecere furişată de hotar. Poarta grea de stegar se închise în urma lor cu un scârțâit ascuțit şi pătrunzător, ce tulbură o clipă liniştea împietrită a sălbaticelor pustietăți munteneşti.

Deşi ninsoarea se îndesi din nou, urcuşul de-a lungul pârului Turcului se dovedi lesnicios. E drept că zăpada groasă, neatinsă încă de picior de om, tăinuia drumul, dar fiind încă lumină, iar însoțitorii buni cunoscători ai locurilor, micuța ceată izbuti să nu se abată din cale. Bălăceanu se temea însă de clipa când se va lăsa întunericul. Atunci erau păscuți de primejdia de a rătăci şleahul, căci nici un semn nu-i dezvăluia şerpuirea, ascuns fiind adânc sub troiene. Iarna călătorii erau rari, iar puținele urme lăsate de lăcuitorii din munte, dacă acestea fuseseră cumva făcute vreodată, le ştersese ninsoarea din răstimpul zilei. Pe o lungă întindere ținutul era cu totul nelocuit de suflet omenesc şi deci o bună bucată de vreme nu puteau trage nădejde să întâlnească vreun creştin care să le dea vreo îndrumare.

Material cu drept de autor

Căpitanul le vorbise de nişte case înfundate în pustie şi aflate din sus de şleah, care le puteau sluji de adăpost pentru popasul de noapte. Trebuia să se grăbească din răsputeri, ca să nu-i prindă întunericul înainte de a fi zărit aceste adăposturi. Să treacă muntele până la asfinţit, nici nu putea fi vorba. Porniseră prea târziu de la Bran pentru a făptui una ca asta. În sinea sa, lui Bălăceanu îi părea acum rău că n-o pornise spre Turnu Roşu, ca să treacă munţii de-a lungul Oltului. Poate drumul să fi fost mai lung din cauza ocolului făcut pe la casa feciorului lui Diicu, dar era mult mai lesnicios şi deci l-ar fi putut străbate mai repede. Acum nu era sigur nici că va ajunge la adăposturile de noapte! Totuşi însoţitorii solului nu păreau de fel neliniştiţi şi lipsa lor de griji îl molipsi şi pe el. Pe când urcau valea Moeciului bezna începu să devină tot mai deasă. Tocmai când solul începea să fie cuprins din nou de temeri, învinuindu-se amarnic de a fi ales acest drum, zăriră clipind undeva mai sus, pe coasta din stânga, vâlvătăile unei flăcări. Cineva îi zărise şi le făcea semn cu o făclie. Pentru ziua cu pricina erau mântuiţi.

În dimineaţa următoare o porniră la crăpatul zorilor. Până cel târziu seara trebuia să treacă crestele, căci altfel erau pierduţi. Dar parcă anume ca să le dejoace socotelile, vremea se schimbă pe neaşteptate. Cerul se întunecă, lumina se împuţină, încât viroaga îngustă şi prăpăstioasă pe care o străbăteau deveni de tot spăimântătoare. Pădurea deasă de brazi şi fagi de pe coaste şi de pe creste le îngusta zarea. Cu încetul ninsoarea deveni atât de deasă, încât păreau învăluiţi de o negură groasă şi lăptoasă, care îi împiedica a vedea mai departe de câţiva paşi. Pe coridorul strâmt al văii începu să şuiere vântul, legănând copacii, care trosneau şi scârţâiau îngrijorător. În locurile deschise vijelia se descătuşă în vârtejuri care măturau faţa omătului, ridicând vălătuci albi, ce dănţuiau în

Material cu drept de autor

jurul călăreților în rotiri amețitoare. Nu ajunseră încă la Crucea Pajurei când viforniţa se dezlănțui cu înverşunare sporită. Răbufnirile vântului învolburau ninsoarea, amestecând-o cu pospaiul pe care-l stârnea spulberarea troienelor. Revărsarea albă, frământată, le era aruncată în obraz val după val, cu tot mai multă străşnicie, devenind tot mai greu de pătruns. Văzduhul se clătina, se zbuciuma, tălăzuia. Vârtejurile de zăpadă le umpleau ochii şi nările şi li se strecurau pe sub veşminte pe lângă gât, prin blana gulerelor şi pe la marginile unde cojoacele se încheiau. Cu o putere de nebănuit, vântul oprea caii în loc, punând la grea încercare şi cumpătul călăreților. Întrucât la o anume vreme fură siliți să străbată muchea unei culmi, orbiți fiind – oameni şi cai – de viforniță, călătorii îşi dădură seama că erau primejduiți să nimerească de-a dreptul în vreo prăpastie.

Dacă ar fi găsit un loc mai adăpostit s-ar fi oprit acolo cel puțin pentru o vreme. In lipsa lui, nu le rămânea decât să-şi urmeze umbletul! Cum nu puteau vedea la doi paşi în jur, cum vântul îi abătuse când spre dreapta, când spre stânga, după câteva ceasuri nu mai ştiau prea bine pe unde se află. Ba lui Bălăceanu i se păru chiar că merg în cerc, întrucât la o vreme crezu că a zărit un fag crăpat, pe lângă care, era încredințat că au mai trecut odată. Totuşi nu putea jura că nu-l înşeală vederea. Caii fură parcă cuprinşi de neastâmpăr, devenind sperioşi şi neascultători. Se zbăteau în dârlogi, se opinteau îndărătnici, se împotriveau de a mai umbla.

Când, în rostogolirea sa, un val al volburii revărsate din tării lasă în urmă, pentru câteva clipe, oarecare limpezime, în fața calului lui Bălăceanu apăru, ca într-o străfulgerare, un buştean negru şi putred. Dobitocul se sperie atât de rău, încât se ridică în picioarele din spate. Călărețul, îndemânatic, deşi nu prevăzuse neaşteptata zvâcnire, izbuti

Material cu drept de autor

să se țină în șa, spre uimirea însoțitorilor, care-l şi văzuseră rostogolindu-se la vale într-o prăpastie. Asta i-ar fi scăpat de truda de a merge mai departe, lucru nu tocmai neplăcut, căci pe măsură ce urca, drumul devenea tot mai trudnic. Dar răbufnirea viforniței urmă imediat şi izbi în piept calul ridicat, iar acesta, pierzându-şi cumpătul, se prăvăli în neaua groasă. Dacă n-ar fi fost zăpada afânată, Bălăceanu şi-ar fi rupt piciorul care-i rămăsese prins sub coastele animalului. Fură siliți să descalece şi să ducă trăpaşii de căpăstru. Vedeau astfel mai bine pe unde călcau şi puteau ține mai din scurt dobitoacele care erau tot mai neliniştite.

Coborâră într-o viroagă ca să se adăpostească, dar nu putură întârzia prea mult acolo, căci vântul împingea peste ei valuri-valuri zăpada dimprejur, care se stivuia, strat după strat, amenințând să umple adâncitura, înecându-i. De altfel nici nu se puteau gândi să petreacă pe mai departe ziua şi poate şi noaptea ce urma, în acel loc, căci, încetând de a se mai mişca, ar fi înghețat în câteva ceasuri. Ieşiră din nou pe creastă. Vântul îi îmbrâncea nemilos, când într-o parte, când în alta, vrând parcă să le smulgă veşmintele. În vreme ce cu mâna stângă ba îşi îndesau căciula amenințată de a fi sorbită de vârtejuri, ba îşi apărau ochii de năvala albă, cu cealaltă stăteau agățați de dârlogi, căutând mai degrabă sprijinul dobitoacelor însoțitoare, în loc să le dea îndrumare. Aveau simțământul că au rătăcit drumul. Îi pătrunsese frigul şi amorțeala, dar nu se dădură bătuți. Un popas pe asemenea vreme era una cu moartea; în câteva ceasuri ar fi degerat. Singura izbăvire rămânea mişcarea, mersul, căutarea, de aceea umblau chiar dacă nu făceau decât să orbăcăie la întâmplare.

Nu mai vedeau decât trâmbele de zăpadă care învolburau aerul şi îi învăluiau în îmbrățişări şerpuitoare, care-i strângeau în vârtejurile lor ghețoase şi le ciupeau

Material cu drept de autor

usturător obrazul. Fulgii înghețați le pătrundeau în nări, în ochi, în gură, sau li se topeau pe sub haine.

După ce rătăciră la voia întâmplării o bucată de vreme (cel puțin aşa i se păru lui Bălăceanu), nimeriră, fără ca să-şi da seama cum, în pasul Giuvala. Cu toată furtuna, Bălăceanu recunoscu locul. Asta îl mai îmbărbătă. Genunchii îi înțepeniseră, iar cizmele, ude şi pline de zăpadă, deveniseră peste măsură de grele. Abia se mai putea mişca şi pe deasupra trebuia să tragă după el şi calul înspăimântat, care i se supunea numai atâta vreme cât simțea pe căpăstru o mână hotărâtă. Vtori postelnicul cercă să-şi amintească înfățişarea locurilor de dincolo de trecătoare. Dacă cele pe care şi le închipuia erau îndreptățite, de cealaltă parte urma să li se deschidă în față o vale coborâtoare, mărginită de muntele Giuvala spre stânga şi de vârful Dâmbovicioarei spre dreapta. În această parte drumul nu putea fi rătăcit, firul său urmând neabătut coastele scoborâtoare. Deci ferindu-se de orice urcuş, nu se abăteau cu nici un pas de la cursul său! Cu nădejdile împrospătate, încălecară din nou şi se afundară în revărsarea albă, deasă şi clocotitoare, care îmbiba văzduhul.

Greutățile reîncepură însă curând, căci de la obârşiile Urdăriței, pe care trebuiau să le ocolească fiind mai greu de străbătut, cărarea se avânta în susul coastei, începând un suiş care culmina cu Dealul Sasului. Cum să recunoască însă locul de unde începea această abatere, dacă, prin negura mohorâtă care se frământa învolburată în juru-le, nu puteau vedea la doi paşi?!

Bălăceanu avea simțământul că au pierdut din nou firul drumului. De altfel nu prea avea încredere nici în priceperea însoțitorilor săi. Pesemne erau destul de încurcați, căci prea erau tăcuți şi morocănoşi. Prinseră a urca o pantă, dar solul îşi dădea seama că nu putea fi de fel vorba de Dealul Sasului. Pesemne cotiseră spre creasta Giuvalei,

Material cu drept de autor

înfundându-se în locuri sălbatice, nicicând locuite, pierdute în nesfârşitele ascunzişuri ale muntelui. De bună seamă şi oştenii brăneni înţeleseră greşeala, drept care se opriră, se sfătuiră o vreme şi o porniră înapoi la vale.

Odinioară în aceste locuri fusese şi o mică cetăţuie de hotar la care se plătea pe atunci vama. Localnicii socoteau zidirea ca fiind durată de legendarul Negru vodă. Locul fiind şi vara greu de străbătut, căruţele trebuind a fi urcate şi coborâte de-a lungul stâncilor cu funiile, fuseseră aridicate pe aici, din vechime, poduri de lemn ce înlesneau trecerea.

O pornire înspre partea opusă, dar şi noua încercare de a ieşi din impas nu-i mulţumi şi începură a şovăi. Se învârteau în loc prin troiene şi nu se puteau hotărî încotro să apuce. Din fericire furtuna slăbi, vântul începu a se potoli şi pospaiul începu să se aştearnă, limpezind văzduhul.

Bălăceanu caută în jur, dar nu-şi putea da prea bine seama pe unde se aflau, dar bănuia că cetatea Neamţului de la obârşiile Orăţiei trebuia să se afle undeva pe le miazăzi de ei. Nu era totuşi cu neputinţă ca, fără să bage de seamă, să fi trecut pe lângă ea şi să fi străbătut şi podurile ce-i stăteau la poale, căci, din pricina vremuielii şi a învălurărilor coastei, n-ar fi izbutit să-i zărească zidurile învechite şi dărăpănate decât din nemijlocită apropiere. Oricum nu puteau fi prea departe de acest loc. Dealul Sasului, pe care tocmai îl străbăteau, era la urma-urmelor cea mai anevoioasă parte a drumului. De vreme ce aici chiar în lunile de vară, în unele locuri, chervanele trebuiau coborâte cu ajutorul funiilor, la timp de iarnă era de înţeles că greutăţile erau înzecite. Coborâră însă cu bine coasta pieptişă de la obârşiile Orăţiei şi se îndreptară spre valea în care, pe undeva, destul de departe, curgea Dâmboviţa. Călătoria era o adevărată caznă. Caii se afundaseră în

Material cu drept de autor

zăpada groasă până aproape de încălțările călăreților. Înotau deznădăjduiți prin neaua afânată, iar truda le storcea toată vlaga. Animalele năduşeau, picioarele le fugeau când într-o parte, când în alta, potcoavele lunecându-le pe pietroaiele de sub zăpadă. Se poticneau, se zgâriau uneori, sângerau uşor, dar îşi urmau coborâşul. După câte se părea se aflau pe drumul cel bun. De bună seamă în față li se deschidea povârnişul care se înclina domol spre Dâmbovița. Curând părăsiră cu totul plaiul şi se afundară în pădure.

Văzduhul se limpezea tot mai mult, iar ziua devenea tot mai luminoasă şi mai senină, lucru care se simțea chiar sub bolțile rămurişului pleşuv. Zăpada se aşternuse peste crengile copacilor, într-o gingaşă scuturare a tăriilor, silindu-le să se plece mult spre pământ. Soarele palid revărsa scânteieri aurii asupra veşmântului de un alb desăvârşit, răsfirat cu dărnicie peste cetina primitoare a brazilor. Curând printre aceştia răsăriră tot mai mulți fagi, semn că ajunseseră a coborî coasta destul de mult. Umbrele străvezii ale desişurilor, înviorate de sclipirile luminoase ale zăpezii, scoteau la vedere tulpinile noduroase, în chipul unor vedenii întunecate, nepământeşti. Era o privelişte fermecătoare, care amintea o lume de dincolo de fire, o lume a ielelor şi a duhurilor, o lume a voinicilor şi vrăjitoarelor. Fagii dezgoliți închipuiau umbre chircite care, din pricina luminii sărace, păreau ființe smulse dintr-o lume a începuturilor, ființe primejdioase şi amenințătoare, înzestrate cu forțe ce trec de hotarele omenescului. Înfiorate furnicături cutremurau trupurile celor trei călători singuratici, care aveau presimțul că trebuie să li se întâmple ceva negândit, dar totuşi minunat.

Dintr-o dată animalele tresăriră, începură să sforăie şi să smucească frâul. Scurt după aceea se dezlănțuiră într-o goană deznădăjduită, plină de oprelişti şi poticneli: simțiseră lupii! Călăreții nu-i puteau vedea, dar, în

Material cu drept de autor

clipele când nu se mai auzea scârțâitul zăpezii frământate sub copite, răzbăteau până la ei, ca un zvon părelnic, răgete îndepărtate .

Pe neașteptate izbucni un urlet fioros în nemijlocita lor apropiere. Caii se opintiră înfrigurați. Călărețiii le simțeau vinele tremurând sub piele de încordare. Focul sperie de obicei sălbăticiunile, de aceea aprinseră făclii, deşi în plină zi, chiar şi în umbra pădurii, lumina acestora nu se prea putea simți. Pe deasupra, umede fiind, făcliile pâlpâiau firav, încât dădeau o slabă nădejde de apărare! Deşi nu zăreau nimic printre copaci, se simțeau adulmecați de fiarele tupilate prin preajmă. Pesemne făceau parte dintr-o haită mică, de vreme ce nu îndrăzneau să iasă la vedere. Pentru a se îmbărbăta şi în nădejdea nemărturisită că sălbăticiunile se vor speria, începură să vorbească tare, să țipe, să cânte.

Calul vtori postelnicului se împletici, împiedicându-se cu picioarele din spate probabil de vreun vreasc ascuns în nea. Descumpănindu-se, căzu pe crupă. Spinarea sa se înclină într-atât încât călărețul fu pe cale să cadă spre spate din şa. Pe de altă parte coasta era nespus de repede, încât dobitocul, cu picioarele din față împinse țeapăn înainte, cu cele din spate strânse sub el, lunecă la vale, făcând pârtie prin zăpadă. O copită îi intră sub o buturugă; glezna trosni scurt şi se frânse. Zvâcnind de durere, calul se prăvăli cu un icnet în adâncul troienelor. În cădere făclia postelnicului se stinse. Aflat la înălțimea pământului, Bălăceanu putu zări, pe sub cetina răsfirată a brazilor, ochii lupilor sticlind ca nişte fărâme dogorinde de jăratec. Sălbăticiunile îi pândeau foarte de aproape, ațâțate de foame. Cei doi însoțitori se apropiară prevăzători. Era vădit că le era cam frică şi nu prea se simțeau îndemnați să descalece ca să-i dea trebuitorul ajutor.

Material cu drept de autor

- Jupâne postelnice, poți ieşi singur de sub cal, ori e nevoie să-ți venim alături? întrebară ei cu jumătate de gură, de sus din şa, fără însă a arăta gând că chiar ar voi să facă cu adevărat ceva pentru el, în nădejdea că, până să se hotărască în vreun fel, celălalt se va descurca şi singur.

Bălăceanu, devenit duşmănos din pricina supărării, nu răspunse. Simțise dedesubtul întrebării şi acesta îl zădărî la fel de mult ca şi necazul care i se întâmplase. Sprijinindu-se în mâini, se ridică şi, fără a scoate o vorbă, îşi reaprinse făclia de la aceea a unuia dintre oşteni. După asta se reîntoarse spre cal. Acesta, după ce făcuse câteva sforțări deznădăjduite dar zadarnice de a se ridica, parcă împăcat cu soarta, se lăsă cuprins de neaua afânată. Ținând făclia cu o mână, omul dezgropă cu cealaltă picioarele din față ale trăpaşului. Copita dreaptă, până deasupra chişiței, îi alunecase sub o buturugă zdravănă şi noduroasă, iar încheietura se frânsese. Prin pielea zdrelită, firişoare subțiri de sânge se scurgeau în zăpadă, croindu-şi căi de prelingere prelungi, asemeni unui mănunchi ațos de rădăcini roşii.

Încercă – treabă de altfel cu totul zadarnică – să sloboadă copita bidiviului. Nu izbuti să i-o smulgă din strânsoarea dintre tină şi lemn, unde i se înțepenise. De altminteri, din pricina fărmării osului, calul era oricum sortit pieirii, chiar dacă l-ar fi scăpat din prinzătoare în care nimerise, căci n-ar fi fost în stare să urmeze drumul nici chiar fără călăreț.

Deznădăjduit şi abătut, Bălăceanu se aşeză pe buturugă. Se simțea neputincios şi înfrânt. Era năucitor simțământul de a sfârşi prosteşte aici, mâncat de lupi, lângă un cal schilod. Privi în jur, în nădejdea că de undeva o să-i vină un ajutor izbăvitor. Nu vedea decât o biată poieniță povârnită, împresurată de o pădure rară. Undeva spre dreapta se zăreau pe deasupra copacilor coastele pleşuve ale

Material cu drept de autor

plaiului cărunțit de nămeți. Ascuțișul unei stânci negre săgeta îndrăznеț spre bolta care se limpezise, frângând netezimea zării.

Valea Dâmboviței și primele case de pe malul apei nu mai puteau fi prea departe. Cel mult preț de un ceas călare. Era obișnuit cu truda, încât se simțea în stare să mai meargă pe jos câteva ceasuri. Era singura nădejde care îi mai rămăsese în ascunzișurile întunecate ale genunilor muntelui, așa că se agăță din adâncul sufletului de ea. Deși în fundul ființei simțea că acest gând nu e tocmai îndreptățit, și-l tot repetă până ce se preschimbă într-o credință de nestrămutat. Dar oricât de lipsită de noimă ar fi fost, avea nevoie de ea pentru a-și aduna forțele. Pentru ca să lupte mai departe, ca să înlăture leșinătorul simțământ de neputință care l-ar fi dus la o pieire sigură, avea nevoie de un țel în stare să-l pună în mișcare, fie că era sau nu întemeiat.

Luă căpăstrul și desfăcu șeaua, în care era ascunsă prețioasa scrisoare princiară și și-o urcă în spinare, dar își dădu seama că nu va ajunge prea departe cu povara în spate. Se uită spre oșteni, iar unul dintre ei, ca să fie sigur că nu i se va găsi pricină să-i dea calul, se grăbi s-o primească în brațe.

Sprijinindu-se cu mâna de șaua celuilalt, purceseră cu toții mai departe la vale. Obidit de teama că i se va cere calul, oșteanul smuci hățurile, îndemnând animalul să pornească la drum. Bidiviul beteag îi urmărea cu ochii umezi, rugători parcă. Se temea poate de singurătate, ori poate de sălbăticiunile care-i pândeau neputința spre a-l sfâșia.

Din fericire pentru Bălăceanu, trăpașul însoțitorului, peste măsură de vânjos, îl târa după el, luând asupră-și o parte a ostenelii sale. Adesea se poticnea în prinsorile pe care pietrele și crengile nevăzute i le întindeau pe sub veșmântul de nea. Dobitocul, care nu-și da seama

Material cu drept de autor

când solul se împiedica, îl smucea din loc înainte ca el să se poată slobozi din laț. Vreascurile se frângeau trosnind, piciorul scăpa, dar, cu toată grosimea încălțărilor, simțea din plin durerea vinelor răsucite sau pe cale de a-i fi sfâşiate. Cu tot frigul, din pricina trudei, postelnicul năduşea sub cojoc. De osteneală abia îşi mai simțea mădularele. Acestea, din pricina nemăsuratei istoviri, îi zvâcneau parcă singure din loc, ca şi cum i-ar fi fost trase de nişte corzi. Gâfâia din greu, înălțând stâlpi de aburi în văzduh. Se simțea cu totul sfârşit, dar hotărât să nu se dea bătut.

Abia târându-se, ajunseră pe malul Dâmboviței. Apa şopotea vioaie printre bolovani. Curgea prea năvalnic, ca să poată îngheța chiar în iernile cele mai geroase. Drumul trecea de cealaltă parte a vadului, iar podul de lemn care dădea numele locului se zărea mai într-o parte. Abia ce-l trecură că în susul său zăriră prima căsuță din cătunul Podul Dâmboviței. Un fuior subțire de fum se ridica lumânare spre tării, pierzându-se undeva în albastrul cerului. Era o ademenitoare făgăduială de căldură şi odihnă. Se puteau socoti mântuiți.

Traseră la cea mai apropiată casă ce le ieşise în cale. Gazda îi primi cu îngrijorare, poate chiar cu ceva teamă, când văzu că Bălăceanu e însoțit de doi oşteni de pază. În primul rând oamenii înarmați nu erau niciodată doriți, căci apariția lor era întotdeauna legată de primejdia de a cădea jertfă prădăciunilor. Apoi săteanul era copleşit de o adâncă sfiiciune față de boierul care se arăta atât de însemnat, încât i se dăduse strajă crăiască! Iar, la urma-urmei, nici din partea lui nu avea pricină de a se aştepta la vreo facere de bine.

Bălăceanu, doritor de a intra în Târgovişte până la căderea serii, lăsă de-o parte oboseala şi începu imediat negoțările pentru dobândirea unui cal de olac. Țăranul îi spuse însă răspicat că nu va putea găsi în tot cătunul vreun

Material cu drept de autor

cal de dat de pomană. Erau prea săraci ca să-şi îngăduie să țină cai. Bălăceanu scoase punga şi aruncă câțiva aspri pe masă. Omului îi cam sclipiră ochii şi atunci adăugă că la drept vorbind unul dintre vecini are o sanie cu cal, anume pentru a o năimi călătorilor rătăciți. Pe răstimpul verii le putea pune la îndemână chiar o droşcă, poate nu din cele mai scumpe, dar altfel foarte frumoasă şi trainică. Ar putea vorbi cu el. Dar calul nu e de vânzare, căci de pe urma sa omul îşi duce zilele. Auzindu-l, solul ceru neîntârziat să-l însoțească la vecinul cu pricina, care se dovedea a fi gospodarul cel mai destoinic al cătunului. Acesta însă nici nu voi să audă de vânzarea gloabei sale, deşi era cam bătrână şi deşelată.

- N-o să rămâi în pagubă! Îți dau atâția bani încât să fii pe deplin despăgubit!

Banii ispiteau, dar grija zilei de mâine era mai puternică:

- De pe urma mârțoagei ăsteia trăiesc, aşa că nu pot s-o vând. Dar s-ar putea găsi totuşi dezlegare. În scurt putem ajunge la aşezămintele possăzii de dincolo de chei, unde vameşii vă pot da cal de olac, după lege, îi zise cu subînțeles plăieşul.

Bălăceanu îşi dădu seama că aceasta era singura dezlegare ce-i stătea la îndemână şi, neavând de ales, se învoi. Îşi părăsi fără părere de rău însoțitorii, fără de care totuşi n-ar fi putut răzbate peste munte, şi, luând cu sine căpăstrul şi şaua, urcă în sanie. Drumul, care la început şerpuia de-a lungul malului drept al râului, părăsi la puțină vreme valea, urcând spre curmătura Posadei, ca să ocolească Cheile Mari ale Dâmboviței, mult prea prăpăstioase ca să poată fi trecute. Dar şleahul pierise sub omăt şi era cu neputință ca un străin să-i regăsească făgaşele. Țăranul însă le putea nimeri şi cu ochii închişi.

Material cu drept de autor

După ce trecură de curmătură, drumul deveni mai lesnicios, căci cobora o costişă mai lină, spre a se reîntâlni cu Dâmbovița pe undeva la împreunarea acesteia cu Râuşorul. Nu trecu mult şi zăriră pe deasupra copacilor vălătucii străvezii de fum ai Rucărului, sat aflat în fața lor, mai în vale. Cătunul era înjghebat târziu, cam pe vremea lui Mihai Viteazul, adică abia cu vreo jumătate de veac în urmă. Se adunase acolo lume amestecată, pripăşită din felurite locuri.

După alte câteva şerpuiri ale drumului zăriră pe deasupra rămurişurilor turla pândarilor de la vamă. După puține clipe ajunseră în dreptul ei. Era o înjghebare zvealtă, ridicată pe patru popi groşi de brad, bine înfipți în pământ şi legați prin grinzi aşezate de-a curmezişul. O scară pieptişă de şipci ducea la foişorul de deasupra. Acesta era mărginit de un parmalâc de scânduri negeluite şi apărat de un acoperiş ascuțit de şindrilă. Semăna foarte bine cu pătulele din care jitarii privegheau semănăturile sătenilor, osebindu-se de acestea numai prin mărime. De aici un străjer veghea ziua şi noaptea asupra împrejurimilor, pentru a-i dibui pe aceia care, furişându-se, ar fi voit să scape de vămuire ori de cercetarea grănicerească. Alături se zărea o rohatcă[93] de lemn care era aşezată de-a curmezişul drumului spre a opri trecerea călătorilor. Mai în spate se desluşeau cele câteva case răzlețe ale posăzii.

Cornul pândarului dăduse demult de ştire posădarilor că spre locul de strajă se îndreaptă nişte străini. De aceea când se apropiară, găsiră rohatca ridicată şi păzitorii gătiți să-i întâmpine.

Bălăceanu se înfățişă vameşilor cu căpăstrul agățat de braț şi cu şaua în spinare şi ceru de grabă un cal de olac, pentru a ajunge în fața domnului înainte de lăsatul nopții, deci înainte de închiderea porților cetății de scaun.

---

[93] (*Reg. înv.*) Obişnuit barieră; uneori poartă, vamă, – Din ucr. **rohatka.**

Material cu drept de autor

Vameşii îl priviră nedumeriți. A da cal de olac, însemna a da ceauşului domnesc dobitoc hodinit în locul celui ostenit. Ori postelnicul cerea cal, fără a aduce un altul în loc, încât nu se bucură de ascultarea pe care ar fi dorit-o.

- Poate voiți a cumpăra cal de pe aici! făcu unul dintre aceia care-l înconjurau. Asta ar fi o altă treabă, asupra căreia am putea să ne învoim. Pentru asta v-aş trimite la Dragoslavele, sat ce se află din jos de noi, unde ştiu pe cineva care v-ar putea vinde un trăpaş bun.

Bălăceanu se mânie, lămurind că nu-i prisoseşte vremea, căci însărcinarea ce o are de dus la capăt este peste măsură de grabnică. Năvăli în casa judelui, ce era mai-mare peste plăieşii vameşi. O luă de la capăt cu deslușirile în fața acestuia. Arătă zapiştele de liberă trecere, împuternicirile de la postelnicie şi de la domnie pe care le avea, arătă chiar scrisorile care nu erau de taină, din care una purta pecetea cancelariei crăieşti, cealaltă pecetea Buiceştilor.

La fel de netulburat ca şi slujbaşii săi, starostele îi ceru calul cu care venise. Postelnicelul îi lămuri că acesta a pierit pe drum şi că pesemne în acea clipă stârvul său, mâncat de lupi, zace pe undeva pe munte. Fu îndemnat să-şi cumpere alt cal din satul vecin.

Deznădăjduit, Bălăceanu ieşi în curte, neştiind încotro s-o apuce. Lăsase şaua şi căpăstrul pe o laviță în ogradă. Se întoarnă acolo şi chitea la ce-i mai rămânea de făcut. Dacă nu i se dădea de bunăvoie trăpaşul trebuitor, nu-i mai rămânea decât să-l fure. Însărcinarea pe care o avea de împlinit era mult prea însemnată ca să nu-l dezvinuiască, chiar dacă fapta nu era tocmai de laudă. Războiul cu Moldova sta să izbucnească şi orice zăbavă putea să aducă atingere planuirilor celor doi principi. Dacă craiul s-ar fi pornit înainte ca Matei să se fi gătat de luptă, nu se isca numai primejdia ca Ardealul să aibă parte de o seamă de încurcături, ci însăşi Muntenia era amenințată cu

Material cu drept de autor

înfrângerea. De aceea era de datoria sa să se înfăţişeze cât mai grabnic la Târgovişte, înştiinţând pe domn din vreme de cele puse la cale. Dar, mergând iarna pe jos sau cu cine ştie ce alte mijloace, nu avea sorţi să ajungă departe, deşi cetatea de scaun era atât de aproape!

Însă plăieşilor nu le putea împărtăşi însemnătatea îndatoririlor sale, căci gătirile împotriva Moldovei trebuia să rămână tainice. Apoi, chiar de le-ar fi înfăţişat adevărul, nu era sigur că-l vor lua în serios. Era mai de crezut că-l vor bănui că se grozăveşte ca să-i uimească şi – lăsându-i fără glas – să-i înduplece ca să-i facă pe voie. De bună seamă că vor socoti că este cu neputinţă ca de el, un oarecare, să depindă soarta războiului dintre principate. Dar nici de cal nu se putea lipsi! Să le mai amintească odată îndatoririle supuşilor de a da oamenilor domneşti cai de olac era zadarnic. Dacă încercarea de a-i ispiti cu bani nu dăduse roade, ameninţările cu pâra la slujbaşii cârmuirii nu aveau mai mulţi sorţi de izbândă în aceasta pustietate de hotar, uitată de lume!

După o clipă de nehotărâre, văzând că nimeni nu-l mai bagă în seamă, îşi luă avutul în braţe şi se îndreptă spre grajdul care se afla mai spre fundul ogrăzii şi care era uşor de cunoscut după mirosurile ce veneau dinspre el. Se uită în jur şi, fără să mai aştepte vreun îndemn, puse şaua pe unul din caii aflaţi în adăpost. Dar când să iasă pe uşă, un grăjdar îl zări şi apucă repede calul de dârlogi, sârguind să-l oprească. Cum postelnicul trăgea de animal în afară, iar celălalt i se împotrivea, se pricinui oarecare zarvă, care atrase luarea aminte a celor din ogradă, încât aceştia veniră repede să vadă despre ce este vorba. Duşmănoşi şi aţâţaţi, plăieşii săriră asupra străinului. Îl trântiră în zăpadă şi porniră a-l izbi cu pumnii şi cu picioarele. Loviturile curgeau din toate părţile, încât nici nu apucă să se apere de ele.

Material cu drept de autor

- Ai vrut să ne faci să te credem om cinstit şi de neam înalt, la care noi trebuia să ne ploconim! Halal ție! îi strigă unul din urmă.

- Noi te grijim şi te hrănim ca pe un oaspete de vază, te adăpostim ca pe o aleasă față de rang boieresc, îți arătăm bunăvoință şi înțelegere, iar tu, drept recunoştință, te porți ca un fur, ca un lotru de drumul mare!

Fără multă vorbă, lovindu-l şi îmbrâncindu-l, îl cetluiră şi-l aruncară într-o cămăruță neîncălzită, sub învinuirea că a încercat să fure din grajdul posăzii un cal.

- Aici vei sta până o să poată răzbi încoace jupânul care ține posada, care la vremea asta se află dus mai de vale! Atunci când o veni, te-om duce în fața sa, ca să te judece pentru hoție şi să-ți dea cuvenita osândă!

Înainte de a se zăvorî uşa, Bălăcenu mai făcu o încercare de a-i îndupleca:

- Sunt sol domnesc şi trebuie să ajung în cea mai mare grabă în fața Măriei Sale, Matei vodă! Insuşi domnul mă aşteaptă cu răspunsul la cartea ce-a trimis-o craiului! Cele ce am a-i vesti sunt ştiri de osebită însemnătate, de care depinde pacea şi viitorul țării. Orice clipă de întârziere poate să primejduiască liniştea țării, poate pricinui zavistii şi tulburări, ba chiar şi război!!

- Ei zău?! râseră disprețuitor plăieşii. Chiar aşa de proşti ne crezi încât, după ce ne-ai îmbrobodit odată, o să ne lăsăm păcăliți şi-a doua oară?! Pe alții să-i îmbeți cu vorbe mari, nu pe noi! N-om fi noi nici prea învățați şi nici prea avuți, dar smerenia şi sărăcia noastră sunt cinstite! Dacă, în adevăr, eşti ceea ce vrei să ne faci să credem noi – lucru de care ne cam îndoim, căci Măria Sa, domnul nostru, nu va da asemenea slujbă însemnată unor lotri –, vei duce cărțile ce zici că le ai încredințate după ce te vei slobozi. De altfel nu mai este cine ştie cât de adăstat. E cu neputință ca, într-o săptămână sau două, mai-marele nostru să nu dea pe aici. Că

Material cu drept de autor

acum, iarna, cam aşa îi e obiceiul. Iar dacă luminăția sa ți-o da crezare, vei fi slobod a umbla precum îți este voia!

Oameni dintr-o bucată şi de bună credință, nu se lăsară de fel înduplecați de împotrivirea şi jelaniile călătorului. Nu-i mişcau nici lămuririle legate de însemnătatea celor ce avea de împlinit şi nici împrejurarea că arăta a se găsi în înalta slujbă a domnului, ori a vel postelnicului. Ei socoteau, în curata lor simplitate, că au de a face cu un pungaş înşelător, care voieşte să-i tragă pe sfoară. Şi chiar dacă totuşi se întâmpla să fie sol, îşi ziceau ei, de bună seamă că nu era din soiul cel mai ales – o dovedise doar prin faptele sale. Iar cele ce le însăila, cum că de el ar depinde starea de pace şi de război, nu erau pesemne decât născociri cu care se grozăvea, nădăjduind a-i spăimânta, astfel încât să scape de osânda meritată pentru fărădelegea săvârşită. Vezi Doamne, îşi ziceau ei nepăsători, câtă lipsă de bun simț în spusele străinului! Îi socotea aşa de proşti încât să creadă că războiul dintre nişte țări atârnă de mofturile fitecui! La urma-urmei îl prinseră făptuind o nelegiuire şi se socoteau în drept să ia cuvenitele măsuri de îndreptare. În împrejurările de atunci, când a ajunge la un scaun de judecată nu era un lucru tocmai lesnicios, păgubaşul îşi îngăduia adesea să ia asupră-şi o parte a îndatoririlor celor ce ocroteau bunele rânduieli, încât ceea ce făceau plăieşii, pentru vremea aceea, nu era un lucru tocmai neobişnuit; cu atât mai mult cu cât, prin firea celor aşezate de datini, tagma lor chiar avea unele îndatoriri legiuite legate de prinderea şi osândirea răufăcătorilor.

Aceşti țărani nu socoteau că fac cuiva vreo nedreptate. Era adevărat că nu se învoiseră a pune la îndemâna călătorului cal de olac şi că-i dăduseră de înțeles că ar fi mai nimerit să şi-l cumpere din sat. Poate că aceasta încălca pe undeva obiceiurile, dar nu li se părea că făptuiseră ceva necinstit. Dimpotrivă! Crescuți în credința că

Material cu drept de autor

stăpânirea asupra unui bun e sfântă, ştiau că nu puteau da un cal hodinit decât în locul celuia cu care ceauşul cârmuirii sosea în vamă. Dacă schimbul firesc nu se putea face, socoteau că sunt sloboziți de orice îndatorire! În asemenea împrejurare, faptul că-l poftiseră să-şi cumpere calul de trebuință nu era o samavolnicie, ci o povață îndreptățită, ce izvora din chiar firea lucrurilor.

Dar pornirea plăieşilor nu era pricinuită numai de obiceiul sfintei păziri a avutului stăpânit de drept, ci şi de ciuda pe care le-o stârnise postelnicul cu ifosele de om ales, cu care se grozăvise poate puțin prea stăruitor. În ochii acestor țărani, solul rămânea un netrebnic de soiul cel mai rău, cu atât mai scârbavnic cu cât cerca a-i face să-l creadă a fi scoborâtor din cinul celor de neam mare, deci a fi aşezat cu mult deasupra lor. Ori acestei lumi înalte îi purtau oricum oarece râcă, căci nu se simțeau numai înjosiți de mădularii ei, dar adesea şi amenințați să-şi piardă avutul şi chiar libertatea din pricina nesațului ce-l dovedeau. Aşa că-i încerca chiar o anume plăcere când se puteau cumva răzbuna asupra cinului, iar solul le punea la îndemână un asemenea prilej de răfuială şi nu erau de fel plecați să-l piardă. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât străinul se arătase prea plin de sine, sfruntându-i cu îngâmfarea sa de om ales, iar pe deasupra părea şi destul de flăcăiandru, neavând înfățişare de om aşezat, de bărbat în toată firea.

În prima clipă Bălăceanu se simți zdrobit, căci nici vel postelnicul şi nici domnul nu i-ar fi iertat greşeala de a întârzia cu împărtăşirea ştirilor pe care le purta, mai ales că era vinovat de necazurile ivite. Chiar împrejurarea de a nu fi ştiut să se ferească de încurcături, de a nu fi găsit apoi o cale de a ieşi din ele, era ea însăşi o vină. Era adevărat că, dacă la Curte se aflau împrejurările cetluirii sale, nici vameşii şi nici plăieşii n-ar fi scăpat uşor. Dar aceasta nu-i aducea nici un fel de mângâiere, căci pentru o întârziere de câteva

Material cu drept de autor

săptămâni, chiar dacă era numai în parte vinovat de ea, Matei vodă l-ar fi nimicit, iar postelnicul Cantacuzino s-ar fi lepădat cu nespusă supărare de el! Îl răscolea o aprigă pornire împotriva acestor țărani îndărătnici şi bățoşi care, nu numai că nu-l credeau, dar chiar îşi băteau joc de el atunci când cerca să le lămurească ce îndatoriri de seamă are de împlinit. Pe de altă parte îi era ciudă şi că se lăsase prins făptuind un furtişag atât de prostesc.

Zeflemisindu-l şi batjocorindu-l, plăieşii zăvorâră uşa şi se apucară de treburile obişnuite prin ogradă. În primele ceasuri, înăbuşit de micimea cămării, pătruns de jilăveală şi de frig, Bălăceanu se zbătu ca o sălbăticiune în cuşcă. Era prea zbuciumat ca să-şi poată aduna gândurile. Cu încetul se mai potoli şi începu a cerceta toate ungherele în nădejdea de a găsi o cale de scăpare. Fără izbândă însă.

Flăcăul nu era totuşi firea care să se dea bătută în fața unei sorți potrivnice, mulțumindu-se să-şi mormânteze viitorul într-o odăiță părăginită, aceasta după ce-şi începuse viața cu atâta strălucire. Era mult prea doritor de a se ajunge, ca să lase totul de izbelişte în fața celei dintâi oprelişti. După scurtă vreme un plăieş mai tânăr îi aduse puțină mâncare, căci oamenii socotiră că, după frigul îndurat, ceva cald i-ar prinde bine. Postelnicul îl rugă să-l înştiințeze pe mai-marele lor, cu care de altfel mai vorbise odată, dar zadarnic, că ar voi să-i mai desluşească ceva. Nădăjduia că poate o a doua încercare ar putea aduce o schimbare. Cum omul se codi, postelnicelul se grăbi să-l cumpere, strecurându-i o para în palmă. Străjerul o luă, furişând-o repede în buzunar, însă, legat de ducerea la capăt a slujbei cerute, nu arătă prea mare înflăcărare.

- Apăi, l-oi înştiința pe judele nostru că-l poftiți – oftă el fără însuflețire, în timp ce zăvora uşa – da' nu cred c-o avea chef să vină!

Material cu drept de autor

O spuse cu atâta lehamite şi îndoială, încât Bălăceanu se temu că i-a luat bănuțul, fără să aibă de gând să-şi țină făgăduiala. Îl bănuise pe nedrept. După câtăva vreme unul dintre bărboşii cu care vorbise mai înainte se ivi în uşă, încruntat şi neînduplecat. Bălăceanu se sluji de tot mănunchiul mijloacelor de înduplecare pe care le cunoştea, doar-doar l-o câştiga. Pe de-o parte îl ispiti făgăduindu-i o răsplată frumoasă dacă îl ajută să ajungă cât mai repede la Dragoslavele, în nădejdea că mai-marele său va fi om mai de înțeles, ridicându-se deasupra înțelegerii plăieşilor. Pe de alta căută să-l sperie zugrăvindu-i osândele pe care le vor atrage asupră-şi dacă izvoadele din Ardeal nu vor sosi la vreme la Târgovişte. Ca să se facă mai lesne crezut, scoase la vedere cărțile de acoperire pe care le purta în buzunarul dinăuntru al mundirului. Era vorba de înscrisul dat de cancelaria Ardealului şi de cartea feciorului marelui spătar către tatăl său. Înfățişă încă odată şi zapiscile[94] de liberă trecere, întărite cu felurite peceți. Stărui mai ales asupra acestor însemne, plimbându-le pe sub ochii bărbosului, ca să înlăture orice urme de îndoială, cum că hrisoavele ar fi plăsmuite. Judele sătesc nu cunoştea pecetea lui Preda Buicescu, dar pe cea a craiului sau pe cea a cancelariei domneşti de la Târgovişte le văzuse de mai multe ori pe zapişcile de liberă trecere ale altor călători; iar cele înfățişate pe cărțile solului era vădit că nu erau măsluite, ci dimpotrivă! Îi devenea limpede că străinul nu era chiar un răufăcător, ori un înşelător şi că, de bună seamă, cel puțin o parte din ceea ce spunea despre sine era adevărat.

Bărbatul plecă îngândurat din odăiță, fără a făgădui însă ceva. Banii îl ispiteau, iar amenințările nu i se mai păreau nişte scorneli deşarte, menite să-l sperie, aşa cum crezuse atunci când vorbiseră întâiaşi dată. O zapiscă

---

[94] (*Înv.*) Adeverință, certificat (ex. de moarte), dovadă, mărturie. – Din rus. **zapiska.**

Material cu drept de autor

de liberă trecere putea dobândi, e drept, orice neguțător, dar o carte cu pecetea cea mare crăiască nu încăpea pe mâna oricui! Iar dacă străinul nu mințea, atunci, nepunându-i calul de olac la îndemână, făptuise o nemăsurată neghiobie! Pentru isprava asta putea trage amarnice ponoase. Neînduplecarea începu să i se clatine. Hotărî să-l sloboadă, dar nu oricum. Trebuia să arunce asupra lui vina celor petrecute! Şi n-o putea face decât sporind şi întărind credința că s-a purtat ca un fur. Înfățișându-l pe călător într-un asemenea chip, vina lui părea mult mai uşoară, putând fi chiar trecută cu vederea. Odată părelnicia născută, deslușiri îndreptățitoare se puteau lesne născoci. Astfel putea spune că de vreme ce străinul mai întâi se purtase ca un răufăcător şi abia după aceea dovedise cu adevărat cine este, cele petrecute erau la urma-urmelor de înțeles! De bună seamă că dacă n-ar fi săvârşit totul anapoda, nimeni nu s-ar fi atins de el! Nu-i trebui multă vreme ca să se hotărască. Se întoarse curând şi îl înştiință că se răzgândise:

- Poate e adevărat ceea ce spui. Eu unul nu mă pricep îndeajuns ca să-mi pot da seama! Te voi înfățişa unui domn mai mare, care va şti mai bine decât mine ce are de făcut. Te trimit deci, sub pază temeinică, la Dragoslavele, la jupânul față de care suntem răspunzători. Vei merge pe jos ca să nu poți fugi.

- Cu lucrurile mele cum rămâne? Nu le pot căra în spinare atâta amar de drum.

- Dacă nu vrei să le cari, poți să te lipseşti de ele! râse viclean bărbosul.

Bălăceanu se gândi imediat la scrisoarea tainică a craiului tupilată în şa, pe care nu-şi putea îngădui în nici un chip s-o rătăcească.

- Fie, se învoi el în cele din urmă.

După ce-şi aburcă povara în spinare şi-şi agață căpăstrul de braț, fu legat de mâini şi priponit de o parte a

Material cu drept de autor

şeii păzitorului său, cu o legătură destul de lungă, ca să se poată feri dacă s-ar fi întâmplat ca, alunecând, dobitocul să cadă. Din urmă venea călare un al doilea străjer. Aşa purceseră spre cătunul din vale. Pe vreme bună, vara, drumul până la Dragoslavele se putea străbate în răstimp de vreun ceas de mers pe jos. Drumul nu era deci lung, dar cu sarcina în spinare şi târându-se prin zăpadă, Bălăceanu se simți cu totul sleit atunci când zări cele dintâi case.

În clipa în care convoiul intră pe ulița satului, țăranii ieşiți în ogradă îl petrecură din priviri, din dosul împletiturii gardurilor. Şuşoteau mirați pe seama solului, socotindu-l un răufăcător primejdios.

- Da' ce-i cu creştinul cesta cetluit, fârtate?! îi iscodea pe plăieşii însoțitori câte unul mai îndrăzneț.

- Iaca, ce să fie?! Un hoț de cai...

Bălăceanu se simțea însă scoborâtor al unei case boiereşti cu bun nume – fie ea şi destul de măruntă –, se ştia totodată solitor princiar şi sfetnic nu lipsit de însemnătate. (Chiar şi un dregător de rangul al doilea nu era chiar de colo). De aceea, auzindu-i, simțea că crapă de ruşine şi de ciudă, dar n-avea cum să se dezvinuiască şi nici să reaşeze adevărul la locul său. Chiar dacă ar fi încercat să lămurească lucrurile, cine stătea să-l asculte?! Cine i-ar fi dat dreptate?! Ba, istorisind cele petrecute, nu numai că ar fi atras mai mult luarea aminte asupră-şi, ci ar fi pricinuit şi mai multe clătinări dojenitoare ale capului în rândul auzitorilor, mai plecați să dea crezare unor oameni simpli şi fără ascunzişuri, de seama lor, care în ochii celor din jur mai apăreau şi ca apărători legiuiți ai bunei rânduieli, decât unui sclivisit înşelător, care, cu obezi la mâini, istorisea poveşti despre cinstirile de care – vezi Doamne – se bucura în palatele principilor şi ale crailor! „După ce eşti ceea ce te dovedesc faptele, cutezi a te purta cu noi de parcă am fi atât de proşti încât să-ți înghițim braşoavele pline de sfruntate!" i-ar fi

Material cu drept de autor

retezat-o plini de pornire cei față de care ar fi încercat să se dezvinuiască.

Totul era zadarnic. Sleit trupeşte, cu sufletul gol, bântuit de un simțământ de lehamite, cu capul plecat, Badea, gata să se prăvale, îşi târşâia trudnic picioarele, încercând să țină pasul. Din când în când, rămânând prea mult în urmă, calul îl smucea de funia care-i cetluia încheieturile mâinilor.

Ajunseră în cele din urmă la curtea jupânului care năimise vama de la domnie, unde fu încredințat slugilor acestuia. Străjerii arătară că aduc un răufăcător, cu poruncă de la judele lor, să-l înfățişeze de grabă stăpânului pentru judecată. Acesta nu se afla însă prin ogradă. Iarna, îndatoririle de vămuire împuținându-se din lipsa călătorilor, acesta nu prea mai grijea de trebile posăzii [95]. Pe la Rucăr trecea arar, iar pe acasă era de asemenea greu de găsit. Nici una dintre slugi nu ştia prea bine pe unde era plecat. De altfel, aflând pentru ce pricină e căutat, nici nu se grăbiră să-i dea de urmă. Când plăieşii stăruiră, fură repeziți:

- De unde să ştim noi ce face stăpânul?! Doar n-o să ne dea socoteală! S-o fi dus şi el pe la vreo muiere-n sat, ca bărbat ce se află... Şi doar n-o să tulburăm domn aşa mare, de la o aşa gingaşă trebuşoară, pentru un amărât de hoț de cai! N-are decât să aştepte!

Cum începea să se însereze, postelnicul fu închis într-o odăiță dosnică, un fel de poiată încropită din bârne zdravene de lemn, a cărei uşă dădea de-a dreptul în curte, urmând ca soarta să i se hotărască a doua zi.

Pe lângă posadă se afla împuternicit şi un monah, spre a apăra drepturile mânăstirii Câmpulungului. Printr-un hrisov al slăvitului domn Matei Basarab voievod, sfântului

---

[95] (*Înv.*) Posadă (posăzi) = 1. Post de graniță. 2. Cartier, periferie, suburbie. 3. Contribuție specială pentru menținerea unei fortărețe. 4. Dispozitiv care reglează grosimea măcinişului. – Din sb. **posada**, ucr. **posad**.

Material cu drept de autor

locaş i se orânduise să primească jumătate din venitul vămilor care se strângeau la trecerea hotarului din sus de ținutul Dragoslavelor. Spre a priveghea asupra neştirbitei împliniri a acestei cucernice porunci princiare, stăreția împuternicise, ca să slujească pe lângă ocârmuitorul vămii, pe ieromonahul Silvestru. Sub veşmântul cuvioşeniei şi al spăsitei omenii, monahul se amesteca în toate, putând fi întâlnit pretutindeni, de parcă ar fi fost de nelipsit şi oriunde trebuitor, iscodind bănuitor peste tot şi pe toți, fără urmă de bun simț ori stânjeneală. Deşi se prefăcea nepăsător, nepărtinitor şi cu totul nedoritor de a se vârî în treburile altora, nu i se putea ascunde nimic. Nici un pai nu se putea clinti fără ştirea şi învoirea sa. De îndată ce se petrecea pe undeva ceva, se ivea şi el, cercetând în jur cu ochi neîncrezători, gata să-şi dea cu părerea, fie că aceasta îi era sau nu cerută.

Firea sa începuse să-i sâcâie pe plăieşi, iar plecarea de a răscoli şi prețălui totul după măsurile sale, de a-i socoti pe toți porniți a-l înşela, atingea simțământul de cinste şi dreptate al posădarilor, care se socoteau oameni fără pată, bănuiți şi învinuiți fiind fără nici un temei. Din această pricină nu se prea prăpădeau cu firea după sfinția sa, ci dimpotrivă. El însă nu arăta vreun semn de supărare, primindu-le vrăjmăşia cu chip mieros, cu vorbe de spăşită slugărnicie, ori supusă împăcare cu soarta potrivnică, ca unul ce se socotea oropsit pe nedrept de cei din jur. Nu uita totuşi să arate, de fiece dată când i se ivea prilejul, că face parte dintre preacucernicii care, după ce le-a fost pălmuit un obraz, plini de blândețe şi spăsenie, îl pun la îndemâna aprigului suduitor şi pe celălalt. Căuta astfel să-şi vădească pilduitoarea simțire creştinească, în opunere cu micimea şi josnicia auzitorilor.

Înzestrat cu însuşiri de cotei care mâşâie fără hodină pe urmele tuturor, călugărul fu între primi care află

Material cu drept de autor

de venirea neobişnuitului lotru. Şi, deşi nepoftit – cu dezvinuirea că e de datoria unui slujitor al Domnului să vină în ajutorul oricărui oropsit, oricare vor fi fost greşelile lumeşti pe care le-a făptuit –, nu întârzie să se ivească în mare grabă, iscodind ca de obicei bănuitor în jur, să nu-i scape cumva ceva. Dacă ieromonahul Silvestru nu şovăise să-l caute pe dată pe străin în poiata în care se afla aruncat, starostele vămii, care fusese în cele din urmă găsit, lehămetit fiind, i se păru mai potrivit să amâne pe a doua zi cercetarea nedoritului oaspe.

Nu mică fu uimirea monahului când găsi la popreală pe un boier ales de la Curtea princiară, cu rang de vtori postelnic, stat însemnat după părerea sa. Nu-l întâlnise până atunci, căci cu câteva zile în urmă, când acesta mersese la Bălgrad, trecuse munții pe la Râmicu Vâlcea. Dar ştia să citească, căci era învățat, şi, din acoperământul cărților înfățişate de prins, înțelese că are în fața sa un boier adevărat şi un solitor princiar, a cărui cădere nu putea fi pusă la îndoială.

În bombănelile împotrivitoare ale temnicerului, dezlegă mâinile şi picioarele călătorului şi vru să-l ducă la gazda sa, spre a-l ospăta pe măsura rangului şi a cinstei ce i se cuvenea. Străjerul care-i păzea de afară nici nu voi să audă de una ca asta! Cum nici monahul nu se lăsa mai prejos şi ridică glasul, vocile li se auziră până în casă, lucru care-i făcu pe toți slujitorii să iasă în ogradă. Se dezlănțui larmă mare şi învălmăşeală şi puțin lipsi ca slugile întărâtate să nu-l alunge pe preacucernicul nepoftit, înțepându-l cu vârful spadelor şi al lăncilor. Văzând că argații nu glumesc, monahul se grăbi să schimbe chipul de a-i lua. Redeveni blând şi spăşit, făcându-se că s-ar da bătut. Ceru doar să mai fie îngăduit să stea de vorbă pe îndelete cu nefericitul prins. Văzând că nu pot scăpa de el, slugile se învoiră, închizându-l în poiată dimpreună cu răufăcătorul, despre care zicea că i-

Material cu drept de autor

ar fi prieten. Astfel află de-a fir a păr toate peripețiile prin care trecuse Badea Bălăceanu până ce poposise în poiata ispravnicului vămii.

Călugărul, obişnuit să îndatoreze oamenii prin slujbele ce le făcea, pentru ca, la rându-i, să poată cere în schimb împlinirea unor hatâruri, se avântă plin de râvnă spre iatacul căpeteniei vămii, stăruind ca acesta să-l sloboadă neîntârziat pe alesul boier care, printr-o greşeală de neiertat a plăieşilor, fusese pus în obezi. Starostele posăzii însă, în cămaşă de noapte şi izmene, nu se îndura să iasă în frig. Tacticos din fire şi mai bătrâior fiind, se lăsă greu înduplecat ca să se lipsească de plăcuta sa tihnită. I-ar fi fost mai drag să amâne treaba pentru dimineață. Monahului însă nu-i tăcea gura. Ca să scape de cicăleală, purcese fără chef să vadă despre ce-i vorba. Tăifăsui şi el cu solul, dar nu fu prea încredințat că la mijloc ar fi cu adevărat o pricină prea temeinică. De altfel Bălăceanu, fiind peste măsură de ostenit şi pesemne, pe deasupra, lovit de frigurile molimei din ziua trecută, care i se redeşteptase, abia de mai izbutea să bolborosească cu limba împleticită ceva greu de desluşit.

Silvestru însă nu era omul care să se dea bătut. Dornic să câştige prietenia postelnicului, cunoscând însemnătatea legăturilor dintre oameni pentru a izbândi în lume, îi luă cu deosebită înfierbântare partea, cuvântând mult şi îndelung în locu-i. Minți chiar că l-ar cunoaşte de ceva vreme pe boier, căci, având unele treburi la Curte, îl întâlnise pe acolo. Ba arătă că poate chezăşui pentru adevărul spuselor sale, cât şi pentru temeinicia tuturor cărților ce le purta, care erau neîndoielnic adevărate. În cele din urmă sfârşi prin a amenința că dacă nu i se va împlini rugămintea de slobozire, va înştiința el însuşi, neîntârziat, domnia.

Starostele posăzii nu era însă plecat să-i facă pe plac şi aceasta din două pricini. Pe una – şi tocmai pe cea

Material cu drept de autor

mai însemnată – nu-o putea mărturisi deschis, fiind legată de simțământul de sâcâială pe care i-l pricinuia amestecul mânăstirii în treburile vămii. Împrejurarea că printr-o înaltă poruncă îi era înjumătățit venitul, de bună seamă că nu-l putea bucura şi nu i se putea cere să se prăpădească cu firea după cei care-i dijmuiau dobânda! De altfel se părea că nici cucernicul egumen nu era prea grăbit să-i câştige dragostea sau bunăvoința. Dimpotrivă, cu ochi veşnic bănuitori şi iscoditori, nu făcea decât să ceară sfruntător şi oțărât, cu orice prilej, partea cuvenită din câştigul vămii, de parcă mirenii de la posadă n-ar fi făcut altceva decât să încerce a-l înşela. Şi de fiece dată, oricât de mult i se da, pufnea nemulțumit pe înfundate, dând de înțeles că se crede păcălit de plăieşii lipsiți de orice urmă de simțire față de cele sfinte şi de slujitorii preasmeriți ai Domnului! Însă atunci când i se cerea să dea partea cuvenită pentru plata năimelii datorate domniei, sau când era nevoință pentru trebile posăzii de scutelnici dintre cei aflați în slujba mânăstirii, zugrăvindu-şi pe chip cele mai mieroase zâmbete de care era în stare, cerca să scape de orice îndatoriri, pierzându-se într-un potop de lămuriri şi vaiete amarnice, îndrugate cu glas dulceag şi prefăcut, amânând la nesfârşit darea unui răspuns răspicat. Iar dacă acesta nu putea fi ocolit, se dezlănțuia pe neaşteptate într-o răbufnire de mânie împotriva procleților, care nu au nici cea mai mică sfială şi cuviință față de Mântuitor şi de jertfa sa, purtându-se cu slujitorii săi plecați şi iubitori ca nişte ereți nesățioşi, gata în orice clipă să le fure dreptul celor smeriți şi cucernici, ce-l cunosc numai pe Domnul.

Silvestru, prin firea sa stăruitoare şi îndărătnică, prin aceea că nu se dădea de-o parte de la nimic dacă ghicea folosul, prin plecarea sa de a iscodi şi de a se băga în toate, prin îndemnarea cu care mânuia ipocrizia şi prefăcuta cucernicie, era întruparea întocmai a aceluia care-l numise

Material cu drept de autor

în slujbă, iar ivirea înfăţişării sale sâcâitoare într-un loc era de ajuns ca să zădărască lumea. Nu era deci de mirare că, chiar şi numai împrejurarea că el era acela care ţinea parte postelnicului, era de ajuns ca să-i stârnească celuilalt un simţământ de vrăjmăşie şi de împotrivire, o poftă de gâlceavă, ceea ce îl îndemna să caute pricini cu care să-şi îndreptăţească îndoielile pe care, chipurile, i le trezeau desluşirile străinului.

Dar acesta nu era singurul temei de a se opune cerinţelor soţului său. Al doilea – faţă de cel de dinainte, cu totul lăturalnic – era legat de împrejurarea că starostele posăzii, aflat sub înrâurirea pârii vătafului de plăieşi – ale cărui vorbe nu erau chiar lipsite de părtinire –, era pe undeva încredinţat că străinul făptuise cu adevărat o fărădelege. Ori, spre a nu-şi îndepărta oamenii care-l slujeau şi spre a nu le înşela aşteptările, i se părea firesc să le ţie partea, ba se socotea chiar dator să o facă. Fiind singura pricină pe care o putea mărturisi deschis, se grăbi să facă vorbire de ea, spre a stăvili stăruinţele călugărului:

- Hoţii sunt hoţi, oricare ar fi oblăduirea de care se bucură! Poate că alocuri grăiesc şi unele adevăruri, dar pentru a fi crezuţi trebuie să aducă mărturii temeinice, care să le dovedească spusele! Că de vorbe mincinoase şi înşelătoare lumea e plină! De altfel, ca să te zăpăcească, în chip obişnuit, lotri se laudă cu tot felul de ocrotitori de mare neam, nădăjduind că astfel te vor face să nu mai cutezi a cerceta adevărul braşoavelor lor! Dar faptele rămân fapte. Încercarea de furt e în afară de orice îndoială şi prin urmare împlinirea dreptăţii se cere de la sine. Nu pot să nesocotesc pârele celora care mă slujesc, neluându-le jalba în seamă! Ca să-mi păstrez înrâurirea asupră-le, trebuie le fac cât de cât pe plac! Ori ei cer ca să mă plec asupra pricinii şi să cumpănesc asupra împărţirii vinilor!

Material cu drept de autor

- Nu e prea greu de întrevăzut spre ce parte înclină dreptatea! îl întrerupse Silvestru, cu ifose de mare meşter într-ale tălmăcitului pravilelor.

Apoi, pornind de la spusele mireanului, adăugi sfătos:

- Dacă vrei să-ți ocroteşti cu adevărat oamenii, mai bine lasă pe dată de-o parte acest județ ce vrei a-l face, căci el se va întoarce împotriva ta, dar şi a lor! Datoria de a da cai de olac e legiuită, oricât de nenorocite ar fi împrejurările; ori poslușnicii tăi au cam uitat de asta!

- Mă pot lipsi de povețele domniei tale! Vama şi-a trăit traiul la fel de bine şi înainte de venirea dumitale..., ba poate chiar mai bine! zise el înveninat, după o scurtă tăcere.

- Deşi nu țin să dau un sfat unuia care nu vrea să-l asculte, îmi îngădui totuşi să-ți amintesc că vinovat nu e acest creştin pe care-l ții ferecat, ci plăieşii dumitale, care, în loc să dea caii de olac legiuiți, au ştiut numai să stoarcă bani de la nevoiaşii călători! La urma-urmei puțin îmi pasă cum vei judeca pricina aceasta, căci ştiu cum o va judeca vodă! Când va auzi că solul său a întârziat, fiind aruncat în temniță pentru că a cerut cal de olac – la care oricum avea dreptul –, numai bine n-o să-ți fie!

- Dar nu l-a cerut, l-a furat! zise cu subînțeles fruntaşul vămii, pentru a dovedi că nu se lăsa copleşit de chibzuielile vădit mai întemeiate ale călugărului.

În sinea sa, însă, îşi dădea seama de slăbiciunea spuselor cu care voia să-l înfrunte.

- Nu l-a furat, ci l-a luat, cum avea de altfel dreptul! Iar când a făcut asta?! După ce plăieşii n-au voit a i-l da şi după ce i s-au cerut bani pe un cal adus de nu ştiu unde! De altminteri în clipa în care îşi va da seama că i-ai împiedicat solul să-i împlinească poruncile, nu cred că voievodul va gusta răstălmăcirea ce voieşti a o face. Deja plăieşii vor apărea ca vinovați în ochii săi. Dar se poate

Material cu drept de autor

crede că, în prostia lor de mârlani, au făcut-o mai mult din neştiinţă, decât din rea-credinţă! Ceea ce nu se poate spune despre dumneata, mai ales după cele care şi eu ţi-am spus. Mai bine te-ai grăbi să dregi răul pe care aceştia l-au pricinuit, căci domnia ta nu vei fi socotit a fi greşit din prostie, mai ales că ştiai despre ce este vorba. Ţinând boierul închis, te-ai face şi mai vinovat decât oamenii pe care îi acoperi, dacă, după ce ţi s-a lămurit greşeala săvârşită, ai stărui întru aceasta. S-ar putea zice că reaua-voinţă faţă de domnie pe care o dovedeşti e săvârşită cu bună ştiinţă, chiar voită! Vai ţie, când acest cinstit sol, plângându-se Măriei Sale, va răscoli mânia voievodului. Dă-i cât mai repede cal şi lasă-l să plece precum îi este voia! E spre binele tău!

Jupânului mirean îi era tot mai limpede că monahul avea dreptate şi că nu are altă ieşire, dar înciudarea pe care o simţea faţă de acesta îl făcea să stăruie întru încăpăţânare. Îl nemulţumea gândul că va trebui să se recunoască biruit, învoindu-se cu părerea lui Silvestru, care se dovedea mai întemeiată. Totodată îi era ciudă pe sine însuşi că, la urma-urmei, din nepăsare şi uşurinţă îi dăduse celuilalt prilejul de a orândui lucrurile, în loc de a o face el. Dacă n-ar fi fost atât de delăsător, ar fi preîntâmpinat neplăcuta împrejurare de acum şi ar fi câştigat pe deasupra şi bunăvoinţa postelnicului şi totodată o preţioasă ocrotire la Curte! Acum însă roadele le culegea monahul. Pornirea împotriva acestuia era atât de năvalnică, încât nu-şi putu înăbuşi ispita de a stărui întru împotrivire. Schimbă însă chipul de a o face. A stărui asupra întâmplării cu plăieşii ar fi închipuit o greşeală care putea fi întoarsă împotrivă-i, de aceea se făcu a o uita şi-şi îndreptă luarea aminte asupra căilor de ajutorare a solului, pentru a putea zugrăvi piedicile îndreptăţite ce-i stăteau în cale, în ciuda voinţei sale de bine, care-l îndrumase toată vremea. Prefăcându-se deci binevoitor şi gata să se pună în slujba postelnicului, se

Material cu drept de autor

plânse de lipsa cailor, pentru a avea pricină de a mai amâna un răstimp luarea unei hotărâri.

Din dorința de a arăta cât este de săritor – prin opunere față de rea-voință pe care o dovedea potrivnicul –, pe monah îl luă gura pe dinainte:

- Dacă vă zgârciți într-atâta, îi voi oferi eu calul meu călugăresc...

Îi păru însă pe dată rău de dărnicia sa – socotind-o o prostie – şi cercă a da înapoi, zicând prinsului:

- Dar să nu vă aşteptați la mare lucru! Ce avem noi, nu e marfă pe gustul şi pe nevoia unor fețe atât de slăvite!

Mai marele vameşilor simți că monahul vrea să bată în retragere şi de aceea se grăbi să-i laude hotărârea, arătându-şi mulțumirea pentru gândul său bun, care-i scotea pe toți din încurcătură. Îl silea astfel să-şi țină făgăduiala. Dacă tot pierduse bunăvoința călătorului, ce rost avea să se şi păgubească, dând un cal bun în câştigul călugărilor?! Prin aceasta nu făcea decât să sporească în ochii străinului destoinicia monahului, care, vezi Doamne, se zbătuse pentru el – şi nu fără folos –, redobândindu-i dreptul ce-i fusese nesocotit.

- E o chibzuială peste măsură de bine chitită. Nici că se putea ieşire mai grozavă! zise el, copleşindu-l pe potrivnic şi cu mulțime de alte cuvinte de prețuire şi se bucură când văzu că acesta îşi muşcă înciudat buza.

Bălăceanu, chinuit de beteşugurile care prinseră a-l căzni din nou de aproape un ceas, rămase tăcut, neamestecându-se aproape deloc în neguțări, părând cu totul nepăsător şi surd la cele ce se spuneau. Nu arăta deloc ca un cuget ce-ar fi fost răscolit de simțămintele de recunoştință la care visa călugărul, dar nu părea încercat nici de duşmănia pe care i-o punea în seamă ocârmuitorul posăzii. Era atât de istovit încât nu putea desluşi decât scurte frânturi din cele

Material cu drept de autor

spuse. Pricepu doar că Sivestru îi lua apărarea şi se simțea mai liniştit. Din când în când bolborosea – întrerupându-i pe cei doi – câte ceva cu acest înțeles. Monahul fu cât se poate de nemulțumit de sine din pricina făgăduielii de a da el calul de olac, cu atât mai mult cu cât, după ce Bălăceanu nu părea prea mişcat de hotărârea sa, mai era amenințat şi de o săpuneală din partea Prea-sfântului său părinte sufletesc, egumenul Mânăstirii Câmpulungului.

Bălăceanu nu putu porni imediat spre cetatea de scaun, deşi călare n-ar fi fost vorba decât de câteva ceasuri de mers. Era prea ostenit. Pesemne şi lângoarea din ziua trecută îl lovise din nou. De altfel, de bună seamă că, chiar dacă ar fi pornit deîndată la drum, după atâtea opreliști întâmpinate, ar fi ajuns oricum mult după închiderea porților cetății şi s-ar fi putut înfățişa domnului oricum abia a doua zi. De aceea Silvestru îl duse la gazda sa, unde purcese la tămăduirea flăcăului cu ceaiuri şi prişnițe, care-l întremară destul de repede.

A doua zi, dis-de-dimineață, Badea Bălăceanu, deşi încă sleit de puteri, o porni spre Târgoviște. Se despărți călduros de cucernicul călugăr, care acum încerca plăcerea de a vedea că a trezit în sfârşit recunoştința boierului. Acesta, într-o revărsare de dărnicie, îl încredință că nu numai că nu va uita să-i trimită calul înapoi, dar va adăuga şi un dar pe măsura bunătății sale. Monahul se bucură peste măsură de făgăduială, căci nu numai că-i fusese ciudă de pierderea dobitocului, dar nădăjduia că astfel va scăpa şi de muştruluiala mai-marelui său, de care îi era cam groază.

Bălăceanu se simțea însă înspăimântător. Durerea îi biciuia sfâşietor toate vinele şi cu osebire pe cele de la fluierul picioarelor şi pe cele din coapse. Chiar şi numai săltatul în şea îi pricinuia junghiuri care îi sfredeleau carnea şi-i încrâncenau pielea. Avea însă parte de o tărie trupească cu totul neobişnuită. Ea va deveni de pomină. Cronicarul

Material cu drept de autor

Ion Neculce – care va auzi şi el de Badea Bălăceanu – îşi aminteşte chiar o întâmplare grăitoare în privința aceasta. La un an după întâmplările istorisite aici – în primăvara leatului 1654 –, vtori postelnicul „întru o dzi şi într-o noapte din Bucureşti au agiunsu în Iaşi”[96], va scrie el în bucoavna sa. Era o iuțime uimitoare la vremea aceea, care-i va aduce – după spusa aceluiaşi cronicar – porecla de „Uşurelul”. Nici în împrejurările vitrege ale acestei reîntoarceri din Ardeal, Bălăceanu nu-şi dezminți faima pe care şi-o câştigase deja şi pe care călătoria la Iaşi doar i-o va statornici.

După ce trecu vadul la Dragoslavele, spre a ajunge pe malul stâng al Dâmboviței, călărețul coborî mai departe de-a lungul apei, până la Bădeni, unde întâlni drumul mare care lega Câmpulungul de Cetatea de scaun. Brațul şleahului care ducea spre Câmpulung îl lăsă în urmă, undeva spre dreapta sa. De aici încolo se întindea o cale mai umblată, chiar şi acum, iarna. Săniile despicaseră cărări adânci în nămeți, călătoria devenind acum peste măsură de lesnicioasă. Pe măsură ce cobora spre câmpie, locurile în care zăpada pierise, scoțând la vedere pământul negru şi reavăn, deveneau tot mai dese.

Cu cât se apropia mai mult de cetatea de scaun, cu atât se simțea mai mândru de sine. Nimeni altcineva – cu toate încurcăturile şi întârzierile pe care nu le putuse preîntâmpina – n-ar fi putut străbate atât de repede, în plină iarnă, drumul de la Iernut la Târgovişte! Zdruncinăturile îi dădeau dureri trupeşti, dar sufleteşte se simțea încântat.

Şleahul curgea neted prin lunca Dâmboviței la vale, ocolind şăgalnic pâlcurile de pomi în parte înzăpeziți. Cuprins parcă de beție, Bălăceanu nu văzu că în dreapta sa, sub streaşina unui colț de codru, apăruseră dintre copaci câțiva călăreți care-l urmăreau din priviri cu mare luare

---

[96] Citat extras din istorioarele „O samă de cuvinte”, scriere a lui Ion Neculce.

Material cu drept de autor

aminte. Abia când văzduhul rece, cu răsunet de cleştar, le spori pe neaşteptate tăria vocilor, băgă de seamă că nu este singur. Cum troienele parcă sorbiseră toate foşnetele lăturalnice, cuvintele celor care-l pândeau se auziră desluşit până la el.

- Ăsta este! Îl cunosc bine după cojocul negru! Fiți cu băgare de seamă, să nu-l scăpați!

Bălăceanu pricepu că, în chip neîndoios, el era cel despre care vorbeau. Neliniştit, se răsuci în şa spre necunoscuți. În străfulgerarea clipei cât întoarse capul, zări vreo trei-patru călăreți, cu fața acoperită de nişte basmale, care se apropiau din spate în pas avântat. Caii străinilor pluteau parcă peste netezimea zăpezii, ridicând în urmă-le nori de pulbere albă. Bălăceanu nu înțelegea ce se întâmplă, dar avea simțământul primejdiei. Fără a mai zăbovi ori şovăi, căută o scăpare, mânându-şi trăpaşul în afara făgaşului şleahului mare. Din păcate nu era în stare să se țină bine în şa din pricina durerilor ce-l săgetau şi la o zvâcnitură neaşteptată a dobitocului se prăvăli de pe cal. Zăpada îi pătrunse în ochi, în nări, în urechi, în gură, înăbuşindu-l. Se ridică năucit în coate. Începu să stucheascâ în dreapta şi în stânga neaua rece şi înecăcioasă. Pufnea totodată pe nas, chinuindu-se cu deznădăjduire să-şi desfunde nările. Devenise de tot neajutorat, lipsit de orice putință de apărare. Calul, speriat de năvala urmăritorilor, o luă năuc spre lunca Dâmboviței, care nu se afla prea departe. Nimeni nu-i mai dădu vreo atenție.

Călăreții săriră iute din şei şi-l înşfăcară pe vtori postelnic, fără a întâmpina vreo împotrivire din parte-i. Nu-i putea cunoaşte, căci aveau căciula trasă adânc pe sprâncene, iar obrazul le era acoperit, până sub ochi, cu legături bine strânse.

- Scotociți-l temeinic – porunci unul dintre năvălitori –, trebuie să găsiți asupră-i nişte răvaşe!

Material cu drept de autor

Bălăceanu se bucură în gând că dosise cartea de taină sub şea! Cei ce-l împresurau păreau îngrijaţi numai de fiinţa sa. În chip fericit luarea aminte nu le părea atrasă şi de altceva.

Cel care părea a cârmui asupră-le se aplecă spre cel prins şi-l iscodi cu priviri în care citeai o bucurie răutăcioasă, diavolească. Împrăştia în jur un miros greu, neplăcut, de puroi şi sânge închegat, duhoare care nu-i era cu desăvârşire necunoscută postelnicului. Ea îi amintea un obraz plin de coşuri roşii, supurânde. Zvelteţea ipochimenului şi mirosul parcă îl duceau cu gândul la cineva cunoscut, cineva dintre apropiaţii săi, dar în acea clipă nu fu în stare să-şi dea seama de cine anume putea fi vorba.

După o stăruitoare căutare, învingători, năvălitorii scoaseră la iveală, de sub căptuşeala mundirului unde le dosise de dimineaţă, cele două răvaşe alcătuite anume ca să înşele şi să abată atenţia de la cartea cea tainică, tupilată în şea. Era vorba de izvodul lui Preda Buicescu către părintele său, marele spătar, şi un altul de curtenie, lipsit de însemnătate, trimis de craiul Ardealului voievodului Matei şi soaţei sale Elina, prima doamnă a ţării. Căpetenia cetei, căreia i se înfăţişară cărţile spre cercetare, păru să cunoască pecetea crăiască, căci nu-şi putu stăpâni un icnet de plăcere când o zări. Pesemne socotea că găsise ceea ce căuta. Vârî hârtiile în buzunar şi făcu semn însoţitorilor să încalece. În câteva clipe necunoscuţii dispărură ca nişte vedenii de tot părelnice, învăluiţi în vârtejuri de zăpadă. Totul se petrecuse atât de fulgerător, încât postelnicului îi părea o izvodire a închipuirii, care nu putea fi adevărată. Parcă îl bântuise un coşmar de-o clipă.

După puţin, dezmeticit, Bălăceanu se ridică şi porni şchiopătând spre drum, prin troienele vânzolite. Oricum – îşi zicea –, avusese noroc. Şiretlicul pe care-l închipuise dăduse roade, căci hrisovul dosit în şa scăpase. Îl

Material cu drept de autor

pătrundea frigul şi jilăveala. Zgribulit, îşi strânse mai mult cojocul pe spate şi căută din ochi calul, spre a-l redobândi. Acesta se oprise prin desişul din luncă, unde zăpada mai era destul de bogată. Stătea nehotărât, căci pesemne nu-l încânta neaua în care se afundase. Bălăceanu îşi croi drum spre el şi-l prinse de dârlogi, aducându-l din nou în şleah, unde zăpada era bătătorită şi mult subțiată. Încălecă numai cu greutate şi-şi reluă călătoria spre cetatea de scaun, care nu era prea departe.

După puțină vreme ajunse din urmă un convoi de sănii negustoreşti, care trudeau din greu să meargă la vale, pe o zăpadă ce ici-colo, muiată fiind, lăsa să iasă la vedere tina de dedesubt, prin făgaşele săpate de înainte-mergători. Deşi umblau cam încet, li se alătură, în nădejdea de a preîntâmpina vreo altă întâmplare de felul celeia, din vârtejul căreia abia de scăpase. Curând drumul făcu o puternică cotitură spre stânga, părăsind albia Dâmboviței. Se îndrepta spre Ialomița, pe malul căreia adăsta cetatea de scaun. Să mai fi avut o leghe de mers până în fața palăncilor sale. Când se socoti destul de aproape de târg, nădăjduind că primejdia trecuse, se desprinse de convoiul care mergea tot mai încet şi se aşternu din nou, cu nădejde, la drum.

Necazul din urmă, care-i pricinuise cele mai puține supărări în răstimpul călătoriei abia încheiate, era însă cel mai îngrijorător, socoti postelnicul. Pierderea celor două răvaşe prăduite nu închipuia mare pagubă, el putând istorisi prin viu grai cuprinsul acestora, de altfel cu totul lipsit de însemnătate. La urma-urmelor acesta se mărginea doar la o înşiruire de vorbe curtenitoare, care sunau frumos, dar nu spuneau mai nimic. Chiar cartea ascunsă în şa nu spunea cu adevărat totul. Ştirile mai de seamă avea a le împărtăşi prin viu grai! Ciudat era că, făr' de nici o îndoială, tâlharii anume pe el îl pândiseră. Nu le păsase de prada ce-o puteau dobândi şi nici de lucrurile care puteau avea oarece

Material cu drept de autor

preț. De banii pe care-i mai purta asupră-şi, deşi puțini, nici măcar nu se atinseseră! Se dovediseră prea grăbiți ca să dispară. Singurul lucru la care pare-se că țintiseră cu adevărat erau cărțile principelui ardelean. Îi părea rău că nu putuse zări chipul nici unuia dintre cei care săriseră asupră-i. Îl stăpânea însă simțământul că cel puțin unul dintre ei nu-i era tocmai necunoscut! În acea clipă însă nu-şi putea da seama cine ar putea fi cel care părea să fi fost vătaful lor.

Îngrijorător era că întâmplarea dădea de înțeles că taina neguțărilor cu Ardealul fusese cumva dezvăluită. Tâlharii ştiau că trebuia să vină un sol de peste munți şi că acesta era purtătorul unei cărți de la crai. Însemnat era acum de a oblici ce cunoşteau cu adevărat despre toată istoria aceşti vrăjmaşi. Oare aflaseră ceva despre răzvrătirea ce se gătea în Moldova, ori de războiul ce sta să se dezlănțuie? Dar cine puteau fi aceştia? Cine pusese totul la cale şi ce anume țintise? Să fi fost vorba de domnul Moldovei? Ori de uneltitorul paşă al Budei? Sau poate de boierii împotrivitori de care-i vorbise craiul, asupra cărora fusese îndemnat să-l prevină pe Matei? Ori în spatele întâmplării o fi stând înalta stăpânire împărătească de la Țarigrad sau numai zavisnicul pasă de Dârstor? Doar era ştiut că slăvita Poartă a Devletului, întrupată de sfetnicii înaltului serai sau de mai apropiatul bei de la Dunăre, privea cu îngrijorare prietenească vecinătate dintre cele două principate, cel al Ardealului şi cel al Ungrovlahiei, bună înțelegere care o neliniştise din totdeauna, pricină din care, din vreme în vreme, sârguia să işte vrajbă şi dezbinare!

Răspunsurile ce se puteau da erau deci multe, iar Bălăceanu nu fu în stare să-l alegă pe cel mai întemeiat. Oricum neprevăzuta întâmplare punea războiul cu Moldova într-o nouă lumină, putând zădărnici cu totul sârgul lunilor din urmă al celor două scaune, cel al Ardealului şi cel al Munteniei. Nu era lipsită de îndreptățire mai ales bănuiala

Material cu drept de autor

că Lupu ar fi aflat câte ceva, ceea ce făcea cu neputință încercarea de a-l lua pe nepregătite, lucru pe care se pusese mare temei. Deci sorții de izbândă ale unei năvale pe neașteptate scădeau... Sau poate Gheorghe Ştefan nu era decât o iscoadă în mâna voievodului Moldovei, care urmărea să-i îmboldească pe cei doi vecini la săvârşirea unor fapte de vrăjmăşie, care să-i îndreptățească o năvală asupra lor, chipurile ca să se apere, urzeală la care era ştiut că trudea de mai mulți ani.

Până sub palanca Târgovişteі Bălăceanu îşi frământă mintea cu atari temeri, închipuind tot felul de răspunsuri la întrebările pe care şi le punea, totuşi nu putu ajunge la nici o încheiere. Dar toate aceste gânduri şi îngrijări trebuia să le împărtăşească neîntârziat principelui. Era încredințat că ascuțimea şi pătrunderea cugetărilor sale vor fi mult prețuite de domn, lucru ce-i va aduce o mare cinstire.

Postelnicului îi era totuşi ciudă că, după ce trudise atâta şi împlinise fără cusur însărcinarea primită, aceasta părea să se împotmolească prosteşte în ultima clipă, din pricina învățămintelor care se puteau trage din cele întâmplate în ultimele ceasuri. Astfel erau zădărnicite toate chinurile pe care le îndurase. Părerea de rău îl încerca atât de stăruitor, încât uită că izbânda sa era pricinuitoare a unui război, cu întregul şirag de nenorociri care l-ar fi însoțit, iar nereuşita era aducătoare de pace, de tihnă şi de bunăstare!

Deşi de la Dragoslavele pornise foarte devreme, aproape pe întuneric, la poarta zisă a Câmpulungului şi a Argeşului sosi destul de târziu, mult după ce pe turnul Chindiei se stinsese felinarul care vestea deschiderea ulițelor şi îngăduința aprinderii focurilor în vetre.

Canaturile înalte, bătute cu fier, erau larg deschise, iar călătorul se furişară printre ele, sub privegherea străjerilor de slujbă. O porni pe calea ce ieşea în Ulița Mare,

Material cu drept de autor

chiar în fața porților Curții Domnești. Nu știa dacă se cuvenea să se oprească aici, sau să se ducă la ogrăzile Cantacuzinilor, ce se aflau din jos de palat, în răsăritul Uliței Mari, chiar pe buza râpei dinspre Ialomița. Era poate mai înțelept să dea seamă mai întâi marelui postelnic și abia apoi, prin mijlocirea acestuia, să se înfățișeze Domnului. La urma-urmei, înălțarea sa atârna de stăpânul său nemijlocit, pe care nu era înțelept ca să nu-l ia în seamă. Dar la ceasurile la care se afla, pesemne că marele postelnic se găsea deja la palat. Ca atare se opri la porțile Curții domnești și întrebă străjile dacă nu au băgat de seamă dacă vel postelnicul Constantin Cantacuzino nu trăsese deja în ogradă.

Fu asigurat că acesta se afla demult în iatacul domnului, căci în ultimii ani Măria Sa obișnuia a se scula cu noaptea'n cap. Bătrânețile îi cam stricaseră somnul, iar această împrejurare îi nevoia pe sfetnici să se înfățișeze la datorie de cu zorile. Ca atare intră la Curte, urcă scara mare spre catul de sus al palatului celui nou și ceru primului icioglan întâlnit în cale să-l înștiințeze pe vel postelnic de sosirea sa...

*

* *

Material cu drept de autor

Capitolul VIII

Înțelegând pe deplin prețul ştirilor pe care le aducea, vtori postelnicul Badea Bălăceanu îşi închipui că va fi înfățişat neîntârziat domnului şi, în aşteptarea poftirii, socoti că n-ar fi rău să grijească puțin de înfățişarea veşmintelor sale, cam boțite şi murdare după peripețiile drumului. Însă spre nedumerirea şi mirarea sa, marele postelnic Constantin Cantacuzino îi trimise vorbă să se ducă în palatul domnesc cel vechi – casa veche cum era obişnuit numită zidirea – şi să-l aştepte acolo într-o cancelarie, până ce va avea vreme şi de el. Ori față de însemnătatea lucrurilor pe care le avea de înştiințat şi la graba cu care se întorsese la Curte, o nouă şi zadarnică tărăgănare i se păru o adevărată hainire a domnului. Dar nu avu ce face. Nu putea da buzna în spătăria mică, odaia în care Măria Sa îşi petrecea o bună

Material cu drept de autor

parte a zilei; pe deasupra nici nu ştia dacă pripa sa n-ar fi fost fără rost, căci era cu putință ca principele să nici nu se afle acolo. Acesta se putea găsi încă în iatacul său, înveşmântat în cămaşa în care dormise.

Dezamăgit, tânărul ieşi în foişor, coborî în curte şi se îndreptă spre cealaltă clădire, trecând pe sub ferestrele doamnei. Căută cancelaria spre care fusese îndrumat de postelnic şi-şi găsi loc de odihnă pe o laviță, nebăgat în seamă de grămăticii care, la un soi de analoghioane, aşterneau trudnic, cu măiestrite încondeieri, pe bucăți cuprinzătoare de piele fin tăbăcită, uricele unor pricini de judecată.

Abia târziu, după mai bine de-un ceas, se ivi şi vel postelnicul. Nu părea deloc grăbit să ducă veştile domnului. Era vădit că ținea să cerceteze el însuşi ştirile aduse şi să le aleagă după socotința sa, încât, atunci când le va înfățişa principelui, să se poată sluji cât mai rodnic de ele în câştigul său. Tânărul îşi dădu seama că mai-marele său va stoarce de la el până şi cea mai neînsemnată ştire, apoi va potrivi lucrurile după propria-i chibzuință, pentru ca, înfățişându-le domnului dintr-o anume lumină, să poată înrâuri luarea numai a acelor hotărâri care-i erau pe plac, numai a acelora care i se păreau lui prielnice. Bălăceanu înțelese deci că nu trebuia să istorisească lui Matei vodă tot ceea ce aflase în Ardeal, tot ceea ce i se poruncise de către crai, tot ceea ce gândise, băgase de seamă sau bănuise doar în vremea acestei călătorii, ci să aleagă numai acele lucruri pe care i le va îngădui postelnicul şi zugrăvindu-le numai în chipul în care i-l va desluşi acesta.

Postelnicul privi bănuitor spre grămăticii pierduți în negura străvezie de sub bolți, de urechile iscoditoare ale cărora pesemne se temea, şi-l trase într-o altă odaie, unde erau singuri.

Material cu drept de autor

- Pot păstra veşmintele de călătorie, sau e trebuitor să mă schimb înainte de a intra la Măria Sa? îl întrebă pe vel postelnic, după ce-i sărută cuviincios mâna.

În închipuirea sa întrebarea trebuia să-i dea de înțeles mai-marelui său că năzuieşte să fie dus fără întârziere în fața domnitorului şi că nu doreşte să fie silit să treacă unele lucruri sub tăcere, iar pe altele să le răstălmăcească, după sfatul care i se va da. Dar postelnicul Constantin nu se arăta de fel grăbit. Ori nu înțelesese cu adevărat unde bătea tânărul, ori se prefăcea a nu o înțelege, având alte gânduri legate de solia sa, căci ridică nedumerit din sprâncene şi vântură a lehamite din mână:

- Eşti foarte bine şi aşa! Da' ce-ți veni cu înveşmântarea?! De ce să ne mai pierdem vremea cu mărunțişurile legate de curtenie?! Hai, dă-i drumu' şi să nu uiți nimic din ceea ce mi-ar putea trezi luarea aminte.

Apoi, pentru a-i da de înțeles că nu-i îngăduie să spună ceva principelui fără încuviințarea sa, stărui:

- Acum îmi povesteşti mie totul... După aia vedem noi...

Bălăceanu se supuse şi istorisi de-a fir a păr cele sfătuite şi negutate cu principele ardelean şi cu mama acestuia, Susana Lorantffy. Nu uită să amintească nici întâmplările mai deosebite petrecute în răstimpul călătoriei, deşi poate unele nu aveau legătură nemijlocită cu miezul îndatorii ce o avea de împlinit. Datorită prepunerilor, nu lipsite de urmări, pe care le puteau izvodi, stărui cu deosebire asupra neobişnuitei arătări cereşti zărite în unele ținuturi ale Ardealului, cât şi asupra năvalei făptuite asupra sa în coasta cetății de scaun. Trecu însă sub tăcere întâmplările care i se păreau că nu-l puneau într-o lumină tocmai prielnică. Nu vorbi, spre pildă, despre zăbava ce şi-o îngăduise cu bună ştiință, în nădejdea de a fi ajuns din urmă, cu noi porunci, de un menzil al principelui; iar neajunsurile

Material cu drept de autor

suferite de pe urma plăieşilor de la Rucăr le răstălmăci cât mai priincios, ocolind cu grijă unele lucruri sau îngroşându-le pe altele. Când stărui asupra atacului făptuit asupră-i, arătă că năvălitorii ştiau ceva despre neguțările cu Ardealul, deci nu erau chiar tâlhari de drumul mare. De altfel nu-l jefuiseră de bani! Nu-i luaseră nici alte bunuri care-ar fi ispitit nişte hoți dornici de a se căpătui prin prăduit.

Marele dregător îl ascultă cu răbdare, întrerupându-l însă cu o mulțime de întrebări încurcate, care-l sileau să se repete sau să născocească prepuneri la care mai înainte nici nu gândise. Desigur că pe altul l-ar fi scos din sărite migala cicălitoare a marelui postelnic, dar Bălăceanu, foarte priceput în a se potrivi împrejurărilor, se strădui să se supună fără murmur şi cât mai grabnic cerințelor, ştiind că aceasta era dintâi cale de a izbândi în dobândirea unor înlesniri, hatâruri şi măriri.

Bănuielile care-l încercară pe tânărul slujbaş în clipa în care intrarea la principe îi fusese amânată, se adeveriră chiar în mai mare măsură decât şi-o închipuise el. Postelnicul nu numai că-l descusu de-a fir a păr despre toate, nu se mulțumi numai a-i da de înțeles pe departe în ce chip trebuie să tălmăcească o vorbă ori o alta a cârmuitorilor ardeleni, ci începu a-l dăscăli fără ocol asupra chipului cum urma să înfățişeze voievodului anumite lucruri. În primul rând se arătă cu totul nemulțumit de felul cum lămurea Bălăceanu atacul căruia îi căzuse pradă înainte de a ajunge în cetatea de scaun.

- Cum povesteşti tu lucrurile, s-ar zice că învinuieşti boierimea noastră că ar unelti împotriva stăpânirii! Cum poți zvârli cu noroi în oameni de toată cinstea? Când îți îngădui asemenea cugetare, trebuie să te gândeşti că asupră-ți apasă o mare răspunzătate! De unde ştii că cei care-au sărit la tine erau argații vreunui boier pământean şi nu iscoade moldovene, slugi ale lui Lupu

Material cu drept de autor

vodă?! Numai ei puteau avea trebuință de cărțile din Ardeal! Taman asta ar trebui să-i dai de înțeles domnului atunci când îi istoriseşti întâmplarea! Ia gândeşte-te bine, nu cumva vorba acelor lotri avea iz moldovenesc?! Mie tare mi se pare că aşa era! Ia aminteşte-ți! Domnul trebuie ajutat că să-şi deie seama că Lupu ar putea şti de gătirile noastre de luptă şi că prin urmare ne primejduim nemăsurat de mult băgându-ne într-una ca asta!

Era neîndoios că postelnicul era împotriva unui război cu Moldova, unde doi frați ai săi țineau mari slujbe pe lângă Vasile Lupu. Bălăceanu nu-şi putea da seama ce-l îndrumase spre alegerea acestei păreri. Ar fi fost un chip prea uşuratic de a-i lămuri purtarea, bănuindu-l îndemnat numai de dorința de a-şi ocroti frații aflați în tabăra potrivnică; de bună seamă mai erau şi alte pricini, mult mai adânci, care-l îndrumau. Spre pildă, prin frații săi cunoştea poate mai multe din cele care se petreceau dincolo... Cine putea şti?! Totuşi vtori postelnicul era încredințat că aceia care-l atacaseră nu vorbeau nici pe departe cu iz moldovenesc. Ori, fiind încredințat de acest lucru, nu-şi dădea seama cum ar putea face ca să împace şi capra şi varza, adică nu era în stare să-şi închipuie cum să răsucească istorisirea lucrurilor în aşa chip încât să țină seamă şi de îndrumările marelui postelnic, care nu lăsau loc de împotrivire, dar totodată să-şi înfățişeze şi părerea sa, aşa cum şi-o făurise el de capul său...

Dar încurcăturile nu se mărgineau la atâta. Marele postelnic îi cerea, la drept vorbind, să răstălmăcească pe ici pe colo chiar spusa craiului, ceea ce îl cam zgrepțăna pe suflet, încât, în sinea sa, Bălăceanu cam prinse a fierbe. De altfel nici nu avea habar cum ar putea împlini asemenea poruncă în fața domnului. I se părea de neîngăduit să-l mintă, dar ce putea face avându-l în spate pe vel postelnic, care-i putea cântări fiece cuvânt prin care s-ar fi abătut de la

Material cu drept de autor

îndrumările primite. N-ar fi dorit să înşiruie neadevăruri, dar cu mai-marele său alături, nu putea trece nici peste deslușirile acestuia. Lucrurile între care era nevoit a cumpăni se băteau cap în cap, iar el nu putea întrezări o ieşire cinstită, aşa cum şi-ar fi dorit-o.

Cea mai însemnată răstălmăcire pe care i-o orânduise Constantin Cantacuzino urmărea să picure în cugetul principelui neîncredere în logofătul Gheorghe Ştefan. Postelnicul, printr-o lungă dăscăleală, încercase să-i deslușească chipul cum socotea el că s-ar putea face acest lucru. Îl sfătui deci să spună în primul rând că ardelenii nu au încredere în logofăt, temându-se că face un joc la două capete, în folosul lui Lupu. Moldoveanul ar fi o fire vicleană cu mațe pestrițe, iar tot ce pune la cale nu trezeşte decât amarnice bănuieli, fiind un şirag de ascunzişuri şi de lațuri.

Bălăceanu nu se putu ține să nu-şi arate îndoiala şi întrucâtva chiar împotrivirea:

- Bine, dar craiul crede că lucrurile stau taman dimpotrivă! Iar tocmai această părere ar vrea să i-o împărtăşească şi lui Matei vodă. El pune temei pe inima deschisă a logofătului! E hotărât să-i dea tot ajutorul care-i stă la îndemână! Nu are nici un fel de îndoieli asupra lui. Cum aş putea minți în fața domnului?

- Da' cine-ți cere să minți?! Spune tot adevărul! Dar poți adăuga la urmă, fără a face trimitere la cineva anume, că unii dregători ardeleni se tem de trădarea lui Gheorghe Ştefan, că se tem că e fățarnic, că ar putea fi pus de Lupu să joace păcăleala unei urzeli! Nu crezi că sunt curteni care gândesc şi aşa!?

- Da, este cu putință ca unii să cugete şi aşa! Prepunerea nu e chiar lipsită de noimă!

- Ei, vezi?! Deci poți zice, fără să-ți calci pe inimă, că umblă zvonul că unii ardeleni cred astfel şi nu trebuie să rosteşti vreun nume şi, cum singur recunoşti, nu spui nici o

Material cu drept de autor

minciună! Iar când te slujeşti de cuvântul „ardeleni" poate fi înțeles oricine! Deci chiar şi tu socoteşti că sunt unii care cred astfel! Apoi poți adăuga, ca din întâmplare, că aceştia se tem că logofătul l-a îmbrobodit pe crai şi-l joacă pe degete după poftele şi gândurile ascunse ale lui Lupu. Ei bănuiesc că Rákóczi e o sărmană jertfă a logofătului moldovean. „Ăsta doar n-o să-şi trădeze naşul", zic ei! Craiul din păcate se cam lasă înşelat! Cam întrece măsura în rău, când ia în serios buna credință a lui Gheorghe Ştefan! A căzut din păcate în mrejele acestuia, spre îngrijorarea curtenilor săi! Când spui lucrurile astea, trebuie să te fereşti a aminti de cineva anume! Zici doar că aşa se zvoneşte în lume... E mult mai bine aşa!

Apoi îi porunci să stăruie asupra semnelor cereşti şi mai ales asupra acelei părți a prezicerilor sighişoreanului Georg Kraus, în care acesta prevestea dezbinări sângeroase şi lipsite de sorți, războaie jalnice, distrugătoare şi păguboase pentru domniile de acum. Se putea da de înțeles că tălmăcitorii ar fi socotit că semnele sunt rău prevestitoare mai ales pentru Valahia şi domnul ei, căci sorii erau plecați pe zarea dinspre miazăzi, deci spre partea cerească despre care s-ar zice că îndrumă cu gândul la această țară. Arătarea nu vestea decât pieire pe aceste meleaguri. Ori Bălăceanu ştia prea bine că lucrurile nu stăteau chiar aşa, căci aştrii fuseseră zăriți spre zarea dinspre răsărit, adică aceea dinspre Moldova; doar îi văzuse cu ochii săi!

Vtori postelnicului îi venea însă destul de greu să-şi însuşească toate îndrumările lui Cantacuzino, mai ales că, de oboseală, în vreme ce îi asculta lungile şi întortocheatele dăscăleli, îl prinse picoteala. Pe deasupra multe dintre îndemnurile şi povețele acestuia erau opuse adevărului şi chiar părerilor şi simțirilor lăuntrice ale tânărului. Mare parte răstălmăceau de-a dreptul faptele petrecute. Deşi îşi dăduse seama că auzitorul ajunsese la capătul puterilor,

Material cu drept de autor

marele postelnic se dovedi neînduplecat; nu încheie decât atunci când se încredință că slujbaşul său pricepuse chipul cum înțelege el să fie alese, potrivite, împletite şi drămuite ştirile care urmau să fie înfățişate domnului. După atâta dăscăleală, Bălăceanu ghicise prea bine încotro țintea Cantacuzino. Cu toate acestea, din pricina stării de istovire în care se găsea, cât şi din pricină că unele spuse intrau în opunere cu ceea ce ştia şi cu felul său de a judeca, se temea că nu va fi în stare să zugrăvească totul după poruncă. Aceasta însemna că, fără voie, putea ieşi din cuvânt postelnicului. Cum acesta urma să fie de față la întrevedere, alunecările sale lăturalnice față de cele orânduite lui nu vor scăpa nebăgate în seamă, ele supărându-l desigur peste măsură pe mai-marele său, împrejurare care-i putea aduce unele neajunsuri. Drept care era apăsat de o amarnică strângere de inimă.

Vel postelnicul urmărea ca, prin ştirile pe care slujbaşul său urma să le împărtăşească domnului, să întărească înrâurirea celora care doreau pacea. Felul cum cursese întrevederea cu solii moldoveni părea să arate o sporire a înrâuririi acestei tabere față de cea care, în frunte cu spătarul Diicu, stăruia pentru război. Socotea deci că este vremea să se slujească de această devenire prielnică, pentru a face să biruiască odată pentru totdeauna plecările pentru pace. De altfel alegerea şi drămuirea ştirilor în aşa fel încât să i se împlinească năzuințele – fără ca să poată fi învinuit că ar trage spuza pe turta sa cu gânduri ascunse – era o trebuşoară pe cât de gingaşă, pe atât de plăcută, căci îi da simțământul peste măsură de mângâietor, că hotărăşte soarta țării peste capetele tuturor celorlalți.

În lumina acestor cugetări – spre a abate voia domnului de la război – îl şcolise pe Bălăceanu să strecoare şi o seamă de îndoieli asupra temeiniciei gătirilor ostăşeşti care se făceau în Ardeal. Ar fi fost însă lipsit de noimă să-l

Material cu drept de autor

învinuiască în vreun fel pe Rákóczi legat de asemenea lucru. Aceasta mai ales că atari susțineri ar fi bătut la ochi, intrând în vădită opunere cu spusele din cartea craiului, care le dezmințea. Dar, chiar şi în lipsa răvaşului, mai devreme sau mai târziu, adevărul ar fi ieşit la iveală, iar sforarul ar fi fost aspru pedepsit. Prin urmare îndoielile şi nesiguranța trebuiau strecurate pe nesimțite şi în aşa fel încât neadevărul să nu poată fi dibuit, iar dovada hainiei să nu poată fi făcută vreodată.

La prima vedere lucrul putea părea cu neputință, dar nu pentru firea născocitoare a postelnicului. Neputându-se dezlănțui fățiş împotriva craiului, atacul trebuia condus cu dibăcie, pe ocolite, folosindu-se de scăpările şi nesocotințele uneltitorilor moldoveni şi cu deosebire cele ale fostului trimis al lui Vasile vodă Lupu în Ardeal, vel logofătul Gheorghe Ştefan. Starea urzitorilor era destul de nelămurită încât îngăduia închipuirea a tot felul de îndoieli şi păreri răuvoitoare pe seama lor, care să sporească simțămintele de neîncredere şi nesiguranță...

Întru aceasta, spre pildă, Cantacuzino stăruise ca sfetnicul său să îngroaşe, schimbându-i chiar puțintel înțelesul, o cugetare a generalului Kemény, căreia, la urma-urmei, însuşi generalul nu-i dăduse vreo însemnătate osebită; şi anume, acesta spusese că în Moldova dăinuie încă părelnicia unei linişti depline, a unei statornicii a aşezămintelor, deci, spuse el în încheiere, logofătul lucrase peste măsură de tainic şi, sprijinindu-l, Ardealul nu era amenințat să se păteze cumva. Postelnicul porunci lui Bălăceanu să aducă vorba numai de prima parte a celor zise; încheierea, în schimb, trebuia să fie înlocuită cu o cugetare a lui însuşi şi anume să dea de înțeles că, dacă înşişi ardelenii recunosc că la Iaşi se poate vedea fără greutate o mare statornicie a stăpânirii, înseamnă că, la urma-urmei, urzeala logofătului câştiga destul de greu susținători şi prin urmare

Material cu drept de autor

întindere, chiar dacă unii se sileau să vadă în această stare de lucruri numai un semn al marii fereli cu care uneltitorii se aşternuseră pe treabă!

Mai departe se cuvenea să se strecoare pe nesimțite şi părerea că în asemenea împrejurări ajutorarea uneltitorilor vecini nu va aduce foloase prea mari. Trebuia, de bună seamă, să înşiruie toate aceste gânduri pe ocolite, ferindu-se de a spune răspicat lucrurile, ele rămânând nelămurite, de parcă ar fi învăluite de negură, aşa încât la nevoie să poată fi uşor întoarse dacă s-ar isca vreodată gâlceavă din pricina lor, arătând că niciodată nu fusese vorba de ceea ce ascultătorii socoteau a fi înțeles. În acest fel spusele lui Kemény se preschimbau în opusul lor, fără a lăsa simțământul că ar fi fost răstălmăcite cu rea-credință.

De asemenea Bălăceanu fu şcolit să stăruie mai îndelung asupra tulburărilor de domnie prevestite de ciudata arătare cerească văzută în mai multe părți ale Ardealului. Pe această cale se putea semăna îngrijorare în legătură cu un război pornit sub semnele unei asemenea ursite, vădit nefericite. Pentru a pricinui cel puțin o amânare, nu strica să se dea de înțeles domnului că, de bună seamă, prevestirea dumnezeiască va clătina chiar hotărârea lui Rákóczi; deci nu trebuia luată o hotărâre în pripă.

În schimb vel postelnicul îl opri, cu vorbe din cele mai aspre, să zică ceva în legătură cu ştirile care ar fi căzut în mâna craiului despre lipsa de credință a unor boieri munteni. Marele divanit, pentru a nu trezi unele bănuieli în cugetul slujbaşului său, se grăbi să dea şi o lămurire mulțumitoare acestei îndrumări. El arătă că ar fi nedemn să se aducă asemenea jignire înaltului cin al cinstiților evghenişti de loc! În răstimpul cât povățuise pe Bălăceanu asupra acestei gingaşe trebuşoare, Cantacuzino se ferise cu bună ştiință să se slujească de vorbe precum uneltire, urzeală, împotrivitori, perfidie, lucrătură pidosnică ori zurbă,

Material cu drept de autor

tocmai pentru că avea știință că în taină se punea la cale ceva de acest soi şi n-ar fi voit ca să dea de înțeles slujbaşului său că unele ar fi ajuns la urechea sa, dar că ar tăinui lucrurile, încercând să acopere pe cineva. Ba se putea şi mai rău; vel postelnicul ar fi putut să creadă că ar avea chiar vreo legătură cu cei despre care craiul făcuse vorbire. Pentru a dezrădăcina un gând de felul acesta, marelui dregător i se păru mai nimerit să scadă însemnătatea ştirii despre care tocmai tăifăsuiau. Şi anume, pentru că o socotea prea măruntă, nu era nimerit să-l tulbure pe domn cu aşa nimicuri, într-o clipă când în fața țării stăteau griji nemăsurat mai mari.

De altfel fereala cu care ocolise anume cuvinte nu i se păru îndestulătoare postelnicului spre a ieşi în afara oricăror bănuieli. Se temea chiar că în ciuda vorbelor prevenitoare pe care le folosise putea trezi în mintea auzitorului o anume nedumerire născătoare de întrebări, ceea ce nu era de dorit, chiar dacă omul i se arăta deosebit de credincios. Prin urmare simți nevoia de a-i abate atenția, brodând o lămurire mai uşor de crezut, în stare să risipească orice fel de prepuneri nedorite. Îi desluşi, deci, pricina pentru care nu ar dori războiul şi nu ia în seamă ştirea despre nişte boieri vânzători.

Oricui îi este limpede că Matei a ajuns prea nevolnic ca să mai poată ridica spada în vreo bătălie – începu el. Iar Rákóczi, de bună seamă, ştie şi el prea bine acest lucru. Dar totodată a aflat că boierii munteni, din adâncă iubire de țară, caută să-l oprească pe voievodul lor neprețuit de la o astfel de nesocotință, pe cât de zadarnică, pe atât de păgubitoare pentru neamul vlah. De aceea, pentru a-l preschimba pe domn într-o unealtă a năzuințelor sale, caută – cu cleveteli meşteşugite, asemeni celei despre care e vorba – să împroaşte cu vini închipuite pe cinstiții divaniți, în nădejdea vană de a stinge binefăcătoarea înrâurire a

Material cu drept de autor

sfaturilor lor! Ori această încercare de mânuire din umbră a Măriei Sale, pe cât de fățarnică, pe atât de mârşavă, chiar dacă vine din înălțimea scaunului crăiesc, trebuie dejucată cu orice preț! Era o înaltă îndatorire a celora care-l iubesc pe domn şi un fapt de mare răspunzătate! Țara trebuia oprită de la făptuirea unei asemenea nesăbuințe.

Judecata, deşi cârpăcită la repezeală, nu era lipsită de îndreptățire, iar vtori postelnicul n-o puse o clipă la îndoială. E drept că la început încercase să arate că, poate totuşi, craiul nu urmărea țeluri atât de josnice, ci se gândea la nişte fapte adevărate şi prin urmare domnul trebuia totuşi înştiințat. Dar vel postelnicul Cantacuzino, cuprins de o neaşteptată limbuție, se dezlănțui într-o cuvântare împănată cu vorbe sforăitoare şi de preamărire a domniei, prea sunătoare spre a fi sincere, care-l făcură pe Bălăceanu – prea ostenit ca să poată înfrunta năboiul care se revărsa asupră-i – să se lase în voia judecății celuilalt, fără a mai cumpăni asupra celor auzite. Cel puțin în aceste împrejurări nu se întrebă dacă marele postelnic mai avea şi alte pricini – în afara celor fățiş mărturisite – de a dori tăcerea asupra anumitor veşti.

Mai departe Cantacuzino arătă că i-ar fi pe plac să nu stăruie prea mult asupra atacului tâlhăresc căruia îi căzuse jertfă, lămurind că în acest fel aşezământul postelnicesc, pe care-l slujeau amândoi, nu va fi primejduit de a fi învinuit de delăsare întru păstrarea tainelor domniei, sau, chiar mai rău, de nesocotita lor dezvăluire! De bună seamă cineva ajunse să cunoască tainele de care grijeau de vreme ce ştiuse atât de bine când şi unde să lovească! Însă era mai nimerit ca lucrurile să fie privite doar ca o tâlhărie oarecare, ca o încercare de prăduire, lipsită de orice dedesubturi ce-ar putea fi legate de cele solite. Iar de simțământul că unul dintre jefuitori l-ar duce cu gândul la cineva cunoscut nu trebuie făcută de fel pomenire, căci ar

Material cu drept de autor

arunca asupra curtenilor umbra unor bănuieli pe care tocmai se străduiau să le înlăture, spre a nu face jocul lui Rákóczi. Tăcerea asupra acestui lucru era cu atât mai îndreptățită cu cât, la urma-urmei, nu era vorba decât de simple prepuneri, fără nici un temei sigur!

O clipă vel postelnicul păru a se răzgândi, căci se întrebă cu voce tare dacă nu ar trebui totuşi să dea de înțeles că la mijloc ar fi mâna lui Lupu, întrucât, închipuindu-se descoperite în fața acestuia planurile muntenilor, să fie răcit întrucâtva zelul războinic al Curții târgoviştene. Bălăceanu, crezând că ar vorbi cu el, încercă să încuviințeze. Marele postelnic, care grăia cu sine, nu-i luă părerea în seamă, făcându-se a nu-l fi auzit, iar tânărul nu mai stărui.

Cu toate foloasele care se puteau trage de pe urma unei asemenea prepuneri, divanitul o respinse însă după ce mai cumpăni o vreme asupră-i, socotind că, dacă se dădea prea mare însemnătate întâmplării, s-ar putea pricinui pornirea unor cercetări mai migăloase, care să scoată la iveală un cu totul alt adevăr, care să-l pună într-o lumină neprielnică şi pe deasupra să mai şi înflăcăreze pornirile războinice. (Deşi față de Bălăceanu vel postelnicul arătase că-l încearcă unele îndoieli legat presimțământul acestuia că unul dintre cei care-l prădaseră era un obraz cunoscut, nu luă totuşi chiar în van prepunerea, căci ştia foarte bine de ce erau în stare fârtații săi întru dregătorie! Dar dezvăluirea unei asemenea bănuieli, care arunca o umbră asupra divaniților munteni, nu-i slujea țelul la care năzuia, ci dimpotrivă, aşa încât nu credea potrivit ca slujbaşul său să stăruie asupra celor petrecute.)

În vreme ce Bălăceanu căzuse într-un fel de picoteală, marele postelnic – cu mintea înfierbântată – continua să facă felurite socoteli, întrebându-se cum ar putea să se slujească cât mai prielnic de ştirile care-i picaseră în mână. Se plimba cu paşi mari prin odaie şi în gând întorcea

Material cu drept de autor

faptele pe toate fețele. Marele dregător nu se număra printre veliții mândri şi lăudăroşi care socoteau – amețiți de nălucirea fermecătoare a vitejiei războinice – că singura îndeletnicire vrednică o închipuie meşteşugul armelor şi singura glorie, aceea de a fi neînvins în întrecerile ostăşeşti; nu se număra între aceia care de dimineața până seara nu vorbeau decât de jungherele, spadele, cuțitele de vânătoare sau de pistoalele pe care le târguiseră, sau la care visau; nu se număra printre aceia care arătau dezgust față de şiretenia negustătorului, de deşteptăciunea cărturarului, de truda meşteşugarului – ca însuşiri de viețuire vicleană, necinstită, înjositoare, cu totul opuse firii drepte, fățişe, viteze, bărbăteşti, fără ascunzişuri, care stă la temeiul cugetului celui obişnuit cu lupta dreaptă, piept la piept! Nu nesocotea nici meşteşugul soliilor şi nici priceperea în ale întorsului vorbei la negustări, nici uneltirea vicleană, nici munca măruntă a grămăticului –, aducând, în schimb, asemeni celorlalți, numai preamărire războiului, vigorii bărbăteşti zdrobitoare sau frumuseții trupeşti a luptătorului. Jupân Cantacuzino zâmbea când îi auzea pe ceştia din urmă –, căci, la urma-urmei, nu punea preț pe bucuria lor vremelnică. Desigur plăcerea înfrigurată a unei lupte, dorința de a învinge, beția izbânzii, prețuirea încărcată de pizmă şi minunare a celor din jur, rânduielile straşnice ale cinstei cavalereşti aveau farmecul lor. Dar până la urmă toate erau nişte copilării, răsfugări ale unor cugete simple, nu lipsite de o anume sărăcie a duhului.

El se socotea mult mai dăruit de pronie şi prin aceasta deasupra celorlalți; mândria vană, mărginită, fala – care nu-şi aveau temeiul decât în forța şi îndemnarea trupească – nu-l mulțumeau. Arăta precădere ascuțişului minții, subțirimii tăioase a cugetului, îndemnării într-ale întorsului vorbei, care, chiar dacă nu-i aduceau de îndată o faimă lărmuitoare, îi dădeau în schimb o putere statornică şi

Material cu drept de autor

adevărată, pe care şi-o putea revărsa asupra obştii unei întregi țări! Ori temeiul acestei puteri ascunse o închipuia tocmai mânuirea îndemânatică a ştirilor care umblau în sânul cârmuirilor, pricină pentru care era îngrijat să afle înaintea altora orice învârtejire a stăpânirilor, orice schimbare a cumpănirilor de la fruntarii.

Potrivit acestei năzuințe, îşi făurise o întinsă țesătură de legături, unele de prietenie, altele de rudenie, adevărată pânză de păianjen, prin care îşi îndestula setea de ştiri, setea de a afla. În Moldova, în preajma lui Vasile vodă, avea doi frați aşezați în dregătorii din cele mai însemnate, cel mai vârstnic, Toma, fiind mare vornic, iar celălalt, Iordache, mare vistiernic. La Țarigrad – de unde i se trăgea baştina – îi mai rămăseseră o mulțime de prieteni şi neamuri. În Ardeal multe case de obârşie aleasă îi erau îndatorate. Legăturile sale se întindeau până în Italia – unde-şi va trimite un fiu la înaltă învățătură, la universitățile de pe acolo. Asemeni unui uriaş păianjen, îşi întinsese pânza țesăturilor din răsăritul până în apusul Evropei! În întrecerea pentru întâietatea dobândirii ştirilor, marele postelnic nu dădea în brânci cu mustrările de cuget pentru încălcarea dreptului altora; urmărea să fie cu cel puțin o jumătate de pas înaintea tuturor. Aceasta îi dădea putința de a-şi orândui alişverişurile cu mult înaintea poporanilor din vremea sa, căci aceştia nu puteau întrevedea cele ce se vor petrece şi folosul care se putea trage din asta, decât mult mai târziu, când lucrul prepus se întâmplase deja şi nu mai era prilej de câştig pentru cineva.

Pe de altă parte, la sfaturi ajungea a precumpăni față de fârtații săi dregători. Astfel când aceştia erau chemați în grabă la divan pentru a găsi împreună o cale de a scăpa dintr-un impas neaşteptat, în vreme ce toți ceilalți, năuciți, bâjbâiau în ceață şi se vedeau siliți să ceară timp de gândire, el, dinainte cunoscător al veştii, putea, spre uimirea şi pizma

Material cu drept de autor

lor, să înfăţişeze deîndată o dezlegare pe deplin închegată, încât să poată fi folosită neîntârziat. Aceasta, fiind potrivită nevoilor clipei şi venind într-o vreme de grea cumpănă, când timpul grăbea mersul trebilor, avea cel mai adesea sorţi de încuviinţare. Dar pe lângă faptul că aducea o ieşire pe gustul domnului, aceasta – aleasă dintre multe altele, care ar fi fost la fel de rodnice – era totodată plămădită în aşa fel, încât să răspundă în primul rând propriilor sale trebuinţe. Sub haina unei vajnice şi nepărtinitoare slujiri a neamului – strecurându-şi furişat judecăţile – postelnicul îşi înfăptuia deci şi alişverişurile ascunse, dobândind din asta foloase uriaşe. Cu toate acestea nu putea fi învinuit că ar urmări împlinirea unor nevoi numai pentru sine, sau că ar ţinti dobândirea unui folos numai al său, căci dezlegările puse la îndemână păreau atât de îndreptăţite şi de potrivite cerinţelor clipei, încât cu greu putea să-şi închipuie cineva că poveţele sale tăinuiau o nemăsurată grijă pentru ale sale şi totodată nețărmurită iubire de sine.

Curtenii începură să-l socotească dăruit cu un simţ aparte al prezicerii, cu o înţelepciune cu totul ieşită din cele obişnuite, cu o pătrundere şi o agerime neobişnuită a minţii şi cu multe alte însuşiri alese. E adevărat însă că nu putea înşela chiar pe toţi. Unii ghiciseră adevărul şi încercau să-i zădărnicească înrâurirea pe care o câştigase, făurindu-şi şi ei legături prin care să poată dobândi din vreme veşti asupra noutăţilor care se iscau pe meleagurile din jur, sau a tainelor care se ţeseau la curte. Cu toate clevetelile pizmuitoare ale cestora din urmă, era un lucru care nu mai putea fi pus la îndoială, şi anume că părerile postelnicului erau urmărite cu mare băgare de seamă şi orice cumpănire a sa trezea nelinişte, dacă nu chiar spaimă!

Această stare se resimţea mai puternic în rândul boierilor de rang mic care, stăpâniţi de-a pururi de un simţământ de nelinişte şi teamă, aveau grijă să-i tălmăcească

Material cu drept de autor

şi mai ales să-i răstălmăcească – cu o râvnă, adesea, de-a dreptul copilărească – cele mai neînsemnate vorbe, căutând – chiar şi atunci când nu ascundeau nimic – înţelesuri tainice sau scăpări străvezii despre lucruri neştiute. Se ajunsese până acolo încât unii – chiar dacă nu înţelegeau despre ce era vorba – se grăbeau să se ia după ceea ce socoteau a fi ultimele păreri ale lui Cantacuzino. „Trebuie să ştie el ceva, altfel n-ar zice şi nici n-ar face astfel!" lămureau ei spre a-şi îndreptăţi purtarea, în vreme ce urmau slugarnic îndrumările pe care credeau a le fi deslușit. Postelnicul îşi dădea prea bine seama ce forţă dobândea şi de ce binefaceri se putea bucura în temeiul acestei stări de lucruri, pricină îndestulătoare ca să trudească să păstreze neclintită, cât mai îndelungă vreme, această întâietate asupra ştirilor.

Spre deosebire de slujbaşul său, care prinse a picoti, Constantin Cantacuzino nu-şi putea găsi locul şi se preumbla de colo-colo prin odaie, zădărât de nemişcarea şi dormitarea celuilalt. Intrevederea cu Bălăceanu îl adusese în una din obişnuitele stări de înfrigurare, care-l cuprindeau atunci când simţea – cu nările fremătânde, de copoi care adulmecă vânatul – că a ajuns în grea cumpănă în înfruntarea legată de păstrarea întâietăţii asupra veştilor. Din împrejurarea de a fi aflat noutăţile cu câteva ceasuri înaintea celorlalţi divaniţi, trebuia neîntârziat să tragă toate foloasele care se puteau stoarce. Şi nu era vorba numai de a-şi păstra şi spori renumele câştigat printr-o mai bună pătrundere a celor aflate. El se gândea la fel de stăruitor şi la chipul cum putea întoarce noutăţile primite, astfel încât acestea să se împletească în chipul cel mai fericit cu alişverişurile sale, încât să-i aducă cel mai mare folos. Deci, măsluind puţin lucrurile, sârguia să găsească cât mai multe chipuri de a împleti şi istorisi cele aflate, pentru a alege la urmă dintre ele pe cele care-i slujeau în cea mai înaltă măsură rosturile, urmând apoi a le înfăţişa numai pe acestea în faţa domnului.

Material cu drept de autor

De altfel, legat de solie, un întâi pas îl făcuse deja pe acest drum al mânuirii şi drămuirii ştirilor, căci grijise de paza noutăților, ferindu-le de urechi iscoditoare. Curtea, în frunte cu domul, nu numai că va afla în urma sa veştile, dar le va cunoaşte numai în măsura îngăduită de el! Dar atâta nu era de ajuns. Până la înfățişarea la principe trebuia să se nevoiască a-şi limpezi pe deplin ceea ce va spune acestuia şi ce-i va trece sub tăcere. Totodată trebuia să caute argumentele cele mai temeinice cu ajutorul cărora să-şi întărească judecățile şi mai ales răstălmăcirile, închipuindu-le astfel încât să nu li se poată găsi meteahnă chiar de către cei mai cusurgii dintre sfetnicii stăpânirii. El țintea prin urmare ca, prin alegerea, potrivirea şi împletirea voită a faptelor, prin întâietatea dezlegărilor pe care le înfățişa, să-şi facă încă odată recunoscută nu numai întâietatea, ci să îndrume pe nesimțite plecările cârmuirii pe făgaşul dorințelor sale cele mai tainice.

Dar, privindu-l pe vtori postelnicul, care aproape că picotea, se întrebă dacă, în starea de osteneală în care acesta ajunsese, era în stare să-i împlinească întocmai poruncile şi mai ales să le drămuiască înțelesurile potrivit cu țelurile sale ascunse. E drept că la înfățişarea la domnie se va afla şi el de față şi va putea drege şi potrivi anume greşeli ori scăpări ale slujbaşului. Dar cum nu era de dorit ca acesta să pricinuiască încurcături supărătoare, care să-l silească la îndreptări, se întrebă dacă nu era totuşi mai potrivit să amâne întâlnirea cu principele pe a doua zi, sau cel puțin pentru după-amiază. Totuşi o zăbavă de o zi întreagă i se păru primejdioasă, căci l-ar fi supărat pe domn, dacă acesta afla cumva. Drept care hotărî să-l înfățişeze totuşi pe Bălăceanu în răstimpul zilei, dar abia peste câteva ceasuri. Între timp îl va trimite să se hodinească temeinic, ca să fie cu capul limpede când îşi va împlini solia.

Material cu drept de autor

Dar înainte de a-l slobozi ca să meargă la culcare îl înştiinţă că se răzgândise în legătură cu unele dintre îndrumările pe care i le dăduse. Între altele – potrivnic celor spuse mai devreme – hotărâse ca să se dea mai mare însemnătate atacului căruia îi căzuse jertfă la întoarcere. Oricum întâmplarea nu putea fi ascunsă; iar decât să dea altora prilej să-o răstălmăcească în folosul lor şi s-o întoarcă împotriva postelniciei, mai bine o va zugrăvi el, dar în aşa fel ca să-i fie în câştig. Drept care îl îndrumă pe Bălăceanu să istorisească astfel lucrurile încât bănuiala să cadă, fără doar şi poate, asupra moldovenilor. Nu era vorba de a aduce dovezi de netăgăduit asupra acestei împrejurări; nu cerea nici măcar ca lucrurile să fie arătate fățiş. Dimpotrivă; nu trebuia decât să dea de înțeles că aşa crede el, că aşa simte, chiar dacă n-ar fi putut mărturisi pe ce-şi întemeiază bănuielile. Însemnat era însă ca să stăruie mult asupra întâmplării, până ce istoria pătrundea, fără ca domnul să-şi dea seama, în străfundurile cugetului său. (De altfel o susținere fățişă şi prea răspicată putea pricinui trezirea unor îndoieli şi chiar a unor judecăți gâlcevitoare, întrucât la temeiul spuselor nu se puteau aşeza destule mărturii care să poată fi luate în serios, pe când, dacă se da doar de înțeles că e vorba de bănuieli, li se putea strecura ascultătorilor pe neştiute, în ascuns, în afundurile minții, doritul gând, fără a trezi în ei cugetări împotrivitoare.)

În acest fel auzitorii – între aceştia numărându-se şi domnul – puteau fi înrâuriți ca să înțeleagă lucrurile după voia sa, fără să li se poată arunca vreodată slujbaşilor săi vina că ar fi înfățişat drept un lucru neîndoios o părere neîntemeiată pe nimic. Ori prepuneri şi tălmăciri ale unor întâmplări e în drept oricine a face, căci e firesc ca să povesteşti nu numai fapte sigure, ci şi lucruri pe care ți se pare că le-ai desluşit tu însuți, sau să arăți chipul cum înțelegi cele pe care le istoriseşti. Vel postelnicul îi arătă

Material cu drept de autor

tânărului că, chiar în clipa când va vorbi Măriei Sale, e nimerit să dea de înțeles, fără a se codi, că spusele sale pot fi părtinitoare, ele închipuind credința sa față de cele văzute şi auzite la vremea preumblărilor sale. „Această părelnică sinceritate inspiră încredere auzitorului, care e plecat să ia de bune toate cugetările vorbitorului, care îi pare lipsit de ascunzişuri şi fățărnicie. Ori amestecând cu dibăcie cele cu adevărat întâmplate, cu părerea ta despre ele, poți cu uşurință răstălmăci înțelesul acestora, fără să fie pricină de a fi învinuit că ai mințit în vreun fel. Părerea celui care ascultă va fi aceea că i-au fost povestite nepărtinitor faptele, iar apoi, recunoscând-o deschis, s-au adăugat cugetările şi tâlcuirile proprii pe marginea acestora. Ori aşa zisele deslușiri nu sunt de fel lipsite de înrâurire. Poți istorisi spre pildă că cineva a făcut cutare mărturisire, apoi să adaugi, ca din întâmplare, că la o vreme ți s-a părut că la urmă omul şi-a râs cu fereală în barbă, fiind încredințat că nu l-ai zărit şi că te-a păcălit. Nu poți fi sigur că aceasta ar fi chiar adevărul, însă ție aşa ți s-a părut în acea clipă. Deci spusa-ți, întemeiată sau nu, poate fi sau nu luată în seamă de ascultător. Nu-i ceri nici să te creadă şi nici să țină seamă de ea. Îi laşi, chipurile, libertatea de a alege. Totuşi înrâurirea s-a făptuit, îndoiala i-a fost sădită în suflet." Acestea erau deci mijloacele prin care Cantacuzino înțelegea să-i mânuiască pe cei din jur şi pe care avea de gând a le folosi şi la întrevederea cu domnul, pe care tocmai o gătea.

Silindu-l pe Bălăceanu să urmeze aceste rânduieli în istorisirile pe care urma să le facă, postelnicul nădăjduia că-şi va putea strecura, nu numai în fața domnului ci şi în plin sfat, câteva judecăți care să sporească îndoiala față de sorții unui atac pe neaşteptate împotriva lui Lupu, ba va putea chiar să semene rețineri față de uneltitorii moldoveni ai lui Gheorghe Ştefan. Câteva vorbe îndemânatic potrivite unde trebuie, părelnic nevinovate şi de bună credință, chiar

Material cu drept de autor

dacă la urma-urmei nu dovedeau nimic, puteau totuşi, în aceste împrejurări, să picure în cugetul ascultătorilor oarece neîncredere sau chiar temeri.

Nimeni nu-i putea lua în nume de rău vtori postelnicului faptul că, pornind de la necazul pățit cu tâlharii, se întreba dacă nu cumva urzitorii de la Iaşi joacă în această trebuşoară la două capete, dacă nu cumva încearcă să făurească pentru domnul lor o pricină care să îndreptățească un iureş asupra Munteniei. Prefăcându-se că pune la cale o zurba, de bună seamă, Gheorghe Ştefan i-ar fi putut îndupleca pe cei doi principi învecinați să adune oaste. Apoi Lupu, punând pricină că este amenințat şi că trebuie să se păzească, are temei de a năvăli asupra lor, fără a putea fi învinuit de rea-credință, el apărând în ochii prea-înaltului padişah şi în cei ai vizirilor săi drept apărător al bunei rânduieli şi al dreptății şi cu osebire al scaunului său, care este primejduit de hapsânii de vrăjmaşi, care, plini de nesaț, jinduiesc la el.

Mai apoi, după ce Bălăceanu va arunca în acest fel sămânța îndoielii şi se va vedea că aceasta rodeşte, vel postelnicul, fățărind neprihănirea, spre a stărui cât mai mult asupra întâmplării, avea de gând să-l întrebe pe cel dintâi dacă e chiar sigur că cei care au sărit asupră-i sunt moldoveni. Iar acesta, în temeiul dăscălelilor primite, urma să adauge, făcându-se că vrea să fie nepărtinitor, că toate spusele nu sunt decât prepuneri şi bănuieli şi că uneltitorii logofătului Gheorghe Ştefan ar putea fi totuşi de bună credință... Cine poate şti? (Şi – deşi putea părea că le ia moldovenilor apărarea – cuvintele „s-ar putea să fie totuşi de bună credință" spuse părelnic cu îndoială binevoitoare, vezi Doamne, din vădită dorință de a fi nepărtinitor, arătau că în fundul sufletului are totuşi unele temeri... Deci la urma-urmei vtori postelnicul dădeau de înțeles opusul a ceea păreau să zugrăvească vorbele de apărare pe care, chipurile,

Material cu drept de autor

le spunea!) Născocind apoi o seamă de alte închipuite deslușiri pe marginea întâmplării, marele postelnic putea spori şi mai mult simțământul de îndoială, punându-se totodată la adăpost de a fi învinuit de cleveteală.

Vtori postelnicul, buimăcit de oboseală şi de nopțile dormite în fugă, se arătă nedumerit. Prepunerea că oamenii lui Lupu l-ar fi atacat îi trecuse şi lui prin cap, de mai multe ori chiar. Dar să arunce astfel de bănuieli asupra cinstei logofătului moldovean i se părea însă prea mult. Desigur că postelnicului îi venea uşor să-i poruncească ce să spună, căci era pus la adăpost de orice primejdie şi amenințare. Cel care va trage ponoasele era singur el, Bălăceanu, în cazul în care spusele sale nu se adevereau! Pe deasupra nu înțelegea nici rostul şi nici prețul unei atât de straşnice drămuiri a celor ce i se cereau, căci jupân Cantacuzino îi deslușise numai ceea ce aştepta de la el, fără să-i lămurească ce anume țintea cu mulțimea sa de povețe ascunse şi încâlcite. Nefiindu-i deci limpede ce urmărea mai-marele său, nu pricepea unde trebuie să ajungă şi nu înțelegea nici dedesubturile gingaşe a ceea ce urma să spună, pricină îndestulătoare ca să se simtă peste măsură de încurcat.

Lucrurile fiind după părerea vel postelnicului lămurite, îi îngădui să părăsească palatul şi, aşa cum i se poruncise, se duse să se culce la postelnicia aflată din jos de Curte. Urma să fie trezit şi înştiințat de un postelnicel când i-a fost hotărâtă înfățişarea la Domn. Cu atâtea griji pe cap, Bălăceanu se trase în aşternuturi, dar nu prea putu ațipi. Când postelnicelul trimis de la Curte de mai-marele său îl smuci ca să-l trezească, se sculă din pat mahmur, cu dureri de cap, cu ochii roşii, tulburi, cu înfățişarea obrazului de tot mototolită, simțindu-se mai rău decât înainte de scurtul somn silnic care i se poruncise. Tânărul se grăbi să se reîntoarne la Curte. În prima clipă când îl văzu, vel

Material cu drept de autor

postelnicul îl crezu bolnav şi se temu că nu-şi va putea împlini îndatoririle pe care i le încredinţase.

- Sunt teafăr, stăpâne, dar n-am prea putut dormi de fel, mai mult m-am căznit! se dezvinui el stânjenit, micind lămuririle spre a scăpa mai repede de dojeni.

Cantacuzino îşi dădu seama că nu mai putea da înapoi, oricare ar fi fost supărările cu care se putea alege de pe urma stării slujbaşului său. Nădăjduia însă că, stând lângă el, îl va putea struni, abătându-l de la a îndruga lucruri nedorite. Oricum, întrevederea odată orânduită nu mai putea fi amânată, aşa că flutură din mână a lehamite, voind să arate că starea sa nu are nici o însemnătate şi că poate să-l urmeze. Dar pe chip i se zugrăvea limpede nemulţumirea care-l rodea. Făcându-se mic, Bălăceanu se furişă spăşit după el.

Domnul, înştiinţat printr-un icioglan, îi aştepta nerăbdător în spătăria cea mică. Mai erau de faţă Radu Cocorăscu, vel logofătul şi marele spătar Diicu Buicescu. Acesta din urmă îi întâmpină cu o pohfală care o întrecea chiar pe cea a domnului. Bălăceanu era stăpânit de teama că, din pricina ostenelii şi a mahmurelii, nu va putea ţine seamă de îndrumările postelnicului; era îngrijat că nu şi le mai aduce aminte. Strâmtorat, începu să povestească. Matei vodă îl asculta cu multă luare aminte. În vreo două rânduri Bălăceanu avu simţământul că s-a abătut de la desluşirile primite şi se uită îngrijat şi întrebător spre marele postelnic. Acesta, netulburat, îl privea liniştit şi binevoitor de parcă n-ar fi băgat nimic de seamă. Ştia să-şi ascundă desăvârşit gândurile şi simţirile, în felul acesta fiind ferit de a da în vileag înţelegerea dintre ei. Înfăţişarea sa rece dar atentă, în spatele căreia simţea cea mai crudă neîngăduinţă, îi înfioră sufletul. „Sau poate n-am zis nimic greşit?!" îşi zise Bălăceanu ca să se îmbărbăteze. „Poate mi s-a părut numai că am m-am abătut de la cele rânduite!" Cugetând astfel îşi

Material cu drept de autor

urmă voroava, străduindu-se ca pe mai departe să fie mai cu luare aminte.

Matei vodă, în vreme ce-i asculta îngândurat istorisirea, îl iscodi pe tânărul vtori postelnic. Îl mişcă faţa obosită, ochii tulburi de nesomn şi osteneală. Fără îndoială omul era plin de râvnă şi de credinţă! Pe bună dreptate îi fusese lăudat! Nici o clipă nu-şi închipui că înfăţişarea sa jalnică nu se datora unei nemăsurate credinţe, ci chinurilor unui cuget măcinat pe de-o parte de părerea de rău de a fi silit să-i înfăţişeze nu tocmai mici şi nu tocmai nevinovate neadevăruri, iar pe de altă parte de teama de a nu avea necazuri de pe urma stăpânului, ieşindu-i acestuia din cuvânt.

Multe dintre veştile aduse nu erau pe placul lui Diicu. Deşi Bălăceanu nu putea fi învinuit că ar fi zis ceva răspicat împotriva ori în folosul năvalei în Moldova, spătarul avea simţământul ciudat că ştirea e astfel rostuită încât să preîntâmpine izbucnirea unui război. Din această pricină era zădărât şi pornit împotriva tânărului sol. Îl asculta vădit bănuitor şi-l înţepa cu tot felul de cugetări şi întrebări răuvoitoare, care-l supărau chiar şi pe Matei vodă. Îl întrerupea adesea cu stăruinţe prin care ar fi voit să-l silească pe vorbitor să-şi ia spusele înapoi, sau să le răstălmăcească, tăgăduindu-le cel puţin în parte. Astfel repetă de mai multe ori întrebări de genul: „Gândeşte-te bine, chiar aşa a spus principele?", „Eşti sigur că a făcut cutare semn?!", „Eşti încredinţat că n-ai înţeles greşit?!" sau „Asta e părerea ta, ori a generalului Kemény?!" „Asta a zis el, sau asta ai înţeles tu?" Dar în loc să scadă înţelesul prielnic păcii al spuselor, Diicu, prin amestecul său, nu făcea decât să-l sporească, scoţând la vedere puţinătatea argumentelor aflate la îndemâna „războinicilor".

Cu toată oboseala şi durerea de cap care-l chinuia pe Bălăceanu, multă vreme nu izbuti să-l încurce, în ciuda

Material cu drept de autor

stăruinței cu care-l potopea. Deodată Diicu îl întrerupse sâcâitor, la mijlocul vorbei, cu o nouă întrebare, lipsită de orice legătură vădită cu ceea ce tocmai istorisea:

- Nu ne-ai spus ce părere are craiul Rákóczi despre boierii noştri! Ei, ce ştii în privința asta?!

Bălăceanu aruncă o privire scurtă, întrebătoare postelnicului, către care întoarse fără voie capul, parcă cerându-i sprijinul. Acesta îl oprise să zică ceva despre aceasta... „Oare Diicu să fi aflat totuşi ceva?" se întrebă el puțin descumpănit. Era cu putință, căci avea un fiu însurat în Ardeal, care, adesea, era primit la Curtea de la Bălgrad. Cantacuzino îşi punea îngrijat aceiaşi întrebare, dar izbuti să-şi stăpânească orice semn ce-ar fi putut să-i dea în vileag gândurile şi temerile. Ba îl zădărî chiar privirea întrebătoare a slujbaşului său, care putea trezi prepunerea unei înțelegeri. Reuşi să-şi păstreze în asemenea măsură stăpânirea de sine, încât chipul său rămase netulburat şi de nepătruns; ai fi zis că este cu totul nepărtinitor şi cu nimic amestecat în cele pe care le istorisea fostul sol. Mai mult chiar, se uita la acesta cu un zâmbet binevoitor de parcă n-ar fi vorbit vreodată cu el despre cele ce le vestea şi despre felul cum urma să facă acest lucru. Bălăceanu ar fi voit să primească din parte-i un semn, oricât de mic, care să-l lămurească dacă poate sau nu călca învoiala asupra tăcerii, cu care se legase. Însă, în loc de asta, dregătorul – ca din întâmplare – întoarse până la urmă posac capul într-o parte, ferindu-se de privirea lui. Îl părăsea în chip laş, lăsându-l să se descurce singur. Era pentru prima oară că Bălăceanu nu putu să răspundă pe dată şi se aşternu o clipă de tăcere. Tăcerea prelungindu-se, chiar postelnicul îl îndemnă scurt, sporindu-i încurcătura:

- Ei?!

Cum nu obținu din partea mai-marelui său nici o dezlegare, hotărî să se ferească de a da un răspuns răspicat şi desluşit şi, ocolind miezul întrebării, bâigui la nimereală:

Material cu drept de autor

- Măritul principe mi-a vorbit despre domnia ta în cuvinte de laudă peste măsură de mişcătoare. Cunoscând dorința Măriei Sale, Voievodul şi Domnul nostru, de a vă lăsa urmaş în scaunul Ungrovlahiei, s-a arătat nespus de încântat de a vă avea de vecin şi prieten.

Diicu se lumină la față, încântat nu atât de lauda în sine, cât de nădejdile pe care şi le lega de ea. În ultima vreme încolțise în el gândul de a dobândi şi scaunul Moldovei, căci de cel al Ungrovlahiei era sigur. Socotea că, aflându-se vel spătar, dacă războiul va avea în cele din urmă loc, îi va reveni lui cârmuirea oştilor muntene. Iar odată ajuns la Iaşi, numai de el atârnă dobândirea pentru sine a domniei de acolo... La urma-urmei pe cine avea de potrivnic?! Pe un boier oarecare, neluat în seamă de nimeni! Ori veliții moldoveni nu puteau fi atât de încuiați la minte – îşi zicea el plin de fală – încât să dea precădere acelui mărunt uneltitor în fața unui boier de obârşie aleasă, cunoscut şi prețuit peste hotare şi pe deasupra cu scoborâre voievodală! (Câțiva grămătici hârțogari, care se dădeau de mari arhondologi, la cererea sa, îi împănaseră într-adevăr răbojul înaintaşilor cu o seamă de strămoşi încoronați, legându-l de neamul lui Matei vodă. Ori nici înrudirea cu acesta nu era prea grozavă, el fiind doar nepot dinspre o soră a mamei domnului. Pe deasupra chiar descinsul lui Matei vodă din neamul Basarabilor era greu de dovedit, fiind mai degrabă, cum ziceau gurile rele, născocirea unor minți înfierbântate, plătite anume ca să scornească o pretinsă legătură. Dar, chiar după multă trudă, abia de putuseră înjgheba o foarte firavă scoborâre din casa domnitoare, dar şi aceasta numai pe parte femeiască.)

Năzuințele sale legate de Moldova întâmpinau o singură oprelişte, care venea dinspre Ardeal, îşi zicea el. Pentru a izbândi în dobândirea domniei avea nevoie şi de încuviințarea principelui Rákóczi. Dar şi acesta, pus în fața

Material cu drept de autor

faptului împlinit, nu va avea încotro şi va lăsa înduplecat, socotea spătarul. Nădăjduia să-i stea reazem întru aceasta şi feciorul său din Ardeal, o cărui însemnătate la Curtea de dincolo înclina să o socotească mult mai mare decât era ea în adevăr, ca şi pe a sa, de altfel. Ori cuvintele craiului – născocite, la drept vorbind, pe loc de Bălăceanu ca să iasă din impas – îi hrăneau credința de a-l putea îndupleca uşor pe acesta. După ce al doilea postelnic îşi termină istorisirile, domnul îi atrase luarea aminte că va fi dator să păstreze deplina taină a celor pe care le ştia şi-l slobozi. Pe divaniți îi reținu, ca să se poată povățui cu ei. Cartea primită din Ardeal porunci să fie deschisă şi citită numai în fața acestora.

În sfatul care urmă se arătă nemulțumit şi îngrijat mai ales de mulțimea de sori văzută în Ardeal. Semnul acesta rău prevestitor nu-i plăcea de fel. Vel postelnicul Cantacuzino, care luă primul cuvântul, hotărî să se folosească de credința domnului în arătări, prevestiri şi vrăji şi stărui asupra împrejurării că vedenia ar prezice mari tulburări, de bună seamă nişte amarnice zavere, în care mai mulți potrivnici se vor înfrunta pentru stăpânirea principatelor. Dar priveliştea unor asemenea sângeroase lupte între frați e întotdeauna foarte tristă, iar sfârşitul înfruntărilor e peste măsură de greu de prevăzut. „De aceea este mai bine ca țara noastră să se țină deoparte de orice tulburări şi războaie, nedisprețuind prorocirea!" îşi încheie el cugetările.

Diicu, care se agățase cu îndârjire de gândul războiului, tălmăci în felul său vestirea cerească, pe care o vedea legată numai de soarta Moldovei, țară răscolită de altfel de aţâţările pornite din Ardeal. Aici se vor înfrunta trei năzuitori la încoronare. Mergând pe firul acestei închipuiri, socotea prin urmare că unul dintre sori îl înfățişa pe el însuşi, altul pe Gheorghe Ştefan iar al treilea pe Vasile

Material cu drept de autor

Lupu; deci prezicerea îi era menită lui însuşi, venind chiar din partea Preaînaltului Ziditor al lumii celor văzute şi nevăzute! Dacă însăşi dumnezeirea îl înştiința că a venit ceasul de a se pune în mişcare, el putea să stea deoparte?! De altfel visele sale aprinse mergeau mai departe. După ce se vedea stăpân al Iaşilor şi al întregii Moldove, şi-l închipuia murind pe Matei vodă, ocrotitorul său, iar pe sine urcând măreț şi glorios şi treptele scaunului domnesc al Ungrovlahiei. Se visa ca întrupând în sine un nou Mihai Viteazul, înălțat ca o stea mântuitoare la hotarul creştinătății pravoslavnice, un adevărat strângător al pământurilor româneşti! Iar acest Constantin Cantacuzino, cu măruntul său simț de prevedere, căuta să se împotrivească sorților ce-i fuseseră hărăziți şi prevestiți prin însăşi Voința Cerului! Zădărât, Diicu îşi frământa mintea, căutând argumente cu ajutorul cărora să pună stavilă judecăților postelnicului, care făcea atâta zarvă cu cei trei sori, tocmai ca să-i înduplece să stea deoparte, să nu se lase târâți în vârtejul distrugător al tulburărilor prepuse.

- Nu văd de ce să ne spăimântăm într-atât, postelnice! zise el pentru a aduce lucrurile în bună rânduială. Aceste semne s-au arătat numai dincolo de munți. Zăritu-s-au ele şi dincoace, la noi? După ştiința mea, nu! Deci prezicerile, de este să vestească clătinarea vreunei coroane, de bună seamă că aduc atingere numai celeia a Ardealului, nicidecum celeia a țării noastre! Neprețuitul meu unchi e iubit nespus de norod, iar scaunul său e tare ca piatra! Orice semn ceresc trebuie legat de soarta țării în care s-a arătat acesta! încheie el, gândindu-se plin de alean, că n-ar fi rău să aibă puțină dreptate. Dorința de a fi deopotrivă cu Mihai Viteazul îl făcea să viseze nu numai la coroana Moldovei, care i se părea în aceste împrejurări foarte uşor de dobândit, ci năzuia tainic, dar fără prea mari nădejdi, şi la cea a Ardealului, pe care însă, în acea clipă, nu întrevedea cum o

Material cu drept de autor

va câştiga. Poate că totuşi acest pios semn dumnezeiesc îi deschidea făgaşul dezlegării pe care o căuta, fiindu-i priincios... De altfel prin feciorul său pătrunsese deja în sânul nobleței de dincolo de munți, cugetă el, sporind mai mult decât se cuvenea răsunetul însurătorii acestuia.

Cuviincios dar stăruitor, cu dovezi aşezate şi trainice, bine cântărite încă de dimineață când pusese la cale înfățişarea la domn, postelnicul căută să-i surpe judecățile, zădărnicindu-le. Matei vodă era încântat că nepotul şi urmaşul său se legase atât de mult de gândul năvalei în Moldova, la care el însuşi ținea. Vedea în această deplină potrivire de păreri prilejul unei fericite apropieri. Poate că totuşi Diicu nu era atât de nesimțitor față năzuințele sale într-ale cârmuirii, nelăsându-se pătruns de ele, cum şi-l închipuise; poate izbutea totuşi să-l facă să-i împărtăşească visele! Îndemnurile prevenitoare ale lui Cantacuzino nu le nu le luă în seamă, căci nimic nu-l putea clătina din hotărârea sa. Deşi la urma-urmei nefolositoare, erau totuşi bine venite, căci îi prilejuiseră o descoperire care-i bucura sufletul: iubitul său nepot i se dezvăluise într-o lumină nouă, plină de făgăduințe... Cugetul i se încălzea la flăcările unei noi speranțe .

- Soarta nu poate fi ocolită! rosti Matei cu o voce care nu îngăduia împotrivire, căci se hotărâse să pună capăt stăruințelor marelui postelnic, care prinseră a-l lehămeti. Dacă pronia cerească a hărăzit să cadă un cap încoronat, apoi fie că facem război, fie că nu-l facem, soarta se va împlini! Şi la urma-urmei, cei trei sori suntem poate noi, cei trei principi care ne vom război, iar înțelesul arătării ar putea să fie cu totul altul... Iar într-o luptă e neîndoios că cineva va pierde. Dar nimic nu arată că noi vom fi aceia. Ba mai mult, cum suntem doi împotriva unuia singur, la care trebuie adăugați şi răzvrătiții din Moldova, e de crezut că Lupu va fi pierzătorul!

Material cu drept de autor

Cugetarea o spuse cu voită resemnare, cu o voce aproape nepăsătoare, ca unul care e încredințat că n-are rost să te împotrivești sorții. Totuşi în sinea sa nu privea prorocirea cititorilor în stele cu împăcarea pe care o înfățișa anume curtenilor. Fără voie îi găsi asemănare cu toate cobelile cumnatului său, vtori logofătul Udrişte Năsturel, fratele doamnei Elina, soața sa. De multă vreme acesta prezicea o zaveră amarnică, prevenea lumea că e amenințată de sângeroase dezbinări între frați şi crâncene sfâşieri între prieteni. Judecând la rece însă, recunoscu față de sine că la început i se păruse că amărăciunea lui Udrişte, deznădejdea care-l încerca în legătură cu soarta obştii din care era parte, plecările sale mustrătoare față de oamenii vremii sale, nu sunt decât o răsfrângere asupra sineşi a îmbătrânirii ce-l apăsa. Vârsta, slăbindu-i vigoarea, îl făcea să preschimbe nemulțumirea față de propria-i neputință în neîngăduință şi pornire față de semeni. Deci culorile negre prin care zugrăvea vremea sa şi cea care tocmai urma a veni îi păruseră mai înainte domnului nu întruparea unei socotințe nepărtinitoare, a unor presimțuri adevărate, ci simple întrupări ale dezamăgirii care-l căzneau în ultimul timp – şi le respinse până atunci ca lipsite de însemnătate şi de rost. „Vulpea, când n-ajunge la struguri, zice că sunt acri..." îşi zisese el odinioară. Acum însă arătarea cerească dădea parcă un alt înțeles şi alt preț vorbelor care-i păruseră multă vreme fără noimă...

Dar acest fel de a vedea întâmplarea dăinui numai puțin; destul de repede îngrijorarea i se topi. În scurtul răstimp al acestei preschimbări a stării sale sufleteşti, legăturile făcute în gând între semnul din Ardeal şi cugetările cumnatului luară o întorsătură neaşteptată; în loc ca arătarea cerească să dea temei scornelilor lui Udrişte, făcând ca acestea să fie luate în serios, se întâmplă taman pe dos, acestea din urmă ajungând să scadă – în mintea

Material cu drept de autor

voievodului – preţul semnului dumnezeiesc prevestitor. Spusele lui Udrişte i se păruseră din totdeauna simple vorbe de clacă, iar vedenia petrecută zilele trecute era de bună seamă pe măsura lor, îşi zise el ca încheiere.

Spre seară Matei vodă Basarab îşi slobozi sfetnicii ca să se poată găti pentru slujba de vecernie, la care ţinea să ia parte. Dar înainte de asta hotărî ca să-i înfăţişeze doamnei Elina prinosul preţuirii pe care i-o purta, lucru pe care nu-l uita în nici o zi, el intrând deja în obiceiurile ighemoniconului Curţii. În acea zi însă, prins de prea multe treburi, nu izbutise până la acel ceas să-şi facă vreme şi pentru acest musafirlâc de curtenie, aşa că voi să îndrepte scăparea înainte de slujbă, deşi se lăsa înserarea. O porni încet – însoţit de o mică ceată de icioglani – spre scara cea mare, ca să scoboare la palatul cel vechi, unde se afla iatacul soaţei sale.

Îngândurat cântări ştirile abia aflate şi poveţele sfetnicilor săi pe marginea acestora. Dacă ar fi fost să urmeze sfaturile care-i fuseseră înfăţişate, însemna să rupă legământul făcut cu Rákóczi, menit sprijinirii logofătului Gheorghe Ştefan, şi să lase de izbelişte năvala dincolo de Milcov. Dar în temeiul ştiinţei şi priceperii dobândite într-ale cârmuirii în cele aproape două duzini de ani de când domnea, învăţase că nu trebuie să uite că oamenii sunt peste măsură de părtinitori. Ei nu se pot desprinde de prejudeţe, de felurite dorinţe, de slăbiciunile pentru unii şi de vrăjmăşia pentru alţii, pricină pentru care, fără voie, îşi cern judecăţile prin ciurul acestor simţăminte care-i subjugă şi nu rareori îi orbesc. Este astfel firesc ca, fără a fi de rea credinţă, unii povăţuitori să răstălmăcească lucrurile înspre o parte, iar alţii în alta. Ori aceste măsluiri fără voie, la urma-urmelor, nu puteau fi puse drept vini în cârca acelora care-şi dădeau cu părerea, întrucât, în mintea lor, acestea închipuiau deplinul adevăr şi semnul credinţei celei mai nestrămutate

Material cu drept de autor

față de domnie. Nu lipsiseră împrejurările când sfetnicii săi, fiind porniți împotriva unei plănuiri, să-i vadă numai cusururile (deseori adevărate), deşi, privită în întregul ei, aceasta se vădea folositoare. Adesea, din pornire față de vreun soț din divan, ajungeau să se opună poveților sale şi nu se învoiau a se înfrăți cu el întru împlinirea poruncilor, ba nu se sfiiau să-i arunce chiar tot soiul de învinuiri, chiar şi atunci când părerile acestuia erau îndreptățite şi puteau aduce adevărate foloase. Deci spusele oamenilor – fără a-i bănui cu tot dinadinsul de rea-credință, de nepricepere, de fățărie ori de anumite năzuințe viclene – nu trebuiau luate ad literam, ci se cerea să fie cernute cu luare aminte. Nici despre Bălăceanu nu credea că ar voi să-l înşele în vreun fel cu bună ştiință. (Dacă ar fi avut pricină să-l bănuiască, l-ar fi strivit fără să clipească).

Prin urmare, în temeiul acestor rețineri față de părerile celor din jur, nu luă totul aşa cum îi fusese istorisit, ci începu să spintece şi să reorânduiască ştirile spre a le cerceta dedesubturile, străduindu-se să osebească ceea ce era demn de a fi păstrat, de ceea ce era nefolositor şi împovărător, rod al părtinirii şi prejudețelor acelora dimpreună cu care sfătuise mai devreme. De astă dată însă încercarea se dovedea peste măsură de trudnică, căci vicleanul Cantacuzino potrivise atât de iscusit lucrurile, încât cu greu se putea ghici adevărul în spatele paravanului pe care el îl clădise în jurul său. (De altfel, în mare, adevărul era păstrat; numai amănunțimile fuseseră potrivite din condei.) Voievodul băgă de seamă, nu fără oarecare mirare, desăvârşita închegare a judecăților, cărora cu greu le puteai găsi cusururi sau goluri; de asemenea era izbitoare lipsa nepotrivelilor, a spuselor vădit părtinitoare, care obişnuit trezeau luarea aminte asupra locurilor unde cugetările ascultate cam şchiopătau, dovedindu-şi slăbiciunea. Judecățile erau ciudat de desăvârşite, încât nu puteai decât

Material cu drept de autor

să le priveşti puţin bănuitor... Oricum Matei vodă Basarab nu se lăsă pe deplin învăluit de lucrăturile şi tertipurile postelnicului său, aşa cum îi făcea acestuia plăcere să creadă. Dar boierul o va afla mult mai târziu, când faptele vor dezvălui adevăratele gânduri ale voievodului, adevăratele înţelesuri pe care le dăduse ştirilor primite...

În schimb reţinerile vel postelnicului Constantin Cantacuzino, chiar dacă nu le luase pe deplin în seamă, îl preveniră asupra ferelii desăvârşite şi a prevederii deosebite cu care trebuia să împlinească rânduirea oştilor pentru năvala asupra voievodului Lupu. Neîncrezătorii – de felul postelnicului – ca să-i forţeze mâna în partea dorită de ei, ar fi fost în stare să se dedea la uneltiri care, chiar dacă nu l-ar fi întors din drum, îi puteau pune beţe-n roate...

Deci se cerea să-şi aleagă cu multă grijă ispravnicii care urmau a-i împlini poruncile, căci dacă şi-i culegea – în această împrejurare – dintre doritorii de pace, chiar credincioşi fiindu-i, dar lucrând împotriva credinţelor lor lăuntrice, aceştia ar fi făcut-o fără tragere de inimă, iar sorţii de izbândă ar fi ameninţat să scadă!

Doamnei Elina îi arătă că a primit veşti foarte bune din Ardeal, zugrăvind însă lucrurile numai în mare, fără a intra în amănunţimi şi trecând sub tăcere îndoielile şi neliniştile care-l încercau. Doar un singur lucru îl tulbură şi-l îngrijorează: împrejurarea că solia i-a fost atacată la întoarcere într-un chip foarte ciudat, trebuşoară pe care trebuie s-o cerceteze cu toată luarea aminte, spre a-i desluşi dedesubturile. Această povară o va lăsa în seama armaşului şi, poate, a agăi... Tâlharii trebuie prinşi cu orice preţ şi aflat ce anume ţinteau şi în slujba cui se găseau. Dacă ar fi fost simpli lotri de drumul mare, n-ar fi fost o întâmplare vrednică de luat în seamă. Rău era dacă în spatele făptuitorilor s-ar afla cine ştie ce altă lucrătură...

Material cu drept de autor

*

Dacă la vremea când se afla împlinit la vârstă, cât şi la anii bătrâneții Radu Toma Năsturel era socotit unul dintre boierii cei mai de vază ai acelor timpuri, trezind luarea aminte prin înalta învățătură de înrâurire apuseană, cât şi prin locul osebit dobândit pe lângă domn, în tinerețe, adică pe când trăia încă unchiul său Matei Basarab, fusese o ființă destul de ştearsă. (Nu trebuie uitat că la început, în ciuda înaltei oblăduiri de care se bucura, nu prea avusese parte de măriri, nefiind în stare să ajungă la slujbe, care să fie vrednice de a fi cât de cât luate în seamă. Abia când trecu binişor de pragul vârstei de jumătate de veac va ajunge mare logofăt, iar mai apoi chiar mare ban.)

Nimeni n-ar fi văzut acum în el, omul însemnat de mai târziu. Deşi purcese în viață sub ocrotirea perechii princiare – unchii săi –, rămăsese aproape o duzină şi jumătate de ani simplu postelnicel, asemeni lui mai fiind câteva zeci pe la Curte. Calea măririlor nu părea să i se deschidă. Una din pricini era poate o anume sfioşenie a firii sale, măcinată de o amarnică neîncredere în sine, care-l făcea să se simtă mai prejos celor din jur. Era stăpânit îndeosebi de gândul că înfățişarea sa nu ar fi tocmai frumoasă şi plăcută, căci, într-adevăr, pronia nu fusese prea mărinimoasă cu el. Capul, nepotrivit de mic pentru trupul său deşirat, purta o coamă de păr cânepiu, aspru, parcă întotdeauna zburlit şi un nas care bătea la ochi prin mărimea sa neobişnuită. În schimb ochii, mărunți şi rotunzi, ca de viezure, erau prea apropiați de rădăcina nasului, încât cei care nu-l cunoşteau rămâneau cu nedreapta credință că ar fi cam saşiu. Deşi era destul de înalt, nu era dăruit cu un trup voinicos, căci umerii îi avea înguşti, şoldurile late, iar nădragii, pururi prost croiți, îi scurtau în mod nedorit picioarele. (Din fericire la Curte lucrul nu se putea băga de

Material cu drept de autor

seamă, căci ighemoniconul obişnuit locului orânduia portul caftanului, care ascundea asemenea cusur.)

Apăsat de necazul scăderilor sale, le sporea fără temei numărul şi însemnătatea, socotindu-se lipsit de farmec ademenitor, pricină din care tânjea cu alean după mângâierile unor ibovnice ispititoare prin priceperea într-ale păcatelor. Împiedicat să ajungă în braţele unei astfel de femei, nu atât din cauza înfăţişării sale, cât din aceea a temerilor care-l chinuiau, Radu Toma trăia în închipuire, cu mare aprindere, privelişti cu ţiitoare care i se dăruiau cu tot sufletul, lucru care-i dădeau fiori. Pentru a umple acest gol al neîmplinirilor sale, sau numai pentru a se grozăvi, ascunzând astfel lipsurile de care se credea suferind, îi plăcea să se amestece în taclalele despre isprăvile altora cu ibovnicele lor, mai ales dacă bărbaţii cu pricina mai erau şi însuraţi, iar întâmplarea stârnea mare zarvă. Cu asemenea prilejuri se grăbea să împartă poveţe de atoateştiutor, ca unul ce avea pricepere în asemenea treburi gingaşe. Dar, cu deosebire, îi plăcea să asculte poveşti aţâţătoare despre iubiri neîngăduite, împănate cu istorisiri despre plăceri păcătoase şi subţiri, despre posadnice îmbietoare şi iscusite în meşteşugul lor atingător. Închipuirea sa se înfierbânta şi se lăsa învăluit de o răpitoare înfiorare a trupului. Rămas singur retrăia înfrigurat privelişţile, le sporea amănunţimile, închipuindu-se el însuşi eroul lor.

Privind din rădvan după necunoscute drăgălaşe şi ispititoare, care străbăteau uliţele legănându-şi rochiile strânse pe trup de stăteau să pleznească, simţea nişte dorinţe pătimaşe, nişte îndemnuri care-i întărâtau fiinţa până în străfunduri. Cu averea sa nu i-ar fi fost greu să le înduplece pe multe dintre ele să-i devină ibovnice (fiind femei din pătura de jos), dar se temea c-ar putea fi respins şi mai ales că se va face de râs în aşternut. Deşi însurătoarea îi era încă destul de proaspătă, se simţea lehămetit de liniştita iubire

Material cu drept de autor

din patul de acasă, împlinită în chip cuviincios față de soața legiuită, urmând toate canoanele îndătinate şi orânduiala îndatoririlor obişnuite vieții aşezate din gospodărie. Toată vremea visa la o ispravă adevărată de nemăsurată desfrânare. Dar, cumpănind între ispită şi teama de a nu se face de ruşine, nu înfăptuia nimic, ba, uneori când se ivea de la sine vreun prilej, se trăgea grăbit şi îngrijat înapoi, pentru a se mustra apoi, chinuitor, că nu e un bărbat adevărat.

Cu mai multe săptămâni în urmă i se împlini în sfârşit mult doritul vis. Fusese silit să facă o călătorie la Bucureşti, cealaltă însemnată cetate de scaun princiară a Ungrovlahiei, pe care însă Matei vodă – socotind-o prea apropiată de Dunăre – o cam ocolea, trăgând arar în ea. Într-una din serile şederii sale în acest târg, în vreme ce cobora spre palatul domnesc pe sub bolțile Uliței Mari, o femeiuşcă tânără şi îndrăzneață i se agăță de braț. Înțelese pe deplin ceea ce țintea aceasta şi se opri descumpănit, neştiind ce hotărâre să ia. Îi era frică să nu se facă de râs în fața ei, nedovedind îndestulătoare vigoare bărbătească şi i-ar fi fost mai acătării să fugă; pe de altă parte ispita plăcerilor, a necunoscutului îl făcură să şovăie.

Le început, cam în silă, se făcu a se împotrivi, dar nu-şi trase brațul din încolăcirea ei, făcându-se a fi bărbat atoateştiutor, care avusese de multe ori de a face cu femeile, pe care obişnuia a le privi de sus cu oarece lehamite îngrețoşată. Dar străina – deprinsă cu tot soiul de firi – înțelese fără greutate pricina pentru care cerca a se feri, de aceea stărui până-l înduplecă s-o însoțească. Radu Toma nu avea destulă pricepere ca să-şi dea seama că, ceea ce-i putea oferi această codană nenorocită dar ademenitoare, era foarte departe de ceea ce-şi închipuise în visele sale pătrunse de fiorii desfătători ai păcatului desfrânării. În acele împrejurări pline de înfrigurare însă nu mai avu vreme să gândească la asemenea cugetări subțiri, ci, în sinea sa, se bucura că, în

Material cu drept de autor

sfârşit, va trăi şi el clipe plăcute cu care să se poată făli la prieteni.

Copleşit fiind de teamă, se purtă stângaci şi tânt, cu toate că, din fudulie, căuta să se arate ca tare priceput şi dibaci în cele ce avea de săvârşit, privindu-şi perechea de sus, cu mult prea căutată nepăsare, ca nu se vadă de la cale de o poştă că e fătărită. Podana, o fătucă frumuşică, însă lehămetită de meşteşugul ei amarnic, nu-i luă în seamă aceste voite dovezi de bărbat cu ceva pricepere în ale vieții de iatac, care se arătau însă cam nătânge. Când ghici ce se petrece în sufletul musafirului ei, deveni chiar înțelegătoare şi, cuprinsă de milă, se prefăcu a nu-i baga de seamă neîndemânarea, îmbărbătându-l. Cu toate scăderile ei – pe care măruntul, pe atunci, slujbaş de la postelnicie nu le întrevăzu în râvna sa –, întâmplarea se dovedi într-adevăr cu totul altceva decât cumintea împreunare de acasă, făptuită cu răceală, după rânduielile de bună creştere ale soației. Dimineața, după ce-şi împlinise o bună parte a păcătoaselor sale închipuiri multă vreme înăbuşite în sine, descinse mândru şi victorios în uliță. În sfârşit avea şi el cu ce se lăuda prietenilor!

Din păcate fetişcana, de sărăcie, nu-şi putea îngădui să-şi aleagă clienții. Adesea se văzuse silită să se împace cu tot soiul de haimanale, biete paragini omeneşti purtătoare a celor mai respingătoare boli, care nu rareori o loveau şi pe ea, trecându-le apoi şi altora. Pesemne că, înainte de a-l întâlni pe Radu Toma, luase, de la vreunul cu care avusese de a face, un soi de pecingine, care se dovedise totuşi molipsitoare, chiar dacă la ea semnele întârziaseră să se vădească pe piele, molima fiind de bună seamă încă în răstimpul în care mai stătea ascunsă. Dar lucru neîndoios este că, după câteva zile, tânărul fu spuzit pe fața de mulțime de buboaie zemoase, care miroseau acru, a puroi şi

Material cu drept de autor

putreziciune, şi dădeau naştere unor scursori galbene, cu vine roşietice de sânge.

Neplăcuta întorsătură nu-l împiedică însă să se laude, împănând istoria cu mulțime de înfloriturí, care mai de care mai deşănțate, care se înmulțeau la fiecare repovestire. Umila podană devenise o aleasă doamnă din lumea bună, asupra numelui căreia, ca bărbat curtenitor şi cuviincios ce se afla, înțelegea să păstreze cea mai desăvârşită taină. Iar ca priveliştea în care se petrecea întâmplarea să pară mai deosebită, o încărcă şi cu prietenele numitei cucoane. Auzitorii se veseleau de chipul tânt şi copilăresc al înjghebărilor sale, vădit născocite, şi făceau fățiş haz de coşurile cu care se alese de pe urma isprăvii. Postelnicelul, prea încântat de sine, nu întrevedea batjocura şi continua să tragă pe câte un cunoscut în vreun colț spre a i se destăinui tainic, luând de la capăt, cu noi înfloriturí, povestea devenită de nerecunoscut.

Bătrânul Udrişte Năsturel – tatăl lui Radu Toma – află în cele din urmă de isprava feciorului şi de împrejurarea că acesta, în loc s-o tăinuiască, se grozăvea cu ea, făcându-se de râs. Era cât se poate de stânjenit, de parcă batjocura l-ar fi atins şi pe el. Nu voia totuşi să-i rănească băiatului mândria, dar, negăsind altă cale de a-i pune stavilă, îl chemă la sine ca să-i mai răcească râvna de povestitor. Când îşi dădu seama că şi tatăl a aflat, feciorul se simți atât de ruşinat, încât câteva zile se feri să dea pe la Curte şi se îndârji şi mai mult împotriva lumii.

Toată pornirea sa se îndreptă împotriva tânărului Bălăceanu, ortacul său întru dregătorie, care cutezase să i-o ia destul de repede înainte, ba izbutise chiar să atragă luarea aminte asupră-şi, făcându-se prețuit. În acea clipă acesta tocmai era pe cale să purceadă într-o nouă solie în Ardeal, cea zugrăvită mai înainte. Ori împrejurarea că celuilalt i se arătase precădere îl răscolea până în rărunchi.

Material cu drept de autor

Nu era deci de mirare că în aceste împrejurări, dintr-o dată, aţâţările vel paharnicului (care-i era şi unchi) şi ale prietenilor acestuia, care i se aşezaseră ca o drojdie undeva în fundul sufletului, răbufniră la suprafaţă din colţişor în care se tăinuiseră. Ciudat era că redeşteptarea acestor gânduri se făcea fără ca să-şi mai poată aminti de împrejurările în care ele îi fuseseră picurate în chip viclean în minte. Uitase cu totul de îndemnurile cu care-l îmbărbătaseră mesenii cu ceva vreme în urmă, spre a-l întărâta împotriva noului vtori postelnic. Cum era bântuit de un mistuitor simţământ de nedreptăţire şi de o nemăsurată ură, se năpustise asupra solului care se înturna din Ardeal şi îl jefui. Câteva zile, la conacul de la moşie, trăi în taină plăcerea răzbunării împlinite şi bucuria izbânzii. Soaţa, văzându-l, fu mirată şi nedumerită că, după zile nenumărate de apăsătoare amărăciune, dintr-o dată începu să lucească de fericire – şi încă fără o pricină vădită.

Reînturnându-se în cetatea de scaun, avu o amarnică dezamăgire, descoperind că hrisoavele pe care le dobândise, înfruntând atâtea primejdii, erau cu totul lipsite de însemnătate, simple unelte anume gătite ca să păcălească pe aceia care i-ar pune gând rău putătorului... Dezamăgirea era cu atât mai mare, cu cât întâmplarea cu jaful, în loc de a-l întina pe potrivnicul său, născuse o adevărată baladă vitejească în jurul acestuia. În loc să fie zvârlit ca un netrebnic, vinovat de pierderea unor urice însemnate şi tainice, îi erau lăudate îndrăzneala şi iscusinţa cu care străbătuse în plină iarnă munţii, i se preamărea vitejia cu care-şi înfruntase duşmanii care aveau feţele acoperite, i se slăvea şiretenia cu care-i înşelase, punându-le la îndemână nişte înscrisuri de mică însemnătate!

De ciudă Radu Toma fierbea în sine, înăbuşit. Îi venea să strige în gura mare că Bălăceanu minte în chipul cel mai sfruntat. Slujindu-se de împrejurarea că nu avusese

Material cu drept de autor

martori, preschimbase o jalnică neizbândă, o fugă laşă într-o cumplită faptă de vitejie! El, Radu Toma, ştia mai bine ca oricine că vtori postelnicul, după ce se purtase ca un fricos mârşav, ca un nevolnic, ajunsese să se grozăvească cu o închipuită bărbăție cu care – vezi Doamne – îşi înfruntase potrivnicii. Îi venea să-l oprească în plină uliță şi să-i arunce tot adevărul în obraz, făcându-l de râs față de curioşii care s-ar fi adunat în jurul lor. S-ar fi bucurat să vadă lumea chicotind, arătându-l batjocoritor cu degetul, iar Bălăceanu, strivit de ruşine, să se facă tot mai mic şi, cu căutătura unui câine hăituit şi speriat, să caute în jur, printre privitori, un loc pe unde să fugă!

Din păcate soarta şi împrejurările îl sileau să tacă. Era nevoit să-l lase pe vrăjmaş să se bucure, să-l lase să se grozăvească, să se răsfețe cu însuşiri închipuite în temeiul unor minciuni! „Asta înseamnă să fii norocos! Sau mai degrabă să fi neobrăzat, să ai nesimțirea de a îmbrobodi lumea!" cugetă acrit postelnicelul. Cu câtă plăcere ar fi gustat prăbuşirea acestei slugi a Cantacuzinilor! Şi-i era mai ales ciudă că tocmai el, cu atacul său nechibzuit, îi dăduse prilejul să se grozăvească, îi sporise faima! Dacă nu izbutise să-l doboare în felul acesta, nu-i rămânea decât să caute o altă cale... Era încredințat că, în cele din urmă, ura îl va îndruma ca să găsească un mijloc de a-şi atinge țelul...

Cel mai aprig suferea din pricina hazului ce se făcea pe socoteala celor care-l prăduiseră, întrucât se lăsaseră atât de uşor amăgiți. De fiecare dată când se aducea vorba de prostia lor, simțea că se răscoleşte sângele în el. Furia îi tulbura auzul şi vederea; totul se învârtea în juru-i într-un iureş amețitor. În loc să-l surpe pe Bălăceanu, se făcuse el însuşi de ocară! Noroc că nimeni nu ştia cine-i vinovatul.

Era pe deasupra şi îngrijorat, căci aflase de la tatăl său că Matei vodă ar fi însărcinat pe armaşul Radu Vărzaru

Material cu drept de autor

să-i găsească pe aceia care-l prăduise pe Bălăceanu. Ori el îşi aducea nedesluşit aminte că, la beție, parcă recunoscuse față de oaspeții paharnicului, între care se număra şi marele armaş, că-l urăşte pe vtori postelnic, ba chiar că ar fi zis că va găsi o cale de a-i veni de hac, între altele năvălind asupră-i la întoarcerea din Ardeal. Din păcate întâmplările de atunci îi apăreau ca nemăsurat de tulburi în minte şi nici el nu mai ştia prea bine ce însăilase cu adevărat şi ce avuse doar de gând a zice. Spera însă că armaşul însuşi fusese atunci destul de beat încât să nu-i fi reținut spusele, drept care să nu şi le mai poată aminti acum.

Atacul asupra lui Bălăceanu pricinui şi domnului ceva frământare şi neliniște; el socotea trebuitor să ajungă neîntârziat la dezlegarea întâmplării. Nu-i era deloc străină starea de încordare care dezbina locuitorii cetății de scaun, mai ales că gâlcevile dintre părtaşii lui Diicu şi potrivnicii lor se adânceau pe zi ce trecea, întinderea lor devenind de-a dreptul îngrijorătoare. Ori, în împrejurările acestei încordări, era firesc să se întrebe dacă nu ar putea fi o legătură între cele întâmplate vtori postelnicului şi neînțelegerile din sânul tagmei celor de viță. Dacă dihonia – apărută la prima vedere din patimi mărunte – sporea peste măsură şi ițele i se încurcau, n-ar fi fost de mirare ca toți cei amestecați în harțag, în oarba lor pornire, să cuteze să aducă atingere unor nevoințe ale cârmuirii, împrejurare în care domnia nu putea rămâne deoparte. Gândul unei apropieri între cele două feluri de necazuri, tâlhărirea solului şi dezbinarea dintre veliți, pornea de altfel de o întâmplare, în bună parte asemănătoare celei dintâi, petrecută chiar în inima târgului, cu puțină vreme în urmă.

Din poruncă domnească armăşia veghea asupra soliei venite cu ceva vreme în urmă de la Iaşi. Celor necunoscători într-ale tainelor Curții li se dăduse de înțeles că ar fi vorba de o nemăsurată grijă de a le asigura oaspeților

Material cu drept de autor

paza şi apărarea de rele. Ceilalți însă ştiau prea bine că lucrurile erau departe de a fi atât de nevinovate. Sigur era că, după ce fuseseră primiți la Curte, solii se bucurau de mai multă libertate în a umbla nestingheriți prin târg, încât armăşeii care-i urmăreau aveau mult de furcă pentru a rămâne în umbră, fără a-i pierde totuşi din ochi.

Într-una din zile, iscoadele armaşului, în număr de trei, avură nedumerirea de a baga de seamă că şi ele, la rândul lor, sunt privegheate de nişte necunoscuți. Față cu această împrejurare îşi lăsară de-o parte îndatoririle poruncite şi hotărâră să pună mâna pe cei doi bărbați care le călcau pe urme. Îi pândiră sub bolta unei dughene. Cum îi luară pe neaşteptate şi mai erau şi mai mulți la număr, izbutiră să-i cetluiră fără prea mare greutate. Cercetarea vinovaților, pe care o porniră neîntârziat după aceea – de fapt o ciomăgeală în toată legea –, se desfăşură în dosul unui gard din vecinătate şi prilejui o dezvăluire năucitoare: urmăritorii erau slujbaşii agiei! Aga Radu Popescu, ajuns la cuțite cu armaşul în legătură cu paza închisorilor Curții, în temeiul dreptului său de a păzi buna rânduială în târg, încredințat că oricum marele spătar – ocrotitorul său – îl va acoperi, aşezase, cu de la sine putere, o a doua pază a soliei, care priveghea totdeodată şi străjile potrivnicului. Poate chiar bănuia armăşia că joacă la două capete şi dorise să dea lucrurile pe față. Oricum, când află de ea, îşi zicea aga întru îmbărbătare, domnul îi va socoti purtarea ca fiind uşor de înțeles şi de iertat: dacă Radu Vărzaru, marele armaş, se dovedise neputincios în a descoperi legăturile vinovate ale solilor moldoveni, care-şi făceau de cap sub nasul lor, el, Radu Popescu, nădăjduia să se dovedească mai dibaci şi mai destoinic.

Reîntorcându-ne însă la cele petrecute, trebuie arătat că armăşeii – care împărtăşeau nesuferirea stăpânului lor față de agie – văzându-se privegheați şi supuşi bănuielii,

Material cu drept de autor

se temură că se încearcă prinderea lor în greşeală spre a găsi astfel pricină de a ataca la domnie armăşia prin mijlocirea lor, pârându-i pentru micile lor învârteli, la care se mai dedau uneori, căci oameni erau şi ei... Acest gând era îndestulător ca să-i întărâte în asemenea măsură încât să nu-şi mai stăpânească pornirile vrăjmăşeşti şi să rostuiască trebile destul de răspicat şi de aprig. Roadele fură prin urmare nespus de triste: unul dintre urmăritori sfârşi înjunghiat, iar celălalt fu schilodit pe viață. E adevărat însă că şi armăşeii plătiră, cu viața unuia dintre ei, searbăda izbândă.

Aga, uitând de orice prevedere, se grăbi să pârască întâmplarea domnului, cerând răzbunare în numele slujbaşilor săi doborâți. Fu chemat marele armaş, pe care Radu ot Popeşti îl învinui răspicat, că şi-ar fi asmuțit în chip perfid aparținătorii casei sale asupra agiei.

Radu Vărzaru se înfățişă liniştit şi surâzător şi arătă că cei amestecați în păruială se cunoşteau de mult şi aveau răfuielile lor mai vechi, fără nici o legătură cu cele două dregătorii. Pe deasupra şi el avea a se plânge de agie, căci cei doi, luați sub ocrotirea sa de marele agă, îi omorâseră un slujbaş. Cu ce erau mai puțin vinovați aceştia, decât oamenii săi?!

- Nu pot fi învinuit pentru viața şi necazurile de acasă ale celor care mă slujesc. De bună seamă îşi au şi ei prietenii şi duşmanii lor. Ori, după cum nu le pot porunci pe cine să-şi aleagă de prieteni, nu le pot orândui nici pe cine să duşmănească. Într-un cuvânt, nu mă pot amesteca în treburile care le făptuiesc după ce ies din slujbă. Dacă au călcat cumva legile, n-au decât să dea seamă, ca orice tâlhar. Nu cer să fie părtiniți cumva! Dacă pricinile care le-au înfierbântat cugetele îmi sunt necunoscute, ele fiind mai vechi şi trebuind, de bună seamă, căutate în trecut, când s-au născut vrăjmăşiile de care făceam vorbire, legat de

Material cu drept de autor

împrejurările de acum mărturisesc că oamenii mei sunt cu totul nevinovați. Nu ei au căutat ceartă. Ei împlineau o poruncă de-a mea şi s-au pomenit urmăriți şi iscodiți cu cine ştie ce gânduri rău-voitoare. Văzându-se amenințați şi, crezând că potrivnicii au o legătură vinovată cu ceea ce erau însărcinați să cerceteze, au făcut şi ei cum au crezut că e mai bine. Cum ceilalți se împotriveau a da orice fel de lămuriri şi pe deasupra se nimerise a fi şi nişte vechi vrăjmaşi, era firesc să se ajungă la o încheiere cât se poate de tristă! De altfel acei mişei, în loc să desluşească răspicat ce anume țintеau, mi-au omorât un slujbaş, care tocmai săvârşea treaba orânduită chiar de Măria Ta! Ori eu să nu mă plâng?! Ce-au căutat cei atârnători de agie pe urmele alor mei, făr' de nici o pricină? După ce s-a încercat a mi se lua puşcările de la Curte, acum şi slujbaşii mei sunt împiedicați să-şi împlinească îndatoririle de mine poruncite!

Armaşul aflase că Radu Popescu rânduise anume străjuirea străjuitorilor soliei moldovene, dar socoti mai înțelept să treacă adevărul sub tăcere, ca nu carecumva să dea de înțeles că ar fi pricini pentru care credința sa ar trebui pusă la îndoială, iar vel aga ar şti ceva în legătură cu acest lucru. Ori o sfadă, care ar fi făcut vorbire nu numai de dovezi prielnice, ci şi de unele neprielnice lui, nu era de dorit, ca să nu scoată cumva la iveală adevăruri ce-ar fi putut să-i fie dăunătoare. De asemenea nu se putea şti ce anume aflase aga şi nu era nimerit să i se dea prilejul să arate ceea ce cunoştea, sau doar ceea ce bănuia, chiar dacă dovezile sale ar fi fost prea slabe pentru a înjgheba o învinovățire de neclintit. În încheiere – îşi zicea Vărzaru – era mai înțelept să nu dea prilej ca în capul domnului să se nască întrebarea dacă nu cumva aga avea totuşi pricini întemeiate, care îndreptățeau ceea ce făptuise. Numai simpla întrebare – chiar dacă nu se ajungea la un răspuns – putea, pătrunsă în afundul sufletului, clătina încrederea domnului în el.

Material cu drept de autor

Pe de altă parte nici aga nu-şi putea îngădui să mărturisească în întregul său adevărul celor petrecute, căci s-ar fi învinuit singur, cu atât mai mult cu cât Măria Sa se arătase împotrivitor unor amestecuri, în afara celor legiuite, în treburile altor dregătorii şi nu dăduse vreo dovadă că şi-ar fi schimbat în vreun fel părerea.

Miezul adevărului, în goliciunea sa deplină, rămase, prin urmare, nespus, deşi era cunoscut amândurora. Armăşeii fură astfel judecaţi pentru că ar fi pus capăt unei răfuieli partnice şi iertaţi pentru că nu ei începuseră bătaia, ci taman ceilalţi, care îi zădărâseră, urmărindu-i când se aflau la îndeplinirea unei înalte însărcinări domneşti şi-i abătuseră de la aceasta. Ori era ştiut că toţi slujbaşii sunt de neatins de către ceilalţi supuşi, atâta vreme cât se găsesc sub puterea înfăptuirii unei porunci a stăpânirii. Pe deasupra, în asemenea împrejurare, erau chiar îndreptăţiţi să se apere din răsputeri, cu orice mijloace. Vina potrivnicilor era deci cu atât mai grea, cu cât îi împiedicaseră slugile lui Vărzaru să împlinească cele orânduite, nu de mai-marele lor, ci de însăşi Măria Sa. Puţin lipsise ca slujbaşul supravieţuitor al agiei, care se afla într-o asemenea stare că nu putuse fi adus la judecată, să fie aruncat el în temniţă, drept pedeapsă pentru moartea armăşelului, care plătise cu viaţa ciomăgeala din uliţă. Noroc că marele agă şi mai ales marele spătar Diicu îi luară apărarea, iar sfatul se împotmoli, încheindu-se fără a se mai ajunge la o hotărâre răspicată pentru vreo parte.

Slujbaşii agiei, văzură în acest impas o părtinire în folosul armăşeilor şi totodată o ocară adusă lor, ceea ce îi înciudă peste măsură. Prin urmare, pentru a se răzbuna, porniră o prigoană amarnică împotriva armăşeilor şi, în săptămânile care urmară, se încinseră numeroase bătăi între slujbaşii celor două aşezăminte. Neînţelegerile, în loc să se stingă, se adânceau, punând în mişcare mulţimi tot mai mari,

Material cu drept de autor

asemeni unui rostogol de zăpadă în plină dezlănțuire, care creşte pe măsură ce se depărtează de creastă. Punându-se în slujba patimilor fruntaşilor celor două dregătorii, slugile se porniră într-o luptă aprigă, dar lipsită de sorți, măcinându-şi zadarnic forțele. Amândouă tabere îşi uitară menirea ce o aveau în slujba stăpânirii, îşi părăsiră la urma-urmei îndatoririle şi-şi îndreptară toate forțele şi mijloacele spre încleştarea aceasta din afunduri. Era şi acesta un semn al molimei care măcina cârmuirea.

Chiar dacă nu cunoştea prea multe din amănunțimile acestor întâmplări, domnul pricepu prea bine că aşezămintele care-l slujeau sunt plecate să se mănânce între ele, iar lucrul se petrecea în paguba sa şi a stăpânirii sale. Ori lărgind cuprinderea celor băgate de seamă, în chip firesc se putea întreba dacă cele pățite de Bălăceanu nu erau cumva tot rodul acestor frecuşuri dintre feluritele tocmeli dregătoreşti care-l slujeau.

Nu-i trebui prea mult timp de gândire ca să întrevadă că neînțelegerile de acest soi aveau rădăcini mult mai adânci decât simpla pizmă a slujbaşilor întâi-stătători. Cu toată grija cu care curtenii cercau să-l țină deoparte pe principe de aceste frecuşuri, alte câteva ştiri răzlețe, mărunte, părelnic fără legătură, ajunseră la urechile sale şi-i atraseră luarea aminte, întărindu-i prepunerile. Ele se osebeau unele de altele, totuşi între ele putea fi găsită o înlănțuire ascunsă. Înfruntările acestea îi întăriră simțământul, apărut mai demult, că de ceva vreme are de înfruntat îndărătnicia unei împotriviri surde, pe care în acea clipă nu o putea arunca în seama cuiva anume şi nici nu-i putea da un chip prea desluşit. Istoria jefuirii lui Bălăceanu, în temeiul acestor presimțuri, părea să se înscrie firesc în țesătura răfuielilor pătimaşe şi al răzbunărilor fără sfârşit, de curând dezlănțuite. Nu era de lepădat bănuiala – îşi zicea în sine Matei vodă – ca dihoniile din Muntenia să fie ațâțate

Material cu drept de autor

chiar de vecinul din Moldova, Vasile vodă Lupu, care năzuia să-l uzurpe. Amestecul său, pe cât de greu era de descoperit şi de dovedit, pe atât putea fi de adevărat! În asemenea împrejurări zvonul despre preumblările soliei ieşene prin târg, care purcedea de la Sava grămăticul, deşi neîntărit de armăşie, spunea totuşi ceva. Iar legat de întâmplarea cu Bălăceanu, un amestec nemijlocit al vecinului i se părea chiar de prepus, deşi Matei nu respingea nici gândul că ar putea fi vârâți chiar şi unii boieri de baştină, dacă nu vânduți moldoveanului, cel puțin slăbiți întru credință, ori roşi de felurite patimi şi porniri păcătoase.

Un zvon veni parcă anume ca să-i învedereze cugetările, dovedind că acestea nu închipuiau un simplu presimț lipsit de temei. Se aflase din gură în gură că cineva s-ar fi lăudat a fi trimes o carte voievodului Vasile Lupu, dezvăluind în ea plănuirile domnului muntean. Făptaşul nu putu fi oblicit, dar mulți boieri îşi împărtăşeau cu încântare noutatea.

Matei vodă nu luă în deşert zvonul şi, la un sfat la care erau poftiți câțiva sfetnici mai apropiați, hotărî să cerceteze în ce ape se mai scaldă veliții de care se înconjurase şi să iscodească ce frământări sufleteşti îi mai încearcă.

- Cârmuirea e de neclintit şi iubită de întreaga boierime! se strădui marele postelnic Constantin Cantacuzino să-i risipească orice temeri şi bănuieli. S-ar putea să se mai afle pe ici, pe colo vreun nemulțumit căruia, în cine ştie ce împrejurare, nu i s-a putut face pe plac. Dar astfel de cârcotaşi vor fi în toate timpurile şi la toate curțile! Însă acesta pleavă nu închipuie o primejdie. Duşmănia vremelnică a unor asemenea ipochimeni nu a clătinat niciodată o coroană!

- Toți dregătorii se dovedesc credincioşi şi râvnitori, întări şi marele logofăt Radu Cocorăscu părerea

Material cu drept de autor

vorbitorului de mai devreme. Că umblă unele zvonuri care aruncă în seama unora şi altora felurite învinuiri este firesc şi ele nu trebuie luate în seamă. Oamenilor le-a fost dată nu numai iubirea, ci şi ura! Ori ura naşte cele mai josnice şi mai viclene urzeli şi cleveteli, care urmăresc întinarea – chiar nimicirea – potrivnicilor, adesea cu totul nevinovați de ceea ce li s-a pus în cârcă! Să nu uităm în ce chip era să piară, spre pildă, acum câțiva ani, jupân Istratie Leurdeanu, datorită acelor cărți îndemânatic măsluite. Chiar şi noi ne lăsaserăm înşelați şi, dacă nu fugea din țară, l-am fi osândit la moarte, deşi era fără pată! Deci credința că cineva pune la cale o uneltire sau o zaveră e uşor de născut, dacă nu-ți place de cineva! Cei răi şi mici la suflet sunt numeroşi, dar nu trebuie să ne îngrijoreze.

Singur Udrişte Năsturel, al doilea logofăt, fu de altă părere:

- Deşi voi străluciți de atâta mulțumire, eu presimt aprige încleştări, care o să ne sfâşie țara. Tihnita împăcare de care vorbiți este liniştea de dinaintea furtunii... Este o linişte părelnică, care amenință! Patimile s-au întărâtat, încep să mocnească şi scânteierea lor o zăreşti în orice cămin, în orice bordei. Vai nouă când se vor aprinde pălălăile acestor patimi! În vâlvătaia lor ne vom topi cu toții!

Marele logofăt, înciudat, ridică ochii spre tavan spre a-şi arăta adânca stare de lehamite care-l cuprinse şi-i şopti lui Cantacuzino, destul de tare însă, ca să fie auzit nu numai de cei din jur, ci chiar şi de domn:

- Ah, Doamne - Dumnezeule, iar a început cu prorocirile sale de apocalipsă! Mai rău ca un prooroc smintit!

Matei vodă, care aştepta nişte povețe care să-i slujească în viața de zi cu zi şi nu nişte păreri bune de însăilat în bucoavne, nu fu mişcat de cugetările de profet copleşit de amărăciunile deznădejdii ale cumnatului său; dar

Material cu drept de autor

nici spusele celorlalți doi sfetnici nu-l mulțumiră. Poate, într-adevăr, cele întâmplate lui Bălăceanu nu se datorau unei potrivnicii boiereşti față de stăpânire, care, chiar dacă nu lipsea, era prea slabă şi prea răzleață pentru a fi atât de cutezătoare! Dar, oricum, îngăduirea ei putea prii şi chiar îmbărbăta o altă forță ca să ridice capul, şi anume cea închipuită de Vasile vodă. (La urma-urmei el, Matei, făcea acelaşi lucru în Moldova, atunci când făgăduia tot ajutorul lui Gheorghe Ştefan.)

Era deci de mare însemnătate să afle la îndemnul cui anume fusese jefuit Bălăceanu, de răspuns atârnând multe din viitoarele sale hotărâri. Ca să se lămurească asupra acestor împrejurări hotărî să treacă la cele mai aspre măsuri: porunci ca vătafii de plai să fie înştiințați neîntârziat să închidă pe dată granița spre Ardeal şi Moldova; să se cerceteze dacă în ajun n-au trecut hotarul nişte obraze ce-ar fi putut da de bănuit şi – dacă da – să se încerce a descoperi cine erau acestea. Marelui armaş îi rândui ca pe o întindere de trei ceasuri de mers în jurul locului unde se petrecuse jaful să scotocească aşezările şi să iscodească locuitorii în privința călătorilor ca se abătuseră în ultima vreme pe meleagurile lor. Iar de nu se vor afla vinovații, sătenii, sub învinuire de tăinuire, să fie globiți.

Armaşul era încredințat că Radu Toma Năsturel făptuise jaful, căci fusese de față când i se strecurase în minte îndemnul. Deşi îl bănuia nu dădu de înțeles slujbaşilor săi încotro să-şi îndrepte căutările, tocmai în nădejdea că nu-l vor putea găsi. Nu i-ar fi făcut plăcere ca să se vorbească despre ospățul din casa lui Hrizea, când Radu Toma fusese dăscălit să fure cărțile fârtatului său, deşi lucrurile se petrecuseră pe atunci în aşa fel încât nimeni dintre cei aflați de față nu putea fi învinuit. Pesemne nici chiar Radu Toma nu-şi mai amintea tocmai limpede împrejurările, căci se îmbătase prea tare ca să mai ştie prea bine ce se petrecuse.

Material cu drept de autor

Dacă armăşeii prindeau totuşi vreun fir, era hotărât să-i lase să descopere pe adevăratul făptaş. Încercarea de a cocoloşi întâmplarea, prin aceea că ochii prea multora erau ațintiți asupra cercetărilor, amenința să pricinuiască o zarvă mai primejdioasă decât adevărul. Pe deasupra neplăcerea de a se vorbi de ospățul de la paharnic se cumpănea cu plăcerea de a putea da o lovitură acelei strânse uniciuni de neam, pe care voievodul o ridicase la rang de canon de cârmuire, numindu-şi cu precădere rudele în slujbele Curții. Ori față de această înfrățire în jurul domniei, Vărzaru se simțea un neavenit, care era privit cu oarecare răceală şi dispreț. De aceea era cuprins de un adânc simțământ de răzvrătire şi de o sălbatică poftă de răfuială cu cei care-l priveau de sus. Iar descoperirea adevărului lovea la urma-urmelor în Radu Toma Năsturel, nepotul Domnului, totodată în tatăl acestuia, cumnatul Domnului şi în vel paharnic, rudă cu cei dintâi şi un fel de unchi al neisprăvitului de postelnicel, deci în toată tagma stăpânitoare. Deci atingându-se de cel dintâi dădea o zdravănă lovitură acelei uniri pe care o pizmuia atâta.

Din fericire pentru Vărzaru, cercetările se împotmoliră de la început, din pricina unei greşeli de judecată. Toți, începând chiar cu Domnul (singur armaşul nu cădea în păcatul acestei nade), porneau de la prejudețul că jefuitorii trebuie să fie nişte străini, sau cel puțin nişte obraze aflate în legătură cu asemenea ipochimeni! De aceea, când armăşeii iscodeau sătenii, întrebau cu osebire de oameni veniți de aiurea, ori Radu Toma, care avea moşie în partea locului şi plecase deseori la vânătoare, ieşea cu totul din câmpul băgării lor de seamă. De altfel, chiar dacă s-ar fi adus vorba de el, ca nepot al soației domnului, cine ar fi îndrăznit să-l bănuiască?! Deci, după cum erau gândite, cercetările erau sortite din capul locului să nu izbândească. S-ar fi putut preveni lunecarea pe făgaşul greşit numai dacă ar fi fost supuşi cercetării şi cei de loc, lărgind astfel

Material cu drept de autor

cuprinderea celor bănuiți. Dar, până la acea vreme, nimănui nu-i trecu prin cap o atare îndreptare a chipului de a vedea lucrurile!

Deşi răspunsul întârzia, Matei trebuia să ia grabnic o hotărâre. Dacă ar fi ştiut neîndoios cine stă în spatele întâmplării, i-ar fi fost mai uşor să se hotărască. Dacă totul n-ar fi fost decât urmarea unei răfuieli oarecare, izvorâte din pizma unor neprieteni ai lui Bălăceanu, lucrul nu i-ar fi trezit griji, deşi vinovatul trebuia să-şi primească pedeapsa pentru a trezi cuvenita ascultare față de domnie. Însă dacă atacul era făptuit la cererea lui Vasile vodă, sau sub îndrumarea cuiva care voia să-l slujească pe acesta, deveneau trebuitoare măsuri anume de prevedere, care puteau pune sub semnul îndoielii chiar plănuirile de uzurpare ale voievodului moldav, cât şi înțelegerea cu craiul Ardealului. Matei cântări zile în şir urmările care s-ar putea isca. De bună seamă c-ar fi fost mai cinstit să-l înştiințeze pe Rákóczi, pentru ca şi acesta, la rândul său, să poată lua o hotărâre ca deplin cunoscător al împrejurărilor. Dar se temea că ardeleanul, pripindu-se, s-ar putea răzgândi chiar înainte de se afla adevărul, care poate nu era prea îngrijorător. Nu era cu neputință ca postelnicul Cantacuzino să fi avut dreptate când îi zugrăvise portretul unui crai care, de când cu semnul care se arătase asupra țării sale, şovăie între teamă şi nehotărâre. Iar dacă lucrurile stăteau într-adevăr aşa – ceea ce nu era deloc de neluat în seamă –, lucrul îndruma la bănuiala că Rákóczi era în căutare de pretexte pentru a se dezice de legămintele încheiate mai înainte şi cu deosebire de cele legate de Gheorghe Ştefan. Ori lui Matei nu-i surâdea gândul ca tocmai el să i le pună la îndemână! Iar fără ajutorul celor doi vecini, logofătul moldovean n-avea sorți de izbândă. Deci dacă-l părăseau, năzuința înlăturării lui Lupu cădea baltă, fapt deloc plăcut şi dorit de Matei.

Material cu drept de autor

În ultimele sfaturi domneşti – la care poftise numai pe unii dintre marii dregători, avu de înfruntat stăruinţele vicleanului postelnic, care voia să împiedice cu orice preţ războiul şi pe ale mult prea cinstitului logofăt Radu Cocorăscu. Dacă cel de al doilea mărturisea răspicat că tăcerea faţă de ardeleni (legat de atacarea soliei) o socoteşte nedreaptă, fiind departe de a închipui o dovadă de bună prietenie şi de preţuire a jurămintelor care le pecetluiau legămintele, primul se dezlănţuia într-o sporovăială încurcată, în care cu greu ghiceai încotro ţinteşte. Era însă limpede că şi el dorea înştiinţarea craiului, dar în nădejdea de a-l înrâuri să bată în retragere în cele legate de Moldova.

- Să mulţumim lui Dumnezeu că Lupu nu a prins cartea cea tainică! Altfel i-am fi dat apă la moară şi cine ştie ce-ar mai fi ieşit! Spre norocul nostru, până una-alta, ursita l-a lipsit de dovezi! Dar să nu ne lăsăm în voia sorţii, căci aceasta nu ne va sta reazăm la nesfârşit! Ulciorul nu merge de multe ori la apă. Deci să nu ne slujim fără măsură de neţărmurita mărinimie a Domnului! îi preveni Constantin Cantacuzino sfătos. Ar cam trebui să devenim mai chibzuiţi şi, totodată, mai reţinuţi faţă de plănuirile lui Rákóczi, căci altfel vom dărui lui Lupu dovezile de care are nevoie spre a ne putea învinui la Înalta Poartă a Fericirii!

În faţa acestor asalturi stăruitoare, marele spătar Diicu Buicescu sărea în apărarea dorinţelor domnului, cu o încăpăţânare şi o încrâncenare demne de o pricină mai însemnată. În îndelungate divane, ţinute acasă, seara, la lumina luminărilor, dimpreună cu aparţinătorii de dregătoria sa, Diicu înjghebase un întreg răboj de argumente cu care era pregătit să-şi înfrunte potrivnicii.

- Dacă i s-ar face cunoscută craiului întâmplarea (era vorba de năvala asupra soliei), acesta ar putea să-l învinovăţească pe domnul nostru de lipsă de grijă, de delăsare sau chiar de rea-voinţă, căci lucrurile s-au petrecut

Material cu drept de autor

pe meleagul nost. Ne-ar dojeni că nu suntem în stare să păstrăm o taină şi să ne apărăm supuşii; ba că, din nepricepere, ştirbim bunul renume al prietenilor. Ne-am alege numai cu ponoase căci, supărându-l pe Rákóczi, legăturile cu Ardealul ar slăbi tocmai într-o clipă în care, fiind ameninţaţi dinspre Moldova – cum arată neîndoios cărţile primite de la paşa Budei –, avem cu atât mai mult nevoie de sprijin de dincolo de munţi.

Marele logofăt nu putea respinge îndreptăţirea unor asemenea deslușiri, deşi rămânea neclintit în credinţa că a tăcea e necinstit faţă de crăie. Postelnicul însă vru să se bage în vorbă, spre a-i întări spusa, dar Diicu nu-i dădu răgaz, întâmpinându-l cu un potop de noi judecăţi:

- Înţelegerea cu boierii moldoveni răzvrătiţi este încheiată şi la urma-urmei nu mai putem da înapoi. A călca un legământ ca acesta e cinstit?! îl luă el din scurt pe logofătul Cocorăscu.

Acesta ridică îngăduitor din umeri.

- Totuşi... încercă el a aduce o lămurire, dar nu apucă să mai adauge ceva, căci Diicu nu se lăsă întrerupt, întrebarea sa nefiind pusă cuiva anume dintre ei, ci o simplă înfloritură de vorbire, cu care să-şi poată deslușI mai bine spusa.

- Ori, a-l înştiinţa pe Rákóczi, înrâurindu-l să şovăie vremelnic, nu ar face decât să aducă nefericite întârzieri luptelor. Singurul câştigat ar fi Vasile vodă, care ar dobândi un răgaz pentru a-şi face el însuşi gătirile trebuitoare. Ar fi păcat să pierdem prilejul oferit de răzvrătirea din Moldova, prilej cu care n-o să ne mai întâlnim a doua oară! Pentru a ne bucura de împliniri, trebuie să ne punem în mişcare chiar acum, fără pic de zăbavă! O silinţă hotărâtă şi neîntârziată ne chezăşuieşte pe trei sferturi izbânda, precumpănind tuturor celorlalte împrejurări neprielnice. De altfel starea lucrurilor nu s-a schimbat câtuşi de puţin prin răpirea celor

Material cu drept de autor

două scrisori. Cuprinsul lor era cu totul lipsit de însemnătate, încât jefuitorii nu au putut afla nimic mai mult față de ceea ce ştiau, dacă ştiau într-adevăr ceva! Deci această întâmplare nu ne-a dat în vreun fel în vileag, nu ne-a şubrezit starea, ci, dimpotrivă, i-a dat în vileag pe potrivnici. Ne-a făcut să înțelegem că bănuiesc ceva, deci că nu-i putem lua chiar pe nepusă masă. Deci, de pe urma întâmplării acesteia, la drept vorbind, cei câştigați suntem noi, căci, fără să ne trădăm, am aflat o noutate despre vrăjmaşi.

Matei vodă nu dorea înştiințarea craiului, dar nu-şi pregătise nici măcar sieşi în mod temeinic argumentele cu care să-şi îndreptățească voia, aşa încât amestecul nepotului său era bine venit. Îl scăpa de a da prea multe lămuriri. Pentru a se dezvinui față de Radu Cocorăscu, cum că nu ar dovedi o purtare prea cinstită față de crai, adăugă liniştitor:

- Dacă pierdem cumva lupta, apoi lucrul nu se va datora întâmplării acesteia, ci faptului că n-am ştiut s-o gătim cum se cuvine. La urma-urmei Vasile vodă n-a putut afla nimic care să aducă o schimbare a cumpănirii dintre noi. Stările sunt la fel ca mai înainte. Cele petrecute nu ne vor abate de la împlinirea voinței noastre. Trebuie să mergem neclintiți mai departe. Nu ne este îngăduit să dăm pricină craiului să se îndoiască de noi ori de războiul pe care-l gătim împreună. I-am pricini griji zadarnice... încheie bătrâneşte voievodul, mângâindu-şi barba albă. Veți face deci toate cele de cuviință ca Ardealul să nu afle nicicând de năvala petrecută, iar dacă, cumva, iscoadele crăieşti, care se află aşezate în taină la Curtea noastră, vor vesti ştirea, domnia ta, postelnice, o vei tăgădui alegând cuvinte meşteşugite, la care te pricepi doară, arătând că e vorba de un simplu jaf tâlhăresc, care nu pune în cumpănă trebile cârmuirii şi vei încredința cancelaria de la Bălgrad că uricele

Material cu drept de autor

care ne-au fost menite ne-au ajuns cu bine şi că suntem mulţumitori pentru ele.

Marele spătar strălucea de fericire. Cătă biruitor din ochi către ceilalţi, cu dorinţa vădită de a-i sfrunta. Aceştia, zugrăvindu-şi pe chip un dispreţ nu mai puţin vădit, se prefăcură a nu le băga de seamă. Matei vodă, la rându-i, făcându-se a nu vedea înfruntarea din priviri a sfetnicilor, cercă a îndulci neînduplecarea cu care îşi pronunţase puţin mai devreme hotărârea şi-i pofti pe cei de faţă să prânzească împreună.

Târziu după amiază boierii plecară spre casă, cuprinşi de moleşeala tihnei de după prânz. Înainte de a se despărţi de marele spătar Diicu, Cantacuzino, sprijinindu-se cu mâna de uşiţa rădvanului său aurit, îi şopti prieteneşte, dar în aşa fel încât să nu fie auzit de altcineva:

- Crezi într-adevăr că domnul nostru prea iubit va putea purta grelele îndatoriri ale războiului pentru care te zbaţi atât de aprig Domnia ta?! Nu vreau să crezi că-i preţuiesc prea puţin însuşirile, dar să nu-i uităm totuşi vârsta! Nu te temi nici un pic? Nu te încearcă nici cea mai slabă îndoială că am putea fi înfrânţi?!

Vocea plină de înţelesuri viclene a marelui postelnic îl descumpăni o clipa pe Diicu. Îşi recăpătă însă pe dată stăpânirea de sine şi răspunse atât de hotărât, încât nu mai lăsa loc de alte păreri:

- Nu!

Iar în sinea lui adăugă: „Căci războiul acesta nu este războiul lui Matei vodă, ci războiul meu! Iar eu nu sunt nici bătrân şi nici nevolnic! În curând o să învăţaţi voi a mă cunoaşte. Nu este departe ziua când vă veţi arcui spinările osânzoase şi vă veţi pleca ţestele îndărătnice la genunchii mei, mânaţi de spaima de a nu fi scurtaţi de ele. Răbdare numai…" făgădui el în gând şi-i zâmbi sfruntător postelnicului.

Material cu drept de autor

Acesta fu izbit de patima oarbă, fără noimă, pe care socotea că răspunsul scurt şi tăios o scotea la iveală. De bună seamă că părerea i-ar fi fost alta, dacă ar fi cunoscut întregirea gândită de celălalt. Lui Cantacuzino i se părea de neînchipuit ca să se găsească cineva care să nu ia în seamă marile riscuri pe care el le zugrăvise atât de grăitor, încât le-ar fi priceput şi un cap de lemn. Îl găsea pe spătar cu totul încuiat, nefiind în stare să se ridice la înălțimea putinței de a se putea schimba cu el nişte cugetări mai subțiri, nişte sfaturi de mai mare adâncime. Iar zâmbetul său voit ales, nu lipsit de semeție, era încununarea mărginirii sale năroade, pline de patimă. Postelnicul se întoarse fără să mai scoată o vorbă şi urcă la rându-i în rădvanul său, împins cu gingăşie de subsiori de către un icioglan îndatoritor. Sub greutatea sa butca se înclină uşor într-o parte, apoi, când se aşează, arcurile trosniră prelung.

Văzând zarva neaşteptată pe care o stârnise jefuirea lui Bălăceanu şi pentru a nu fi învinuit cumva că, în vreme ce toți se frământă, el nu face nimic, deşi este vorba de un aparținător al casei sale, Cantacuzino hotărî să purceadă a împlini totuşi şi el ceva.

De bună seamă că ceea ce gândea a făptui era închipuit doar aşa, de ochii lumii, ca să scape de cârcote. Drept care întruni un mare sfat al tuturor sfetnicilor săi, al tuturor boiernaşilor de rang mărunt şi al fiilor de boieri care se alăturaseră casei sale pentru a-l sluji şi pentru a-şi face, ca sârguincioşi învățăcei, intrarea la Curte. În odaia cea mare a conacului era o zarvă neobişnuită, după cum şi o astfel de adunare era ieşită din cele ale firescului. De față era negreşit şi Radu Toma Năsturel. Ticseala, ca şi alăturarea în acelaşi loc a unor mărunți boiernaşi – abia mai răsăriți decât nişte moşneni – şi a unor boieri în adevăratul înțeles al cuvântului, de talia sa, îl zădărea pe feciorul vtori logofătului. Plin de dezgust față de lumea măruntă,

Material cu drept de autor

neînsemnată a răsfățaților marelui postelnic, își făcu loc cât mai aproape de acesta, îmbrâncind mojicește pe cei din jur.

Ascultă cuprins de lehamite pe Constantin Cantacuzino, care preamărea din nou îndrăzneala și vitejia vtori postelnicului Bălăceanu. „Să-i fie de pomenire la astrucare atâta laudă deșartă și nemeritată!" cugetă Radu Toma în gând pizmuitor. „Ce s-or fi frământând atâta pentru un țăran care abia de un an-doi a prins oleacă de luciu de boierie. Înțeleg, dacă ar fi fost vorba de cineva de rang... Dar așa?! Negreșit că, dacă ar fi fost vorba de mine, nu s-ar fi zbuciumat atâta, deși sunt boier de viță și neam cu domnul! Pe mine nu m-ar fi tămâiat și nu m-ar fi alintat cu atâta stăruință! Se tem că, dacă îmi deschid calea, o să le-o iau în curând locul!" își zise el fără dreptate. Îi era ciudă că se alesese doar cu două cărți care nu făceau două parale și cu o păcăleală care-l făcea să se simtă tânt fără pereche. Și asta fără a mai vorbi de primejdia de a fi descoperit și a trebui să înfrunte adevărul, dând socoteală.

Marele postelnic arătă că domnul bănuiește că în spatele măruntei întâmplări stă o nemăsurată uneltire a voievodului moldovean. În prima clipă Radu Toma se veseli că isprava sa năstrușnică ajunsese să îngrijeze peste măsură toate obrazele cârmuirii, ducând la închipuirea unor urzeli mărețe! Cât de înmărmuriți ar fi fost cu toții dacă, dându-le cu tifla, s-ar scula în picioare și le-ar spune că el a înjghebat totul ca să-și bată joc de nemăsurata lor prostie și de viteazul lor de trei parale! Tare s-ar mai dezumfla lăudăroșii aceștia care, dându-se de grozavi atotcunoscători, bat câmpii, născocind încurcate și prea-adânci judecăți care să deslușească, vezi Doamne, o întâmplare prosteşte de simplă! Mai departe postelnicul îi înștiință că domnul bănuiește că printre boierii săi dreptcredincioși sunt unii cărora le-au cam secat bunele simțăminte de supunere și au picat la înțelegere cu dușmanul din Moldova. Gândul, care pentru Radu Toma

Material cu drept de autor

nu închipuia o noutate, i se păru acestuia mai degrabă hazos decât îngrijorător.

- Vai lor de vor fi descoperiți, căci de iertare nu se vor bucura! îi deplânse cu voce sfâşietoare vorbitorul pe prepuşii vinovați, după care, fără a intra în amănunțime, înfățişă mijloacele prin care Matei vodă țintea să dea de urma făptuitorilor. Ele nu fuseseră, e drept, aduse la cunoaştere tuturor, dar se părea că domnul nu dorea să facă din ele o taină, încât dezvăluirea lor se putea face fără a se primejdui. Avu grijă să adauge că, deşi postelniciei nu i se ceruse anume făptuirea unor cercetări, socoate de datoria lor să sârguiască întru aflarea adevărului, neprecupețindu-şi râvna.

Dregătorul nu destăinuia întâmplător mijloacele de cercetare alese de voievod, ci stăruia asupra lor din dorința nemărturisită de a-i preveni pe aceia dintre oamenii săi care ar fi avut legături cu ceata uneltitorilor care-l avea în frunte pe marele armaş Radu Vărzaru, ca să se poată pune din vreme la adăpost. Era încredințat că unii, în ascuns, se lăsaseră ademeniți de acesta. Bănuiala nu era lipsită de noimă, de vreme ce se încercase şi cu el. Cu toate că nu osândea asemenea plecări, acestea nu erau totuşi pe gustul său, întrucât, descoperite, puteau aduce neajunsuri postelniciei, lucru pe care nu-l putea dori.

Radu Toma, care la început privise sporovăielile mai-marelui său cu uşurință şi voioşie, cu încetul, pe măsură ce timpul trecea şi desluşirile se înmulțeau, prinse a se înnegura. După ceva vreme veselia sa batjocoritoare şi muşcătoare secătui, lăsând loc îngrijorării. Abia acum îşi dădu seama că era primejduit de a fi învinuit de hiclenirea domniei, poate cea mai grea dintre vinile ce se puteau găsi unui supus. Urmările adânci pe care le putea avea întâmplarea îl îngrijorară în asemenea măsură încât trebui să recunoască față de sine că, dacă ar fi fost descoperit, i-ar fi

Material cu drept de autor

fost cu neputință de a se dezvinui, sau cel puțin de a dovedi că ceea ce țintise era mult mai puțin primejdios decât se credea la acel ceas. De bună seamă n-ar fi fost crezut, mai ales că nu putea înfățișa niște pricini care să-i îndreptățească fapta. Se întrebă dacă – de altfel – i-ar mai fi fost de vreun folos să dovedească adevărul...

Încercă să se liniștească, spunându-şi că nu va putea fi descoperit; nu lăsase urme... Dintr-o dată şi această credință i se clătină, căci îşi aminti că, cu ceva vreme în urmă, la o rudă a sa – marele paharnic Hrizea din Bogdănei –, în răstimpul unui ospăț, îmbătându-se, îşi mărturisise deschis gândurile potrivnice vtori postelnicului. Negreşit îl auziseră cu toții. Între ei se afla şi vel armaşul, însărcinat la acea vreme de domn să descopere făptaşul. Dacă acesta îşi amintea vorbele scăpate prosteşte la beție, era pierdut! Amarnică nenorocire îl mai amenința! Armaşul o fi fost atunci destul de beat ca să nu-l audă şi să nu-l înțeleagă? se întrebă deznădăjduit.

Cu sufletul la gură, îl auzi, ca prin ceață, pe postelnic cum îi îndemna să-l caute şi să se răzbune pe acel nenorocit care le pătează tuturor cinstea şi bunul renume. „Nici o cruțare pentru cel care ne-a adus această ocară! Trebuie să osândim în chip năprasnic pe cei ce se ating de renumele nostru, încât niciodată de acum încolo nimeni să nu mai îndrăznească să privească, fie şi numai piezişş, pe vreunul de-al nostru!"

Nu era de ajuns că apăsa asupră-i vedenia acelui ospăț – pentru el – de pomină. Acum îi mai cădeau în cap şi amenințările lui Constantin Cantacuzino! Tot mai mulți nori furtunoşi se adunau în juru-i. Avântul batjocoritor de la început îi pierise cu totul şi se întreba, uimit de sine, cum de avusese asemenea îndrăzneală?! După o clipă se răzgândi: nu fusese vorba de îndrăzneală, ci de nesăbuință, de vreme

Material cu drept de autor

ce fapta se dovedise pe cât de primejdioasă, pe atât de zadarnică.

La ce i-o fi trebuit toată încurcătura asta?! N-ar fi fost mai bine să fi trăit în pace şi tihnă, decât să ajungă sub ameninţarea butucului şi a securii?! Se răzvrătea sufletul în el când se gândea că, dintr-o prostie de neînchipuit, îşi primejduia nu numai libertatea, ci chiar viaţa. După ce povestea pricinuise o asemenea zarvă nemăsurată, cine ar mai fi crezut că la mijloc era doar o răzbunare oarecare, o măruntă răfuială, mai ales că făcuse greşeala de a fura cărţile trimise domnului, chiar dacă erau fără însemnătate, fiind doar de curtenie şi poate plămădite dintru început drept capcană... Le luase la urma-urmei ca să-i facă rău lui Bălăceanu; dar cum ar putea dovedi că nu pusese mâna pe ele din pricinile care i se puneau în seamă?!

Dar nu numai frica de cele care i s-ar putea întâmpla îi perpelea sufletul. Începu să-l mustre cugetul şi la gândul dezamăgirii şi a nemulţumirii pe care le va pricinui tatălui său, mătuşii sale, principesa Elina, – care ţinea tare mult la el, de când mama sa murise cu mulţi ani în urmă –, cât mai ales asprului său unchi, Matei vodă. Chiar dacă el însuşi nu se bucurase de deosebite înlesniri, ai săi au fost dintotdeauna bine priviţi de domnie. Tatăl său, om deosebit de învăţat, era ţinut la mare cinste, iar fratele său mai mic fusese ales urmaş la scaunul domnesc. Iar el ce le dăruia în schimb drept recunoştinţă?! Această ispravă pe care se ruşina şi se temea s-o mărturisească în faţa cuiva?!

Răscolit de mustrări şi remuşcări, ar fi dres bucuros lucrurile, dar nu vedea cum. Cuprins de o fulgerătoare nădejde că soarta nu-şi va întoarce faţa de la el, se gândi să cadă la picioarele unchiului său şi – mărturisindu-i adevărul şi înapoindu-i cele două înscrisuri – să-i ceară iertare. Avântul său se topi însă după o clipă, când îşi aminti asprimea bătrânului domn. Mai bine ar face dezvăluirea în

Material cu drept de autor

fața mătușii, rugând-o să pună o vorbă pentru el. Dar și întâia doamnă știa să fie rece și depărtată când era supărată. Ori acum avea pricină nu numai de oarece supărare, ci chiar de aprigă mânie, încât părăsi gândul de supusă cumințenie care-l încercase mai înainte. Dar nici tăcând nu se putea socoti izbăvit. În fiece clipă îl păștea primejdia de a fi descoperit de armășeii puși pe iscodit...

Pe măsură ce răsucea lucrurile pe toate fețele, descoperea noi și noi împrejurări care-i înrăutățeau starea. Astfel își aminti de slugile care-l ajutaseră. De acestea uitase cu totul. E drept că le plătise bine, dar dacă totuși vor vorbi?! Ar fi fost pierdut! Încercând să se liniștească, își spuse că, temându-și ei înșiși pielea, părtașii vor avea grijă să păstreze tăcerea. Singura primejdie adevărată venea dinspre armășeii care-i adulmecau pe urme și mai ales dinspre vel armașul Radu Vărzaru, față de care se lăudase prosteşte. E drept că fuseseră cu toții amețiți, dar nu era cu neputință ca, prin aburii vinului care-i începeţoşa mintea, armașul să-l fi auzit. Ca să știe neîndoios în ce stare se află, trebuia să cerceteze ce anume ținuseră minte mesenii și cu deosebire Vărzaru. Însă imediat îl fulgeră un alt gând: dar dacă uitaseră, iar iscodelile sale le dădeau prilejul ca să-și aducă aminte cele întâmplate? Nu și-ar face singur rău? Dar dacă totuși ar încerca? își zise el. ÎI cuprinse nerăbdarea și începu să se frământe pe laviță. Ar fi plecat imediat după încheierea lungii cuvântări a lui Constantin Cantacuzino, dar se temea să nu atragă luarea aminte asupră-și, tocmai când cel mai nimerit era să-și piardă urma în umbra necunoscutului.

Își dădea prea bine seama că trebuia să se fățărească și să se furişeze printre bănuieli. Pătruns de acest crez – și poate pentru a se grozăvi față de sine – se apropie de Badea Bălăceanu. Nu avea la urma-urmei ce să-i spună, de aceea se apucă să-i istorisească isprava sa de inimă cu o

Material cu drept de autor

aleasă jupânească din Bucureşti, pe care o subjugase cu farmecele sale bărbăteşti. Bălăceanu îl ascultă din curtenie, deşi povestea nu i se părea demnă de luat în seamă; o cunoştea destul de bine, dar într-o altă alcătuire, ce-i fusese istorisită înainte de plecarea sa în Ardeal. Încă de pe atunci prietenii clevetiseră mult pe seama ei, însoțind-o de multe înfloriturі hazlii. Aşa că ştia o în toate amănunțimile. Stăruința lui Radu Toma îl zădărea cu atât mai mult cu cât acesta, de astă dată, vorbea fără însufleţire, parcă a lehamite, se împleticea în lămuriri, lua unele spuse de la capăt, uita ce voia să spună. La o vreme Radu Toma îşi pierdu cumpătul, când îşi dădu seama că auzitorul, în loc să-l asculte, îl adulmeca, trăgând adânc în piept, cu un şuierat uşor, aerul din preajmă! Descoperit, vtori postelnicul se dezvinui stânjenit:

- Te rog să nu mi-o iei în nume de rău, dar mirosul ăsta mi-e cunoscut, îmi aduce aminte de ceva...

Iar după o clipă adăugi nehotărât:

- Cred că unul dintre cei care a năvălit asupră-mi mirosea la fel.

- Adicătelea cum?!

Lui Bălăceanu i se păru stânjenitor să-i arate că buboaiele care-i împodobeau obrazul lasă un miros greu, de putreziciune. Tăcu o clipă, neştiind cum să ocolească nişte vorbe grosolane şi atingătoare.

- Cred că unul dintre bărbații care au sărit să mă buzunărească avea şi el coşuri în obraz, căci mirosea ca tine! rosti el în sfârşit, nădăjduind că i-a cruțat cât de cât partea simțitoare a ființei. Puroiul pare să aibă un miros al său.

- Zău? bâigui cu glas pierit Radu Toma.

Bălăceanu, care în acea clipă nu-l bănuia încă, văzându-l că se îngălbeneşte, socoti că a făcut un lucru necuviincios şi, stingherit, căută un pretext ca să se îndepărteze. Radu Toma rămase ca trăsnit şi, de bună seamă,

Material cu drept de autor

că nici prin cap nu-i mai trecu să-l țină în loc. La o astfel de întorsătură nenorocită nu se aşteptase. Şi el care crezuse că n-ar fi lăsat urme...

Nu-şi putu veni în fire multă vreme; gândurile i se învălmăşeau nedesluşit în minte, simțurile nu-l mai ascultau şi parcă toată vigoarea i se scursese din trup. Toată răvăşeala care-i tulbura liniştea sufletească era subjugată de teama era subjugată de teama era subjugată de teama strivitoare că boierii aflați la ospățul lui Hrizea şi-ar putea aduce aminte amenințările însăilate împotriva fârtatului său de la postelnicie. Din păcate nu-şi mai putea da seama dacă spusele sale de atunci erau deslușite şi răspicate, învederându-i vreo vină, sau dădeau doar întrucâtva de înțeles că l-ar pizmui pe Bălăceanu, fiind deci vorbe uşor de trecut cu vederea. Cu toate străduințele sale, întâmplările acelei seri i se închipau nelămurit în minte, văzându-le ca prin ceață... Iar adevărul – anume că nu din mintea sa se izvodise dorința de a se răzbuna pe fârtatul său, ci că aceasta îi fusese picurată în ascuns în cuget de meseni – nu era în stare să-l întrevadă. Dacă ar fi izbândit acest lucru, ar fi putut fi liniştit, ştiindu-i pe mesenii de atunci părtaşi. Dar aşa vedea în ei putincioşi învinuitori. Era în asemenea măsură stăpânit de dorința de a şti în amănunțime ce anume spuse în seara aceea, încât nu se putu stăpâni să nu se ducă în ospeție la vel paharnicului Hrizea din Bogdănei spre a-l iscodi. Acesta îl întâmpină prietenos şi vesel – ca de obicei – , ceea ce îl îmbărbătă să intre fără prea multe ocolişuri în povestea care-l îngrija:

- Cred că-ți aduci aminte că acum câtăva vreme ai pus la cale un ospăț la care, amețindu-mă, începusem să bat câmpii cu tot soiul de vorbe.

- Ei, nepoate, zise grav Hrizea – înveselit că el, atât de tânăr, poate numi „nepoate" un om în toată firea –, parcă

Material cu drept de autor

îmi aduc aminte ceva... Cred că ziceai, că ai vrea să-i furi lui Bălăceanu cărțile crăieşti, ca să-l faci de râsul Curții.

- Am zis eu una ca asta?! întrebă, fără să-şi dea seama, măruntul postelnicel, trăgând încă nădejde că poate n-o fi chiar aşa.

- Da, nepoate, precum spuneam…

- Ca să vezi în ce încurcătură m-am vârât!

Şi cu o şiretenie de nătâng, adăugi pentru a abate bănuiala de la sine:

- Uite, acum, pentru o vorbă aruncată, aşa, la nimereală, o să am necazuri, deşi te rog să mă crezi că nu sunt cu nimic vinovat!

- Dacă zici tu, te-oi crede, că alta nu pot face, că eşti nepotul cel mai drag mie! râse Hrizea din nou. Nu-ți face griji! Care stă să ia seama la prostiile însăilate la beție. Numai eu câte am zis, aşa într-aiurea, la viața mea! Printre altele am spus odată că aş voi să ajung chiar domn! Ei şi? Cine poate fi atât de smintit, încât să ia de bună asemenea cugetare proastă?!

Vorbele sale nu erau tocmai lipsite de noimă. Domina era pentru el un vis pe deplin adevărat, iar peste vreo doi ani va încerca chiar să şi-l împlinească. Pentru scurtă vreme va pune chiar mâna pe stăpânire, fiind la un pas de a se încorona cu toată rânduiala îndătinată!

Hrizea schimbă însă imediat chipul de a înfățişa lucrurile, căci i se păru că şi-ar putea pricinui unele neajunsuri dacă Radu Toma se destăinuia domnului, iar cele spuse la ospăț erau mai îndeaproape cercetate de cineva dăruit cu o judecată pătrunzătoare şi cu o minte limpede. Apărea primejdia ca să se afle adevărul şi să se învedereze de unde anume pornise îndemnul atacării lui Bălăceanu. Ori, ar fi putut plăti scump asemenea scăpare. Era mai înțelept să-l liniştească pe postelnicel şi, pe cât va fi cu putință, să-l facă să tacă:

Material cu drept de autor

- De altfel şi uitasem povestea. Doar nu crezi că vreunul dintre noi a luat-o atunci în serios. Toți eram beți şi băteam câmpii. Nici unul dintre meseni nu mai ştie ce-a însăilat el însuşi, sau ce a ascultat de la ceilalți. Dacă nu veneai tu să-mi aminteşti întâmplarea, nu cred mi-aş fi putut redeştepta în minte vorbele acelea fără noimă. Şi cum îți închipui că eu aş fi fost în stare să gândesc că tu, nepot de domn, ai vreo legătură cu cele pățite de Bălăceanu?! Mă nedreptățeşti, dacă ai asemenea părere proastă despre mine! De altfel cred că eşti smintit, de vreme ce răscoleşti tocmai acum povestea asta năroadă! Poate te apuci s-o mai spui şi altora, care ar putea s-o ia în seamă! Ar fi culmea să te văd într-o bună zi legat, din pricină că pălăvrăgeşti într-aiurea! Crezi că vreunul dintre cei ce-au fost de față se mai gândeşte la nişte vorbe fără noimă, aruncate la beție?! Aş! Însă, de bună seamă, numai dacă nu dai din nou drumul gurii tale păcătoase, ca acum... Singură ea amenință să-ți facă rău! Gândeşte-te mai mult la zicala care spune că tăcerea e de aur!

În sinea sa Radu Toma recunoscu că a făcut o nouă neghiobie şi se jură să nu-i mai descoase pe ceilalți meseni ca să-i încerce. Mai ales de armaş trebuia să se ferească. Totuşi faptul că, de fiecare dată când li se încrucişa drumul, Bălăceanu, asemeni unui copoi pornit pe urmele prăzii, îi adulmeca mirosul buboaielor, îl aduse la deznădejde, trezind în el o neîntreruptă stare de fierbere. Lucrul devenea cu atât mai supărător cu cât, la început mai cu fereală, dar apoi tot mai fățiş, începuse să-i dea de înțeles că-l bănuieşte.

Înspăimântat de simțământul că-l paşte fără încetare primejdia, nu se putu împotrivi ispitei de a-l iscodi şi pe Vărzaru, spre a vedea ce gândeşte acesta asupra lui. Spre a-şi îndreptăți față de sine slăbiciunea – care-l putea duce la făptuirea unei noi nesocotințe nemăsurate –, îşi spuse că, la urma-urmei, nu se va da de gol, ci se va purta ca un obişnuit

Material cu drept de autor

răspânditor de bârfe, cleveteli şi zvonuri, care, mânat de curiozitate, a venit să scormonească după noutăți. Cum atacul asupra soliei mai făcea mare vâlvă în târg, era firesc să ajungă a vorbi şi de el, ca din întâmplare, fără vreun gând ascuns, astfel încât dregătorul să nu aibă vreo pricină de mirare ori bănuială. De bună seamă că şi alții – deloc amestecați – îl cercetau în chip asemănător, prin urmare nu era pricină ca iscodelile sale să bată la ochi, nefiind nici singura cercare de acest fel şi nici lucru neobişnuit.

Ca să sperie, dar totodată ca să pară cât mai volnic, merele armaş îngrădise cu multă asprime intrarea boierilor mărunți şi al oamenilor de rând la el. Însă atunci când fu înştiințat că-l caută nepotul domnului – deşi rangul acestuia îl aşeza printre boierii de ultimă stare – îl primi fără sâcâielile umilitoare şi obositoare, menite întâmpinării celor de talia sa dregătorească. De altfel îşi închipuia pentru ce i se înfățişa, căci paharnicul îi dăduse de veste despre întrevederea avută cu neamul său, care după cât se părea era foarte speriat de urmările isprăvii sale. De aceea socoti mai înțelept ca să-l primească neîntârziat, înainte de a mai face vreo nesocotință. Ajutoarele sale, însărcinate cu cernerea petiționarilor, îi iscodeau de regulă pe aceştia asupra pricinii care-i îndemna să ceară întrevederea şi erau destul de vicleni şi de dibaci ca să afle mai întotdeauna adevărul, ceea ce nu era de dorit în legătură cu Radu Toma.

Vărzaru îl pofti în grabă în odaia din care-şi orânduia trebile dregătoriei, ca să poate rămâne între patru ochi. În temeiul a ceea ce aflase de la Hrizea, înțelesese prea bine de ce era căutat şi nu voia să-i facă postelnicelului greutăți întru aflarea celor pe care le dorea. Musafirul se aşeză stânjenit într-unul din jilțuri şi se foia, neştiind cum să înceapă. Arăta îngrozitor: ochii îi avea încercănați şi adânciți în orbite. Pometii parcă ieşiseră în afară, fie pentru că slăbise, fie pentru că buboaiele zemoase îi scoteau mai

Material cu drept de autor

mult la vedere. Capul parcă-i descrescuse, iar buzele se subțiaseră, lărgindu-i în schimb gura. Părea sfârşit de istovire. Dacă până în acea clipă doar îl bănuia ca fiind amestecat în cele întâmplate lui Bălăceanu, acum, după ce îl văzuse, fu încredințat că el e făptuitorul.

De altfel cu câteva zile în urmă făcuse, cu deosebită fereală, unele cercetări asupra chipului cum îşi petrecuse postelnicelul timpul la vremea când solia venea spre Târgovişte şi aflase că sălăşluise vreo săptămână la o moşie de pe malul Dâmboviței, chipurile, la vânătoare. Deci bănuielile sale nu se mai întemeiau numai pe amintirile acelei petreceri de la paharnic, unde tânărul fusese aţâţat la făptuirea jafului. Iscoada care-i culesese ştirile, întrucât îi dăduse de înțeles că treaba sa nu are nici o legătură cu atacarea solului – trebuşoară de care grijeau alți armăşei –, nu întrevăzu vreo întretăiere între această întâmplare şi îndatorirea pe care o primise. Totuşi bărbatul fu izbit de o vorbă a unei slugi de-a postelnicelului, pe care taman o trăsese de limbă, vorbă pe care nu o pricepu, dar i se păru a ascunde ceva, de aceea o înşirui, cuvânt cu cuvânt, marelui armaş. Astfel iscoada arătă că la întrebarea: „Şi ați vânat ceva?", sluga ar fi răspuns plin de subînțelesuri: „Oho! Şi încă ce! Nici nu-ți trece prin minte!" Apoi râse tainic, schimbând vorba. Părea că vrea să spună că se gândeşte la cu totul altceva decât o pradă obişnuită de vânătoare. Din păcate – se dezvinui iscoada – nu putuse afla mai multe şi nici nu înțelese unde bătea argatul, dar priceperea dobândită în lungul vremii o făcea să presimtă că e ceva necurat la mijloc. Vărzaru întrevăzu pe dată partea ascunsă a subînțelesului şi, ca să abată iscoada de la bănuieli, adăugă într-o doară:

- Ei, omul a vrut şi el s-o facă pe grozavul! Dă-l încolo!

Material cu drept de autor

Vărzaru era însă mulțumit. Pentru el totul devenise limpede: Radu Toma urmase îndemnurile ațâțărilor lor, numai că o făcuse cu o deplină neîndemânare şi într-un chip cu totul păgubos, de vreme ce nu pusese mâna pe scrisoarea tainică a craiului.

Vel armaşul nu-şi pierdu răbdarea în fața tăcerii oaspelui. ÎI lăsă să se adune. N-avea de gând să-l ia repede, deşi, dacă ar fi făcut-o, de bună seamă acesta ar fi mărturisit adevărul. În cele din urmă, Radu Toma, voind a-şi lua gazda pe departe, bâigui ceva atât de nelămurit, încât era cu neputință să-ți dai seama ce doreşte. Cum Vărzaru îi zâmbea a îmbărbătare, îşi luă inima în dinți şi hotărî să se încumete. Fără nici o trecere, îl întrebă dacă-şi mai aminteşte de ospățul de la paharnicul Hrizea, unde însăilase nişte prostii, cum nu stă bine unui om în toată firea, dar cum se mai întâmplă unuia care a băut peste măsură.

Armaşul pricepu prea bine ceea ce doreşte oaspetele să afle şi, după ce se prefăcu câteva clipe că îşi răscoleşte nedumerit mintea, zise deodată străluminat:

- A, da, parcă-mi amintesc ceva...

Îşi dădu seama câtă dreptate avea vel paharnicul când îi spusese că tântul său nepot face nesocotință după nesocotință, fiind pe cale de a-i da de gol. Trebuia să-l abată odată pentru totdeauna de la aceste cercetări care-i puteau pricinui supărări. Nu era vorba de necazurile care l-ar fi lovit pe postelnicel, de care oricum nu-i păsa; ci era vorba de primejdia de a fi descoperit el ca fiind hain domniei. Drept care se prefăcu a-şi stoarce mintea şi la urmă chipul i se lumină, dând de înțeles că, după atâta silință, şi-a amintit totuşi ceva:

- Era vorba, parcă, de proasta-ți părere despre marele postelnic, care îți e cam nesuferit, că nu prea îți este priincios. Dar eram cu toții tare chercheliți şi nu mai ştiu în amănunțime ce-om mai fi pălăvrăgit noi acolo. Ei, la beție

Material cu drept de autor

ce prostii nu zice omul! De ți-am spus cumva ceva nepotrivit atunci, rogu-te să mă ierți! Dar ce s-a întâmplat? iar te sâcâie vel postelnicul Constantin?! Dă-l încolo, că nu vrednic să-ți faci sânge rău pentru el! Un înfumurat care nu-şi mai încape în piele!

Armaşul, prin întrebarea şi îndemnul cu care încheia, îi dădu de înțeles lui Năsturel cum poate răstălmăci purtarea sa de până atunci, spre a ascunde ținta pe care o urmărise venindu-i în casă. Acesta prinse tertipul din zbor şi-l spori la repezeală, închipuind noi sâcâieli cu care ar fi fost potopit la slujbă. Era încântat că, după cât se părea, vel armaşul nu-l bănuia, aşa că mai prinse inimă. Merse până acolo cu îndrăzneala, încât cutează să-i spună:

- Toți mă ştiu de duşman dovedit al lui Bălăceanu şi mă tem ca să nu cadă asupra mea vreo vină, acum când jupân Cantacuzino ține neapărat să găsească un țap ispăşitor, ca să-i facă plăcere părtinitului său.

- Nici o grijă! Imi cunosc doar meseria! Incă n-am dus pe nimeni la butucul gealatului numai în temeiul unei bănuieli sau al unui zvon! Am cerut întotdeauna dovezi temeinice. Iar în privința domniei tale voi arăta grijă şi mai mare, tocmai pentru că m-ai înştiințat că duşmanii te sapă şi pentru că – trebuie să-ți mărturisesc – simt o slăbiciune osebită pentru tine! Iți făgăduiesc cu tărie că nu voi pleca urechea la cleveteli, ba o să fiu chiar necruțător cu cei pe care-i prind că le răspândesc! minți – cu voce foarte hotărâtă – armaşul, din dorința de a scăpa mai repede de stăruințele oaspetelui său.

Cu adevărat însă era hotărât să nu pună vreo vorbă nici pentru a-l ocroti, dar nici împotrivă-i. Dacă armăşeii vor descoperi dovezi care să-l învinuie, nu le va acoperi. Dar nici nu le va da de înțeles unde să le caute. Privind în urmă-i cum iese, marele armaş îl ocărî în gând, aruncându-i vorbe din cele mai batjocoritoare pe care le ştia. Iar ca fost

Material cu drept de autor

zarzavagiu, avea un grai peste măsură de colorat. Era supărat că, după ce nu fusese în stare să fure cartea princiară, Radu Toma Năsturel îi mai pricinuia şi atâtea griji şi încurcături!

Tânărul plecă ceva mai uşurat, hotărât să nu-l mai cerceteze şi pe vel vistiernicul Ghinea Ţucala Brătăşanu, de care i se părea mai greu să se apropie, din pricina îngreţoşării şi grosolăniei sale de osânzos, care se crede mai presus celor din jur.

Însă, după mai puţin de-o săptămână, lucrurile cunoscură o neaşteptată încâlcire, datorită vel banului Spahiul din Vâlsăneşti. Acesta fusese aridicat la înalta dregătorie abia de curând, cu prilejul ultimei împărţiri a slujbelor. Înălţarea sa neaşteptată stârnise de atunci numeroase bârfe şi multă pizmă, căci ea era nu numai neobişnuită, ci de-a dreptul năucitoare, întrucât înainte vreme nu fusese decât vtori postelnic şi până în acea clipă nu se osebise prin nimic care să atragă luarea aminte asupră-i. Purtarea întrucâtva duşmănoasă a divaniţilor – care-l vedeau ajuns dintr-o dată mai presus de ei, fără a şti prea bine de pe urma căror sfori trase – era deci de înţeles. El le ghicise simţămintele şi, la rându-i, aţâţat de această stare a lucrurilor, era încercat de o anume pornire faţă de ei.

Cu numai câteva zile în urmă îi fusese jefuit un conac de prin Argeş şi, mânat de această înciudare faţă de soţii săi, se plânse domnului că armăşia zace în nelucrare, ea fiind cu totul nerodnică în împlinirea datoriilor ce-i cădeau în seamă. Cum simpla spusă că „hoţii de drumul mare năboiesc ţara din pricina slăbiciunilor armăşiei" nu era îndestulătoare spre a-şi îndreptăţi părerea, iar necazul căruia îi căzuse pradă nu putea nici el întări temeinic învinuirea, simţi nevoia de a da şi alte pilde de neîmpliniri întru apărarea bunelor rânduieli, care să pară mai grăitoare. Drept care zugrăvi alte două întâmplări, socotite de el tot neizbânzi

Material cu drept de autor

dovedite ale armăşiei. Era vorba de neputința de a scoate la iveală legăturile solilor moldoveni şi, pe de altă parte, tărăgănarea prinderii jefuitorilor vtori postelnicului întors din Ardeal, ceea ce, zicea el, este dovada unei vădite nepriceperi.

Radu Vărzaru, care cu numai câteva luni în urmă nici nu răspundea plecăciunilor Spahiului – pe atunci umil şi încărunțit vtori postelnic –, uită deosebirile dintre ei – acum însă lucrurile se cumpăneau pe dos, căci celălalt avea rang mai înalt decât el – şi sări de la locul său, pus pe harță.

- Legat de solia moldovenească credeam că lucrurile au fost lămurite odată pentru totdeauna – chiar dacă unii ar fi voit altfel; şi nădăjduiam că clevetitorii nu mai găsesc ascultare în fața scaunului țării! Oare cuvântul meu cântăreşte mai puțin decât cel al unei slugi a cărei minte, de bătrânețe, a cam luat-o razna? Împrejurarea că şi acum mi se mai pune cuvântul la îndoială şi că sunt împroşcat cu mulțime de cleveteli mă răneşte adânc! De aceea, Doamne, vă cer prea plecat dreptate! Dacă Măria Voastră are cea mai mică îndoială în ce mă priveşte, sunt gata să aşez buzduganul slujbei mele la picioare scaunului țării şi să mă trag pentru vecie la moşie! rosti el plin de patos şi făcu un pas înainte, de parcă chiar ar fi avut de gând să-şi înfăptuiască spusele.

Iar în vreme ce Matei vodă flutură a lehamite din mână, făcându-i semn să stea locului că e sătul de larmă, postelnicul Constantin Cantacuzino se plecă la urechea vornicului Preda Brâncoveanu, cu care se încuscrise de vreo trei ani, spre a-i şopti în ascuns:

- Ia te uită, grădina aia de zarzavat de la Ploieşti a ajuns la rang de mare moşie şi loc de măreață pustnicire! – vorbe la care celălalt zâmbi a înțelegere.

Armaşul însă nu se aşează, cum se aşteptase lumea, văzând semnul făcut de voievod, ci se porni din nou bătăios:

Material cu drept de autor

- Legat de cele întâmplate jupânului Bălăceanu, nu mă socotesc în drept să spun ceea ce ştiu de faţă cu toată lumea, de aceea cer Luminăţiei voastre o întrevedere între patru ochi!

Fu o întorsătură cu adevărat neaşteptată, iar cei aflaţi de faţă, înmărmuriţi şi îmboldiţi de neastâmpărul curiozităţii aţâţate, se simţeau îndemnaţi să ceară desluşiri. Vărzaru, însă, ghicind – nu fără plăcere – schimbarea stării de cuget, tăcu sfruntător şi misterios. Domnul fusese el însuşi luat pe nepregătite şi-l privi ridicând a mirare din sprâncene. Apoi făgădui a-l primi în răgazul dintre sfârşitul întrunirii divanului şi începutul ospăţului de prânz.

Deşi sfatul îşi urmă trebile după rânduială, atenţia boierilor era îndreptată în cu totul altă parte: cu toţii îşi storceau întărâtaţi mintea, întrebându-se ce anume putuse afla armaşul atât de tainic, încât lucrul nu se putea spune de faţă cu toată dregătorimea. Uneori, divaniţii cu stranele învecinate se povăţuiau în ascuns, pe şoptite, în nădejdea de a desluşi dedesubturile vorbelor auzite, dar nu putură ajunge la vreo încheiere. Radu Toma, aflat întâmplător în picioare în spatele scaunului marelui postelnic, se înverzise; apăsat de presimţământul că stă în pragul urgiei, i se părea că se clatină podeaua cu el. Ca să se îmbărbăteze îşi zicea că de bună seamă armaşul nu se gândea la el; doar îi făgăduise cu tărie că-l va ocroti de cleveteli şi de clevetitori; şi pe deasupra, dacă l-ar fi socotit vinovat, demult l-ar fi pus în obezi!

Când domnul ieşi din odaie, Radu Vărzaru o porni biruitor spre spătăria mică. În urmă boierii nu se îndurau să se împrăştie, spre a face loc slugilor, care urmau să aşeze mesele pentru zaiafet. Se foiau în loc, în nădejdea că ar putea oblici ceva din spatele uşilor închise. Prefăcându-se că nu le-ar păsa, urmăreau totuşi încordaţi intrările şi ieşirile

Material cu drept de autor

odăii care dădea spre tinda spătăriei mici; dar mare lucru nu putură ghici.

După puțin fu chemat cumnatul voievodului, vtori logofătul Udrişte Năsturel; foarte curând acesta, vădit supărat, ieşise spre a-şi căuta fiul mai mare, cu care plecă spre palatul cel vechi, unde-şi avea iatacul sora sa, prima doamnă a țării. Aici îşi lăsă câteva clipe feciorul în tindă, cât intră la principesă, cu care tăinui în şoaptă, ca să nu-i audă jupânesele care alcătuiau alaiul acesteia, care – făcându-se că nu le-ar păsa – trăgeau curioase cu urechea. Apoi se întoarse şi, dimpreună cu feciorul său, reintră la voievod.

După câteva clipe ieşise – parcă puțin zădărât – vel armaşul, care, fără a da cuiva vreo lămurire, părăsi palatul. În sfârşit, în vreme ce cumnatul şi nepotul zăboveau la Domn, în spătăria mică intră fără veste doamna Elina, care tăifăsui îndelung cu cei dinăuntru, încât iscoditorii de afară îşi pierdură răbdarea. La o vreme fu poftit şi vel logofătul Radu Cocorăscu; el nu întârzie prea mult dincolo. Curând după slobozirea sa, ieşiră şi ceilalți, cam tulburați, dar totuşi mulțumiți.

Curtenii erau peste măsură de încurcați, neştiind cum ar putea tălmăci cele pe care le văzuseră. Răbojul celor care se perindaseră prin fața domnului nu le îngăduia să întrevadă despre ce putea fi vorba. La urma-urmei aproape toți cei care trecuseră prin spătăria mică erau neamuri din partea doamnei, în frunte chiar cu aceasta. Era cu putință, îşi ziceau ei, ca toți să fi fost chemați să întărească vreo mărturie a armaşului, ştiind pesemne şi ei câte ceva – de bună seamă doar lucruri răzlețe, pe care Măria Sa urma să le închege într-un tot. Nici o clipă nu-i crezură amestecați în vreun fel în ceva necurat, ştiindu-i rude apropiate ale casei domnitoare. Dar tălmăcind astfel lucrurile, era de neînțeles rostul principesei. Ce întregire putea ea aduce mărturisirilor armaşului, care între timp şi plecase?! În sfârşit o vorbă de-a

Material cu drept de autor

lui Radu Cocorăscu îi descumpăni cu totul. Năpădit de întrebări fiind, bătrânul zise răspicat că nu fusese chemat legat de ceea ce credeau ei, ci pentru a face un hatâr nepotului principelui, însă nu voi să dezvăluie care era acesta. În cele din urma trebuiră să se lase păgubaşi de atâta iscodit, fără să se fi desluşit în vreun fel.

Singur Constantin Cantacuzino nu se arăta nedumerit, ci mai degrabă supărat. El tălmăcise astfel cele văzute: Radu Toma, iscodind la el prin casă, ghicise sau chiar aflase ceva ce putea fi socotit o neorânduială. În loc să-l înştiinţeze pe el – cum s-ar fi cuvenit, ca mai-marele său – se destăinuise părintelui său şi poate, la sfatul acestuia, îl pârâse vel armaşului. (Asupra trecerii lui Radu Toma pe la casa acestuia, fusese înştiinţat încă din ziua când aceasta se petrecuse.) În acest fel se putea lămuri pricina pentru care fuseseră chemaţi cumnatul domnului şi feciorul său, alături de armaş. Amestecul principesei şi al vel logofătului erau de bună seamă legate de răsplătirea viteazului pârâtor, cum se putea înţelege din chiar mărturisirea acestuia din urmă.

De nepătruns rămânea totuşi taina dezvăluită de Radu Toma. Ce anume putuse afla?! Îngrijorarea răscoli cugetul vel postelnicului. Niciodată fiul lui Năsturel nu-i prea stătuse la inimă. Îl primise de copil de casă cu mulţi ani în urmă, căci înţelegând să fie om de lume, nu putuse respinge ruga cumnatului princiar, mai ales că i se făcuse cunoscut că împlineşte astfel şi o dorinţă a primei doamne a ţării. Dar văzuse dintru început în el o iscoadă a casei domnitoare împlântată în coasta sa, deşi n-ar fi putut da pilde care să-i întărească prepunerile în afară de împrejurarea de acum. Apoi mai era supărat pentru că în lungul vremii se văzuse silit – deşi nimeni nu-i ceruse aşa ceva în chip deschis, ci el însuşi socotise că aşa se cuvine – să-l cruţe în fel şi chip pe tânărul ce-i fusese vârât pe gât, nepunându-l la treburile mărunte sau la cele istovitoare, pe

Material cu drept de autor

care erau siliți ceilalți postelnicei a le împlini. De altfel noul învățăcel nici nu dădea în brânci după astfel de îndatoriri. În sfârşit îl sâcâia şi împrejurarea că nepotului de domn îi plăcea să se dea mare, poate anume pentru că grozăveala sa nu era chiar lipsită de îndreptățite şi deci nu putea fi luată în râs. Într-un cuvânt îl găsea nesuferit şi stânjenitor şi i-ar fi făcut cu plăcere vânt, dacă ar fi găsit un mijloc potrivit, prin care nu era primejduit să piardă priința voievodului şi mai ales a soației acestuia.

Dar ar fi totuşi nedrept dacă ne-am închipui că nimeni nu ghicise – fie şi numai în parte – adevărul. Astfel Bălăceanu, care era şi el aşezat în spatele scaunului marelui postelnic, făcând legătura dintre mirosul buboaielor, neprietenia ce i-o purta Radu Toma şi chemarea grabnică a acestuia la domn, prepuse pe dată vinovăția acestuia. Fiind însă vorba de o simplă bănuială, pe care nu o putea dovedi, nu-şi mărturisi nimănui gândul. Dar el nu era singurul ale cărui cugetări se apropiau de adevăr. Vel paharnicul Hrizea din Bogdănei şi vel vistiernicul Ghinea Țucala – în temeiul a ceea ce ştiau pe deasupra față de ceilalți – întrevăzură de îndată ce se petrecea dincolo de uşa spătăriei mici, mai ales atunci când băgară de seamă chipul înroşit al vtori logofătului Udrişte, căruia, se putea spune, că ei i-o copseseră. Totuşi, din prevedere, nu-şi împărtăşiră nici măcar între ei prepusurile, necum față de cineva străin şi nici nu-i cerură mai apoi deslușiri armaşului. Se mulțumiră să bage de seamă cele care se petreceau, fără a mai spune ceva despre ele şi fără a cârti împotriva lui Vărzaru, socotind că nu avusese încotro, fiind silit de împrejurări să facă dezvăluirea, dar de bună seamă avusese grijă să înfățişeze lucrurile în aşa fel încât ei să rămână în afară oricăror bănuieli.

Dar ce se întâmplase cu adevărat? Vel armaşul Radu Vărzaru – aşa cum pe drept socoteau părtaşii săi – îl

Material cu drept de autor

pârâse pe Radu Toma Năsturel. Dar ar fi pripit să credem că o făcuse numai pentru a scăpa de vina de nepricepere şi de nelucrare, care taman i se aruncase în cârcă de vel banul Spahiul din Vâlsăneşti. Negreşit, şi aceasta fusese o pricină, dar nu singura, căci înfierarea nepotului domnesc îi prilejuia şi o plăcere de alt fel. Matei vodă se întemeia în împlinirea stăpânirii sale pe o mulțime de neamuri, cărora le împărțise cele mai însemnate dregătorii. Față de acestea Radu Vărzaru se vedea nu numai privit cu îndoiala pe care o arăți unui străin stânjenitor, care ți se vâră cu sila în suflet, ci şi un fel de slugă disprețuită a tagmei celor aleşi, cum obişnuia uneori el însuşi să spună cu amar, în temeiul simțământului nimicniciei sale, care-l rodea în ascuns, făcându-l să se creadă mai prejos de ceilalți. Adevărul era că întrecea cu mult măsura, făurind aceste închipuiri, care, în bună parte, nu erau nici măcar îndreptățite. Dar el credea cu toată ființa în ele. Înciudat de această închipare a stării sale, era mai totdeauna pornit împotriva tagmei neamului „domnitor", fiind măcinat de pofta de a lovi în ea, de a sădi dezbinare în sânul ei. Cu neînsemnatul postelnicel nu avea, la urma-urmei, nimic de împărțit, nepăsându-i de soarta sa. Dar atunci când ceruse învoirea de a se înfățişa domnului, această pornire ascunsă găsise în sfruntarea marelui ban un prilej de a răbufni fără a se dezvălui ca atare, iar Vărzaru – ştiindu-se acoperit – nu se putu împotrivi ispitei. Putea în sfârşit arunca dihonia între domn şi ai săi. Iar legat de făgăduielile făcute lui Radu Toma, ele nu aveau nici o însemnătate; niciodată nu le luase în serios! Le însăilase numai silit de împrejurări. Voise doar a-l îmbărbăta, ca prin aceasta să-l îndrume la tăcere.

Vel armaşul îşi făcu dezvăluirile pe îndelete, cântărind urmările fiecărei întorsături a lămuririlor pe care le aducea. Plin de viclenie şi nesinceritate, mărturisi că de mai multă vreme iscoadele îi dezvăluiseră vinovatul; însă, deşi

Material cu drept de autor

ştia deplinul adevăr, din dorința de a nu-şi mâhni prea iubitul stăpân şi de a nu întina strălucitul renume al distinsei sale case, şovăise mult înainte de a se hotărî să vorbească sau de a se porni a făptui ceva pentru dezlegarea încurcăturii. Se găsise într-un greu impas. Cum ar fi putut îndrăzni să se atingă de un fir de păr măcar din capul celora din neamul domnitor?! Îşi dăduse prea bine seama că nu o poate face fără învoirea Măriei Sale şi – pentru a nu trece drept clevetitor – nu îndrăznise să i-o ceară până ce nu va avea la îndemână dovezi zdrobitoare. Ori pe acestea nu le putea dobândi fără cercetarea celui supus bănuielilor. Iar izbânda cercetării era legată de iscodeli neîndurătoare, însoțite poate chiar de ceva caznă. Dar aceste mijloace îndătinate, cunoscute gâzilor, nu puteau fi folosite față cu asemenea obraze alese!

Ajunsese astfel o grea anevoință, lipsită de dezlegare, în care se zbătea de săptămâni întregi şi numai el ştia câte nopți albe petrecuse în chinurile acestui zbucium! Şi de bună seamă că, dacă n-ar fi fost împrejurările de azi – când se vedea din nou sfâşiat pe nedrept de divaniți, deşi el era nepătat –, n-ar fi avut nici acum puterea şi îndrăzneala de a-şi înfrânge sfiala, spre a cădea la picioarele slăvitului său stăpân şi ocrotitor, ca să-i destăinuie adevărul, cerându-i totdeodată umil iertare, dacă îl supăra cumva cu mărturisirile sale. Gingăşia sa sufletească, dorința de a nu-şi mâhni aproapele, iubirea către Măria Sa, cinstirea casei domnitoare erau însuşiri care, deşi îi pricinuiau neajunsuri – ca în aceste împrejurări –, nu va pregeta totuşi nici o clipă a le ține aproape de sufletul său. Şi – oricât ar mai avea de suferit – nu se va abate vreodată de la cinstirea acestor virtuți care-i aduseră un îndreptățit renume printre trăitorii vremii sale. După această lungă şi pătimaşă înşiruire, arătă – cu deslușirile prevenitoare cuvenite – numele aşteptat cu nerăbdare de voievod.

Material cu drept de autor

- Nu se poate! se răsti acesta, necrezându-şi urechilor. Nepotul meu? Glumeşti! De ce-ar fi făcut-o?

Cu migală şi fățăreli, întrecându-se cu gingăşia îndatoritoare, voind – chipurile – a-l feri pe domn şi a nu-i supăra totdeodată pe cei ai casei sale, lămuri că pricina atacului este de-a dreptul copilărească şi lipsită de vreo însemnătate. La mijloc era oarece pizmă şi nesuferire, firească între doi tineri doritori de a înfăptui ceva vrednic în viață, potrivnicie care însă, pare-se, era grijită şi întărâtată cu bună ştiință de marele postelnic, care se slujea în casă, după capul său, de foloasele zicalei „divide et impera”[97]. Oricum, dincolo de părelnicia unei bune rânduieli şi dincolo de nesațul de preamărire al lui Cantacuzino, la postelnicie pare-se că nu domneşte totuşi cea mai potrivită şi cea mai sănătoasă starea de cuget.

Asupra acestei privelişti stărui mai mult, dar nu pentru că ar fi vrut să-l dezvinuiască pe Radu Toma, năzuind să-i fie prielnic, ci pentru că hăcuirea mândrului Cantacuzin îi făcea deosebită plăcere. Acesta nu era – e drept – mădular al casei cârmuitoare, dar fala sa nemăsurată, care-l făcea să se socoată cu mult deasupra celorlalți, ca scoborâtor al împăraților bizantini, ca rudă a regilor Franții şi ginere de voievod valah, i-l făceau la fel de nesuferit. Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât îl sfidase în câteva rânduri pe față, amintindu-i că nu e decât fecior de zarzavagiu ploieştean. Pe deasupra avea acum prilejul să i-o plătească şi pentru că nu se învoise a se alătura înțelegerii urzite dimpreună cu vistiernicul şi cu paharnicul.

Deci, întrecându-se în amănunțimi, zugrăvi domnitorului golgota nepotului său în casa marelui postelnic: întotdeauna ținut de-o parte spre a nu-şi putea pune meritele în lumină, împiedicat a ajunge la măriri, întrebat întotdeauna ultimul – sau mai degrabă deloc – în

[97] Împarte (dezbină) şi stăpâneşte (lat.)

Material cu drept de autor

treburile postelniciei, înăbuşit orice imbold al său de a face ceva, cu teama că, lăsându-i libertatea de a-şi arăta alesele însuşiri, prin multa învățătură şi prin legăturile pe care le are neamul său între cei de viță, prin pricepere şi sârguință, ar putea pune în umbră pe marele dregător şi în cele din urmă i-ar putea lua chiar locul. Spre a-şi îndreptăți spusele porni de la istoriile înveninate, însăilate de Radu Toma cu felurite prilejuri, pe care însă le spori cu un deosebit dar al scornelii, încât alocuri acestea deveniseră de nerecunoscut.

Matei asculta gânditor. Când lui Vărzaru îi secătui şuvoiul închipuirilor, îl chemă pe cumnatul său şi-l întrebă dacă feciorul îi fusese plecat în săptămânile din urmă. Acesta, nedumerit, dar nebănuind prăpădul, mărturisi că băiatul fusese pe la moşii, la o vânătoare... Spusele sale păreau a le întări pe ale armaşului, căci acesta istorisise mai devreme cam acelaşi lucru. Prin câteva lămuriri scurte – care nu se voiseră aspre, dar din cauza trunchierii sunau necruțător – Matei îşi încunoştință cumnatul de învinuirea care cădea asupra feciorului său. Încremenit de uimire şi înfricoşat, acesta se duse să-l cheme pe păcătos.

- E adevărat? îşi întrebă fiul fără nici o altă lămurire.

Tânărul înclină a încuviințare din cap.

- Ah Doamne, de ce mă pedepseşti astfel?! se jeli bătrânul şi, înainte de a se întoarce la domn, se înfățişă surorii sale princiare spre a o ruga să-l ajute, punând o vorbă în apărarea neferitei sale odrasle. Doamna făgădui să urce neîntârziat în odăile soțului ei, înainte ca acesta să fi luat vreo hotărâre.

Cumva mai uşurat, al doilea logofăt se înturnă la voievod, dimpreună cu progenitura sa. Radu Toma nu le pricinui prea multă bătaie de cap. Se reînturnă la gândul său dintâi, şi anume acela de a-şi recunoaşte vina, de a făgădui înapoierea scrisorilor şi de a cere smerit iertare. Pe când

Material cu drept de autor

tânărul căzu în genunchi, Matei îşi aduse aminte de armaş, pe care-l socoti de prisos – şi ca atare stânjenitor –, căci era străin între neamurile sale. Ori era mai nimerit ca rufele murdare să fie spălate numai între ai casei. Cum rostul său oricum nu se mai îndreptăţea, îl slobozi:

- Bine ai făcut că ai păstrat tăcerea. Te hiritisesc şi te laud pentru felul cum ai deslușit treaba asta! Împotriva a ceea ce crede lumea despre tine, văd că eşti nu numai destoinic şi cu băgare de seamă la datorie, ci şi plin de simțul măsurii. Acum poți pleca şi nu scăpa nici o vorbă nimănui!

Armaşul se simți din nou atins, văzându-se iarăşi în pielea străinului care – socotit bun numai de muncă –, după ce slujeşte umil casa domnitoare, e dat afară, nefiind vrednic de a afla lucruri ceva mai gingaşe şi mai tainice ale stăpânilor săi. Plecă prin urmare sâcâit şi cu un gust amar în gură. Era hotărât ca, atunci când îi va mai cădea în mână un mădular al casei stăpânitoare, să-i aţâţe pe ceilalți împotrivă-i, astfel încât să-şi dăruiască plăcerea de a-i vedea sfâşiindu-se între ei ca fiarele!

Stând pe covor, în genunchi, Radu Toma istorisi de-a fir a păr tot ceea ce se întâmplase, adeverind totodată şi prepunerile armaşului în legătură cu starea lucrurilor de la postelnicie, încât Matei, văzând asemănarea mărturiilor, fu încredințat de deplinul adevăr al spuselor lui Vărzaru. Între timp sosi şi doamna Elina, căreia domnul îi împinse un jilț la îndemână. Când tânărul isprăvi de povestit, mătuşa se amestecă în vorbă, cerând iertarea sa, căci, în iadul pe care sărmanul îl îndurase amar de ani, în tăcere şi resemnare, la postelnicie, izbucnirea sa de ură era firească. E drept că nu s-ar fi cuvenit să dedea la asemenea fapte, dar uneori patima te orbeşte.

Material cu drept de autor

- Trebuia să ne previi asupra celor care se petreceau la postelnicie! Nu te-am fi lăsat noi la cheremul unui boier silnic!

Apoi, pentru a aduce cât de cât o îndreptare lucrurilor, doamna arătă că poate ar fi mai nimerit ca tânărul să fie dat în grija unui alt dregător, mai omenos din fire.

Vtori logofătul îşi întrerupse sora, lămurind că n-ar fi rău ca fiul să fie trecut la logofeție. Aici îşi va putea pune mai bine în lumină ştiința şi priceperea, căci era băiat şcolit şi era păcat ca însuşirile sale să rămână nefolosite. Iar pe de altă parte – fiind sub epitropia sa nemijlocită – îl va putea veghea îndeaproape, preîntâmpinând făptuirea vreunei alte năzbâtii. Prepunerea fu întâmpinată cu toată căldura de doamnă şi – în cele din urmă –, cu oarecare nemulțumire, o încuviință şi domnul. Tânărul nu fu întrebat, socotindu-se că, în împrejurările vinii care apăsa asupră-i, nu avea drept la cuvânt şi la o părere. Mai rămânea însă de împlinit un mărunțiş, aşa ca să nu se spună cumva că nu s-a ținut seamă de cele rânduite, şi anume, trebuia înduplecat vel logofătul ca să-l primească în alaiul oblăduiților săi. Înainte de a-l chema – pentru ca nu carecumva să dea prilej Curții să întrevadă adevărul prin alăturarea celor petrecute acum cu schimbarea în slujbă –, se hotărî ca trecerea la logofeție să nu fie făcută cunoscută lumii în acea clipă, încât ea să nu apară legată de dezvăluirile armaşului. Iar pentru ca Radu Toma să nu mai fie silit să sufere chinurile de la postelnicie şi nici să nu apară dintr-o dată la logofeție, se hotărî să plece pentru o vreme la moşie, pentru un soi de răgaz de hodină, urmând ca abia la întoarcere să intre pe făgaşul noilor îndatoriri.

Fu chemat apoi vel logofătul Radu Cocorăscu. Acesta, deşi nu înțelegea rostul hatârului care i se cerea – căci nu i se dădu vreo lămurire –, nu se împotrivi de fel. Un logofețel mai mult sau mai puțin nu se băga de seamă la

Material cu drept de autor

curtea sa. Fu însă şi mai nedumerit când i se spuse să nu dezvăluie până una-alta cele puse la cale. Deşi nu pricepea nimic, se ținu în bună măsură de cuvânt, deşi taina țesută în jurul unui lucru atât de neînsemnat i se păru cu totul nelalocul ei, întrecându-se măsura bunului simț.

Constantin Cantacuzino află de schimbare mult mai târziu şi nu fără mirare, socotind-o o ocară mustrătoare, întrucât nu fusese prevenit asupră-i şi nu se făcuse nici cea mai neînsemnată încercare de a-i lămuri temeiurile, cum s-ar fi cuvenit, după părerea sa. Ba o socoti chiar un semn de dojană şi de nemulțumire a casei domnitoare față de el. Abia la o săptămână după aceea înțelese unde bătuse Matei vodă în câteva rânduri când, vorbind în pilde, spuse a batjocură ceva nedesluşit despre un „divide et impera", aninat deasupra capului slujitorilor postelniceşti, ca o sabie a lui Damocles. Negreşit împunsătura trebuia pusă în legătură cu vreo nemulțumire a nepotului voievodului. Totuşi înțelesul deplin al spusei îi scăpa, nevăzând nici o legătură între ceea ce se petrecea la el în casă şi zicalele care i se puneau în seamă. Nu încăpea îndoială că fusese bârfit în fața lui Matei, dar nu se putea apară, aruncând unele cugetări de zădărnicire a clevetelilor, întrucât nu era în stare să-şi închipuie ce i se pusese în seamă, încât învinuirile să dea naştere la asemenea cugetări. Ca să ceară unele lămuriri domnitorului era cu neputință, căci se putea trezi credința că îndrăzneşte să-i ceară socoteală. Faptul ar fi fost nu numai potrivnic bunei cuviințe, ci şi zadarnic. Domnul, socotindu-se luat din scurt de un sfetnic – lucru de negândit! –, negreşit s-ar fi supărat şi – în loc să-i răspundă – l-ar fi repezit în aşa fel încât n-ar mai fi îndrăznit câteva zile să dea ochii cu el! Lucrurile erau sortite să-i rămână pentru vecie nedesluşite.

Nici cu lămurirea celor întâmplate lui Badea Bălăceanu nu avu mai mare izbândă. Chiar a doua zi după

Material cu drept de autor

întrevederea cerută de armaş, marele postelnic Constantin Cantacuzino, având o întâlnire cu principele pentru dezlegarea unor treburi obişnuite, încercă să-l iscodească pe ocolite şi în chip viclean despre aceasta, având însă grijă de a nu se da de gol. Dar de cum aduse vorba de cărțile furate, Matei îl întrerupse zădărât, fluturând a lehamite din mână. Purtarea arăta neîndoios că pricina era socotită ca fiind încheiată şi pecetluită şi nu avea rost să mai stăruie asupră-i. Ba, înfățişarea domnului dădea de înțeles că tăifăsuiri despre aceasta nu-i mai sunt îngăduite. Deşi nu a ştiut-o niciodată sigur, avu totuşi simțământul că şi hrisoavele pierdute fuseseră redobândite, căci într-o zi domnul pomeni o spusă a craiului, după cum singur mărturisi, cu lămurirea că este scoasă din ultima carte a acestuia. Ori Cantacuzino, care cunoştea bine cuprinsul aceleia aduse de vtori postelnic, nu-şi amintea să o fi întâlnit-o acolo. Deci însemna că Matei o citise şi pe cealaltă, cea furată... Dar toate nu erau decât prepuneri; asupra celor întâmplate postelnicul nu va ajunge niciodată la o deslușire răspicată şi neîndoioasă.

După câtăva vreme lucrurile se liniştiseră, noi întâmplări ştergându-le din amintire pe cele vechi, încât, atunci când Radu Toma Năsturel – care între timp se lecuise şi de buboaie – se reîntoarse în cetatea de scaun, nimeni nu se mai gândi să-l întrebe ce se petrecuse în spătăria cea mică înainte de plecarea sa... Reînturnarea sa – ca şi trecerea la logofeție – fură primite ca un lucru oarecare. (De altfel, trudind în această slujbă cu multă râvnă vreme de aproape două duzini de ani, va ajunge în cele din urmă, în anii cărunțelii, chiar mare logofăt.)

Dacă ceilalți trecură uşor peste cele petrecute, nu la fel se întâmplă cu proaspătul logofețel, aflat sub epitropia tatălui său. El nu putea uita simțirile care-l încercaseră la această vreme. Cine altcineva decât Constantin Cantacuzino şi părtinitul acestuia, Badea Bălăceanu, erau, la urma-urmei,

Material cu drept de autor

vinovați de toate necazurile sale? Peste această credință nu va mai putea trece vreodată, iar mai târziu – după câteva duzini de ani –, când patimile se vor dezlănțui din nou clocotitoare, împărțind lumea bună din Muntenia în două tabere care se înfruntau în lupta pentru stăpânire, el se va alătura potrivnicilor Cantacuzinilor. Cu acest prilej va lua parte, cu multă înflăcărare, chiar la urgisirea urmaşilor marelui postelnic. (Între timp acesta fusese ucis în împrejurări destul de ciudate.)

*

* *

Material cu drept de autor

ANEXE

Material cu drept de autor

În dreapta Matei Basarab (1632-1654), zugrăvit în chip de ctitor la M-rea Biserica dintr-un Lemn.
Jos stânga portret dintr-un manuscris şi diferite replici ale sale.

Material cu drept de autor

Mormântul lui Matei Basarab de la M-rea Arnota.

Matei vodă Basarab (în stânga) şi mitropolitul Ştefan (schitul Crasna, judeţul Gorj)

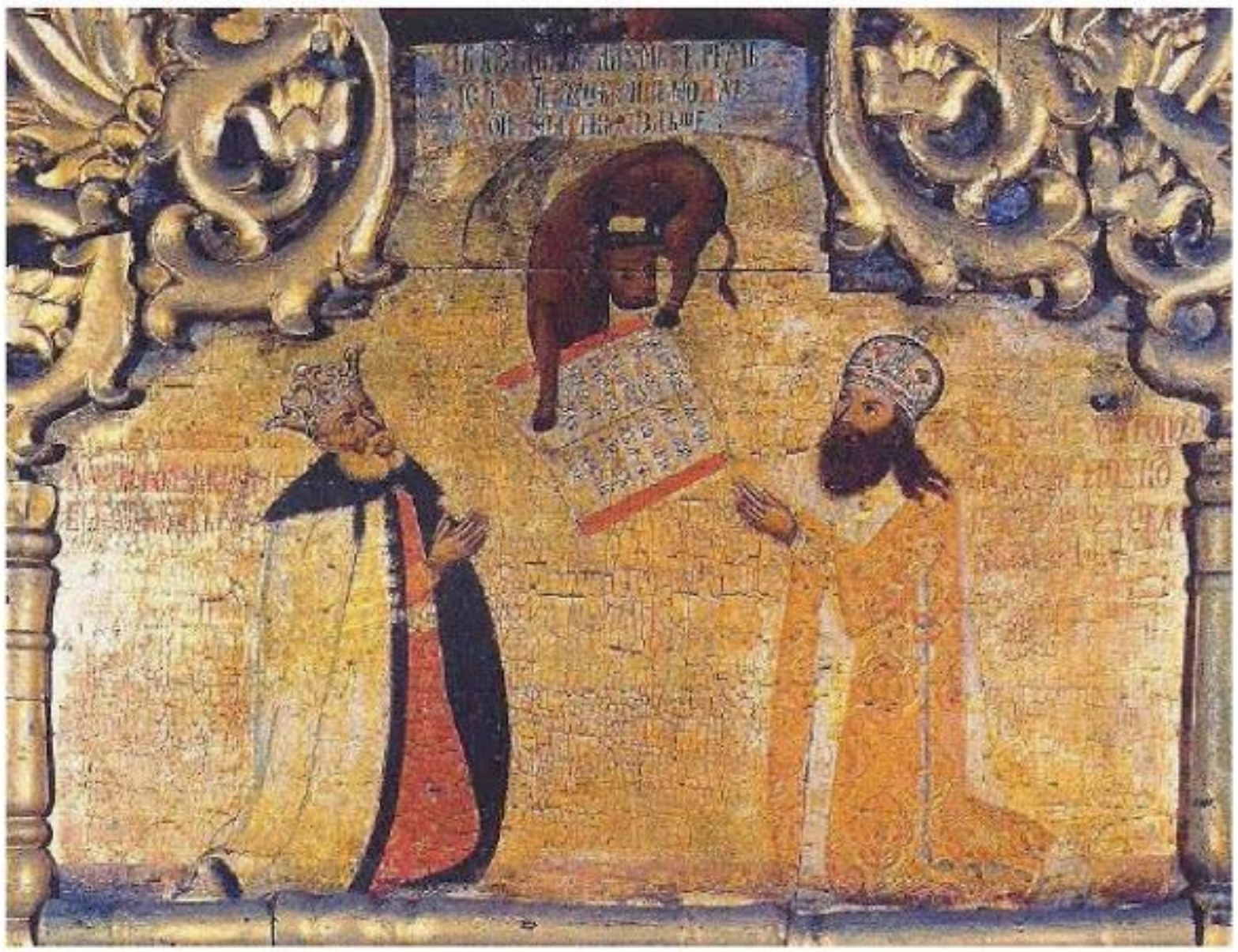

Material cu drept de autor

Matei Basarab şi doamna Elena la M-rea Arnota (sus). Jos detalii ale tabloului votiv.

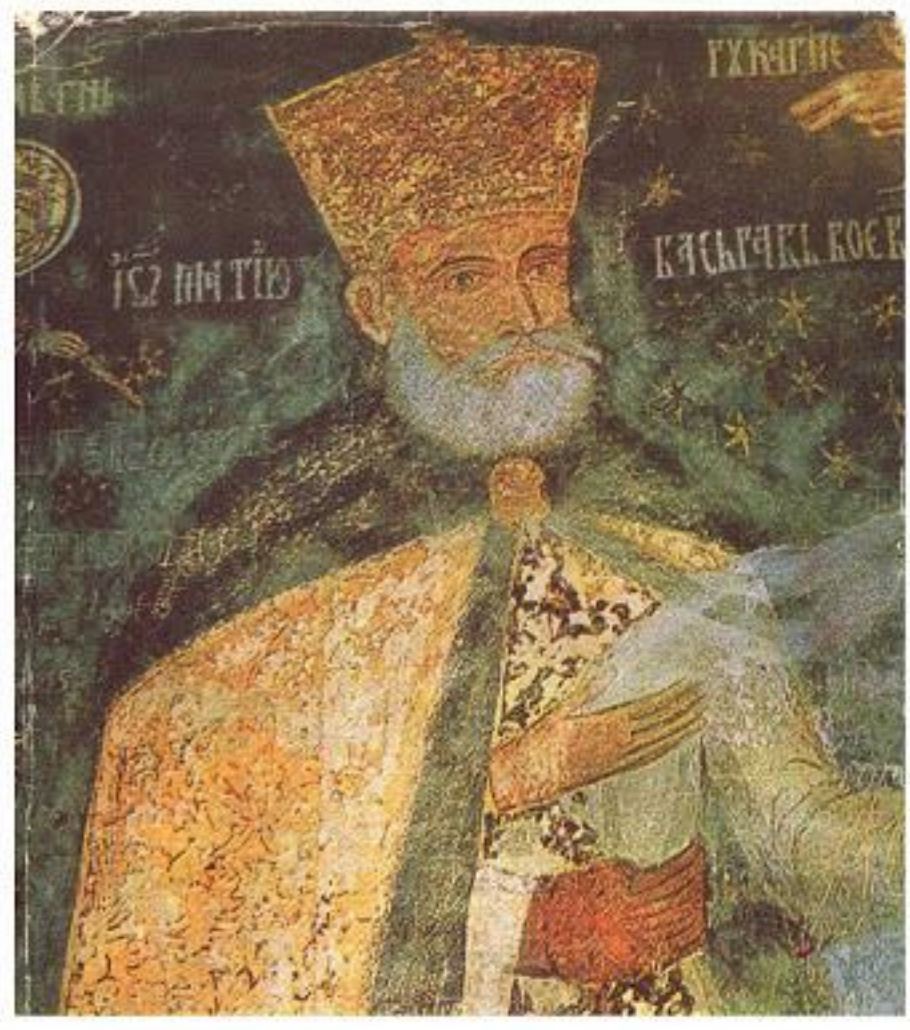

Material cu drept de autor

Matei Basarab şi doamna Elena (sus la M-rea Hurez, jos în biserica de la Strehaia – aici, în stânga doamnei şi Mateiaş.)

Material cu drept de autor

Matei Basarab şi Danciu Pârâianu în dreapta, iar jos împreună cu Marica Brâncoveanu

Material cu drept de autor

Stânga sus, stema Ţării Româneşti în Pravila de la Govora. Sus dreapta, iscălitura lui Matei Basarab iar alături, în dreapta, sigiliul său.

Matei Basarab în manuscrise

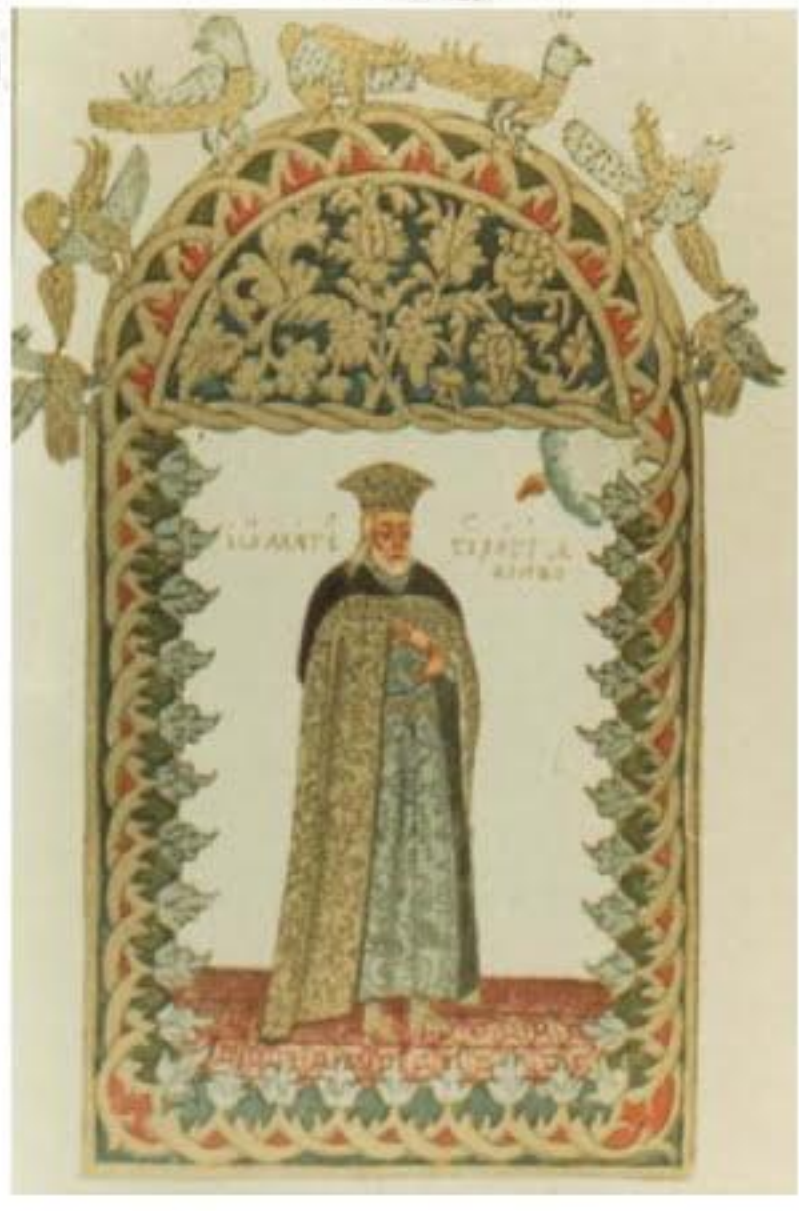

Material cu drept de autor

Matei Basarab şi doamna Elena în manuscrise

Material cu drept de autor

Conacul de la Herăşti al lui Udrişte Năsturel, fratele doamnei Elena. (Reconstruit în 1954; starea actuală, după privatizare.)

Material cu drept de autor

Material cu drept de autor

Câteva odăi ale conacului de la Herăşti

Material cu drept de autor

Constantin Şerban - domn (1654-1658)

Constantin Şerban, împreună cu Bălaşa, soția sa.

Material cu drept de autor

Serdarul Constantin Şerban şi Bălaşa, soția sa (în dreapta, la bis. Dobreni).

Material cu drept de autor

Constantin Şerban Basarab „Cârnul” (1654-1658)

Material cu drept de autor

Ruinele conacului de la Dobreni al lui Constantin Şerban, moştenit de la tatăl său Radu Şerban vodă

Material cu drept de autor

Spătarul Diicu Buicescu (la Clocociov) împreună cu Dumitra din Ariceşti, prima sa soție.

Jos
Radu Mihnea al III.lea
(1658 – 1659)

Material cu drept de autor

Două imagini cu vel postelnicul Constantin Cantacuzino şi familia sa

Jos
Postelnicul
Constantin
Cantacuzino
(portret)

Material cu drept de autor

Vel vornicul Preda
Brâncoveanu
cu soția sa Păuna,
bunicii domnului
Constantin
Brâncoveanu

Preda
Brâncoveanu şi
fiul său Papa
(tatăl domnului
Constantin
Brâncoveanu),
imagine de la
mânăstirea
Arnota

Material cu drept de autor

Vasile vodă Lupu,
domn al Moldovei
(1634-1653)

Ştefăniță - unul din fii lui
Vasile vodă Lupu

Material cu drept de autor

Vasile Lupu ca ctitor al Mânăstirii Trei Ierarhi (Trisfetitelor)

Material cu drept de autor

Gheorghe
Ştefan vodă
(1653-1658)

Material cu drept de autor

Gh. Rákóczi al II-lea
la vârste diferite
(1648-1657)

Material cu drept de autor

Gh. Rákóczi I (tatăl)
1630 - 1648

Gh. Rákóczi al II-lea
(fiul)

Material cu drept de autor

Ioan Kemény,
principe 1661

Ioan Kemény, *Trachten Kabinet von Siebenbürgen*, Bibl. Acad. R.S. România

Material cu drept de autor

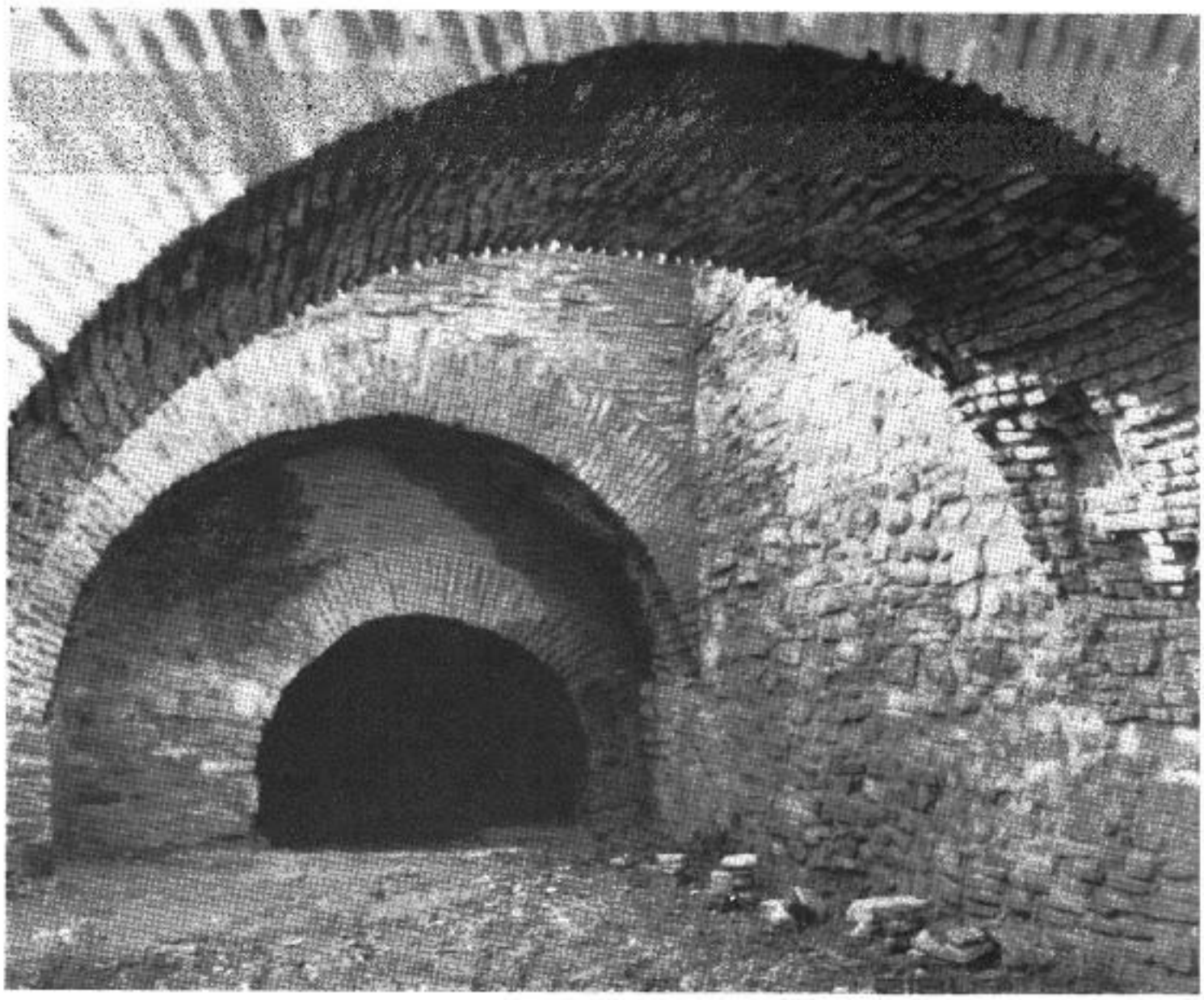

Ansamblul „camerei călăului" din beciul palatului domnesc vechi, aşa cum arată astăzi. (Amenajarea e făcută în vremea lui Matei Basarab)

În fundal se vede intrarea odăii boltite care serveşte drept anticameră temniței propriu-zise. „Camera călăului", boltită în acelaşi chip şi de aceeaşi mărime precum „anticamera", se găseşte în stânga acesteia, fiind accesibilă printr-o trecere boltită, foarte joasă.

Material cu drept de autor

Încercare de reconstituire a turnului Porții Bucureștiului, parte a palisadei ridicate pentru apărarea cetății de scaun a Târgoviștei de Matei Basarab, sub isprăvnicia vel spătarului Diicu Buicescu, lucrare încheiată în 1645. Turnurile și bastioanele sunt de zid, restul fortificației fiind din lemn.

Material cu drept de autor

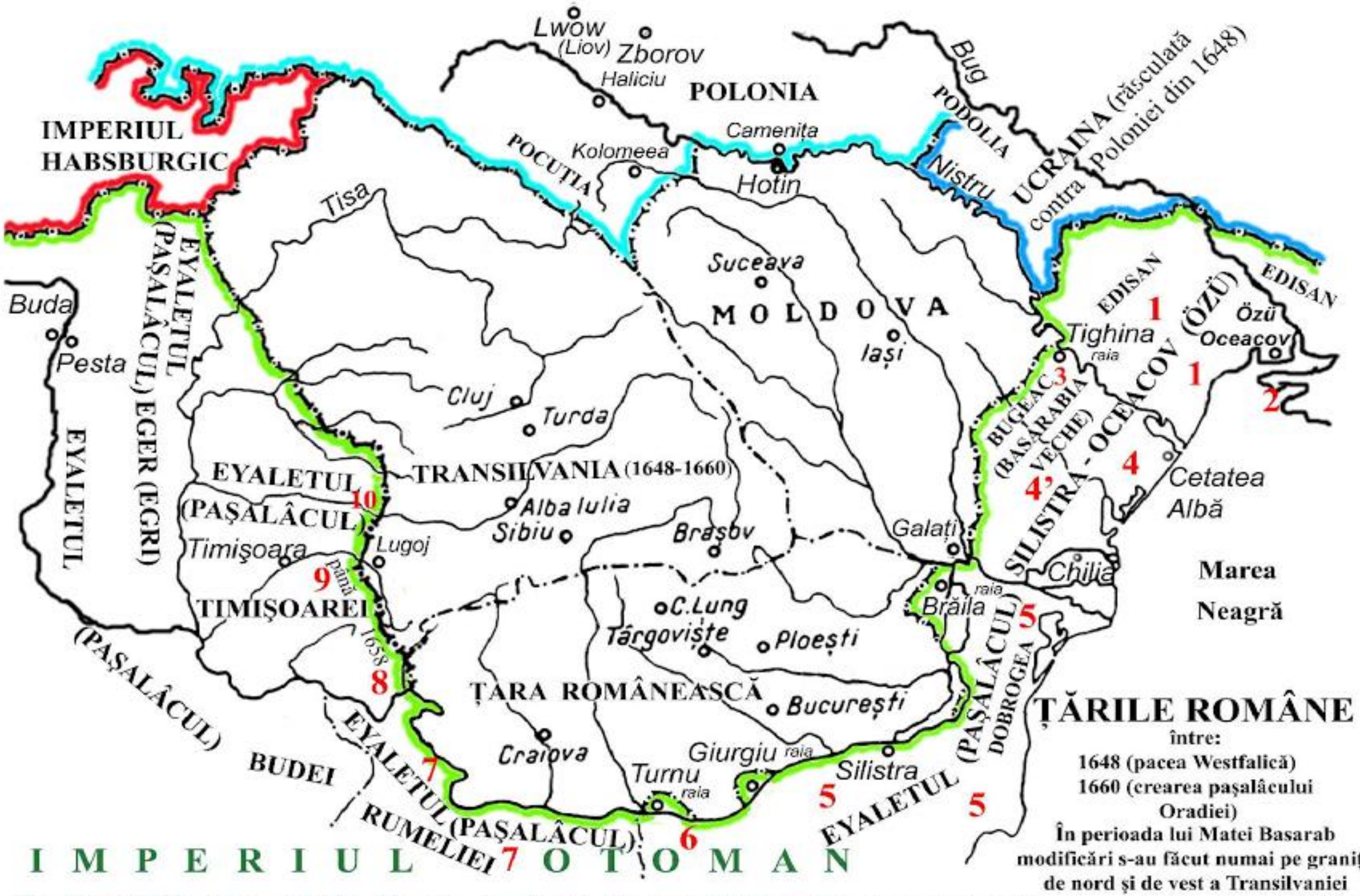

Sangeacurile din jurul Țărilor Române (după Evlia Celebi, în Călători străini despre Țările Române, vol. VI, p. 328, 331,365):

- **Eyaletul Silistra-Oceacov**: 1 - Oceacov (Oceac, Özü, Özi); 2 - Kinburn (Kâlburun); 3 - Tighina - Bender; 4 - Cetatea Albă-Akerman (uneori prezentați separat tătarii din Bugeac=4'); 5 - Silistra (fost Dârstor); 6 - Nicopole;
- **Eyaletul Rmeliei**: 7 - Vidin,
- **Eyaletul Timișoarei:** 8 - Orșovei (Rușavei); 9 - Timișoara; 10 - Lipova.

Material cu drept de autor

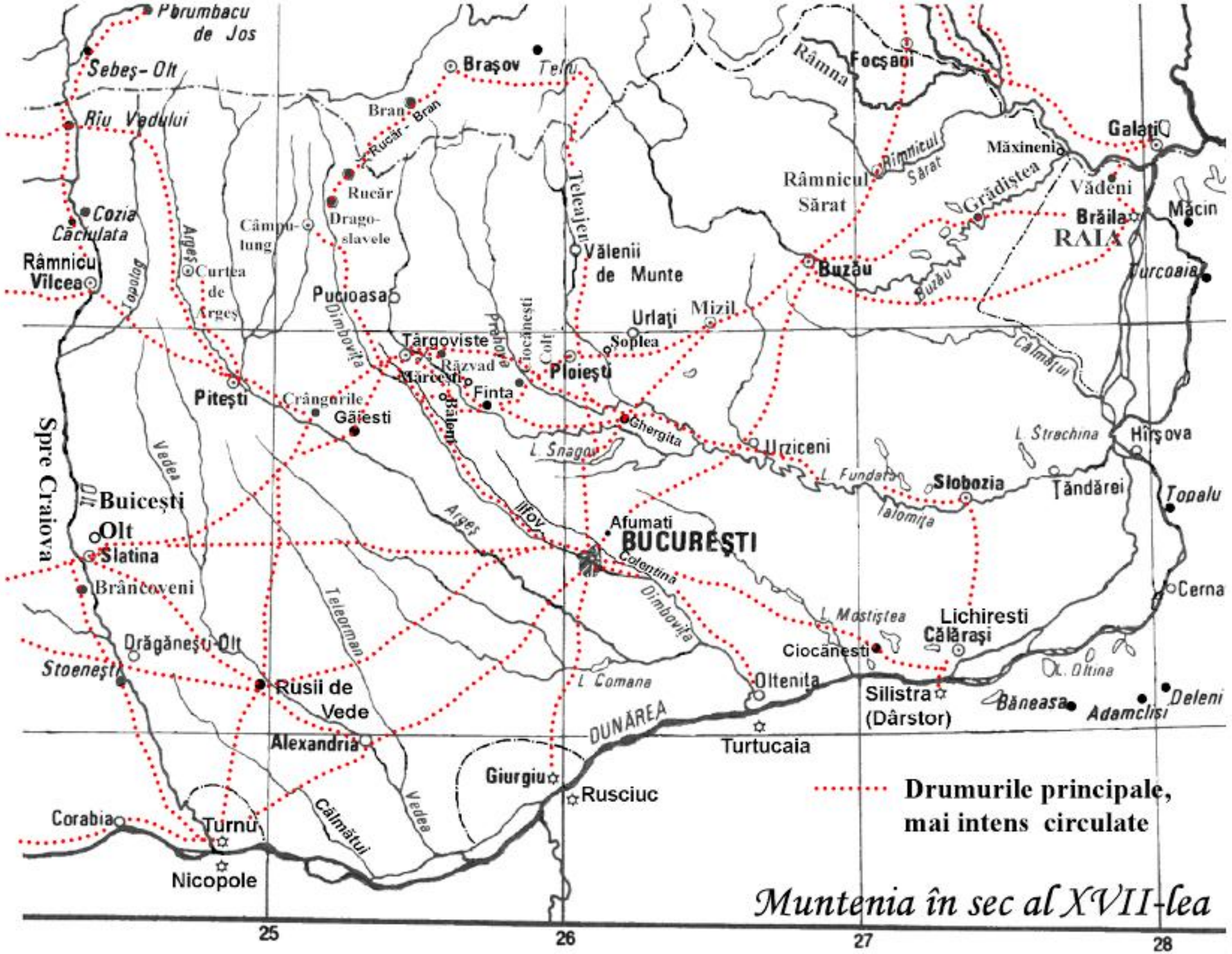

Material cu drept de autor

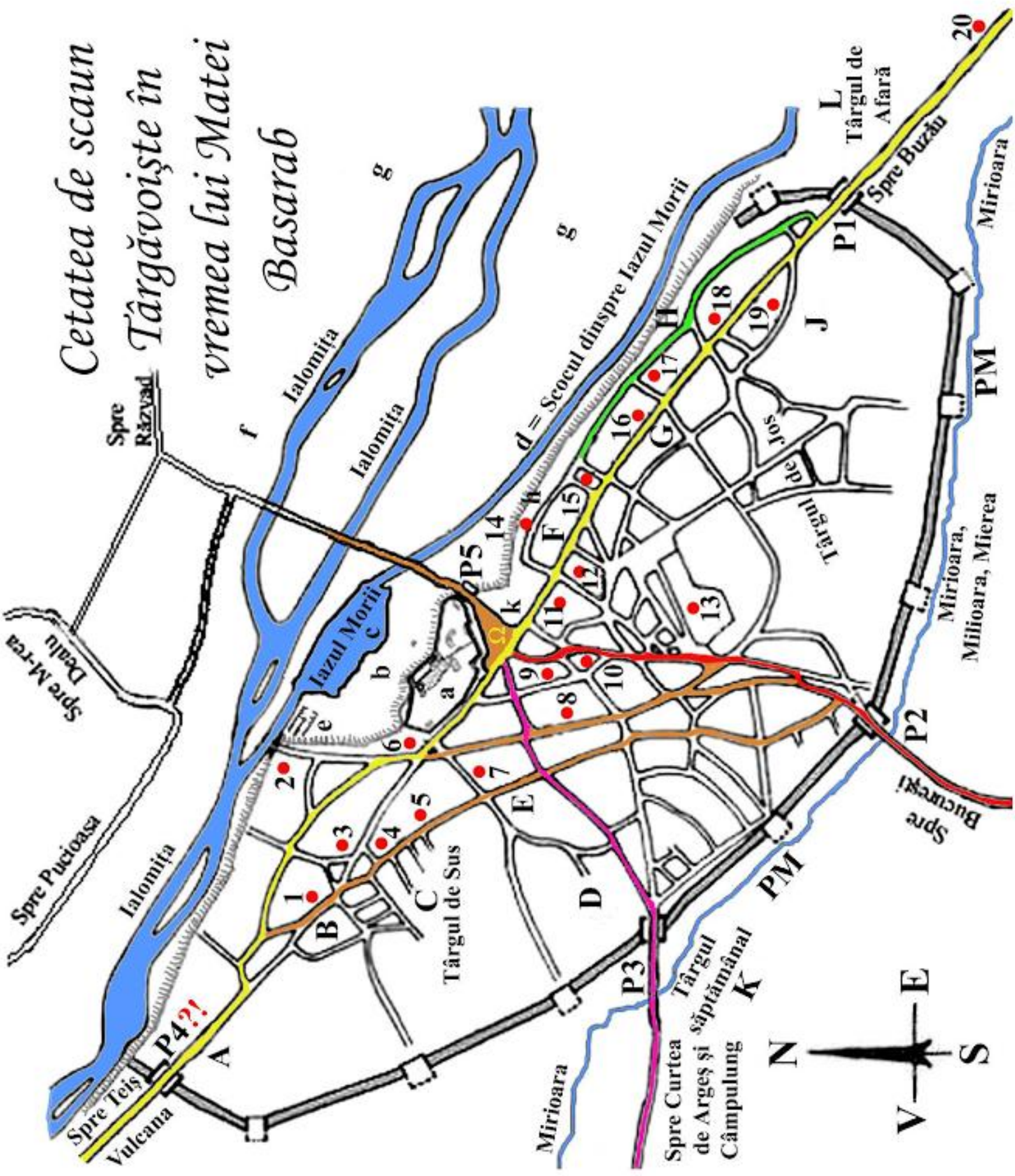

Material cu drept de autor

Legenda (planul cetății Târgovişte în vremea lui Matei Basarab, lucrat parțial după reprezentările lui Cristian Moisescu)**:**

Fortificațiile cetății

Palanca (palisada) din lemn înălțată pe un val de pământ (întărită cu vreo 10 bastioane de zid care ies în afara fortificațiilor şi 3 sau 4 turnuri ale porților, lucrate tot din zid. A cincia poartă, a Dealului sau a Vânătorilor, nu e cuprinsă în palancă, fiind alipită zidului sudic al Curții Domneşti). Întăriturile sunt ridicate de Matei Basarab şi sunt terminate în 1645, ispravnic al lucrărilor fiind vel spătarul Diicu Buicescu)

PM. Şanțurile de apărare ale cetății prin care trece pârâul Mirioara (Milioara, Mierea), întregind astfel fortificațiile printr-un şanț cu apă.

P1. Poarta Buzăului (aflată la capătul sudic al Uliței Mari sau al Căii Domneşti, cum se mai numea. Dincolo de poartă drumul continuă de-a lungul Ialomiței trecând prin Târgul de Afară, loc de execuție, apoi trece spre Finta, Gherghița, Buzău. Aici întâlneşte drumul Moldovei. O ramură se îndreaptă spre Brăila.).

P2. Poarta Bucureştilor zisă pare-se şi a Sârbilor (Drumul coboară spre sud, pe lângă Movila Cazacilor şi Fântâna Țiganului, după care traversează valea Ilfovului, trecând spre Nucet, iar mai apoi continuându-şi cursul de-a lungul Dâmboviței până ce intră în Bucureşti.

P3. Poarta Câmpulungului şi a Argeşului sau Poarta Dâlgopolului (Drumul se îndreaptă spre vest, spre Dâmbovița în apropierea căreia se bifurcă. O ramură urcă spre nord de-a lungul Dâmboviței spre Câmpulung. Înaintea oraşului Cîmpulung se află o nouă bifurcație, o ramură ducând spre târg, iar o alta cotind spre nord est,

Material cu drept de autor

spre Rucăr, Bran, Braşov. De la prima bifurcație după ieşirea din Tîrgovişte, deci după apropierea de Dâmbovița, din ramura spre Câmpulung se desprinde o a doua ramură, care se îndreaptă spre vest, trece Dâmbovița mergând spre râul Argeş unde, în zona satului Crângurile de Sus, întâlneşte drumul Piteştilor care duce la Curtea de Argeş şi Râmnicu Vâlcea.).

P4. Poarta spre Teiş şi Vulcana, de mulți istorici contestată, existența sau inexistența ei stârnind controverse.

P5. Poarta zisă a Dealului sau a Vânătorilor, , care duce spre Mânăstirea Dealul sau Răzvad după trecerea Ialomiței. Ea nu este inclusă în palanca în care e cuprinsă cetatea, fiind alipită de colțul sudic al zidurilor Curții Domneşti

Mahalale (cartiere)

Târgul de Sus:

A. Mahalaua Teiş

B. Mahalaua Suşeni

C. Mahalaua Bărăției sau a Ungurilor (zona e locuită de ardeleni – saşi, unguri etc.)

D. Târgul Gloatelor

E. Mahalaua cazacilor

Târgul de Jos:

F. Mahalaua Apostoli

G. Mahalaua Sfânta Vineri

H. Mahalaua Tabacilor

J. Mahalaua Sârbească (a lefegiilor)

Zona dinafara fortificațiilor:

K. Oborul vechi (târgul săptămânal)

L. Târgul de Afară (locul execuțiilor publice)

Străzi

Calea Domnească sau Ulița Mare

Ulița Târgului (a Porții Bucureştilor)

Material cu drept de autor

Ulița spre Poarta Câmpulungului
Ulița Tabacilor
Alte străzi medievale
Ω esplanada din fața porților Curții Domneşti

Obiective civile

a. Curtea domnească
b. Grădina domnească de afară (Astăzi Parcul Chindiei)
c. Iazul morii din marginea grădinii
d. Scocul spre morile domneşti (şi morile domneşti)
e. Baia publică (construită în sec. XVI, refăcută în 1642)
f. Ciutăria domnească
g. Livezile şi viile domnului şi ale orăşenilor (pare-se în zonă există şi un eleşteu)
h. Cutea Cantacuzinilor (localizare indicată de beciurile casei cronicarului Constantin Cantacuzino stolnicul şi de Biserica Stolnicul, ulterioară epocii lui Matei).
k. Casele lui Grama stolnicul, aflate vizavi de poarta Curții Domneşti, cumpărate de Constantin Brâncoveanu pentru a construi în loc în 1701 casa „Cuconilor", pentru fii săi.

Biserici

1. Biserica Sf. Gheorghe (ctitorită în sec. XVI)
2. Biserica Crețulescu (construită între 1638 – 1640)
3. Biserica Vărzaru (construită între 1645 – ante 1653)
4. Biserica Sf. Dumitru – Buzinca (ctitorită în 1639)
5. Biserica Sf. Francisc (franciscană, de rit catolic). Peste drum se află casa parohială. Construcțiile începute din sec. XV - XVI
6. Biserica Sf. Mina (azi dispărută, cunoscută doar din documente)
7. Biserica Sfinții Împărați (Sf. Nicolae al Domnului, ctitorită de Matei Basarab şi Elena în 1650 în Mahalaua Cazacilor)

Material cu drept de autor

8. Biserica Sf. Nicolae cel Vechi sau Bis. Doamnei (Azi Bis. Androneşti, ridicată în 1527 şi reclădită de Matei Basarab şi Elena în 1653, după cutremurul din 1636, care a deteriorat-o.)
9. Biserica Sf. Arhangheli sau Biserica Sf. Voievozi (probabil ctitorită în sec. XVI) aflată în Mahalaua Arhangheli.
10. Biserica Târgului sau Biserica negustorilor cu hramul Adormirea Maicii Domnului (După unele păreri în ruină în vremea lui Matei, dar refăcută de Udrişte Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, lucrările fiind încheiate la 2 aprilie 1654, când patriarhul Macarie ține slujbă acolo, cum afirmă Paul de Alep)
11. Biserica Geartolu cu hramul Sf. Nicolae (probabil ctitorită în sec. XVI)
12. Mânăstirea Stelea (primele construcții începute în sec. XVI, cele mai importante fiind efectuate de Vasile Lupu un secol mai târziu)
13. Mitropolia (ctitorită în sec. XVI)
14. Biserica Sf. Apostoli şi Marina (ctitorită în sec. XVII, dar nu se poate preciza exact perioada. Azi dispărută.)
15. Biserica Sf. Ştefan şi Adormirea sau Bis. Stolnicu (Inițial o biserică din lemn, existentă în sec. XVII, înlocuită în 1705 de stolnicul Constantin Cantacuzino cu una de zid.)
16. Biserica Sf. Vineri (existentă în sec. XVII)
17. Biserica Roşie zisă şi Bis. lui Coadă vornicul, Bis. sf Maria, Adormirea Maicii Domnului sau Drugănescu (ctitorită în sec. XVI de Coadă vornicul în Mahalaua Tabaci).
18. Biserica Albă zisă şi Bis. Județul, Intrarea în biserică, Trei Ierarhi (din Mahalaua Sârbească, centru administrativ al cetății de scaun; aici se păstra sigiliul oraşului, aici se alege primarul – județul târgului de către

Material cu drept de autor

cei 12 pârgari care țin aici întrunirile. Crucea din piatră din curtea ei e ridicată de iuzbaşa Radu la 2-03-1653.)

19. Biserica Simuleasa zisă şi Biserica Sârbilor (Este ctitorită între iunie şi noiembrie 1654 – în vremea lui Constantin Şerban – de Mirco, mare căpitan al lefegiilor sârbi)

20. Biserica Sf. Nifon - Sârbi (Ctitorită în sec. XVI de Nifon, fostul patriarh al Constantinopolului, dar rezidită din temelie de orăşeni între 1852-1854). –

Material cu drept de autor

Curtea domnească din Târgoviște în vremea lui Matei Basarab

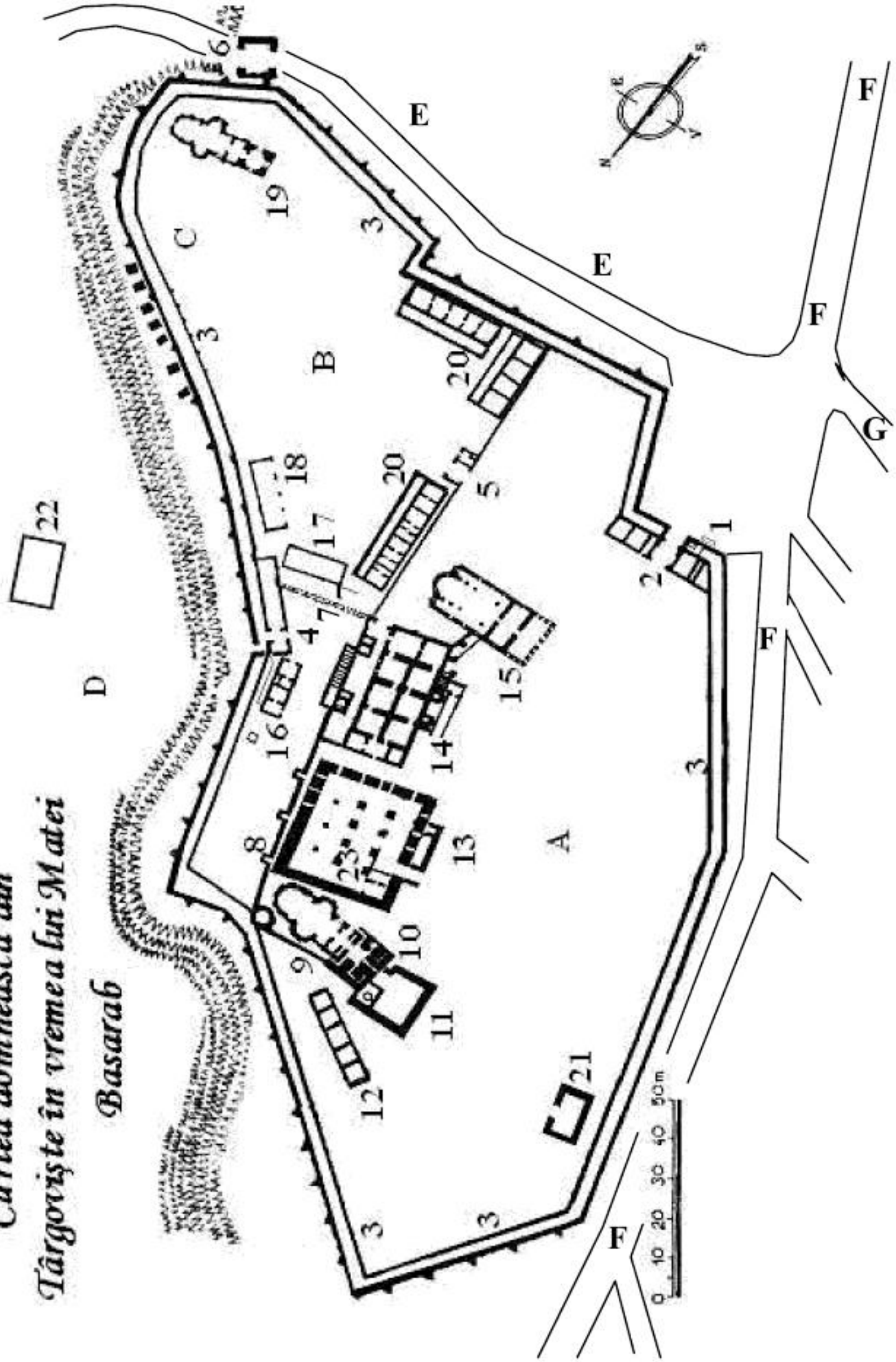

Material cu drept de autor

Legenda (planul curții domneşti în vremea lui Matei Basarab)**:**

A. Curtea domnească principală (curtea din față)
B. Curtea acareturilor (curtea gospodărească)
C. Grădina din incinta îngrădită a curții (adăpostind într-o vreme şi plante exotice)
D. Grădinile exterioare incintei (grădinile din lunca Ialomiței)
E. Ulița Dealului, a Vânătorilor sau a Viilor
F. Ulița Mare sau Calea Domnească
G. Ulița Târgului.
1. Cişmeaua de la poartă
2. Poarta principală (incluzând şi un turn clopotniță, scări exterioare de acces, odăi ale gărzilor, dintre care unele folosite şi ca închisoare)
3. Ziduri duble de incintă cu o galerie pentru străji de cca. 2,5 m lățime
4. Portița dinspre grădină şi camera de gardă anexă
5. Poarta zidului intermediar dintre curtea principală şi curtea acareturilor şi camera sa de gardă
6. Poarta Dealului (a Vânătorilor sau a Viilor)
7. Îngrăditură ipotetică de lemn dintre curtea băii şi curtea acareturilor
8. Latura estică a zidului de apărare a palatului vechi cu un turn circular în extremitatea sa nordică
9. Latura nordică a zidului de apărare a palatului vechi (cu acelaşi turn circular în extremitatea sa estică)
10. Turnul chindiei şi paraclisul doamnei
11. Temnița de sub turnul Chindiei
12. Altă temniță (ipotetică)
13. Palatul domnesc vechi şi beciurile sale
14. Palatul nou domnesc
15. Biserica mare domnească

Material cu drept de autor

16. Baia turcească a curții domneşti şi rezervorul (haznaua) ei de apă
17. Clădirea ipotetică a grajdurilor
18. Clădirea ipotetică a şoproanelor pentru caleşti, căruțe, sănii, etc.)
19. Biserica mică domnească (Biserica Sfânta Vineri sau Sfânta Paraschiva)
20. Ipotetice acareturi destinate adăpostirii personalului curent al curții [medic, iazagiu (secretar turc, grămătic), archebuzieri (circa 100 de oştenii alcătuiesc garda de pază a palatului. Ei fac de serviciu o săptămână, schimbându-se abia sâmbătă)]
21. Cuhniile (clădire ipotetică)
22. Chioşcul de lemn al lui Matei din grădină
23. Camera călăului din beciul palatului vechi.

Material cu drept de autor

Curtea domnească din Târgoviște în vremea lui Matei Basarab

(vedere din vest)

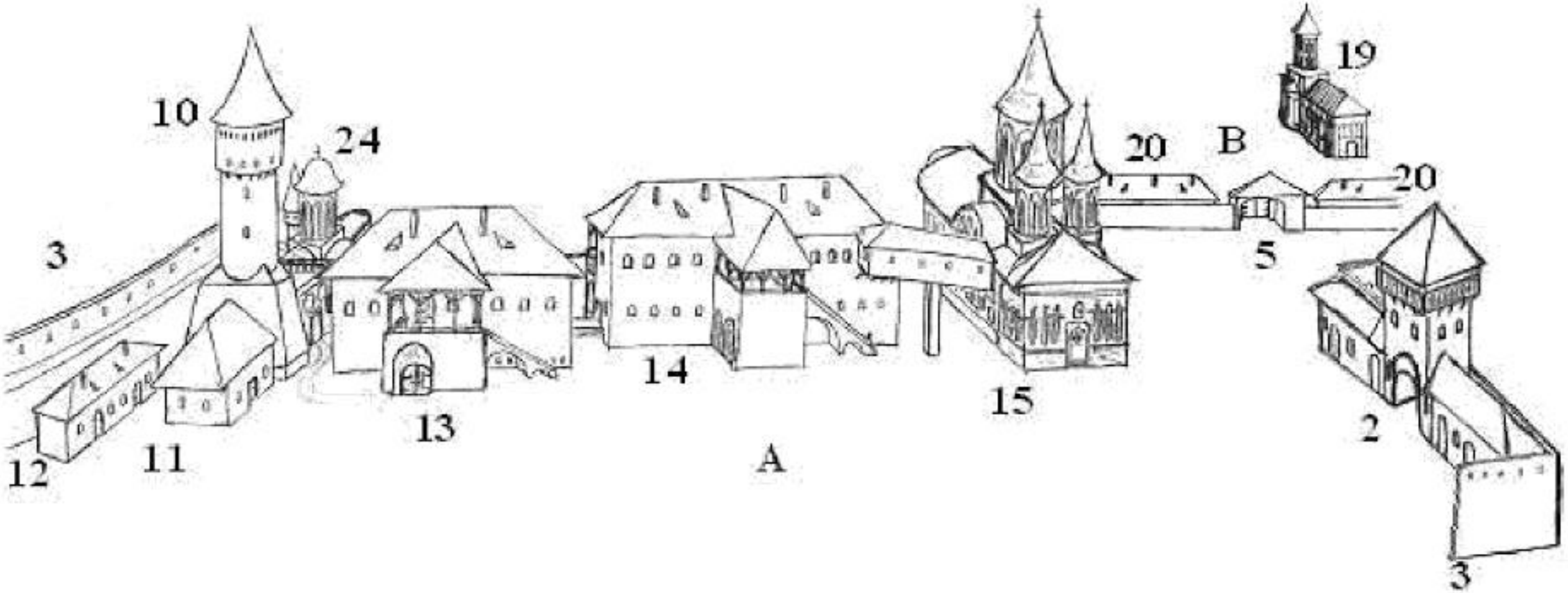

Legenda: semnificația cifrelor este explicată la legenda planului curții domnești.

24. În spatele turlei paraclisului doamnei se vede turnul circular al vechiului zid de apărare, din jurul palatului vechi (elemente de construcție probabil menținute de Matei vodă).

Material cu drept de autor

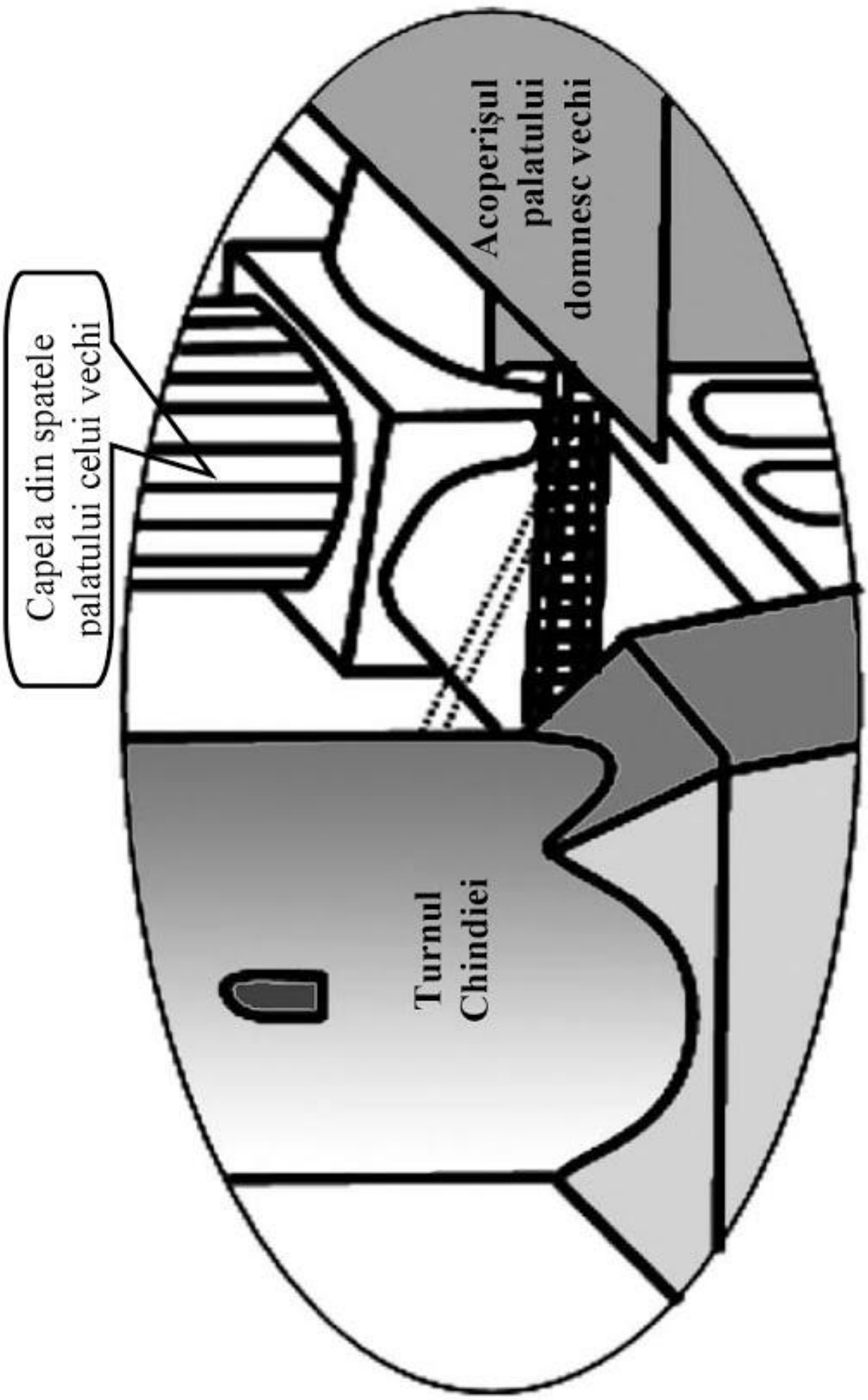

Podul mobil care permite trecerea dintre podul palatului vechi și Turnul Chindiei.
(Podul se ridică dinspre turn)

Material cu drept de autor

Curtea domnească din Târgoviște în vremea lui Matei Basarab (vedre din est)

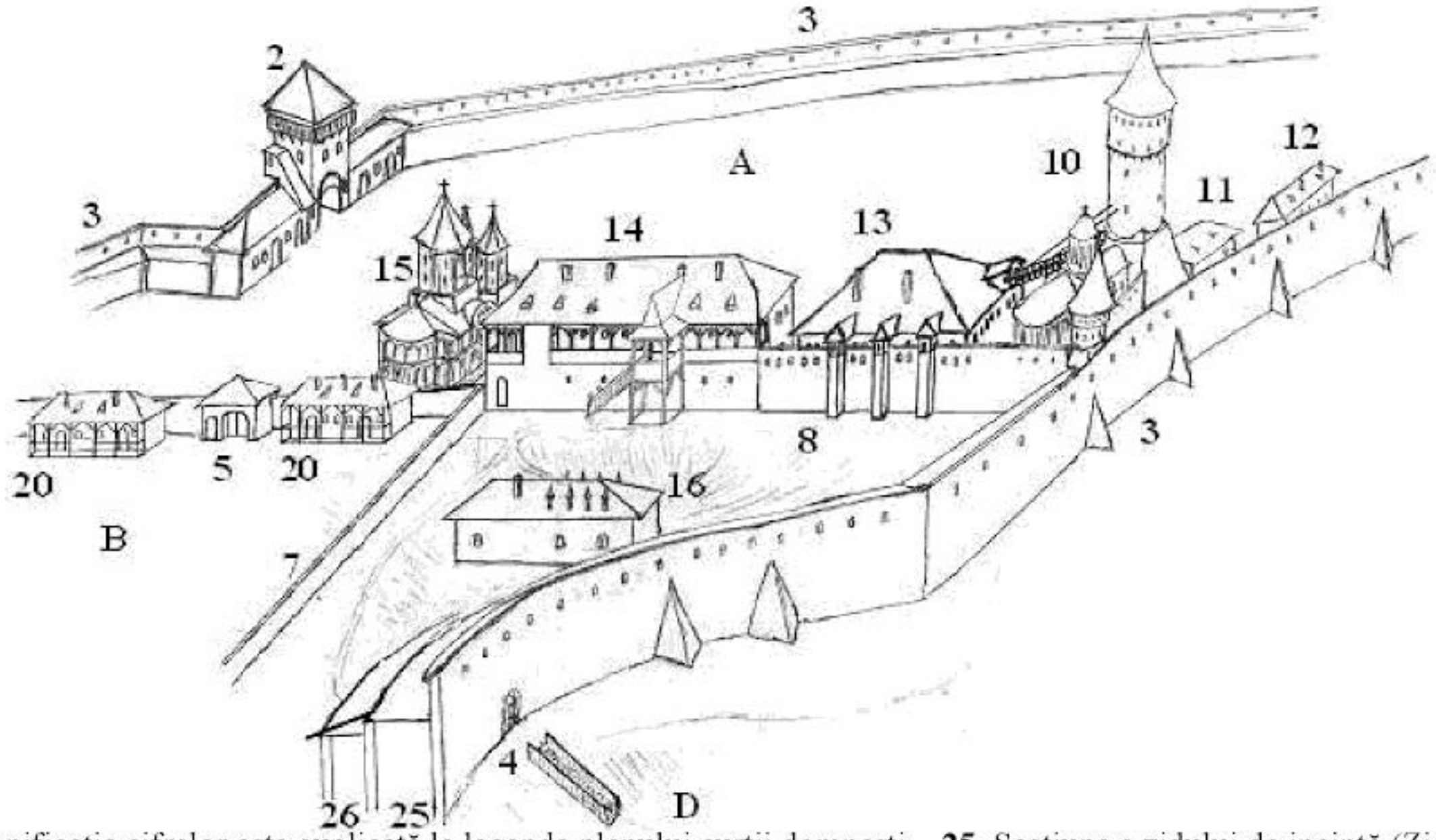

Legenda: semnificația cifrelor este explicată la legenda planului curții domnești. **25.** Secțiune a zidului de incintă (Zidul interior a fost construit de Petru Cercel. La distanță de circa 2,5 m spre exterior Matei vodă ridică un zid exterior, spațiul dintre ziduri fiind umplut cu pământ și pietriș, creându-se astfel o galerie pentru preumblarea străjilor care efectuează paza incintei. Zidul exterior e sprijinit pe dinafară de contraforturi cu secțiune triunghiulară, cu excepția zidului de vest, lipsit de contraforturi.) **26.** Camera corpului de gardă pentru cei care păzesc portița spre grădina de afară (din lunca Ialomiței)..

Material cu drept de autor

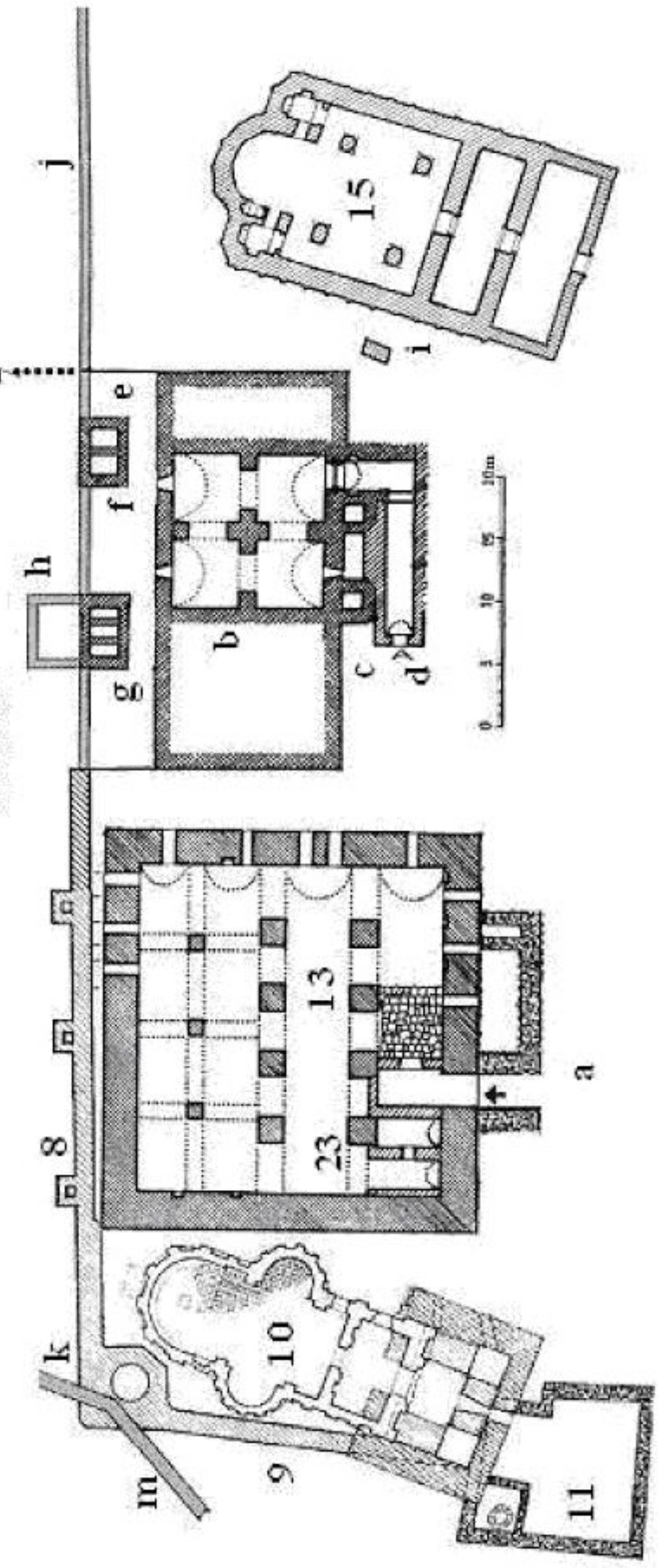

Fundațiile și beciurile construcțiilor principale din Curtea domnească în vremea lui Matei Basarab.

Material cu drept de autor

Legendă: (pt. planul fundațiile şi beciurile construcțiilor principale din curtea domnească)

- Semnificația cifrelor arabe este indicată în legenda planului Curții domneşti -

a. Foişorul de intrare al palatului vechi şi gârliciul (create de Matei vodă).

b. Beciurile palatului nou.

c. Puțuri de drenare a apelor de infiltrație din beci.

d. Gârliciul beciului de la palatul nou, aşa cum a fost modificat de Matei.

e. Galeria de zid destinată susținerii pridvorului creat de Matei vodă pe fațada de est (din spate) a palatului.

f. WC.uri deservind etajul palatului nou.

g. WC.uri deservind parterul palatului nou.

h. Fundamentul foişorului care îngăduie urcarea în pridvorul de pe fațada de est (din spate) a platului. (Pe vremea lui Matei, o construcție de lemn pe o fundație de cărămidă, la care era ataşată o scară de lemn. Pe vremea lui Brâncoveanu totul devine o construcție pe de-a-ntregul lucrată din cărămidă.)

i. Stâlp de cărămidă ce susține galeria care asigură trecerea domnului de la etajul palatului nou spre cafasul bisericii mari domneşti.

j. Îngrăditură de zid care separa curtea principală de curtea gospodărească (a acareturilor), concepută şi ca oprelişte pentru năvălitorii ce ar fi reuşit să treacă prin portița spre grădina de afară.

k. Turnul circular din vechiul zid de incintă al palatului vechi (Turnul ca şi zidul din estul palatului vechi au fost de bună seamă menținute de Matei, pentru a asigura apărarea față de năvălitorii ce ar fi trecut de portița dinspre grădina de afară. Zidul vechi avea pare-se 3 mini-bastioane ce ies în afara zidului de apărare, a căror

Material cu drept de autor

parte inferioară servea de bună seamă şi ca puțuri de drenare a apelor de infiltrație ce apăreau în marele beci al palatului.)

m. Zidul interior de apărare (care a fost construit de Petru Cercel şi sub Matei devine peretele de sprijin dinspre interior al galeriei străjilor Curții.)

10. Turnul Chindiei este construit peste pridvorul paraclisului existent anterior, cele două construcții având în această zonă elemente comune, atât la nivelul fundației cât şi al parterului. Intrarea inițială în paraclis este astfel blocată de turn şi apoi de închisoarea adăugată pe latura de vest a acestuia. Pentru a asigura intrarea în paraclis s-au practicat două uşi pe fața sudică a paraclisului (una spre naos, o alta la nivelul pronaosului).

Material cu drept de autor

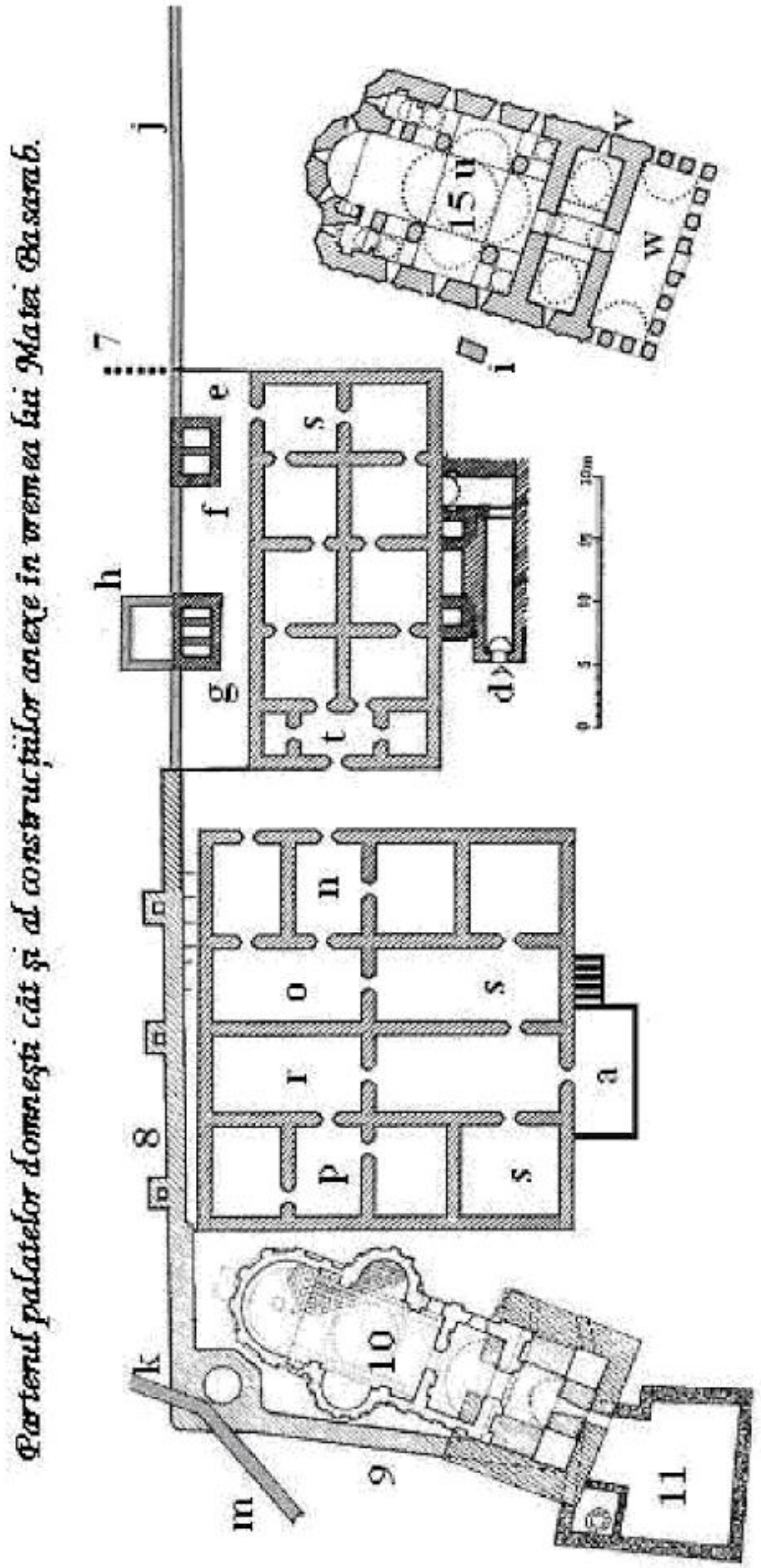

Parterul palatelor domnești cât și al construcțiilor anexe în vremea lui Matei Basarab.

Material cu drept de autor

Legendă: (pt. planul parterului palatelor domneşti cât şi a construcţiilor alăturate)

- Semnificaţia cifrelor arabe este indicată în legenda planului Curţii domneşti, iar a literelor (până la m) în legenda fundaţiilor şi a beciurilor. -

Observaţii preliminare. Tavanele palatelor sunt drepte, fiind realizate din planşee de lemn sprijinite pe grinzi. Pereţii interiori ai cancelariilor sunt tencuiţi în alb-gălbui, fără a beneficia de vreo decoraţie anume. Pereţii iatacului domnului şi al aceluia al doamnei sunt în general tencuiţi, fiind decoraţi uneori cu benzi de plăci ceramice smălţuite (rotunde sau dreptunghiulare), ornate cu motive vegetale (vrejuri) sau zoomorfe, după moda turcească. Pe pereţi sunt expuse coarne de cerb. La parter podelele sunt de cărămidă şi uneori de lemn. La etaj sunt realizate exclusiv din scânduri. Pe podele se află covoare de import, sau piei de urşi sau de lupi. Sobele sunt de teracotă (din cahle smălţuite sau nesmălţuite). Geamurile sunt realizate dintr-un fel de hârtie cerată, ce lasă doar să pătrundă întrucâtva lumina zilei în interior. Singură camera de lucru şi de audienţe private a domnului (spătăria mică), aflată la etajul palatului nou are ferestre din sticlă (ochiuri poligonale de sticlă turnată, prinse în ramă de plumb, pentru a fi reunite la dimensiunea ramei ferestrei. Biroul acesta (spătăria mică) e singura încăpere care are pereţii tapetaţi în damasc. Pereţii exteriori ai palatului sunt tencuiţi. Pe exterior, cu tencuială roşie, s-au imitat benzi orizontale şi verticale de cărămidă, care delimitează panouri de tencuială albă (sau alb-gălbuie). Acoperişul palatului vechi era de şindrilă. Palatul nou şi biserica mare au fost acoperite dintru început cu ţiglă smălţuită, de culoare verde sau galbenă. Greu de spus dacă la

Material cu drept de autor

reparațiile efectuate de Matei Basarab s-a pus din nou țiglă smălțuită sau șiță.

10. şi **15.** Pardoseala paraclisului doamnei şi a bisericii mari este realizată din cărămizi.

n. Iatacul doamnei Elena

o. Sufrageria doamnei Elena

p. Iatacul domnului din palatul vechi, abandonat în favoarea iatacului de la etajul palatului nou. În vremea lui Matei încăperile acestea sunt probabil rezervate pentru felurite cancelarii.

r. Vechea sală a sfatului domnesc (totodată sală a tronului, sală de ospețe şi sală de primire a soliilor importante). De la Petru Cercel o sală cu asemenea destinații e transferată la etajul palatului celui nou.

s. Încăperi destinate cancelariilor domneşti (pentru vistierie, logofeție, etc.)

t. Hol şi două încăperi anexe, de bună seamă destinate slujitorilor sau tot cancelariilor.

15. Biserica Mare Domnească

u. Naosul bisericii mari.

v. Pronaosul bisericii mari (Transformat apoi în gropniță. Lângă peretele nordic înmormântat în 1652 Mateiaş, fiul adoptiv al lui Matei. Lângă peretele sudic înmormântată în 1653 Elena, soția lui Matei Basarab. Aşezarea sarcofagului impune suspendarea scării pentru doamnele curții, care traversa peretele urcând spre un palier care ducea la cafasul din naos, de unde doamna putea asista la slujbă, ascunsă vederii de un grilaj de lemn. În 1654 lângă Mateiaş va fi înmormântat Matei, iar după câțiva ani, alături de Elena e înmormântată Bălaşa, soția lui Constantin Şerban Cârnul.)

w. Pridvorul bisericii mari domneşti.

Material cu drept de autor

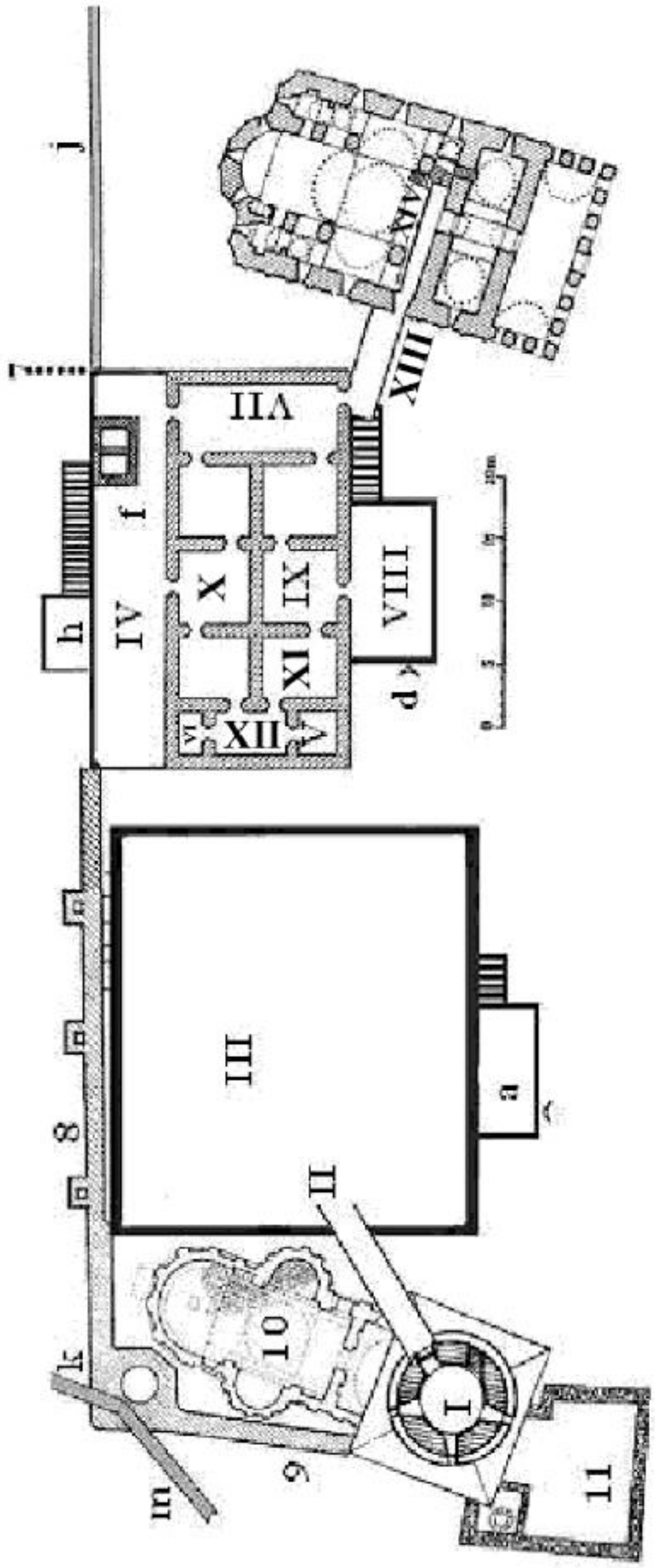

Etajul noului palat domnesc și nivelul corespunzător catului al doilea la celelalte construcții ale complexului.

Material cu drept de autor

Legendă: (pt. planul etajului noului palat domnesc şi nivelul corespunzător catului al doilea la celelalte construcţii ale complexului)

- Semnificaţia cifrelor arabe este indicată în legenda planului Curţii domneşti, iar a literelor (până la m) în legenda fundaţiilor + beciurile şi al parterului. Cifrele romane corespund planului etajului. -

I. Camera circulară de la etajul întâi a turnului Chindiei, dispunând de o uşă care dădea spre un pod mişcător (care lega turnul cu podul palatului vechi) şi de patru ferestre, care sunt mai mult deschideri de tragere în patru direcţii. Uşa odăii poate fi blocată din interior cu o grindă ce se aşează transversal în spatele ei.

II. Intrarea dinspre podul palatului spre puntea mişcătoare ce face legătura cu turnul Chindiei (podul se putea ridica dinspre turn)

III. Podul palatului vechi, în care se poate urca dintr-o cameră a vechiului iatac al domnului.

IV. Pridvorul (loggia din lemn) adăugat în spatele palatului nou de Matei Basarab, cu vedere spre grădini şi spre Ialomiţa. Un foişor (poate din lemn) şi nişte scări de lemn permit domnului să coboare la baia domnească şi la portiţa spre grădina din lunca Ialomiţei.

V. Biroul privat al domnului (spătăria mică), tapetat pe pereţi cu damasc şi cu ferestre din sticlă turnată.

VI. Dormitorul domnului din palatul cel nou (folosit de Matei).

VII. Sala sfatului domnesc, folosită totodată pentru ospeţe, pentru primirea soliilor importante şi ca sală a tronului (spătăria cea mare). O ieşire dă spre est, spre pridvorul adăugat în spatele palatului, o alta, aflată în peretele de vest dă spre galeria care face legătura la cavasul bisericii mari domneşti. A treia uşă, din dreapta tronului (din

Material cu drept de autor

fundul sălii) permite trecerea spre odăile intime ale domnului. O altă uşă, aflată pe acelaşi perete, dar la celălalt capăt, îngăduia divaniților, solilor şi altor pricinaşi să intre în sală.

VIII. Foişorul de zid de pe latura de vest (din partea din față) a palatului şi o scară de piatră, care reprezintă intrarea principală a palatului. Din foişor se intră într-un hol (o tindă), de aici într-o anticameră şi la urmă în sala sfatului domnesc (spătăria mare). Solii cărora li se rezervă o primire particulară fastuoasă, sunt trecuți din spătăria mare, prin uşa din spate, de pe peretele nordic al sălii, în iatacul domnului trecând prin alte patru încăperi, pentru a intra într-o a cincia încăpere, biroul privat al domnului (notat cu V). Un călător spune că a trecut spre salonul domnului (în spătăria mică) ocolind prin vreo 7-8 odăi.

IX. Tinda catului de sus (anticamera, holul de intrare).

X. Cele trei odăi intime, care închipuie o parte a apartamentului privat al domnului.

XI. Odaia de trecere dintre tinda catului de sus şi tinda (anticamera) spătăriei mici

XII. Tinda (anticamera) spătăriei mici (biroul domnului) şi a dormitorului domnesc

XIII. Galeria de lemn, sprijinită pe un picior de zid care face legătura dintre palatul nou şi cafasul bisericii mari. Ferestrele sunt mici şi realizate din hârtie cerată semitransparentă, care lasă să intre întrucâtva lumina zilei de afară. Domnul poate trece astfel nevăzut spre biserică. De altfel biserica e păzită, în ea neputând intra orice persoană, mai ales când se anunța prezența domnului la slujbă.

XIV. Cafasul bisericii mari, aflat pe peretele vestic al naosului. De la cafas, în extremitatea sa sudică coboară o scară, în vremea lui Matei, de bună seamă, din lemn

Material cu drept de autor

(cea actuală de zid şi piatră aparţine epocii lui Brâncoveanu). Scara se opreşte la un prim palier, care îngăduie accesul la o fereastră de pe latura de sud a bisericii, de unde domnii obişnuiau a arunca de sărbători bani slujitorimii adunate în curte. De la acest palier o altă scară coboară în naos, scară pe care o urmează domnul spre a ajunge la scaunul domnesc, aşezat pe o platformă cuprinsă în structura scării. De la palierul menţionat o altă scară trece în pronaos (spre vest) printr-o galerie săpată în zidul gros, despărţitor. E scara pe care doamnele curţii din suita principesei Elena şi doamna însăşi, pot urca în cafasul bisericii pentru a asista la serviciul religios. Odată cu aşezarea sarcofagului doamnei Elena în pronaos, cam în dreptul intrării spre scară (în vara lui 1653), aceasta va fi desfiinţată (sarcofagul bloca accesul spre scară)

Material cu drept de autor

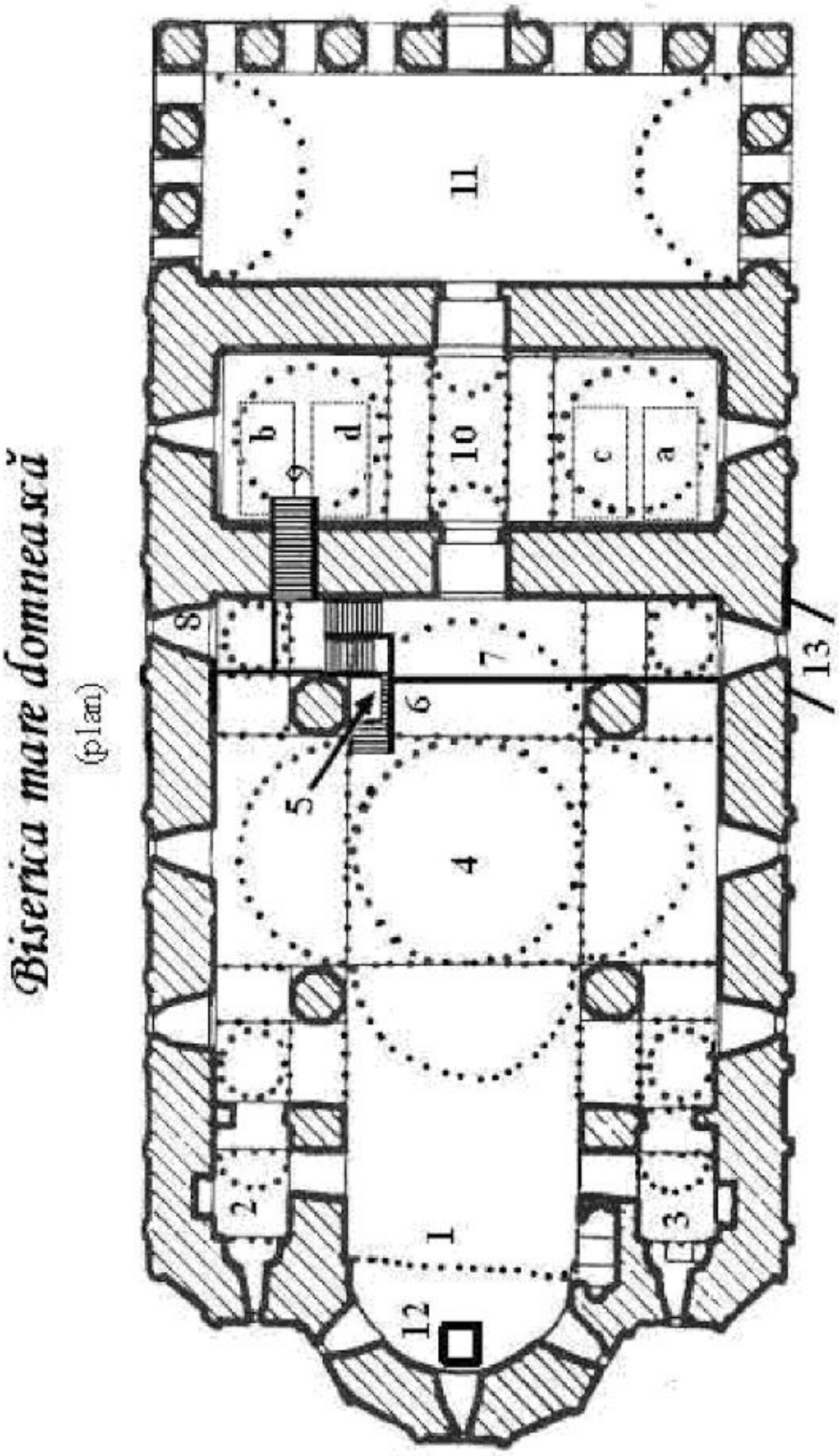

Biserica mare domnească
(plan)

Material cu drept de autor

Legendă: (la planul Bisericii Mari Domneşti)

1. Altarul

2. Absidiola diaconiconului

3. Absidiola proscomidiei

4. Naosul

5. Scaunul domnesc

6. Scara care urcă la cafasul bisericii [De la cafas, în extremitatea sa sudică, coboară o scară, în vremea lui Matei de bună seamă din lemn (cea actuală de zid şi piatră aparţine epocii lui Brâncoveanu). Scara se opreşte la un prim palier care îngăduie accesul la o fereastră de pe latura de sud a locaşului, de unde domnii obişnuiau a arunca de sărbători bani slujitorimii adunate în curte. De la acest palier o scară coboară în naos, scară pe care voievodul (venit în biserică prin galeria suspendată şi cafas) mai coboară câteva trepte pentru a ajunge la scaunul domnesc aşezat mai jos, pe o platformă din structura scării.

7. Cafasul bisericii mari, aflat pe peretele vestic al naosului. Pe balustrada sa se înalţă un grilaj de lemn, care, asemenea celor din moschei, ascunde doamnele, care din spatele său asistă, ascunse, la serviciul religios.

8. Fereastra de la care domnul aruncă de sărbători bani slujitorimii

9. Scara pe care doamnele curţii din suita principesei Elena şi doamna însăşi, pot urca în cafasul bisericii pentru a asista la serviciul religios. [Scara porneşte din pronaos, urcând la palierul aflat cam la jumătatea scării pe care domnul coboară (spre est) la tron; scara doamnelor trece printr-o galerie săpată în zidul gros, despărţitor, dintre pronaos şi naos. Odată cu aşezarea sarcofagului doamnei Elena în acest colţ al pronaosului (în august 1653) scara va fi desfiinţată, sarcofagul blocând accesul spre scară.]

Material cu drept de autor

10. Pronaos
11. Pridvorul bisericii
12. Scaunul (jilțul) arhieresc din piatră aflat în altar
13. Uşa care desparte cafasul de galeria de lemn care duce spre spătăria mare din palatul nou (în care se ținea sfatul domnesc). [Este vorba de galeria de lemn, sprijinită pe un picior de zid, care face legătura dintre palatul nou şi biserica mare. Ferestrele galeriei sunt mici şi acoperite cu hârtie cerată semitransparentă, care lasă să intre întrucâtva lumina zilei de afară. Domnul poate trece astfel nevăzut spre biserică. De altfel biserica e păzită, în ea neputând intra orice persoană, mai ales când se anunța prezența domnului la slujbă.].
a. Mormântul lui Mateiaş (1652)
b. Mormântul doamnei Elena (1653)
c. Mormântul lui Matei Basarab - 1654 (mutat ulterior la Arnota)
d. Mormântul doamnei Bălaşa (soția lui Constantin Şerban Cârnul), mutat ulterior în biserica mica domnească (Sf. Vineri)

[*În pronaosul bisericii mari, lângă peretele nordic este înmormântat în 1652 Mateiaş, fiul adoptiv al lui Matei. Lângă peretele sudic a fost înmormântată în 1653 Elena soția lui Matei Basarab. Aşezarea sarcofagului impune suspendarea scării pentru doamnele curții, ce traversa peretele urcând spre un palier ce ducea la cafasul din naos, de unde doamna putea asista la slujbă, ascunsă vederii de un grilaj de lemn. În 1654 lângă Mateiaş va fi înmormântat Matei, iar în 1657, alături de Elena e înmormântată Bălaşa, soția lui Constantin Şerban Cârnul.*]

Material cu drept de autor

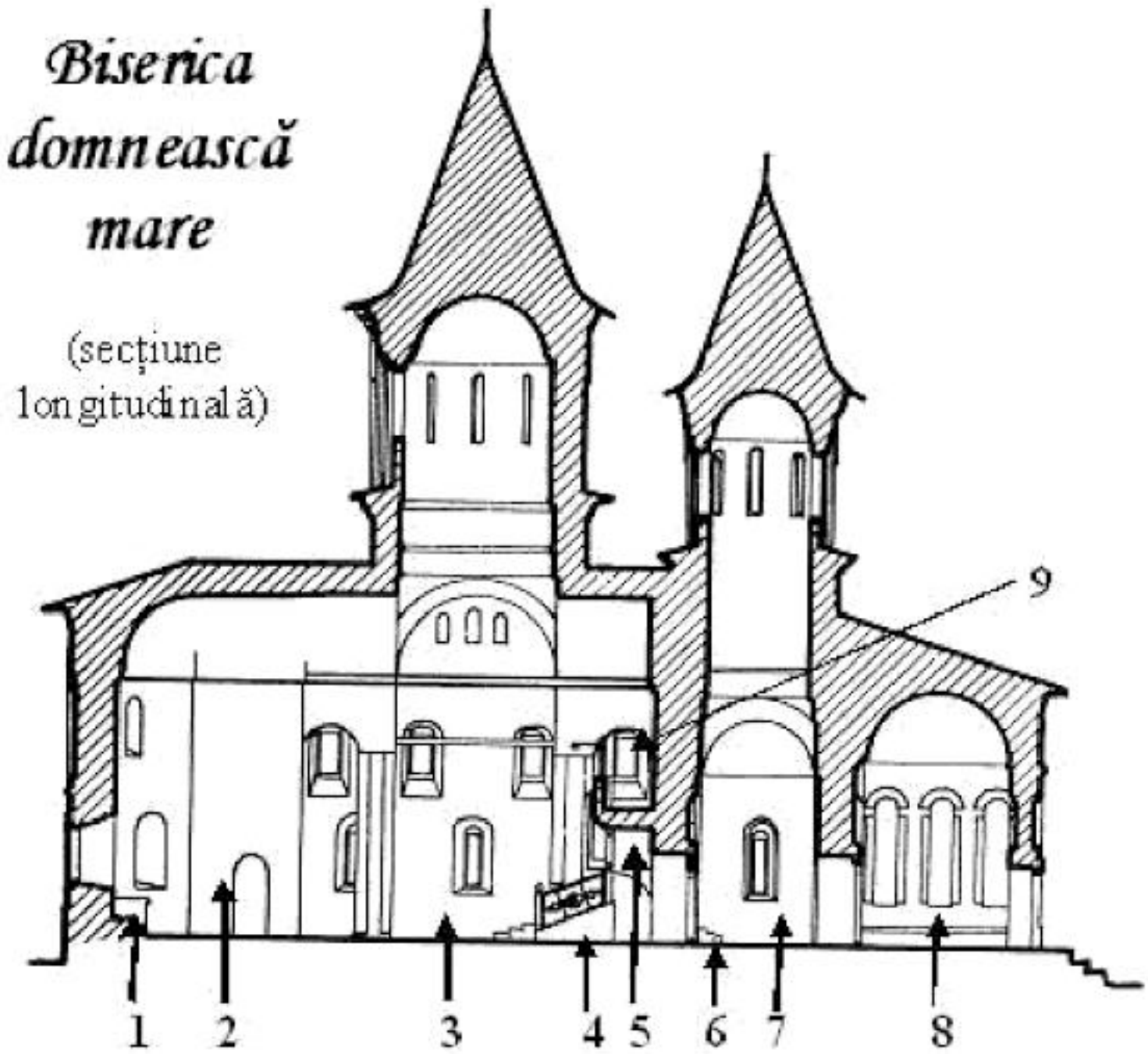

Legendă (vedere spre peretele sudic):

1. Scaunul de piatră din altar (epocă brâncovenească)
2. Altarul
3. Naosul
4. Scara pe care coboară domnul în biserică (pe scară pare să fi fost o mică platformă pe care era așezat scaunul domnesc)
5. Cafasul care duce la palat (loc din care doamnele curții asistă la slujbă)
6. Primele trepte ale scării doamnelor (care traversează zidul pronaosului spre scara cafasului)
7. Pronaosul (devenit mai apoi gropniță)
8. Pridvorul
9. Fereastra de la care domnul aruncă bani slujitorimii.

Material cu drept de autor

Sus: latura nordică a bisericii domneşti.
Jos: cafasul din naosul Bisericii Mari Domneşti de la Curte.

Material cu drept de autor

Cafasul în care venea Doamna Elena pentru a asista la slujbă, care era apărat de un grilaj de lemn până în tavan (ca la geamii), pentru a feri femeile de privirile indiscrete ale bărbaților aflați jos în biserică

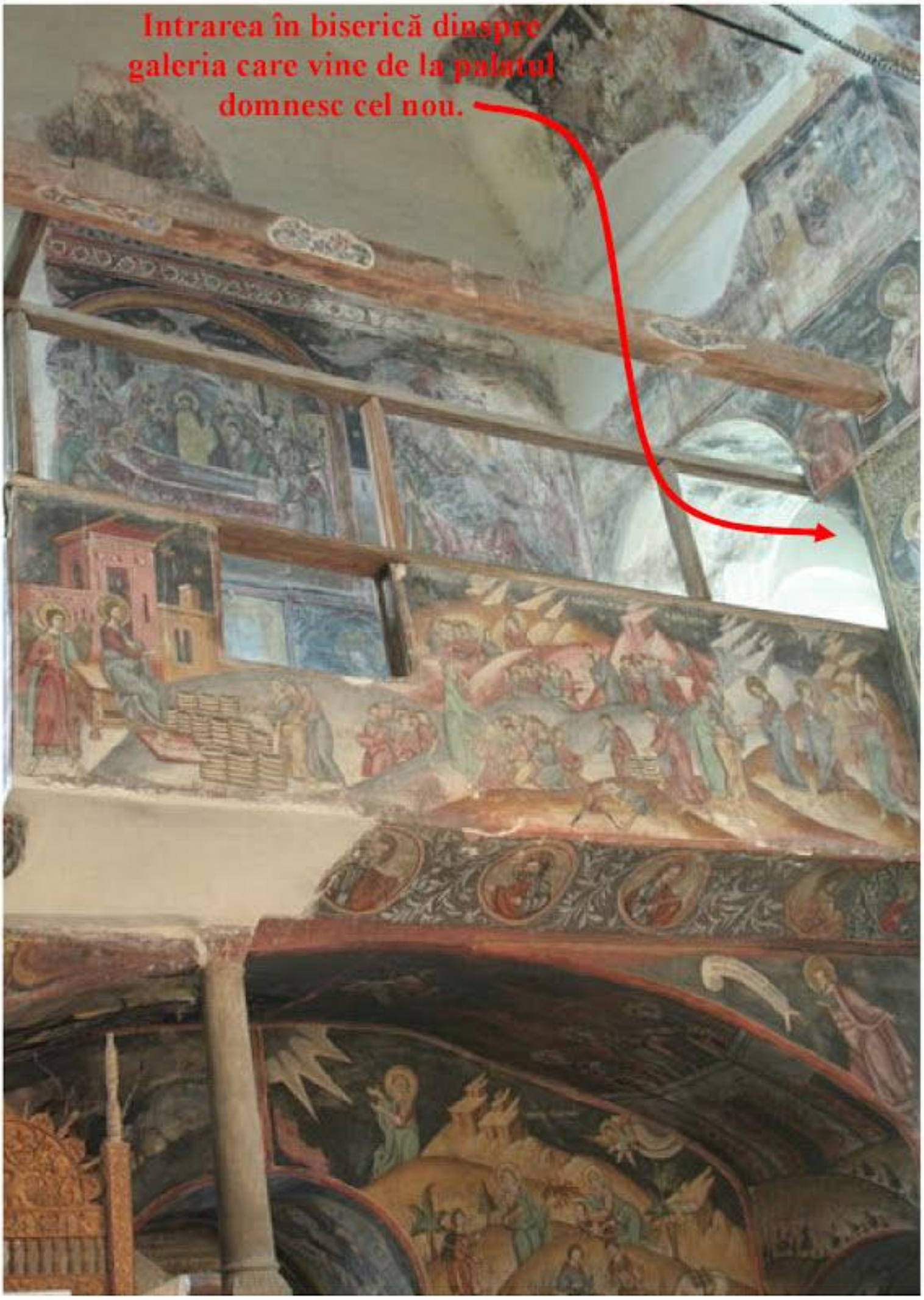

Material cu drept de autor

În stânga se vede scara pe care cobora domnul, după ce trecea galeria suspendată care lega cafasul de palat. Pe vremea lui Matei Basarab scara era lucrată din lemn.

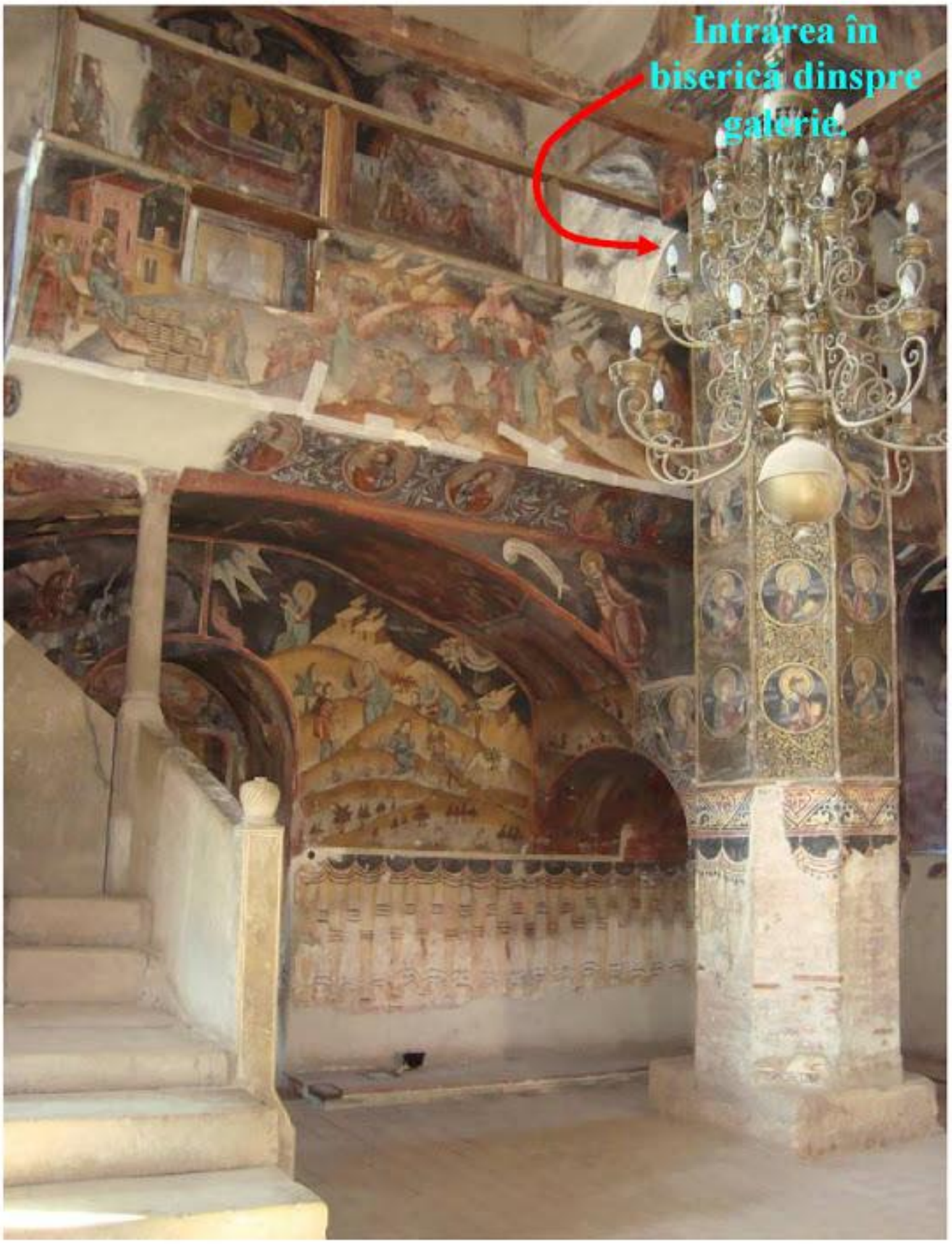

Material cu drept de autor

Cafasul şi scara care coboară în biserică. Pe aici cobora domnul la slujbă. (La vremea lui Matei Basarab scara era din lemn.)

Material cu drept de autor

Estrada cuprinsă în scară, pe care e aşezat scaunul domnesc. În stânga scării, apărând scaunul, stă marele postelnic, iar în dreapta marele spătar.

Material cu drept de autor

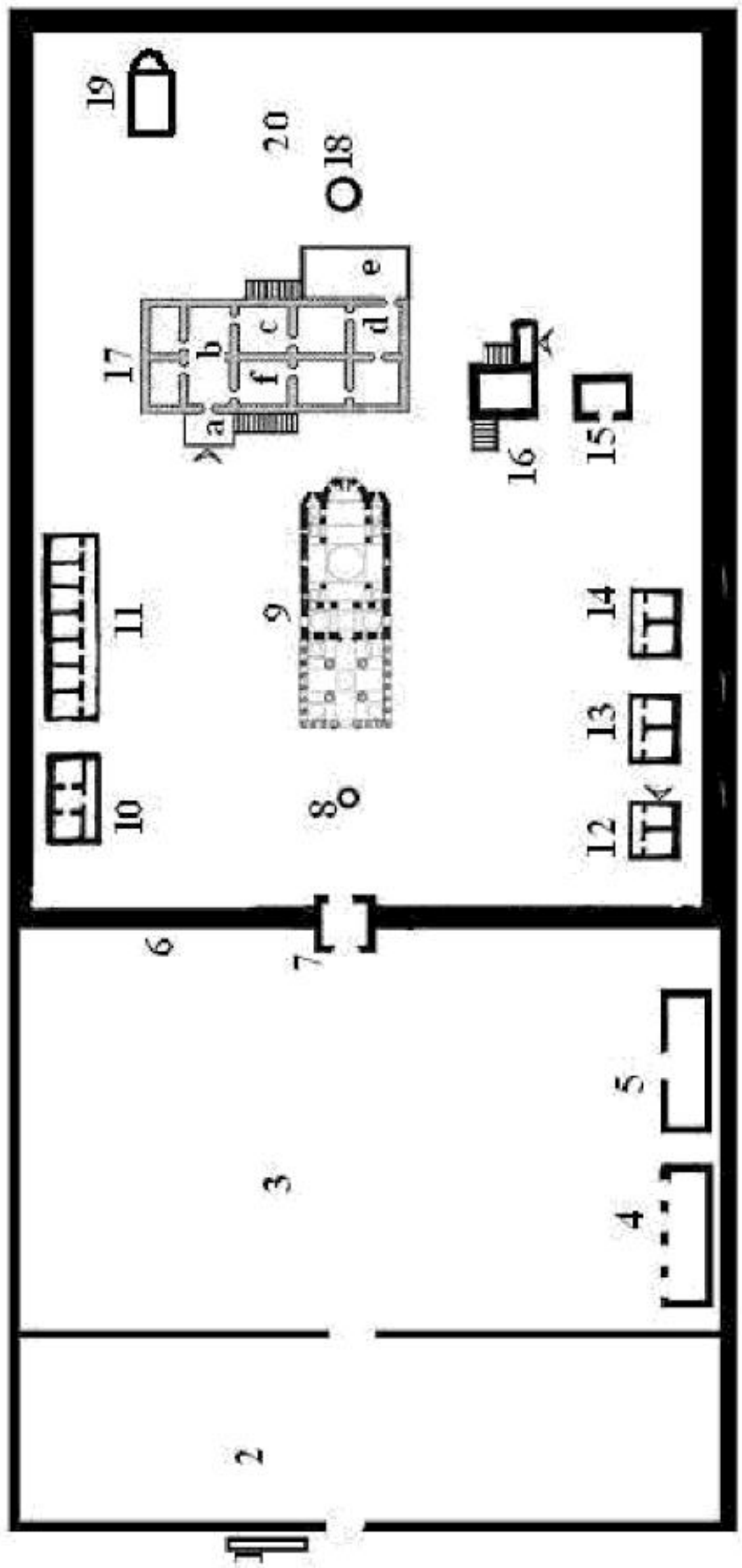

Mitropolia
Planul ipotetic al curților în vremea lui Matei Basarab

Material cu drept de autor

Legenda (la planul ipotetic al curților mitropoliei din Târgoviște)

1. Fântâna de la poartă
2. Curtea întâia (curtea de păsări) cu îngrăditură de lemn
3. Curtea a doua (curtea grajdurilor şi bucătăriei) cu îngrăditură de lemn
4. Şoproane
5. Grajduri
6. Îngrăditura de zid a curții a treia
7. Turnul porții (din zid); serveşte şi de turn clopotniță.
8. Fântână
9. Biserica mitropolitană la dimensiunile din vremea lui Matei Basarab (Matei renovează biserica şi pune un nou acoperiş de plumb)
10. / 11. Chilii destinate călugărilor şi arhiereilor aflați în serviciul mitropoliei
12. Magazioară şi chilie cu beci
13. Magazie cu cămară **14.** Bucătărie şi cămară
15. Trapezărie
16. Casă cu beciuri
17. Casa mitropolitului (Palatul mitropolitan)

[Conform precizărilor lui Paul de Alep se remarcă:

a. Foişorul intrării principale cu scară înaltă de unde se trece în

b. camera de primire (holul casei) cu intrare spre **f,** şi spre **c.**

f, iatacul mitropolitului (odăile sale private)

c. două încăperi (două sacristii) cu scumpeturi, felurite alte odoare şi giuvaeruri, cu veşminte prețioase de cult aşezate pe cuiere şi obiecte de cult de mare preț sau arme şi alte podoabe.

d Urmează o sală de primire unde se desfăşoară audiențele şi discuțiile mai deosebite ale

Material cu drept de autor

mitropolitului (precum întâlnirea cu Patriarhul Macarie al Antiohiei şi Paul de Alep).

e. Din camera de audienţe se trece spre un foişor (o galerie) cu tavan boltit şi cu scară spre grădină.]

18. Fântână cu apă curgătoare (harbuzul din grădină)

19. Bolniţa din grădină

20. Grădina mitropoliei

Material cu drept de autor

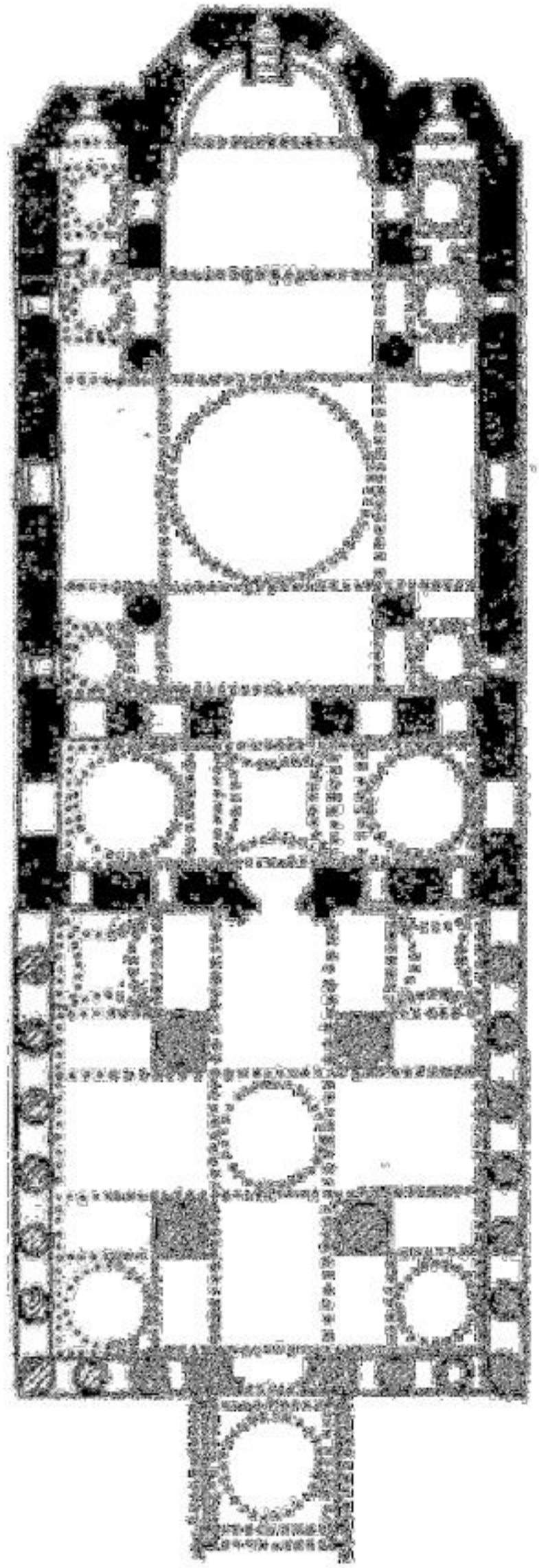

Planul vechii biserici mitropolitane din Târgoviște

Material cu drept de autor